C. CORNELII TACITI

OPERA.

TOMUS PRIMUS.

GR GEO III
BRITISH MUSEUM

5391
K

C. CORNELII TACITI

OPERA

RECOGNOVIT, EMENDAVIT,

SUPPLEMENTIS EXPLEVIT,

NOTIS, DISSERTATIONIBUS,

TABULIS GEOGRAPHICIS ILLUSTRAVIT

Gabriel BROTIER.

TOMUS PRIMUS.

PARISIIS,

Ex Typographia Ludovici-Francisci Delatour,
viâ San-Jacobeâ.

LONDINI, apud Paulum Vaillant.

M. DCC. LXXI.

Cum Approbatione, & Privilegio Regis.

G.R. III.
BRITISH MUSEUM

ERUDITO LECTORI.

CAII CORNELII TACITI opera, ante tot annos edi cœpta, in lucem prodeunt. Tantarum cauſas morarum explicare haud juvat, cùm ſatis innotuerint. His ergo omiſſis, neceſſaria & ſuſcepti operis propria tractaturus, primùm de vitâ & ſcriptis Cornelii Taciti, deinde de præcipuis ejus editoribus & interpretibus, tertiò demum de hac editione, & quæ mihi fuerint ſubſidia, præfabor.

De vitâ & ſcriptis CORNELII TACITI.

CAIUS CORNELIUS TACITUS pauca de ſe, nihil de patriâ & origine ſuâ prodidit, ingenio & virtutibus potiùs, quàm loco ac majoribus inclareſcendi certus. Interamnates eum municipem ſuum fuiſſe gloriantur [1]. Patre, equite Romano, &, quæ equeſtris eſt nobilitas, Belgicæ Galliæ procuratore, genitus videtur [2] circa annum Urbis conditæ DCCCX [3], Jeſu Chriſti ſeptimum & quinquageſimum. Pue-

[1] Hac de re plura vide apud Franciſcum Angeloni, *Hiſtoria di Terni*, pag. 42 & *ſeqq.* Interamna, nunc *Terni*, *dans le duché de Spolete.*

[2] Plin. Hiſt. Nat. VII, 16. Perperam Lipſius aliique multi exiſtimavere Tacitum fuiſſe Belgicæ Galliæ procuratorem, a Plinio memoratum. Repugnat temporum ratio, quæ in Taciti patrem rectè cadit.

[3] De Taciti ætate ſatis conſtat ex ipſâ ætate Plinii, Epiſt. VI, 20. &

ERUDITO LECTORI.

CAII CORNELII TACITI opera, ante tot annos edi cœpta, in lucem prodeunt. Tantarum cauſas morarum explicare haud juvat, cùm ſatis innotuerint. His ergo omiſſis, neceſſaria & ſuſcepti operis propria tractaturus, primùm de vitâ & ſcriptis Cornelii Taciti, deinde de præcipuis ejus editoribus & interpretibus, tertiò demum de hac editione, & quæ mihi fuerint ſubſidia, præfabor.

De vitâ & ſcriptis CORNELII TACITI.

CAIUS CORNELIUS TACITUS pauca de ſe, nihil de patriâ & origine ſuâ prodidit, ingenio & virtutibus potiùs, quàm loco ac majoribus inclareſcendi certus. Interamnates eum municipem ſuum fuiſſe gloriantur [1]. Patre, equite Romano, &, quæ equeſtris eſt nobilitas, Belgicæ Galliæ procuratore, genitus videtur [2] circa annum Urbis conditæ DCCCX [3], Jeſu Chriſti ſeptimum & quinquageſimum. Pue-

[1] Hac de re plura vide apud Franciſcum Angeloni, *Hiſtoria di Terni*, pag. 42 & *ſeqq.* Interamna, nunc *Terni*, *dans le duché de Spolete.*

[2] Plin. Hiſt. Nat. VII, 16. Perperam Lipſius aliique multi exiſtimavere Tacitum fuiſſe Belgicæ Galliæ procuratorem, a Plinio memoratum. Repugnat temporum ratio, quæ in Taciti patrem rectè cadit.

[3] De Taciti ætate ſatis conſtat ex ipſâ ætate Plinii, Epiſt. VI, 20. &

ritiam egit, dum, ſub Nerone cupidinum immodico, non modò Urbs, ſed quæque, ut Urbi proxima, ad omne libidinum genus profluebant. At per ætatem, inſtitutionemque, & prima literarum rudimenta, iis vitiis intactus crevit : pari integritate, turbida Galbæ, Othonis, & Vitellii tempora elapſus eſt. Veſpaſianus, rerum potitus, pacem moreſque intulit; & inter cetera imperii munia, literas arteſque amplexus, eas providentiâ & liberalitate refovit. In hac renaſcentis Urbis tranquillitate, Tacitus operam dedit eloquentiæ, cujus ut inter temporum triſtia ad præſidium, ſic inter læta ad decus vis plurima. Gnarus autem oratorem meliùs exemplis, quàm præceptis, inſtitui, M. Aprum & Julium Secundum, celeberrima tum fori ingenia, domi & in publico adſectatus eſt [1].

Ad has ſtudiorum curas ſanè acceſſere caſtrenſia ſtipendia. Id enim apud Romanos optimè inſtitutum, ut juvenis, literis imbutus, ſuam in caſtris induſtriam adprobaret : ſic civis unus, vix juventutem ingreſſus, ad omnia reipublicæ munia accingebatur. Tacitus, iis paratus exercitiis, eâque ætate, quâ ad honores patebat aditus, Veſpaſianum inchoatæ ſuæ dignitatis auctorem habuit [2]. Juveni, qui in egregiam ſpem adoleſcebat, filiam ſuam deſpondit Cneius Julius Agricola, conſul anno Urbis conditæ DCCCXXX, ac poſt conſulatum collocavit [3]. Soceri decus genero novum fuit claritudinis adjumentum; ejuſque dignitatem auxit Titus [4].

VII, 20. Adde ipſum Tacitum in Dialog. de Orat. cap. 1 & 17.

[1] Tacit. Dialog. de Orat. cap. 2.

[2] Tacit. Hiſt. I, 1.

[3] Tacit. Vit. Agric. cap. 9.

[4] Tacit. Hiſt. I, 1.

INTERIM nihil de ſtudiis a Tacito remiſſum : immo in ea tantò acriùs ferebatur, quòd ſe ad ſumma genitum perſentiſceret, & in foro magnum nomen audentiâ & impetu certiùs, quàm lentis operoſiſque moliminibus, præripi cogitaret. In Urbe pridem invaluerat quædam ingeniorum mollities : forum quoque, prævalidâ Principum auctoritate fractum, a veteris eloquentiæ gravitate ad diſerti ſermonis elegantias deflexerat. Tacitus, ut præcellentibus ingeniis ſolitum, novam iniit viam : nec aſpernatus temporis ſui ornatum, ſed quod apud antiquos fuerat egregium æmulatus, ſplendore verborum, ſententiarum pondere, & totius orationis dignitate hanc ſibi paravit dicendi vim, ut eâ ætate, quâ diſertorum virorum laus vigebat, ipſe, ut eloquentiſſimus, celebraretur ; tantamque moveret admirationem, ut juvenes laudis cupidos ad ſui imitationem traheret [1].

IN hoc celebritatis curſu, cùm honorum incrementa a Domitiano accepiſſet [2], quindecimvirali ſacerdotio præditus, ſimul & prætor, adfuit ſæcularibus ludis anno Urbis conditæ DCCCXLI editis [3]. Tacitum autem ab optimis Principibus Veſpaſiano Titoque dignitatis initia accepiſſe, virtutis ſanè fuit. Quòd ad novos amplioreſque honores a Domitiano, peſſimo Principe, fuerit evectus, egregii illius, quod ſæpe ipſe commendavit [4], contumaciam inter & obſequium temperamenti fuiſſe crediderim. Neque

[1] Plin. Epiſt. VII, 20.
[2] Tacit. Hiſt. I, 1.
[3] Tacit. Annal. XI, 11.
[4] Tacit. Vit. Agric. cap. 42. Idem quoque Annal. IV, 20 & aliàs ſæpe.

Domitiano, vel inter flagrantia ſcelera, fuit umquam ita abſurdum ingenium, ut virtutem dignitatum penitus expertem voluerit. Ut ut eſt, poſt præturam Tacitus ex Urbe ſeceſſit, non exſul, neque otii cupidine, quod quibuſdam placuit, at, ut verior fert conjectura, prætorius legatus, provinciæve rector a Principe impoſitus. Abſens quadriennium egerat [1], cùm accepit ſummo doloris ſenſu ſocerum ſuum Agricolam decimo Kalendas Septembris, anno Urbis conditæ DCCCXLVI, mortem obiiſſe; &, ut fama erat, Domitiani veneno interceptum [2].

In Urbem tum reverſus, Principem reperit, non jam inſidiis, ſed publico bonorum odio ferocem. Vidit obſeſſam curiam, clauſum armis ſenatum, ſenatores in carcerem a ſenatoribus ductos, aut innocenti perfuſos ſanguine. Talia Principis ſenatûſque opprobria vidiſſe, iiſque ſenatoriæ dignitatis neceſſitate interfuiſſe ita inhorreſcit, ut, vel ea commemorando, ſe flagitii nec miniſtrum, nec ſuaſorem, umquam fuiſſe ſatis prodiderit [3].

Fœda criminibus, luctu mæſta tempora exhilaravit Princeps Nerva anno Urbis conditæ DCCCXLIX. Tum redire virtuti decus, vitiis infamia, ſceleri exitium. Auſpicata principatûs initia inſignivit ſingularis conſulatus. Dignitatem enim anno Urbis conditæ DCCCL iniere Nerva Auguſtus III & Verginius Rufus III conſules; ille imperio ægre capeſſito, hic adſerto olim & ſpreto illuſtris: utroque conſule dignus Tacitus, in ſpem, quam citò erat occupa-

[1] Tacit. Vit. Agric. cap. 44 & 45.
[2] Tacit. ibid. cap. 43.
[3] Tacit. ibid. cap. 45.

turus, deſignatus. In hoc enim privati hominis faſtigio Verginius morbo correptus eſt : dein paullo pòſt exſtinctus, cùm exceſſiſſet annum tertium & octogeſimum ; cunctis fortunæ & virtutum experimentis ab Auguſti exceſſu ad hæc uſque Nervæ tempora probatus. Ut ejus vitæ, ita & morti ingens circumdata eſt gloria. Ductum publicum funus ; & Verginius, a conſule Cornelio Tacito pro roſtris laudatus, ſupremum hunc felicitatis cumulum accepit, laudatorem eloquentiſſimum [1].

At maxima hujus conſulatûs laus fuit Trajani adoptio, quâ ſecuritas publica, ob ſenilem Nervæ ætatem nondum firma, robur adſumpſit [2]. Cùm ferverent exſultantis Urbis gaudia, Tacitus ſoceri ſui Julii Agricolæ, qui hanc temporum felicitatem augurio votiſque erat ominatus [3], vitam compoſuit ; prioriſque ſervitutis memoriâ præſentium bonorum ſenſum auxit. Brevis quidem eſt libellus : at in quo æternum egregiæ virtutis monumentum, & abſolutiſſimum laudationis exemplar.

Trajano II conſule, anno Urbis conditæ DCCCLI, Germanorum mores, leges, uſuſque, pari brevitate deſcripſit [4], tum ut eorum laudibus attolleret Trajanum, defuncto Nervâ, rerum potitum, Germaniſque formidatum, quos inter adhuc agebat, tum ut Urbem, luxu & deliciis fractam, ad viriles ſenſus æmulatione provocaret. Plus ad nos utilitatis pervenit. Germanica enim libertas, cujus vim

[1] Plin. Epiſt. II, 1.
[2] Tacit. Vit. Agric. cap. 3.
[3] Tacit. in eâdem Vit. Agric. cap. 44.
[4] Tacit. de Moribus German. cap. 37.

Tacitus præſenſerat [1], diu cum imperio Romano luctata, ac tandem victrix, regna imperiumque condidit ſuis legibus attemperata, & ultra veterum dominationum memoriam longè perennanda. Quàm juvat tantarum rerum originem, a præſtantiſſimo ſcriptore traditam, evolvere; publici privatique, quo utimur, juris fontes aperire; noſtræ gloriæ, noſtræ felicitatis fundamentum ſimul & tutamentum meditari!

His acerrimæ mentis operibus haud impedita fori ſtudia. Cûmque Afri Marium Priſcum, Africæ proconſulem, pecuniis ob innocentes condemnandos, interficiendos etiam, acceptis infamem, accuſaſſent, ſenatus, criminis atrocitate motus, Tacitum Pliniumque iis adeſſe juſſit: &, ut plus celebritatis foret, Princepſque intereſſet, dilata cognitio. Acta tandem cauſa frequentiſſimo ſenatu, cùm Trajanus, in Urbem redux, & conſul tertiùm, anno Urbis conditæ DCCCLIII, præſideret. Triduum in hac cognitione inſumptum. Plinius Martianum, qui Mario immanitatis ſocius fuerat, corripuit. Frontoni Catio, qui pro Mario inſigniter dixit, Tacitus reſpondit eloquentiſſimè, & quod eximium orationi ejus inerat, graviter. Damnati fuere Marius & Martianus. In fine ſententiæ adjectum, « quòd Tacitus & Plinius injunctâ advocatione diligenter » fortiterque functi eſſent, arbitrari ſenatum ita eos feciſſe, » ut dignum mandatis partibus fuerit [2] ». Pares laudibus fecit ſenatus, quos eadem ferme ætas, par dignitas, ſtu-

[1] Tacit. ibid. cap. 37.

[2] Plin. Epiſt. II, 11.

diorum & animorum ſimilitudo antè conjunxerat, in magnâ nominis celebritate concordes.

NULLUS enim Tacito pravæ æmulationis ſenſus. Immo certus decora ingenia literarum communione commendari, ſtudioſos, qui ad ipſum ex ejus ingenii admiratione conveniebant [1], conſiliis & præceptis erudiebat. Ipſe, ſtudiorum hortator, Plinium monuit, ut Hiſtoriam ſcriberet [2]. Quod cùm ille declinaret, difficultate deterritus, aliiſve diſtentus curis; Tacitus id muneris in ſe recepit, ne excideret rara temporum felicitas, quâ, ſub optimo Principe, bono cuique ſentire quæ vellet, & quæ ſentiret dicere liceret [3]. Nemo autem ad ſcribendam Hiſtoriam naturâ & arte umquam paratior acceſſit. Acre enim Tacito inerat judicium, vivida mens, magna rerum hominumque ſcientia & experientia, prompta & profunda cogitandi ac ſcribendi vis: quodque iis temporibus rariſſimum, animus neque libertati infenſus, neque adversùs dominantes contumax.

PRIMUM ſcribendi argumentum ſumpſit temporum ſuorum Hiſtorias [4], quas a Neronis fine ad Domitiani necem facillimâ & uberrimâ venâ proſecutus eſt, recti verique pervicax, ſine ullâ aſſentandi aut criminandi libidine. Pars quidem operis maxima periit: manent tamen initia, quîs non modò expreſſa avara & anceps Galbæ ſenectus, præceps Othonis ambitio, ſegnis & fœda Vitellii ingluvies, ſed & bellorum civilium artes, fraudeſque, & ſce-

[1] Plin. Epiſt. IV, 13.
[2] Sidonius Apollinaris Epiſt. IV, 22. Plin. Epiſt. V, 8.
[3] Tacit. Hiſt. I, 1.
[4] Tacit. Hiſt. I, 1. Annal. XI, 11.

lera, majore arte incertum an prudentiâ, ad totius ævi documentum, deteguntur. Utinam nobis non invidiſſet tempus partem alteram, quæ providam Veſpaſiani mentem, breves, eóque cariores, Titi virtutes explicabat! Hæc quidem Flaviæ domûs decora excepiſſet atrox Domitiani nequitia. At, vel inter acerba Principis flagitia, quæ, a graviſſimo ſcriptore memorata, fuiſſent magnarum cogitationum fecunda, juvaſſet adhuc, quod ſummatim initio operis ipſe Tacitus prodidit [1], ampla virtutūm exempla, ſupremas clarorum virorum neceſſitates, ipſamque neceſſitatem fortiter toleratam cognoſcere. Numquam enim illuſtriora ſunt virtutis certamina, quàm cûm duriùs premitur; &, ut inter tempeſtatum horrida acriores emicant ignes, ſic inter temporum fera vividior puriorque exſurgit virtus.

Post hanc Hiſtoriarum curam, Tacitus ſuperiorem imperii memoriam narrandam ſuſcepit; eamque a Tiberii principatu ad Neronis exitum in Annalibus concluſit; preſſior, acrior, ſententiis, quàm verbis abundantior: præceptis politicæ artis ita locuples, ut, ſi hos tantùm Annalium libros edidiſſet, Principum privatorumque hominum, qui ad rempublicam accedunt, præceptor doctorque haberetur: in hoc ſcribendi genere primus ſimul & ſummus. Inter hæc ſapientiæ conſilia, & incredibili mentis capacitate, cautiſſimas Tiberii artes extricavit, Claudii imbecillitatem pudendam fecit, Neronis libidines infamavit; ſanè adversùs Caii furores æquè animoſus. At, ut in Hiſtoriis, ita & in Annalibus multa abſumpſit vorax temporum edacitas.

[1] Tacit. Hiſt. I, 3.

Ea cùm componeret, Auguſti Annales meditatus eſt [1]: magnificum dignumque Tacito argumentum; qui reipublicæ finem, ortum imperii, verſos mores, tantarum rerum cauſas, Auguſtum iis quidem movendis imparem, ſed ſemel motas ſuſtinendo habilem, plurimâque arte publicum ſervitium libertatis ſpecie molientem expreſſiſſet.

Post tot labores, tradendis ſuperioris ævi rebus impenſos, ætatem ſuam erat repetiturus, ut nova & præſentia bona æternitati conſecraret, ac, pro virili portione, ſequentium Principum æmulatu continuaret. Nerva enim Cæſar res olim diſſociabiles miſcuerat, principatum ac libertatem. Publicam felicitatem in dies augebat Trajanus [2]; additâque victoriarum gloriâ, ita imperii fines proferebat, ut numquam latiùs ſit imperitatum. Uberrimam hanc & ſecuriſſimam materiam ſenectuti ſuæ ſepoſuerat Tacitus [3]. Egregia conſilia mors importuna abrupit. Ipſe, dum Trajanus Orientem novis victoriis luſtrabat, (nuſquam enim Hadriani tempora memorat) vivendi finem fecit, præpropero fato oppreſſus. At in brevi mortalitate longioris vitæ celebritatem impleverat: civis optimus, literis & ſapientiâ ætatis ſuæ princeps; eamdem famam, parem auctoritatem apud poſteros tam diu retenturus, quàm diu in ſcriptis non otioſa verborum prolixitas, ſed valida rerum ſententiarumque brevitas placebit; quàm diu in re politicâ mores hominum, rerum momenta, libertatis & dominationis temperamenta, varia & ſaluberrima pro temporum even-

[1] Tacit. Annal. III, 24.
[2] Tacit. Vit. Agric. cap. 3.
[3] Tacit. Hiſt. I, 1. ſupremum illud conſilium memorat.

lera, majore arte incertum an prudentiâ, ad totius ævi documentum, deteguntur. Utinam nobis non invidiſſet tempus partem alteram, quæ providam Veſpaſiani mentem, breves, eóque cariores, Titi virtutes explicabat! Hæc quidem Flaviæ domûs decora excepiſſet atrox Domitiani nequitia. At, vel inter acerba Principis flagitia, quæ, a graviſſimo ſcriptore memorata, fuiſſent magnarum cogitationum fecunda, juvaſſet adhuc, quod ſummatim initio operis ipſe Tacitus prodidit [1], ampla virtutūm exempla, ſupremas clarorum virorum neceſſitates, ipſamque neceſſitatem fortiter toleratam cognoſcere. Numquam enim illuſtriora ſunt virtutis certamina, quàm cùm duriùs premitur; &, ut inter tempeſtatum horrida acriores emicant ignes, ſic inter temporum fera vividior puriorque exſurgit virtus.

Post hanc Hiſtoriarum curam, Tacitus ſuperiorem imperii memoriam narrandam ſuſcepit; eamque a Tiberii principatu ad Neronis exitum in Annalibus concluſit; preſſior, acrior, ſententiis, quàm verbis abundantior: præceptis politicæ artis ita locuples, ut, ſi hos tantùm Annalium libros edidiſſet, Principum privatorumque hominum, qui ad rempublicam accedunt, præceptor doctorque haberetur: in hoc ſcribendi genere primus ſimul & ſummus. Inter hæc ſapientiæ conſilia, & incredibili mentis capacitate, cautiſſimas Tiberii artes extricavit, Claudii imbecillitatem pudendam fecit, Neronis libidines infamavit; ſanè adversùs Caii furores æquè animoſus. At, ut in Hiſtoriis, ita & in Annalibus multa abſumpſit vorax temporum edacitas.

[1] Tacit. Hiſt. I, 3.

Ea cùm componeret, Auguſti Annales meditatus eſt [1]: magnificum dignumque Tacito argumentum; qui reipublicæ finem, ortum imperii, verſos mores, tantarum rerum cauſas, Auguſtum iis quidem movendis imparem, ſed ſemel motas ſuſtinendo habilem, plurimâque arte publicum ſervitium libertatis ſpecie molientem expreſſiſſet.

Post tot labores, tradendis ſuperioris ævi rebus impenſos, ætatem ſuam erat repetiturus, ut nova & præſentia bona æternitati conſecraret, ac, pro virili portione, ſequentium Principum æmulatu continuaret. Nerva enim Cæſar res olim diſſociabiles miſcuerat, principatum ac libertatem. Publicam felicitatem in dies augebat Trajanus [2]; additâque victoriarum gloriâ, ita imperii fines proferebat, ut numquam latiùs ſit imperitatum. Uberrimam hanc & ſecuriſſimam materiam ſenectuti ſuæ ſepoſuerat Tacitus [3]. Egregia conſilia mors importuna abrupit. Ipſe, dum Trajanus Orientem novis victoriis luſtrabat, (nuſquam enim Hadriani tempora memorat) vivendi finem fecit, præpropero fato oppreſſus. At in brevi mortalitate longioris vitæ celebritatem impleverat: civis optimus, literis & ſapientiâ ætatis ſuæ princeps; eamdem famam, parem auctoritatem apud poſteros tam diu retenturus, quàm diu in ſcriptis non otioſa verborum prolixitas, ſed valida rerum ſententiarumque brevitas placebit; quàm diu in re politicâ mores hominum, rerum momenta, libertatis & dominationis temperamenta, varia & ſaluberrima pro temporum even-

[1] Tacit. Annal. III, 24.
[2] Tacit. Vit. Agric. cap. 3.
[3] Tacit. Hiſt. I, 1. ſupremum illud conſilium memorat.

tuumque varietate agendi consilia, noscere erit pretium.

Hæc quidem cùm recenserem graviora Taciti studia, omisi leviora duo ejus opera: alterum Facetias; alterum Dialogum de Oratoribus. Facetias, Fulgentio Grammatico [1] memoratas, fortè collegit, dum literariam supellectilem parabat, vel subsecivis horis, ut tædia otiave falleret. Periere; nec magnum est earum desiderium. Id enim literaturæ genus ita a tempore locoque pendet, ut vix umquam alios homines, alios mores ferat. Dialogus de Oratoribus exstat, sed mancus atque imperfectus parte haud exiguâ [2], &, ob naturam rerum, quæ ibi tractabantur, gravissimâ. Disputationi eâ super re habitæ Tacitus, juvenis admodum [3], interfuerat, cùm M. Aprum & Julium Secundum adsectabatur: eam postea, requirente Justo Fabio, literis mandavit, iisdem numeris, iisdem, quas audierat, rationibus [4]. Ibi tamen passim suum prodit ingenium, nondum quidem illâ brevitate, quæ in Annalibus eminet, subactum, sed jam validum, & ad altos sensus pronum. Apud picturæ curiosos prima summorum artificum lineamenta diligentissimè adservantur: haud minori pretio apud literarum amatores debet esse hoc clarissimi ingenii specimen. Nihil moror quosdam hunc librum Tacito abjudicasse, ut illum Quinctiliano aliisve tribuerent. Pugnant conjecturis adversùs manu scriptorum codicum veterumque omnium

[1] Quem vide infrà inter Testimonia Veterum.

[2] Tacit. Dialog. de Orat. cap. 35.

[3] Tacit. ibid. cap. 1. Hac de re fusiùs dictum in Notis & Emendationibus Tom. IV. pag. 223. Vide & Appendicem Chronologicam Tom. IV. pag. 441.

[4] Tacit. Dialog. de Orat. cap. 1.

editionum fidem, adversùs Pomponii Sabini, Grammatici [1], auctoritatem, demum adversùs certissimam temporum rationem, quæ uni Tacito competit. Contrà sunt qui ei vindicent epistolam unam Plinianis insertam [2]. Haud equidem improbabilis est conjectura. At vix ullius momenti res est, ob materiæ levitatem. Ipsa epistola inter Testimonia Veterum mox subjungetur, ut penes quemque sit judicium.

Hactenus Taciti studia & meditamenta recensui; supereſt ut quorumdam adversùs eum criminationes, non editoris adfectu, sed ductu veritatis, expendam. Nemo enim sine adversariis magnum nomen obtinuit; & quantò celebratior Taciti fama, tantò gravioribus patuit accusationibus. Ac primò quidem criminantur malignum eum fuisse & μισάνθρωπον, qui omnia vel suspicionibus adulteraret, vel in deteriorem partem traheret. Hæc certè maligni & improbi sunt hominis, qualem nemo dixerit Tacitum, qui sceleratos passim arguit, virtutem meritis laudibus semper extulit, amicos non habuit nisi optimos, ipsamque malignitatem, falsâ libertatis specie illudentem, sæpe corripuit. At suspiciones, conjecturas interserit. Fateor equidem: sed eas legitimas, & quod in veterum librorum, quæ superat, paucitate prorsus mirum est, aliorum scriptorum testimonio, aut ipsarum rerum naturâ comprobatas. Nullas in historiâ usurpare, vel ineptissimi, vel audacissimi mortalium foret. Criminationis causas aperiam. Quidam corruptores & corrupti Tacitum oderunt, quòd eorum

[1] Quem vide infrà inter Testimonia Veterum. | [2] Plin. Epist. IX, 10.

arcana nudaverit, eorum vitia perpetuus cenſor exprobret. Ut ſibi aliiſque fucum faciant, calumniam hanc ingerunt. At quis, niſi priùs ei fuerit maleſana oculorum acies, ſplendidiorem purioremque ſolem eſſe umquam queſtus eſt? Quis, niſi turpis, fideliori ſpeculo iraſcitur? Alii, procaces ingenio, & offenſionum avidi, hiſtorias argutiis aculeatas, amaras malignitate, divinationibus falſas ſcripſere, ſeque Taciti imitatores audacter ſunt profeſſi. Eorum audaciam imperitiamve, non verò Tacitum, argue. Vulgare eſt ſua flagitia aliis objectare, magniſque nominibus ſeſe tutari. Inſuper ex optimis artificibus quavis ætate exorti imitatores peſſimi.

CRIMEN alterum: malæ latinitatis eſt Tacitus. Breviter dictum, an verè? Tacitum aliquando nimis acutum, nimis conciſum, ingenii & ſenſuum profunditate ſubobſcurum arguerent, non valde repugnarem, nec eadem eſſe Thucydidis vitia, aut, ut loquuntur Græci, virtutes, urgerem. Sed Ferretum, alioſque id genus homines, Taciti latinitatem culpare quis ferat? Eos tamen refutare pudet. Idque prorſus inutile, cùm Muretus [1], latinitatis & latinarum elegantiarum peritiſſimus judex, partes illas magnâ cum laude præoccupaverit. Hoc unum addidero inter Romanos ſcriptores nullum eſſe verborum concinnitate & ſplendore Tacito comparandum.

GRAVIORA ſunt mendacii crimina: neque dixerim Tacitum nihil eſſe mentitum. Commune illud eſt mortalitatis

[1] Hac de re & Taciti laudibus orationem habuit Muretus, quam vide inter ejus orationes editas Lipſiæ anno 1698. Tom. II. pag. 353.

vitium, quod hiſtoriæ ſcriptores in tantâ rerum multitudine, humanique ingenii infirmitate, & ob caliginem veritati offuſam, vix effugiant. Proclivior adhuc error, ubi intercedit religionum diverſitas. Inde Tacitus falſa de Chriſtianis, abſurda de Judæis prodidit, præjudicatis tum ſuis, tum aliorum opinionibus abſtractus. Ita tamen fidei & diligentiæ, quam in ceteris profitetur, retinens, ut, vel cùm hæc peccaret, Chriſtianos incendii crimine, quo Nero eos perculerat, abſolverit [1]. Judaicis autem antiquitatibus vera quamplurima intermiſcet; eamque religionem valde commendat, quæ deûm imagines mortalibus materiis in ſpecies hominum non effingit, ſed ſine ſimulacris, ſine regum, ſine Cæſarum adulatione, *unum numen, ſummum illud & æternum, neque mutabile, neque interiturum* [2], veneratur. Talia veritatis teſtimonia apud nullum Romanæ gentis ſcriptorem ante Tacitum reperire eſt.

Odiosum verò, &, ut opinor, falſum eſt ἀθεότητος crimen, quod quidam Tacito objiciunt. Deos enim paſſim agnovit, negavit nuſquam; ipſamque opem divinam [3], rerum humanarum dominatricem, memorat. Atrocioribus quidem ſceleribus & cladibus offenſus, aliquando dixerit diis non homines, non imperii ſecuritatem, ſed ultionem curæ eſſe [4]; id ἀσεβείας eſt, non verò ἀθεότητος. Dolendum certè quòd Deum unum non coluerit, & in hac exoriente Chriſtianæ veritatis luce, quæ ipſam Neronis domum

[1] Tacit. Annal. XV, 44.
[2] Tacit. Hiſt. V, 5.
[3] Tacit. Hiſt. IV, 78.
[4] Tacit. Hiſt. I, 3.

ſubierat [1], recénſque Flavii Clementis [2], conſulis, aliorumque exemplis ac virtutibus inclaruerat, ipſe cæcutierit. At inter ἀθέους minimè cenſendus eſt [3].

Porro viri illius celeberrimi gloria ad ſeros nepotes propagata eſt. Illum parentem ſuum appellabat, & ab eo originem ducere ſe gloriabatur M. Claudius Tacitus [4], qui principatum obtinuit anno Urbis conditæ MXXVIII, Jeſu Chriſti 275 : vir egregiè moratus, non ambitione, non crimine, ſed ſingulari ſenatûs & exercituum conſenſu imperio admotus : illius capax, & intra ſex imperii ſui menſes tantâ virtutum claritudine, ut laudatiſſimorum Principum gloriam æquaſſet, ni, urgentibus Romæ fatis, citò fuiſſet exſtinctus. Cornelii Taciti imaginem in omnibus bibliothecis collocari, ejuſque libros, ne lectorum incuriâ deperirent, per annos ſingulos decies publicâ impensâ in civicis archivis deſcribi, & in bibliothecis poni juſſit [5] : orbi, literis & parenti optimè conſulturus, ſi ipſe, aut frater ejus Florianus, diu imperaſſent. Recentior adhuc, nec fortè ultimus Tacitorum ſanguis, Polemius [6], Galliarum prætorio præfectus, nobilitate & doctrinâ, quaſi hereditario jure, illuſtris, memoratur circa annum Urbis conditæ MCCXXIX, Jeſu Chriſti 476,

[1] D. Paulus, Epiſt. ad Philippenſes IV, 22. Vide & infrà Tom. II. pag. 409.

[2] De quo plura infrà Tom. III. pag. 385. & Tom. IV. pag. 464.

[3] Cl. Joannes Kynaſton Tacitum defendit publicâ oratione, Oxonii habitâ, & Londini editâ anno 1764, cui titulum fecit : *C. Cornelius Tacitus a falſo impietatis crimine vindicatus.*

[4] Vopiſcus in Tacito, cap. 10.

[5] Vopiſcus ibid. Vide & Teſtimonia Veterum.

[6] Sidonius Apollinaris, Epiſtol. IV, 14.

Auguſtuli & imperii Romani ſupremum.

VERUM longè major ingenii, quàm ſanguinis, laus exſtitit, nec umquam intermoritura : crevit per ætates diffuſa, a viris tum Principibus, tum privatis, ſanctitate, ſapientiâ, & fortitudine præcellentibus, ad nos tranſmiſſa : æternùm vivet apud gentes literarum & hominum ſtudioſas. Nullum ſupereſt tanti viri monumentum. Ejus imago, quæ Interamnæ in Apoſtolico palatio monſtratur, nullâ valet antiquitatis commendatione. Ante ducentos annos, rudera ejus tumuli adhuc oſtentabantur haud procul Interamnâ, viamque propter, quæ Spoletum ducit. Quâ occaſione Hector Simonetta ea ſolo æquaverit, Tacitique cineres diſſipaverit, mærens ejus filius, inſcriptione in agro paterno poſitâ anno 1613, teſtatum voluit [1].

PIO. V. P. O. M. E VATICANO ANTIQVAS STATVAS EIICI
ROMAE MANDANTE
TACITI ET FLORIANI OPT. IMP. COENOTAPHIA
IN PROPRIO SOLO CONSTRVCTA A FVLMINE ET
ANTIQVITATE DEFORMATA
CORNELII TACITI HISTORICI DE RELIGIONE CHRISTIANA
MALE OBLOQVENTIS MAVSOLEVM VETVSTATE
COLLAPSVM SEMIDIRVTVM DISSIPATIS CINERIBVS
DIRVI ET SOLO AEQVARI
MERIDIONALEM IMPERIALIS SOLI PARTEM EX RVINIS
MVRO CINGI
HECTOR SIMONETTA FVNDI DOMINVS
INTERAMNAE MANDAT
FVNDAMENTA VIX REMANENT PROH DOLOR TANTARVM
ANTIQVITATVM IN A. P.
PAVLVS HECT. F. AD AETERNAM REI MEMORIAM POSVIT
A. S. M. DC. XIII.

[1] Hæc fusè memorat Franciſcus Angeloni, *Hiſtoria di Terni*, pag. 51.

De præcipuis Cornelii Taciti *editoribus & interpretibus.*

Inter initia renaſcentium literarum, & egregiæ illius artis, quæ hominum ingenia rem publicam fecit, Venetiis circa annum 1468 prodiit prima Taciti editio [1], antiquitate, elegantiâ, raritate præſtantiſſima. Multis quidem, & graviſſimis erroribus, ut ſolitum eſt in primis quibuſque editionibus, fœdata; abeſt & Cn. Julii Agricolæ vita: adhuc quoque latebant ſex priores Annalium libri. Nihilominus utiliſſima eſt, quòd complura veteris ſcripturæ in recentioribus editionibus perperam immutatæ veſtigia retineat.

Franciſcus Puteolanus, Parmenſis, literarum peritiſſimus, alteram editionem [2], vitâ Julii Agricolæ auctam, Mediolani publicavit. Nitidiorem politioremque Tacitum

[1] Hæc editio prodiit ſine ullâ loci & anni notâ, his quatuor verſibus, in fine ſubjunctis, conſpicua.

Cæſareos mores ſcribit Cornelius : Eſto
Iſte tibi codex : Hiſtoriæ pater eſt.
Inſigni quem laude feret gens poſtera : preſſit
Spira premens, artis gloria prima ſuæ.

Cùm Joannes & Vendelinus de Spirâ ſplendidam Plinii editionem Venetiis vulgaverint anno 1469, hæc Taciti editio, *artis gloria prima ſuæ*, anno 1467 aut 1468 publicata. In eâ ſunt ſex poſteriores Annalium libri, & Hiſtoriarum libri quinque; Libellus de ſitu, moribus & populis Germaniæ; & Dialogus de claris Oratoribus.

[2] Huic quoque editioni nulla eſt adjuncta loci, anni, typographi nota. Eam tamen Mediolani prodiiſſe haud dubium eſt, cùm cetera Puteolani opera in hac urbe excuſa ſint, in quâ oratoriam artem magnâ cum laude profitebatur. Puteolanus addidit Vitam Julii Agricolæ; Annalium quoque & Hiſtoriarum libros ex Mſ. codice Genuenſi recenſuit; unde ſummum debet eſſe apud literarum amatores hujus editionis pretium, quam miror librorum rariorum indagatoribus fuiſſe incognitam. Exſtat Pariſiis in Bibliothecâ ſanctæ Genovefæ: eam, pro ſuâ humanitate, literatis omnibus viris compertâ, mecum communicavit Cl. Mercier, huic Bibliothecæ præfectus. Recuſa eſt Venetiis annis 1497 & 1512.

fecit,

fecit, tum ſuis, tum Berardini Lanterii, Mediolanenſium ætate ſuâ eruditiſſimi, conjecturis ductus. Uſus eſt quoque Mſ. codice Genuenſi. Tacitum autem nemo meliùs novit, veriùs expreſſit. Ejus judicium, cuivis, ob libri raritatem, non ita obvium, ſilere nefas. *Omnem*, inquit, *hiſtoriæ legem* abſolvit Tacitus.....*nihil falſi dicere, nihil veri omittere auſus. In ſcribendo enim ne ſuſpectus quidem umquam fuit aut gratiæ, aut ſimultati aliquid tribuiſſe. Rerum rationem, quâ ordo temporum, regionum deſcriptio exigitur, nemo hiſtoricorum diligentiùs obſervavit. Jam conſilia, acta, eventus, ut, dii boni, expendit! & de conſiliis quid probet, quid non. In rebus geſtis non ſolùm quid actum, ſed quale. De eventu verò omnes cauſas explicat, caſus ſapientiæ, temeritatis; hominum porro non ſolùm res geſtas, ſed quæ fama, quod nomen, quæ natura, quæ vita. Quo artificio omnes meâ ſententiâ facilè vicit, ita creber rerum frequentiâ, ut verborum propè numerum ſententiarum numero ſequatur; ita dein verbis aptus & preſſus, ut neſcias utrùm res oratione, an verba ſententiis illuſtrentur. In concionibus (audeo enim promere quod ſentio) Livio quoque anteferendus, magis tamen Salluſtii argutam denſitatem, quàm hujus amplitudinem imitatus. Hunc primò legens, laudabis eloquentiam; cùm iterum in manus ſumpſeris, mirum acumen deprehendes, & miraberis; ubi contubernalem reddideris, ſæpe artificioſâ docebit varietate, immenſâque jucunditate delectabit*[1].

[1] Ex præfatione editionis Puteolani, Jacobo Antiquario, Ducali Secretario, inſcriptâ.

LAUDUM magnitudine, majori operis admiratione, excitato orbe literario, in muſeis omnibus quæſitum, ſi quid aliud tanti viri ſupereſſet. Ac tandem in Corbeienſi [1] ad Viſurgim monaſterio ab Angelo Arcomboldo, Leonis X Pontificis Maximi quæſtore, inventi ſunt quinque priores Annalium libri, quos Lipſius, aliique poſtea meliori partitione ſex numeravere. Hos cùm Pontifex, literarum decus & columen, magno quingentorum aureorum nummorum pretio redemiſſet, diligenterque evolviſſet, eorum lectionem *luculentam*, *variam*, *utilem*, *dignamque omni liberali ingenio* [2] pronuntiavit; voluitque ut quantò citiùs fieri poſſet a ſitu & oblivione in lucem & memoriam hominum vindicarentur. Id curæ demandatum Philippo BEROALDO, juniori, Academiæ Romanæ præpoſito: is imperatum opus pro Pontificis auctoritate ſuâque doctrinâ haud indiligenter præſtitit; inventoſque libros ex manu ſcripto codice, qui poſtea Florentinæ Mediceorum bibliothecæ fuit illatus, ceteros ex Puteolani recenſione edidit Romæ Kal. Martii anno MDXV [3]. In libri fine, infra gentilitia Leonis X inſignia, adjectum, quod maximo Principe & literarum reparatore dignum: « Nomine Leonis X Pont. » Max. propoſita ſunt præmia non mediocria his qui ad » eum libros veteres, neque hactenus editos attulerint ».

[1] *L'Abbaye de Corvey, en Weſtphalie*: locus religionis & literarum ſtudiis celeberrimus. Viſurgis autem fluvius, nunc *le Weſer*.

[2] Ex literis Leonis Papæ X, quæ exſtant in calce editionis Beroaldinæ.

[3] Cl. Maittaire, *Annal. Typograph.* Tom. V. part. 2. pag. 273, editionem Romanam anni 1514 memorat. Privilegium, a Leone X datum anno 1514, in Taciti editionem transformavit.

Alexander MINUTIANUS, Apulus, eruditus typographus Mediolanenſis, & Hiſtoriæ profeſſor, chartas Beroaldinæ editionis ex Urbe importatas recudit, ut eas auditoribus ſuis prælegeret. In calce operis reperit ſe imprudenter illapſum eſſe in Pontificium interdictum, quo cavebatur, ne quis intra decennium Tacitum recuderet. Culpæ veniam exoravit; ſuamque editionem, quibuſdam in locis emendatam, & Andreæ Alciati notis auctam, abſolvit anno MDXVII [1].

BEATUS, aut veriùs BILDIUS RHENANUS, Seleſtadienſis, manu ſcripti codicis Budenſis, olim Matthiæ Corvini, Hungariæ regis, copiam nactus, novam & aliquantò accuratiorem editionem vulgavit Baſileæ anno MDXXXIII. ſæpe poſtea & variis in locis recuſam [2].

Juſtus LIPSIUS, Belga, Corneliano ſpiritu afflatus, magnoque eruditionis paratu ad id opus acceſſit: omnem hujus laboris laudem reportaturus, ſi non excerpta tantùm Mſſ. codicum Vaticanorum, Farneſiani, Covarruviæ, Sambuci, veterumque editionum adhibuiſſet, ſed libros integros contuliſſet [3]. Ingenio eruditiſque commentariis

[1] Cl. Maittaire, loc. cit. hanc editionem Romæ prodiiſſe perperam ſcribit. Fabricius quoque, *Bibliothec. Latin.* libr. IV. cap. 21. pag. 471, errat tum in anno, tum in formâ. Ea enim eſt anni 1517, non verò 1516; formæ *in*-8. non *in*-4.

[2] Quarum omnium præcipua eſt, quæ prodiit Venetiis anno 1534, typis Aldinis.

[3] Majorem laudem adhuc reportaturus, ſi libros edidiſſet, quibus contexuerat Caianam hiſtoriam & initia Claudii Corneliano exemplo ſtiloque, ut ipſe teſtatur in notis ad Annal. XI, 1. At in migrationibus ſuis laborem hunc, fraude an caſu, ſibi periiſſe ibidem declarat. Jactura tantò gravior mihi videtur, quòd hæc adoleſcens ſcripſerat, ac proinde cùm ei molle & elegans adhuc erat ingenium. Poſtea, ſingulari humani ingenii inconſtantiâ, in deterius mutatus, durum & horridum ſcribendi genus adfectavit.

utcumque id ſupplevit, & editionem ceteris omnibus, quæ antè prodierant præſtantiorem, magnâ cum nominis ſui gloriâ Antuerpiæ publicavit anno MDLXXIV. Quam poſtea ad annum uſque MDC ſæpe retractavit, emendavit, melioremque fecit. In hoc gloriæ ſuæ monimento rurſus adornando immortuus eſt anno MDCVI, ætatis ſuæ LIX. Lipſiorum ſtirpis ultimus, & magnum decus[1].

INTER tantos Lipſii labores, Curtius PICHENA, Magni Ducis Etruriæ a ſecretis, in emendando Tacito Florentiæ utilem operam poſuit[2]. Uſus manu ſcriptis codicibus bibliothecæ Mediceæ, loca plurima, quæ alios fugerant, reſtituit & explicavit. Iis Lipſius non mediocriter profecit in poſterioribus ſuis editionibus, ut niteſcerent.

Matthias BERNEGGERUS, Germanus, magis ad utilitatem, quàm ad ſplendorem, ſine ullâ tamen Mſſ. librorum ope, Taciti editionem accuraverat. Eo defuncto, gener ejus Joannes Freinshemius, vir in republicâ literariâ notiſſimus, eam non perpetuis, ſed ſelectis notis locupletatam, & a Melchiore Freinshemio communibus cum fratre ſtudiis copioſo indice inſtructam, juris publici fecit Argentorati anno MDCXXXVIII.

Joannes Fredericus GRONOVIUS, Batavus, Berneggerianam editionem, levi ſuâ operâ, ſed nitidiore chartâ, elegantioribus typis, cum ſuis Variorumque notis & quibuſ-

[1] Innumeræ poſtea fuerunt Lipſianæ editiones, quarum nitidiſſimæ ſunt quæ typis Elzevirianis prodiere Lugduni Batavorum annis 1621, 1634 & 1640.

[2] Pichena ſeorsùs notas primùm edidit; deinde editionem ipſe adornavit excuſam Francofurti anno 1607. & Aureliæ Allobrogum anno 1609.

dam variantibus Mſ. Oxonienſis lectionibus in operis calce ſubjunctis Lugduni Batavorum abſolvebat anno MDCLXXII, cùm vivendi finem fecit. Eadem editio pari nitore iterum prodiit Amſtelodami anno MDCLXXXV.

Julianus PICHON, Gallus, ad majora vocatus, vix paria præſtitit : nullâ adhibitâ Mſſ. codicum veterumque librorum collatione, grandem tamen, ſed indigeſtâ mole gravidam, editionem ad uſum Sereniſſimi Delphini Pariſiis apparavit anno MDCLXXXII. Recuſa eſt Venetiis anno MDCCVII.

Theodori RYCKII, Batavi, breviora, ſed meliora utilioraque in Tacitum ſtudia. Prodiere Lugduni Batavorum anno MDCLXXXVII. Nitidiùs, commodiúſque in lucem iterum emiſſa Dublinii anno MDCCXXX. Præſto fuere tum excerpta ex Mſſ. Regio & Florentino, tum Mſ. codex, qui olim Rudolphi Agricolæ fuerat. Ei tamen plus æquo tribuit Ryckius, cùm ille codex non tam veterem ſcripturam, quàm viri eruditi conjecturas contineat.

Chriſtianus HAUFFIUS, Germanus, nihil operæ in emendando Tacito, nimis in explicando collocavit Lipſiæ anno MDCCXIV. Eum enim ita minutatim explanat, ut lectorem fatiget magis, quàm dirigat.

Jacobus GRONOVIUS, Joannis Frederici filius, paternam editionem cum Mſſ. Florentinis recognitam, ſuiſque & Variorum notis cumulatam prælo paraverat, cùm morte interceptus eſt anno MDCCXVI. Filius ejus Abraham Gronovius eam Trajecti ad Rhenum anno MDCCXXI publicavit : patris memoriæ conſulturus, ſi convicia adversùs Ryckium, aliaque multa erudito viro indigna omiſiſſet. Ad operis

calcem reperire eſt varias quaſdam lectiones ex Mſſ. codicibus Bodleiano & Arundelliano excerptas.

Joannes Auguſtus ERNESTUS, Germanus, in eamdem palæſtram Lipſiæ proceſſit anno MDCCLII; & maximam poſt Lipſium laudem conſecutus eſt. In conferendis enim veteribus editionibus & Mſ. codice Guelferbytano acer & diligens, multa quæ alios latuerant correxit; ſuaſque notas Lipſii & Joannis Frederici Gronovii commentariis addidit.

POSTEA prodiere elegantiores editiones Glaſguæ anno MDCCLIII, Londini anno MDCCLX. Illa ut J. Gronovii, hæc ut Ryckii exemplar exprimeret. Eamdem elegantiam Pariſiis anno MDCCLX exhibuit Cl. Joannes Nicolaus LALLEMAND, quam ſuâ curâ notiſque inſuper illuſtravit. In hac editione Pariſienſi omiſſus eſt Dialogus de Oratoribus, qui in omnibus editionibus antè comparuerat.

SATIS ſit præcipuos Taciti editores recenſuiſſe. Eos, qui in omnes ejus libros, vel ſingulos, notas, animadverſiones, commentarios conſcripſerunt, commemorare infinitum foret ac faſtidioſum. Multi enim illaudabiles, quales Æmilius FERRETUS, Carolus PASCHALIUS, Ludovicus D'ORLEANS &c. Nonnulli tamen nobiles & egregii, ut M. Antonius MURETUS, Fulvius URSINUS, Hugo GROTIUS, Daniel HEINSIUS, Godefridus Guillielmus LEIBNITIUS, & alii quos pro loci opportunitate & utilitate libenter ultroque laudabimus.

VERUM cùm minùs voluptati, quàm utilitati publicæ, ſcriptis ſuis conſultum voluerit Tacitus, gens ferme nulla eſt, quæ eum indigenam ac popularem habere non vo-

luerit. In hac tantâ interpretum multitudine, principes appellare juvat. Suum habent Germani MICYLLUM, ſuum Batavi HOOFDIUM, gentilibus probatos. Inter Hiſpanos de principatu tres certant Emmanuel SUEYRO, Balthazar ALAMOS, & Carolus COLOMA, quibus haud tam ſplendor, quàm brevitas deeſt. Plures habent Itali, quos inter eminent Georgius DATI, Bernardus DAVANZATI, & Adrianus POLITI. Palmam ſingulari brevitatis felicitate præripuit DAVANZATI. Laudem inter Britannos ſibi pepererant Richardus GRENEWEY & Henricus SAVILE : eam in ſe traxit Thomas GORDON, accuratior quidem, ſed adhuc paullo laxior. Antiquum quoque Gallis fuit ſtudium, ut Tacitum interpretarentur. Jam pridem rudi vetuſtate obſoluere FAUCHET, DE LA PLANCHE, aliique hujus veterni. Aliquid artis & ingenii promere cœpit Achilles DE HARLAY. Plus elegantiæ, haud ſatis veritatis indidit Nicolaus PERROT D'ABLANCOURT. Mole exemplorum, tædia aggeravit Abraham Nicolaus AMELOT DE LA HOUSSAIE[1]. Ejus verſioni, auctoris morte interruptæ, finem impoſuit Franciſcus BRUYS, vitiis, quàm virtutibus ſimilior. In his tentamentis aliquamdiu ſubſtiterant Gallicæ literæ, cùm recens nos rapuit ſtudiorum impetus. Tum ſuam verſionem adornavit Cl. GUERIN : aliam meditatur, jamque per partes edere cœpit Cl. DE LA BLETERIE. Interpretandi leges præſcripſit, & ad earum formam ſelecta & ſplendida Taciti loca

[1] Amelot de la Houſſaie XIII priores Annalium libros vertit. Cetera Taciti opera interpretatus eſt Bruys, ſed diſſimulato nomine. *Tacite avec des notes politiques & hiſtoriques par M. Amelot de la Houſſaie & M. L. C. D. G ***. A la Haye, chez Scheurleer.* 1731 = 1735. 10 *vol. in*-12.

expreſſit Cl. D'ALEMBERT. Eorum exemplis famâque plures excitati novas apparant Taciti interpretationes. Vigeat creſcatque egregius ille ardor, quo ſummus ſcriptorum imperii Romani non modò apud nos magis ac magis inclareſcet, ſed ſi ſuâ eum vi ac brevitate exprimimus, magnum accedet literaturæ noſtræ decus & incitamentum.

IN HOC autem interpretationis genere non ſtetit Taciti admiratio: alterum excogitavit, quò licentiùs exſpatiaretur. Illuſtriores ſcilicet Taciti ſententiæ præcipuaque verba, tamquam primaria & propria ſapientiæ principia ſunt excerpta, amplificata, tum veterum, tum recentium ætatum exemplis comprobata. Hac in ſtudiorum palæſtrâ, ſpecioſiori fortè, quàm utiliori, multi inter Italos deſudarunt, quorum nobiliſſimi ſunt Scipio AMMIRATO, Aſcanius PICCOLOMINI, Trajanus BOCCALINI, Philippus CAVRIANA, Virgilius MALVEZZI, & Raphael DALLA TORRE. Eamdem apud Germanos laudem æmulati ſunt Janus GRUTERUS, Chriſtophorus FORSTNERUS, Cornelius Lentulus DE LENTZ, aliique plurimi; & fortè iis meliores, quia breviores, Abraham GOLNITZ & Marcus A RECHLINGEN. Non ſolùm inter Hiſpanos, ſed etiam inter Italos nomen obtinuit Balthazar ALAMOS. His maximè operibus apud Gallos innotuit Amelot DE LA HOUSSAIE. Majorem in Britanniâ celebritatem adſecutus eſt Thomas GORDON. At, quod jam ſuprà monui, plus mihi videtur in his politicis exercitationibus oſtentationis, quàm utilitatis: iiſque præceptoribus retardatur magis, quàm incitatur animus. Brevius certiuſque iter ingrediendum. Quiſquis politicam

politicam prudentiam addiſcere cogitat, Tacitum legat. Qui mentem eâ imbutam percupit, Tacitum relegat. Hac viâ iere ſapientiæ proceres, quos prior ætas mirata eſt. Hac pergant, quos gloria & utilitatis publicæ ſtudium accendit.

De hac Cornelii Taciti *editione, ejuſque ſubſidiis.*

Superest, ut quæ mihi fuerint in hac editione conſilia, quæ ſubſidia, paucis expediam. Mens fuit Tacitum, ad manu ſcriptorum codicum veterumque & optimarum editionum fidem recognitum, proponere. Tum, ut obviæ in antiquis ſcriptoribus difficultates amoverentur, juvit non modò temporum diſcrimina ſignare, ſed & ea ad calculos, quibus nunc utimur, revocare : terrarum loca, quorum inſignis olim fuit memoria, cum iis quæ nunc exſtant conferre : Romanam aliamve peregrinam pecuniam cum Gallicâ noſtrâ monetâ componere: & quod in hoc commentationum genere utiliſſimum eſt, nummorum, inſcriptionum, ſcriptorum tum Romanorum, tum Græcorum, Tacito æqualium, aut recentiorum, auctoritate, Hiſtoriæ fidem adſtruere, lucemque ei adfundere.

Opus quoque fuit, pro argumentorum dignitate & utilitate, complures diſſertationes addere. Expoſitum eſt & illuſtratum Cæſarum ſtemma, ne nominum multitudine & indiſcretâ ſimilitudine obſcurarentur Annales. Eam ob rem addita paſſim plura alia ſtemmata. De legionibus, earum numero & locis fuſiùs tractatum, ut Hiſtoriarum libri inof-

fenſo pede percurrerentur. Ejuſdem neceſſitatis fuit expendere ærarium opeſque Romanorum, ſtante republicâ, & ſub Principibus; eorum cenſus & luſtra, tributa & vectigalia, Principum congiaria, Romæ magnitudinem, Capitolii magnificentiam, aliaque multa, quæ ſi non explicentur curatiùs, mores uſuſque horum temporum non ſatis intelligerentur. Ipſa quoque vitia fuere memoranda, Romanorum luxus, Neronis in domo aureâ prodigalitas, & inexplebilis Vitellii gula. Hæc enim portenta in evidentiæ luce erant collocanda, ut magnis documentis, quò prorumpere poſſit humana libido, noteſceret, ſimul & puderet. Ne piguit quidem, quod a viris humanarum literarum ſtudioſis expetitum, illuſtri exemplo Petri CORNEILLE & Joannis RACINE, quàm validus ſit Tacitus fecundandis ingeniis, oſtendere. De Chriſtianis, falſo incendii crimine a Nerone irretitis, dictum; &, cùm de Judæis eſſet dicendum, plura de Judæis Sinenſibus placuit ſubnectere, tum ob materiæ novitatem, tum ut Romanorum Sinenſiumque hac de re judicia comparare promptum foret. Pariter, ut aboleretur opinio, quæ apud quoſdam invaluit, Tacitum in Germaniæ deſcriptione plus ingenio, quàm veritati indulſiſſe, Germanorum mores cum veteribus noſtris legibus & hiſtoriis, cum vigentibus adhuc moribus populorum illorum, quos barbaros feroſque appellamus, quòd ævi prioris humanitatem nondum dedocuere, aſſiduè contuli. Sic enim, non noſtro ſuffragio, at ſæculorum hominumque conſenſu approbatum eſt Tacitum non modò fuiſſe maximum antiquitatis pictorem, quæ propria ejus

laus, atque omnium ſermonibus jam pervulgata, ſed & veriſſimum; quod erat evincendum. Demum cùm vel optimi ſcriptores multa ſileant, quæ tamen noſſe quorumdam intereſt, Anecdota ex variis auctoribus collegi, ut harum rerum curioſis ſatisfacerem.

Curas ultrà intendi; cúmque ſummopere dolerem Tacitum truncum ac mutilum circumferri, ad Supplementa adverti animum, non quòd Tacitum æquari poſſe confiderem, ſed ut plenior faciliorque flueret ejus narratio, ſi deperdita ex veterum ſcriptorum & monumentorum fide ſupplerentur, ſtilo moreque Corneliano expreſſa. Inde adlaboravi, ut Sejani ruina, ceteraque, quæ in quinto Annalium libro deerant, reſtituerentur. Disjunctos antea libros ſextum & undecimum conjunxere res Caii Principis & Claudii initia, quatuor libris compoſita. Finis quoque libro ſextodecimo additus, ut Neronis ſuprema traderentur. In his quidem ſubſiſterè animus primùm fuerat: at poſtea ſatiùs viſum quinto quoque Hiſtoriarum libro opem ferre, & jam narrari cœptum Hieroſolymorum gentiſque Judaicæ excidium proſequi. Cetera Veſpaſiani, Titi, Domitiani, atque Nervæ tempora, ad alterum uſque Trajani conſulatum (hic enim ſupremus eſt annus a Tacito memoratus, ac laboris noſtri finis) brevi & compendiosâ Appendice declarata ſunt, ne opus in immenſum creſceret.

Huc cum deveniſſem, fecœſſumque pararem, ut ampliſſimos, quos deſtinaveram, indices texerem, interpellatus ſum multorum querelis, dictitantium longiores moras, quarum quidem penes me non fuit arbitrium, jam fuiſſe interjectas:

novas ſponte non eſſe nectendas : multum temporis in his indicibus conſarcinandis, multum in excudendis malè perituram : conſultius eſſe ſtatim & in quarto volumine opus concludere : præſto eſſe Freinshemianum indicem, eumque copioſiſſimum, & longo uſu probatum, qui Taciti amatoribus affatim ſufficiat, nec nomina tantum & res, ſed verba & ſententias abundè ſuppeditet. Obtemperavi, ne laboris pertinacia in ſegnitiæ famam mihi verteret ; laudatoque indici, quem tamen nonnullis in locis auctiorem & accuratiorem reddidi, alterum in Supplementa & Notas ſubjunxi.

Percurſis autem hujuſce editionis conſiliis, quæ nobis fuerint ſubſidia memorandum. Super editiones, quas in alterâ Præfationis parte modò appellavimus, adjumento fuere manu ſcripti codices, tum ab aliis, tum a nobis inſpecti. Antiquitate principes habet Florentina Bibliotheca. Ibi, ut jam monui, Mſ. codex, omnium vetuſtiſſimus, in Corbeienſi monaſterio repertus. Tiberii principatum, ſeu ſex priores Annalium libros, tantùm complectitur. Alter ibidem eſt Mſ. codex, in quo ſunt ſex poſteriores Annalium, & Hiſtoriarum quinque libri. Exaratus eſt literis Langobardorum, quorum res in Italiâ Carolus Magnus adflixit anno 772. Eum Pichena longè vetuſtiorem credidit, quòd in eo ſubſcriptum reperit : *Ego Salluſtius legi & emendavi Romæ fœlix, Olibrio & Probino conſulibus, in foro Martis controverſias declamans oratori Endelechio. Rurſus Conſtantinopoli recognovi Cæſario & Attico conſulibus.* At librariis mos ſæpe fuit, quæ in codicibus repe-

rirent, tranſcribere, non obſervatâ ratione temporum, quibus eos deſcribebant. Id quamplurimis compertum exemplis. Langobardica autem ſcriptura evidenter arguit codicem illum Romæ non fuiſſe ſcriptum anno Urbis conditæ MCXLVIII, Jeſu Chriſti 395, quo Olibrius & Probinus conſules fuere; neque Conſtantinopoli recognitum biennio pòſt, cùm Cæſarius & Atticus eamdem dignitatem inierant. Ibi quoque vidi duos alios codices, ſed recentiſſimos, quorum alter ab undecimo Annalium libro ad finem libri ſecundi Hiſtoriarum, alter eoſdem Annalium, & Hiſtoriarum libros quinque complectitur.

VATICANA Bibliotheca, non antiquitate codicum, ſed numero præcellit. Quatuor in eâ reperi Mſſ. codices numeris 1863, 1864, 1958 & 2965 notatos. Sex poſteriores Annalium, & Hiſtoriarum quinque libros habent ſinguli. Hos inter antiquior videtur Mſ. 1864 [1], exaratus ſæculo XIV exeunte, aut ineunte XV. Ejuſdem ferme antiquitatis eſt Mſ. 1863 [2]. Multò recentior Mſ. 2965: neque, ut alii, membranaceus, ſed chartaceus. Iis accuratior eſt Mſ. 1958 [3]. Ejus ætas in libri fine expreſſa: *Si quiſpiam hinc deſcripſerit novum, ſciat me, quantum reperi, fideliter ab exemplo tranſcripſiſſe, quod inter cetera, de quibus ſcitur, non eſt neque peſſimum, neque mendo-*

[1] Codicem illum haud abſimilem eſſe codici, quem Lipſius Farneſianum appellat, quemque contulit Jacobus Corbinelli, ſæpe ſum expertus.

[2] Ex hoc codice, aliove ſimili, profecta videtur editio princeps. Nec diſſimilis eſt Mſ. codex Bibliothecæ Regiæ Pariſienſis.

[3] Deſcriptus eſt e Mſ. codice Genuenſi, quem vidit, aut cujus exemplar habuit Franciſcus Puteolanus, ut jam obſervavimus ſuprà pag. *xvij*.

ſiſſimum. Τέλος Θεῷ χάρειν. *Die ſeptimadecima Octobris ab ortu Salvatoris noſtri domini Jeſu Chriſti anno* M.CCCCXLVIIII. *Genuæ, pridie feſtum divi Lucæ Evangeliſtæ.*

PRÆTEREA Vaticana Bibliotheca minores habet Taciti libros. In Mſ. 1518[1] *C. Cornelii Taciti Dialogus de Oratoribus. C. Cornelii Taciti de origine & ſitu Germanorum.* Mſ. 1862[2] *C. Cornelii Taciti de origine & ſitu Germanorum. Cornelii Taciti Dialogus de Oratoribus.* Mſ. 2964[3] *Cornelius Tacitus de origine & ſitu Germanorum; & pars Dialogi de Oratoribus.* Mſ. 3429[4] *Cornelii Taciti de vitâ & moribus Julii Agricolæ.* Mſ. 4498[5] *Caii Cornelii Taciti de vitâ & moribus Julii Agricolæ. C. Cornelii Taciti Dialogus de Oratoribus. C. Cornelii Taciti de origine & ſitu Germanorum.* In Mſ. 5393[6] ſunt tantùm ex Julio Cæſare & Cornelio Tacito excerpta. Conſilium ſuum nomenque auctor ipſe prodidit: *Ex commentariis Caii Julii Cæſaris, nec non ex libris Cornelii Taciti, Hiſtorici facundiſſimi, eloquentiæ latinæ delectum, & ad Hiſtorias componendas, & ad quodcumque genus aptiſſimum Nicolaus Liburnius Venetus ſtudiosè ac diligenter digeſſit.* In his

[1] Membranaceus eſt: ſæculo XIV ſcriptus videtur.

[2] Sæculo XV, ut videtur, exaratus; & membranaceus. In fine Dialogi a ſcribâ additum: *Ego tantum repperi, & meliuſculum feci.*

[3] Chartaceus eſt, & ſæculi XV. Pars Dialogi, quæ ibi exſtat, incipit ab iis verbis cap. 26. *Expectabam, ut incuſato Aſinio*, &c.

[4] Chartaceus quoque codex; & deſcriptus a Pomponio Læto, viro eruditiſſimo, qui ſeptuagenarius Romæ mortuus eſt exeunte ſæculo XV. In libri capite notatum: *Vita Agricolæ ſcripta manu Pomponii Læti; & erat codex Fulvii Urſini.*

[5] Membranaceus eſt: ſæculo XV egregiè ſcriptus.

[6] Chartaceus eſt, & recens.

excerptis partem longè maximam obtinet Tacitus.

Suas quoque opes, vel inter tum ferventia bellorum diſſidia, contulit Britannia. Eruditique Oxonienses, pro ſuo in literas & Tacitum ſtudio, codices Harleianum [1], Bodleianum [2], tertiumque Collegii Jeſu [3] ultro communicavere, quos Cl. Samuel Musgrave cum Erneſtinâ editione comparavit, omneſque eorum varietates ſingulari diligentiâ adnotavit. Pronum hunc doctiſſimæ gentis in noſtros labores animum acceptum referimus clariſſimis viris Carolo Morton, Regiæ Societati a ſecretis, Muſei Britannici præfecto, & Antonio Butler, ſacrâ eruditione percelebri, quorum egregiam hac in re voluntatem nos eſſe expertos grati ac memores libenter profitemur.

Nostra etiam ſtudia humaniter, ut ſolet, promovit Cl. Capperonnier, cui Regiæ Bibliothecæ Pariſienſis cuſtodia eſt demandata. At in eâ unus eſt Mſ. codex Taciti [4]; iſque

[1] Codex ille ſcriptus eſt anno 1452, ut conſtat ex librarii notâ, Hiſt. III, 34 appoſitâ: *Hodie autem ab ortu Creatoris ſunt anni* M.CCCCLII. In libri fine additum: *In exemplari tantum erat. Si quiſpiam hinc deſcripſerit, ſciat me quantum reperi ab exemplari tranſcripſiſſe.* E Mſ. codice Genuenſi profectus eſt, ut & Mſ. Vaticanus 1958. Præterea collatus eſt cum Mſ. Vatic. 1863, aliove ſimili.

[2] Eum deſcriptum fuiſſe Genuæ anno 1463 indicat librarii nota, Hiſtoriarum fini ſubjuncta. *In exemplari tantum erat. Si quiſpiam hinc deſcripſerit novum, ſciat me quantum repperi fideliter ab exemplo tranſcripſiſſe: quod inter cetera non eſt neque peſſimum, neque mendoſiſſimum.* Τέλος Θεῷ χάριν. *Genuæ pridie Idus Decembres anno* M.CCCCLX *tertio.* Similem ferme finem in Mſ. Vaticano 1958 vidimus ſuprà pag. *xxix.*

[3] Deſcriptus eſt quoque e Mſ. Genuenſi, aut ex ejus exemplari, anno 1458, ut liquet ex librarii notâ Hiſt. III, 34. *Hodie autem ab ortu Creatoris ſunt anni* M.CCCCLVIII.

[4] Chartaceus eſt; & ſub finem ſæculi XV ſcriptus: quem *Bibliothecæ Regiæ obtulit Carolus Du Freſne, Dominus Du Cange* anno M.DCLXXXII. ut in libri capite notatum.

ſiſſimum. Τέλος Θεῷ χάρειν. *Die ſeptimadecima Octobris ab ortu Salvatoris noſtri domini Jeſu Chriſti anno* M.CCCCXLVIIII. *Genuæ, pridie feſtum divi Lucæ Evangeliſtæ.*

PRÆTEREA Vaticana Bibliotheca minores habet Taciti libros. In Mſ. 1518[1] *C. Cornelii Taciti Dialogus de Oratoribus. C. Cornelii Taciti de origine & ſitu Germanorum.* Mſ. 1862[2] *C. Cornelii Taciti de origine & ſitu Germanorum. Cornelii Taciti Dialogus de Oratoribus.* Mſ. 2964[3] *Cornelius Tacitus de origine & ſitu Germanorum; & pars Dialogi de Oratoribus.* Mſ. 3429[4] *Cornelii Taciti de vitâ & moribus Julii Agricolæ.* Mſ. 4498[5] *Caii Cornelii Taciti de vitâ & moribus Julii Agricolæ. C. Cornelii Taciti Dialogus de Oratoribus. C. Cornelii Taciti de origine & ſitu Germanorum.* In Mſ. 5393[6] ſunt tantùm ex Julio Cæſare & Cornelio Tacito excerpta. Conſilium ſuum nomenque auctor ipſe prodidit: *Ex commentariis Caii Julii Cæſaris, nec non ex libris Cornelii Taciti, Hiſtorici facundiſſimi, eloquentiæ latinæ delectum, & ad Hiſtorias componendas, & ad quodcumque genus aptiſſimum Nicolaus Liburnius Venetus ſtudiosè ac diligenter digeſſit.* In his

[1] Membranaceus eſt: ſæculo XIV ſcriptus videtur.

[2] Sæculo XV, ut videtur, exaratus; & membranaceus. In fine Dialogi a ſcribâ additum: *Ego tantum repperi, & meliuſculum feci.*

[3] Chartaceus eſt, & ſæculi XV. Pars Dialogi, quæ ibi exſtat, incipit ab iis verbis cap. 26. *Expectabam, ut incuſato Aſinio*, &c.

[4] Chartaceus quoque codex; & deſcriptus a Pomponio Læto, viro eruditiſſimo, qui ſeptuagenarius Romæ mortuus eſt exeunte ſæculo XV. In libri capite notatum: *Vita Agricolæ ſcripta manu Pomponii Læti; & erat codex Fulvii Urſini.*

[5] Membranaceus eſt: ſæculo XV egregiè ſcriptus.

[6] Chartaceus eſt, & recens.

excerptis partem longè maximam obtinet Tacitus.

Suas quoque opes, vel inter tum ferventia bellorum diſſidia, contulit Britannia. Eruditique Oxonienses, pro ſuo in literas & Tacitum ſtudio, codices Harleianum [1], Bodleianum [2], tertiumque Collegii Jeſu [3] ultro communicavere, quos Cl. Samuel Musgrave cum Erneſtinâ editione comparavit, omneſque eorum varietates ſingulari diligentiâ adnotavit. Pronum hunc doctiſſimæ gentis in noſtros labores animum acceptum referimus clariſſimis viris Carolo Morton, Regiæ Societati a ſecretis, Muſei Britannici præfecto, & Antonio Butler, ſacrâ eruditione percelebri, quorum egregiam hac in re voluntatem nos eſſe expertos grati ac memores libenter profitemur.

Nostra etiam ſtudia humaniter, ut ſolet, promovit Cl. Capperonnier, cui Regiæ Bibliothecæ Pariſienſis cuſtodia eſt demandata. At in eâ unus eſt Mſ. codex Taciti [4]; iſque

[1] Codex ille ſcriptus eſt anno 1452, ut conſtat ex librarii notâ, Hiſt. III, 34 appoſitâ: *Hodie autem ab ortu Creatoris ſunt anni* M.CCCCLII. In libri fine additum: *In exemplari tantum erat. Si quiſpiam hinc deſcripſerit, ſciat me quantum reperi ab exemplari tranſcripſiſſe.* E Mſ. codice Genuenſi profectus eſt, ut & Mſ. Vaticanus 1958. Præterea collatus eſt cum Mſ. Vatic. 1863, aliove ſimili.

[2] Eum deſcriptum fuiſſe Genuæ anno 1463 indicat librarii nota, Hiſtoriarum fini ſubjuncta. *In exemplari tantum erat. Si quiſpiam hinc deſcripſerit novum, ſciat me quantum repperi fideliter ab exemplo tranſcripſiſſe: quod inter cetera non eſt neque peſſimum, neque mendoſiſſimum.* Τέλος Θεῷ χάριν. *Genuæ pridie Idus Decembres anno* M.CCCCLX *tertio.* Similem ferme finem in Mſ. Vaticano 1958 vidimus ſuprà pag. *xxix.*

[3] Deſcriptus eſt quoque e Mſ. Genuenſi, aut ex ejus exemplari, anno 1458, ut liquet ex librarii notâ Hiſt. III, 34. *Hodie autem ab ortu Creatoris ſunt anni* M.CCCCLVIII.

[4] Chartaceus eſt; & ſub finem ſæculi XV ſcriptus: quem *Bibliothecæ Regiæ obtulit Carolus Du Freſne, Dominus Du Cange* anno M.DCLXXXII. ut in libri capite notatum.

recens : haud tamen ſpernendus, quòd ab eodem codice, quo editio princeps, profectus videtur. Denique nonnihil opis attulit Mſ. codex Jacobi CORBINELLI [1]. Sic appellamus codicem, cujus varias lectiones ad oram Beroaldinæ editionis ipſe adſcripſerat.

SUPER hæc Mſſ. librorum ſubſidia, inter hujus editionis adminicula numeraverim breves notas manu ſcriptas, quas docti viri Marcus Antonius MURETUS, Guillelmus PELLICERIUS, Epiſcopus Monſpelienſis, Daniel HUETIUS, Epiſcopus Abrincenſis, marginibus exemplorum Taciti, quibus utebantur, inſcripſerant. Cl. Fredericus Samuel SCHMIDT, juvenis multiplici literarum laureâ nobilis, ad nos tranſmiſit ex Bibliothecâ publicâ Bernenſi obſervationes ab eruditis viris Jacobo CUJACIO & Jacobo BONGARSIO exemplaribus ſuis illitas. Nonnullas etiam reperi in Mſſ. Adverſariis Dionyſii PETAVII, tanti viri eruditione haud indignas. Accepi ab Illuſtriſſimo CHIFFLET, ſenatûs Veſontini præſide, Mſſ. commentarios Cl. Claudii CHIFFLETII in Tacitum, quos, licèt conjecturis aliquando indulgeat, ſæpius laudaſſem, ſi iis & citiùs & diutiùs frui licuiſſet. Suam quoque in nos voluntatem teſtatam voluit Illuſtriſſimus Joſephus Andreas ZALUSKI, Kiovienſis & Czernichovienſis Epiſcopus, miſitque e Bibliothecâ ſuâ Varſavianâ Berneggerianam editionem, notis quidem Mſſ. inſtructam, ſed cùm omnes ex Lipſii commentariis

[1] Codex, quem Jacobus Corbinelli, vir literarum & Taciti ſtudioſiſſimus, contulit, in locis quamplurimis cum Farneſiano codice, quem laudavit Lipſius, conſentit; ut jam monuimus ſuprà pag. *xxix*. Præter

ſint

ſint excerptæ, nihil novi adjumenti protulere.

Iis, per quos in hac editione profeci, commemoratis, haud ſiluerim ejus hortatorem inſtinctoremque Cl. Hippolytum Ludovicum Guerin. Noſtras quidem laudes, ſi adhuc viveret, ejus modeſtia oppreſſiſſet. Eas nunc omittere non ſinit ejus vita, optimi civis officiis, ingenii facilitate, morum conſtantiâ, prudentiâ conſiliorum, literarum cultu, artis ſuæ typographicæ ſplendore illuſtrata; &, quod certiſſimum eſt veræ virtutis argumentum, memoria poſt fata ſuperſtes, bonarumque artium ſtudioſis cariſſima. Felix, qui, cùm laudabilis vitæ ſpatia impleviſſet, reliquit, quos eadem laudis æmulatio ſuccendit.

Hæc fuere præfanda, ut Cornelii Taciti vita & ſcripta, præcipui ejus editores & interpretes, hujus editionis conſilia ac ſubſidia recenſerentur. Eâ curâ perfunctus, eruditum lectorem mei rerumve mearum commemoratione haud morabor. Velim tantùm ut pro ſuâ eruditione atque humanitate ſtudiis meis faveat & indulgeat. Nummos quidem, paſſim in hoc opere laudatos, æneis tabulis expreſſos exhibendi conſilium quondam fuerat. Ab eo deſtiti, quòd vulgares nummi jam ſæpiſſime ſint recuſi; rariores verò & præſtantiores nuper multâ cum elegantiâ

hos omnes codices, quos memoravimus, ſerò nobis innotuit Mſ. codex membranaceus, qui Pariſiis adſervatur, in Bibliothecâ Inſtitutionis Oratorii Jeſu. Quantum ex libri fine & quibuſdam locis, quæ inſpexi, intelligere eſt; haud diverſus videtur a codice, quem Corbinelli contulit. Perlibenter eum evolviſſem, & inter hujus editionis ſubſidia adhibuiſſem; ſed illum exſtare à Cl. Dotteville, Oratorii ſocio, accepi, cùm tertium hujus editionis volumen jam eſſet typis excuſum.

& rei nummariæ doctrinâ Cl. PELLERIN publicaverit [1]. Cavendum ergo nobis fuit ne vanâ & inutili luxuriâ hæc editio diffllueret. At quod cuivis lectori utiliſſimum videbitur, nec fuit omittendum, additæ ſunt tabulæ Geographicæ, quibus loca a Tacito, aut in ſupplementis memorata, oculis ſubjiciuntur.

[1] *Recueils de Médailles de Rois, de Peuples, de Villes, &c.* IX vol. in-4°. Paris 1762=1770.

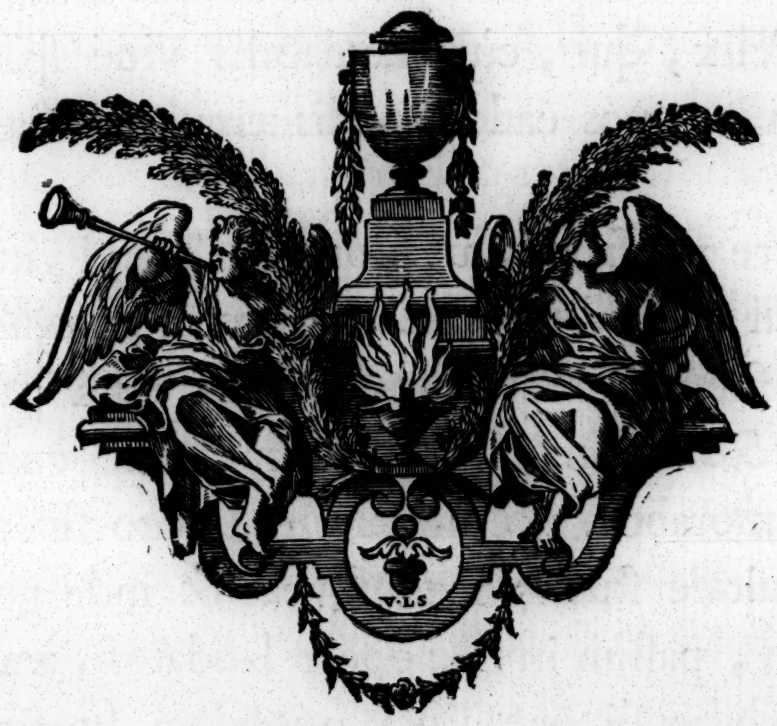

TESTIMONIA
VETERUM SCRIPTORUM
DE C. CORNELIO TACITO.

EX EPISTOLIS
C. PLINII CÆCILII SECUNDI.

LIBR. I. EP. VI.

C. PLINIUS CORNELIO TACITO SUO S.

RIDEBIS, & licet, rideas. Ego ille, quem noſti, apros tres, & quidem pulcherrimos, cepi. Ipſe, inquis? Ipſe: non tamen ut omnino ab inertiâ meâ & quiete diſcederem. Ad retia ſedebam: erant in proximo, non venabulum aut lancea, ſed ſtilus & pugillares. Meditabar aliquid enotabamque, ut ſi manus vacuas, plenas tamen ceras reportarem. Non eſt quòd contemnas hoc ſtudendi genus. Mirum eſt, ut animus agitatione motuque corporis excitetur. Jam undique ſilvæ & ſolitudo, ipſumque illud ſilentium, quod venationi datur, magna cogitationis incitamenta ſunt. Proinde cùm venabere, licebit, auctore me, ut panarium & lagunculam, ſic etiam pugillares feras. Experieris non Dianam magis montibus, quàm Minervam inerrare. Vale.

LIBR. I. EP. XX.

C. PLINIUS CORN. TACITO SUO S.

FREQUENS mihi diſputatio eſt cum quodam docto homine & perito, cui nihil æquè in cauſis agendis, ut brevitas placet. Quam ego cuſtodien-

dam esse confiteor, si causa permittat: alioquin prævaricatio est, transire dicenda; prævaricatio etiam, cursim & breviter attingere, quæ sint inculcanda, infigenda, repetenda. Nam plerisque longiore tractatu vis quædam & pondus accedit. Utque corpori ferrum, sic oratio animo non ictu magis, quàm morâ imprimitur. Hìc ille mecum auctoritatibus agit, ac mihi ex Græcis orationes Lysiæ ostentat; ex nostris Gracchorum Catonisque, quorum sanè plurimæ sunt circumcisæ & breves: ego Lysiæ Demosthenem, Æschinem, Hyperidem, multosque præterea Gracchis; & Catoni, Pollionem, Cæsarem, Cœlium, in primis Marcum Tullium, oppono, cujus oratio optima fertur esse, quæ maxima. Et hercule, ut aliæ bonæ res, ita bonus liber melior est quisque, quò major. Vides ut statuas, signa, picturas, hominum denique, multorumque animalium formas, arborum etiam, si modò sint decoræ, nihil magis quàm amplitudo commendet. Idem orationibus evenit: quin etiam voluminibus ipsis auctoritatem quamdam & pulchritudinem adjicit magnitudo. Hæc ille, multaque alia, quæ a me in eamdem sententiam solent dici, ut est in disputando incomprehensibilis & lubricus, ita eludit, ut contendat, hos ipsos, quorum orationibus nitar, pauciora dixisse quàm ediderint. Ego contrà puto. Testes sunt multæ multorum orationes, & Ciceronis pro Murenâ, pro Vareno; in quibus brevis & nuda quasi subscriptio quorumdam criminum solis titulis indicatur. Ex his apparet, illum permulta dixisse; cùm ederet, omisisse. Idem pro Cluentio ait, se totam causam veteri instituto solum perorasse, & pro Cornelio quatriduo egisse: ne dubitare possimus, quæ per plures dies, ut necesse erat, latiùs dixerit, postea recisa ac purgata in unum librum, grandem quidem, unum tamen, coarctasse. At aliud est actio bona, aliud oratio. Scio nonnullis ita videri: sed ego (forsitan fallor) persuasum habeo, posse fieri, ut sit actio bona, quæ non sit bona oratio; non posse non bonam actionem esse, quæ sit bona oratio. Est enim oratio actionis exemplar, & quasi ἀρχέτυπον [1]. Ideo in optimâ quâque mille figuras extemporales invenimus: in his etiam, quas tantùm editas scimus, ut in Verrem: *Artificem quem? quemnam? Rectè admones: Polycletum esse dicebant.* Sequitur ergo, ut actio sit absolutissima, quæ maximè orationis similitudinem expressit, si modò justum & debitum tempus accipiat: quod si negetur, nulla orationis, maxima judicis culpa est. Adsunt huic opinioni meæ leges, quæ longissima tempora largiuntur, nec brevitatem dicentibus,

[1] *Imago primigenia.*

ſed copiam, hoc eſt, diligentiam, ſuadent; quam præſtare, niſi in anguſtiſſimis cauſis, non poteſt brevitas. Adjiciam quod me docuit uſus, magiſter egregius. Frequenter egi, frequenter judicavi, frequenter in conſilio fui. Aliud alios movet; ac plerumque parvæ res maximè trahunt. Varia ſunt hominum judicia, variæ voluntates: inde qui eamdem cauſam ſimul audierunt, ſæpe diverſum, interdum idem, ſed ex diverſis animi motibus ſentiunt. Præterea ſuæ quiſque inventioni favet, & quaſi fortiſſimum amplectitur, cùm ab alio dictum eſt, quod ipſe prævidit. Omnibus ergo dandum eſt aliquid, quod teneant, quod agnoſcant. Dixit aliquando mihi Regulus, cùm ſimul adeſſemus: *Tu omnia, quæ ſunt in causâ, putas exſequenda; ego jugulum ſtatim video, hunc premo.* Premit ſanè quod elegit, ſed in eligendo frequenter errat. Reſpondi poſſe fieri, ut genu eſſet, aut tibia, aut talus, ubi ille jugulum putaret. At ego, inquam, qui jugulum perſpicere non poſſum, omnia pertento, omnia experior, πάντα denique λίθον κινῶ [1]. Utque in agriculturâ non vineas tantùm, verùm etiam arbuſta; nec arbuſta tantùm, verùm etiam campos curo & exerceo; utque in ipſis campis non far aut ſiliginem ſolam, ſed hordeum, fabam, ceteraque legumina ſero: ſic in actione plura quaſi ſemina latiùs ſpargo, ut, quæ provenerint, colligam. Neque enim minùs imperſpicua, incerta, fallaciaque ſunt judicum ingenia, quàm tempeſtatum terrarumque. Nec me præterit, ſummum oratorem Periclem ſic a comico Eupolide laudari,

Πρὸς δὲ γ' αὐτῷ τῷ τάχει
Πειθώ τις ἐπεκάθητο τοῖς χείλεσιν.
Οὕτως ἐκήλει, κ᾽ μόνος τῶν ῥητόρων
Τὸ κέντρον ἐγκατέλιπε τοῖς ἀκροωμένοις [2].

Verùm huic ipſi Pericli nec illa πειθὼ, nec illud ἐκήλει brevitate, vel velocitate, vel utrâque (differunt enim) ſine facultate ſummâ contigiſſet: nam delectare, perſuadere, copiam dicendi ſpatiumque deſiderant: relinquere verò aculeum in audientium animis is demum poteſt, qui non pungit, ſed infigit. Adde, quæ æquè de eodem Pericle comicus alter [3],

Ἡρᾶπ᾽, ἐβρόντα, ξυνεκύκα τὴν Ἑλλάδα.

[1] *Omnem lapidem moveo.*

[2] Verſus illos, ex Eupolide comico in Δήμοις excerptos, recitat Scholiaſtes Ariſtophanis, ΑΧΑΡΝΗΣ, Act. II. Scen. V. verſ. 529.

Præter illius celeritatem,
Suadela quædam inſidebat labris:
Adeò delectabat; & ſolus rhetorum
Aculeum relinquebat auditoribus.

[3] Ariſtophanes, loc. cit. verſ. 530.

Tonabat, fulgurabat, miſcebat Græciam.

Non enim amputata oratio & abſciſſa, ſed lata, & magnifica, & excelſa tonat, fulgurat; omnia denique perturbat ac miſcet. Optimus tamen modus eſt: quis negat? Sed non minùs non ſervat modum, qui infra rem, quàm qui ſupra: qui adſtrictiùs, quàm qui effuſiùs dicit. Itaque audis frequenter, ut illud immodicè & redundanter, ita hoc jejunè & infirmè. Alius exceſſiſſe materiam, alius dicitur non impleſſe. Æquè uterque; ſed ille imbecillitate, hic viribus peccat. Quod certè etſi non limatioris, majoris tamen ingenii vitium eſt. Nec verò, cùm hæc dico, illum Homericum ἀμετροεπῆ [1] probo, ſed hunc,

Καὶ τ' ἔπεα νιφάδεσσιν ἐοικότα χειμερίῃσιν [2].

Non quia non & ille mihi validiſſimè placeat,

Παῦρα μὲν, ἀλλὰ μάλα λιγέως [3].

Si tamen detur electio, illam orationem ſimilem nivibus hibernis, id eſt, crebram, aſſiduam & largam, poſtremò divinam & cæleſtem volo. At eſt gratior multis actio brevis. Eſt; ſed inertibus, quorum delicias deſidiamque, quaſi judicium, reſpicere ridiculum eſt. Nam ſi hos in conſilio habeas, non ſolùm ſatius eſt breviter dicere, ſed omnino non dicere. Hæc eſt adhuc ſententia mea, quam mutabo, ſi diſſenſeris tu: ſed planè cur diſſentias, explices rogo. Quamvis enim cedere auctoritati tuæ debeam, rectius tamen arbitror, in tantâ re, ratione quàm auctoritate ſuperari. Proinde, ſi non errare videor, id ipſum quàm voles brevi epiſtolâ, ſed tamen ſcribe; confirmabis enim judicium meum: ſi erraro, longiſſimam para. Num corrupi te, qui tibi, ſi mihi accederes, brevis epiſtolæ neceſſitatem; ſi diſſentires, longiſſimæ impoſui? Vale.

LIBR. II. EP. I.

C. PLINIUS ROMANO SUO S.

POST aliquot annos inſigne, atque etiam memorabile populi Romani oculis ſpectaculum exhibuit publicum funus Verginii Rufi [4], maximi & clariſſimi civis, & perinde felicis. Triginta annis gloriæ ſuæ ſu-

[1] *Immodica loquentem.* Homerus, Iliad. II, 212, de Therſite.

[2] *Et verba nivibus ſimilia hibernis.* Homer. Iliad. III, 222, de Ulyſſe.

[3] *Pauca quidem, ſed valde argutè.* Homer. Iliad. III, 214, de Menelao.

[4] De Virginio Rufo ejuſque morte dictum eſt ſuprà in Præfatione pag. *iv*. Vide quoque Appendicem Chronologicam Tom. IV. pag. 466.

pervixit. Legit ſcripta de ſe carmina, legit hiſtorias, & poſteritati ſuæ interfuit. Perfunctus eſt tertio conſulatu, ut ſummum faſtigium privati hominis impleret, cùm Principis noluiſſet. Cæſares, quibus ſuſpectus, atque etiam inviſus virtutibus fuerat, evaſit : reliquit incolumem optimum atque amiciſſimum, tamquam ad hunc ipſum honorem publici funeris reſervatus. Annum tertium & octogeſimum exceſſit in altiſſimâ tranquillitate, pari veneratione. Uſus eſt firmâ valetudine; niſi quòd ſolebant ei manus tremere, citra dolorem tamen : aditus tantùm mortis durior longiorque, ſed hic ipſe laudabilis. Nam cùm vocem præpararet, acturus in conſulatu Principi gratias, liber, quem forte acceperat grandiorem, & ſeni & ſtanti ipſo pondere elapſus eſt. Hunc dum conſequitur colligitque, per leve & lubricum pavimentum, fallente veſtigio, cecidit, coxamque fregit, quæ parum aptè collocata, reluctante ætate, malè coiit. Hujus viri exſequiæ magnum ornamentum Principi, magnum ſæculo, magnum etiam foro & roſtris attulerunt. Laudatus eſt a conſule Cornelio Tacito : nam hic ſupremus felicitati ejus cumulus acceſſit, laudator eloquentiſſimus. Et ille quidem plenus annis abiit, plenus honoribus, illis etiam quos recuſavit. Nobis tamen quærendus ac deſiderandus eſt, ut exemplar ævi prioris : mihi verò præcipuè, qui illum non ſolùm publicè, ſed etiam privatim, quantùm admirabar, tantùm diligebam ; primùm quòd utrique eadem regio, municipia finitima, agri etiam poſſeſſioneſque conjunctæ : præterea quòd ille tutor mihi relictus, adfectum parentis exhibuit. Sic candidatum me ſuffragio ornavit; ſic ad omnes honores meos ex ſeceſſibus adcucurrit, cùm jampridem ejuſmodi officiis renuntiaſſet; ſic illo die, quo ſacerdotes ſolent nominare quos digniſſimos ſacerdotio judicant, me ſemper nominabat. Quin etiam in hac noviſſimâ valetudine veritus, ne fortè inter quinqueviros crearetur, qui minuendis publicis ſumptibus judicio ſenatûs conſtituebantur, cùm illi tot amici ſenes conſulareſque ſupereſſent, me hujus ætatis, per quem excuſaretur, elegit, his quidem verbis : *Etiamſi filium haberem, tibi mandarem.* Quibus ex cauſis neceſſe eſt, tamquam immaturam mortem ejus in ſinu tuo defleam; ſi tamen fas eſt aut flere, aut omnino mortem vocare, quâ tanti viri mortalitas magis finita quàm vita eſt. Vivit enim, vivetque ſemper, atque etiam latiùs in memoriâ hominum & ſermone verſabitur, poſtquam ab oculis receſſit. Volui tibi multa alia ſcribere, ſed totus animus in hac unâ contemplatione defixus eſt. Verginium cogito, Verginium video, Verginium jam vanis

imaginibus, recentibus tamen, audio, adloquor, teneo : cui fortaſſe cives aliquos virtutibus pares & habemus, & habebimus, gloriâ neminem. Vale.

LIBR. II. EP. XI.

C. PLINIUS ARRIANO SUO S.

SOLET eſſe gaudio tibi, ſi quid actum eſt in ſenatu dignum ordine illo. Quamvis enim quietis amore ſeceſſeris, inſidet tamen animo tuo majeſtatis publicæ cura. Accipe ergo quod per hos dies actum eſt, perſonæ claritate famoſum, ſeveritate exempli ſalubre, rei magnitudine æternum. Marius Priſcus [1], accuſantibus Afris, quibus conſul præfuit, omiſſâ defenſione, judices petiit. Ego & Cornelius Tacitus adeſſe provincialibus juſſi, exiſtimavimus fidei noſtræ convenire, notum ſenatui facere, exceſſiſſe Priſcum immanitate & ſævitiâ crimina, quibus dari judices poſſent; cùm ob innocentes condemnandos, interficiendos etiam, pecunias accepiſſet. Reſpondit Fronto Catius, deprecatuſque eſt ne quid ultra repetundarum legem quæreretur, omniaque actionis ſuæ vela vir movendarum lacrimarum peritiſſimus, quodam velut vento miſerationis implevit. Magna contentio, magni utrimque clamores: aliis cognitionem ſenatûs lege concluſam, aliis liberam ſolutamque dicentibus; quantumque admiſiſſet reus, tantum vindicandum. Noviſſimè conſul deſignatus Julius Ferox, vir rectus & ſanctus, Mario quidem judices interim cenſuit dandos; evocandos tamen, quibus diceretur innocentium pœnas vendidiſſe. Quæ ſententia non prævaluit modò, ſed omnino poſt tantas diſſenſiones fuit ſola frequens : adnotatumque experimentis, quòd favor & miſericordia acres & vehementes primos impetus habent, paullatim conſilio & ratione, quaſi reſtincta, conſidunt. Unde evenit, ut quod multi clamore permiſto tuentur, nemo tacentibus ceteris dicere velit : pateſcit enim, cùm ſepararis a turbâ, contemplatio rerum, quæ turbâ teguntur. Venerunt qui adeſſe erant juſſi, Vitellius Honoratus, & Flavius Martianus, ex quibus Honoratus trecentis millibus [2] exſilium equitis Romani, ſeptemque amicorum ejus ultimam pœnam; Martianus unius equitis Romani ſeptingentis millibus [3] plura ſupplicia arguebatur emiſſe : erat enim fuſtibus cæſus, damnatus in metallum,

[1] Marius Priſcus memoratus eſt ſuprà in Præfatione pag. *vj*.

[2] Gallicæ monetæ libris 58,359.

[3] Gallicæ monetæ libris 136,171.

ſtrangulatus

ſtrangulatus in carcere. Sed Honoratum cognitioni ſenatûs mors opportuna ſubtraxit: Martianus inductus, eſt abſente Priſco. Itaque Tuccius Cerealis conſularis jure ſenatorio poſtulavit, ut Priſcus certior fieret: ſive quia miſerabiliorem, ſive quia invidioſiorem fore arbitrabatur, ſi præſens fuiſſet: ſive (quod maximè credo) quia æquiſſimum erat commune crimen ab utroque defendi, & ſi dilui non potuiſſet, in utroque puniri. Dilata res eſt in proximum ſenatum, cujus ipſe conſpectus auguſtiſſimus fuit. Princeps præſidebat (erat enim conſul): ad hoc Januarius menſis cùm cetera, tum præcipuè ſenatorum frequentiâ celeberrimus: præterea cauſæ amplitudo, auctaque dilatione exſpectatio & fama, inſitumque mortalibus ſtudium magna & inuſitata noſcendi, omnes undique exciverat. Imaginare quæ ſollicitudo nobis, qui metus, quibus ſuper tantâ re in illo cœtu, præſente Cæſare, dicendum erat. Equidem in ſenatu non ſemel egi: quin immo nuſquam audiri benigniùs ſoleo: tunc me tamen, ut nova omnia novo metu permovebant. Obverſabatur præter illa, quæ ſuprà dixi, cauſæ difficultas: ſtabat modò conſularis, modò ſeptemvir epulonum, jam neutrum. Erat igitur perquam oneroſum, accuſare damnatum, quem, ut premebat atrocitas criminis, ita quaſi peractæ damnationis miſeratio tuebatur. Utcumque tamen animum cogitationemque collegi. Cœpi dicere non minore audientium adſenſu, quàm ſollicitudine meâ: dixi horis pæne quinque; nam duodecim clepſydris, quas ſpatioſiſſimas acceperam, ſunt additæ quatuor [1]: adeò illa ipſa, quæ dura & adverſa dicturo videbantur, ſecunda dicenti fuerunt. Cæſar quidem mihi tantum ſtudium, tantam etiam curam (nimium eſt enim dicere ſollicitudinem) præſtitit, ut libertum meum poſt me ſtantem, ſæpius admoneret, voci laterique conſulerem: cùm me vehementius putaret intendi, quàm gracilitas mea perpeti poſſet. Reſpondit mihi pro Martiano Claudius Marcellinus. Miſſus deinde ſenatus, & revocatus in poſterum: neque enim jam inchoari poterat actio, niſi ut noctis interventu ſcinderetur. Poſtero die dixit pro Mario Salvius Liberalis, vir ſubtilis, diſpoſitus, acer, diſertus; in illâ verò causâ omnes artes ſuas protulit. Reſpondit Cornelius Tacitus eloquentiſſimè, &, quod eximium orationi ejus ineſt, σεμνῶς [2]. Dixit pro Mario rurſus

[1] Ex hoc Plinii loco intelligere eſt ſexdecim illas clepſydras fuiſſe ſingulas quadrantis unius horarii, aut quinûm denûm temporis minutorum, ut vulgò ſcribimus 15′. Quinque horas implevere, quòd hæc cauſa acta ſit menſe Januario, cùm breves ſunt dies, breves quoque horæ Romanæ. Juxta noſtrum autem computandi modum, Plinius dixit per horas quatuor; quod ſanè fuit ſpatioſiſſimum dicendi tempus.

[2] *Graviter, ſplendidè.*

Fronto Catius insigniter ; utque jam locus ille poscebat, plus in precibus temporis, quàm in defensione consumpsit. Hujus actionem vespera inclusit, non tamen sic ut abrumperet : itaque in tertium diem probationes exierunt. Jam hoc ipsum pulchrum & antiquum, senatum nocte dirimi, triduo vocari, triduo contineri. Cornutus Tertullus cos. designatus, vir egregius, & pro veritate firmissimus, censuit septingenta millia [1], quæ acceperat Marius, ærario inferenda : Mario Urbe Italiâque interdicendum : Martiano hoc ampliùs, Africâ. In fine sententiæ adjecit, quòd ego & Tacitus injunctâ advocatione diligenter fortiterque functi essemus, arbitrari senatum, ita nos feciſſe, ut dignum mandatis partibus fuerit. Adsenserunt consules designati, omnes etiam consulares usque ad Pompeium Collegam : ille & septingenta millia, quæ acceperat Marius, ærario inferenda, & Martianum in quinquennium relegandum : Marium repetundarum pœnæ, quam jam passus esset, censuit relinquendum. Erant in utrâque sententiâ multi, fortasse etiam plures in hac vel solutiore, vel molliore : nam quidam ex illis quoque, qui Cornuto videbantur adsensi, hunc qui post ipsos censuerat, sequebantur. Sed cùm fieret discessio, qui sellis consulum adstiterant, in Cornuti sententiam ire cœperunt. Tum illi, qui se Collegæ adnumerari patiebantur, in diversum transierunt : Collega cum paucis relictus. Multum postea de impulsoribus suis, præcipuè de Regulo, questus est, qui se in sententiâ, quam ipse dictaverat, deseruisset. Est alioquin Regulo tam mobile ingenium, ut plurimùm audeat, plurimùm timeat. Hic finis cognitionis amplissimæ : supereſt tamen λειτούργιον [2] non leve, Hostilius Firminus, legatus Marii Prisci, qui permissus causæ, graviter vehementerque vexatus est. Nam & rationibus Martiani, & sermone, quem ille habuerat in ordine Leptitanorum, operam suam Prisco ad turpissimum ministerium commodasse, stipulatusque de Martiano quinquaginta millia denariûm [3] probabatur : ipse præterea accepisse sestertiûm decem millia [4], fœdissimo quidem titulo, nomine unguentarii, qui titulus a vitâ hominis compti semper & pumicati non abhorrebat. Placuit, censente Cornuto, referri de eo proximo senatu : tunc enim, casu incertum, an conscientiâ, abfuerat. Habes res urbanas : invicem rusticas scribe : quid arbusculæ tuæ, quid vineæ, quid segetes agunt, quid oves delicatissimæ ? In summâ, nisi æquè longam epistolam reddes, non est quòd postea, nisi brevissimam, exspectes. Vale.

[1] Gallicæ monetæ libras 136,171.
[2] *Negotium publicum.*
[3] Gallicæ monetæ libras 38,905.
[4] Gallicæ monetæ libras 1,945.

LIBR. III. EP. XVI.

PLINIUS NEPOTI SUO S[1].

ADNOTASSE videor facta dictaque virorum feminarumque illustrium, alia clariora esse, alia majora. Confirmata est opinio mea hesterno Fanniæ sermone. Neptis hæc Arriæ illius, quæ marito & solatium mortis & exemplum fuit. Multa referebat aviæ suæ non minora hoc, sed obscuriora; quæ tibi existimo tam mirabilia legenti fore, quàm mihi audienti fuerunt. Ægrotabat Cæcina Pætus, maritus ejus; ægrotabat & filius, uterque mortiferè, ut videbatur. Filius excessit eximiâ pulchritudine, pari verecundiâ, & parentibus non minùs ob alia carus, quàm quòd filius erat. Huic illa ita funus paravit, ita duxit exsequias, ut ignoraret maritus. Quin immo quoties cubiculum ejus intraret, vivere filium, atque etiam commodiorem esse simulabat: ac persæpe interroganti *quid ageret puer*, respondebat, *Bene quievit*, *libenter cibum sumpsit*. Deinde cùm diu cohibitæ lacrimæ vincerent prorumperentque, egrediebatur: tunc se dolori dabat: satiata, siccis oculis, composito vultu redibat, tamquam orbitatem foris reliquisset. Præclarum quidem illud ejusdem, ferrum stringere, perfodere pectus, extrahere pugionem, porrigere marito, addere vocem immortalem ac pæne divinam, *Pæte*, *non dolet*. Sed tamen facienti ista dicentique gloria & æternitas ante oculos erant: quò majus est sine præmio æternitatis, sine præmio gloriæ abdere lacrimas, operire luctum, amissoque filio matrem adhuc agere. Scribonianus arma in Illyrico contra Claudium moverat: fuerat Pætus in partibus, & occiso Scriboniano, Romam trahebatur. Erat adscensurus navem: Arria milites orabat ut simul imponeretur. *Nempe enim*, inquit, *daturi estis consulari viro servulos aliquos*, *quorum e manu cibum capiat*, *a quibus vestiatur*, *a quibus calcietur: omnia sola præstabo*. Non impetravit. Conduxit piscatoriam naviculam, ingensque navigium minimo secuta est. Eadem apud Claudium, uxori Scriboniani, cùm illa profiteretur indicium, *Ego*, inquit, *te audiam*, *cujus in gremio Scribonianus occisus est*, *& vivis*? Ex quo manifestum est ei consilium pulcherrimæ mortis non subitum fuisse. Quin etiam cùm Thrasea gener ejus deprecaretur ne mori pergeret, interque alia dixisset, *Tu vis ergo filiam tuam*, *si mihi pereundum fuerit*, *mori mecum*?

[1] Hanc epistolam, cùm Tacitum Annal. XVI, 21 & seqq. & Supplementum Annal. IX, 40 & seqq. illustret, hìc reperire lectoribus utile ac gratum erit.

reſpondit, *Si tam diu tantâque concordiâ vixerit tecum, quàm ego cum Pæto, volo.* Auxerat hoc reſponſo curam ſuorum. Attentiùs cuſtodiebatur: ſenſit, &, *Nihil agitis*, inquit. *Poteſtis enim efficere ut malè moriar; ne moriar, non poteſtis.* Dum hæc dicit, exſiluit cathedrâ, adverſoque parieti caput ingenti impetu impegit, & corruit. Focillata, *Dixeram*, inquit *vobis inventuram me quamlibet duram ad mortem viam, ſi vos facilem negaſſetis.* Videnturne hæc tibi majora illo, *Pæte, non dolet*, ad quod per hæc perventum eſt? Cûm interim illud quidem ingens fama, hæc nulla circumfert. Unde colligitur, quod initio dixi, alia eſſe clariora, alia majora. Vale.

LIBR. IV. EP. XIII.

C. PLINIUS CORNELIO TACITO SUO S.

SALVUM te in Urbem veniſſe gaudeo. Veniſti autem, ſi quando aliàs, nunc maximè mihi deſideratus. Ipſe pauculis adhuc diebus in Tuſculano commorabor, ut opuſculum, quod eſt in manibus, abſolvam. Vereor enim ne, ſi hanc intentionem jam in finem laxavero, ægre reſumam: interim, ne quid feſtinationi meæ pereat, quod ſum præſens petiturus, hoc quaſi præcurſoriâ epiſtolâ rogo. Sed priùs accipe cauſas rogandi, deinde ipſum, quod peto. Proximè cùm in patriâ meâ fui, venit ad me ſalutandum municipis mei filius prætextatus. Huic ego, *Studes*? inquam. Reſpondit, *Etiam. Ubi? Mediolani. Cur non hìc?* Et pater ejus (erat enim unà, atque etiam ipſe adduxerat puerum:) *Quia nullos hìc præceptores habemus. Quare nullos? Nam vehementer intererat veſtrâ, qui patres eſtis*, (& opportunè complures patres audiebant) *liberos veſtros hìc potiſſimum diſcere.* Ubi enim aut jucundiùs morarentur, quàm in patriâ? aut pudiciùs continerentur, quàm ſub oculis parentum? aut minore ſumptu, quàm domi? Quantulum eſt ergo, collatâ pecuniâ, conducere præceptores? quodque nunc in habitationes, in viatica, in ea quæ peregre emuntur, (omnia autem peregre emuntur) impenditis, adjicere mercedibus? Atque adeò ego, qui nondum liberos habeo, paratus ſum pro republicâ noſtrâ, quaſi pro filiâ, vel parente, tertiam partem ejus, quod conferre vobis placebit, dare. Totum etiam pollicerer, niſi timerem, ne hoc munus meum quandoque ambitu corrumperetur, ut accidere multis in locis video, in quibus præceptores publicè conducuntur. Huic vitio uno remedio occurri poteſt, ſi parentibus ſolis jus conducendi relinquatur, iiſdemque religio rectè judicandi neceſſitate collationis addatur. Nam qui for-

taſſe de alieno negligentes, certè de ſuo diligentes erunt : dabuntque operam, ne eam a me pecuniam non niſi dignus accipiat, ſi acceptu-rus & ab ipſis erit. Proinde conſentite, conſpirate, majoremque animum ex meo ſumite, qui cupio eſſe quàm plurimum, quod debeam conferre. Nihil honeſtius præſtare liberis veſtris, nihil gratius patriæ poteſtis. Educentur hìc, qui hìc naſcuntur, ſtatimque ab infantiâ natale ſolum amare, frequentare conſueſcant. Atque utinam tam claros præceptores inducatis, ut finitimis oppidis ſtudia hinc petantur, utque nunc liberi veſtri aliena in loca, ita mox alieni in hunc locum confluant! Hæc putavi altiùs & quaſi a fonte repetenda ; quò magis ſcires, quàm gratum mihi foret, ſi ſuſceperis, quod injungo. Injungo autem, & pro rei magnitudine rogo, ut ex copiâ ſtudioſorum, quæ ad te ex admiratione ingenii tui convenit, circumſpicias præceptores, quos ſollicitare poſſimus ; ſub eâ tamen conditione, ne cui fidem meam obſtringam. Omnia enim libera parentibus ſervo. Illi judicent, illi eligant : ego mihi curam tantùm & impendium vindico. Proinde ſi quis fuerit repertus, qui ingenio ſuo fidat, eat illuc eâ lege, ut hinc nihil aliud certum, quàm fiduciam ſuam ferat. Vale.

LIBR. IV. EP. XV.

C. PLINIUS FUNDANO SUO S.

SI quid omnino, hoc certè judicio facio, quòd Aſinium Rufum ſingulariter amo. Eſt homo eximius & bonorum amantiſſimus. Cur enim non me quoque inter bonos numerem? Idem Cornelium Tacitum (ſcis quem virum) arctâ familiaritate complexus eſt [1]. Proinde ſi utrumque noſtrûm probas, de Rufo quoque neceſſe eſt idem ſentias, cùm ſit ad connectendas amicitias vel tenaciſſimum vinculum, morum ſimilitudo. Sunt ei liberi plures. Nam in hoc quoque functus eſt optimi civis officio, quòd fecunditate uxoris largè frui voluit eo ſæculo, quo pleriſque etiam ſingulos filios orbitatis præmia graves faciunt : quibus ille deſpectis, avi quoque nomen adſumpſit. Eſt enim avus, & quidem ex Saturio Firmo, quem diliges ut ego, ſi, ut ego, propiùs inſpexeris. Hæc eò pertinent, ut ſcias, quàm copioſam, quàm numeroſam domum uno beneficio ſis obligaturus : ad quod petendum, voto primùm, deinde bono quodam omine adducimur. Optamus enim tibi ominamurque in proximum annum conſulatum. Ita nos virtutes tuæ, ita judicia Principis

[1] Inde, ut ex multis aliis argumentis, patet quales amicos habuerit Tacitus.

augurari volunt. Concurrit autem, ut ſit eodem anno quæſtor, maximus ex liberis Rufi, Aſinius Baſſus, juvenis, (neſcio an dicam, quod me pater & ſentire & dicere cupit, adoleſcentis verecundia vetat) ipſo patre melior. Difficile eſt, ut mihi de abſente credas, quamquam credere ſoles omnia, tantum in illo induſtriæ, probitatis, eruditionis, ingenii, ſtudii, memoriæ denique eſſe, quantum expertus invenies. Vellem tam ferax ſæculum bonis artibus haberemus, ut aliquos Baſſo præferre deberes: tum ego te primus hortarer moneremque, circumferres oculos, ac diu penſitares, quem potiſſimum elegeris. Nunc verò: ſed nihil volo de amico meo arrogantius dicere: hoc ſolùm dico, dignum eſſe juvenem, quem more majorum in filii locum adſumas. Debent autem ſapientes viri, ut tu, tales quaſi a republicâ liberos accipere, quales a naturâ ſolemus optare. Decorus erit tibi conſuli quæſtor patre prætorio, propinquis conſularibus; quibus, judicio ipſorum, quamquam adoleſcentulus adhuc, jam tamen invicem ornamento eſt. Proinde indulge precibus meis, obſequere conſilio; & ante omnia, ſi feſtinare videor, ignoſce: primùm, quòd in eâ civitate, in quâ omnia quaſi ab occupantibus aguntur; quæ legitimum tempus exſpectant, non matura, ſed ſera ſunt; deinde quòd rerum, quas adſequi cupias, præſumptio ipſa jucunda eſt. Revereatur jam te Baſſus ut conſulem; tu dilige eum ut quæſtorem: nos denique, utriuſque veſtrûm amantiſſimi, duplici lætitiâ perfruamur. Etenim cùm ſic te, ſic Baſſum diligamus, ut & illum cujuſcumque, & tuum quemcumque quæſtorem in petendis honoribus omni ope, labore, gratiâ ſimus juvaturi; perquam jucundum nobis erit, ſi in eumdem juvenem ſtudium noſtrum, & amicitiæ meæ & conſulatûs tui ratio contulerit: ſi denique precibus meis tu potiſſimus adjutor acceſſeris, cujus ſenatus & ſuffragio libentiſſimè indulgeat, & teſtimonio plurimùm credat. Vale.

LIBR. V. EP. VIII.

PLINIUS CAPITONI SUO S[1].

SUADES ut hiſtoriam ſcribam, & ſuades non ſolus: multi hoc me ſæpe monuerunt, & ego volo; non quia commodè facturum eſſe confidam (id enim temere credas, niſi expertus) ſed quia mihi pulchrum in

[1] Teſte Savarone, hæc epiſtola in emendatioribus libris non *Capitoni*, ſed *Tacito* inſcribitur. Favet Sidonius Apollinaris, Epiſt. IV, 22. Vide & ſuprà Præfationem, pag. *vij*.

primis videtur, non pati occidere, quibus æternitas debeatur, aliorumque famam cum ſuâ extendere. Me autem nihil æquè ac diutùrnitatis amor & cupido ſollicitat, rei homine digniſſimæ, præſertim qui nullius ſibi conſcius culpæ, poſteritatis memoriam non reformidet. Itaque diebus ac noctibus cogito, *ſi quà me quoque poſſim tollere humo* (id enim voto meo ſufficit) illud ſupra votum, *victorque virûm volitare per ora. Quamquam ô!* Sed hoc ſatis eſt, quod propè ſola hiſtoria polliceri videtur. Orationi enim & carmini parva gratia, niſi eloquentia eſt ſumma : hiſtoria quoquo modo ſcripta delectat. Sunt enim homines naturâ curioſi, & quamlibet nudâ rerum cognitione capiuntur, ut qui ſermunculis etiam fabelliſque ducantur. Me verò ad hoc ſtudium impellit domeſticum quoque exemplum. Avunculus meus, idemque per adoptionem pater, hiſtorias, & quidem religioſiſſimè ſcripſit. Invenio autem apud ſapientes honeſtiſſimum eſſe majorum veſtigia ſequi, ſi modò recto itinere præceſſerint. Cur ergo cunctor ? Egi magnas & graves cauſas. Has (etiamſi mihi tenuis ex eis ſpes) deſtino retractare, ne tantus ille labor meus, niſi hoc, quod reliquum eſt, ſtudii addidero, mecum pariter intercidat. Nam ſi rationem poſteritatis habeas, quidquid non eſt peractum, pro non inchoato eſt. Dices, Potes ſimul & reſcribere actiones, & componere hiſtoriam. Utinam ! ſed utrumque tam magnum eſt, ut abundè ſit alterum efficere. Undeviceſimo ætatis anno dicere in foro cœpi, & nunc demum quid præſtare debeat orator, adhuc tamen per caliginem video. Quid ſi huic oneri novum accefferit ? Habent quidem oratio & hiſtoria multa communia, ſed plura diverſa in his ipſis, quæ communia videntur. Narrat ſanè illa; narrat hæc, ſed aliter. Huic pleraque humilia & ſordida, & ex medio petita; illi omnia recondita, ſplendida, excelſa conveniunt. Hanc ſæpius oſſa, muſculi, nervi; illam tori quidam & quaſi jubæ decent. Hæc vel maximè vi, amaritudine, inſtantiâ; illa tractu & ſuavitate, atque etiam dulcedine, placet. Poſtremò alia verba, alius ſonus, alia conſtructio. Nam plurimùm refert, ut Thucydides [1] ait, κτῆμα [2] ſit, an ἀγώνισμα [3], quorum alterum oratio, alterum hiſtoria eſt. His ex cauſis non adducar ut duo diſſimilia, & hoc ipſo diverſa quòd maxima, confundam miſceamque, ne tantâ quaſi colluvie turbatus, ibi faciam quod hìc debeo. Ideoque interim veniam (ut ne a meis verbis diſcedam) advocandi peto. Tu tamen jam nunc cogita quæ potiſſimùm tempora aggrediamur. Vetera

[1] Thucydides Hiſt. I, 22, hæc accuratè diſtinguit.

[2] *Perpetuum monumentum.*
[3] *Ludicrum certamen.*

& ſcripta aliis? parata inquiſitio, ſed oneroſa collatio. Intacta & nova? graves offenſæ, levis gratia. Nam præter id quòd in tantis vitiis hominum plura culpanda ſunt, quàm laudanda; tum ſi laudaveris, parcus; ſi culpaveris, nimius fuiſſe dicaris; quamvis illud pleniſſimè, hoc reſtrictiſſimè feceris. Sed hæc me non retardant; eſt enim mihi pro fide ſatis animi. Illud peto: præſtruas ad quod hortaris, eligaſque materiam, ne mihi jam ſcribere parato, alia rurſus cunctationis & moræ juſta ratio naſcatur. Vale.

LIBR. VI. EP. IX.

C. PLINIUS TACITO SUO S.

COMMENDAS mihi Julium Naſonem candidatum. Naſonem mihi? quid ſi me ipſum? Fero tamen & ignoſco. Eumdem enim commendaſſem tibi, ſi, te Romæ morante, ipſe abfuiſſem. Habet hoc ſollicitudo, quòd omnia neceſſaria putat. Tu tamen, cenſeo, alios roges; ego precum tuarum miniſter, adjutor, particeps ero. Vale.

LIBR. VI. EP. XVI.

PLINIUS TACITO SUO S.

PETIS ut tibi avunculi mei exitum [1] ſcribam, quò veriùs tradere poſteris poſſis: gratias ago: nam video morti ejus, ſi celebretur a te, immortalem gloriam eſſe propoſitam. Quamvis enim pulcherrimarum clade terrarum, ut populi, ut urbes, memorabili caſu, quaſi ſemper victurus, occiderit: quamvis ipſe plurima opera & manſura condiderit; multum tamen perpetuitati ejus ſcriptorum tuorum æternitas addet. Equidem beatos puto, quibus deorum munere datum eſt aut facere ſcribenda, aut ſcribere legenda; beatiſſimos verò quibus utrumque. Horum in numero avunculus meus & ſuis libris & tuis erit. Quò libentiùs ſuſcipio, depoſco etiam quod injungis. Erat Miſeni [2], claſſemque imperio præſens regebat. Nonum Kalend. Septembres [3], horâ fere ſeptimâ, mater indicat ei, apparere nubem inuſitatâ & magnitudine & ſpecie. Uſus ille ſole, mox frigidâ [4], guſtaverat jacens, ſtudebatque: poſcit ſoleas, adſcendit locum,

[1] De hoc C. Plinii exitu dictum eſt in Appendice Chronologicâ, Tom. IV, pag. 447.

[2] Nunc *Capo di Miſeno*. Ibi Romanorum claſſis. Vide Annal. V, 4.

[3] In veteribus editionibus & quibuſdam Mſſ. codicibus *Kalendas Novembres*. Eruditus Dodwellus conjicit emendandum *nonum Kalendas Octobres*; quod verum puto. Idque ſatis innuit Dio LXVI, pag. 755, cùm ait illud Veſuvii incendium contigiſſe ſub autumni tempus, κατ' αὐτὸ τὸ φθινόπωρον.

[4] Æſtate Plinius jacebat in ſole: poſt ſolem frigidâ lavabatur. Vide Plinium Ep. III, 5.

ex

ex quo maximè miraculum illud conſpici poterat. Nubes (incertum procul intuentibus ex quo monte, Veſuvium fuiſſe poſtea cognitum eſt) oriebatur, cujus ſimilitudinem & formam non alia magis arbor[1] quàm pinus expreſſerit. Nam longiſſimo velut trunco elata in altum, quibuſdam ramis diffundebatur; credo, quia recenti ſpiritu evecta, deinde feneſcente eo deſtituta, aut etiam pondere ſuo victa, in latitudinem vaneſcebat; candida interdum, interdum ſordida & maculoſa, prout terram cineremve ſuſtulerat. Magnum propiúſque noſcendum, ut eruditiſſimo viro, viſum. Jubet liburnicam aptari: mihi, ſi venire unà vellem, facit copiam. Reſpondi ſtudere me malle; & fortè ipſe quod ſcriberem dederat. Egrediebatur domo, accipit codicillos. Retinæ[2] claſſiarii, imminenti periculo exterriti (nam villa ea ſubjacebat, nec ulla niſi navibus fuga) ut ſe tanto diſcrimini eriperet orabant. Vertit ille conſilium, & quod ſtudioſo animo inchoaverat, obit maximo. Deducit quadriremes, aſcendit ipſe non Retinæ modò, ſed multis (erat enim frequens amœnitas oræ) laturus auxilium. Properat illuc unde alii fugiunt; rectumque curſum, recta gubernacula in periculum tenet, adeò ſolutus metu, ut omnes illius mali motus, omnes figuras, ut deprehenderat oculis, dictaret enotaretque. Jam navibus cinis incidebat, quò propiùs accederent, calidior & denſior; jam pumices etiam, nigrique & ambuſti & fracti igne lapides; jam vadum ſubitum, ruinâque montis litora obſtantia. Cunctatus paullum an retro flecteret, mox gubernatori ut ita faceret monenti, *Fortes*, inquit, *fortuna juvat: Pomponianum*[3] *pete*. Stabiis erat, diremptus ſinu medio. Nam ſenſim circumactis curvatiſque litoribus mare infunditur. Ibi, quamquam nondum periculo appropinquante, conſpicuo tamen, & cùm creſceret, proximo, ſarcinas contulerat in naves, certus fugæ, ſi contrarius ventus reſediſſet, quo tunc avunculus meus ſecundiſſimo invectus, complectitur trepidantem, conſolatur, hortatur; utque timorem ejus ſuâ ſecuritate leniret, deferri ſe in balineum jubet, lotus accubat, cenat, atque hilaris, aut, quod æquè magnum, ſimilis hilari. Interim e Veſuvio monte pluribus locis latiſſimæ flammæ, altaque incendia relucebant, quorum fulgor & claritas tenebris noctis excitabatur. Ille agreſtium trepidatione ignes relictos, deſertaſque villas per ſolitudinem ardere, in remedium formidinis, dictitabat: tum ſe quieti dedit, & quievit veriſſimo quidem ſomno. Nam

[1] Eadem arboris imago iterum obſervata, cùm Veſuvius ante aliquot annos conflagravit.

[2] Hodie *Reſina*.

[3] Pomponianus, Plinii amicus, erat Stabiis, nunc *Caſtel a mare di Stabbia*, diremptus ſinu medio, qui eſt inter Miſenum & Stabias.

meatus animæ, qui illi propter amplitudinem corporis gravior & ſonantior erat, ab iis qui limini obverſabantur, audiebatur. Sed area, ex quâ diæta[1] adibatur, ita jam cinere, mixtiſque pumicibus oppleta ſurrexerat, ut, ſi longior in cubiculo mora, exitus negaretur. Excitatus procedit, ſeque Pomponiano, ceteriſque qui pervigilarant, reddit. In commune conſultant, intra tecta ſubſiſtant, an in aperto vagentur. Nam crebris vaſtiſque tremoribus tecta nutabant, & quaſi emota ſedibus ſuis, nunc huc, nunc illuc abire aut referri videbantur. Sub dio rurſus, quamquam levium exeſorumque pumicum caſus metuebatur, quod tamen periculorum collatio elegit; & apud illum quidem ratio rationem, apud alios timorem timor vicit. Cervicalia capitibus impoſita linteis conſtringunt. Id munimentum adversùs incidentia fuit. Jam dies alibi, illic nox omnibus noctibus nigrior denſiorque, quam tamen faces multæ variaque lumina ſolabantur. Placuit egredi in litus, & e proximo aſpicere ecquid jam mare admitteret, quod adhuc vaſtum & adverſum permanebat. Ibi ſuper abjectum linteum recubans, ſemel atque iterum frigidam popoſcit, hauſitque: deinde flammæ, flammarumque prænuntius odor ſulfuris, alios in fugam vertunt, excitant illum. Innitens ſervulis duobus aſſurrexit, & ſtatim concidit, ut ego conjecto, craſſiore caligine ſpiritu obſtructo, clauſoque ſtomacho, qui illi naturâ invalidus, anguſtus, & frequenter interæſtuans erat. Ubi dies redditus (is ab eo, quem noviſſimè viderat, tertius) corpus inventum integrum, illæſum, opertumque, ut fuerat indutus: habitus corporis quieſcenti quàm defuncto ſimilior. Interim Miſeni ego & mater. Sed nihil ad hiſtoriam, nec tu aliud quàm de exitu ejus ſcire voluiſti. Finem ergo faciam: unum adjiciam, omnia me, quibus interfueram, quæque ſtatim, cùm maximè vera memorantur, audiveram, verè perſecutum: tu potiſſima excerpes. Aliud eſt enim epiſtolam, aliud hiſtoriam; aliud amico, aliud omnibus ſcribere. Vale.

LIBR. VI. EP. XX.

PLINIUS CORNELIO TACITO SUO S.

AIS TE adductum literis, quas exigenti tibi de morte avunculi mei ſcripſi, cupere cognoſcere, quos ego Miſeni relictus (id enim ingreſſus abruperam) non ſolùm metus, verùm etiam caſus pertulerim. *Quamquam animus meminiſſe horret... incipiam.* Profecto avunculo, ipſe reliquum tem-

[1] Diæta, pars erat domûs, in quâ cenaculum.

pus ſtudiis (ideo enim remanſeram) impendi: mox balineum, cena, ſomnus inquietus & brevis. Præceſſerat per multos dies tremor terræ minùs formidoloſus, quia Campaniæ ſolitus: illâ verò nocte ita invaluit, ut non moveri omnia, ſed verti crederentur. Irrumpit cubiculum meum mater: ſurgebam invicem, ſi quieſceret, excitaturus. Reſidimus in areâ domûs quæ mare a tectis modico ſpatio dividebat. Dubito conſtantiam vocare an imprudentiam debeam: agebam enim duodeviceſimum annum. Poſco librum Titi Livii, & quaſi per otium lego, atque etiam, ut cœperam, excerpo. Ecce amicus avunculi, qui nuper ad eum ex Hiſpaniâ venerat, ut me & matrem ſedentes, me verò etiam legentem videt, illius patientiam, ſecuritatem meam corripit: nihilo ſegniùs ego intentus in librum. Jam hora diei prima [1], & adhuc dubius & quaſi languidus dies; jam quaſſatis circumjacentibus tectis, quamquam in aperto loco, anguſto tamen, magnus & certus ruinæ metus. Tum demum excedere oppido viſum. Sequitur vulgus attonitum, quodque in pavore ſimile prudentiæ, alienum conſilium ſuo præfert, ingentique agmine abeuntes premit & impellit. Egreſſi tecta conſiſtimus: multa ibi miranda, multas formidines patimur. Nam vehicula quæ produci juſſeramus, quamquam in planiſſimo campo, in contrarias partes agebantur, ac ne lapidibus quidem fulta, in eodem veſtigio quieſcebant. Præterea mare in ſe reſorberi, & tremore terræ quaſi repelli videbamus. Certè proceſſerat litus, multaque animalia maris ſiccis arenis detinebat. Ab altero latere nubes atra & horrenda, ignei ſpiritûs tortis vibratiſque diſcurſibus rupta, in longas flammarum figuras dehiſcebat: fulgoribus illæ & ſimiles & majores erant. Tum verò ille idem ex Hiſpaniâ amicus acriùs & inſtantiùs, *Si frater*, inquit, *tuus, tuus avunculus, vivit, vult eſſe vos ſalvos: ſi periit, ſuperſtites voluit: proinde quid ceſſatis evadere?* Reſpondimus, *Non commiſſuros nos, ut de ſalute illius incerti, noſtræ conſuleremus.* Non moratus ultrà proripit ſe, effuſoque curſu periculo aufertur: nec multò pòſt, illa nubes deſcendere in terras, operire maria. Cinxerat Capreas [2], & abſconderat: Miſeni quod procurrit, abſtulerat. Tum mater orare, hortari, jubere, quoquo modo fugerem; poſſe enim juvenem: *ſe & annis & corpore gravem bene morituram, ſi mihi cauſa mortis non fuiſſet.* Ego contrà, *ſalvum me, niſi unà, non futurum:* dein manum ejus amplexus, addere gradum cogo: paret ægre, incuſatque ſe quòd me moretur. Jam cinis, adhuc tamen rarus: reſpicio:

[1] Hora ferme ſexta matutina, ut nunc numeramus.

[2] Capreæ, inſula Tiberii ſeceſſu & libidinibus notiſſima, nunc *Capri*.

denſa caligo tergis imminebat, quæ nos, torrentis modo infuſa terræ, ſequebatur. *Deflectamus*, inquam, *dum videmus, ne in viâ ſtrati, comitantium turbâ in tenebris obteramur.* Vix conſideramus,& nox non quaſi illunis aut nubila, ſed qualis in locis clauſis lumine exſtincto: audires ululatus feminarum, infantium quiritatus, clamores virorum: alii parentes, alii liberos, alii conjuges vocibus requirebant, vocibus noſcitabant: hi ſuum caſum, illi ſuorum miſerabantur: erant qui metu mortis mortem precarentur. Multi ad deos manus tollere, plures nuſquam jam deos ullos, æternamque illam & noviſſimam noctem mundo interpretabantur. Nec defuerunt qui fictis mentitiſque terroribus vera pericula augerent. Aderant qui Miſeni illud ruiſſe, illud ardere, falsò, ſed credentibus nuntiabant. Paullum reluxit, quod non dies nobis, ſed adventantis ignis indicium videbatur: & ignis quidem longiùs ſubſtitit; tenebræ rurſus, cinis rurſus multus & gravis: hunc identidem aſſurgentes excutiebamus; operti alioquin, atque etiam obliſi pondere eſſemus. Poſſem gloriari non gemitum mihi, non vocem parum fortem in tantis periculis excidiſſe, niſi me cum omnibus, omnia mecum perire, miſero, magno tamen mortalitatis ſolatio credidiſſem. Tandem illa caligo tenuata quaſi in fumum nebulamve deceſſit: mox dies verus; ſol etiam effulſit, luridus tamen, qualis eſſe cùm deficit, ſolet. Occurſabant trepidantibus oculis mutata omnia, altoque cinere tamquam nive obducta. Regreſſi Miſenum, curatis utcumque corporibus, ſuſpenſam dubiamque noctem ſpe ac metu exegimus: metus prævalebat. Nam & tremor terræ perſeverabat, & plerique lymphati terrificis vaticinationibus, & ſua & aliena mala ludificabantur. Nobis tamen ne tunc quidem, quamquam & expertis periculum, & exſpectantibus, abeundi conſilium, donec de avunculo nuntius. Hæc nequaquam hiſtoriâ digna non ſcripturus leges; & tibi ſcilicet qui requiſiſti imputabis, ſi digna ne epiſtolâ quidem videbuntur. Vale.

LIBR. VII. EP. XX.

PLINIUS TACITO SUO S.

LIBRUM tuum legi, &, quàm diligentiſſimè potui, adnotavi quæ commutanda, quæ eximenda arbitrarer. Nam & ego verum dicere aſſuevi, & tu libenter audire. Neque enim ulli patientiùs reprehenduntur, quàm qui maximè laudari merentur. Nunc a te librum meum cum adnotationibus tuis exſpecto. O jucundas, ô pulchras vices! Quàm me delectat,

quòd, ſi qua poſteris cura noſtri, uſquequaque narrabitur quâ concordiâ, ſimplicitate, fide vixerimus ! Erit rarum & inſigne, duos homines ætate, dignitate propemodum æquales, nonnullius in literis nominis (cogor enim de te quoque parciùs dicere, quia de me ſimul dico) alterum alterius ſtudia foviſſe. Equidem adoleſcentulus, cùm jam tu famâ gloriâque floreres, te ſequi, tibi *longo, ſed proximus, intervallo* & eſſe & haberi concupiſcebam. Et erant multa clariſſima ingenia; ſed tu mihi (ita ſimilitudo naturæ ferebat) maximè imitabilis, maximè imitandus videbaris. Quo magis gaudeo quòd, ſi quis de ſtudiis ſermo, unà nominamur; quòd de te loquentibus ſtatim occurro. Nec deſunt qui utrique noſtrûm præferantur. Sed nihil intereſt meâ quo loco jungimur: nam mihi primus, qui a te proximus. Quin etiam in teſtamentis debes adnotaſſe; niſi quis fortè alterutri noſtrûm amiciſſimus, eadem legata, & quidem pariter, accipimus. Quæ omnia huc ſpectant, ut invicem ardentiùs diligamus, cùm tot vinculis nos ſtudia, mores, fama, ſuprema denique hominum judicia conſtringant. Vale.

LIBR. VII. EP. XXIX.

PLINIUS MONTANO SUO S[1].

RIDEBIS, deinde indignaberis, deinde ridebis, ſi legeris, quod niſi legeris, non potes credere. Eſt viâ Tiburtinâ intra primum lapidem (proximè adnotavi) monumentum Pallantis ita inſcriptum: *Huic ſenatus, ob fidem pietatemque erga patronos, ornamenta prætoria decrevit, & ſeſtertiûm centies quinquagies*[2]; *cujus honore contentus fuit.* Equidem numquam ſum miratus quæ ſæpius a fortunâ, quàm a judicio proficiſcerentur: maximè tamen hic me tumulus admonuit, quàm eſſent mimica & inepta, quæ interdum in hoc cœnum, in has ſordes abjicerentur: quæ denique ille furcifer & recipere auſus eſt, & recuſare, atque etiam, ut moderationis exemplum, poſteris prodere. Sed quid indignor? Ridere ſatius, ne ſe magnum aliquid adeptos putent, qui huc felicitate perveniunt, ut rideantur. Vale.

[1] Hanc epiſtolam hìc retuliſſe haud pigebit, quòd eâ maximè illuſtretur Tacitus Annal. XII, 53. Eâdem quoque de re vide Plinii epiſtolam VIII, 6, quæ mox infrà ſubjungetur.

[2] Gallicæ monetæ libras 2,918,348.

LIBR. VII. EP. XXXIII.

PLINIUS TACITO SUO S.

AUGUROR (nec me fallit augurium) hiſtorias tuas immortales futuras; quò magis illis (ingenuè fatebor) inſeri cupio. Nam ſi eſſe nobis curæ ſolet, ut facies noſtra ab optimo quoque artifice exprimatur, nonne debemus optare, ut operibus noſtris ſimilis tuî ſcriptor prædicatorque contingat. Demonſtro ergo, quamquam diligentiam tuam fugere non poſſit, cùm ſit in publicis actis; demonſtro tamen, quò magis credas jucundum mihi futurum, ſi factum meum, cujus gratia periculo crevit, tuo ingenio, tuo teſtimonio ornaveris. Dederat me ſenatus cum Herennio Senecione advocatum provinciæ Bæticæ contra Bæbium Maſſam [1]; damnatoque Maſsâ cenſuerat, ut bona ejus publicè cuſtodirentur. Senecio, cùm exploraſſet conſules poſtulationibus vacaturos, convenit me: &, *Quâ concordiâ*, inquit, *injunctam nobis accuſationem exſecuti ſumus, hac adeamus conſules, petamuſque ne bona diſſipari ſinant, quorum eſſe in cuſtodiâ debent.* Reſpondi: *Cùm ſimus advocati a ſenatu dati, diſpice num peractas putes partes noſtras, ſenatûs cognitione finitâ.* Et ille; *Tu quem voles tibi terminum ſtatues, cui nulla cum provinciâ neceſſitudo, niſi ex beneficio tuo, & hoc recenti: ipſe & natus ibi, & quæſtor in eâ fui.* Tum ego, *Si fixum tibi iſtud ac deliberatum, ſequar te, ut ſi qua ex hoc invidia, non tua tantùm ſit.* Venimus ad conſules: dicit Senecio quæ res ferebat: aliqua ſubjungo. Vixdum conticueramus, & Maſſa queſtus Senecionem non advocati fidem, ſed inimici amaritudinem impleſſe, impietatis reum poſtulat. Horror omnium: ego autem, *Vereor*, inquam, *clariſſimi conſules, ne mihi Maſſa ſilentio ſuo prævaricationem objecerit, quòd non & me reum poſtulavit.* Quæ vox & ſtatim excepta, & poſtea multo ſermone celebrata eſt. Divus quidem Nerva (nam privatus quoque attendebat his, quæ rectè in publico fierent) miſſis ad me graviſſimis literis, non mihi ſolùm, verùm etiam ſæculo gratulatus, cui exemplum (ſic enim ſcripſit) ſimile antiquis contigiſſet. Hæc, utcumque ſe habent, notiora, clariora, majora tu facies: quamquam non exigo ut excedas actæ rei modum. Nam nec hiſtoria debet egredi veritatem, & honeſtè factis veritas ſufficit. Vale.

[1] Id memoravimus in Appendice Chronologicâ Tom. IV. pag. 463.

LIBR. VIII. EP. VI.

PLINIUS MONTANO SUO S.[1]

COGNOVISSE jam ex epiſtolâ meâ debes adnotaſſe me nuper monumentum Pallantis ſub hac inſcriptione : *Huic ſenatus ob fidem pietatemque erga patronos, ornamenta prætoria decrevit, & ſeſtertiûm centies quinquagies*[2] *; cujus honore contentus fuit.* Poſtea mihi viſum eſt pretium operæ ipſum ſenatuſconſultum quærere. Inveni tam copioſum & effuſum, ut ille ſuperbiſſimus titulus, modicus atque etiam demiſſus videretur. Conferant ſe, non dico illi veteres Africani, Achaïci, Numantini, ſed hi proximi, Marii, Sullæ, Pompeii (nolo progredi longiùs) infra Pallantis laudes jacebunt. Urbanos, qui illa cenſuerunt, putem, an miſeros ? Dicerem urbanos, ſi ſenatûm deceret urbanitas. Miſeros ergo ? ſed nemo tam miſer eſt, ut illa cogatur. Ambitio ergo, & procedendi libido ? ſed quis adeò demens, ut per ſuum, per publicum dedecus procedere vellet in eâ civitate, in quâ hic eſſet uſus florentiſſimæ dignitatis, ut primus in ſenatu laudare Pallantem poſſet ? Mitto quòd Pallanti ſervo *prætoria ornamenta offeruntur :* quippe offeruntur a ſervis : mitto quòd cenſent, *Non exhortandum modò, verùm etiam compellendum ad uſum aureorum anulorum.* Erat enim contra majeſtatem ſenatûs, ſi ferreis prætorius uteretur. Levia hæc & tranſeunda : illa memoranda, quòd *nomine Pallantis ſenatus* (nec expiata poſtea curia eſt) *Pallantis nomine ſenatus gratias agit Cæſari, quòd & ipſe cum ſummo honore mentionem ejus proſecutus eſſet, & ſenatui facultatem feciſſet teſtandi erga eum benevolentiam ſuam.* Quid enim ſenatui pulchrius, quàm ut erga Pallantem ſatis gratus videretur ? Additur, *Ut Pallas, cui ſe omnes pro virili parte obligatos fatentur, ſingularis fidei, ſingularis induſtriæ fructum meritiſſimò ferat.* Prolatos imperii fines, redditos exercitus reipublicæ credas. Adſtruitur his, *Cùm ſenatui populoque Romano liberalitatis gratior repræſentari nulla materia poſſit, quàm ſi abſtinentiſſimi fideliſſimique cuſtodis Principalium opum facultates adjuvare contigiſſet.* Hoc tunc votum ſenatûs, hoc præcipuum gaudium populi, hæc liberalitatis materia gratiſſima, ſi Pallantis facultates adjuvare publicarum opum egeſtione contingeret. Jam quæ ſequuntur, *Voluiſſe quidem ſenatum cenſere dandum ex ærario ſeſtertiûm*

[1] Hæc epiſtola, ut & ea, quam ſuprà attulimus ex libro VII, 29, illuſtrat Tacitum Annal. XII, 53. & infamiam Claudianorum temporum incredibilemque libertorum potentiam demonſtrat.

[2] Gallicæ monetæ libras 2,918,348.

centies quinquagies ; & quantò ab ejuſmodi cupiditatibus remotior ejus animus eſſet, tantò impenſiùs petere a publico parente, ut eum compelleret ad cedendum ſenatui. Id verò deerat, ut cum Pallante auctoritate publicâ ageretur ; Pallas rogaretur ut ſenatui cederet ; ut illi ſuperbiſſimæ abſtinentiæ Cæſar ipſe advocatus eſſet, ne ſeſtertiûm centies quinquagies ſperneret. Sprevit, quod ſolum potuit, tantis opibus publicè oblatis, arrogantius facere, quàm ſi accepiſſet. Senatus tamen id quoque, ſimilis querenti, laudibus tulit, his quidem verbis : *Sed cùm Princeps optimus, parenſque publicus, rogatus a Pallante, eam partem ſententiæ, quæ pertinebat ad dandam ei ex ærario centies quinquagies ſeſtertiûm, remitti voluiſſet, teſtari ſenatum & ſe libenter ac meritò hanc ſummam inter reliquos honores, ob fidem diligentiamque, Pallanti decernere cœpiſſe : voluntati tamen Principis ſui, cui in nullâ re fas putaret repugnare, in hac quoque re obſequi.* Imaginare Pallantem velut intercedentem ſenatuſconſulto, moderantemque honores ſuos, & ſeſtertiûm centies quinquagies, ut nimium, recuſantem, cum prætoria ornamenta, tamquam minus recepiſſet. Imaginare Cæſarem liberti precibus, vel potiùs imperio, coram ſenatu obtemperantem. Imperat enim libertus patrono, quem in ſenatu rogat. Imaginare ſenatum uſquequaque teſtantem, meritò libenterque ſe hanc ſummam inter reliquos honores Pallanti cœpiſſe decernere ; & perſeveraturum fuiſſe ſe, niſi obſequeretur Principis voluntati, cui non eſſet fas in ullâ re repugnare. Ita, ne ſeſtertiûm centies quinquagies Pallas ex ærario ferret, verecundiâ ipſius, obſequio ſenatûs opus fuit, in hoc præcipuè non obſecuturi, ſi in ullâ re putaſſet fas eſſe non obſequi. Finem exiſtimas ? Manedum & majora accipe. *Utique, cùm ſit utile, Principis benignitatem promptiſſimam ad laudem præmiaque merentium illuſtrari ubique, & maximè his locis, quibus incitari ad imitationem præpoſiti rerum ejus curæ poſſent, & Pallantis ſpectatiſſima fides, atque innocentia exemplo provocare ſtudium tam honeſtæ æmulationis poſſit, ea quæ quarto Kalendas Februarias, quæ proximæ fuiſſent, in ampliſſimo ordine optimus Princeps recitaſſet, ſenatûſque conſulta de iis rebus facta in æs inciderentur, idque æs figeretur ad ſtatuam loricatam divi Julii.* Parum viſum, tantorum dedecorum eſſe curiam teſtem : delectus eſt celeberrimus locus, in quo legenda præſentibus, legenda futuris proderentur. Placuit ære ſignari omnes honores faſtidioſiſſimi mancipii, quoſque repudiaſſet, quoſque, quantum ad decernentes pertinet, geſſiſſet. Inciſa & inſculpta ſunt publicis æterniſque monumentis prætoria ornamenta Pallantis, ſic quaſi fœdera antiqua, ſic quaſi ſacræ leges. Tanta Principis, tanta ſenatûs, tanta Pallantis ipſius...,

quid

quid dicam neſcio, ut vellent in oculis omnium figi, Pallas inſolentiam ſuam, patientiam Cæſar, humilitatem ſenatus. Nec puduit rationem turpitudini obtendere; egregiam quidem pulchramque rationem, ut exemplo Pallantis præmiorum ad ſtudium æmulationis ceteri provocarentur. Ea honorum vilitas erat, illorum etiam, quos Pallas non ſe dignabatur. Inveniebantur tamen honeſto loco nati, qui peterent cuperentque, quod dari liberto, promitti ſervis videbant. Quàm juvat quòd in tempora illa non incidi, quorum ſic me, tamquam illis vixerim, pudet! Non dubito ſimiliter affici te. Scio quàm ſit tibi vivus & ingenuus animus: ideo facilius eſt, ut me, quamquam indignatione quibuſdam in locis fortaſſe ultra epiſtolæ modum extulerim, parum doluiſſe, quàm nimis, credas. Vale.

LIBR. VIII. EP. VII.

PLINIUS TACITO SUO S.

NEQUE ut magiſtro magiſter, neque ut diſcipulo diſcipulus (ſic enim ſcribis) ſed ut diſcipulo magiſter (nam tu magiſter, ego contra; atque ideo tu in ſcholam revocas, ego adhuc Saturnalia extendo) librum miſiſti. Num potui longiùs hyperbaton [1] facere, atque hoc ipſo probare eum eſſe me, qui non modò magiſter tuus, ſed ne diſcipulus quidem debeam dici? Sumam tamen perſonam magiſtri; exeramque in librum tuum jus, quod dediſti; eò liberiùs, quòd nihil ex meis interim miſſurus ſum tibi, in quo te ulciſcaris. Vale.

LIBR. IX. EP. X.

PLINIUS TACITO SUO S[2].

CUPIO præceptis tuis parere; ſed aprorum tanta penuria eſt, ut Minervæ & Dianæ, quas ais pariter colendas, convenire non poſſit. Itaque Minervæ tantùm ſerviendum eſt, delicatè tamen, ut in ſeceſſu, & æſtate. In viâ planè nonnulla leviora, ſtatimque delenda, eâ garrulitate, quâ

[1] Hyperbaton eſt parentheſis, cujus frequens longuſque uſus tironum eſt, non verò magiſtrorum in arte ſcribendi.

[2] Hæc eſt epiſtola, quam quidam Tacito vindicant, ut jam monui in Præfatione pag. *xj*, voluntque eam a Tacito fuiſſe ſcriptam, ut reſponderet Plinii epiſtolæ I, 6, quam ſuprà retuli. Inde Stephanus, Gryphius, Catanæus, epiſtolam inſcripſere: *Cornelius Tacitus C. Plinio ſuo S.* Contrà Caſaubonus, quem Cellarius aliique ſunt ſecuti, exiſtimant hâc epiſtolâ Plinium reſpondiſſe Taciti epiſtolæ, quæ non exſtat. Perperam in quibuſdam editionibus inſcriptum: *Cornelio Tacito C. Plinius.*

ſermones in vehiculo ſeruntur, extendi. His quædam addidi in villâ, cùm aliud non liberet. Itaque poemata quieſcunt, quæ tu inter nemora & lucos commodiſſimè perfici putas. Oratiunculam unam, alteram retractavi; quamquam id genus operis inamabile, inamœnum, magiſque laboribus ruris, quàm voluptatibus ſimile. Vale.

LIBR. IX. EP. XIV.

PLINIUS TACITO SUO S.

NEC ipſe tibi plaudis, & ego nihil magis ex fide, quàm de te ſcribo. Poſteris an aliqua cura noſtrî, neſcio: nos certè meremur, ut ſit aliqua, non dico ingenio (id enim ſuperbum) ſed ſtudio, & labore, & reverentiâ poſterorum. Pergamus modò itinere inſtituto, quod ut paucos in lucem famamque provexit, ita multos e tenebris & ſilentio protulit. Vale.

LIBR. IX. EP. XXIII.

PLINIUS MAXIMO SUO S.

FREQUENTER agenti mihi evenit, ut centumviri, cùm diu ſe intra judicum auctoritatem gravitatemque tenuiſſent, omnes repentè quaſi victi coactique conſurgerent laudarentque. Frequenter e ſenatu famam, qualem maximè optaveram, retuli: numquam tamen majorem cepi voluptatem, quàm nuper ex ſermone Cornelii Taciti. Narrabat ſediſſe ſe cum quodam Circenſibus proximis: hunc poſt varios eruditoſque ſermones requiſiſſe, *Italicus es, an provincialis?* ſe reſpondiſſe, *Noſti me, & quidem ex ſtudiis.* Ad hoc illum: *Tacitus es, an Plinius?* Exprimere non poſſum, quàm ſit jucundum mihi, quòd nomina noſtra, quaſi literarum propria, non hominum, literis redduntur; quòd uterque noſtrûm his etiam ex ſtudiis notus, quibus aliter ignotus eſt. Accidit aliud ante pauculos dies ſimile. Recumbebat mecum vir egregius Fabius Rufinus, ſuper eum municeps ipſius, qui illo die primùm venerat in Urbem: cui Rufinus, demonſtrans me, *Vides hunc?* Multa deinde de ſtudiis noſtris. Et ille, *Plinius eſt*, inquit. Verum fatebor, capio magnum laboris mei fructum. An ſi Demoſthenes jure lætatus eſt, quòd illum anus Attica ita noſcitavit, οὗτός ἐϛι Δημοσθένης! ego celebritate nominis mei gaudere non debeo? Ego verò & gaudeo, & gaudere me dico. Neque enim vereor, ne jactantior videar, cùm de me aliorum judicium, non meum profero; præſertim apud te, qui nec ullius invides laudibus, & faves noſtris. Vale.

SCHOLIASTES Juvenalis.

Juvenal. Satyr. II, 99.

Ille tenet ſpeculum pathici geſtamen Othonis.

Scholiaſtes : Occiſo Galbâ Imperatore, Otho invaſit imperium : qui tam probroſæ curæ in poliendâ formâ fuit, ut humecto pane faciem liniret ad ſollicitandum candorem : utebatur & ſpeculo. Hunc incomparabilis vitæ bello civili Vitellius vicit apud Bebryaci campum. Horum bellum ſcripſit Cornelius [1]; ſcripſit & Pompeius Planta, qui ait Bebryacum vicum eſſe a Cremonâ viceſimo lapide.

Juvenal. Satyr. V, 108.

Nemo petit, modicis quæ mittebantur amicis
A Senecâ, quæ Piſo bonus, quæ Cotta ſolebat
Largiri.

Scholiaſtes in hæc verba, a Senecâ : Hic ſub Claudio quaſi conſcius adulteriorum Juliæ, Germanici filiæ, in Corſicam relegatus, poſt triennium revocatus eſt. Qui etſi magno deſiderio Athenas tenderet, ab Agrippinâ tamen erudiendo Neroni in palatium adductus, ſævum immanemque natum & ſenſit citò, & mitigavit : inter familiares ſolitus dicere : *Non fore ſævo illi leoni, quin guſtato ſemel hominis cruore, ingenita redeat ſævitia.* Huic poſtremò, quòd habitus eſſet inter conſcios conjurationis Piſonianæ, Nero per tribunum ultimam neceſſitatem denuntiavit. Hic interritus, amicorum animos, quibus jam ejus caſus lacrimas exciverat, ad firmitudinem revocavit, rogitans : *Ubi præcepta ſapientiæ ? ubi tot per annos meditata ratio adversùs imminentia ? cui præterea ignota fuerit Neronis ſævitia ? neque aliud eſſe poſt matrem fratremque interfectos, quàm ut educatoris præceptoriſque necem adjiceret* [2]. Deinde ſibi venas præſecans, crurumque venas abrumpens, & durante tractu lentitudineque mortis, hauſto veneno, & poſtremò calidæ aquæ ſtagnum introiens, exanimatus eſt.

Juvenal. Satyr. XIV, 101.

Tradidit arcano quodcumque volumine Moſes.

Scholiaſtes : Moyſes ſacerdos, vel rex ejus gentis, aut ipſius quidem religionis inventor : cujus Cornelius etiam Tacitus meminit [3].

[1] Cornelius Tacitus.
[2] Scholiaſtes hæc exſcripſit ex Taciti Annal. XV, 62.
[3] Tacit. Hiſt. V, 3 & ſeqq.

POMPONIUS SABINUS, Grammaticus.

CORNELIUS TACITUS appellat ſcripta Mæcenatis calamiſtros [1].

FULGENTIUS PLANCIADES, Grammaticus.

ELOGIUM eſt hereditas in malo. Cornelius Tacitus libro Facetiarum [2]: *Cæſi itaque morum elogio in filiis relicto.*

TERTULLIANUS

Apologetic. adversùs Gentes cap. 16.

SOMNIASTIS caput aſininum eſſe Deum noſtrum. Hanc Cornelius Tacitus ſuſpicionem ejuſmodi inſeruit. Is enim in quintâ Hiſtoriarum ſuarum bellum Judaicum exorſus ab origine gentis, etiam de ipſâ tam origine, quàm de nomine & religione gentis, quæ voluit, argumentatus, Judæos refert Ægypto expeditos, ſive, ut putavit extorres, vaſtis Arabiæ in locis aquarum egentiſſimis, cùm ſiti macerarentur, onagris, qui fortè de paſtu potum petituri æſtimabantur, indicibus fontis uſos, ob eam gratiam conſimilis beſtiæ ſuperficiem conſecraſſe [3]. Atque ita inde præſumptum opinor, nos quoque ut religionis Judaicæ propinquos, eidem ſimulacro initiari. At enim idem Cornelius Tacitus, ſanè ille mendaciorum loquaciſſimus, in eâdem Hiſtoriâ refert Cn. Pompeium, cùm Hieruſalem cepiſſet, propterea que templum adiſſet ſpeculandis Judaicæ religionis arcanis, nullum illic reperiſſe ſimulacrum [4]: & utique, ſi id colebatur, nuſquam magis quàm in ſacrario ſuo exhiberetur, eò magis, quia nec verebatur extraneos arbitros quamquam vana cultura. Solis enim ſacerdotibus adire licitum, & conſpectus ceterorum velo oppaſſo interdicebatur.

FLAVIUS VOPISCUS

in Aureliano cap. 2.

QUONIAM ſermo nobis de Trebellio Pollione, qui a duobus Philippis uſque ad divum Claudium, & ejus fratrem Quintillum, Imperatores

[1] Ita appellantur a Tacito in Dialog. de Oratoribus cap. 26.

[2] Liber ille periit, ut jam monuimus in Præfatione, pag. x. Julius Cæſar aliique viri præſtantiſſimi Facetias quoque collegerant. Haud miror idem Tacito placuiſſe.

[3] Tacit. Hiſt. V, 3 & 4.

[4] Tacit. Hiſt. V, 9.

tam claros quàm obſcuros memoriæ prodidit, in eodem vehiculo fuit, aſſerente Tiberiano quòd Pollio multa incuriosè, multa breviter prodidiſſet : me contrà dicente, neminem ſcriptorum, quantùm ad Hiſtoriam pertinet, non aliquid eſſe mentitum : prodente quin etiam in quo Livius, in quo Salluſtius, in quo Cornelius Tacitus, in quo denique Trogus manifeſtis teſtibus convincerentur : pedibus in ſententiam tranſitum faciens, ac manum porrigens, jocando præterea : Scribe, inquit, ut libet : ſecurus, quod velis dicas, habiturus mendaciorum comites, quos hiſtoricæ eloquentiæ miramur auctores.

IDEM *in Tacito cap.* 10.

CORNELIUM TACITUM, ſcriptorem Hiſtoriæ Auguſtæ, quòd parentem ſuum eumdem diceret, in omnibus bibliothecis collocari juſſit *Tacitus* Imperator. Et ne lectorum incuriâ deperiret, librum per annos ſingulos decies deſcribi publicitùs in evicis [1] archiis juſſit, & in bibliothecis poni.

IDEM *in Probo cap.* 2.

MIHI quidem id animi fuit, non ut Salluſtios, Livios, Tacitos, Trogos, atque omnes diſertiſſimos imitarer viros in vitâ Principum & temporibus diſſerendis, ſed Marium Maximum, Suetonium Tranquillum, Fabium Marcellinum, Gargillium Martialem, Julium Capitolinum, Ælium Lampridium, ceteroſque qui hæc & talia non tam diſertè, quàm verè memoriæ tradiderunt.

S. HIERONYMUS
in Commentar. in caput XIV Zachariæ.

HÆC omnia pleniſſimè Joſephus, qui Judaïcam ſcripſit Hiſtoriam; & multò majora, quàm legimus in Prophetis, eos ſuſtinuiſſe commemorat. Cornelius quoque Tacitus, qui poſt Auguſtum uſque ad mortem Domitiani vitas Cæſarum triginta voluminibus [2] exaravit.

[1] Corruptè pro *cunctis* vel *civicis*. Ob civilium quidem bellorum motus longiora fuere Hiſtoriarum initia : brevior autem finis, ut illorum temporum tranquillitas ferebat.

[2] Inde patet quanta Taciti pars perierit. Ex hoc quoque loco intelligere eſt Tacitum XVI Annalium, & XIV Hiſtoriarum libros ſcripſiſſe.

TESTIMONIA

PAULUS OROSIUS

Hiſtor. I, 5.

ANTE annos Urbis conditæ mille centum ſexaginta, confinem Arabiæ regionem, quæ tunc Pentapolis vocabatur, arſiſſe penitus igne cæleſti, inter alios etiam Cornelius Tacitus refert, qui ſic ait: *Haud procul inde campi, quos ferunt olim uberes, magniſque urbibus habitatos, fulminum jactu arſiſſe: ſed & adhuc manere veſtigia; terramque ipſam ſpecie ſolidam, vim frugiferam perdidiſſe* [1]. Et cùm hoc loco nihil de incenſis propter peccata hominum civitatibus, quaſi ignarus, expreſſerit, paullo pòſt, velut oblitus conſilii, ſubjicit & dicit: *Ego ſicut inclitas quondam urbes igne cæleſti flagraſſe conceſſerim, ita halitu lacûs infici terram & corrumpi reor* [2]. Quo dicto, invitus licèt, de exuſtis urbibus, quæ procul dubio peccatorum noxâ conflagraverunt, & ſciſſe ſe, & conceſſiſſe confeſſus, palam prodidit non ſibi cognitionis fidem defuiſſe, ſed exprimendæ fidei voluntatem.

IDEM *Hiſtor. I*, 10.

ANNO ante Urbem conditam octingenteſimo quinto, infanda Ægyptiis mala, atque intolerabiles plagas incubuiſſe Pompeius Corneliuſque teſtantur: qui quidem, cùm hæc ambo de Judæis referenda proponant, aliquantulum me pro ſuâ diverſitate moverunt. Ait enim Pompeius, ſive Juſtinus [3], hoc modò: *Ægyptii cùm ſcabiem & vitiliginem paterentur, reſponſo moniti, Moyſen cum ægris, ne peſtis ad plures ſerperet, terminis Ægypti pellunt. Dux igitur exſulum factus ſacra Ægyptiorum furto abſtulit: quæ armis repetentes Ægyptii, domum redire tempeſtatibus compulſi ſunt.* At verò Cornelius de eâdem re ſic ait: *Plurimi auctores conſentiunt, ortâ per Ægyptum tabe, quæ corpora fœdaret, regem Bocchorim, adito Ammonis oraculo, remedium petentem, purgare regnum, & id genus hominum, ut inviſum diis, alias in terras avehere juſſum: ſic conquiſitum collectumque vulgus, poſtquam vaſtis locis relictum ſit, ceteris per lacrimas torpentibus, Moyſen, unum exſulum, monuiſſe, ne quam deorum hominumve opem exſpectarent; ſed ſibimet duci cæleſti crederent, primo cujus auxilio præſentes miſerias pepuliſſent* [4]. Itaque Cornelius dicit, quòd, ipſis Ægyptiis cogentibus, Judæi in deſerta propulſi ſint: & poſtea ſubjungit incautè quòd ope

[1] Tacit. Hiſt. V, 7.
[2] Tacit. ibid.
[3] Juſtinus, qui Hiſtorias Trogi Pompeii breviores fecit, hæc prodidit libr. XXXVI, 2.
[4] Tacit. Hiſt. V, 3.

Moyſis, ducis in Ægypto, miſerias pepuliſſent. Quâ re oſtenditur quædam, quæ per Moyſen ſtrenuè acta ſunt, fuiſſe celata. Item Juſtinus aſſerit pulſum æquè cum populo Moyſen ſacra Ægyptiorum fuiſſe furatum : quæ Ægyptios armis recipere molientes, coactos tempeſtatibus ac repulſos domum rediſſe. Et hìc aliquid amplius, etſi non totum, prodidit, quod ille celavit. Quapropter quia Moyſi, magno illi duci, teſtimonium ambo dixerunt, ab ipſo ſicut per eum & geſta & dicta ſunt, proferentur.

IDEM *Hiſtor. VII*, 3.

ANNO imperii Cæſaris *Auguſti* quadrageſimo octavo, adeò dira Romanos fames conſecuta eſt, ut Cæſar laniſtarum familias, omneſque peregrinos, ſervorumque maximas copias, exceptis medicis & præceptoribus, trudi Urbe præceperit. Ita peccante Principe in ſanctum Dei, & correpto per famem populo, quantitatem offenſionis qualitas ultionis oſtendit. Deinde ut verbis Cornelii Taciti [1] loquar : *Sene Auguſto, Janus patefactus, dum apud extremos terrarum terminos novæ gentes ſæpe ex uſu, & aliquando cum damno quæruntur, uſque ad Veſpaſiani duravit imperium* [2]. Huc uſque Cornelius. Ceterùm tunc captâ eversâque urbe Hieroſolymorum, ſicut Prophetæ prænuntiaverunt, exſtinctiſque Judæis, Titus, qui ad vindicandum domini noſtri Jeſu Chriſti ſanguinem judicio Dei fuerat ordinatus, victor triumphans cum Veſpaſiano patre Janum clauſit.

IDEM *Hiſtor. VII*, 9.

DC millia Judæorum eo, *Judaico*, bello interfecta [3] Cornelius & Suetonius referunt.

IDEM *Hiſtor. VII*, 10.

BELLUM adversùm Germanos & Dacos per legatos geſſit *Domitianus* pari reipublicæ pernicie ; cùm & in Urbe ipſe ſenatum populumque laniaret, & foris malè circumactum exercitum aſſiduâ hoſtes cæde conficerent. Nam quanta fuerint Diurpanei, Dacorum regis, cum Fuſco duce prœlia, quantæque Romanorum clades, longo contextu evolverem, niſi

[1] Verba hæc Taciti Oroſius excerpſit ex deperditis Hiſtoriarum libris. Janum a Veſpaſiano clauſum diximus in Appendice ad librum Hiſtoriarum V, 52.

[2] Janum Nero clauſerat, ut teſtantur ejus nummi inſcripti PACE PR TERRA MARIQ PARTA IANVM CLVSIT. At hæc adulatoria eſſe fortè monuerat Tacitus ; ni fortè id tacuiſſet, quòd *tam nullo quàm reſiduo bello* Janum Nero clauſerat. Vide Suetonium in Nerone, cap. 13.

[3] Sexcenta millia obſeſſorum, non interfectorum dixit Tacitus Hiſt. V, 13. Illum autem interfectorum numerum habet Euſebius, non Suetonius. Fortè & illum habebat Tacitus in amiſſis Hiſtoriarum libris.

Cornelius Tacitus, qui hanc hiſtoriam diligentiſſimè contexuit, *de reticendo interfectorum numero, & Salluſtium Criſpum, & alios auctores quamplurimos ſanxiſſe, & ſe ipſum idem potiſſimùm elegiſſe* [1] dixiſſet.

SULPITIUS SEVERUS

Hiſtor. ſacræ libr. II.

Id tantùm annotaſſe contentus ſum hunc *Neronem* per omnia fœdiſſima & crudeliſſima eò proceſſiſſe, ut matrem interficeret: pòſt etiam Pythagoræ cuidam [2] in modum ſolemnium conjugiorum nuberet. Inditumque imperatori flammeum: dos & genialis thorus, & faces nuptiales, cuncta denique, quæ vel in feminis non ſine verecundiâ conſpiciuntur, ſpectata.

IDEM *ibid.*

Interea abundante jam Chriſtianorum multitudine, accidit ut Roma incendio conflagraret, Nerone apud Antium conſtituto. Sed opinio omnium invidiam incendii in Principem retorquebat; credebaturque Imperator gloriam innovandæ Urbis quæſiſſe. Neque ullâ re Nero efficiebat, quin ab eo juſſum incendium [3] putaretur. Igitur vertit invidiam in Chriſtianos, actæque in innoxios crudeliſſimæ quæſtiones: quin & novæ mortes excogitatæ, ut ferarum tergis contecti, laniatu canum interirent. Multi crucibus affixi, aut flammâ uſti. Plerique in id reſervati, ut cùm defeciſſet dies, in uſum nocturni luminis urerentur.

APOLLINARIS SIDONIUS.

Epiſtol. IV, 14.

Sidonius Polemio [4] ſuo ſalutem. C. Tacitus unus e majoribus tuis, Ulpianorum temporum conſularis, ſub verbis cujuſpiam Germanici ducis in Hiſtoriâ ſuâ retulit, dicens: *Cum Veſpaſiano mihi vetus amicitia, &, dum privatus eſſet, amici vocabamur* [5].

[1] Hæc adhuc Oroſius excerpſit ex deperditis Hiſtoriarum libris, quibus Tacitus res Domitiani compoſuerat. De Diurpanei bello diximus in Appendice Chronologicâ, Tom. IV. pag. 457 & ſeq.

[2] Hæc ferme totidem verbis Tacitus Annal. XV, 37.

[3] Hæc omnia deprompta e Tacito Annal. XV, 40 & 44.

[4] De Polemio jam dictum in Præfatione pag. *xiv*. Vir fuit plurimarum literarum & Platonicæ philoſophiæ ſtudioſus. Vide Sidonium in carminibus XIV & XV.

[5] Tacit. Hiſt. V, 26.

IDEM

IDEM *Epiſtol. IV*, 22.

SIDONIUS Leoni[1] ſuo ſalutem. Vir magnificus Heſperius, gemma amicorum literarumque, nuper urbe cùm rediit e Toloſatium, præcipere te dixit, ut epiſtolarum curam, jam terminatis libris earum, converteremus ad ſtylum Hiſtoriæ. Reverentiâ ſummâ, ſummo & affectu, talem atque tantam ſententiam amplector. Idoneum quippe pronuncias ad majora opera, quem mediocria putas deſerere debere. Sed quod fatendum eſt, faciliùs audeo hujuſmodi ſuſpicere judicium, quàm ſuſcipere conſilium. Res quidem digna, quam tu juberes: ſed non minùs digna, quam faceres. Namque, & antiquitus, cùm C. Cornelius C. Secundo[2] paria ſuaſiſſet, ipſe poſtmodum, quod injunxit, arripuit. Idque ab exemplo nunc me meliùs aggrederis, quia & ego Plinio, ut diſcipulus aſſurgo, & tu vetuſto genere narrandi jure Cornelium antevenis; qui ſæculo noſtro ſi reviviſceret, teque, qualis in literis & quantus habeare, conſpicaretur, modò veriùs Tacitus eſſet.

IDEM *in Panegyrico ad Anthemium Auguſtum.*

Carmine II. verſ. 190.

Quâ Criſpus brevitate placet, quo pondere Varro,
Quo genio Plautus, quo fulmine Quintilianus,
Quâ pompâ Tacitus numquam ſine laude loquendus.

IDEM *ad Conſentium V. C. civem Narbonenſem, in laudibus urbis Narbonis.*

Carmine XXIII. verſ. 146.

Quid vos eloquii canam Latini,
Arpinas, Patavine, Mantuane,
Et te comica qui doces, Terenti?
Et te, tempore qui ſatus ſevero,
Graïos, Plaute, ſales lepore tranſis?
Et te multimodâ ſatis verendum
Scriptorem numeroſitate, Varro?
Et te, qui brevitate, Criſpe, polles?
Et te, qui pro ingenio fluente, nulli,
Corneli Tacite, es tacendus ori?

[1] Leo Eurici & Alarici, regum Gothorum, conſiliarius, eloquentiæ, poeticæ & politicæ artis ſtudiis clarus, ut ferebant hæc tempora; ideoque laudatiſſimus.

[2] Plinio. Hac de re dictum in Præfatione, pag. *vij.*

CASSIODORUS

Variarum Epiſt. V, 2.

HÆSTIS [1] Theodericus rex [2]. Illo & illo [3] legatis veſtris venientibus, grande vos ſtudium notitiæ noſtræ habuiſſe cognovimus; ut in Oceani litoribus conſtituti, cum noſtrâ mente jungamini: ſuavis nobis admodum & grata petitio; ut ad vos perveniret fama noſtra, ad quos nulla potuimus deſtinare mandata. Amate jam cognitum, quem requiſiſtis ambientes ignotum. Nam inter tot gentes viam præſumere, non eſt aliquid facile concupiſſe. Et ideo ſalutatione vos affectuoſâ requirentes, indicamus ſuccina, quæ a vobis per harum portitores dicta ſunt [4], grato animo fuiſſe ſuſcepta: quæ ad vos Oceani unda deſcendens, hanc leviſſimam ſubſtantiam, ſicut & veſtrorum relatio continebat, exportat: ſed unde veniat, incognitum vos habere dixerunt, quam ante omnes homines, patriâ veſtrâ offerente, ſuſcipitis. Hoc, quodam Cornelio [5] ſcribente, legitur in interioribus inſulis Oceani ex arboris ſucco defluens, unde & ſuccinum dicitur, paulatim Solis ardore coaleſcere. Fit enim ſudatile metallum teneritudo perſpicua: modò croceo colore rubens, modò flammeâ claritate pingueſcens: ut cùm in maris fuerit delapſa confinio, æſtu alternante purgata, veſtris litoribus tradatur expoſita. Quod ideo judicavimus indicandum, ne omnino putetis notitiam noſtram fugere, quod occultum creditis vos habere. Proinde requirite nos ſæpius per vias, quas amor veſter aperuit. Quia ſemper prodeſt divitum regum acquiſita concordia; qui dum parvo munere leniuntur, majore ſemper compenſatione proſpiciunt. Aliqua vobis etiam per legatos veſtros verbo mandavimus; per quos quæ grata eſſe debeant, nos deſtinaſſe declaramus.

JORNANDES

de Rebus Geticis I, 2.

REFERT Strabo [6], Græcorum nobilis ſcriptor, tantas illam, *Bri-*

1 Ii ſunt Æſtii, Suevici maris accolæ, quos memorat Tacitus de moribus Germanorum, cap. 45.

2 Theodericus, aut Theodoricus, Gothorum in Italiâ regnum inſtituit anno 493.

3 Hæc poſita pro legatorum nominibus.

4 Meliùs: *per horum portitores ducta ſunt.*

5 Hanc quidem ſuccini originem, ſed multò elegantiùs, prodidit Tacitus de Moribus Germanorum, cap. 45. Pro *quodam* fortè legendum *quondam.*

6 Strabo IV, pag. 138.

tanniam, exhalare nebulas, madefactâ humo Oceani crebris excurſibus, ut ſubtectus ſol per illum pæne totum fœdiorem, qui ſerenus eſt, diem negetur aſpectui, noctemque clariorem. In extremâ ejus parte Memmâ [1], quam Cornelius [2] etiam Annalium ſcriptor narrat metallis plurimis copioſam, herbis frequentem, & his feraciorem omnibus, quia pecora magis, quàm homines alat. Labi verò per eam & multa quàm maxima, relabique flumina, gemmas, margaritaſque volventia. Sylorum [3] colorati vultus, torto plerique crine & nigro naſcuntur. Calidoniam [4] verò incolentibus rutilæ comæ, corpora magna, ſed fluida; qui Gallis, ſive Hiſpanis, quibuſque attenduntur, aſſimiles. Unde conjectavere nonnulli, quòd ex his accolas continuò vocatos acceperit. Inculti æquè omnes populi regeſque populorum. Cunctos tamen in Calidoniorum Memmatarumque nomina conceſſiſſe auctor eſt Dio [5] celeberrimus ſcriptor Annalium.

JOANNES SARESBERIENSIS

in Polycratico VIII, 18.

Quæ ſi quis diligentiùs recenſeri voluerit, legat ea quæ Trogus Pompeius, Joſephus, Egeſippus, Suetonius, Q. Curtius, Cornelius Tacitus, T. Livius, Serenus, & Tranquillus, & alii Hiſtorici, quos enumerare longum eſt, ſuis comprehenderunt Hiſtoriis.

C. PLINIUS SECUNDUS

Hiſt. Nat. VII, 16.

De Cornelio Tacito, *ut videtur, patre C. Cornelii Taciti, Hiſtorici.*

Invenimus in monumentis, Salamine Euthymenis filium, in tria

[1] Juxta eruditum Camden, *Britannia*, pag. 153, Memma eſt pars illa provinciæ Cornubiæ, *Cornwal*, quæ nunc *Meneg* dicitur, prope Ocrinum promontorium, nunc *le Cap Lézard*.

[2] Nonnulla ex his refert Tacitus in Vit. Agric. cap. 11 & 12. Cetera, ut opinor, Jornandes exſcripſit ex deperditis Annalium libris, quibus Tacitus Britannicam Claudii expeditionem narraverat.

[3] Veriùs *Silurum*. Vide Vitam Agricolæ, cap. 11.

[4] Potiùs *Caledoniam*. Vide Tacitum, ibid.

[5] Hæc quidem habet Dio LXXVI, pag. 866. Sed Mæatæ, non verò Memmatæ ab illo vocantur Καληδόνιοι καὶ Μαιάται.

cubita triennio adoleviſſe [1], inceſſu tardum, ſenſu hebetem, & jam puberem factum voce robuſtâ, abſumptum contractione membrorum ſubitâ, triennio circumacto. Ipſi non pridem vidimus eadem ferme omnia præter pubertatem in filio Cornelii Taciti, equitis Romani, Belgicæ Galliæ rationes procurantis [2]. Ἐκτραπέλους Græci vocant eos: in Latio non habent nomen.

QUINCTILIANUS

de Inſtitutione oratoriâ X, 1.

Cum Servilium Nonianum & Baſſum Aufidium memoraſſet, addit: Supereſt adhuc, & exornat ætatis noſtræ gloriam, vir ſæculorum memoriâ dignus [3], qui olim nominabitur, nunc intelligitur. Habet amatores, nec imitatores, ut libertas, quamquam circumciſis quæ dixiſſet, ei nocuerit. Sed elatum abundè ſpiritum & audaces ſententias deprehendas etiam in iis, quæ manent.

[1] Mallem, *accreviſſe*, ut legitur in Mſ. codice optimæ notæ.

[2] Reineſius, *Inſcript. Antiq.* pag. 103, memorat veterem Inſcriptionem in agro Juliacenſi prope *Pattenes* repertam:

APOLLINI.....
RATIONATORIS. HONORE
VSVRVS. SECVNDVM
CORNELIVS VERVS. TACITVS
EREXIT. MONVMENTI. LOCO

Incertum utrùm hæc inſcriptio ad Tacitum, de quo agit Plinius, ſit referenda. Certè non pertinet ad Tacitum, Hiſtoriæ ſcriptorem, ut voluit Reineſius.

[3] Sunt qui ad Tacitum hæc referant. Quod tamen probabile minimè crediderim. Quinctilianus enim ſub Domitiano Principe ſcripſit, cùm neque Annales, neque Hiſtorias Tacitus condiderat. Haud feliciores ſunt, qui ea de Plinio intelligunt. Ad horum temporum ſcriptorem, cujus opera perierint, pertinere potiùs videntur.

C. CORNELII

C. CORNELII

TACITI

ANNALES.

decreta patrum expreſſa ad coërcendos hiſtriones.
LXXIX. *Poſtremò actum de ſubducendis Tiberi aquis. Eoque nomine querelæ civitatum Italiæ, & legationes.*

Hæc biennio fere geſta.

A. U. C.	J. C.		
DCCLXVII.	14	Coſſ.	Sexto Pompeio, Sexto Appuleio.
DCCLXVIII.	15	Coſſ.	Druſo Cæſare, C. Norbano Flacco.

ORBIS VETUS

ex Cornelio Tacito.

Auctor ROBERT DE VAUGONDY *Regis Geog.^us et regiæ Academiæ Nanceianæ Socius.*

1770.

ÆTHIOPIA
plus ad austrum vergens.

Guill.^e De la Haye

C. CORNELII *TACITI* ANNALES.

LIBER PRIMUS.

URBEM ROMAM a principio reges habuere. Libertatem & consulatum L. Brutus instituit [1]. Dictaturæ ad tempus [2] sumebantur : neque decemviralis potestas ultra biennium [3], neque tribunorum militum consulare jus diu valuit [4]. Non
5 Cinnæ [5], non Sullæ longa dominatio: & Pompeii Crassique [6]

[1] INSTITUIT] Pulsis regibus, libertatem & consulatum instituit L. Brutus anno Urbis conditæ CCXLV. ante Christum 509.

[2] AD TEMPUS] Ad sex menses, ac in summis reipublicæ necessitatibus.

[3] ULTRA BIENNIUM] Ab anno U. C. CCCIII. A. C. 451. ad annum CCCV. A. C. 449.

[4] DIU VALUIT] Cœpit anno U. C. CCCX. A. C. 444. Tertio pòst mense desiit. Deinde sæpe iteratum, sæpe abrogatum ad annum U. C. CCCLXXXVI. A. C. 368.

[5] NON CINNÆ] L. Cornelius Cinna quatuor consulatus ab anno U. C. DCLXVII. A. C. 87. ad annum DCLXX. A. C. 84. L. Cornelius Sylla quatuor dictaturæ annos continuavit ab anno U. C. DCLXXII. A. C. 82. ad annum DCLXXV. A. C. 79. Uterque majoribus virtutibus ac vitiis, quàm ut ferre posset senescens respublica.

[6] CRASSIQUE] Cn. Pompeius Magnus, M. Licinius Crassus, C. Julius Cæsar, dominationis avidi, arctiorem, quàm bonos cives deceret, societatem inîêre A. U. C. DCXCVIII. A. C. 56. Crassus in

potentia, citò in Cæſarem; Lepidi, atque Antonii arma, in Auguſtum ceſsêre; qui cuncta diſcordiis civilibus feſſa, nomine *Principis* [1] ſub imperium accepit. Sed veteris populi [2] Romani proſpera, vel adverſa, claris ſcriptoribus memorata ſunt: temporibuſque Auguſti dicendis non defuêre decora ingenia, donec gliſcente adulatione deterrerentur. Tiberii, Caiique [3], & Claudii, ac Neronis res, florentibus ipſis, ob metum falſæ; poſtquam occiderant, recentibus odiis compoſitæ ſunt. Inde conſilium mihi pauca de Auguſto, & extrema tradere: mox Tiberii principatum, & cetera, ſine irâ & ſtudio, quorum cauſas procul habeo [4].

II. Postquam, Bruto & Caſſio cæſis, nulla jam publica arma [5]; Pompeius apud Siciliam [6] oppreſſus; exutoque Lepido [7], interfecto Antonio, ne Julianis quidem partibus, niſi Cæſar, dux reliquus: poſito *triumviri* nomine, conſulem ſe ferens, & ad tuendam plebem tribunicio jure contentum; ubi militem donis [8], populum annonâ, cunctos dulcedine otii

Parthis periit inglorius A. U. C. dcci. A. C. 53. Pompeium Pharſalicis in campis vicit Cæſar. A. U. C. dccvi. A. C. 48. Cæſar ipſe Romæ trucidatus eſt A. U. C. dccx. A. C. 44.

[1] Nomine Principis] Fuerant Romæ principes ſenatûs, principes equitum, viri principes. Itaque non ambitioſum *Principis* nomen; ſed ad imperii diuturnitatem & ſecuritatem accommodatiſſimum. In quo ædilitate, præturâ, ipſoque conſulatu *majus aliquid & excelſius*. Infrà Annal. III, 53.

[2] Veteris Populi] Novos mores, novum populum fecerat tum ars, tum inertia Cæſarum. Hinc *veteris populi* appellatione utitur Tacitus, ut veteres ac ferme obliteratas reipublicæ virtutes commendet.

[3] Caiique] Caii, vulgò dicti Caligulæ.

[4] Procul habeo] Hi enim Principes, *nec beneficio, nec injuriâ* Tacito *cogniti*. Infrà Hiſt. I, 1.

[5] Publica arma] Cæſis Julii Cæſaris interfectoribus, nulla fuerunt reipublicæ arma ut libertatem ſuam vindicaret.

[6] Apud Siciliam] Florus IV, 8. *Tantâ mole belli penitus in Siculo freto juvenis oppreſſus eſt.... Perditis enim rebus profugit; Aſiamque velis petit, venturus ibi in manus hoſtium & catenas, &, quod miſerrimum eſt fortibus viris, ad hoſtium arbitrium ſub percuſſore moriturus.* Sextus Pompeius, Pompeii M. filius, periit anno U. C. dccxix. A. C. 35. De hoc bello vide Plinium VII, 52. IX, 16. Dionem XLIX. pag. 397 & 403.

[7] Exuto Lepido] Poſt Julii cædem rempublicam occupaverant, triumvirorum nomine, M. Lepidus, M. Antonius, Octavius Cæſar. At exuto XX legionibus Lepido A. U. C. dccxviii. A. C. 36, interfecto Antonio A. U. C. dccxxiv. A. C. 30, unus ſuperſtes Cæſar, *triumviri* nomen poſuit, & domum regnatricem condidit. Hinc non jam in nummis CAESAR IIIVIR RPC, id eſt, *triumvir reipublicæ conſtituendæ*, appellatur. Sed CAESAR COS.... AVGVSTVS TR. POT... IMP. CAESAR. DIVI F. LIBERTATIS P. R. VINDEX. Vide ſtemma Cæſarum, num. 43.

[8] Militem donis] Militem pecuniâ, populum frumento donavit. De fru-

pellexit, insurgere paullatim, munia senatûs, magistratuum, legum in se trahere, nullo adversante; cùm ferocissimi per acies, aut proscriptione cecidissent; ceteri nobilium, quantò quis servitio promptior, opibus & honoribus extollerentur; ac novis ex rebus aucti, tuta & præsentia, quàm vetera & periculosa mallent. Neque provinciæ illum rerum statum abnuebant, suspecto senatûs populique imperio ob certamina potentium, & avaritiam magistratuum: invalido legum auxilio, quæ vi, ambitu, postremò pecuniâ turbabantur.

III. Ceterum Augustus subsidia dominationi Claudium Marcellum [1], sororis filium, admodum adolescentem, pontificatu & curuli ædilitate; M. Agrippam [2] ignobilem loco, bonum militiâ, & victoriæ socium, geminatis consulatibus [3] extulit; mox defuncto [4] Marcello, generum sumpsit [5]: Tiberium Neronem, & Claudium Drusum, privignos [6], imperatoriis nominibus [7] auxit, integrâ etiamdum domo suâ. Nam genitos Agrippâ, Caium ac Lucium [8], in familiam Cæsarum induxerat; necdum

mentariâ largitione eruditum librum scripsit Vincentius Contarenus. Ob eam Imperator Nerva laudatur in hoc nummo: PLEBEI VRBANAE FRVMENTO CONSTITVTO.

[1] Claudium Marcellum] Octaviâ genitum, maximæ spei adolescentem: de quo plura in stemmate Cæsarum, n. 18.

[2] M. Agrippam] Virum maximum. Vide stemma Cæsarum, n. 47. Originem vocis *Agrippæ* explicat Plinius VII, 8.

[3] Geminatis consulatibus] Agrippa quatuor gessit consulatus, primum A. U. C. DCCXVII, quartum suffectus tantùm A. U. C. DCCXXXV. At quod maximum est gratiæ argumentum, neque hac ætate nisi Principibus concessum, geminatos consulatus obtinuit annis U.C. DCCXXVI & DCCXXVII, quibus cum Augusto fuit consul II & III.

[4] Defuncto] Eum intra juventam ereptum A. U. C. DCCXXXI. A. C. 23. laudavit ipse Augustus, eique theatrum dicavit. Tacit. Annal. II, 41. III, 64.

[5] Generum sumpsit] M. Agrippam, cui filiam suam Juliam uxorem dedit.

[6] Privignos] Liviæ & Tiberii Neronis filios. Vide stemma Cæsarum, num. 68 & 79.

[7] Imperatoriis nominibus] *Imperator* primùm bellicæ virtutis, deinde adulationis, demum summæ potentiæ nomen. Hæc satis comperta.

[8] Caium ac Lucium] Augusti nepotes Vide stemma Cæsarum, num. 48 & 49. Augustus eos *adoptavit domi per æssem & libram emptos a patre Agrippâ: teneroque adhuc ad curam reipublicæ admovit; & consules designatos circum provincias exercitusque dimisit.* Sueton. in Aug. LXIV. Necdum prætextam posuerant, seu decimum quartum ætatis suæ annum non expleverant, cùm appellati sunt *principes juventutis*, id est, equestris ordinis principes. Ad hos pertinet argenteus musei nostri nummus satis obvius: in anticâ parte, caput Augusti laureatum CAESAR AVGVSTVS DIVI F. PATER PATRIAE: in posticâ, Caius & Lucius, quos inter duo clipei, lituus & simpulum, pontificatûs insignia, C. L. CAESARES AVGVSTI F. COS. DESIG. PRINC. IVVENT. *Caius, Lucius Cæsares, Augusti filii* per

positâ puerili prætextâ, *principes juventutis* appellari, destinari consules, specie recusantis flagrantissimè cupiverat. Ut Agrippa vitâ concessit [1], L. Cæsarem euntem ad Hispanienses exercitus, Caium remeantem Armeniâ, & vulnere invalidum, mors fato propera [2], vel novercæ Liviæ dolus abstulit; Drusoque pridem exstincto [3], Nero solus e privignis erat: illuc cuncta vergere: filius, collega imperii [4], consors tribuniciæ potestatis adsumitur, omnesque per exercitus ostentatur: non obscuris, ut antea, matris artibus, sed palam hortatu [5]. Nam senem Augustum devinxerat adeò, utì nepotem unicum, Agrippam Postumum [6], in insulam Planasiam [7] projiceret: rudem sanè bonarum artium, & robore corporis stolidè ferocem, nullius tamen flagitii compertum. At herculè Germanicum Druso ortum [8], octo apud Rhenum legionibus impositi, adscirique per adoptionem a Tiberio jussit, quamquam esset in domo Tiberii filius juvenis [9], sed quò pluribus munimentis insisteret. Bellum eâ tempestate nullum, nisi adversùs Germanos supererat: abolendæ magis infamiæ, ob amissum cum Quinctilio Varo [10] exercitum, quàm cupidine proferendi imperii, aut dignum ob præmium. Domi res tranquillæ: eadem magistratuum vocabula [11].

adoptionem, *consules designati*, *principes juventutis*.

[1] VITA CONCESSIT] Anno U. C. DCCXLII, A. C. 12. Novitate suâ multis virtutibus nobilitatâ. Velleius II, 96.

[2] MORS FATO PROPERA] Duodeviginti mensium spatio ambos amisit Augustus: Lucium Massiliæ, nunc *Marseille*, in Galliâ, anno U. C. DCCLV. J.C. 2. Caium Limyræ, nunc *Maxi*, in Lyciâ, anno U. C. DCCLVII. J. C. 4, defunctos. Vide notas & emendationes ad Annal. I, 3.

[3] PRIDEM EXSTINCTO] Exstinctus est anno U. C. DCCXLV. A. C. 9. Adolescens *tot tantarumque virtutum, quot & quantas natura mortalis recipit, vel industria percipit.* Velleius II, 97. Tunc e privignis Augusti solus superstes fuit Tiberius Nero.

[4] COLLEGA IMPERII] Ita ut *provincias cum Augusto communiter administraret.* Sueton. in Tiber. XXI.

[5] PALAM HORTATU] Palam ac ipsâ hortante, cùm nihil reformidaret, ceteris mortuis, aut exsulibus.

[6] AGRIPPAM POSTUMUM] Caii ac Lucii fratrem. Vide stemma Cæsarum, num. 50.

[7] PLANASIAM] Planasia, nunc *Pianosa*, ad occasum insulæ Corsicæ. *Planasia* & *Planaria* Plinio III, 6, dicitur. Relegatus est Agrippa anno U. C. DCCLX. J. C. 7.

[8] DRUSO ORTUM] Vide stemma Cæsarum, num. 79 & 81. Germanico *omnes corporis animique virtutes, & quantas nemini cuiquam, contigisse satis constat.* Sueton. in Caio III.

[9] FILIUS JUVENIS] Drusus Tiberii & Agrippinæ filius. Vide stemma Cæsarum, num. 70.

[10] QUINCTILIO VARO] Quinctilius Varus in Germaniâ cum tribus legionibus Romanis ab Arminio turpiter victus, mortem sibi conscivit anno U. C. DCCLXII. J. C. 9.

[11] VOCABULA] Vocabula quidem, sed nulla fere auctoritas.

Juniores

Juniores poſt Actiacam victoriam, etiam ſenes plerique inter bella civium nati: quotuſquiſque reliquus, qui rempublicam vidiſſet?

IV. IGITUR verſo civitatis ſtatu, nihil uſquam priſci & integri moris: omnes, exutâ æqualitate, juſſa principis aſpectare: nullâ in præſens formidine, dum Auguſtus ætate validus, ſeque & domum & pacem ſuſtentavit. Poſtquam provecta jam ſenectus, ægro & corpore fatigabatur, aderatque finis, & ſpes novæ: pauci bona libertatis incaſſum diſſerere, plures bellum paveſcere, alii cupere; pars multò maxima imminentes dominos variis rumoribus differebant. «Trucem Agrippam, »& ignominiâ accenſum; non ætate, neque rerum experientiâ »tantæ moli parem. Tiberium Neronem maturum annis, ſpe»ctatum bello: ſed vetere atque inſitâ Claudiæ familiæ ſuperbiâ; »multaque indicia ſævitiæ, quamquam premantur, erumpere. »Hunc & primâ ab infantiâ eductum [1] in domo regnatrice: »congeſtos juveni conſulatus [2], triumphos: ne iis quidem an»nis, quibus Rhodi ſpecie ſeceſsûs exſulem egerit [3], aliquid »quàm iram, & ſimulationem, & ſecretas libidines meditatum. »Accedere matrem [4] muliebri impotentiâ: ſerviendum feminæ, »duobuſque inſuper adoleſcentibus [5], qui rempublicam inte»rim premant, quandoque diſtrahant».

A. U. C. 767. J. C. 14.

V. HÆC atque talia agitantibus, graveſcere valetudo Auguſti: & quidam ſcelus uxoris [6] ſuſpectabant. Quippe rumor inceſſerat [7], paucos ante menſes, Auguſtum, electis

[1] EDUCTUM] Educatum. Ita Terentius Andr. Act. V. Scen. IV, 7.

Homines adoleſcentulos
Imperitos rerum, eductos libere in fraudem illicis.

[2] CONSULATUS, TRIUMPHOS] Conſulatum unicum geſſerat Tiberius, & de Germanis triumphaverat anno U. C. DCCXLVII. A. C. 7. Anno ſequenti tribuniciâ poteſtate donatus, & Armeniæ præfectus. De Pannoniis ac Dalmatis triumphavit anno U. C. DCCLXV. J. C. 12.

[3] EGERIT] Nimiam Caii & Lucii, Auguſti privignorum, potentiam exoſus, & Juliæ uxoris impudicitiam pertæſus, in inſulam Rhodum ſeceſſit anno U. C. DCCXLIX; ibique exſul egit ſeptennium.

[4] MATREM] Liviam. Vide ſtemma Cæſarum, num. 66.

[5] ADOLESCENTIBUS] Druſo & Germanico, qui primò concordes rempublicam premerent Principum luxu, deinde diſcordes eam ambitione diſtraherent ac perderent.

[6] SCELUS UXORIS] De Liviæ ſcelere apertiùs Dio LVI, pag. 589. Ficus venenatas Auguſto porrexiſſe dicitur.

[7] RUMOR INCESSERAT] Haud ita dubi-

A. U. C. 767. J. C. 14.

conſciis, & comite uno Fabio Maximo, Planaſiam vectum, ad viſendum Agrippam. Multas illic utrimque lacrymas, & ſigna caritatis, ſpemque ex eo, fore ut juvenis penatibus avi redderetur: quod Maximum [1] uxori Marciæ aperuiſſe: illam Liviæ: gnarum id Cæſari: neque multò pòſt, exſtincto Maximo (dubium an quæſitâ morte [2]) auditos in funere ejus, Marciæ gemitus ſemet incuſantis, «quòd cauſa exitii marito fuiſſet». Utcumque ſe ea res habuit, vixdum ingreſſus Illyricum [3] Tiberius, properis matris literis accitur: neque ſatis compertum eſt, ſpirantem adhuc Auguſtum apud urbem Nolam, an exanimem repererit. Acribus namque cuſtodiis domum, & vias ſepſerat Livia: lætique interdum nuntii vulgabantur, donec proviſis, quæ tempus monebat, ſimul exceſſiſſe Auguſtum [4], & rerum potiri Neronem [5] fama eadem tulit.

VI. PRIMUM facinus novi principatûs fuit, Poſtumi Agrippæ cædes: quem ignarum inermumque, quamvis firmatus animo, Centurio ægre confecit [6]. Nihil de eâ re Tiberius apud Senatum diſſeruit. Patris juſſa ſimulabat, quibus præſcripſiſſet tribuno cuſtodiæ [7] adpoſito, «ne cunctaretur Agrip»pam morte adficere, quandoque ipſe ſupremum diem ex»pleviſſet». Multa ſine dubio ſævaque Auguſtus de moribus adoleſcentis queſtus, ut exſilium ejus Senatuſconſulto ſanciretur, perfecerat: ceterùm in nullius umquam ſuorum necem duravit [8]: neque mortem nepoti pro ſecuritate privigni inlatam, credibile erat. Propius vero, Tiberium ac Liviam,

tanter a Plinio VII, 45. inter magna ſortis humanæ in D. Auguſto volumina annumerantur *abdicatio Poſtumi Agrippæ poſt adoptionem, deſiderium poſt relegationem: inde ſuſpicio in Fabium, arcanorumque proditionem: hinc uxoris & Tiberii cogitationes, ſuprema ejus cura.*

[1] MAXIMUM] Fabium Maximum.

[2] QUÆSITA MORTE] Violentâ, & ab Auguſto imperatâ.

[3] INGRESSUS ILLYRICUM] Miſſus erat in Illyricum Tiberius, ut firmaret pace, quæ bello ſubegerat.

[4] EXCESSISSE AUGUSTUM] Exceſſit Auguſtus Nolæ, nunc *Nola*, in Campaniâ, die 19 Auguſti A.U.C. DCCLXVII. J.C. 14. Eum Tiberii ſui amplexibus circumfuſum exſpiraſſe ait Velleius II, 123. Ex aſſiduo illo Tiberii aſſentatore eadem hauſiſſe videntur Suetonius in Tiber. XXI. Dio LVI. pag. 590.

[5] NERONEM] Tiberium Neronem.

[6] ÆGRE CONFECIT] Ægre quidem; cùm nemo ſit qui principem miſerum non doleat. De hac cæde plura Dio LVII. pag. 604.

[7] CUSTODIÆ] Cuſtodiæ Agrippæ.

[8] DURAVIT] Auguſtus numquam adeò durus fuit & efferus, ut unius e ſuis necem imperaret.

illum metu, hanc novercalibus odiis, ſuſpecti & inviſi juvenis cædem feſtinaviſſe. Nuntianti centurioni, ut mos militiæ [1], «factum eſſe quod imperaſſet» : «neque imperaſſe ſeſe, & ratio»nem facti reddendam apud ſenatum», reſpondit. Quod poſtquam Salluſtius Criſpus [2], particeps ſecretorum (is ad tribunum miſerat codicillos) comperit; metuens ne reus ſubderetur [3], juxtà periculoſo ficta ſeu vera promeret, monuit Liviam, «ne arcana domûs, ne conſilia amicorum, miniſteria »militum vulgarentur: neve Tiberius vim principatûs reſol»veret, cuncta ad ſenatum vocando. Eam conditionem eſſe »imperandi, ut non aliter ratio conſtet, quàm ſi uni redda»tur».

A. U. C. 767. J. C. 14.

VII. At Romæ ruere in ſervitium conſules, patres, eques [4]: quantò quis inluſtrior, tantò magis falſi ac feſtinantes, vultuque compoſito, ne læti exceſſu principis, neu triſtiores primordio, lacrimas, gaudium, queſtus, adulationes miſcebant. Sex. Pompeius & Sex. Appuleius, conſules [5], primi in verba Tiberii Cæſaris juravêre [6]: apudque eos Seius Strabo [7], & C. Turranius, ille prætoriarum cohortium præfectus, hic annonæ [8]: mox ſenatus, mileſque & populus. Nam Tiberius cuncta per conſules incipiebat, tamquam vetere republicâ, & ambiguus imperandi: ne edictum quidem, quo patres in curiam vocabat, niſi tribuniciæ poteſtatis præſcriptione poſuit [9],

[1] Mos militiæ] Peractis juſſis, moris erat renuntiare, *factum quod imperaſti.*

[2] Sallustius Crispus] Salluſtii, hiſtorici, quo vix melior optari poteſt, ex ſorore nepos, D. Auguſti amicus. Vide Plinium XXXIV, 2. Tacitum Annal. III, 30. Horatium II, od. 2.

[3] Ne reus subderetur] Metuens Salluſtius ne ipſe reus crederetur; cúmque eſſet æquè periculoſum ficta ſeu vera promeret, Liviam monuit. Infrà cap. 39. *Mos vulgo, quamvis falſis reum ſubdere.*

[4] Eques] Id eſt equites. Sic ſæpe Tacitus; & ipſe Virgilius Æneid. II, 20.

Uterumque armato milite complent.

[5] Appuleius, coss.] Conſules erant hoc anno U. C. dcclxvii. Jeſu Chriſti 14. Sextus Pompeius & Sextus Appuleius.

[6] Juravere] Id moris cœptum ſub triumviris, firmatum ſub Auguſto. Vide Dionem XLVII, pag. 337. LI, pag. 457. In verba, ſeu in acta Principis jurare, eſt ejus acta jurejurando confirmare. Quotannis Kal. Januarii illud jusjurandum a ſenatu, populo & militibus concipiebatur.

[7] Seius Strabo] Sejani pater. Infrà Annal. IV, 1.

[8] Hic annonæ] Urbis copias augebat; ſeu rem frumentariam aliaque cibaria providebat annonæ præfectus.

[9] Præscriptione posuit] Edicto, quo patres in curiam vocabat, non ſuam Principis dignitatem, ſed tribu-

A. U. C. 767. J. C. 14.

ſub Auguſto acceptæ. Verba edicti fuêre pauca, & ſenſu permodeſto: «de honoribus parentis conſulturum: neque abſce»dere a corpore: idque unum ex publicis muneribus uſurpare». Sed defuncto Auguſto, ſignum prætoriis cohortibus, ut imperator dederat [1]: excubiæ, arma, cetera aulæ [2]: miles in forum, miles in curiam comitabatur: literas ad exercitus, tamquam adepto principatu, miſit: nuſquam cunctabundus, niſi cùm in ſenatu loqueretur. Cauſa præcipua ex formidine, ne Germanicus, in cujus manu tot legiones, immenſa ſociorum auxilia, mirus apud populum favor, habere imperium, quàm exſpectare mallet. Dabat & famæ, ut vocatus electuſque potiùs a republicâ videretur, quàm per uxorium [3] ambitum, & ſenili adoptione inrepſiſſe. Poſtea cognitum eſt, ad introſpiciendas etiam procerum voluntates, inductam dubitationem: nam verba, vultus, in crimen detorquens recondebat.

VIII. Nihil primo ſenatûs die agi paſſus, niſi de ſupremis Auguſti, cujus teſtamentum inlatum per virgines Veſtæ, Tiberium & Liviam heredes habuit. Livia in familiam Juliam, nomenque Auguſtæ [4] adſumebatur: in ſpem ſecundam nepotes pronepoteſque: tertio gradu primores civitatis ſcripſerat: pleroſque inviſos ſibi, ſed jactantiâ gloriâque ad poſteros. Legata non ultra civilem modum, niſi quòd populo & plebi $\overline{\text{CCCCXXXV}}$ [5], prætoriarum cohortium militibus ſingula nummûm millia [6], legionariis atque cohortibus civium Romanorum

niciam poteſtatem ab Auguſto acceptam, *ſuprà cap.* 3, præſcripſit: quaſi hac unâ valeret; ceterùm non in urbe, ſed in provinciis tantùm poteſtatem haberet. Vide Uſſerium, Annal. pag. 580.

[1] Ut imperator dederat] Non ut princeps, ſed ut rei bellicæ præfectus ſignum dederat, Gallicè *le mot du guet*. Signum illud teſſera erat in quâ vulgò alicujus Dei nomen ſcriptum aut inſigne aliquod dictum. Virgilius Æneid. VII, 637.

Claſſica jamque ſonant: it bello teſſera ſignum.

In caſtris bello, in urbe ad excubias datum ſignum. De his teſſeris vide Dionem LX, pag. 675. Suetonium in Claudio XLII.

[2] Cetera aulæ] Cetera aulæ ac principis a Tiberio uſurpabantur.

[3] Uxorium ambitum] Per Liviæ ambitum, & ſenis Auguſti adoptionem.

[4] Nomenque Augustæ] In familiam Juliam & nomen Juliæ Auguſtæ adſumebatur. Vide notas & emendationes ad Annal. I, 8.

[5] $\overline{\text{cccxxxv}}$] Id eſt quadringenties tricies quinquies centena millia nummûm, quod efficit monetæ noſtræ Gallicæ libras 8463059.

[6] Nummum millia] Monetæ Gallicæ libras 194.

trecenos nummos [1] viritim dedit. Tum consultatum de honoribus, ex quîs maximè insignes visi: «ut portâ triumphali [2] »duceretur funus», Gallus Asinius; «ut legum latarum tituli, »victarum ab eo gentium vocabula anteferrentur», L. Arruntius censuêre. Addebat Messala Valerius «renovandum per annos [3] sacramentum in nomen Tiberii»: interrogatusque à Tiberio, «num, se mandante, eam sententiam prompsisset»? «sponte »dixisse», respondit; «neque in iis quæ ad rempublicam pertinerent, consilio nisi suo usurum, vel cum periculo offensionis». Ea sola [4] species adulandi supererat. Conclamant patres, «corpus ad rogum humeris senatorum ferendum». Remisit [5] Cæsar adroganti moderatione: populumque edicto monuit, «ne, ut quondam nimiis studiis funus divi Julii turbasset, ita Augustum in foro potiùs, quàm in campo Martis [6], »sede destinatâ, cremari vellent». Die funeris, milites velut præsidio stetêre, multùm inridentibus [7], qui ipsi viderant, quique a parentibus acceperant diem illum crudi adhuc servitii, & libertatis improspere repetitæ, cùm occisus dictator Cæsar, aliis pessimum, aliis pulcherrimum facinus videretur: «nunc »senem [8] principem, longâ potentiâ, provisis etiam heredum »in rempublicam opibus, auxilio scilicet militari tuendum, ut »sepultura ejus quieta foret».

A. U. C. 767. J. C. 14.

IX. Multus hinc ipso de Augusto sermo, plerisque vana [9]

[1] Trecenos nummos] Monetæ Gallicæ libras 58. Vide notas & emendationes ad Annal. I, 8.

[2] Porta triumphali] In nonâ urbis regione. Per hanc portam triumphorum pompa ducebatur.

[3] Renovandum per annos] De hoc jurejurando modò dictum est. Dicetur & infrà cap. 72.

[4] Ea sola] Hæc sola species adulandi Romanis supererat, mentiri offensionem, ut adularentur.

[5] Remisit] Permisit. Nec prohibuit, nec imperavit.

[6] Campo Martis] In nonâ urbis regione. Forum verò inter Tarpeium & Palatinum montes.

[7] Multum inridentibus] Multùm irridentibus iis, qui ipsi viderant, sed pauci ac senes; quique a parentibus acceperant, iique plurimi, diem illum crudi adhuc, nec bene concocti servitii, & libertatis improspere repetitæ, quo mortem Dictatoris Cæsaris, alii pessimum, alii pulcherrimum facinus esse jactitabant.

[8] Nunc senem] Irridebant senem Principem annorum scilicet LXXVI, longâ potentiâ annorum LVI, quique non modò sibi, sed reipublicæ etiam tot heredes providerat, nunc imbecillum, & auxilio militari circumcinctum ut quieta foret ejus sepultura.

[9] Plerisque vana] Vulgus vana ac fortuita miratur.

mirantibus : «quòd idem dies accepti quondam imperii prin-
A. U. C. 767. J. C. 14. »ceps, & vitæ ſupremus [1] ; quòd Nolæ in domo & cubiculo, in
»quo pater ejus Octavius, vitam finiviſſet. Numerus etiam con-
»ſulatuum [2] celebrabatur, quo Valerium Corvinum & C. Marium
»ſimul æquaverat ; continuata per ſeptem & triginta annos [3]
»tribunicia poteſtas ; nomen imperatoris ſemel atque vicies [4]
»partum ; aliaque honorum [5] multiplicata, aut nova». At
apud prudentes vita ejus variè extollebatur, arguebaturve. Hi
«pietate erga parentem, & neceſſitudine [6] reipublicæ, in quâ
»nullus tunc legibus locus, ad arma civilia actum, quæ neque
»parari poſſent, neque haberi per bonas artes : multa Antonio,
»dum interfectores patris ulciſceretur, multa Lepido conceſ-
»ſiſſe ; poſtquam hic ſocordiâ ſenuerit, ille per libidines peſ-
»ſum datus ſit, non aliud diſcordantis patriæ remedium fuiſſe,
»quàm ut ab uno regeretur. Non regno tamen, neque dicta-
»turâ, ſed Principis nomine conſtitutam rempublicam : mari
»Oceano, aut amnibus longinquis [7] ſeptum imperium :
»regiones, provincias, claſſes, cuncta inter ſe connexa : jus

[1] VITÆ SUPREMUS] Mortuus eſt Auguſtus die 19 Aug. ut dictum ſuprà cap. 5, not. 4. Quonam anno imperium eodem die acceperit, non liquet. Sed hæc anilia & vana.

[2] NUMERUS CONSULATUUM] Ex faſtis conſularibus tredecim conſulatus geſſit Auguſtus. Septem Marius, ſex geſſerat Corvinus, qui *centum annos implevit : cujuſque inter primum & ſextum conſulatum* XLVI *anni fuere*, Plin. VII, 48.

[3] SEPTEM ET TRIGINTA ANNOS] Inde falſi, vel erroris arguas hanc inſcriptionem pontis Ariminenſis a Grutero laudatam, pag. CLX. 2. IMP. CAESAR DIVI F. AVGVSTVS PONTIF. MAXIM. COS. XIIII. IMP. XX. TRIBVNIC. POTEST. XXXVIII. P. P. Tribuniciâ poteſtate princeps ceteris magiſtratibus præſtabat.

[4] SEMEL ATQUE VICIES] Eumdem numerum exhibet nummus ex ære mediocri, olim D. Begon. IMP. CAESAR DIVI F. AVGVST. IMP. XXI. Capite Auguſti nudo. In poſticâ parte PONTIF. MAXIM. TRIBUN. POT. XXXIIII. In medio SC, id eſt *ſenatûs conſulto*. Re, vel per ſe, vel per ſuos duces præclarè confectâ, princeps gaudio & impetu victoris exercitûs IMPERATOR conclamabatur.

[5] ALIAQUE HONORUM] Elegantiùs dictum, quàm *alioſque honores*. *Multiplicata* quidem propter toties repetitos conſulis & imperatoris titulos. *Nova* propter principatum, tribuniciam poteſtatem, regimen morum; quæ omnia in ſe cumulavit Auguſtus.

[6] NECESSITUDINE] Neceſſitate ac diſcrimine reipublicæ. Inde nummus ille aureus, theſaur. Morel. Tab. X. In coronâ querceâ ita inſcriptus: I. O. M. SPQR V. S. PRO S. IMP. CAE. QVOD PER EV. RP. IN AMPL. ATQ. TRAN. S. E. Id eſt *Jovi optimo maximo ſenatus populuſque Romanus vota ſuſcepêre pro ſalute imperatoris Cæſaris, quòd per eum reſpublica in ampliore atque tranquilliore ſtatu eſt.*

[7] AMNIBUS LONGINQUIS] Euphrate, Danubio & Rheno.

»apud cives, modeſtiam apud ſocios: Urbem ipſam magnifico »ornatu: pauca admodum vi tractata, quò ceteris quies eſſet» [1]. A. U. C. 767. J. C. 14.

X. DICEBATUR contra [2], «pietatem erga parentem, & »tempora reipublicæ, obtentui ſumpta [3]: ceterùm cupidine »dominandi concitos per largitiones veteranos [4], paratum ab »adoleſcente privato [5] exercitum, corruptas conſulis legio»nes [6], ſimulatam Pompeianarum gratiam partium: mox ubi »decreto patrum, faſces & jus prætoris invaſerit, cæſis Hirtio & »Pansâ [7] (ſive hoſtis illos, ſeu Panſam venenum vulneri adfu»ſum, ſui milites Hirtium, & machinator doli Cæſar abſtule»rant) utriuſque copias occupaviſſe: extortum [8] invito ſenatu »conſulatum, armaque quæ in Antonium [9] acceperit, contra »rempublicam verſa: proſcriptionem civium [10], diviſiones »agrorum, ne ipſis quidem qui fecêre laudatas [11]. Sanè Caſſii,

[1] QUIES ESSET] Exſtat in theſauro regio nummus aureus: DIVVS AVGVSTVS, capite Auguſti radiato. Ex alterâ parte Dea ſtans, dextrâ ramum oleæ tenet, ſiniſtrâ ſpicas & papaver; latere dextro in ambitu PAX.

[2] DICEBATUR CONTRA] Et in plurimis verè. Inde occaſionem Tacitum acerrimè inſectandi captavit Famianus Strada lib. I. Proluſ. II. Fortè confutandus, niſi hæc omittendo in veritatem & utilitatem hiſtoricam valde peccaſſet Tacitus; ipſeque Strada ſe in hiſtoriâ *de Bello Belgico* egregium Taciti imitatorem paſſim exhiberet. Porrò hiſtorico potiùs, quàm rhetori credendum.

[3] OBTENTUI SUMPTA] Obtentui ac prætextui ſumpta eſſe, ut imperare poſſet.

[4] PER LARGITIONES VETERANOS] Quibus per ſingula capita duo millia ſeſtertiûm largitus eſt, monetæ Gallicæ libras 389; multa alia pollicitus. Dio XLV, pag. 276.

[5] ADOLESCENTE PRIVATO] Dum adhuc privatus eſſet.

[6] CONSULIS LEGIONES] Antonii conſulis legiones Martiam ſcilicet & quartam, alioſque plurimos milites indignabundos, quòd Antonius quadringentos tantùm ſeſtertios, Gallicæ monetæ libras 77. promitteret, cùm bis mille, libras Gallicas 389, daret Cæſar. Dio. loc. cit.

[7] HIRTIO ET PANSA] Hirtio & Panſâ conſulibus anno U. C. DCCXI. A. C. 43. Sive hoſtis illos interfecerat, ſeu Panſam exſtinxerat venenum vulneri adfuſum a Glycone medico, ſeu Hirtii milites, & ipſe Cæſar, doli machinator, Hirtium abſtulerant. De his rumoribus vide Suetonium in Aug. XI. Glyconem excuſat Brutus in Epiſtolâ ad Ciceronem. Cic. ad Brut. Ep. VI.

[8] EXTORTUM] Extortum illo ipſo anno U. C. DCCXI. quo Cæſar & Q. Pedius Hirtio & Panſæ ſuffecti ſunt, ita quidem violenter, ut legatus Cæſaris, gladium oſtentans, ſenatoribus dixerit, ὅτι ἂν ὑμεῖς τὴν ὑπαλείαν μὴ δῶτε τῷ Καίσαρι, τοῦτο (ξίφος) δώσει. *Si Cæſari conſulatum vos non dederitis, hic gladius dabit.* Dio XLVI, pag. 319.

[9] IN ANTONIUM] Bellum a republicâ contra Antonium decretum. Sed arma illa ac univerſa poteſtas in Auguſtum ceſſêre. Suprà cap. I.

[10] PROSCRIPTIONEM CIVIUM] Hac in re Auguſtum excuſant Dio XLVII, pag. 330. Florus IV, 6. Culpat Suetonius in Aug. XXVII, & verior videtur. *Reſtitit quidem aliquandiu collegis, ne qua fieret proſcriptio, ſed incæptam utroque acerbiùs exercuit.*

[11] LAUDATAS] *Neque veteranorum*,

A. U. C. 767. J. C. 14.

» & Brutorum exitus paternis inimicitiis datos (quamquam fas
» ſit privata odia publicis utilitatibus remittere) ſed Pompeium
» imagine pacis [1], ſed Lepidum [2] ſpecie amicitiæ deceptos:
» pòſt, Antonium Tarentino Brundiſinoque fœdere [3], & nup-
» tiis ſororis inlectum, ſubdolæ adfinitatis pœnas morte exſol-
» viſſe. Pacem ſine dubio poſthæc, verùm cruentam: Lollianas,
» Varianaſque [4] clades: interfectos Romæ Varrones, Egnatios [5],
» Julos [6] ». Nec domeſticis abſtinebatur. « Abducta Neroni
» uxor [7]; & conſulti [8] per ludibrium pontifices, an concepto,
» necdum edito partu rite nuberet: Q. Tedii [9] & Vedii Pollio-
» nis luxus: poſtremò Livia gravis in rempublicam [10] mater,
» gravior domui [11] Cæſarum noverca. Nihil deorum honori-
» bus relictum, cùm ſe templis [12] & effigie numinum, per

neque poſſeſſorum gratiam tenuit: alteris, pelli ſe; alteris, non pro ſpe meritorum tractari querentibus. Sueton. in Aug. XIII.

[1] PACIS] Pacis circa Miſenum initæ, de quâ Velleius II, 77.

[2] LEPIDUM] Quem ſpecie amicitiæ ex Africâ evocavit Auguſtus, & poſtea XX legionibus exuit. Suprà cap. 2. Sueton. in Aug. XVI.

[3] BRUNDISINOQUE FŒDERE] Fœdus Brundiſinum pactum eſt anno U. C. DCCXIV. A. C. 40. & Antonius Octaviam, Auguſti ſororem, duxit. Dio XLVIII, pag. 374 & 376. Factum eſt verò fœdus Tarentinum A. U. C. DCCXVII. A. C. 37. Dio XLVIII. pag. 390. Plutarch. in Anton. pag. 931. & 932.

[4] LOLLIANAS, VARIANAS] Utraque clades in Germaniâ accepta. Legatus M. Lollius, *homo in omnia pecuniæ, quàm rectè faciendi cupidior, & inter ſummam vitiorum diſſimulationem vitioſiſſimus*, amiſit legionis quintæ aquilam anno U. C. DCCXXXVIII. A. C. 16. Velleius II, 97. Dio LIV, pag. 535. Longè atrocior clades Variana A. U. C. DCCLXII. J. C. 9. Cæſus Varus, trucidatæ legiones tres, totidemque alæ & ſex cohortes. Velleius II, 117.

[5] VARRONES, EGNATIOS] Varro Muræna, M. Egnatius in Auguſtum conjuraverant, teſte Suetonio in Aug. XIX.

[6] JULOS] Julus Antonius, Antonii triumviri & Fulviæ filius, Juliam Auguſti filiam violaverat. Inde Plinius VII, 45. inter Auguſti calamitates enumerat *adulterium filiæ & conſilia parricidæ palam facta.* Vide notas & emendationes ad Annal. I, 10.

[7] UXOR] Livia, quam Auguſtus Tiberio Neroni, Tiberii imperatoris patri abduxit, jam a ſex menſibus gravidam. Vide ſtemma Cæſarum, num. 66. Dio XLVIII, pag. 383.

[8] ET CONSULTI] Per ludibrium conſulti, putidè reſponderunt: ὅτι εἰ μὲν ἐν ἀμφιβόλῳ τὸ κύημα ἦν, ἀναβληθῆναι τὸν γάμον ἐχρῆν· ὁμολογουμένου δὲ αὐτοῦ, οὐδὲν κωλύει ἤδη αὐτὸν γενέσθαι. *Si de conceptu ambigitur, differendas nuptias. Sin conſtet, nihil impedire quin fierent.* Dio XLVIII, pag. 383.

[9] Q. TEDII] Portentoſus Q. Tedii & Vedii Pollionis, Auguſti amicorum, luxus. Vide notas & emendationes ad Annal. I, 10.

[10] GRAVIS IN REMPUBLICAM] Gravis ſuâ ambitione.

[11] GRAVIOR DOMUI] Liviæ ſcelere, ut fama fuit, Caius ac Lucius Cæſares veneno exſtincti, Agrippa ablegatus & trucidatus.

[12] CUM SE TEMPLIS] In urbe quidem templis abſtinuerat Auguſtus. At in provinciis communi ſuo & Romæ nomine receperat. Sueton. in Aug. LII. Inde in Auguſti nummis ara cum inſcriptione ROM. ET AVG. id eſt Romæ & Auguſto.

» flamines

»flamines & ſacerdotes coli vellet. Ne Tiberium quidem cari- A. U. C.
»tate, aut reipublicæ curâ ſucceſſorem adſcitum: ſed quoniam 767.
»adrogantiam ſævitiamque ejus introſpexerit, comparatione J. C.
»deterrimâ ſibi gloriam quæſiviſſe». Etenim Auguſtus, paucis 14.
antè annis [1], cùm Tiberio tribuniciam poteſtatem a patribus rurſum poſtularet, quamquam honorâ oratione, quædam de habitu vultuque & inſtitutis ejus jecerat, quæ velut excuſando exprobraret.

XI. CETERUM ſepulturâ more perfectâ, templum & cæleſtes religiones decernuntur. Verſæ inde ad Tiberium preces. Et ille variè differebat, de magnitudine imperii, ſuâ modeſtiâ. « Solam divi Auguſti mentem tantæ molis capacem: »ſe in partem curarum ab illo vocatum, experiendo didiciſſe, »quàm arduum, quàm ſubjectum fortunæ, regendi cuncta »onus: proinde in civitate tot inluſtribus viris ſubnixâ, non ad »unum omnia deferrent; plures faciliùs munia reipublicæ ſo»ciatis laboribus exſecuturos». Plus in oratione tali dignitatis, quàm fidei erat: Tiberioque etiam in rebus, quas non occuleret, ſeu naturâ, ſive adſuetudine, ſuſpenſa ſemper & obſcura verba: tunc verò, nitenti ut ſenſus [2] ſuos penitus abderet, in incertum & ambiguum magis implicabantur. At patres, quibus unus metus, ſi intelligere viderentur, in queſtus, lacrimas, vota effundi: ad deos, ad effigiem Auguſti, ad genua ipſius manus tendere; cùm proferri libellum [3] recitarique juſſit. Opes publicæ continebantur: quantum civium, ſociorumque in armis; quot claſſes, regna, provinciæ, tributa, & vectigalia, & neceſſitates [4] ac largitiones: quæ cuncta ſuâ manu perſcripſerat Auguſtus: addideratque conſilium, coërcendi intra terminos imperii; incertum metu, an per invidiam.

[1] PAUCIS ANTE ANNIS] Anno U. C. DCCLXV. J. C. 12. Cùm eum collegam imperii, tribuniciæ poteſtatis conſortem adſumpſit Auguſtus. Suprà cap. 3. Velleius II, 121.

[2] NITENTI] Cùm eniteretur. De Tiberii diſſimulatione vide Annal. IV, 71.

[3] PROFERRI LIBELLUM] Libellum hunc Suetonius in Aug. cap. ult. appellat *breviarium totius imperii; quantum militum ſub ſignis ubique eſſet; quantum pecuniæ in ærario & fiſcis, & vectigalium reſiduis.*

[4] NECESSITATES] Id eſt, impenſas in rempublicam populumque Romanum

A. U. C. 767. J. C. 14.

XII. Inter quæ ſenatu ad infimas obteſtationes procumbente, dixit fortè Tiberius, « ſe, ut non toti reipublicæ » parem, ita quæcumque pars ſibi mandaretur, ejus tutelam » ſuſcepturum ». Tum Aſinius Gallus [1], « Interrogo » , inquit, « Cæſar, quam partem reipublicæ mandari tibi velis » ? Perculſus improviſâ interrogatione, paullum reticuit, dein collecto animo reſpondit : « Nequaquam decorum pudori ſuo, » legere aliquid aut evitare ex eo, cui in univerſum excuſari » mallet ». Rurſum Gallus (etenim vultu offenſionem conjectaverat) « non idcirco interrogatum » ait, « ut divideret quæ » ſeparari nequirent : ſed ut ſuâ confeſſione argueretur, unum » eſſe reipublicæ corpus, atque unius animo regendum ». Addidit laudem de Auguſto, Tiberiumque ipſum victoriarum ſuarum, quæque in togâ per tot annos egregiè feciſſet, admonuit. Nec ideo iram ejus lenivit, pridem inviſus, tamquam ductâ in matrimonium Vipſaniâ [2], M. Agrippæ filiâ, quæ quondam Tiberii uxor fuerat, pluſquam civilia agitaret, Pollioniſque Aſinii, patris, ferociam retineret [3].

XIII. Post quæ L. Arruntius [4], haud multùm diſcrepans a Galli oratione, perinde offendit. Quamquam Tiberio nulla vetus in Arruntium ira : ſed divitem, promptum, artibus egregiis, & pari famâ publicè, ſuſpectabat. Quippe Auguſtus ſupremis ſermonibus cùm tractaret, quinam adipiſci principem locum ſuffecturi abnuerent, aut impares vellent, vel iidem poſſent cuperentque : « M. Lepidum [5] » dixerat

faciendas. Vide lapidem Ancyranum apud Gruterum, pag. ccxxx. Tab. 1.

[1] Asinius Gallus] Filius Pollionis Aſinii, divi Auguſti amicitiâ, ſuâque eloquentiâ celeberrimi. Pollionum ſtemma dabitur infrà Annal. III, 75.

[2] Vipsania] Vipſania, Agrippina vulgò dicta, fuerat primùm uxor Tiberii, qui eam gravidam invitus dimiſit. Sueton. in Tiber. VII. Vide ſtemma Cæſarum, num. 69.

[3] Retineret] Ob ficta hæc, vel in majus aucta crimina, Gallus, multa ac graviſſima perpeſſus, tandem enectus eſt. Dio LVII. p. 603. Tacit. Annal. VI, 23.

[4] L. Arruntius] Conſul fuerat A. U. C. dcclix. J. C. 6. ſibi mortem conſcivit A. U. C. dccxc. J. C. 37, cùm Caium Caligulam imperio proximum vidit. Vitâ concedere, quàm talem dominum in ſenectute ſuâ experiri maluit. Dio LVIII. pag. 638. Tacit. Annal. VI, 48.

[5] M. Lepidum] Laudatur infrà Annal. IV, 20. VI, 27. De illo Velleius II, 114. *Omnibus copiis a Cæſare Marcus Lepidus præfectus eſt, vir nominis ac fortunæ Cæſarum proximus, quem in quantum quiſque aut cognoſcere, aut intelligere potuit, in*

» capacem, ſed aſpernantem : Gallum Aſinium, avidum, at » minorem : L. Arruntium, non indignum, &, ſi caſus daretur, » auſurum ». De prioribus conſentitur. Pro Arruntio quidam Cn. Piſonem [1] tradidêre : omneſque præter Lepidum, variis mox criminibus, ſtruente Tiberio, circumventi ſunt. Etiam Q. Haterius [2], & Mamercus Scaurus [3], ſuſpicacem animum perſtrinxêre : Haterius cùm dixiſſet, « Quouſque patieris, Cæſar, » non adeſſe caput reipublicæ [4] » ? Scaurus quia dixerat, « ſpem » eſſe ex eo non inritas fore ſenatûs preces, quòd relationi conſu- » lum jure tribuniciæ poteſtatis non interceſſiſſet ». In Haterium ſtatim invectus eſt ; Scaurum, cui implacabiliùs iraſcebatur, ſilentio tramiſit : feſſuſque clamore omnium, expoſtulatione ſingulorum, flexit paullatim, non ut fateretur ſuſcipi a ſe imperium, ſed ut negare & rogari deſineret. Conſtat Haterium, cùm deprecandi causâ palatium introiſſet, ambulantiſque Tiberii genua advolveretur, propè a militibus interfectum, quia Tiberius caſu, an manibus ejus impeditus, prociderat : neque tamen periculo talis viri mitigatus eſt, donec Haterius Auguſtam [5] oraret, ejuſque curatiſſimis precibus protegeretur.

A. U. C. 767. J. C. 14.

XIV. Multa patrum & in Auguſtam adulatio. Alii *parentem*, alii *matrem patriæ* appellandam ; plerique ut nomini Cæſaris adſcriberetur, *Juliæ filius*, cenſebant. Ille « moderandos femi- » narum honores » dictitans, « eâdemque ſe temperantiâ uſu- » rum in his quæ ſibi tribuerentur » ; ceterùm anxius invidiâ, & muliebre faſtigium in deminutionem ſui accipiens, ne lictorem [6] quidem ei decerni paſſus eſt : aramque adoptionis [7], &

tantum miratur ac diligit, tantorumque nominum, quibus ortus eſt, ornamentum judicat. Conſulatum geſſerat cum L. Arruntio de quo modò dictum eſt.

[1] Cn. Piſonem] *Ingenio violentum & obſequii ignarum, inſitâ ferociâ a patre Piſone.* Infrà Annal. II, 43.

[2] Q. Haterius] Fortè idem de quo ſuprà cap. 10. in notis & emendationibus dictum.

[3] Mamercus Scaurus] Homo profligatæ libidinis & vitâ probroſus. Sen. de Benefic. IV, 31. Tacit. Annal. VI, 29.

[4] Caput Reipublicæ] Caput reipublicæ dici ſe nolle fingebat Tiberius.

[5] Auguſtam] Liviam, dictam quoque Juliam, ut mox capite ſequenti.

[6] Ne Lictorem] Id magiſtratuum, non feminarum erat. Verùm invaleſcente adulatione, duo lictores decreti ſunt Agrippinæ, Claudii uxori. Infrà Annal. XIII, 2.

[7] Aramque adoptionis] Aras Fortunæ, Victoriæ, Clementiæ ponebant Romani : aram quoque adoptionis Liviæ ac fortè ipſius Tiberii in familiam Juliam effla-

alia hujuſcemodi prohibuit. At Germanico Cæſari proconſu-
A. U. C. 767. J. C. 14. lare imperium [1] petivit, miſſique legati qui deferrent, ſimul mæſtitiam ejus ob exceſſum Auguſti ſolarentur. Quominus idem pro Druſo [2] poſtularetur, ea cauſa, quòd deſignatus conſul Druſus, præſenſque erat [3]. Candidatos præturæ duodecim nominavit, numerum ab Auguſto traditum: & hortante ſenatu ut augeret, jurejurando obſtrinxit, ſe non exceſſurum [4].

XV. TUM PRIMUM e campo [5] comitia ad patres tranſlata ſunt. Nam ad eam diem, & ſi potiſſima arbitrio principis, quædam tamen ſtudiis tribuum fiebant: neque populus ademptum jus queſtus eſt, niſi inani rumore: & ſenatus largitionibus ac precibus ſordidis exſolutus, libens tenuit, moderante Tiberio, ne plures quàm quatuor candidatos commendaret, ſine repulsâ & ambitu deſignandos. Inter quæ tribuni plebeii petivêre, ut proprio ſumptu ederent ludos, qui de nomine Auguſti, faſtis additi, Auguſtales vocarentur [6]: ſed decreta pecunia ex ærario, utque per Circum triumphali veſte [7] uterentur: curru vehi haud permiſſum. Mox celebratio annua ad prætorem tranſlata, cui inter cives & peregrinos juriſdictio eveniſſet [8].

gitabant. Sed prohibuit princeps invidus.

[1] PROCONSULARE IMPERIUM] Dignitatem illam longè antè acceperat Germanicus. Vide Dionem LVI. pag. 586. At callidus princeps illam petit, ut ſenatui placeat, & modeſtiam fingat.

[2] DRUSO] Tiberii & Agrippinæ filio. Vide ſtemma Cæſarum, num. 70.

[3] PRÆSENSQUE ERAT] Proconſulare imperium extra urbem erat, non in urbe.

[4] SE NON EXCESSURUM] Exceſſit poſtea. Vide notas & emendationes ad Annal. I, 14.

[5] E CAMPO] Id eſt, e populo ad ſenatum. Id putidè laudat Velleius, Tiberii adulator, II, 126. *Revocata in forum fides; ſummota e foro ſeditio: ambitio campo, diſcordia curiâ, ſepultæ ac ſitu obſitæ.* Vide notas & emendationes ad Annal. I, 15.

[6] AUGUSTALES VOCARENTUR] Jam olim inſtituta *Auguſtalia* A. U. C. DCCXXXV. A. C. 19. Dio LIV. pag. 527. & 545. Nunc verò Auguſtales ludi faſtis additi, quos tribuni plebeii proprio ſumptu ederent. In veteri calendario Romano IV. ID. OCTOBR. AVGVSTALES.

[7] TRIUMPHALI VESTE] Decretum quoque ut per circum triumphali veſte uterentur. Veſtis illa purpurâ & auro erat intertexta, ut docet Plinius IX, 36. *Huic* (purpuræ) *faſces ſecureſque Romanæ viam faciunt. Idemque pro majeſtate pueritiæ eſt. Diſtinguit ab equite curiam: Diis advocatur placandis: omnemque veſtem illuminat: in triumphali miſcetur auro.* Heroum præclara facinora, pugnas, victorias, veſtes illæ referebant, ut accipimus ab Homero Iliad. III, 125. & a Plinio VIII, 48. *Pictas veſtes jam apud Homerum fuiſſe, unde triumphales natæ.*

[8] JURISDICTIO EVENISSET] Ex duodecim prætoribus, duobus tantùm obveniebat juriſdictio. Alter cives inter, alter inter peregrinos, vel cives inter & peregrinos jus dicebat. Ad hunc tranſlata annua Auguſtalium celebratio. Infrà

XVI. Hic rerum urbanarum ſtatus erat, cùm Pannonicas legiones [1] ſeditio inceſſit: nullis novis cauſis, niſi quòd mutatus princeps licentiam turbarum, & ex civili bello ſpem præmiorum oſtendebat. Caſtris æſtivis tres ſimul legiones habebantur, præſidente Junio Blæſo: qui fine Auguſti, & initiis Tiberii auditis, ob juſtitium aut gaudium [2], intermiſerat ſolita munia. Eo principio laſcivire miles, diſcordare, peſſimi cujuſque ſermonibus præbere aures, denique luxum & otium cupere, diſciplinam & laborem aſpernari. Erat in caſtris Percennius quidam, dux olim theatralium operarum [3], dein gregarius miles, procax linguâ, & miſcere cœtus hiſtrionali ſtudio [4] doctus. Is imperitos animos, & quænam poſt Auguſtum militiæ conditio ambigentes, impellere paullatim nocturnis conloquiis, aut flexo in veſperam die, & dilapſis melioribus, deterrimum quemque congregare. Poſtremò, promptis jam & aliis ſeditionis miniſtris, velut concionabundus interrogabat: A. U. C. 767. J. C. 14.

XVII. «Cur paucis centurionibus, paucioribus tribunis, in modum ſervorum obedirent? quando auſuros expoſcere remedia, niſi novum & nutantem adhuc principem »precibus, vel armis adirent? ſatis per tot annos ignaviâ peccatum, quòd tricena aut quadragena ſtipendia [5] ſenes, & plerique

in vit. Agr. VI. *Nec enim juriſdictio* (Agricolæ) *obvenerat.*

[1] Pannonicas legiones] Tres erant in Pannoniâ legiones, octava, nona & quinta decima. Infrà cap. 23.

[2] Juſtitium aut gaudium] Juſtitium propter mortem Auguſti, gaudium propter Tiberii principatum. In luctu publico, nuntiatis cladibus, graviſſimiſque reipublicæ periculis, indicebatur juſtitium, ſeu ceſſabant judicia. Quàm ferale fuerit juſtitium, nuntiatâ Germanici morte, dicetur infrà II, 82. Mæſtiſſimam Romæ faciem poſt indictum juſtitium luculenter deſcribit Lucanus II, 16. & ſeqq.

[3] Theatralium operarum] Dux quidem, non actor. Infames enim apud Romanos theatrales operæ. Nec, qui eas egiſſet, ſtipendia mereri poterat: & ſi jam miles id feciſſet, capite puniebatur, ut docet Macer, Digeſt. XLVIII. Tit. XIX. leg. 14. de Pœnis. Unde Æmilius Probus præf. vit. imp. *In ſcenam prodire & populo eſſe ſpectaculo, nemini in eiſdem gentibus* (inter Græcos) *fuit turpitudini, quæ omnia apud nos* (Romanos) *infamia, partim humilia, ac ab honeſtate remota ponuntur.*

[4] Hiſtrionali ſtudio] Hoc enim ſtudium eſt hiſtrionale partes fovere, operas ſuas theatrales jactitare, ceteras floccifacere.

[5] Tricena aut quadragena ſtipendia] Qui triginta aut quadraginta annos in militiâ expleverant; quod, vigente republicâ, inauditum. Equites enim dena tantùm, pedites vicena ſtipendia explebant. At, republicâ bellis civilibus exhauſtâ, prolatatum militiæ tempus; nec videtur diu viguiſſe lex, quâ Auguſtus definierat A. U. C. dccxli. A. C. 13.

A. U. C. 767. J. C. 14.

»truncato ex vulneribus corpore, tolerent: ne dimiſſis quidem »finem eſſe militiæ, ſed apud vexillum retentos, alio vocabulo [1], »eosdem labores perferre. Ac ſi quis tot caſus vitâ ſuperaverit; »trahi adhuc diverſas in terras, ubi per nomen [2] agrorum, uli»gines paludum, vel inculta montium accipiant. Enimverò »militiam ipſam gravem, infructuoſam: denis in diem aſſibus [3] »animam & corpus æſtimari: hinc veſtem, arma, tentoria; hinc »ſævitiam centurionum, & vacationes munerum redimi. At »herculè verberа, & vulnera, duram hiemem, exercitas æſtates, »bellum atrox, aut ſterilem pacem, ſempiterna [4]: nec aliud »levamentum, quàm ſi certis ſub legibus militia iniretur; ut ſin»gulos denarios [5] mererent; ſextusdecimus ſtipendii annus »finem adferret; ne ultrà ſub vexillis tenerentur, ſed iisdem »in caſtris [6] præmium pecuniâ ſolveretur. An prætorias cohor»tes [7], quæ binos denarios [8] acciperent, quæ poſt ſexdecim an»nos penatibus ſuis reddantur, plus periculorum ſuſcipere? »Non obtrectari a ſe urbanas excubias, ſibi tamen [9] apud hor»ridas gentes e contuberniis hoſtem aſpici».

prætoriis cohortibus annos duodecim, ceteris ſexdecim. Dio. LIV. pag. 539.

[1] Alio vocabulo] Tunc *Veterani* dicebantur. Infrà cap. 26.

[2] Ubi per nomen] Ubi ſpecie ac nomine agrorum donantur uliginoſis paludibus & incultis montibus.

[3] Denis in diem assibus] Decem illi aſſes Romani efficiunt quoque monetæ noſtræ Gallicæ ferme decem aſſes. Itaque duplicata erant Romanorum militum ſtipendia. Stante enim republicâ, pedites in diem accipiebant tantùm binos obolos, id eſt, aſſes Gallicos quinque; Centuriones, quatuor obolos, ſeu aſſes decem; Equites drachmam, ſeu aſſes quindecim. Polyb. VI. pag. 484.

[4] Sempiterna] Sempiterna eſſe, ac ſemper perferenda.

[5] Singulos denarios] Locum iſtum infinitis vexatum interpretationibus planum facit Plinius XXXIII, 3. *Hannibale urgente, Q. Fabio Maximo dictatore, aſſes unciales facti: placuitque denarium ſedecim aſſibus permutari.... In militari tamen ſtipendio ſemper denarius pro decem aſſibus datus.* Vult ergo Percennius, ut milites denarium mereant, non verò decem tantùm aſſes. Fraudabantur enim ſex aſſibus, cùm decem aſſes, non verò denarium acciperent. Porrò denarius ille valebat Gallicos aſſes ferme ſexdecim.

[6] Iisdem in castris] Sibique militiæ præmium non agris, ſed pecuniâ, ipſiſque in caſtris ſolveretur.

[7] Prætorias cohortes] Prætoriæ cohortes corpori principis adſidebant, urbemque tutabantur.

[8] Binos denarios] Monetæ noſtræ Gallicæ aſſes ferme triginta duos. Præter diurnos illos binos denarios, prætoriis cohortibus poſt ſena & dena ſtipendia viritim dabantur viginti millia ſeſtertiûm, ſeu monetæ Gallicæ libræ 3890. Ceteris verò militibus, exactis militiæ annis viginti, data tantùm duodecim millia ſeſtertiûm, monetæ Gallicæ libræ 2334. Dio. LV. pag. 563. Immo ſummam illam C. Cæſar recidit ad ſex millia ſeſtertiûm, ſeu libras Gallicas 1167. Suet. in Caio. XLIV.

[9] Sibi tamen] Id eſt, *a ſe*. Se tamen

A. U. C. 767. J. C. 14.

XVIII. ADSTREPEBAT vulgus diverſis incitamentis : hi verberum notas, illi canitiem, plurimi detrita tegmina & nudum corpus exprobrantes. Poſtremò eò furoris venêre, ut tres legiones miſcere in unam agitaverint : depulſi æmulatione, quia ſuæ quiſque legioni eum honorem quærebant, aliò vertunt, atque unà tres aquilas & ſigna cohortium locant : ſimul congerunt ceſpites, exſtruunt tribunal [1], quò magis conſpicua ſedes foret. Properantibus Blæſus advênit ; increpabatque, ac retinebat ſingulos, clamitans : « Meâ potiùs cæde imbuite manus : leviore » flagitio legatum interficietis, quàm ab imperatore deſciſcitis. » Aut incolumis fidem legionum retinebo, aut jugulatus pæni- » tentiam adcelerabo ».

XIX. AGGEREBATUR nihilominus ceſpes, jamque pectori uſque adcreverat, cùm tandem pervicaciâ victi incœptum omiſêre. Blæſus multâ dicendi arte, « Non per ſeditionem & tur- » bas deſideria militum ad Cæſarem ferenda », ait : « neque ve- » teres ab imperatoribus priſcis, neque ipſos a divo Auguſto tam » nova petiviſſe : & parum in tempore [2] incipientes principis » curas onerari. Si tamen tenderent [3] in pace tentare, quæ ne » civilium quidem bellorum victores expoſtulaverint ; cur contra » morem obſequii, contra fas diſciplinæ, vim meditentur ? de- » cernerent legatos, ſeque coram mandata darent [4] ». Adclamavêre, « ut filius Blæſi, tribunus, legatione eâ fungeretur, pete- » retque militibus miſſionem ab ſexdecim annis : cetera man- » daturos, ubi prima proveniſſent ». Profecto juvene, modicum otium : ſed ſuperbire miles, quòd filius legati, orator publicæ

apud horridas gentes diverſari, & ex ipſis tentoriis hoſtem aſpici. Contubernium decem militibus & decano conſtabat. Veget. II, 8.

[1] EXSTRUUNT TRIBUNAL] Tribunal illud, ſuggeſtus erat editus, ceſpite, ſeu terrâ cum herbis avulsâ conveſtitus, unde imperator milites adloquebatur, iiſque jus dicebat. In nummis ſæpe occurrit. Unum Caii Caligulæ appellaſſe ſatis ſit. C. CÆSAR AVG. GERMANICVS PON. M. TR. POT. capite laureato. Ex alterâ parte Princeps ſtat in tribunali, & adloquitur cohortes : ADLOCVT. COH. *adlocutio cohortium.* Ex hoc nummo, quàm ex pluribus verbis, meliùs percipitur quid ſit tribunal, & quomodo ex hoc ſuggeſtu præcipites darentur rei, ut dicetur infrà cap. 44.

[2] PARUM IN TEMPORE] Intempeſtivè novi principis curas onerari.

[3] TENDERENT] Contenderent.

[4] MANDATA DARENT] Quæ ad Cæſarem perferrentur.

cauſæ, ſatis oſtenderet, neceſſitate expreſſa [1], quæ per modeſ-
A. U.C. 767. J. C. 14. tiam non obtinuiſſent.

XX. INTEREA manipuli [2], ante cœptam ſeditionem Nauportum [3] miſſi ob itinera [4], & pontes, & alios uſus, poſtquam turbatum in caſtris accepêre, vexilla convellunt: direptiſque proximis vicis, ipſoque Nauporto, quod municipii inſtar [5] erat, retinentes centuriones inriſu & contumeliis, poſtremò verberibus inſectantur: præcipuâ in Aufidienum Rufum, præfectum caſtrorum [6], irâ, quem dereptum vehiculo, ſarcinis gravant, aguntque primo in agmine, per ludibrium rogitantes, « an tam immenſa onera, tam longa itinera libenter ferret »? Quippe Rufus diu manipularis [7], dein centurio, mox caſtris præfectus, antiquam duramque militiam revocabat, vetus operis ac laboris, & eò immitior, quia toleraverat.

XXI. HORUM adventu redintegratur ſeditio, & vagi circumjecta populabantur. Blæſus paucos, maximè prædâ onuſtos, ad terrorem ceterorum, adfici verberibus, claudi carcere [8] jubet; nam etiam tum legato a centurionibus, & optimo quoque manipularium, parebatur. Illi obniti trahentibus, prenſare circumſtantium genua, ciere modò nomina ſingulorum, modò centuriam quiſque, cujus manipularis erat, cohortem, legionem,

[1] NECESSITATE EXPRESSA] Satis oſtenderet ipſos per vim & neceſſitatem expreſſiſſe, quæ per modeſtiam ac obſequium numquam obtinuiſſent.

[2] MANIPULI] Manipulos in homines centum diſtribuit Romulus. Poſtea in ducentos diſtributi. Plutarch. in Romul. pag. 24. Aurel. Victor, Orig. Gent. Roman. verſ. finem. Gellius XVI, 4.

[3] NAUPORTUM] Nauportus in Pannoniâ, nunc *Ober-Laybach*, in Carniolâ. Sita erat urbs illa ad ripam Nauporti, *Laybach*, qui in Savum, *la Save*, influit.

[4] OB ITINERA] Ut itinera ac pontes curarent, ceteraque commeatibus neceſſaria proviserent.

[5] MUNICIPII INSTAR] *Municipes ſunt cives Romani... legibus ſuis & ſuo jure utentes, muneris tantùm cum populo Romano honorarii participes... nullis aliis neceſſitatibus, neque ullâ populi Romani lege adſtricti.* Gellius XVI, 13. Nauportus inſtar municipii erat, non verò ipſum municipium.

[6] PRÆFECTUM CASTRORUM] Præfectum caſtrorum ſæpe memorat Tacitus. Ad illum *Caſtrorum poſitio, valli & foſſæ deſtinatio*, aliaque plurima, quæ fusè proſequitur Vegetius II, 10. pertinebant.

[7] MANIPULARIS] Gregarius miles. Plin. XXXIII, 11. Cicero ad Attic. IX. Ep. 10. De origine vocis *manipulus*, *manipularis*, vide Donatum ad Terentium Eunuch. IV. Act. VII, 6.

[8] CLAUDI CARCERE] Juvenalis VI, 560.

Si longo caſtrorum in carcere manſit.

De cuſtodiis Romanorum dicentur plura Annal. III, 22. in notis & emendationibus.

eadem

eadem omnibus imminere clamitantes: ſimul probra in legatum cumulant; cælum ac deos obteſtantur: nihil reliqui faciunt, quominus invidiam, miſericordiam, metum, & iras permoverent. Adcurritur ab univerſis, & carcere effracto, ſolvunt vincula; deſertoreſque ac rerum capitalium damnatos, ſibi jam miſcent. A. U. C 767. J. C. 14.

XXII. Flagrantior inde vis, plures ſeditioni duces: & Vibulenus quidam gregarius miles, ante tribunal Blæſi adlevatus circumſtantium humeris, apud turbatos, & quid pararet intentos: « Vos quidem », inquit, « his innocentibus, & miſer- » rimis lucem & ſpiritum reddidiſtis, ſed quis fratri meo vitam, » quis fratrem mihi reddit? quem miſſum ad vos a Germanico » exercitu de communibus commodis, nocte proximâ jugulavit » per gladiatores ſuos [1], quos in exitium militum habet atque » armat. Reſponde, Blæſe, ubi cadaver abjeceris? ne hoſtes » quidem ſepulturæ invident: cùm oſculis, cùm lacrimis dolorem » meum implevero, me quoque trucidari jube; dum interfectos » nullum ob ſcelus, ſed quia utilitati legionum conſulebamus, » hi ſepeliant ».

XXIII. Incendebat hæc fletu, & pectus atque os manibus verberans: mox disjectis quorum per humeros ſuſtinebatur, præceps & ſingulorum pedibus advolutus, tantùm conſternationis invidiæque concivit, ut pars militum, gladiatores qui e ſervitio Blæſi erant, pars ceteram ejuſdem familiam vincirent, alii ad quærendum corpus effunderentur. Ac ni properè, neque corpus ullum reperiri, & ſervos, adhibitis cruciatibus, abnuere cædem, neque illi fuiſſe umquam fratrem pernotuiſſet, haud multùm ab exitio legati aberant. Tribunos tamen, ac præfectum caſtrorum extruſere. Sarcinæ fugientium direptæ, & centurio Lucillius interficitur, cui militaribus facetiis vocabulum, *Cedo alteram*, indiderant: quia fractâ vite [2] in tergo militis,

[1] Gladiatores suos] Principes ac legati etiam in caſtris gladiatores habebant ad exhibenda ſpectacula. De hoc uſu Capitolinus in vitâ Maxim. & Balbin. VIII. *Ituros ad bellum Romanos debuiſſe pugnas videre & vulnera & ferrum, ne dimicantes in bello armatos hoſtes timerent, aut vulnera & ſanguinem perhorreſcerent.*

[2] Fracta vite] Milites Romani vitibus, extranei fuſtibus cædebantur.

alteram clarâ voce, ac rursus aliam poscebat. Ceteros latebræ
A. U. C. 767. J. C. 14. texêre, uno retento Clemente Julio, qui perferendis militum mandatis habebatur idoneus, ob promptum ingenium. Quin ipsæ inter se legiones octava & quintadecuma ferrum parabant: dum centurionem cognomento Sirpicum [1], illa morti deposcit, quintadecumani [2] tuentur: ni miles nonanus [3] preces, & adversùm aspernantes, minas interjecisset.

XXIV. Hæc audita, quamquam abstrusum, & tristissima quæque maximè occultantem Tiberium perpulêre, ut Drusum filium [4] cum primoribus civitatis, duabusque prætoriis cohortibus mitteret, nullis satis certis mandatis: ex re consulturum. Et cohortes delecto milite supra solitum firmatæ. Additur magna pars prætoriani equitis, & robora Germanorum [5], qui tum custodes imperatori aderant: simul prætorii præfectus Ælius Sejanus, collega Straboni patri suo datus, magnâ apud Tiberium auctoritate, rector juveni, & ceteris periculorum [6] præmiorumque ostentator. Druso propinquanti, quasi per officium obviæ fuere legiones: non lætæ, ut adsolet, neque insignibus fulgentes [7], sed inluvie deformi, & vultu, quamquam mæstitiam imitarentur, contumaciæ propiores.

XXV. Postquam vallum introiit; portas stationibus firmant, globos armatorum certis castrorum locis opperiri jubent: ceteri tribunal ingenti agmine circumveniunt. Stabat Drusus silentium manu poscens. Illi quotiens oculos ad multitudinem [8]

Livius Epitom. LVII. Inde vites commendat Plinius XIV, 1. sect. 3. *Quid quod insertæ castris summam rerum imperiumque continent? Centurionum in manu vitis, & opimo præmio, tardos ordines ad lentas perducit aquilas, atque etiam in delictis pœnam ipsam honorat.*

[1] Cognomento Sirpicum] Ita dictus videtur a sirpis.

[2] Quintadecumani] Milites quintædecimæ legionis.

[3] Nonanus] Nona legio.

[4] Drusum filium] Filium Tiberii, & Agrippinæ. Vide stemma Cæsarum, n. 70.

[5] Robora Germanorum] Germanorum validissimi, qui tum custodes imperatori aderant. Acceptâ enim clade Varianâ, eos dimiserat Augustus. Sueton. in Aug. XLIX. Illos rursus adhibuit Tiberius, haud ignarus animos exterorum hac arte devinciri.

[6] Et ceteris periculorum] Quique militibus ostentaret seditionis pericula, obsequii præmia. Sejanus, postea fortunâ & ruinâ celeberrimus.

[7] Neque insignibus fulgentes] Sine militiæ insignibus; sine torquibus, phaleris, &c. Compta quoque & incompta signa vide infrà Annal. III, 2.

[8] Ad multitudinem] Quò major seditiosorum multitudo, eò magis effrena ac truculenta.

retulerant, vocibus truculentis ſtrepere; rurſum, viſo Cæſare, trepidare: murmur incertum, atrox clamor, & repentè quies: diverſis animorum motibus, pavebant terrebantque. Tandem interrupto tumultu, literas patris recitat, in quîs perſcriptum erat, « præcipuam ipſi fortiſſimarum legionum curam, quibuſ- » cum plurima bella toleraviſſet: ubi primùm a luctu requieſſet » animus, acturum apud patres de poſtulatis eorum: miſiſſe in- » terim filium, ut ſine cunctatione concederet, quæ ſtatim tribui » poſſent: cetera Senatui ſervanda, quem neque gratiæ [1], neque » ſeveritatis expertem haberi par eſſet ». A. U. C. 767. J. C. 14.

XXVI. Responsum eſt a concione, « mandata Clementi [2] » centurioni, quæ proferret ». Is orditur « de miſſione a ſexde- » cim annis: de præmiis finitæ militiæ: ut denarius diurnum ſti- » pendium foret: ne veterani ſub vexillo haberentur ». Ad ea Druſus, cùm arbitrium ſenatûs & patris obtenderet, clamore turbatur. « Cur veniſſet, neque augendis militum ſtipendiis, ne- » que adlevandis laboribus, denique nullâ benefaciendi licen- » tiâ? at herculè verbera, & necem cunctis permitti: Tiberium » olim nomine Auguſti deſideria legionum fruſtrari ſolitum: eaſ- » dem artes Druſum retuliſſe. Numquamne ad ſe niſi filios fami- » liarum venturos? novum id planè, quòd imperator ſola mili- » tis commoda ad ſenatum rejiciat: eumdem ergo ſenatum con- » ſulendum, quotiens ſupplicia aut prælia indicantur: an præmia » ſub dominis, pœnas ſine arbitro eſſe? »

XXVII. Postremo deſerunt tribunal, ut quis prætorianorum militum, amicorumve Cæſaris occurreret, manus intentantes [3], cauſam diſcordiæ, & initium armorum: maximè infenſi Cn. Lentulo [4], quòd is ante alios ætate & gloriâ belli, firmare Druſum credebatur, & illa militiæ flagitia primus aſpernari. Nec multò pòſt digredientem cum Cæſare [5], ac proviſu

[1] Neque gratiæ] Quem tum de gratiâ, tum de ſeveritate adhibendâ pronuntiare par eſſet.

[2] Mandata Clementi] Mandata eſſe Clementi centurioni, quæ nomine omnium proferret.

[3] Manus intentantes] Prætorianis & amicis Druſi Cæſaris manus intentantes, ut cauſam diſcordiæ & initium armorum haberent.

[4] Cn. Lentulo] Dictus eſt Gætulicus propter triumphum de Gætulis. Illum egregiè laudat Tacitus. Annal. IV, 44.

[5] Cum Cæsare] Cum Druſo Cæſare.

A. U. C. 767. J. C. 14.

periculi hiberna caſtra repetentem, circumſiſtunt, rogitantes, «quò pergeret? ad imperatorem, an ad patres [1]? ut illic quo-» que commodis legionum adverſaretur»? ſimul ingruunt, ſaxa jaciunt: jamque lapidis ictu cruentus, & exitii certus, adcurſu multitudinis, quæ cum Druſo advenerat, protectus eſt.

XXVIII. NOCTEM minacem, & in ſcelus erupturam, fors lenivit: nam luna claro repentè cælo viſa langueſcere [2]. Id miles, rationis ignarus, omen præſentium accepit, ac ſuis laboribus defectionem ſideris adſimilans, proſpereque ceſſura quæ pergerent, ſi fulgor & claritudo deæ redderetur. Igitur æris ſono, tubarum cornuumque concentu ſtrepere [3]: prout ſplendidior, obſcuriorve, lætari, aut mærere: & poſtquam ortæ nubes offecêre viſui, creditumque conditam tenebris; ut ſunt mobiles ad ſuperſtitionem perculſæ ſemel mentes, «ſibi æternum labo-» rem portendi, ſua facinora averſari deos» lamentantur. Utendum inclinatione eâ Cæſar, & quæ caſus obtulerat, in ſapientiam vertenda ratus, circumiri tentoria jubet. Accitur centurio Clemens, & ſi qui alii bonis artibus grati in vulgus: ii vigiliis, ſtationibus, cuſtodiis portarum ſe inſerunt, ſpem offerunt, metum intendunt. «Quouſque filium imperatoris obſidebimus? » quis certaminum finis? Percennione, & Vibuleno ſacramen-» tum dicturi ſumus? Percennius & Vibulenus ſtipendia mili-» tibus, agros emeritis largientur? Denique pro Neronibus & » Druſis [4], imperium populi Romani capeſſent? quin potiùs, ut » noviſſimi in culpam [5], ita primi ad pœnitentiam ſumus?

[1] AD PATRES] Ad ſenatum.

[2] VISA LANGUESCERE] Apertiùs Dio LVII. p. 604. τῆς δὲ δὴ σελήνης ἐκλιπούσης, *Lunâ deficiente.* Hæc lunæ eclipſis contigit manè die 27 Septembris A. U. C. DCCLXVII. J. C. 14. Initium habuit horâ 3. 18′. 32″. Finem horâ 7. 6′. 32″. De eâ vide Petavium Doctrin. Temp. tom. 1. lib. VIII. pag. 822. tom. 2. lib. XI, 6. pag. 299. Tam inſigni temporum indicatione plurimùm illuſtrantur Tiberiani principatûs initia.

[3] CONCENTU STREPERE] Ignara hominum mens ſiderum defectiones diu expavit: ſeque iis crepitu diſſono auxiliari poſſe exiſtimavit. Errores illos loquacemque ac clamoſam feminam argutè deridet Juvenalis VI, 441. & ſeqq. Vide & Plinium II, 12.

[4] PRO NERONIBUS ET DRUSIS] Pro Tiberio & Druſo Tiberii filio. Vide ſtemma Cæſarum, num. 68. & 70.

[5] NOVISSIMI IN CULPAM] Duplex fuerat in Pannoniâ ſeditio. Prior de quâ cap. 16. Poſterior & numeroſior ac gravior de quâ cap. 20. 21. 22. Præterea longè violentiùs turbabant Germanicæ legiones ut dicetur infrà cap. 31.

A. U. C. 767. J. C. 14.

»Tarda ſunt [1] quæ in commune expoſtulantur: privatam gratiam »ſtatim mereare, ſtatim recipias ». Commotis per hæc mentibus, & inter ſe ſuſpectis [2], tironem a veterano, legionem a legione diſſociant. Tum redire paullatim amor obſequii: omittunt portas, ſigna unum in locum principio ſeditionis congregata, ſuas in ſedes referunt.

XXIX. Drusus, orto die, & vocatâ concione, quamquam rudis dicendi, nobilitate ingenitâ [3], incuſat priora, probat præſentia. Negat « ſe terrore & minis vinci: flexos ad »modeſtiam ſi videat, ſi ſupplices audiat, ſcripturum patri, ut »placatus legionum preces exciperet ». Orantibus, rurſum idem Blæſus & L. Apronius eques Romanus e cohorte Druſi [4], Juſtuſque Catonius primi ordinis [5] centurio, ad Tiberium mittuntur. Certatum inde ſententiis, cùm alii « opperiendos le»gatos, atque interim comitate permulcendum militem» cenſerent; alii « fortioribus remediis agendum: nihil in vulgo mo»dicum [6]: terrere, ni paveant: ubi pertimuerint, impune con»temni: dum ſuperſtitio urgeat [7], adjiciendos ex duce metus, »ſublatis ſeditionis auctoribus ». Promptum ad aſperiora ingenium Druſo erat: vocatos Vibulenum & Percennium interfici jubet. Tradunt plerique, intra tabernaculum ducis obrutos: alii, corpora extra vallum abjecta oſtentui.

XXX. Tum, ut quiſque præcipuus turbator, conquiſiti: & pars extra caſtra palantes, a centurionibus, aut prætoriarum

[1] Tarda sunt] Tarda, quæ a multis & in commune; cita, quæ a paucis & privatam gratiam meritis expoſtulantur.

[2] Inter se suspectis] Invicem timebant ne, ſi alii ad obſequium flecterentur, ipſi ſoli & inermes plecterentur.

[3] Nobilitate ingenita] Artis dicendi rudis, ſed nobilitate ingenitâ eloquens.

[4] E cohorte Drusi] Id eſt, ex comitibus & amicis Druſi. Vide infrà Annal. III, 13. VI, 9.

[5] Primi ordinis] Legio in triginta manipulos dividebatur. Illorum verò manipulorum tres erant ordines; haſtati, principes, triarii, ſeu pilani. Primi ordinis centurio dicitur, qui primo manipulo ſeu haſtatorum, ſeu principum, ſeu triariorum erat præfectus. Præterea cùm cuique manipulo centuriones duo præficerentur, alter qui dextrum cornu, alter qui ſiniſtrum ductaret, dignitate præſtabat ille, cui dextrum cornu ſuberat.

[6] In vulgo modicum] Moderatum. *Non eſt enim conſilium in vulgo, non ratio, non diſcrimen, non diligentia.* Cicero pro Plancio IV.

[7] Superstitio urgeat] Vigente ac urgente ſuperſtitione, debere ducem metus adjicere, & ſeditionis auctores tollere.

cohortium militibus cæsi: quosdam ipsi manipuli, documentum
A. U. C. 767. J. C. 14. fidei [1], tradidêre. Auxerat militum curas præmatura hiems, imbribus continuis, adeoque sævis, ut non egredi tentoria, congregari inter se, vix tutari signa possent, quæ turbine atque undâ raptabantur: durabat & formido cælestis iræ, «nec frustra »adversùs impios hebescere sidera, ruere tempestates: non »aliud malorum levamentum, quàm si linquerent castra in»fausta temerataque, & soluti piaculo [2], suis quisque hibernis »redderentur». Primùm octava, dein quintadecuma legio, rediêre. Nonanus opperiendas Tiberii epistolas clamitaverat: mox desolatus [3] aliorum discessione, imminentem necessitatem sponte prævenit: & Drusus, non exspectato legatorum regressu, quia præsentia satis confederant, in urbem rediit.

XXXI. Iisdem ferme diebus, iisdem causis Germanicæ legiones turbatæ, quantò plures, tantò violentiùs: & magnâ spe fore ut Germanicus Cæsar imperium alterius pati nequiret, daretque se legionibus, vi suâ cuncta tracturus. Duo apud ripam Rheni [4] exercitus erant: cui nomen superiori [5], sub C. Silio legato; inferiorem A. Cæcina curabat. Regimen summæ rei penes Germanicum, agendo Galliarum censui [6] tum intentum. Sed quibus Silius moderabatur, mente ambiguâ, fortunam seditionis alienæ [7] speculabantur: inferioris exercitûs miles in

[1] Documentum fidei] Ut fidem suam probarent.

[2] Soluti piaculo] Soluti his criminibus, quæ erant digna piaculo.

[3] Desolatus] Id est, *solus*. Mox aliorum discessione solus relictus, imminentem necessitatem sponte & obsequio prævenit. Virgil. XI, 870.

Disjectique duces, desolatique manipli
Tuta petunt.

[4] Apud ripam Rheni] Augustus orientalem Galliæ Belgicæ partem, Rheno contiguam in duas partes divisit, quas Germaniam superiorem & Germaniam inferiorem appellavit. Germania superior a finibus Belgicæ, id est, a finibus qui Alsatiam inferiorem a superiore separant, ad Mosellam ferme protendebatur: Germania inferior a Mosellâ ad oceanum Britannicum. Quæ diligentissime observanda sunt, si quis in Taciti annalibus & historiâ cœcutire noluerit. De hac Germaniarum partitione vide Dionem LIII. pag. 503 & 504. Bucherium in *Belgio Romano* I, 2. & Cl. V. Schoepflinum. Alsat. illustrat. tom. I. pag. 139 & seqq.

[5] Superiori] Superior exercitus, qui erat in Germaniâ superiore; inferior, qui in inferiore.

[6] Galliarum censui] Adsignandis tributis, quæ quisque in Galliâ viritim & per capita debebat persolvere. Hic est tertius Galliarum census.

[7] Seditionis alienæ] Seditionis, quam moverat exercitus inferioris Germaniæ.

rabiem prolapſus eſt, orto ab unaetviceſimanis [1] quintaniſque initio, & tractis primâ quoque ac viceſimâ legionibus : nam iiſdem æſtivis, in finibus Ubiorum [2] habebantur, per otium, aut levia munia. Igitur audito fine Auguſti, vernacula multitudo, nuper acto in urbe delectu, laſciviæ ſueta [3], laborum intolerans, implere ceterorum rudes animos : « Veniſſe tempus quo vete- »rani maturam miſſionem, juvenes largiora ſtipendia, cuncti »modum miſeriarum expoſcerent, ſævitiamque centurionum »ulciſcerentur ». Non unus hæc, ut Pannonicas inter legiones, Percennius, nec apud trepidas militum aures alios validiores exercitus reſpicientium, ſed multa ſeditionis ora voceſque : « ſuâ in manu ſitam rem Romanam, ſuis victoriis augeri »rempublicam, in ſuum cognomentum adſciſci imperatores [4] ». A. U. C. 767. J. C. 14.

XXXII. NEC LEGATUS [5] obviam ibat : quippe plurium vecordia conſtantiam exemerat. Repentè lymphati, deſtrictis gladiis, in centuriones invadunt : ea vetuſtiſſima militaribus odiis materies, & ſæviendi principium : proſtratos verberibus mulcant, ſexageni ſingulos [6], ut numerum centurionum adæquarent. Tum convulſos laniatoſque, & partim exanimos, ante vallum, aut in amnem Rhenum projiciunt. Septimius cùm perfugiſſet ad tribunal, pedibuſque Cæcinæ advolveretur, eò uſque flagitatus eſt, donec ad exitium dederetur. Caſſius Chærea, mox cæde C. Cæſaris [7] memoriam apud poſteros adeptus, tum adoleſcens, & animi ferox, inter obſtantes & armatos

[1] AB UNAETVICESIMANIS] A XXI & V legionibus : tractis quoque legionibus I & XX. Vide notas & emend. ad Annal. I, 31.

[2] IN FINIBUS UBIORUM] *Près de Cologne.*

[3] LASCIVIÆ SUETA] Non militiæ, ſed laſciviæ ſueta multitudo, cùm ex delectu in urbe nuper acto eſſet collecta.

[4] ADSCISCI IMPERATORES] Belli duces. Etenim ob res in Germaniâ præclarè geſtas Nero Claudius Druſus dictus erat Germanicus, idque nominis ſortiti ſunt filii ejus Germanicus & Claudius, qui poſtea imperavit. Illud quoque uſurpavit Tiberius propter egregia Germanici facinora. Dio LV. pag. 549. LVII. pag. 607. Auctorem nominis exhibet argenteus Muſei noſtri nummus. NERO CLAVDIVS DRVSVS GERMANICVS IMP. capite laureato. Ex alterâ parte clipei duo, ſpicula & tubæ decuſſatim poſita cum vexillo militari intermedio. DE GERMANIS.

[5] NEC LEGATUS] A. Cæcina.

[6] SEXAGENI SINGULOS] Sexageni erant centuriones in unâ quaque legione, ut dictum eſt ſuprà cap. 29.

[7] C. CÆSARIS] Dicti Caligulæ. Illum A. U. C. DCCXCIV. J. C. 41. interfecit Chærea, quem Dio LIX. pag. 662. Ἐῤῥωμενέστατον ἀνδρῶν, *fortiſſimum virorum* appellat. De illo nos dicemus in ſupplemento Annal. VIII, 68 & ſeqq.

A. U. C. 767. J. C. 14.

ferro viam patefecit. Non tribunus ultrà, non caſtrorum præfectus jus obtinuit: vigilias, ſtationes, & ſi qua alia præſens uſus indixerat, ipſi partiebantur. Id militares animos altiùs conjectantibus præcipuum indicium magni atque implacabilis motûs, quòd neque disjecti, vel paucorum inſtinctu, ſed pariter ardeſcerent [1], pariter ſilerent: tantâ æqualitate & conſtantiâ, ut regi crederes.

XXXIII. INTEREA Germanico per Gallias, ut diximus [2], cenſus accipienti, « exceſſiſſe Auguſtum » adfertur. Neptem ejus Agrippinam [3] in matrimonio, pluresque ex eâ liberos habebat. Ipſe Druſo [4], fratre Tiberii, genitus, Auguſtæ nepos [5]: ſed anxius occultis in ſe patrui aviæque odiis, quorum cauſæ acriores, quia iniquæ: quippe Druſi magna [6] apud populum Romanum memoria, credebaturque, ſi rerum potitus foret, libertatem redditurus: unde in Germanicum favor, & ſpes eadem. Nam juveni civile ingenium, mira comitas, & diverſa a Tiberii ſermone, vultu, adrogantibus & obſcuris. Accedebant muliebres offenſiones, novercalibus Liviæ in Agrippinam [7] ſtimulis: atque ipſa Agrippina paullo commotior [8], niſi quòd caſtitate, & mariti amore, quamvis indomitum animum in bonum vertebat.

XXXIV. SED GERMANICUS quantò ſummæ ſpei propior, tantò impenſiùs pro Tiberio niti. Sequanos proximos [9], &

[1] PARITER ARDESCERENT] Simul ardeſcerent, ſimul ſilerent; tantâque æquabilitate & conſtantiâ, ut eos uno eodemque ſpiritu regi agique crederes.

[2] UT DIXIMUS] Suprà cap. 31.

[3] NEPTEM EJUS AGRIPPINAM] Vide ſtemma Cæſarum, num. 51.

[4] DRUSO] Nerone Druſo. Vide ſtemma Cæſarum, num. 79.

[5] AUGUSTÆ NEPOS] Nepos Liviæ.

[6] DRUSI MAGNA] Druſus obierat A.U.C. DCCXLV. A. C. 9. De ejus laudibus plurima Dio LV. pag. 548 & 549. Nos quoque in ſtemmate Cæſarum, num. 79.

[7] LIVIÆ IN AGRIPPINAM] Julia, mater Agrippinæ, filia erat Scriboniæ, non verò Liviæ. Inde novercales Liviæ in Agrippinam ſtimuli, muliebreſque offenſiones.

[8] PAULLO COMMOTIOR] Paullo quidem commotior, & offenſionum impatientior erat Agrippina; at propter eximiam caſtitatem, & Germanici amorem, animum ſuum, quamvis indomitum, in bonum vertebat.

[9] SEQUANOS PROXIMOS] In Galliâ Lugdunenſi, Germaniis vicinâ, Sequanos, quorum caput Veſontio, nunc *Beſançon*. In Belgicâ Leucos, *la cité de Toul;* Mediomatricos, *de Metz;* Treviros, *de Treves;* aliaſque Belgarum civitates in Tiberii verba adigit. Hîc, ut paſſim in optimis ſcriptoribus, civitates non de urbibus oppidiſve, ſed de populis intelligendæ.

Belgarum

Belgarum civitates in verba ejus adigit. Dehinc, audito legionum tumultu, raptim profectus, obvias extra castra habuit, dejectis in terram oculis, velut pœnitentiâ. Postquam vallum iniit, dissoni questus audiri cœpêre: & quidam prensâ manu ejus, per speciem exosculandi, inseruerunt digitos, ut vacua dentibus ora contingeret: alii curvata senio membra ostendebant. Adsistentem concionem, quia permixta videbatur, « dis- » cedere in manipulos » jubet: « sic meliùs audituros responsum: » vexilla præferri, ut id saltem discerneret cohortes »: tardè obtemperavêre. Tunc « a veneratione Augusti[1] » orsus, flexit « ad victorias triumphosque Tiberii[2] », præcipuis laudibus celebrans, « quæ apud Germanias illis cum legionibus pulcher- » rima feciſſet ». « Italiæ » inde « consensum, Galliarum fidem » extollit; « nil usquam turbidum aut discors ».

A. U. C. 767. J. C. 14.

XXXV. Silentio hæc, vel murmure modico audita sunt. Ut seditionem attigit, « ubi modestia militaris? ubi veteris dis- » ciplinæ decus? quónam tribunos? quò centuriones exegissent »? rogitans: nudant universi corpora, « cicatrices ex vulneribus, » verberum notas » exprobrant; mox indiscretis vocibus[3], « pretia vacationum[4], angustias stipendii, duritiam operum », ac propriis nominibus incusant, « vallum, fossas, pabuli, ma- » teriæ, lignorum àdgestus », & siqua alia ex necessitate, aut adversùs otium castrorum quæruntur. Atrocissimus veteranorum clamor oriebatur, qui tricena, aut suprà, stipendia numerantes, « mederetur fessis[5], neu mortem in iisdem laboribus, sed » finem tam exercitæ militiæ, neque inopem requiem », orabant.

[1] A veneratione Augusti] Ab eximiis virtutibus præcellentique majestate Augusti divinos honores adepti. Hæc enim ne accipias de Augusti cultu.

[2] Triumphosque Tiberii] Olim Dalmatas Pannoniosque, nova molientes, repressérat Tiberius. Debellato quoque Illyrico, & rebus in Germaniâ prospere gestis, triumphavit. Bellicam ejus laudem vorè exornant Dio LV. pag. 549. Sueton. in Tiber. XVII & XX. Pro more suo exaggerat Velleius II, 104 & seqq.

[3] Indiscretis vocibus] Confusis vocibus.

[4] Pretia vacationum] Pretia a centurionibus exigi solita, ut vacationes munerum concederent. Sic suprà cap. 17. *Hinc sævitiam centurionum, & vacationes munerum redimi.*

[5] Mederetur fessis] Orabant ut mederetur fessis, nec ipsos in iis laboribus immori pateretur; sed finem tam exercitæ militiæ, neque inopem requiem daret.

A. U. C. 767. J. C. 14.

Fuêre etiam qui legatam a divo Auguſto [1] pecuniam repoſcerent, fauſtis in Germanicum ominibus: &, ſi vellet imperium, promptos oſtentavêre. Tum verò quaſi ſcelere contaminaretur, præceps tribunali deſiluit: oppoſuerunt abeunti arma, minitantes, ni regrederetur. At ille « moriturum potiùs quàm fidem » exueret » clamitans, ferrum a latere diripuit, elatumque deferebat in pectus, ni proximi prenſam dextram vi attinuiſſent. Extrema & conglobata inter ſe pars concionis, ac vix credibile dictu, quidam ſinguli propiùs incedentes, « feriret », hortabantur: & miles, nomine Caluſidius, ſtrictum obtulit gladium, addito, « acutiorem eſſe [2] ». Sævum id, malique moris, etiam furentibus viſum; ac ſpatium fuit [3], quo Cæſar ab amicis in tabernaculum raperetur.

XXXVI. Consultatum ibi de remedio: etenim nuntiabatur « parari legatos [4], qui ſuperiorem exercitum ad cauſam » eamdem traherent: deſtinatum excidio Ubiorum oppidum [5]: » imbutaſque prædâ [6] manus, in direptionem Galliarum [7] erup» turas ». Augebat metum gnarus Romanæ ſeditionis, &, ſi omitteretur ripa, invaſurus hoſtis [8]. At ſi auxilia & ſocii adverſùm abſcedentes legiones armarentur, civile bellum ſuſcipi. Periculoſa ſeveritas, flagitioſa largitio: ſeu nihil militi, ſeu omnia concederentur, in ancipiti reſpublica. Igitur, volutatis inter ſe rationibus, placitum, ut epiſtolæ nomine principis ſcriberentur: « miſſionem dari vicena ſtipendia meritis, exauctorari » qui ſenadena feciſſent, ac retineri ſub vexillo, ceterorum

[1] Legatam a D. Augusto] Trecenos nummos, ut dictum eſt ſuprà cap. 8.

[2] Acutiorem esse] Dio LVII. p.605. τὸ ἑαυτοῦ ξίφος ἀνατείνας, τοῦτο, ἔφη, λάβε· τοῦτο γὰρ ὀξύτερόν ἐστιν. *Gladium ſuum porrigens: hunc, inquit, accipe; acutior eſt.*

[3] Ac spatium fuit] Cùm illud Caluſidii dictum, ſævum, malique moris eſſe videretur, datum eſt a conglobatâ concione ſpatium, quo Germanicus Cæſar ab amicis in tabernaculum raperetur.

[4] Parari legatos] Parari a ſeditioſis legatos.

[5] Ubiorum oppidum] Poſtea Agrippinenſis colonia dicta eſt, nunc *Cologne*. Annal. XII, 27.

[6] Imbutasque prædâ] Prædari edoctas. Sic infrà Hiſt. III, 15. *Ut civili prædâ miles imbueretur.*

[7] In direptionem Galliarum] In direptionem Lugdunenſis & Belgicæ Galliarum erupturas.

[8] Invasurus hostis] Invaſurus hoſtis Tranſrhenanus, Arminius, aut quivis alius, Romanarum legionum ſeditione audax.

» immunes, niſi propulſandi hoſtis : legata quæ petiverant, ex- A. U. C.
» ſolvi duplicarique [1] ». 767.
J. C.
14.

XXXVII. SENSIT miles in tempus confiƈta, ſtatimque flagitavit : miſſio per tribunos maturatur : largitio differebatur in hiberna cujuſque. Non abſceſſêre quintani unaetviceſimanique, donec iiſdem in æſtivis, contraƈtâ ex viatico amicorum ipſiuſque Cæſaris pecuniâ, perſolveretur. Primam ac viceſimam legiones Cæcina legatus in civitatem Ubiorum reduxit, turpi agmine, cùm fiſci [2] de imperatore rapti, inter ſigna, interque aquilas, veherentur. Germanicus ſuperiorem ad exercitum profeƈtus, ſecundam & tertiamdecumam & ſextamdecumam legiones, nihil cunƈtatas, ſacramento adigit [3]. Quartadecumani paullum dubitaverant : pecunia & miſſio, quamvis non flagitantibus, oblata eſt.

XXXVIII. AT IN CHAUCIS [4] cœptavêre ſeditionem, præſidium agitantes vexillarii [5] diſcordium legionum, & præſenti duorum militum ſupplicio paullum repreſſi ſunt. Juſſerat id Mennius caſtrorum præfeƈtus, bono magis exemplo, quàm conceſſo jure [6]. Deinde intumeſcente motu, profugus repertuſque, poſtquam intutæ latebræ, præſidium ab audaciâ mutuatur [7] : « Non præfeƈtum ab iis, ſed Germanicum ducem, ſed Tiberium

[1] EXSOLVI DUPLICARIQUE] Sueton. in Tiber. XLVIII. *Militi poſt duplicata ex Auguſti teſtamento legata, nihil unquam largitus eſt* Tiberius, *præterquàm ſingula millia denariorum*, monetæ Gallicæ libras 778, *prætorianis, quòd Sejano ſe non accommodaſſent.* Trecenos nummos, libras Gallicas 58, legionariis Auguſtus legaverat, ſuprà cap. 8. Si duplicentur, ſunt libræ Gallicæ 116.

[2] CUM FISCI] Turpe erat agmen illud, quod fiſcos, ſeu ſaccos argento plenos, raptos de Germanico imperatore, qui ex viatico amicorum ſuâque pecuniâ ab Auguſto legata & a Tiberio duplicata perſolverat, ſigna inter & aquilas vehebat. Prolixiùs dicetur de fiſcis in notis & emendationibus ad Annal. I, 37.

[3] SACRAMENTO ADIGIT] Ut Tiberium principem agnoſcant & venerentur.

[4] AT IN CHAUCIS] Non modò in ſuperiore & inferiore Germaniâ, ſeu Ciſrhenanâ, ſed in ipſâ Germaniâ Tranſrhenanâ apud Chaucos turbatum. Inde patet, ut obſervat Bucherius in *Belgio Romano* III, 4. etiam poſt Varianam cladem nonnulla præſidia trans Rhenum Romanis ſuperfuiſſe. Porro Chauci inter Amiſiam *l'Ems* & Albim *l'Elbe* habitabant.

[5] PRÆSIDIUM AGITANTES VEXILLARII] De vexillariis vide notas & emendationes ad Annal. I, 38. Præſidium illud Romanum videtur fuiſſe ubi nunc *Emden*. Haud ita probabiliter conjeƈtat Cluverius German. Antiq. III, 18. eſſe *Bremen*.

[6] QUAM CONCESSO JURE] Milites enim punire non præfecti caſtrorum erat, ſed tribuni, centurionis, ac ducis. Digeſt. XLIX. Tit. XVI. leg. 12 & 13. Nec jus gladii niſi penes legatum. Vide Dionem. LIII. pag. 505.

[7] AB AUDACIA MUTUATUR] Cùm fuiſſet

A. U. C. 767. J. C. 14.

» imperatorem violari ». Simul exterritis qui obſtiterant, raptum vexillum [1] ad ripam [2] vertit, & « ſi quis agmine deceſſiſſet, pro deſertore fore » clamitans, reduxit in hiberna turbidos, & nihil auſos.

XXXIX. Interea legati ab ſenatu, regreſſum jam [3] apud aram Ubiorum Germanicum adeunt. Duæ ibi legiones, prima atque viceſima, veteranique nuper miſſi ſub vexillo hiemabant. Pavidos & conſcientiâ vecordes intrat metus, veniſſe patrum juſſu, qui irrita facerent, quæ per ſeditionem expreſſerant: utque mos vulgo, quamvis falſis reum ſubdere, Munatium Plancum conſulatu functum [4], principem legationis, auctorem ſenatuſconſulti incuſant: & nocte concubiâ vexillum in domo Germanici [5] ſitum flagitare occipiunt: concurſuque ad januam facto, moliuntur fores: extractum cubili [6] Cæſarem, tradere vexillum, intento mortis metu, ſubigunt: mox vagi per vias, obvios habuêre legatos, auditâ conſternatione, ad Germanicum tendentes: ingerunt contumelias; cædem parant, Planco maximè, quem dignitas fugâ impediverat: neque aliud periclitanti ſubſidium, quàm caſtra primæ legionis: illic ſigna & aquilam amplexus, religione ſeſe tutabatur: ac ni aquilifer Calpurnius vim extremam arcuiſſet, rarum etiam inter hoſtes, legatus populi Romani, Romanis in caſtris, ſanguine ſuo altaria deûm [7] commaculaviſſet. Luce demum, poſtquam dux, & miles, & facta noſcebantur, ingreſſus caſtra Germanicus, perduci ad ſe Plancum imperat, recipitque in tribunal. Tum « fatalem » increpans « rabiem, neque militum, ſed deûm irâ reſurgere »,

repertus, nec tutæ eſſent latebræ, præſidium ac robur ab audaciâ mutuatur.

[1] Raptum vexillum] Sub quo retinebantur ac militabant vexillarii.

[2] Ad ripam] Ad ripam Amiſiæ, nunc l'*Ems*.

[3] Regressum jam] Interea legati ab ſenatu, Germanicum a ſuperiore exercitu, ſeu Germaniâ ſuperiore regreſſum apud Aram Ubiorum in inferiore Germaniâ adeunt. Ara Ubiorum, nunc *Bonn, près de Cologne*.

[4] Consulatu functum] Conſul fuerat cum Silio Nepote anno ſuperiore U. C. dcclxvi. J. C. 13.

[5] Vexillum in domo Germanici] Vexillum imperatorium, de quo plura dicenda ſunt infrà. Vide notas & emendationes ad Annal. I, 39.

[6] Extractum cubili] Non vi, ſed concurſu & clamoribus militum, ut rectè explicat Cl. Erneſtus.

[7] Altaria deûm] Signa erant legionum numina. Iis etiam affixæ deorum & principum imagines. Inde altaria.

cur venerint legati aperit : « jus legationis, atque ipſius Planci »gravem & immeritum caſum, ſimul quantum dedecoris adie- »rit legio », facundè miſeratur : attonitâque magis, quàm quietâ concione, legatos præſidio auxiliarium equitum dimittit. A. U. C. 767. J. C. 14.

XL. Eo in metu arguêre Germanicum omnes, quòd non ad ſuperiorem exercitum pergeret, ubi obſequia, & contra rebelles auxilium. « Satis ſuperque miſſione & pecuniâ, & mol- »libus conſultis peccatum : vel ſi vilis ipſi ſalus, cur filium par- »vulum [1], cur gravidam conjugem [2] inter furentes, & omnis »humani juris violatores haberet ? illos ſaltem avo [3], & rei- »publicæ redderet ». Diu cunctatus, aſpernantem uxorem, cùm « ſe divo Auguſto ortam, neque degenerem ad pericula » teſtaretur, poſtremò uterum ejus, & communem filium multo cum fletu complexus, ut abiret perpulit. Incedebat muliebre & miſerabile agmen, profuga ducis uxor parvulum ſinu filium gerens ; lamentantes circùm amicorum conjuges, quæ ſimul trahebantur : nec minùs triſtes qui manebant.

XLI. Non florentis Cæſaris, neque ſuis in caſtris, ſed velut in urbe victâ facies gemituſque ac planctus, etiam mili- tum aures oraque advertêre [4]. Progrediuntur contuberniis : « quis »ille flebilis ſonus ? quod tam triſte ? feminas inluſtres, non »centurionem ad tutelam, non militem, nihil imperatoriæ uxo- »ris, aut comitatûs ſoliti, pergere ad Treveros, & externæ fidei ». Pudor inde & miſeratio, & patris Agrippæ [5], Auguſti avi [6]

[1] Filium parvulum] Caium Caligulam. Vide ſtemma Cæſarum, num. 86.

[2] Conjugem] Agrippinam. Ibid. num. 51.

[3] Avo] Auguſto. Ibid. num. 43.

[4] Aures oraque advertere] Non florentis Germanici Cæſaris, neque ſuis in caſtris imperantis, ſed velut in urbe victâ facies, gemituſque ac planctus aures oraque militum adverterunt ac perculerunt. Sic infrà Annal. II, 17. *Octo aquilæ... imperatorem advertêre.* Contuberniis progrediuntur milites : rogitant, quis ille flebilis ſonus ! Quid tam triſte ! Stupent feminas illuſtres, ſine centurione ad tutelam, ſine milite, ſine ullis imperatoriæ uxoris, aut comitatûs ſoliti inſignibus, ſolas pergere ad Treveros, & populis externæ fidei committi. Treveri, in Galliâ Belgicâ, nunc *Treves. Externæ fidei* populi illi dicuntur, quia Galli, necdum Coloniæ jus adepti. Infrà cap. 44. *Neve obſes Gallis traderetur.* Poſtea Treveri, Colonia fuit dicta. COL. AVG. PAT. TREVIR. *Coloniæ Auguſtæ paternæ Trevirorum.* Harduin. opera ſelecta. pag. 172.

[5] Patris Agrippæ] Agrippa pater Agrippinæ. Vide ſtemma Cæſarum, num. 47.

[6] Auguſti avi] Agrippinæ. Ibid. num. 43.

memoria, ſocer Druſus [1]; ipſa inſigni fecunditate, præclarâ pudicitiâ: jam infans in caſtris genitus [2], in contubernio legionum eductus, quem militari vocabulo *Caligulam* [3] appellabant, quia plerumque ad concilianda vulgi ſtudia eo tegmine pedum induebatur. Sed nihil æquè flexit, quàm invidia in Treveros [4]: orant, obſiſtunt, « rediret, maneret »: pars Agrippinæ occurſantes, plurimi ad Germanicum regreſſi: iſque ut erat recens dolore & irâ, apud circumfuſos ita cœpit.

A. U. C. 767. J. C. 14.

XLII. « NON MIHI uxor [5], aut filius, patre [6] & republicâ » cariores ſunt: ſed illum quidem ſua majeſtas, imperium Ro- » manum ceteri exercitus defendent: conjugem,& liberos meos, » quos pro gloriâ veſtrâ libens ad exitium offerrem, nunc pro- » cul a furentibus ſubmoveo: ut, quidquid iſtuc ſceleris immi- » net, meo tantùm ſanguine pietur; neve occiſus Auguſti » pronepos [7], interfecta Tiberii nurus [8], nocentiores vos faciat. » Quid enim per hos dies inauſum, intemeratumve vobis? quod » nomen huic cœtui dabo? *militeſ*ne appellem? qui filium im- » peratoris veſtri [9], vallo & armis circumſediſtis. An *cives*? » quibus tam projecta ſenatûs auctoritas: hoſtium quoque jus, » & ſacra legationis, & fas gentium rupiſtis. Divus Julius ſedi- » tionem exercitûs verbo uno [10] compeſcuit, *Quirites* vocando, » qui ſacramentum ejus detrectabant. Divus Auguſtus, vultu &

[1] SOCER DRUSUS] Socer Agrippinæ Nero Claudius Druſus. Ibid. num. 79.

[2] IN CASTRIS GENITUS] Caius Caligula, quem tamen Antii, nunc *Anzo*, in agro Romano, natum eſſe contendit Suetonius in Caio VIII.

[3] CALIGULAM] Ita dictum a caligâ, ſeu calceo militari, cujus figura in columnâ Trajani, aliiſque monumentis veteribus paſſim occurrit.

[4] INVIDIA IN TREVEROS] Quorum fides potior habebatur.

[5] NON MIHI UXOR] Egregiè & imperatoriè. Cicero quoque Offic. I, 17. *Cari ſunt parentes, cari liberi, propinqui, familiares: ſed omnes omnium caritates patria una complexa eſt: pro quâ quis bonus dubitet mortem oppetere, ſi ei ſit profuturus?*

[6] PATRE] Tiberio, qui Germanicum Auguſti juſſu adoptaverat. Suprà cap. 3.

[7] AUGUSTI PRONEPOS] Caius Caligula. Vide ſtemma Cæſarum, num. 86.

[8] TIBERII NURUS] Agrippina, Caiguiæ mater. Ibid. num. 51.

[9] FILIUM IMPERATORIS VESTRI] Germanicum, filium Tiberii propter adoptionem, de quâ modò dictum.

[10] VERBO UNO] Suetonius in Jul. LXX. *Decumanos autem Romæ cum ingentibus minis, ſummoque etiam urbis periculo, miſſionem & præmia flagitantes, ardente tunc in Africâ bello, neque adire cunctatus eſt, quamquam deterrentibus amicis, neque dimittere: ſed unâ voce, quâ* QUIRITES *eos pro militibus appellarat, tam facilè circumegit & flexit, ut ei milites eſſe confeſtim reſponderint, & quamvis recuſantem ultro in Africam ſint ſecuti.*

» aſpectu Actiacas legiones [1] exterruit : nos, ut nondum eoſdem [2], » ita ex illis ortos, ſi Hiſpaniæ Syriæve miles aſpernaretur, tamen mirum & indignum erat : primane, & viceſima legiones, » illa ſignis a Tiberio acceptis, tu tot prœliorum ſocia, tot præmiis aucta, egregiam duci veſtro gratiam refertis ? hunc ego » nuntium patri, læta omnia aliis e provinciis audienti, feram ? » ipſius tirones, ipſius veteranos [3], non miſſione, non pecuniâ » ſatiatos : hîc tantùm interfici centuriones, ejici tribunos, includi legatos : infecta ſanguine caſtra, flumina : meque precariam animam inter infenſos trahere » ?

A. U. C. 767. J. C. 14.

XLIII. « CUR ENIM primo concionis die, ferrum illud » quod pectori meo infigere parabam, detraxiſtis ? O improvidi » amici ! meliùs & amantiùs ille, qui gladium offerebat [4] : ceci- » diſſem certè, nondum tot flagitiorum exercitui meo con- » ſcius : legiſſetis ducem, qui meam quidem mortem impunitam » ſineret, Vari tamen & trium legionum ulciſceretur. Neque » enim dii ſinant, ut Belgarum, quamquam offerentium, decus » iſtud & claritudo ſit, ſubveniſſe Romano nomini, compreſ- » ſiſſe Germaniæ populos. Tua, dive Auguſte, cælo recepta » mens ; tua, pater Druſe, imago [5], tui memoria, iiſdem iſtis » cum militibus, quos jam pudor & gloria intrat, eluant hanc » maculam, iraſque civiles in exitium hoſtibus vertant. Vos » quoque, quorum alia nunc ora, alia pectora contueor, ſi lega- » tos ſenatui, obſequium imperatori, ſi mihi conjugem ac filium » redditis, diſcedite a contactu [6], ac dividite turbidos : id ſtabile » ad pœnitentiam, id fidei vinculum erit ».

XLIV. SUPPLICES ad hæc, & vera exprobrari fatentes, orabant, « puniret noxios, ignoſceret lapſis, & duceret in

[1] ACTIACAS LEGIONES] Quæ, confectâ victoriâ, Brundiſii turbabant, præmia & miſſionem poſcentes. Sueton. in Aug. XVII.

[2] NONDUM EOSDEM] Tiberius, Germanicuſque nondum D. Julio, D. Auguſto æquales ; ex illis tamen orti.

[3] IPSIUS TIRONES, IPSIUS VETERANOS] Primani, erant Tiberii tirones, utpote ſignis ab illo acceptis. Viceſimani verò, erant ipſius veterani.

[4] QUI GLADIUM OFFEREBAT] Suprà cap. 35.

[5] PATER DRUSE, IMAGO] Quam ſignis affixam intuebatur.

[6] DISCEDITE A CONTACTU] Diſcedite a ſocietate & contactu ſeditioſorum, turbidos illos homines a vobis dividite.

A. U. C. 767. J. C. 14.

» hoſtem ; revocaretur conjunx, rediret legionum alumnus [1], » neve obſes Gallis [2] traderetur ». Reditum Agrippinæ excuſavit ob imminentem partum, & hiemem : « venturum filium : » cetera ipſi exſequerentur ». Diſcurrunt mutati, & ſeditioſiſſimum quemque vinctos trahunt ad legatum legionis primæ, C. Cetronium, qui judicium & pœnas de ſingulis in hunc modum exercuit. Stabant pro concione legiones, deſtrictis gladiis: reus in ſuggeſtu [3] per tribunum oſtendebatur : ſi « nocentem » adclamaverant, præceps datus trucidabatur. Et gaudebat cædibus miles, tamquam ſemet abſolveret : nec Cæſar arcebat, quando nullo ipſius juſſu, penes eoſdem ſævitia facti & invidia erat. Secuti exemplum veterani, haud multò pòſt in Rætiam [4] mittuntur, ſpecie defendendæ provinciæ, ob imminentes Suevos [5]: ceterùm ut avellerentur [6] caſtris, trucibus adhuc non minùs aſperitate remedii, quàm ſceleris memoriâ. Centurionatum inde egit [7] : citatus ab imperatore, nomen, ordinem, patriam, numerum ſtipendiorum, quæ ſtrenuè in prœliis feciſſet, & cui erant dona militaria [8], edebat : ſi tribuni, ſi legio, induſtriam innocentiamque adprobaverant, retinebat ordinem [9] : ubi avaritiam, aut crudelitatem conſenſu objectaviſſent, ſolvebatur militiâ.

XLV. Sic compositis præſentibus, haud minor moles ſupererat, ob ferociam quintæ & unaetviceſimæ legionum,

[1] Legionum alumnus] Ca. Caligula.

[2] Gallis] Treveris, Galliæ Belgicæ populis.

[3] In suggestu] De ſuggeſtu, ſeu tribunali dictum ſuprà cap. 18.

[4] In Rætiam] Nunc *le pays des Griſons*, & *le Tirol*. In inſcriptionibus apud Gruter. pag. ccccxxxix memorantur RAETI, & alibi RAITIA.

[5] Suevos] Suevi, gens præpotens, & ex multis populis conflata, majorem Germaniæ partem obtinebant. Hi verò, de quibus nunc agitur, prope Danubii fontem haud procul ab Hermunduris habitabant. Tacit. de Mor. Germ. XXXVIII. Bucherius in Belgio Romano I, 16. III, 4. Eccardus de origine Germanorum, pag. 280.

[6] Ceterum ut avellerentur] Sed revera ut avellerentur caſtris, quæ efferabant animos adhuc truces cùm propter remedii aſperitatem, tum propter ſceleris memoriam.

[7] Centurionatum inde egit] Poſtea Germanicus recenſuit centuriones, eorumque examen inſtituit. Vide notas & emendationes ad Annal. I, 44.

[8] Dona militaria] Et cui erant torques, coronæ, armillæ, phaleræ, haſtæ puræ argenteæ, & cetera dona militaria, quæ, ut virtutis præmia, acceperat. Vide notas & emend. loco cit.

[9] Retinebat ordinem] Ordinem centurionis.

ſexageſimum

ſexageſimum apud lapidem [1], (loco *Vetera* [2] nomen eſt) hibernantium : nam primi ſeditionem cœptaverant; atrociſſimum quodque facinus horum manibus patratum : nec pœnâ commilitonum exterriti, nec pœnitentiâ converſi, iras retinebant. Igitur Cæſar arma, claſſem, ſocios [3] demittere Rheno parat: ſi imperium detrectetur, bello certaturus. A. U. C. 767. J. C. 14.

XLVI. At Romæ nondum cognito, qui fuiſſet exitus in Illyrico, & legionum Germanicarum motu audito, trepida civitas incuſare Tiberium, « quòd, dum patres, & plebem, » invalida & inermia [4], cunctatione fictâ ludificetur, diſſideat » interim miles, neque duorum adoleſcentium [5] nondum adultâ » auctoritate comprimi queat: ire ipſum, & opponere majeſta- » tem imperatoriam debuiſſe ceſſuris, ubi principem longâ ex- » perientiâ, eumdemque ſeveritatis & munificentiæ ſummum » vidiſſent. An Auguſtum feſsâ ætate, totiens in Germanias [6] com- » meare potuiſſe; Tiberium vigentem annis, ſedere in ſenatu » verba patrum cavillantem? ſatis proſpectum urbanæ ſervituti: » militaribus animis adhibenda fomenta, ut ferre pacem » velint ».

XLVII. Immotum adversùs eos ſermones, fixumque Tiberio fuit, non omittere caput rerum [7], neque ſe remque publicam in caſum dare. Multa quippe & diverſa angebant: « va- » lidior per Germaniam exercitus; propior apud Pannoniam : » ille Galliarum opibus ſubnixus, hic Italiæ imminens : quos » igitur anteferret? ac, ne poſtpoſiti contumeliâ incenderentur. » At per filios [8] pariter adiri, majeſtate ſalvâ, cui major e

[1] Sexagesimum apud lapidem] Sexaginta millia paſſuum. Ita ferme Itinerarium Antonini, pag. 370. *Veteribus Bonnam* uſque LXIII. M. P. numerat.

[2] Loco Vetera] Loco nomen eſt *Vetera*, ſeu *Vetera caſtra*, nunc *Santen*, in Cliviâ Ciſrhenanâ, *le duché de Cleves*.

[3] Socios] Belgas alioſque ſocios.

[4] Invalida et inermia] Invalidos & inermes. Virgil. Æneid. IV, 569.

Varium & mutabile ſemper Femina.

[5] Duorum adolescentium] Druſi ac Germanici.

[6] In Germanias] Sueton. in Aug. XX. *Reliqua* bella *per legatos adminiſtravit : ut tamen quibuſdam Pannonicis atque Germanicis aut interveniret, aut non longè abeſſet, Ravennam, vel Mediolanum, vel Aquileiam uſque ab urbe progrediens.* Immo in Galliâ Lugdunenſi diu egit Auguſtus, Germanicis motibus e viciniâ intentus. Dio. LIV. pag. 546.

[7] Caput rerum] Romam.

[8] Per filios] Druſum filium ſuum, Germanicum filium adoptivum.

A. U. C. 767. J. C. 14.

» longinquo reverentia : ſimul adoleſcentibus excuſatum [1], quæ- » dam ad patrem rejicere : reſiſtenteſque Germanico, aut Druſo, » poſſe a ſe mitigari vel infringi : quod aliud ſubſidium, ſi im- » peratorem ſpreviſſent » ? Ceterùm, ut jam jamque iturus, lêgit comites, conquiſivit impedimenta [2], adornavit naves : mox hiemem, aut negotia variè cauſatus, primò prudentes, dein vulgum, diutiſſimè provincias [3] fefellit.

XLVIII. At Germanicus, quamquam contracto exercitu, & paratâ in defectores ultione, dandum adhuc ſpatium ratus, ſi recenti exemplo ſibi ipſi conſulerent, præmittit literas ad Cæcinam, « venire ſe validâ manu, ac ni ſupplicium in ma- » los præſumant, uſurum promiſcuâ cæde ». Eas Cæcina aquiliferis ſigniferiſque, &, quod maximè caſtrorum ſincerum erat, occultè recitat; « utque cunctos infamiæ, ſeipſos morti eximant » hortatur : « nam in pace cauſas & merita ſpectari : ubi bellum » ingruat, innocentes ac noxios juxtà cadere ». Illi, tentatis quos idoneos rebantur, poſtquam majorem legionum partem in officio vident; de ſententiâ legati, ſtatuunt tempus, quo fœdiſſimum quemque & ſeditioni promptum ferro invadant. Tunc, ſigno inter ſe dato, inrumpunt contubernia [4], trucidant ignaros : nullo, niſi conſciis, noſcente quod cædis initium, quis finis.

XLIX. Diversa omnium, quæ umquam accidêre, civilium armorum facies : non prœlio, non adverſis e caſtris, ſed iiſdem e cubilibus, quos ſimul veſcentes dies, ſimul quietos nox habuerat, diſcedunt in partes, ingerunt tela : clamor, vulnera, ſanguis palam ; cauſa in occulto : cetera fors regit : & quidam bonorum cæſi, poſtquam, intellecto in quos ſæviretur, peſſimi

[1] Excusatum] Simul excuſari adoleſcentes, ſi quædam ad patrem rejiciant.

[2] Impedimenta] Commeatus, aliaque bello neceſſaria.

[3] Diutissime provincias] Sueton. in Tiber. XXXVIII. *Propè quotannis profectionem* præparabat *vehiculis comprehenſis, commeatibus per municipia & colonias diſpoſitis. Ad extremum vota pro itu & reditu ſuo ſuſcipi paſſus, ut vulgò jam per jocum* Callippides *vocaretur : quem curſitare, ac ne cubiti quidem menſuram progredi proverbio Græco notatum eſt.*

[4] Contubernia] Decem militibus cum decano conſtabant. Vegetius II, 13. *Centuriæ in contubernia diviſæ ſunt : ut decem militibus ſub uno papilione degentibus, unus præeſſet decanus, qui caput contubernii nominatur.*

quoque arma rapuerant. Neque legatus, aut tribunus moderator adfuit: permiſſa vulgo licentia atque ultio & ſatietas. Mox ingreſſus caſtra Germanicus, « non medicinam illud » plurimis cum lacrimis, « ſed cladem » appellans, « cremari corpora » jubet. Truces etiam tum animos cupido involat eundi in hoſtem, piaculum furoris [1]: nec aliter poſſe placari commilitonum manes, quàm ſi pectoribus impiis honeſta vulnera accepiſſent. Sequitur ardorem militum Cæſar, junctoque ponte [2] tramittit duodecim millia e legionibus, ſex & viginti ſocias cohortes, octo equitum alas, quarum eâ ſeditione intemerata modeſtia fuit. A. U. C. 767. J. C. 14.

L. Læti, neque procul, Germani [3] agitabant, dum juſtitio ob amiſſum Auguſtum, pòſt diſcordiis attinemur. At Romanus agmine propero ſilvam Cæſiam [4] limitemque a Tiberio [5] cœptum ſcindit: caſtra in limite locat: frontem ac tergum vallo, latera concædibus [6] munitus. Inde ſaltus obſcuros [7] permeat, conſultatque « ex duobus itineribus, breve & ſolitum [8] ſequatur: an » impeditius & intentatum, eóque hoſtibus incautum ». Delectâ longiore viâ, cetera adcelerantur: etenim attulerant exploratores « feſtam eam Germanis noctem, ac ſollemnibus epulis ludicram ». Cæcina cum expeditis cohortibus præire, & obſtantia

[1] Piaculum furoris] Ut furorem ſuum, ſeque commilitonum ſanguine contemeratos expiarent.

[2] Junctoque ponte] Supra Rhenum, ad Vetera caſtra, *Santen*.

[3] Germani] Læti Germani Tranſrhenani ſub Arminio aliove duce. De juſtitio dictum ſuprà cap. 16.

[4] Silvam Cæsiam] Nunc *la forêt d'Heſerwaldt*, in Cliviâ Tranſrhenanâ, fortè ſacram deo Marti, quem Galli ESVM, vel HESVM & CAMVLVM appellabant. In ipſâ Cliviâ repertus lapis vetus MARTI CAMVLO inſcriptus. Gruter. pag. LVI. num. 12. Vide notas & emendationes ad Annal. I, 50.

[5] Limitemque a Tiberio] Limitem aggeremque olim a Tiberio, cùm in Germaniâ bellaret, cœptum properè ſcindit, ne a Barbaris occupetur. Limes ille erat in Cliviâ Tranſrhenanâ prope urbem *Schermbeck*, ut rectè monuit Cluverius German. Antiq. III, 9. pag. 542. In illis limitibus aggeribusque ſæpe pugnatum dicetur infrà Hiſt. II, 24, 42. III, 21.

[6] Concædibus] Arboribus præciſis munitus.

[7] Saltus obscuros] Obſcuros ſilvæ Cæſiæ ſaltus.

[8] Breve et solitum] *Breve & ſolitum* iter, quod ab occaſu ſolis ad ortum, propter dexteram Luppiæ, nunc *la Lippe*, ripam, ad caſtellum Aliſonem, nunc *Elſen*, ſtruere cœperat Tiberius, deinde perfecerat Domitius Corbulo. Impeditius verò & intentatum, quod paulo magis ad aquilonem versùs oppidum *Munſter* deflectebat. Bucherius Belg. Rom. III, 4.

silvarum amoliri jubetur: legiones modico intervallo sequuntur.
A. U. C. 767. J. C. 14. Juvit nox sideribus inlustris: ventumque ad vicos Marsorum [1], & circumdatæ stationes, stratis etiam tum per cubilia, propterque mensas, nullo metu, non antepositis vigiliis; adeò cuncta incuriâ disjecta erant: neque belli timor; ac ne pax quidem [2], nisi languida & soluta inter temulentos.

LI. Cæsar avidas legiones, quò latior populatio foret, quatuor in cuneos [3] dispertit: quinquaginta millium spatium ferro flammisque pervastat: non sexus, non ætas miserationem attulit; profana simul & sacra, & celeberrimum illis gentibus templum, quod *Tanfanæ* [4] vocabant, solo æquantur. Sine vulnere milites, qui semisomnos, inermos, aut palantes ceciderant. Excivit ea cædes Bructeros, Tubantes, Usipetes [5]; saltusque, per quos exercitui regressus, insedêre: quod gnarum duci [6]: incessitque itineri [7] & prœlio: pars equitum, & auxiliariæ cohortes ducebant; mox prima legio, & mediis impedimentis, sinistrum latus unaetvicesimani, dextrum quintani clausêre: vicesima legio terga firmavit, pòst ceteri sociorum. Sed hostes, donec agmen per saltus porrigeretur [8], immoti; dein latera,

[1] Vicos Marsorum] Vici illi erant in ditione Monasterienſi; medii inter oppida *Coesfeld* & *Munſter*.

[2] Ac ne pax quidem] Apud gentem illam omnia adeò disjecta erant incuriâ, ut ſine ullo belli timore ageret. Ibi ne pax quidem firma ac pervigil, ſed languida & ſoluta inter temulentos. Pacem eo ſenſu ſæpe uſurpat Tacitus.

[3] Quatuor in cuneos] Gallicè, *en quatre corps*. Ac fortè cuneati incedebant illi milites. Quâ de militari ordinatione Vegetius III, 19. *Cuneus dicitur multitudo militum, quæ junctâ acie primò anguſtior, deinde latior procedit, & adverſariorum ordines rumpit: quia a pluribus in unum locum tela mittuntur. Quam rem milites nominant caput porcinum.*

[4] Tanfanæ] Templum Marſis celeberrimum. *Tanfana*, Cluverio Germ. Ant. I, 26, p. 182. idem eſt ac TH'ANFANG, ſeu *principium*. Wachtero TANFAN, *ignis Dominus*. Cl. Freret TAN FANA, *ſortium Domina*. Mémoires de l'Académie des Inſcriptions, Tom. XXIV, pag. 424. In his vocum originationibus quævis divinare licet. Nobis tamen perplurimùm placet Cl. Eccardi, *de Origine Germanorum*, pag. 279. ſententia. *Tanfanam* interpretatur *Deum ſilvæ* Cæſiæ a verbo FANE, *Dominus*, quod aliquoties in Evangeliis Gothicis occurrit. Danis & Suecis diabolus etiamnum *Fane* appellatur. TAN verò & Anglo-Saxonice DENE, in antiquis linguæ Germanicæ monumentis, *vallem arboribus inviam*, *ſilvam denſam* ſæpiſſime exprimit. *Tanfanæ* templum oppido *Coesfeldt* vicinum fuiſſe videtur.

[5] Bructeros, Tubantes, Usipetes] Vicis Marſorum proximos. Bructeri ad ſeptentrionem, Tubantes ad ortum, Uſipetes, ſæpius Uſipii, ad meridiem.

[6] Gnarum duci] Germanico.

[7] Incessitque itineri] Inceſſit, exercitu compoſito viæ pariter & pugnæ, ut loquitur ipſe Tacitus, Annal. XIII, 40.

[8] Per saltus porrigeretur] Qua-

& frontem modicè adſultantes, totâ vi noviſſimos incurrêre : turbabanturque denſis Germanorum catervis leves cohortes, cùm Cæſar, advectus ad viceſimanos, voce magnâ, « hoc illud »tempus obliterandæ ſeditionis » clamitabat : « pergerent, pro- »perarent culpam in decus vertere ». Exarſêre animis, unoque impetu perruptum hoſtem redigunt in aperta, cæduntque : ſimul primi agminis copiæ evaſêre ſilvas, caſtraque communivêre. Quietum inde iter : fidenſque recentibus, ac priorum oblitus miles, in hibernis locatur. A. U. C. 767. J. C. 14.

LII. NUNTIATA ea Tiberium lætitiâ curâque adfecêre : gaudebat oppreſſam ſeditionem; ſed, quòd largiendis pecuniis, & miſſione feſtinatâ favorem militum quæſiviſſet, bellicâ quoque Germanici gloriâ, angebatur. Retulit tamen ad ſenatum de rebus geſtis, multaque de virtute ejus memoravit, magis in ſpeciem verbis adornata, quàm ut penitus ſentire crederetur. Paucioribus Druſum, & finem Illyrici motûs laudavit; ſed intentior, & fidâ oratione : cunctaque quæ Germanicus indulſerat, ſervavit, etiam apud Pannonicos exercitus.

LIII. EODEM anno, Julia [1] ſupremum diem obiit, ob impudicitiam olim a patre Auguſto Pandatariâ [2] inſulâ, mox oppido Rheginorum [3], qui Siculum fretum accolunt, clauſa. Fuerat in matrimonio Tiberii, florentibus Caio & Lucio Cæſaribus, ſpreveratque ut imparem : nec alia tam intima Tiberio cauſa, cur Rhodum abſcederet : imperium adeptus, extorrem, infamem, & poſt interfectum Poſtumum Agrippam, omnis ſpei egenam, inopiâ ac tabe longâ peremit, obſcuram fore necem longinquitate exſilii ratus. Par cauſa ſævitiæ in Sempronium Graccum [4], qui familiâ nobili, ſolers ingenio, & pravè facundus,

drato agmine, incedebant Romani. Hoſtes immoti, donec agmen per anguſtos ſaltus porrigeretur, magiſque pateret aggredientibus.

[1] JULIA] Vide ſtemma Cæſarum, num. 46.

[2] PANDATARIA] In Puteolano ſinu. Nunc *l'Iſle ſainte Marie.*

[3] OPPIDO RHEGINORUM] Oppidum Rheginorum, nunc *Regio*, in Calabriâ ulteriore. Frequens in nummis memoria ΡΗΓΗΝΩΝ.

[4] SEMPRONIUM GRACCUM] Pervicacem adulterum, de quo infrà Annal. IV, 13. In nummis appellatur TI. SEMPRONIVS GRACCVS IIIAAAFF, Triumvir auro, argento, ære flando, feriundo. TI. SEMPRONI. TI. F. GRACCVS LEG. PRO. COS. Vide Vaillant, Nummi famil. tom. II. pag. 377. & ſeqq.

eamdem Juliam in matrimonio M. Agrippæ temeraverat: nec
A. U. C. 767. J. C. 14. is libidini finis; traditam Tiberio, pervicax adulter contumaciâ & odiis in maritum accendebat; literæque, quas Julia patri Auguſto cum inſectatione Tiberii ſcripſit, a Gracco compoſitæ credebantur. Igitur amotus Cercinam [1], Africi maris inſulam, quatuordecim annis exſilium toleravit. Tunc milites ad cædem miſſi, invenêre in prominenti litoris nihil lætum opperientem: quorum adventu « breve tempus » petivit, « ut ſuprema man- » data uxori Alliariæ per literas daret »: cervicemque percuſſoribus obtulit, conſtantiâ mortis haud indignus Sempronio nomine; vitâ degeneraverat. Quidam non Româ eos milites, ſed ab L. Aſprenate, proconſule Africæ, miſſos tradidêre, auctore Tiberio, qui famam cædis poſſe in Aſprenatem verti, fruſtra ſperaverat.

LIV. IDEM annus novas cærimonias accepit, addito ſodalium Auguſtalium [2] ſacerdotio; ut quondam T. Tatius retinendis Sabinorum ſacris, ſodales Tatios [3] inſtituerat: ſorte ducti e primoribus civitatis unus & viginti [4]. Tiberius, Druſuſque, & Claudius [5], & Germanicus adjiciuntur. Ludos Auguſtales, tunc primùm cœpta [6] turbavit diſcordia, ex certamine hiſtrionum [7]. Indulſerat ei ludicro Auguſtus, dum Mæcenati obtemperat effuſo in amorem Bathylli [8]: neque ipſe abhorrebat talibus ſtudiis, & civile rebatur miſceri voluptatibus vulgi: alia Tiberio

[1] CERCINAM] Nunc *Kerkeni*, prope Syrtim minorem, hodie *le golfe de Cabés*. Eam inſulam accuratè deſcribit Plinius V, 7.

[2] SODALIUM AUGUSTALIUM] Poſtea, graſſante adulatione, inſtituti ſodales Flavii, Hadrianales, &c. Eorum omnium mentio in inſcriptionibus paſſim occurrit. Vide notas & emendationes ad Annal. I, 54.

[3] SODALES TATIOS] Vide notas & emendationes ad Annal. I, 54.

[4] UNUS ET VIGINTI] Unus quidem & viginti in urbe; at in provinciis ſex tantùm erant Auguſtales. Unde paſſim in inſcriptionibus IIIIII. AVG. vel VI. VIR. AVGVST. Id eſt, ſex viri Auguſtales. Inſignem Auguſtalium Provincialium inſcriptionem exhibet Gruterus, pag. CCXXXVII. num. 1. Vide notas & emendationes ad Annal. I, 54.

[5] DRUSUSQUE, ET CLAUDIUS] Druſus Tiberii filius, Claudius Germanici frater. Veterem lapidem Germanico & Druſo OB. HON. AVGVST. *Ob honorem Auguſtalitatis* inſcriptum memorat Gruterus, pag. CCXXXVI. num. 10.

[6] TUNC PRIMUM CŒPTA] Sic quoque infrà cap. 77. Vide notas & emendationes ad Annal. I, 54.

[7] CERTAMINE HISTRIONUM] Hiſtrionum, ſeu pantomimorum ludicro, quod primùm, imperante Auguſto, Romæ viſum eſt. Vide Dionem LIV. pag. 533.

[8] BATHYLLI] Bathyllus & Pylades

morum via : ſed populum per tot annos molliter habitum, nondum audebat ad duriora vertere.

LV. Druso Cæſare, C. Norbano Conſulibus [1], decernitur Germanico triumphus, manente bello; quod quamquam in æſtatem ſummâ ope parabat, initio veris, & repentino in Cattos [2] excurſu, præcepit [3]: nam ſpes inceſſerat diſſidere hoſtem in Arminium ac Segeſtem [4], inſignem utrumque perfidiâ in nos, aut fide [5]. Arminius turbator Germaniæ [6]: Segeſtes, « parari rebellionem » ſæpe aliàs, & ſupremo convivio [7], poſt quod in arma itum, aperuit: ſuaſitque Varo, « ut ſe, & Arminium, & ceteros proceres vinciret: nihil auſuram plebem, » principibus amotis; atque ipſi tempus fore, quo crimina, & » innoxios diſcerneret » : ſed Varus fato, & vi Arminii cecidit. Segeſtes, quamquam conſenſu gentis in bellum tractus, diſcors manebat, auctis privatim odiis, quòd Arminius filiam ejus [8], alii pactam, rapuerat; gener [9] inviſus, inimici ſoceri [10]; quæque apud concordes vincula caritatis [11], incitamenta irarum apud infenſos erant. A. U. C. 768. J. C. 15.

LVI. Igitur Germanicus quatuor legiones, quinque auxiliarium millia, & tumultuarias catervas Germanorum cis Rhenum colentium, Cæcinæ tradit [12]: totidem legiones, duplicem ſociorum numerum ipſe ducit: poſitoque caſtello ſuper veſtigia

pantomimorum celeberrimi. Juvenal. VI, 63.

Chironomon Ledam molli ſaltante Bathyllo.

[1] C. Norbano Conſulibus] Druſus Cæſar & C. Norbanus conſules fuêre anno U. C. dcclxviii. J. C. 15.

[2] In Cattos] Nunc *la Heſſe*.

[3] Præcepit] Antevertit.

[4] Arminium ac Segestem] Arminius ac Segeſtes, Cheruſcorum, nunc *les états de Brunſwik & de Lunebourg*, duces. Vide notas & emendationes ad Annal. I, 55. ubi Arminii & Segeſtis ſtemmata.

[5] Perfidia in nos, aut fide] Arminium perfidiâ, Segeſtem fide inſignem.

[6] Turbator Germaniæ] Quia Varianæ cladis auctor.

[7] Sæpe alias et supremo convivio] Velleius II, 118. *Opprimi poſſe Romanos, & dicit & perſuadet* Arminius; *decretis facta jungit; tempus inſidiarum conſtituit. Id Varo per virum ejus gentis fidelem, clarique nominis Segeſtem indicatur: ſed prævalebant jam fata conſiliis, omnemque animi ejus aciem præſtinxerant.* De clade Varianâ ſæpe dictum ſuprà.

[8] Filiam ejus] Thuſneldam, Segeſtis filiam, Arminii uxorem.

[9] Gener] Arminius.

[10] Soceri] Sigimerus & Segeſtes.

[11] Vincula caritatis] Connubium apud concordes vinculum caritatis, apud infenſos incitamentum erat irarum.

[12] Cæcinæ tradit] A. Cæcinæ, inferioris Germaniæ legato, inferiorem exercitum, ſuprà cap. 31. tradit. Ipſe ſuperiorem exercitum ducit.

A. U. C. 768. J. C. 15.

paterni præſidii [1] in monte Tauno [2], expeditum exercitum in Cattos rapit; L. Apronio ad munitiones viarum [3] & fluminum relicto. Nam, rarum illi cælo, ſiccitate, & amnibus modicis inoffenſum iter properaverat; imbreſque, & fluminum auctus regredienti metuebatur. Sed Cattis adeò improviſus advênit, ut quod imbecillum ætate ac ſexu, ſtatim captum, aut trucidatum ſit. Juventus flumen Adranam [4] nando tramiſerat, Romanoſque pontem cœptantes arcebant: dein tormentis ſagittiſque pulſi, tentatis fruſtra conditionibus pacis, cùm quidam ad Germanicum perfugiſſent, reliqui, omiſſis pagis viciſque, in ſilvas diſperguntur. Cæſar incenſo Mattio [5] (id genti caput) aperta populatus [6], vertit ad Rhenum: non auſo hoſte terga abeuntium laceſſere, quod illi moris, quotiens aſtu magis, quàm per formidinem ceſſit. Fuerat animus Cheruſcis juvare Cattos, ſed exterruit Cæcina [7] huc illuc ferens arma: & Marſos congredi auſos, proſpero prœlio cohibuit [8].

LVII. Neque multò pòſt legati a Segeſte venerunt, auxilium orantes adversùs vim popularium [9], a quîs circumſidebatur; validiore apud eos Arminio, quando bellum [10] ſuadebat. Nam barbaris, quantò quis audaciâ promptus, tantò magis fidus, rebuſque motis potior habetur. Addiderat Segeſtes legatis filium, nomine Segimundum: ſed juvenis conſcientiâ

[1] Paterni præsidii] Druſianum illud præſidium, a Druſo Germanici patre exſtructum, in eo loco erat, ubi nunc *Wiſbaden*.

[2] Monte Tauno] Mons Taunus e regione Moguntiæ, *Mayence*, ſitus, nunc *Heyrich*, ſeu *die Hoehe*, appellatur.

[3] Ad munitiones viarum] Viarum illarum, aggeribus tabuliſque & trabibus munitarum, veſtigia paſſim in Haſſiâ & Weſtphaliâ exſtare docet Cl. Eccardus de orig. Germ. pag. 282. Addit earum reliquias *Pohlgraven* dictas inveniſſe & deſcripſiſſe Winckelmannum in hiſtoriâ Haſſicâ II, 4; ſeque ex ſchedis Gamanſianis didiciſſe aliam hujuſmodi viam ad Viſurgim, *le Weſer*, proceſſiſſe.

[4] Flumen Adranam] Adrana, nunc *l'Eder*. Comitatum *Waldek* interfluit.

[5] Incenso Mattio] Mattium, nunc *Marpurg*.

[6] Aperta populatus] Loca illa aperta, quæ ſunt inter *Marpurg* & *Putzbach*, populatus, ad Rhenum vertit. Cluver. German. Antiq. III, 7. p. 533. Eccardus ſuprà laudatus, pag. 283.

[7] Exterruit Cæcina] Qui Luppiam, *la Lippe*, ſecutus, ad caſtrum Aliſonem, *Elſen*, tetendiſſe videtur. Eccardus, ibid.

[8] Cohibuit] Hæc, vere; quæ ſequuntur, æſtate geſta ſunt.

[9] Vim popularium] Cheruſcorum.

[10] Quando bellum] Quia bellum ſuadebat.

cunctabatur:

cunctabatur: quippe anno, quo Germaniæ [1] defcivêre, ſacerdos apud Aram Ubiorum [2] creatus ruperat vittas, profugus ad rebelles. Adductus tamen in ſpem clementiæ Romanæ, pertulit patris mandata, benignéque exceptus cum præſidio Gallicam in ripam [3] miſſus eſt. Germanico pretium fuit [4], convertere agmen: pugnatumque in obſidentes, & ereptus Segeſtes magnâ cum propinquorum & clientium manu. Inerant feminæ nobiles, inter quas uxor Arminii [5], eademque filia Segeſtis, mariti magis quàm parentis animo, neque victa in lacrimas, neque voce ſupplex, compreſſis intra ſinum manibus, gravidum uterum intuens. Ferebantur & ſpolia Varianæ cladis, pleriſque eorum, qui tum in deditionem veniebant, prædæ data. Simul Segeſtes ipſe ingens viſu, & memoriâ bonæ ſocietatis impavidus: verba ejus in hunc modum fuêre.

A. U. C. 768. J. C. 15.

LVIII. «Non hic mihi primus erga populum Romanum fidei & conſtantiæ dies: ex quo a divo Auguſto civitate donatus ſum, amicos inimicoſque ex veſtris utilitatibus delegi: neque odio patriæ, (quippe proditores, etiam iis quos antepONUNT, inviſi ſunt) verùm quia Romanis Germaniſque idem conducere [6]; & pacem, quàm bellum probabam. Ergo raptorem filiæ meæ, violatorem fœderis veſtri Arminium, apud Varum, qui tum exercitui præſidebat, reum feci: dilatus ſegnitiâ ducis [7], quia parum præſidii in legibus erat, ut me, & Arminium, & conſcios vinciret, flagitavi. Teſtis illa nox [8],

[1] Anno, quo Germaniæ] Anno ſuperiore, quo deſcivêre Germaniæ, inferior ſcilicet & ſuperior.

[2] Aram Ubiorum] Nunc *Bonn*, in Germaniâ inferiore. Ara illa videtur fuiſſe Auguſto & Romæ ſacra, ſicut percelebris ara Lugdunenſis.

[3] Gallicam in ripam] Cis Rhenum; & fortè Aram Ubiorum miſſus. Infrà cap. 59.

[4] Pretium fuit] Operæ pretium fuit Germanico, qui ad Rhenum verterat, convertere agmen: pugnatumque in Cheruſcos, obſidentes Segeſtem, qui ereptus eſt cum magnâ propinquorum & clientium manu.

[5] Uxor Arminii] Thuſnelda, uxor Arminii, Segeſtis filia, mariti magis, quàm patris animo ſimilis.

[6] Idem conducere] Quia Romanis Germaniſque idem conducere judicavi; & pacem magis, quàm bellum probabam.

[7] Segnitia ducis] Quinctilii Vari. Velleius II, 118. Germani *in ſummam ſocordiam perduxêre Quinctilium. Uſque eò, ut ſe prætorem urbanum in foro jus dicere, non in mediis Germaniæ finibus exercitui præeſſe crederet.*

[8] Teſtis illa nox] Quæ Varianam cladem præceſſit. Suprà cap. 55.

A. U. C. 768. J. C. 15.

»mihi utinam potiùs noviſſima ! Quæ ſecuta ſunt, defleri ma»gis, quàm defendi poſſunt : ceterùm & injeci catenas Armi»nio, & a factione ejus injectas perpeſſus ſum. Atque ubi pri»mùm tui copia, vetera novis, & quieta turbidis antehabeo : »neque ob præmium, ſed ut me perfidiâ exſolvam ; ſimul genti »Germanorum idoneus conciliator, ſi pœnitentiam quàm per»niciem maluerit. Pro juventâ & errore filii veniam precor : »filiam neceſſitate huc adductam fateor: tuum erit conſultare, »utrum prævaleat, quòd ex Arminio concepit, an quòd ex me »genita eſt». Cæſar, clementi reſponſo, liberis propinquiſque ejus incolumitatem, ipſi ſedem Vetera [1], in provinciâ, pollicetur. Exercitum reduxit, nomenque *imperatoris* [2] auctore Tiberio accepit. Arminii uxor, virilis ſexûs ſtirpem [3] edidit : educatus Ravennæ [4] puer, quo mox ludibrio conflictatus ſit, in tempore memorabo [5].

LIX. Fama dediti benignéque excepti Segeſtis vulgata, ut quibuſque bellum invitis aut cupientibus erat, ſpe vel dolore accipitur. Arminium, ſuper inſitam violentiam, rapta uxor, ſubjectus ſervitio uxoris uterus, vecordem [6] agebant : volitabatque per Cheruſcos, arma in Segeſtem, arma in Cæſarem poſcens: neque probris temperabat. «Egregium patrem [7] ! magnum »imperatorem [8] ! fortem exercitum ! quorum tot manus unam »mulierculam avexerint. Sibi tres legiones [9], totidem legatos »procubuiſſe. Non enim ſe proditione, neque adversùs feminas »gravidas, ſed palam adversùs armatos bellum tractare : cerni »adhuc Germanorum in lucis ſigna Romana, quæ diis patriis

[1] Sedem Vetera] Vetera caſtra, nunc *Santen*, in provinciâ inferioris Germaniæ, ipſi ſedem pollicetur. Vide notas & emendationes ad Annal. I, 58.

[2] Nomenque Imperatoris] Re confectâ, ducem ſuum milites *imperatorem* ſalutabant. At Germanicus, perſpectâ Tiberii invidiâ, nomen illud non a militibus, ſed a Tiberio accepit.

[3] Virilis sexûs stirpem] Nomine Thumelicum.

[4] Ravennæ] *Ravenne, en Romagne.*

[5] Memorabo] Hæc annalium, aut hiſtoriæ pars iniquitate temporum periit. Thumelicum tamen, tres annos natum, in Germanici triumpho, Annal. II, 41. vectum fuiſſe docet Strabo VII, pag. 292. De ceteris ludibriis nihil audivi.

[6] Vecordem] Trucem ac ferocem.

[7] Egregium patrem] Segeſtem, Thuſneldæ Arminii uxoris patrem.

[8] Imperatorem] Germanicum.

[9] Tres legiones] In clade Varianâ.

» ſuſpenderit: coleret Segeſtes victam ripam [1]; redderet filio [2]
» ſacerdotium: hominem Germanos [3] numquam ſatis excuſa- A. U. C. 768. J. C. 15.
» turos, quòd inter Albim & Rhenum virgas, & ſecures, &
» togam viderint. Aliis gentibus, ignorantiâ imperii Romani,
» inexperta eſſe ſupplicia, neſcia tributa: quæ quando exuerint,
» inrituſque diſceſſerit ille inter numina dicatus Auguſtus, ille
» delectus Tiberius, ne imperitum adoleſcentulum, ne ſedi-
» tioſum exercitum paveſcerent. Si patriam, parentes, antiqua
» mallent, quàm dominos, & colonias novas; Arminium po-
» tiùs gloriæ ac libertatis, quàm Segeſtem flagitioſæ ſervitutis
» ducem ſequerentur».

LX. Concîti per hæc non modò Cheruſci, ſed conterminæ gentes: tractuſque in partes Inguiomerus Arminii patruus, veteri apud Romanos auctoritate: unde major Cæſari metus [4]: & ne bellum mole unâ ingrueret, Cæcinam cum quadraginta cohortibus Romanis, diſtrahendo hoſti, per Bructeros [5] ad flumen Amiſiam mittit: equitem Pedo præfectus, finibus Friſiorum [6] ducit: ipſe impoſitas navibus quatuor legiones per lacus vexit [7]: ſimulque pedes, eques, claſſis, apud prædictum amnem [8] convenêre. Chauci [9] cùm auxilia pollicerentur, in commilitium adſciti ſunt. Bructeros ſua urentes, expeditâ cum manu L. Stertinius, miſſu Germanici fudit, interque cædem & prædam

[1] Victam ripam] Victam Galliæ Belgicæ ripam, in quâ Vetera, nunc *Santen.*

[2] Filio] Segimundo. Suprà cap. 57.

[3] Hominem Germanos] Germanos numquam ſatis excuſaturos hominem illum, *Segeſtem*, quo proditore, viderunt Albim inter & Rhenum virgas, ſecures & togam Romanam. Aliis gentibus ignorantiâ populi imperiique Romani inexperta eſſe ſupplicia, inaudita tributa: quæ quando & ipſi exuerint, irritique diſceſſerint tum ille Auguſtus inter numina dicatus, tum ille Tiberius delectus Princeps, ne ergo Germanicum, imperitum adoleſcentulum, ne exercitum nuper ſeditioſum paveſcerent.

[4] Cæsari metus] Germanico Cæſari.

[5] Per Bructeros] Nunc *Ower-iſſel & partie de la Weſtphalie.* Rhenum inter ac Amiſiam, *l'Ems.* Eorum ſedes poſtea invaſêre Angrivarii. Vide Spenerum, Notit. Germaniæ Antiq. IV, 3. pag. 247. & ſeqq.

[6] Frisiorum] Supra Bructeros Friſii, *la Friſe.* Iter Pedonis & Cæcinæ accuratè deſcripſit Alting. Notit. Germ. Infer. Tab. 2.

[7] Per lacus vexit] Germanicus quatuor legiones, navibus impoſitas vexit per lacus, quos omnes abſorpſit pars illa oceani, quam dicimus *le Zuider-zée.*

[8] Prædictum amnem] Amiſiam.

[9] Chauci] Chauci minores, inter Amiſiam & Viſurgim, *le Weſer*, poſiti, cùm auxilia Romanis pollicerentur, in commilitium adſciti.

reperit undeviceſimæ legionis aquilam cum Varo amiſſam. Ductum inde agmen ad ultimos Bructerorum: quantumque Amiſiam & Luppiam [1] amnes inter, vaſtatum; haud procul Teutoburgienſi ſaltu [2], in quo reliquiæ Vari legionumque inſepultæ dicebantur.

A. U. C. 768. J. C. 15.

LXI. Igitur cupido Cæſarem invadit ſolvendi ſuprema militibus, ducique [3]; permoto ad miſerationem omni, qui aderat, exercitu, ob propinquos, amicos, denique ob caſus bellorum & ſortem hominum. Præmiſſo Cæcinâ, ut occulta ſaltuum ſcrutaretur, ponteſque & aggeres humido paludum & fallacibus campis imponeret, incedunt mæſtos locos, viſuque ac memoriâ deformes. Prima Vari caſtra, lato ambitu, & dimenſis principiis [4], trium legionum manus oſtentabant: dein ſemiruto vallo, humili foſsâ, acciſæ jam reliquiæ conſediſſe [5] intelligebantur: medio campi albentia oſſa, ut fugerant, ut reſtiterant, disjecta vel aggerata: adjacebant fragmina telorum, equorumque artus, ſimul truncis arborum antefixa ora [6]; lucis propinquis barbaræ aræ, apud quas tribunos, ac primorum ordinum centuriones mactaverant: & cladis ejus ſuperſtites pugnam aut vincula elapſi, referebant, « hîc cecidiſſe legatos; » illic raptas aquilas; primum ubi vulnus Varo adactum; ubi » infelici dextrâ, & ſuo ictu mortem invenerit; quo tribunali

[1] Amisiam et Luppiam] Amiſia, *l'Ems;* Luppia, *la Lippe.*

[2] Teutoburgiensi saltu] Teutoburgienſis ſaltus, Varianâ clade nobilis, in Paderbornenſi diœceſi prope Luppiæ fontem exſurgebat, ac per Lippienſem, Ravensbergenſem, Oſnabrugenſem, Monaſterienſem, & Oldenburgenſem ditionem exporrigebatur. Pugnavit Varus prope oppidum *Horn* inter *Lemgow* & *Paderborn;* cladis monumenta adhuc exſtant ſilva *Teuteberg*, & campus *Winfeldt*, id eſt, *Victoriæ*. Cluver. German. Antiq. III, 19. pag. 580. Spener. Notit. German. Antiq. II, 3. pag. 87. Lipſius & Bucherius in Belgio Roman. III, 1.

[3] Ducique] Varo.

[4] Dimensis principiis] Principia, locus erat, in quo aquilæ & ſigna legionum ſervabantur. Hîc quoque imperatoris tabernaculum: hîc forum in quo jus dicebatur & res quæque graviſſimæ conſultabantur: hîc promulgabantur leges, Principis literæ legebantur, dabatur ſignum pugnæ. Statius X, 120.

Ventum ad concilii penetrale, domumque verendam
Signorum.

Porrò cognitis ac dimenſis illis principiis, trium legionum manus, id eſt, caſtra ac ſpatia oſtentabant. Infrà de mor. German. XXXVII. *Metiaris molem manuſque gentis.*

[5] Consedisse] Altero pugnæ die caſtra ſecunda tentaſſe intelligebantur.

[6] Antefixa ora] Ad terrorem & victoriæ memoriam capita Romanorum truncis arborum antefixa.

» concionatus Arminius; quot patibula captivis, quæ ſcrobes [1]; » utque ſignis & aquilis per ſuperbiam inluſerit ».

A. U. C. 768. J. C. 15.

LXII. IGITUR Romanus, qui aderat, exercitus, ſextum poſt cladis annum, trium legionum oſſa, nullo noſcente alienas reliquias an ſuorum humo tegeret, omnes ut conjunctos, ut conſanguineos, auctâ in hoſtem irâ, mæſti ſimul & infenſi condebant. Primum exſtruendo tumulo ceſpitem Cæſar poſuit, gratiſſimo munere in defunctos, & præſentibus doloris ſocius. Quod Tiberio haud probatum; ſeu cuncta Germanici in deterius trahenti; ſive exercitum imagine cæſorum inſepultorumque tardatum ad prœlia, & formidoloſiorem hoſtium credebat: « neque imperatorem auguratu [2] & vetuſtiſſimis cærimoniis » prædítum, adtrectare feralia debuiſſe ».

LXIII. SED GERMANICUS cedentem in avia Arminium ſecutus, ubi primùm copia fuit, evehi equites, campumque, quem hoſtis inſederat, eripi jubet. Arminius colligi ſuos, & propinquare ſilvis monitos, vertit repentè: mox ſignum prorumpendi dedit iis, quos per ſaltus occultaverat. Tunc novâ acie turbatus eques, miſſæque ſubſidiariæ cohortes, & fugientium agmine impulſæ, auxerant conſternationem: trudebanturque in paludem gnaram vincentibus, iniquam neſciis, ni Cæſar productas legiones inſtruxiſſet: inde hoſtibus terror, fiducia militi: & manibus æquis abſceſſum. Mox reducto ad Amiſiam exercitu, legiones claſſe, ut advexerat, reportat. Pars equitum litore Oceani petere Rhenum juſſa. Cæcina, qui ſuum militem ducebat, monitus, quamquam notis itineribus [3] regrederetur, Pontes longos [4] quàm maturrimè ſuperare. Anguſtus is trames, vaſtas inter paludes, & quondam a L. Domitio aggeratus: cetera limoſa, tenacia gravi cœno, aut rivis incerta

[1] QUÆ SCROBES] Scrobes, foſſæ erant, in quibus damnati, capite plectebantur; mortui, terrâ obruebantur. Infrà Annal. XV, 67.

[2] AUGURATU] Augur erat Germanicus, & vetuſtiſſimis flaminum cærimoniis prædítus. Infrà Annal. II, 83.

[3] NOTIS ITINERIBUS] Per Bructeros. Suprà cap. 60.

[4] PONTES LONGOS] Pontes illos, ſeu aggeres, a fluvio Salâ vaſtas inter paludes per *Lankvoorde*, *Lichtvoorde*, *Amſſen* & *Koevoorde* a L. Domitio, Neronis Principis avo, ductos fuiſſe docet Alting, Notit. Germ. infer. Tab. 2. & pag. 53.

erant: circùm ſilvæ paullatim adclives; quas tum Arminius implevit, compendiis viarum, & cito agmine, onuſtum ſarcinis armiſque militem cùm anteveniſſet. Cæcinæ, dubitanti quonam modo ruptos vetuſtate pontes reponeret, ſimulque propulſaret hoſtem, caſtrametari in loco placuit; ut opus [1], & alii prœlium inciperent.

A. U. C. 768. J. C. 15.

LXIV. Barbari perfringere ſtationes, ſeque inferre munitoribus niſi [2], laceſſunt, circumgrediuntur, occurſant: miſcetur operantium bellantiumque clamor: & cuncta paritèr Romanis adverſa; locus uligine profundâ, idem ad gradum inſtabilis, procedentibus lubricus; corpora gravia loricis, neque librare pila inter undas poterant. Contrà Cheruſcis ſueta apud paludes prœlia, procera membra, haſtæ ingentes ad vulnera facienda, quamvis procul: nox demum inclinantes tum legiones adverſæ pugnæ exemit. Germani ob proſpera indefeſſi, ne tum quidem ſumptâ quiete, quantum aquarum circumſurgentibus jugis oritur, vertêre in ſubjecta: mersâque humo, & obruto quod effectum operis, duplicatus militi labor. Quadrageſimum id ſtipendium Cæcina parendi, aut imperitandi habebat: ſecundarum ambiguarumque rerum ſciens, eóque interritus. Igitur futura volvens, non aliud reperit, quàm ut hoſtem [3] ſilvis coërceret, donec ſaucii, quantumque gravioris agminis, anteirent: nam medio montium & paludum porrigebatur planicies, quæ tenuem aciem pateretur. Deliguntur legiones, quinta dextro lateri [4]; unaetviceſima in lævum; primani ducendum ad agmen; viceſimanus adversùm ſecuturos.

LXV. Nox per diverſa inquies: cùm barbari feſtis epulis, læto cantu, aut truci ſonore ſubjecta vallium ac reſultantes

[1] Ut opus] Ut alii pontes reponerent, alii prœlium inciperent. *Alii* quoque omiſêre, Cæſar de bello Gall. I, 8. Livius III, 37.

[2] Inferre munitoribus nisi] Se inferre munitoribus eniſi.

[3] Quam ut hostem] Non aliud reperit quàm ut hoſtem ſilvis coërceret, donec Romani, ſuperiore prœlio ſaucii, & quidquid erat gravioris agminis, ut impedimenta, commeatus, aliaque id genus, anteirent.

[4] Quinta dextro lateri] Hunc legionum ordinem prope *Amſſen* imaginari haud difficile. Ad occidentem legio prima, *l'avant-garde*; ad orientem legio viceſima, *l'arrierè-garde*; inter utramque mediæ, versùs ſeptentrionem legio quinta, versùs meridiem legio unaetviceſima, *le corps d'armée*.

ſaltus complerent; apud Romanos invalidi ignes, interruptæ voces, atque ipſi paſſim adjacerent vallo, oberrarent tentoriis, inſomnes magis quàm pervigiles. Ducemque terruit dira quies: nam Quinctilium Varum ſanguine oblitum, & paludibus emerſum, cernere & audire viſus eſt, velut vocantem, non tamen obſecutus, & manum intendentis repuliſſe. Cœptâ luce, miſſæ in latera legiones metu, an contumaciâ, locum deſeruêre: capto properè campo, humentia ultra. Neque tamen Arminius, quamquam libero incurſu, ſtatim prorupit: ſed ut hæſêre cœno foſſiſque impedimenta, turbati circùm milites, incertus ſignorum ordo, utque tali in tempore ſibi quiſque properus, & lentæ adversùm imperia aures, irrumpere Germanos jubet, clamitans, « En Varus, & eodem iterum fato »victæ legiones! » Simul hæc: & cum delectis ſcindit agmen, equiſque maximè vulnera ingerit: illi ſanguine ſuo, & lubrico paludum lapſantes, excuſſis rectoribus disjicere obvios, proterere jacentes: plurimus circa aquilas labor, quæ neque adversùm ferri [1] ingruentia tela, neque figi limosâ humo poterant. Cæcina dum ſuſtentat aciem, ſuffoſſo equo delapſus circumveniebatur, ni prima legio ſeſe oppoſuiſſet: juvit hoſtium aviditas, omiſsâ cæde, prædam ſectantium; eniſæque legiones, veſperaſcente die, in aperta & ſolida: neque is miſeriarum finis: ſtruendum vallum, petendus agger: amiſſa [2] magnâ ex parte, per quæ egeritur humus, aut exciditur ceſpes: non tentoria manipulis, non fomenta ſauciis: infectos cœno aut cruore cibos dividentes, funeſtas tenebras, & tot hominum millibus unum jam reliquum diem lamentabantur.

A. U. C. 768. J. C. 15.

LXVI. FORTE equus abruptis vinculis vagus, & clamore territus, quoſdam occurrentium obturbavit: tanta inde conſternatio inrupiſſe Germanos credentium, ut cuncti ruerent ad portas; quarum Decumana [3] maximè petebatur, averſa

[1] ADVERSUM FERRI] Quæ neque ferri adversùm ingruentia tela, neque figi limosâ humo poterant.

[2] AMISSA] Amiſſa erant magnâ ex parte inſtrumenta per quæ egeritur humus, aut exciditur ceſpes.

[3] DECUMANA] In Romanorum caſtris quatuor erant portæ, quarum præcipuæ Prætoria & Decumana. Prætoria vulgò orienti, ſemper hoſti obverſa. Decu-

hosti, & fugientibus tutior. Cæcina, comperto vanam esse formidinem, cùm tamen neque auctoritate, neque precibus, ne manu quidem obsistere, aut retinere militem quiret; projectus in limine portæ, miseratione demum, quia per corpus legati eundum erat, clausit viam: simul tribuni & centuriones falsum pavorem docuerunt.

A. U. C. 768. J. C. 15.

LXVII. Tunc contractos in principia[1], jussosque dicta cum silentio accipere, temporis ac necessitatis monet. « Unam » in armis salutem, sed ea consilio temperanda: manendum- » que intra vallum, donec expugnandi hostes[2] spe, propiùs » succederent: mox undique erumpendum: illâ eruptione ad » Rhenum perveniri: quòd si fugerent, plures silvas, profun- » das magis paludes, sævitiam hostium supereſſe: at victoribus » decus, gloriam: quæ domi cara[3], quæ in castris honesta », memorat: reticuit de adversis. Equos dehinc, orsus a suis, legatorum tribunorumque, nullâ ambitione, fortissimo cuique bellatori tradit, ut hi[4], mox pedes, in hostem invaderent.

LXVIII. Haud minus inquies Germanus, spe, cupidine, & diversis ducum sententiis agebat: Arminio, « sinerent » egredi, egressosque rursum per humida & impedita circum- » venirent », suadente: atrociora Inguiomero, & læta barbaris, « ut vallum armis ambirent: promptam expugnationem, plures » captivos, incorruptam prædam fore ». Igitur ortâ die, proruunt fossas, injiciunt crates, summa valli prensant, raro super[5] milite, & quasi ob metum defixo. Postquam hæsêre munimentis, datur cohortibus signum, cornuaque ac tubæ concinuêre: exin clamore & impetu tergis Germanorum circumfunduntur, exprobrantes, « non hîc silvas, nec paludes, sed æquis locis

mana, Prætoriæ & hosti aversa, ac proinde fugientibus tutior. Per illam delinquentes milites ad pœnam educebantur. Veget. I, 23.

[1] In principia] De principiis dictum suprà cap. 61.

[2] Expugnandi hostes] Donec hostes, expugnandi spe, propiùs succederent.

[3] Quæ domi cara] Si fugerent, plures silvas, profundas magis paludes, sævitiam, seu vim impetumque hostium; at victoribus, decus ac gloriam supereſſe. Parentes, amicos, ceteraque quæ domi cara sunt; munera & dona militaria, quæ in castris honesta, memorat.

[4] Ut hi] Ut hi primùm, deinde pedites, in hostem invaderent.

[5] Raro super] Raro super vallum milite.

» æquos

» æquos deos ». Hosti, facile excidium, & paucos & semermos cogitanti, sonus tubarum, fulgor armorum, quantò inopina, tantò majora offunduntur: cadebantque, ut rebus secundis avidi, ita adversis incauti. Arminius integer, Inguiomerus post grave vulnus, pugnam deseruêre: vulgus trucidatum est, donec ira & dies permansit. Nocte demum reversæ legiones, quamvis plus vulnerum [1], eadem ciborum egestas fatigaret, vim, sanitatem, copias, cuncta in victoriâ habuêre. A. U. C. 768. J. C. 15.

LXIX. PERVASERAT interim « circumventi exercitûs » fama, & « infesto Germanorum agmine Gallias peti »: ac ni Agrippina impositum Rheno [2] pontem solvi prohibuisset, erant qui id flagitium formidine auderent: sed femina ingens animi, munia ducis per eos dies induit, militibusque ut quis inops, aut saucius, vestem & fomenta dilargita est. Tradit C. Plinius [3], Germanicorum bellorum scriptor, stetisse apud principium pontis, laudes & grates reversis legionibus habentem. Id Tiberii animum altiùs penetravit. « Non enim simplices [4] eas curas: nec adversùs externos militem quæri: nihil » relictum imperatoribus, ubi femina manipulos interviset, » signa adeat, largitionem tentet, tamquam parum ambitiosè » filium ducis [5] gregali habitu circumferat, *Cæsaremque Caligulam* » appellari velit. Potiorem jam apud exercitus Agrippinam, quàm legatos, quàm duces: compressam a muliere seditionem [6], cui nomen Principis obsistere non quiverit ». Accendebat hæc onerabatque Seianus, peritiâ morum Tiberii, odia in longum jaciens, quæ reconderet, auctaque promeret.

[1] PLUS VULNERUM] Accepta enim erant nova vulnera. Legiones Vetera castra, nunc *Santen*, reversæ sunt.

[2] IMPOSITUM RHENO] Apud Vetera castra. Nec audiendus Lipsius, qui existimat pontem illum apud Treveros fuisse, & eumdem esse, de quo agit Strabo IV, pag. 194.

[3] C. PLINIUS] Eruditissimus historiæ naturalis scriptor, *bella omnia, quæ unquam cum Germanis gesta sunt, viginti voluminibus comprehenderat.* Sueton. de viris illustribus.

[4] NON ENIM SIMPLICES] Non enim simplices esse ac sinceras curas illas, sed fucatas; nec quæri militem adversùs externos hostes, sed adversùs patriam & Principem.

[5] FILIUM DUCIS] Caium Caligulam. De gregali ejus habitu dictum suprà cap. 41.

[6] SEDITIONEM] Seditionem inferioris exercitûs, nunc victoris. Suprà cap. 40.

A. U. C. 768. J. C. 15.

LXX. At Germanicus legionum[1], quas navibus vexerat, ſecundam & quartamdecimam itinere terreſtri P. Vitellio[2] ducendas tradit, quò levior claſſis vadoſo mari[3] innaret, vel reciproco ſideret. Vitellius primum iter ſiccâ humo, aut modicè adlabente æſtu, quietum habuit. Mox impulſu aquilonis[4], ſimul ſidere æquinoctii[5], quo maximè tumeſcit Oceanus, rapi agique agmen: & opplebantur terræ: eadem freto, litori, campis facies: neque diſcerni poterant incerta ab ſolidis, brevia a profundis. Sternuntur fluctibus, hauriuntur gurgitibus: jumenta, ſarcinæ, corpora exanima, interfluunt, occurſant: permiſcentur inter ſe manipuli, modò pectore, modò ore tenus exſtantes, aliquando ſubtracto ſolo disjecti aut obruti: non vox, & mutui hortatus juvabant, adverſante undâ: nihil ſtrenuus ab ignavo, ſapiens ab imprudenti, conſilia a caſu differre: cuncta pari violentiâ involvebantur. Tandem Vitellius in editiora[6] eniſus, eódem agmen ſubduxit: pernoctavêre ſine utenſilibus, ſine igni, magna pars nudo aut mulcato corpore, haud minùs miſerabiles, quàm quos hoſtis circumſidet: quippe illis etiam honeſtæ mortis uſus, his inglorium exitium: lux reddidit terram; penetratumque ad amnem Unſingin[7], quò Cæſar claſſe contenderat: impoſitæ deinde legiones, vagante famâ[8] ſubmerſas; nec fides ſalutis, antequam Cæſarem exercitumque reducem vidêre.

LXXI. Jam Stertinius ad accipiendum in deditionem Segimerum fratrem Segeſtis præmiſſus, ipſum & filium ejus[9] in civitatem Ubiorum[10] perduxerat: data utrique venia, facilè

[1] Legionum] Superioris exercitûs.

[2] P. Vitellio] Vitellii imperatoris patruo. Sueton. in Vitell. II. Vide ſtemma Vitelliorum inter notas & emendationes Hiſt. I, 9.

[3] Vadoso mari] Mare illud vadoſum inter inſulas *Borkum* & *Schelling*.

[4] Impulsu aquilonis] Propriè Cori, *Nord-oueſt*. Alting. Notit. Germ. inf. pag. 4.

[5] Æquinoctii] Autumnalis.

[6] In editiora] Edita hæc loca adhuc videntur in ripâ dextrâ amnis Unſingis.

[7] Ad amnem Unsingin] Unſingis, nunc *Hunſe*, vel *Hunſing*, cui adjacet urbs *Groningue*. Vide notas & emendationes ad Annal. I, 70.

[8] Vagante fama] In inferiore Germaniâ.

[9] Filium ejus] Seſitachum. Vide ejus ſtemma ſuprà cap. 55.

[10] Civitatem Ubiorum] Et, ut videtur, Aram Ubiorum, *Bonn*.

Segimero, cunctantiùs filio; quia Quinctilii Vari corpus inlusiſſe dicebatur. Ceterùm ad ſupplenda exercitûs damna certavêre Galliæ, Hiſpaniæ, Italia; quod cuique promptum, arma, equos, aurum offerentes: quorum laudato ſtudio Germanicus, armis modò & equis ad bellum ſumptis, propriâ pecuniâ militem juvit. Utque cladis memoriam etiam comitate leniret, circumire ſaucios; facta ſingulorum extollere; vulnera intuens, alium ſpe, alium gloriâ, cunctos alloquio & curâ, ſibique & prœlio firmabat. A. U. C. 768. J. C. 15.

LXXII. Decreta eo anno triumphalia inſignia [1] A. Cæcinæ, L. Apronio, C. Silio, ob res cum Germanico geſtas. Nomen patris patriæ Tiberius a populo ſæpius ingeſtum, repudiavit: neque in acta ſua jurari, quamquam cenſente ſenatu, permiſit: « cuncta mortalium incerta, quantóque plus adeptus »foret, tantò ſe magis in lubrico » dictans. Non tamen ideo faciebat fidem civilis animi: nam legem majeſtatis reduxerat, cui nomen apud veteres idem, ſed alia in judicium veniebant; ſi quis proditione exercitum, aut plebem ſeditionibus, denique malè geſtâ republicâ majeſtatem populi Romani minuiſſet: facta arguebantur, dicta impunè erant. Primus Auguſtus cognitionem de famoſis libellis, ſpecie legis ejus [2] tractavit, commotus Caſſii Severi libidine, quâ viros feminaſque inluſtres procacibus ſcriptis diffamaverat: mox Tiberius, conſultante Pompeio Macro prætore, « an judicia majeſtatis redderentur? » «exercendas leges eſſe» reſpondit. Hunc quoque aſperavêre carmina, incertis auctoribus vulgata in ſævitiam ſuperbiamque ejus, & diſcordem cum matre animum.

LXXIII. Haud pigebit referre, in Falanio & Rubrio, modicis equitibus Romanis, prætentata crimina; ut quibus initiis, quantâ Tiberii arte, graviſſimum exitium irrepſerit,

[1] Triumphalia insignia] De his ornamentis dicetur infrà Vit. Agric. XL.

[2] Specie legis ejus] Jam olim XII Tabulis prohibiti libelli famoſi. At eorum cognitionem ſpecie legis majeſtatis Auguſtus primus tractavit. Dio, LVI. pag. 587. Horat. II. Epiſt. I, 152.

Quin etiam lex
Pœnaque lata, malo quæ nollet carmine quemquam
Deſcribi.

De Caſſio Severo plura Annal. IV, 21.

dein repreſſum ſit [1], poſtremò arſerit, cunctaque corripuerit,
A. U. C. 768. J. C. 15. noſcatur. Falanio objiciebat accuſator, « quòd inter cultores »Auguſti, qui per omnes domos in modum collegiorum habe»bantur, Caſſium quemdam mimum corpore infamem adſci»viſſet: quódque venditis hortis, ſtatuam Auguſti ſimul manci»paſſet ». Rubrio crimini dabatur, « violatum perjurio nomen »Auguſti ». Quæ ubi Tiberio notuêre, ſcripſit conſulibus; « Non ideo decretum patri ſuo cælum, ut in perniciem civium »is honor verteretur. Caſſium hiſtrionem ſolitum inter alios »ejuſdem artis intereſſe ludis, quos mater ſua [2] in memoriam »Auguſti ſacraſſet. Nec contra religiones fieri, quòd ef»figies ejus, ut alia numinum ſimulacra, venditionibus hor»torum & domuum accedant. Jusjurandum perinde æſtiman»dum, quàm ſi Jovem fefelliſſet: deorum injurias diis curæ [3] ».

LXXIV. Nec multo pòſt Granium Marcellum, prætorem Bithyniæ, quæſtor ipſius Cæpio Criſpinus majeſtatis poſtulavit, ſubſcribente [4] Romano Hiſpone: qui formam vitæ iniit, quam poſtea celebrem miſeriæ temporum, & audaciæ hominum fecerunt: nam egens, ignotus, inquies, dum occultis libellis ſævitiæ principis adrepit, mox clariſſimo cuique periculum faceſſit, potentiam apud unum, odium apud omnes adeptus, dedit exemplum, quod ſecuti, ex pauperibus divites, ex contemptis metuendi, perniciem aliis ac poſtremùm ſibi invenêre. Sed Marcellum inſimulabat, « ſiniſtros de Tiberio »ſermones habuiſſe »: inevitabile crimen, cùm ex moribus Principis fœdiſſima quæque deligeret accuſator, objectaretque reo: nam quia vera erant, etiam dicta credebantur. Addidit Hiſpo, « ſtatuam Marcelli altiùs, quàm Cæſarum ſitam: & aliâ

[1] Dein repressum sit] Irrepſit ſub Tiberio, repreſſum a Tito, Sueton. in Tit. VIII. Exarſit & cuncta corripuit ſub Domitiano, Sueton. in Domit. X & XI

[2] Quos mater sua] Peculiares illos ludos a Livia inſtitutos, & poſtea ab imperatoribus celebratos memorat Dio LVI. pag. 600.

[3] Diis curæ] Suas quidem injurias ulciſcitur Deus. Ne tamen omnes impunitas ſinant Principes: ſed graviſſimas quaſque, religioni & imperio pernicioſas, ulciſcantur, ut populis, ut ſibi conſulant.

[4] Subscribente] De his accuſationum ſubſcriptoribus vide Sigonium de Judiciis II, 10.

»in ſtatuâ, amputato capite [1] Auguſti, effigiem Tiberii indi- A. U. C.
»tam »: ad quod exarſit adeò, ut ruptâ taciturnitate procla- 768.
maret, « ſe quoque in eâ causâ laturum ſententiam palam & J. C.
»juratum [2] », quò ceteris eadem neceſſitas fieret. Manebant 15.
etiam tum veſtigia morientis libertatis. Igitur Cn. Piſo, « Quo », inquit, « loco cenſebis, Cæſar? ſi primus, habebo quod ſequar: ſi »poſt omnes, vereor ne imprudens diſſentiam »: permotus his, quantóque incautiùs efferbuerat, pœnitentiâ patiens [3], tulit abſolvi reum criminibus majeſtatis: de pecuniis repetundis, ad reciperatores [4] itum eſt.

LXXV. Nec patrum cognitionibus ſatiatus, judiciis adſidebat in cornu tribunalis, ne prætorem curuli depelleret: multaque eo coram, adversùs ambitum & potentium preces conſtituta: ſed dum veritati conſulitur, libertas corrumpebatur [5]. Inter quæ Pius Aurelius, ſenator, queſtus « mole publicæ viæ, ductuque aquarum, labefactas ædes ſuas », auxilium patrum invocabat: reſiſtentibus ærarii prætoribus, ſubvênit Cæſar, pretiumque ædium Aurelio tribuit, erogandæ per honeſta pecuniæ cupiens: quam virtutem diu retinuit, cùm ceteras exueret. Propertio Celeri prætorio, veniam ordinis ob paupertatem petenti, decies ſeſtertiûm [6] largitus eſt, ſatis comperto, paternas ei anguſtias eſſe: tentantes eadem alios, probare cauſam ſenatui juſſit; cupidine ſeveritatis, in his etiam, quæ rite faceret, acerbus: unde ceteri ſilentium & paupertatem confeſſioni & beneficio præpoſuêre.

[1] Amputato capite] Statuarum capita aliquando permutabant Romani, teſte Plinio XXXV, 2. Sed hæc, aliaque plurima crimini vertebantur, Principe Tiberio. Sueton. in Tiber. LVIII.

[2] Et juratum] In gravibus judiciis jurare ſoliti erant judices. Inde Plin. XXXIII, 34. *Vir optimus ſemel a condito ævo judicatus eſt Scipio Naſica a jurato ſenatu.*

[3] Pœnitentia patiens] Et patiens pœnitentiâ, quòd incautiùs efferbuerat.

[4] Ad reciperatores] Recuperatores, judices erant qui de rebus privatis recipiendis reddendiſque cognoſcebant, ita ut quiſque ſuum recuperaret. Sigonius de Judiciis I, 22.

[5] Libertas corrumpebatur] Veritati quidem Tiberius conſulebat præſentiâ, ſed libertatem corrumpebat majeſtate & reverentiâ. Putidè Velleius II, 129. *Cum quantâ gravitate, ut ſenator & judex, non ut Princeps & cauſas preſſiùs audit!*

[6] Decies sestertium] Decies centena millia ſeſtertiûm, monetæ Gallicæ libras 194531.

A. U. C. 768. J. C. 15.

LXXVI. EODEM anno continuis imbribus auctus Tiberis, plana urbis ſtagnaverat: relabentem ſecuta eſt ædificiorum & hominum ſtrages. Igitur cenſuit Aſinius Gallus, « ut libri »Sibyllini [1] adirentur »: renuit Tiberius, perinde divina humanaque obtegens: ſed remedium coërcendi fluminis Ateio Capitoni, & L. Arruntio mandatum. Achaiam ac Macedoniam onera deprecantes, levari in præſens proconſulari imperio [2], tradique Cæſari placuit. Edendis gladiatoribus, quos Germanici fratris [3] ac ſuo nomine obtulerat, Druſus præſedit, quamquam vili ſanguine nimis gaudens: quod vulgus formidoloſum [4], & pater arguiſſe dicebatur: cur abſtinuerit ſpectaculo ipſe, variè trahebant; alii tædio cœtûs, quidam triſtitiâ ingenii [5], & metu comparationis, quia Auguſtus comiter interfuiſſet. Non crediderim ad oſtentandam ſævitiam [6], movendaſque populi offenſiones, conceſſam filio materiem: quamquam id quoque dictum eſt.

LXXVII. AT THEATRI licentia proximo priore anno [7] cœpta, graviùs tum erupit, occiſis non modò e plebe, ſed militibus & centurione [8], vulnerato tribuno prætoriæ cohortis, dum probra in magiſtratus & diſſenſionem vulgi prohibent. Actum de eâ ſeditione apud patres, dicebanturque ſententiæ, «ut prætoribus jus virgarum in hiſtriones eſſet»: interceſſit Haterius Agrippa tribunus plebei, increpituſque eſt Aſinii Galli oratione, ſilente Tiberio, qui ea ſimulacra libertatis ſenatui præbebat: valuit tamen interceſſio, quia divus Auguſtus

[1] LIBRI SIBYLLINI] In novis aut afflictis rebus Sibyllini libri conſulebantur, & vulgò calamitates portendebant, quod oraculis familiare. Vide Plinium XVII, 25. & Onuphr. Panvinium *De libris Sibyllinis.*

[2] PROCONSULARI IMPERIO] Ita ut non jam a populo adminiſtrarentur, ſed Cæſaris eſſent. Vide notas & emendationes.

[3] GERMANICI FRATRIS] Adoptione. In Sardianorum nummis apud Harduinum Select. Opera. pag. 149. ΔΡΟΥΣΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΑΔΕΛΦΟΙ. Druſus Cæſar, Germanicus Cæſar fratres.

[4] QUOD VULGUS FORMIDOLOSUM] Quod populo formidinem injiciebat. Vide notas & emend. ad Annal. I, 76.

[5] TRISTITIA INGENII] Plinius XXVIII, 2. Sect. 5. *Cur ſternumentis ſalutamus? Quod etiam Tiberium Cæſarem, triſtiſſimum, ut conſtat, hominum, in vehiculo exegiſſe tradunt.*

[6] OSTENTANDAM SÆVITIAM] Druſi, filii ſui.

[7] PROXIMO PRIORE ANNO] Ut dictum ſuprà cap. 54.

[8] MILITIBUS ET CENTURIONE] Qui ludis adſidebant, ut turbas & rixas comprimerent.

« immunes verberum hiſtriones » quondam reſponderat [1], neque fas Tiberio infringere dicta ejus. De modo lucaris [2], & adversùs laſciviam fautorum, multa decernuntur; ex quîs maximè inſignia: « Ne domos Pantomimorum ſenator introiret: ne » egredientes in publicum, equites Romani cingerent: aut alibi, » quàm in theatro, ſpectarentur: & ſpectantium immodeſtiam » exſilio multandi poteſtas prætoribus fieret ». A. U. C. 768. J. C. 15.

LXXVIII. TEMPLUM [3] ut in coloniâ Tarraconenſi ſtrueretur Auguſto, petentibus Hiſpanis permiſſum; datumque in omnes provincias exemplum. Centeſimam [4] rerum venalium poſt bella civilia inſtitutam deprecante populo, edixit Tiberius « militare ærarium eo ſubſidio niti: ſimul imparem oneri [5] » rempublicam, niſi viceſimo militiæ anno veterani dimitteren- » tur » : ita proximæ ſeditionis malè conſulta, quibus ſexdecim ſtipendiorum finem expreſſerant [6], abolita in poſterum.

LXXIX. ACTUM deinde in ſenatu ab Arruntio & Ateio, an ob moderandas Tiberis exundationes verterentur flumina & lacus, per quos augeſcit. Auditæque municipiorum & coloniarum legationes, orantibus Florentinis, « ne Clanis [7] ſolito

[1] RESPONDERAT] Quàm facilis fuerit hiſtrionibus, quomodo cum illis egerit Auguſtus fusè explicat Suetonius in Aug. XLV.

[2] DE MODO LUCARIS] *Lucar* dicebatur pecunia quæ in ſpectacula erogabatur. Vide notas & emendationes ad Annal. I, 77.

[3] TEMPLUM] Templum illud exhibent nummi plurimi Tarraconenſium. In anticâ parte DEO AVGVSTO, Auguſtus ſedet, capite radiato, ſiniſtrâ haſtæ innixus, dexterâ victoriam tenens. In poſticâ parte, templum. AETERNITATIS AVGVSTAE CVTT. Id eſt, *Colonia Victrix Togata Tarraco.* Plura vide apud Cl. V. Florez, *Medallas de Eſpaña.* Tabla XLIV. pag. 583 & ſeqq. Exemplum illud provincias omnes pervaſit. Inde tot templa Auguſto erecta. Tarraco, olim citerioris Hiſpaniæ caput, nunc *Tarragone*, in Catalauniâ.

[4] CENTESIMAM] Gallicè *le centiéme.* Nec tantùm centeſima venalium, ſed viceſima etiam hereditatum & legatorum, quæ a maximè propinquis & pauperibus non relinquerentur, ærario militari ab Auguſto contributa. Dio, LV. pag. 565.

[5] IMPAREM ONERI] Ob præmia tantò plura, quantò brevius militiæ tempus, veteranis danda. Nec immeritò hæc queritur Tiberius. Cùm enim, exactis militiæ annis, darentur ſingulis militibus XII $\overline{\text{HS}}$, ut dictum eſt ſuprà cap. 17, ſi annus ſextus decimus, non verò viceſimus, eſſet ſtipendiorum finis, tunc intra annos octoginta pro ſolâ legionariorum miſſione ſolito majorem $\overline{\text{XVIII M}}$ HS, Gallicæ monetæ libris 350190450 impenſam faciebat reſpublica: tanto oneri certè impar.

[6] EXPRESSERANT] Ut dictum ſuprà cap. 36.

[7] CLANIS] Clanis, nunc *Chiana.* In Tiberim defluit.

A. U. C. 768. J. C. 15.

»alveo demotus in amnem Arnum [1] transferretur, idque ipſis »perniciem adferret ». Congruentia his Interamnates [2] diſſeruêre: « peſſum ituros fecundiſſimos Italiæ campos, ſi amnis »Nar [3] » (id enim parabatur) « in rivos diductus, ſuperſtagna»viſſet ». Nec Reatini [4] ſilebant, Velinum lacum [5], quà in Narem effunditur, obſtrui recuſantes; « quippe in adjacentia »erupturum: optumè rebus mortalium conſuluiſſe naturam, »quæ ſua ora fluminibus, ſuos curſus, utque originem ita »fines dederit: ſpectandas etiam religiones ſociorum, qui ſacra, »& lucos, & aras patriis amnibus dicaverint: quin ipſum »Tiberim nolle, prorſus accolis fluviis orbatum, minore glo»riâ fluere ». Seu preces coloniarum, ſeu difficultas operum, ſive ſuperſtitio valuit, ut in ſententiam Piſonis concederetur, qui nil mutandum cenſuerat.

LXXX. Prorogatur Poppæo Sabino provincia Mœſia, additis Achaiâ & Macedoniâ [6]. Id quoque morum Tiberii fuit, continuare imperia, ac pleroſque ad finem vitæ in iiſdem exercitibus, aut juriſdictionibus [7] habere. Cauſæ variæ traduntur: alii « tædio novæ curæ, ſemel placita pro æternis »ſervaviſſe »: quidam « invidiâ, ne plures fruerentur »: ſunt qui exiſtiment, « ut callidum ejus ingenium, ita anxium ju»dicium [8] » : neque enim eminentes virtutes ſectabatur, & rurſum vitia oderat: ex optimis, periculum ſibi; a peſſimis, dedecus publicum metuebat: quâ hæſitatione poſtremò eò provectus eſt, ut mandaverit quibuſdam provincias, quos egredi urbe non erat paſſurus.

[1] Arnum] Arnus, nunc *l'Arno*. *Florentini præfluenti Arno appoſiti*. Plin. III, 5.

[2] Interamnates] Plin. III, 14. *Interamnates cognomine Nartes*. Quorum caput Interamna, nunc *Terni*, in Umbriâ. Civem ſuum fuiſſe Tacitum gloriantur, ut dictum eſt in Præfatione.

[3] Amnis Nar] Amnis Umbriæ. Nunc dicitur *Nera*.

[4] Reatini] Reatinorum urbs princeps Reate, nunc *Rieti*, in Umbriâ.

[5] Velinum lacum] Lacus ille nunc appellatur *Lago di piè di Luco*, in Umbriâ.

[6] Achaia et Macedonia] Quas Cæſari attributas vidimus ſuprà cap. 76. Poſtea populo redditæ, ut dicetur in notis & emendationibus ad Annal. I, 80. & in ſupplemento Annal. X, 7.

[7] Aut jurisdictionibus] Ceteriſque poteſtatibus, quæ jus dicebant in provinciis. Erant in urbe magiſtratus, in provinciis poteſtates. Sueton. in Claud. XXIII.

[8] Anxium judicium] Quod verius puto.

LXXXI.

A. U. C. 768. J. C. 15.

LXXXI. De comitiis conſularibus [1], quæ tum primùm illo principe, ac deinceps fuêre, vix quidquam firmare auſim; adeò diverſa, non modò apud auctores, ſed in ipſius orationibus reperiuntur. Modò, ſubtractis [2] candidatorum nominibus, originem cujuſque, & vitam, & ſtipendia deſcripſit, ut qui forent intelligeretur: aliquando, eâ quoque ſignificatione ſubtractâ [3], candidatos hortatus, ne ambitu comitia turbarent, ſuam ad id curam pollicitus eſt: plerumque, « eos tantùm apud »ſe profeſſos » differuit, « quorum nomina conſulibus edidiſ»ſet; poſſe & alios profiteri, ſi gratiæ, aut meritis confide»rent » : ſpecioſa verbis, re inania, aut ſubdola: quantóque majore libertatis imagine tegebantur, tantò eruptura ad infenſius ſervitium.

[1] Comitiis consularibus] De comitiis, quæ ſub Tiberii principatu primùm hoc anno, ac deinceps fuêre, ut crearentur conſules, vix quidquam affirmare auſim.

[2] Modo subtractis] Reticendo candidatorum nomina.

[3] Significatione subtracta] Hac quoque ſignificatione aliquando ſuppreſsâ & omiſsâ, candidatos hortabatur ne ambitu comitia turbarent, ſe id curaturum pollicitus. Plerumque dixit eos tantùm, quorum nomina conſulibus indicaſſet, apud ipſum profeſſos ſe eſſe candidatos; poſſe & alios profiteri, ſi vel gratiæ, ob majorum amicorumque memoriam, vel meritis, ob beneficia in patriam collata, confiderent. Specioſa quidem verba, ſed inania. Comitiis enim ita dominabatur, ut per ſimulationem tantùm ea habere videretur. De his plura Dio LVIII. pag. 634.

BREVIARIUM

LIBRI SECUNDI.

I. *Motus aliqui in Oriente.* III. *Vonones, Parthorum rex, ſolio ab Artabano pulſus, & ad Armenios profugus, ab his in regnum accipitur: quo mox demovetur ob metum & Artabani minas.* V. *Tiberius, ſpecie moti Orientis, Germanicum a Germanicis legionibus abſtrahit. Paret ille, ſed lentè. Germaniam enim ingreditur. Cheruſcos & Arminium magno prœlio vincit. Mox adverſa maris expertus, quæ proſperâ in Marſos expeditione penſavit.* XXVII. *Libo Druſus rerum novarum accuſatus. Spretæ M. Hortali preces.* XXXIX. *Clemens, ementito Poſtumi Agrippæ nomine, turbat. Salluſtii Criſpi artibus capitur, & Romam perducitur.* XLI. *Germanicus de Cattis, Cheruſcis, aliiſque nationibus uſque ad Albim triumphat.* XLII. *Archelaus, Cappadocum rex, dolo in urbem accitus, & indignè habitus, moritur. Regnum ejus in provinciam redactum.* XLIII. *Germanico Oriens permiſſus; Piſoni Syria, cum occultis, ut creditur, in Germanicum mandatis.* XLIV. *Druſus in Illyricum mittitur contra Germanos, qui*

inter ſe diſcordes otium & ſecuritatem Romanis fecêre XLV. *Cheruſci, duce Arminio, potentem & veterem regem Maroboduum, magno nec incruento prœlio vincunt.* XLVII. *In Aſiâ duodecim urbes terræ motu collapſæ. Tiberii liberalitas.* L. *Adoleſcit lex majeſtatis.* LII. *Tacfarinas in Africâ bellum movet. A Furio Camillo ſtatim repreſſus.* LIII. *Germanicus, iterum conſul, in Armeniam venit: regem Zenonem, amoto Vonone, volentibus iis imponit. Deinde Ægyptum proficiſcitur.* LXII. *Druſus Germanos ad diſcordias inlicit. Maroboduus, vi Catualdæ regno pulſus, in Italiam vênit, & Ravennæ per duodeviginti annos egit. Idem Catualdæ mox caſus, qui Forum Julium miſſus eſt.* LXIV. *Rheſcuporis, Thracum rex, operâ Pomponii Flacci datur in vincula: Romam perducitur.* LXVIII. *Vononis cædes.* LXIX. *Germanicus, Ægypto remeans, cuncta, quæ juſſerat, a Piſone abolita, vel in contrarium verſa reperit. Hinc inimicitiarum ſemina. Paullo pòſt morbo correptus, cum ingenti gentium omnium luctu, Antiochiæ exſtinguitur.* LXXIV. *Piſo, veneficii ſuſpectus, Syriam repetere impeditur.* LXXXIII. *Honores multi mortuo Germanico Romæ decreti.* LXXXV. *Sanctiones contra muliebrem impudicitiam.* LXXXVI. *Virginis Veſtalis delectus.*

LXXXVII. *Arminius in Germaniâ popularium dolo cæſus.*

Hæc geſta annis quatuor.

A. U. C.	J. C.		
DCCLXIX.	16.	*Coſſ.*	T. STATILIO Siſennâ Tauro, L. SCRIBONIO Libone.
DCCLXX.	17.	*Coſſ.*	C. CÆCILIO Rufo, L. POMPONIO Flacco Græcino.
DCCLXXI.	18.	*Coſſ.*	TIBERIO Cæſare Auguſto III, GERMANICO Cæſare II.
DCCLXXII.	19.	*Coſſ.*	M. JUNIO Silano, L. NORBANO Flacco.

C. CORNELII *TACITI* ANNALES.

LIBER SECUNDUS.

SISENNA Statilio Tauro, L. Libone Conſulibus [1], mota Orientis regna, provinciæque Romanæ [2]; initio apud Parthos orto, qui petitum Româ, acceptumque regem, quamvis gentis Arſacidarum [3], ut externum aſpernabantur. Is fuit Vonones, obſes Auguſto datus a Phraate [4]. Nam Phraates, quamquam depuliſſet exercitus, duceſque Romanos [5], cuncta venerantium officia ad Auguſtum verterat [6]; partemque prolis, firmandæ A. U. C. 769. J. C. 16.

[1] LIBONE Coss.] T. Statilius Siſenna Taurus & L. Scribonius Libo conſulatum geſſêre anno urbis conditæ DCCLXIX, Jeſu Chriſti 16. Prænomen Statilii Siſennæ docuit vetus lapis inter Fabretti inſcriptiones, pag. 701.

[2] PROVINCIÆQUE ROMANÆ] Regnis Orientis conterminæ.

[3] ARSACIDARUM] Arſacidæ dicti reges Parthi ab Arſace imperii Parthici conditore.

[4] A PHRAATE] Phraate IV. Vide notas & emendationes ad Annal. II, 1. Ibi canon regum Parthorum proponitur.

[5] DUCESQUE ROMANOS] Antonium, Oppium Statianum alioſque duces Romanos vicit ac depulit Phraates. Plutarch. in Anton. pag. 938. Dio XLIX, pag. 407 & ſeqq.

[6] AD AUGUSTUM VERTERAT] Ita quidem verterat, ut ſigna, quæ oppreſſo Craſſo, pulſo Antonio, ceperant Parthi, Auguſto remitteret, eique quatuor ſuos filios obſides committeret. Verebatur enim ne populi, ſcelera exoſi, ſibi in-

amicitiæ, miſerat: haud perinde noſtrî metu, quàm fidei popularium diffiſus.

A. U. C. 769. J. C. 16.

II. Post finem Phraatis & ſequentium regum [1], ob internas cædes, venêre in urbem legati a primoribus Parthis, qui Vononen [2] vetuſtiſſimum liberorum ejus accirent. Magnificum id ſibi credidit Cæſar [3], auxitque opibus: & accepêre barbari lætantes, ut ferme ad nova imperia. Mox ſubit pudor, « degeneraviſſe Parthos: petitum alio ex orbe regem » hoſtium artibus infectum: jam inter provincias Romanas ſo- » lium Arſacidarum haberi, darique. Ubi illam gloriam truci- » dantium Craſſum [4], exturbantium Antonium, ſi mancipium » Cæſaris, tot per annos ſervitutem perpeſſum, Parthis impe- » ritet? » Accendebat dedignantes & ipſe [5], diverſus a majorum inſtitutis, raro venatu, ſegni equorum curâ, quotiens per urbes incederet lecticæ geſtamine, faſtuque erga patrias epulas: inridebantur & Græci comites, ac viliſſima utenſilium anulo clauſa [6]: ſed prompti aditus, obvia comitas, ignotæ Parthis virtutes, nova vitia [7]; & quia ipſorum moribus aliena, perinde odium pravis & honeſtis.

III. Igitur Artabanus [8] Arſacidarum e ſanguine, apud Dahas [9] adultus, excitur; primoque congreſſu fuſus, reparat

ſidias ſtruerent. Hæc fusè proſequuntur Strabo VI. pag. 288. XVI. pag. 748. Velleius II, 91 & 94. Sueton. in Aug. XLIII. Negligenter verò nec ſatis accuratè Dio LI. pag. 456. LIII. pag. 519. In veteri inſcriptione quæ exſtat Romæ in hortis Medicæis, Gruter. pag. CCLXXXVIII. num. 2. memorantur duo Phraatis filii,

SERASPADANES. PHRAATIS
ARSACIS. REGVM. REGIS. F
PARTHVS
RHODASPES. PHRAATIS
ARSACIS. REGVM. REGIS. F
PARTHVS.

[1] Sequentium regum] Phraatacis & Orodis II. Vide canonem regum Parthorum loco ſuprà cit.

[2] Vononen] Accitus eſt Vonones circa annum U. C. DCCLII. A. C. 2. Vononis initia cum annis U.C. DCCLVII & DCCLIX connectit V. Cl. Vaillant Arſacid. imp. pag. 191 & 10. Errat in utroque, ut ex ipſo Tacito patet.

[3] Cæsar] Auguſtus, non verò Tiberius, ut perperam exiſtimavit R. P. Gillet, qui hac in re Joſephum adulteravit, Antiq. Judaic. XVIII, 2.

[4] Trucidantium Crassum] Craſſum trucidavit Orodes I. Antonium exturbavit Phraates IV. Florus III, 11. IV, 10. Vide canonem regum Parthorum.

[5] Et ipse] Vonones.

[6] Anulo clausa] Viliſſima utenſilium, nec niſi ad luxum comparata, Romano more inter pretioſiſſimam ſupellectilem aſſervata, & anulo clauſa.

[7] Nova vitia] Illæ ipſæ virtutes, Parthis ignotæ, nova videbantur vitia.

[8] Artabanus] Artabanus II. Vide canonem regum Parthorum.

[9] Apud Dahas] Dahæ, populi Scythiæ, vires,

vires, regnoque potitur. Victo Vononi perfugium Armenia fuit, vacua tunc, interque Parthorum & Romanas opes infida; ob scelus Antonii, qui Artavasden, regem [1] Armeniorum, specie amicitiæ inlectum, dein catenis oneratum, postremò interfecerat. Ejus filius Artaxias [2], memoriâ patris nobis infensus, Arsacidarum vi seque regnumque tutatus est. Occiso Artaxiâ per dolum propinquorum, datus a Cæsare [3] Armeniis Tigranes [4], deductusque in regnum a Tiberio Nerone. Nec Tigrani diuturnum imperium fuit, neque liberis ejus, quamquam sociatis more externo [5] in matrimonium regnumque. Dein jussu Augusti impositus Artavasdes [6], & non sine clade nostrâ dejectus.

A. U. C. 769. J. C. 16.

IV. Tum C. Cæsar [7] componendæ Armeniæ deligitur. Is Ariobarzanen, origine Medum, ob insignem corporis formam, & præclarum animum, volentibus Armeniis præfecit. Ariobarzane morte fortuitâ absumpto, stirpem ejus haud toleravêre: tentatoque feminæ imperio, cui nomen Erato, eâque brevì pulsâ, incerti solutique, & magis sine domino, quàm in libertate, profugum Vononen in regnum accipiunt. Sed ubi minitari Artabanus, & parum subsidii in Armeniis, vel si nostrâ vi defenderetur, bellum adversùs Parthos sumendum erat: rector Syriæ Creticus Silanus [8] excitum custodiâ circumdat, manente luxu & regio nomine: quod ludibrium ut

Oxo flumini vicini, & maris Caspii accolæ, nunc *le Dahistan*. De his Virgilius Æneid. VIII, 728.

Indomitique Dahæ.

[1] Artavasden regem] Romanos priùs deceperat Artavasdes. Strabo XI, pag. 524. Vide notas & emendationes ad Annal. II, 3. Ibi canon regum Armeniorum dabitur.

[2] Artaxias] Artaxias II. Vide canonem regum Armeniorum.

[3] A Cæsare] Augusto. Vide Em. Norisium Cenotaph. Pisan. Dissert. II, cap. 9. pag. 185.

[4] Tigranes] Errat Dio qui Tigranen in solio restitutum dicit lib. LIV, pag. 526. Nondum rex fuerat Tigranes. Graviùs adhuc peccat Velleius II, 94. cùm regnum Artavasdi traditum scribit. De hoc Tigrane III. vide canonem regum Armeniorum.

[5] Sociatis more externo] More Ægyptiorum aliorumque externorum, quorum reges sorores suas uxores ducebant.

[6] Impositus Artavasdes] Quis fuerit ille Artavasdes, quando impositus aut dejectus, quæ fuerit clades Romana, fortè innotesceret, si Dionis historia manca non foret ac mutila. Pauca habet Zonaras Tom. I. pag. 589. Dio LV. pag. 555. Nihil verò Moses Chorenensis, in inauditis totus.

[7] C. Cæsar] Caius Cæsar, Augusti nepos, de quo suprà Annal. I, 3. & in stemmate Cæsarum num. 48.

[8] Creticus Silanus] De illo infrà cap. 43.

effugere agitaverit Vonones, in loco reddemus [1].

A. U. C. 769. J. C. 16.

V. Ceterum Tiberio haud ingratum accidit turbari res Orientis, ut eâ ſpecie Germanicum ſuetis legionibus [2] abſtraheret; noviſque provinciis impoſitum, dolo ſimul & caſibus objectaret. At ille, quantò acriora in eum ſtudia militum, & averſa patrui voluntas, celerandæ victoriæ intentior [3], tractare prœliorum vias, & quæ ſibi tertium jam annum belligeranti ſæva vel proſpera eveniſſent: « fundi Germanos acie & juſtis » locis [4]; juvari ſilvis, paludibus, brevi æſtate, & præmaturâ » hieme: ſuum militem haud perinde vulneribus, quàm ſpa- » tiis itinerum, damno armorum [5] adfici: feſſas Gallias miniſ- » trandis equis: longum impedimentorum agmen, opportu- » num ad inſidias, defenſantibus iniquum. At ſi mare intretur, » promptam ipſis poſſeſſionem, & hoſtibus ignotam: ſimul » bellum maturiùs incipi, legioneſque & commeatus pariter » vehi: integrum equitem, equoſque, per ora & alveos flumi- » num mediâ in Germaniâ fore ».

VI. Igitur huc intendit: miſſis ad cenſus [6] Galliarum, P. Vitellio & C. Antio; Silius, & Anteius, & Cæcina fabricandæ claſſi præponuntur. Mille naves ſufficere viſæ, properatæque: aliæ breves, anguſtâ puppi prorâque, & lato utero, quò faciliùs fluctus tolerarent: quædam planæ carinis, ut ſine noxâ ſiderent: plures, adpoſitis utrimque gubernaculis, converſo ut repentè remigio, hinc vel illinc adpellerent: multæ pontibus ſtratæ, ſuper quas tormenta veherentur, ſimul aptæ ferendis equis aut commeatui, velis habiles, citæ remis, augebantur alacritate [7] militum in ſpeciem ac terrorem. Inſula Batavorum [8]

[1] In loco reddemus] Infrà cap. 68.

[2] Suetis legionibus] Germanicis legionibus.

[3] Victoriæ intentior] At Germanicus, quantò acriora in ſe ſtudia militum, & magis averſa patrui, *Tiberii*, voluntas, tantò celerandæ victoriæ intentior, cœpit tractare prœliorum vias, & ſecum reputare quæ ſibi tertium jam annum belligeranti ſæva vel proſpera eveniſſent.

[4] Justis locis] Vulgò dicimus *æquis locis*. *Juſtis* fortè error eſt librariorum.

[5] Damno armorum] Damno armorum, quæ in ſilvis & paludibus amittebant.

[6] Ad census] Suprà Annal. I, 31.

[7] Augebantur alacritate] Naves illas, quamquam ſpecioſas & terribiles, alacritas militum efficiebat ſpecioſiores & terribiliores.

[8] Insula Batavorum] Plin. IV, 15. *In Rheno ipſo prope centum M. paſſuum in*

in quam convenirent prædicta, ob faciles adpulsus [1], accipiendisque copiis, & transmittendum ad bellum opportuna. Nam Rhenus uno alveo continuus, aut modicas insulas circumveniens, apud principium agri Batavi [2], velut in duos amnes dividitur, servatque nomen & violentiam cursûs, quà Germaniam prævehitur [3], donec Oceano misceatur: ad Gallicam ripam latior & placidior adfluens, verso cognomento *Vahalem* [4] accolæ dicunt: mox id quoque vocabulum mutat *Mosâ* flumine [5], ejusque immenso ore eumdem in Oceanum effunditur.

A. U. C. 769. J. C. 16.

VII. Sed Cæsar, dum adiguntur [6] naves, Silium legatum cum expeditâ manu inruptionem in Cattos [7] facere jubet: ipse, audito castellum Luppiæ flumini [8] adpositum obsideri, sex legiones eò duxit. Neque Silio ob subitos imbres aliud actum, quàm ut modicam prædam, & Arpi principis Cattorum conjugem, filiamque raperet: neque Cæsari copiam pugnæ obsessores fecêre, ad famam adventûs ejus dilapsi. Tumulum tamen [9] nuper Varianis legionibus structum, & veterem aram [10] Druso sitam disjecerant: restituit aram; honorique patris princeps ipse cum legionibus decucurrit [11]. Tumulum iterare haud visum: & cuncta inter castellum Alisonem, ac Rhenum, novis limitibus, aggeribusque permunita.

longitudinem, nobilissima Batavorum insula & Cannenufatum. Nunc *Betuve.*

[1] Ob faciles adpulsus] Huc enim naves omnes tum in Rheno, tum in Mosâ factæ, facilè adpellere poterant, copias accipere, & bellum transmittere.

[2] Apud principium agri Batavi] Ubi nunc *Schencken-Schantz*, vulgò *le fort de Skenck.*

[3] Germaniam prævehitur] Et Belgicam a Frisiâ dividit.

[4] Vahalem] Nunc *le Vahal.*

[5] Mosa flumine] Nunc *la Meuse.* Ipsum Vahalis nomen Rhenus mutat prope oppidum *den Briel.* Ibi enim Mosâ receptus immenso ore in Oceanum effunditur.

[6] Dum adiguntur] Dum naves in Batavorum insulam adiguntur.

[7] In Cattos] *La Hesse.*

[8] Castellum Luppiæ flumini] Castellum Alisonem, nunc *Elsen*, prope urbem *Lipsprink*, flumini Luppiæ, *la Lippe*, adpositum obsideri a Germanis Transrhenanis.

[9] Tumulum tamen] De hoc tumulo suprà Annal. I, 62.

[10] Veterem aram] Ara illa vetus Druso, Germanici patri, sita ad Alisonem & Luppiam. Altera fuit ad Rhenum & Moguntiacum. Dio LV, pag. 549. Eutrop. VII. Vide etiam Cluverium German. Antiq. II, 13. pag. 378.

[11] Cum legionibus decucurrit] Apud Veteres pompæ funebris pars fuit decursio. Vide notas & emendationes ad Annal. II, 7.

A. U. C. 769. J. C. 16.

VIII. JAMQUE classis advenerat [1], cùm præmisso commeatu, & distributis in legiones ac socios navibus, fossam, cui *Drusianæ* [2] nomen, ingressus, precatusque Drusum patrem, « ut se eadem ausum, libens placatusque exemplo ac memoriâ » consiliorum atque operum juvaret » : lacus inde [3] & Oceanum usque ad Amisiam flumen secundâ navigatione pervehitur : classis Amisiæ relicta [4], lævo amne ; erratumque in eo [5], quòd non subvexit : transposuit militem dextras in terras iturum : ita plures dies efficiendis pontibus absumpti. Et eques quidem ac legiones prima æstuaria, nondum adcrescente undâ, intrepidi transiêre : postremum auxiliorum agmen, Batavique in parte eâ, dum insultant aquis, artemque nandi ostentant, turbati, & quidam hausti sunt. Metanti castra Cæsari Angrivariorum [6] defectio a tergo nuntiatur : missus illico Stertinius cum equite & armaturâ levi, igne & cædibus perfidiam ultus est.

IX. FLUMEN Visurgis [7] Romanos Cheruscosque [8] interfluebat : ejus in ripâ cum ceteris primoribus Arminius adstitit, quæsitoque « an Cæsar [9] venisset ? » postquam « adesse » responsum est, « ut liceret cum fratre conloqui » oravit. Erat is in exercitu cognomento Flavius, insignis fide, & amisso per

[1] CLASSIS ADVENERAT] Advenerat in Batavorum insulam.

[2] FOSSAM, CUI DRUSIANÆ] A Druso, Germanici patre ita nuncupatam : illam fecit Drusus, perfecit Paulinus Pompeius, ut dicetur infrà Annal. XIII, 53. Exstat adhuc in Gueldriâ, a Rheno & vico *Iseloort*, ad fluvium Salam, *l'Yssel*, & oppidum *Doesbourg*, octo millium passuum intervallo deducta.

[3] LACUS INDE] Lacum Flevum & alios minores, quos omnes nunc occupat *le Zuider-Zée*.

[4] AMISIÆ RELICTA] Amisia, non fluvius, sed statio, nunc *Wester-Emden*, ad lævam Amisiæ, *l'Ems*, ripam sita.

[5] ERRATUMQUE IN EO] In eo erratum, quòd classis militem in superiora & ficciora non subvexit, sed in demissis humidisque reliquit ; iturumque in dextras Chaucorum minorum terras transposuit in lævos Frisiorum agros : ut optimè explicat Bucherius Belg. Rom. III, 6.

[6] ANGRIVARIORUM] Pars major Angrivariorum inter Amisiam & Visurgim, ubi nunc comitatus *Lingen*, & episcopatus *Osnabrug* & *Minden*. Pars minor trans Visurgim, nunc *partie du comté de Schawenbourg*. Manet veteris habitationis memoria in ducatu *Engern*. Posteà sedes mutavêre Angrivarii, ut dicetur in libro de moribus Germanorum, cap. 33.

[7] FLUMEN VISURGIS] *Le Weser*.

[8] CHERUSCOSQUE] Cherusci Visurgim inter & Albim, *l'Elbe*, habitabant, ubi nunc *les états de Lunebourg & de Brunswik*.

[9] AN CÆSAR] Germanicus.

vulnus oculo paucis antè annis, duce Tiberio: tum permiſſum; progreſſuſque ſalutatur ab Arminio: qui amotis ſtipatoribus, « ut ſagittarii noſtrâ pro ripâ diſpoſiti abſcederent », poſtulat; & poſtquam digreſſi, « unde ea deformitas oris? » interrogat fratrem: illo locum, & prœlium referente, « quodnam præ- » mium recepiſſet? » exquirit. Flavius « aucta ſtipendia, tor- » quem, & coronam, aliaque militaria dona [1] » memorat, inridente Arminio vilia ſervitii pretia. A. U. C. 769. J. C. 16.

X. Exin diverſi ordiuntur: hic « magnitudinem Roma- » nam, opes Cæſaris [2], & victis graves pœnas; in deditionem » venienti paratam clementiam; neque conjugem [3] & filium » ejus hoſtiliter haberi ». Ille « fas patriæ, libertatem avitam, » penetrales Germaniæ deos [4], matrem precum ſociam; ne » propinquorum & adfinium, denique gentis ſuæ deſertor & » proditor, quàm imperator eſſe mallet ». Paullatim inde ad jurgia prolapſi, quominus pugnam conſererent, ne flumine quidem interjecto cohibebantur; ni Stertinius adcurrens, plenum iræ, « armaque & equum » poſcentem Flavium attinuiſſet. Cernebatur contrà minitabundus Arminius, prœliumque denuntians: nam pleraque Latino ſermone interjaciebat, ut qui Romanis in caſtris ductor popularium meruiſſet.

XI. Postero die, Germanorum acies trans Viſurgim ſtetit. Cæſar, niſi pontibus præſidiiſque impoſitis, dare in diſcrimen legiones haud imperatorium ratus, equitem vado tramittit: præfuêre Stertinius, & e numero primipilarium [5]

[1] Militaria dona] De his militaribus donis dictum ſuprà Annal. I, 44. in notis & emendationibus.

[2] Opes Cæsaris] Germanici.

[3] Neque conjugem] Neque Thuſneldam, Arminii conjugem, neque filium ejus Thumelicum hoſtiliter haberi. Suprà Annal. I, 57. Vide etiam ſtemma Arminii inter notas & emendationes ad Annal. I, 55.

[4] Penetrales Germaniæ deos] Ipſoſque Germaniæ Penates deos, ita dictos, teſte Tullio de Nat. Deor. II, 28. *Ab eo, quod penitus inſident; ex quo etiam penetrales a poetis vocantur.* Cùm in antiquis libris ſcribatur *penetralis Germaniæ deos*, quidam intelligunt *interioris Germaniæ deos*: nec attendunt *penetralis* ſcribi, ut in nummis ob civis servatos. Locum hunc Taciti citat Rob. Stephanus, ſed vitioſum, & pravâ interpretatione vitioſiorem. Sit ſatis monuiſſe ut emendetur.

[5] Primipilarium] *Primipilaris* dicebatur primus legionis centurio. E numero primipilarium, id eſt, e numero primorum centurionum. *Primipilares* dicti ſunt quoque *primipili*. Sic apud Cl.

Æmilius, distantibus locis invecti, ut hostem diducerent. Quà celerrimus amnis, Cariovalda dux Batavorum erupit [1]: eum Cherusci fugam simulantes, in planitiem saltibus circumjectam traxêre: dein coorti, & undique effusi trudunt adversos, instant cedentibus, collectosque in orbem, pars congressi, quidam eminus proturbant. Cariovalda, diu sustentatâ hostium sævitiâ [2], hortatus suos ut ingruentes catervas globo frangerent, atque ipse in densissimos inrumpens, congestis telis & suffosso equo labitur, ac multi nobilium circà: ceteros vis sua, aut equites cum Stertinio Æmilioque subvenientes, periculo exemêre.

A. U. C. 769. J. C. 16.

XII. Cæsar transgressus Visurgim [3], indicio perfugæ cognoscit, « delectum ab Arminio locum pugnæ; convenisse & »alias nationes in silvam Herculi sacram [4], ausurosque noctur»nam castrorum oppugnationem ». Habita indici fides, & cernebantur ignes; suggressique propiùs speculatores « audiri fre»mitum equorum, immensique & inconditi agminis murmur » attulêre. Igitur propinquo summæ rei discrimine, explorandos militum animos ratus, quonam id modo incorruptum foret [5], secum agitabat: « Tribunos & centuriones læta sæpiùs, quàm »comperta nuntiare; libertorum servilia ingenia; amicis inesse »adulationem: si concio vocetur, illic quoque, quæ pauci »incipiant, reliquos adstrepere [6]: penitus noscendas mentes, »cùm secreti & incustoditi, inter militares cibos, spem aut »metum proferrent ».

XIII. Nocte cœptâ, egressus augurali [7], per occulta &

Gori. Inscript. Antiq. Tom. I, pag. 248. PRIMIPILO. ITER. LEG. XVI. Vide notas & emendationes ad Annal. II, 11.

[1] Erupit] Natando erupit.

[2] Hostium sævitia] Hostium vi ac impetu. Sic ferme suprà Annal. I, 67.

[3] Transgressus Visurgim] Inter urbem *Hamelen* & oppidum *Oldendorf* Visurgim transgressus videtur.

[4] Herculi sacram] Silva illa erat prope campum Idistaviso, de quo infrà cap. 16.

[5] Incorruptum foret] Secum agitabat quonam modo incorruptam, nec adulteratam, veritatem cognosceret.

[6] Reliquos adstrepere] Strepitu approbare. Sic infrà Hist. IV, 49. *Obvios & subitæ rei miraculo attonitos, ut eadem adstreperent, hortari.*

[7] Egressus augurali] Augurale, seu *Auguratorium* erat *parte dextrâ* prætorii, *parte lævâ tribunal*, teste Hygino de Castrametatione. In *Augurali* sumebantur auspicia. Non prætorio, sed *Augurali* egressus est Germanicus, ut certiùs lateret.

vigilibus ignara, comite uno, contectus humeros ferinâ pelle[1], adit caſtrorum vias, adſiſtit tabernaculis, fruiturque famâ ſui: cùm hic « nobilitatem ducis », « decorem » alius, plurimi « patientiam, comitatem, per ſeria, per jocos eumdem animum », laudibus ferrent: « reddendamque gratiam in acie » faterentur: ſimul « perfidos & ruptores pacis, ultioni & gloriæ mactan- » dos ». Inter quæ [2] unus hoſtium Latinæ linguæ ſciens, acto ad vallum equo, voce magnâ, « conjuges, & agros, & ſtipendii in » dies, donec bellaretur, ſeſtertios centenos, ſi quis transfu- » giſſet », Arminii nomine pollicetur. Incendit ea contumelia legionum iras: « veniret dies, daretur pugna: ſumpturum mi- » litem Germanorum agros, tracturum conjuges: accipere » omen [3], & matrimonia ac pecunias hoſtium prædæ deſtinare ». Tertiâ fermè vigiliâ [4] adſultatum eſt caſtris, ſine conjectu teli, poſtquam crebras pro munimentis cohortes, & nihil remiſſum ſenſêre.

A. U. C. 769. J. C. 16.

XIV. Nox eadem lætam Germanico quietem tulit, viditque ſe operatum [5], & ſanguine ſacro reſpersâ prætextâ, pulchriorem aliam manibus aviæ Auguſtæ [6] accepiſſe. Auctus omine, addicentibus auſpiciis [7], vocat concionem, & quæ ſapientiâ prævisa, aptaque imminenti pugnæ, differit. « Non » campos modò [8] militi Romano ad prœlium bonos, ſed ſi ratio

[1] Ferina pelle] Germanorum more, quorum multi erant inter auxiliares.

[2] Inter quæ] Dum ita obambulabat Germanicus, unus hoſtium, Cheruſcus aliquis, Latinæ linguæ ſciens, acto ad Romanorum vallum equo, vociferavit dari conjuges, & agros, & ſtipendii in ſingulos dies, donec bellaretur, ſeſtertios centenos, monetæ noſtræ Gallicæ libras 19, ſi quis tranſfugiſſet.

[3] Accipere omen] Jam jam omen accipiunt, matrimonia ſeu uxores, ac pecunias hoſtium prædæ deſtinant.

[4] Tertia ferme vigilia] In duodecim horas, ſeu quatuor vigilias, noctes ſuas dividebant Romani. Itaque circa mediam noctem, ut vulgò loquimur, Cheruſci adſultavêre caſtris Romanorum, ſine ullo tamen conjectu teli, quòd ſenſêre cohortes crebras ſtare pro munimentis, & nihil eſſe remiſſum ac ſomnolentum.

[5] Se operatum] Vidit ſe rem divinam feciſſe, & Diis libaſſe. Tibull. II. Eleg. V, 95.

Tunc pubes operata Deo diſcumbat in herbâ.

Augur erat Germanicus; ideo ſe in ſacris prætextâ indutum vidit. Veſtis enim erat pontificum, magiſtratuum & puerorum.

[6] Aviæ Augustæ] Liviæ.

[7] Addicentibus auspiciis] Ingens animi ob gratum omen fauſtaque auſpicia.

[8] Non campos modo] Non campos

A. U. C. 769. J. C. 16.

»adsit, silvas & saltus: nec enim immensa barbarorum scuta, »enormes hastas, inter truncos arborum, & enata humo vir- »gulta, perinde haberi quàm pila, & gladios, & hærentia cor- »pori tegmina: densarent ictus, ora mucronibus quærerent: non »loricam Germano, non galeam; ne scuta quidem ferro ner- »vove firmata, sed viminum textus, vel tenues & fucatas »colore tabulas: primam utcumque aciem hastatam; ceteris, »præusta aut brevia tela: jam corpus, ut visu torvum, & ad »brevem impetum validum, sic nullâ vulnerum patientiâ: sine »pudore flagitii, sine curâ ducum, abire, fugere; pavidos »adversis[1]; inter secunda, non divini, non humani juris me- »mores. Si tædio viarum ac maris finem cupiant, hac acie »parari: propiorem jam Albim, quàm Rhenum: neque bel- »lum ultrà, modò se patris patruique[2] vestigia prementem, »iisdem in terris victorem sisterent». Orationem ducis secutus militum ardor; signumque pugnæ datum.

XV. Nec Arminius, aut ceteri Germanorum proceres omittebant suos quisque testari: « Hos esse Romanos Variani »exercitûs fugacissimos, qui ne bellum tolerarent, seditionem »induerint[3]: quorum pars onusta vulneribus tergum, pars »fluctibus & procellis fractos artus, infensis rursum hostibus, »adversis diis, objiciant, nullâ boni spe. Classem quippe & »avia Oceani quæsita, ne quis venientibus occurreret, ne pul- »sos premeret: sed ubi miscuerint manus, inane victis ven- »torum remorumque subsidium. Meminissent modò avaritiæ,

modò militi Romano ad prœlium bonos esse, sed si ratio adsit, silvas & saltus æquè valere. Nec enim immensa barbarorum scuta, enormes hastas, inter truncos arborum, & enata humo virgultà pugnantibus tam commoda esse, quàm Romanorum pila, & gladios, & hærentia corpori tegmina, scilicet cassides & brevia scuta. Pila verò ita describit Vegetius II, 15. *Bina missilia* habebant milites Romani, *unum majus, ferro triangulo, unciarum novem, hastili pedum quinque & semis, quod pilum vocabant, nunc spiculum dicitur, ad cujus jactum exercebantur præcipuè milites; quod arte & virtute directum & scutatos pedites, & loricatos equites sæpe transverberabat: aliud minus ferro triangulo, unciarum quinque, hastili trium pedum & semis, quod tunc verriculum, nunc verutum dicitur.* Hæc pila in nummis & veteribus monumentis nonnumquam videntur.

[1] Pavidos adversis] Adversis rebus.

[2] Patris patruique] Patris sui Drusi, & patrui Tiberii Principis.

[3] Seditionem induerint] Seditionem Pannonicam & Germanicam memorat, de quâ multa libro superiore.

crudelitatis

» crudelitatis, ſuperbiæ [1]: aliud ſibi reliquum, quàm tenere li- » bertatem, aut mori ante ſervitium » ?

A. U. C. 769. J. C. 16.

XVI. Sic accensos & prœlium poſcentes in campum, cui *Idiſtaviſo* nomen [2], deducunt: is medius inter Viſurgim & colles, ut ripæ fluminis cedunt, aut prominentia montium reſiſtunt, inæqualiter ſinuatur: pone tergum inſurgebat ſilva [3], editis in altum ramis, & purâ humo [4] inter arborum truncos. Campum & prima [5] ſilvarum, barbara acies tenuit: ſoli Cheruſci juga inſedêre, ut prœliantibus Romanis deſuper incurrerent. Noſter exercitus ſic inceſſit: auxiliares Galli, Germanique in fronte: poſt quos pedites ſagittarii: dein quatuor legiones, & cum duabus prætoriis cohortibus, ac delecto equite Cæſar: exin totidem aliæ legiones, & levis armatura cum equite ſagittario, ceteræque ſociorum cohortes. Intentus paratuſque miles, ut ordo agminis in aciem adſiſteret.

XVII. Visis Cheruſcorum catervis, quæ per ferociam proruperant, validiſſimos equitum incurrere latus, Stertinium cum ceteris turmis [6] circumgredi, tergaque invadere jubet, ipſe in tempore adfuturus. Interea pulcherrimum augurium, octo aquilæ [7] petere ſilvas, & intrare viſæ, imperatorem advertêre [8]: exclamat, « Irent, ſequerentur Romanas aves [9], propria » legionum numina ». Simul pedeſtris acies [10] infertur; &

[1] Crudelitatis, superbiæ] Meminiſſent modò avaritiæ, crudelitatis, ſuperbiæ Romanæ. Aliudne ſibi reliquum, quàm tenere libertatem, aut mori ante ſervitium?

[2] Cui Idistaviso nomen] Quantùm ex Cornelianæ deſcriptionis & locorum ratione poſſum adſequi, pugnatum inter oppidum *Oldendorf* & pagum *Stemern*, haud procul ab arce *Schawenbourg*. Memoriam campi *Idiſtaviſi* adhuc exſtare in nomine arcis *Eiſdorp* opinatur Cluverius German. Antiq. III, 14. pag. 554. Eccardus, pag. 291. in nomine montis *Deiſter*.

[3] Insurgebat silva] Herculi Germanico, ſeu Tuiſconi ſacra, ut explicat Eccardus, ibid.

[4] Pura humo] Sine virgultis aliiſque viarum impedimentis.

[5] Campum et prima] Germani bipartiti campum & prima ſilvarum tenuêre. Cheruſci inter hos medii juga *Luerberg* & *Neſſelberg* inſedêre.

[6] Cum ceteris turmis] Equitum.

[7] Octo aquilæ] Ne credas veras eſſe aquilas, ſed ſecundi tantùm generis, *pygargos* a caudâ albicante dictas Gallis *Jean le Blanc*. Vide Plinium X, 3.

[8] Imperatorem advertere] Oculos animumque Germanici affecêre. Suprà Annal. I, 41. *Militum aures oraque advertêre*.

[9] Romanas aves] Aquilas Romanas, quas legiones tanquam propria numina venerabantur. Vide notas & emendationes ad Annal. II, 17.

[10] Pedestris acies] Romanorum.

præmiſſus eques, poſtremos ac latera impulit. Mirumque dictu, duo hoſtium agmina diversâ fugâ, qui ſilvam tenuerant, in aperta, qui campis adſtiterant, in ſilvam ruebant: medii inter hos Cheruſci, collibus detrudebantur: inter quos inſignis Arminius manu, voce, vulnere, ſuſtentabat pugnam: incubueratque ſagittariis, illà rupturus, ni Rætorum Vindelicorumque [1], & Gallicæ cohortes ſigna objeciſſent: niſu tamen corporis, & impetu equi pervaſit, oblitus faciem ſuo cruore, ne noſceretur: quidam «agnitum a Chaucis inter auxilia Ro»mana agentibus, emiſſumque» tradiderunt. Virtus, ſeu fraus eadem, Inguiomero [2] effugium dedit: ceteri paſſim trucidati. Et pleroſque tranare Viſurgim conantes, injecta tela aut vis fluminis, poſtremò moles ruentium, & incidentes ripæ, operuêre. Quidam turpi fugâ in ſumma arborum niſi, ramiſque ſe occultantes, admotis ſagittariis per ludibrium figebantur: alios prorutæ arbores adflixêre. Magna ea victoria, neque cruenta nobis fuit.

A. U. C. 769. J. C. 16.

XVIII. Quinta ab horâ [3] diei ad noctem cæſi hoſtes, decem millia paſſuum cadaveribus atque armis opplevêre; repertis inter ſpolia eorum catenis, quas in Romanos, ut non dubio eventu, portaverant. Miles in loco prœlii, Tiberium *Imperatorem* [4] ſalutavit, ſtruxitque aggerem, & in modum trophæorum arma, ſubſcriptis victarum gentium [5] nominibus, impoſuit.

XIX. Haud perinde Germanos vulnera, luctus, excidia, quàm ea ſpecies [6] dolore & irâ adfecit: qui modò abire

[1] Rætorum Vindelicorumque] Vindelici, *la Baviere*. Ræti, *les Griſons*, *le Tirol*.

[2] Inguiomero] Arminii patruo. Vide ſtemma Arminii, inter notas & emendationes ad Annal. I, 55.

[3] Quinta ab hora] Romanorum more, qui diem in duodecim horas dividebant. Porro cùm prœlium commiſſum videatur menſe Julio, cap. 23. *æſtate jam adultâ*, quinta hora Romana cum nonâ ante meridiem juxta noſtram computandi rationem fere concurrit.

[4] Tiberium Imperatorem] Princeps abſens inter aquilas & ſigna militaria *Imperator* ſalutabatur.

[5] Subscriptis victarum gentium] Hujuſcemodi inſcriptionem, e trophæo Alpium, Auguſto dicatam, recitat Plinius III, 20, quem conſulas, ſi lubet. Agger ille ac trophæum ſtructum videtur ex adverſo oppidi *Rintelen*.

[6] Quam ea species] Quàm hæc trophæa, ſuperbaque inſcriptio.

ſedibus, trans Albim [1] concedere parabant, pugnam volunt, arma rapiunt: plebes, primores, juventus, ſenes, agmen Romanum repentè incurſant, turbant: poſtremò deligunt locum [2], flumine & ſilvis [3] clauſum, arctâ intus planitie, & humidâ [4]: ſilvas quoque profunda palus [5] ambibat, niſi quòd latus unum Angrivarii lato aggere extulerant, quò a Cheruſcis dirimerentur: hîc pedes adſtitit [6]; equitem propinquis lucis texêre, ut ingreſſis ſilvam legionibus a tergo foret. A. U. C. 769. J. C. 16.

XX. NIHIL ex iis Cæſari incognitum: conſilia, locos, prompta, occulta noverat, aſtuſque hoſtium in perniciem ipſis vertebat. Seio Tuberoni legato tradit equitem, campumque: peditum aciem ita inſtruxit, ut pars æquo in ſilvam aditu incederet, pars objectum aggerem eniteretur: quod arduum, ſibi; cetera legatis permiſit. Quibus plana evenerant, facilè inrupêre: quîs impugnandus agger, ut ſi murum [7] ſuccederent, gravibus ſupernè ictibus conflictabantur. Senſit dux imparem cominus pugnam, remotiſque paullum legionibus, funditores libratoreſque excutere tela, & proturbare hoſtem jubet: miſſæ e tormentis haſtæ, quantóque conſpicui magis propugnatores, tantò pluribus vulneribus dejecti. Primus Cæſar cum prætoriis cohortibus, capto vallo, dedit impetum in ſilvas: conlato illic gradu certatum: hoſtem a tergo palus, Romanos flumen aut montes [8] claudebant: utriſque neceſſitas in loco, ſpes in virtute, ſalus ex victoriâ.

XXI. NEC MINOR Germanis animus, ſed genere pugnæ & armorum ſuperabantur; cùm ingens multitudo, arctis locis,

[1] TRANS ALBIM] *L'Elbe.*

[2] DELIGUNT LOCUM] Infra urbem *Minden*, ſemper in dextrâ Viſurgis ripâ.

[3] FLUMINE ET SILVIS] Viſurgi, *le Weſer*, & ſilvis, quæ adhuc appellantur *la forêt de Schaumburger*, vel *Schawenburger* clauſum.

[4] ARCTA INTUS PLANITIE, ET HUMIDA] In planitie illâ nunc vici *Frille*, *Hulſe* & *Wicdenſal.*

[5] PROFUNDA PALUS] Infra ſilvam adhuc palus maxima, *Steinhuder Meer*, appellata. Ipſamque ſilvam interſecat fluvius *Gohle.*

[6] HÎC PEDES ADSTITIT] Pedites Germani in hoc ipſo lato aggere, qui Angrivarios a Cheruſcis dirimebat, adſtitêre.

[7] UT SI MURUM] Gravibus ſupernè ictibus conflictabantur, quaſi voluiſſent, murum conſcendere. Vulgò dicitur *muro ſuccedere*; ſed tritos loquendi modos non ſemper ſectatur Tacitus.

[8] FLUMEN AUT MONTES] Flumen Viſurgis, *le Weſer*, & montes, *les montagnes de Bukenberg.*

prælongas haſtas non protenderet, non colligeret [1], neque adſultibus & velocitate corporum uteretur, coacta ſtabile ad prœlium : contrà miles [2], cui ſcutum pectori adpreſſum, & inſidens capulo manus, latos barbarorum artus, nuda ora foderet, viamque ſtrage hoſtium aperiret : impromptο jam Arminio [3], ob continua pericula, ſive illum recèns acceptum vulnus tardaverat. Quin & Inguiomerum totâ volitantem acie, fortuna magis quàm virtus deſerebat : & Germanicus, quò magis adgnoſceretur, detraxerat tegimen capiti, orabatque « inſiſte» rent cædibus, nil opus captivis, ſolam internecionem gentis » finem bello fore ». Jamque ſero diei ſubducit ex acie legionem, faciendis caſtris [4] : ceteræ ad noctem cruore hoſtium ſatiatæ ſunt : equites ambiguè certavêre.

A. U. C. 769. J. C. 16.

XXII. LAUDATIS pro concione victoribus, Cæſar congeriem armorum [5] ſtruxit, ſuperbo cum titulo : DEBELLATIS INTER RHENUM ALBIMQUE NATIONIBUS EXERCITUM TIBERII CÆSARIS EA MONIMENTA MARTI ET JOVI ET AUGUSTO SACRAVISSE : de ſe nihil addidit, metu invidiæ, an ratus conſcientiam factis ſatis eſſe. Mox bellum [6] in Angrivarios Stertinio mandat, ni deditionem properaviſſent : atque illi ſupplices, nihil abnuendo, veniam omnium accepêre.

XXIII. SED ÆSTATE jam adultâ [7], legionum aliæ itinere terreſtri in hibernacula remiſſæ : plures Cæſar claſſi impoſitas per flumen Amiſiam Oceano invexit. Ac primò placidum æquor mille navium remis ſtrepere, aut velis impelli : mox atro [8]

[1] NON COLLIGERET] Prælongas haſtas neque protendere, neque colligere, id eſt, protenſas reducere, poterant Barbari.

[2] CONTRA MILES] Contrà miles Romanus.

[3] IMPROMPTO JAM ARMINIO] Ob continua pericula, & vulnus recèns acceptum, ad arma, ad imperia impromptus erat Arminius.

[4] FACIENDIS CASTRIS] Legionem unam faciendis caſtris prope arcem *Buckenbourg* ſubduxit.

[5] CONGERIEM ARMORUM] Eam ſtruxit ex adverſo urbis *Minden ;* ſuperbo quidem cum titulo, vero tamen, Arminio Cheruſciſque devictis. Quos enim nondum victos populos memorat Cl. Eccardus pag. 292. trans, non cis Albim habitabant, ſi Chaucos majores, Cheruſcorum ſocios, exceperis.

[6] MOX BELLUM] Victore exercitu Viſurgim tranſgreſſo ad urbem *Minden*, Germanicus bellum in Angrivarios Stertinio mandavit.

[7] ÆSTATE JAM ADULTA] Exeunte menſe Auguſto.

[8] MOX ATRO] Ipſo æquinoctio, aut

nubium globo effusa grando: simul variis undique procellis, incerti fluctus prospectum adimere, regimen impedire: milesque pavidus, & casuum maris ignarus, dum turbat nautas, vel intempestivè juvat, officia prudentium corrumpebat: omne dehinc cælum, & mare omne in austrum [1] cessit, qui tumidis Germaniæ [2] terris, profundis amnibus, immenso nubium tractu validus, & rigore vicini septemtrionis horridior, rapuit disjecitque naves in aperta Oceani, aut insulas saxis abruptis, vel per occulta vada infestas. Quibus paullum ægreque vitatis, postquam mutabat æstus, eódemque quò ventus [3] ferebat; non adhærere anchoris, non exhaurire inrumpentes undas poterant: equi, jumenta, sarcinæ, etiam arma præcipitantur, quò levarentur alvei manantes [4] per latera, & fluctu superurgente.

A. U. C. 769. J. C. 16.

XXIV. Quanto violentior cetero mari Oceanus, & truculentiâ cæli præstat Germania, tantùm illa clades novitate & magnitudine excessit, hostilibus circùm litoribus [5], aut ita vasto & profundo [6], ut credatur novissimum ac sine terris mare: pars navium haustæ sunt; plures, apud insulas longiùs sitas ejectæ: milesque nullo illic hominum cultu, fame absumptus, nisi quos corpora equorum eódem elisa toleraverant. Sola Germanici triremis Chaucorum terram [7] adpulit; quem per omnes illos dies noctesque, apud scopulos & prominentes

saltem propinquante, atro nubium globo effusa est grando.

[1] In austrum] *Au sud-oueſt*, vulgò Africum. Idque ex ipsâ tempestatis descriptione patet.

[2] Tumidis Germaniæ] Perperam emendat Faernus *humidis*. Tumidas Germaniæ terras meritò dixit Tacitus. Sunt enim præaltæ ac tumidæ; si quidem Germaniam nulli intrant fluvii: ex illâ verò exeunt plurimi ac maximi.

[3] Quo ventus ferebat] Hæc varii variè torquent. Plana tamen sententia. Insulas per saxa abrupta, aut occulta vada infestas paulum ægreque vitabant, favente refluxu. Sed æstus mutabat, naveſque eódem quò ventus Africus ferebat.

[4] Alvei manantes] Optimè dictum, licet istud plurimi emendent. Scilicet, equis, jumentis, sarcinis, armis etiam præcipitatis, levabantur alvei navium, qui antè gravidi, & fluctu superurgente, per latera ita manabant undis erumpentibus, ut exhauriri non possent. Vide notas & emendationes ad Annal. II, 23.

[5] Hostilibus circum litoribus] Cimbrorum, *du Danemarc*, Suitonum, *de la Norvege*, fortè etiam ipsorum Pictorum, *de l'Ecosse*, insularum Orcadum, *les Orcades & Schetland*.

[6] Aut ita vasto et profundo] *La mer du Nord*.

[7] Chaucorum terram] Ad ostium Visurgis, *du Weſer*, appulit.

oras, cùm « ſe tanti exitii reum » clamitaret, vix cohibuêre amici, quominus eodem mari oppeteret. Tandem relabente æſtu, & ſecundante vento, claudæ naves, raro remigio, aut intentis veſtibus [1], & quædam a validioribus tractæ, revertêre: quas raptim refectas miſit, ut ſcrutarentur inſulas: collecti eâ curâ plerique: multos Angrivarii nuper in fidem accepti, redemptos ab interioribus reddidêre: quidam in Britanniam rapti, & remiſſi a regulis. Ut quis ex longinquo revenerat, « mira» »cula» narrabant, « vim turbinum, & inauditas volucres, »monſtra maris, ambiguas hominum & belluarum [2] formas» : viſa, ſive ex metu credita.

A. U. C. 769. J. C. 16.

XXV. SED FAMA claſſis amiſſæ, ut Germanos ad ſpem belli, ita Cæſarem ad coërcendum erexit. C. Silio cum triginta peditum, tribus equitum millibus ire in Cattos [3] imperat: ipſe majoribus copiis Marſos [4] inrumpit: quorum dux Malovendus nuper in deditionem acceptus, « propinquo luco [5] defoſſam »Varianæ legionis aquilam [6] modico præſidio ſervari » indicat. Miſſa extemplo manus, quæ hoſtem a fronte eliceret, alii qui terga circumgreſſi recluderent humum: & utriſque adfuit fortuna. Eò promptior Cæſar pergit introrſus, populatur, exſcindit non auſum congredi hoſtem: aut ſicubi reſtiterat, ſtatim pulſum, nec umquam magis, ut ex captivis cognitum eſt, paventem. Quippe « invictos & nullis caſibus ſuperabiles Roma» »nos » prædicabant, « qui perditâ claſſe, amiſſis armis, poſt »conſtrata equorum virorumque corporibus litora, eâdem vir» »tute, pari ferociâ, & veluti aucti numero inrupiſſent».

XXVI. REDUCTUS inde in hiberna miles, lætus animi, quòd adverſa maris, expeditione proſperâ penſaviſſet: addidit munificentiam Cæſar, quantum quis damni profeſſus erat, exſolvendo. Nec dubium habebatur, labare hoſtes, petendæque

[1] INTENTIS VESTIBUS] Velorum vice.

[2] AMBIGUAS HOMINUM ET BELLUARUM] De hominibus marinis vide Plinium IX, 5. & *Dictionnaire Univerſel des Animaux.*

[3] IN CATTOS] *La Heſſe.*

[4] MARSOS] *Munſter* & *Paderborn.*

[5] PROPINQUO LUCO] Saltu Teutoburgienſi, *la forêt de Teuteberg*, ut dictum ſuprà Annal. I, 60.

[6] VARIANÆ LEGIONIS AQUILAM] Vide notas & emendationes ad Annal. II, 25.

pacis consilia sumere, & si proxima æstas adjiceretur, posse bellum patrari: sed crebris epistolis Tiberius monebat, « redi- A. U. C. 769. J. C. 16.
» ret ad decretum triumphum: satis jam eventuum, satis ca-
» suum: prospera illi & magna prœlia: eorum quoque memi-
» nisset, quæ venti & fluctus, nullâ ducis culpâ, gravia tamen
» & sæva damna intulissent: se novies a divo Augusto in Germa-
» niam missum, plura consilio quàm vi perfeciſse. Sic Sugam-
» bros [1] in deditionem acceptos, sic Suevos, regemque Maro-
» boduum [2] pace obstrictum: posse & Cheruscos, ceteraſque
» rebellium gentes, quando Romanæ ultioni consultum esset,
» internis discordiis relinqui ». Precante Germanico annum efficiendis cœptis, acriùs modestiam ejus adgreditur, alterum consulatum offerendo, cujus munia præsens obiret: simul adnectebat, « si foret adhuc bellandum, relinqueret materiem
» Drusi fratris [3] gloriæ, qui nullo tum alio hoste, nonnisi apud
» Germanias adsequi nomen imperatorium [4], & deportare lau-
» ream posset ». Haud cunctatus est ultrà Germanicus, quamquam fingi ea, seque per invidiam parto jam decori abstrahi intelligeret.

XXVII. Sub idem tempus, e familiâ Scriboniorum Libo Drusus defertur moliri res novas. Ejus negotii initium, ordinem, finem curatiùs differam; quia tum primùm reperta sunt, quæ per tot annos rempublicam exedêre. Firmius Catus Senator, ex intimâ Libonis amicitiâ, juvenem improvidum & facilem inanibus, ad Chaldæorum promissa, Magorum sacra, somniorum etiam interpretes impulit: dum « proavum Pompeium [5],

[1] Sugambros] Sugambri vel Sicambri, a fluvio Sigâ, *Sieg*, nomen ducebant. Transrhenanam eorum sedem, Luppiam, *la Lippe*, inter & Cattos, *la Hesse*, occupavêre Usipii & Tenecteri. Eos quoque Σεγαμβρους appellat Strabo VII. pag. 290.

[2] Suevos, regemque Maroboduum] Suevi inter Albim, *l'Elbe*, & Vistulam, *la Vistule* positi. Maroboduus, rex Boiohemi, *la Boheme*. Infrà cap. 44.

[3] Drusi fratris] Drusus, Tiberii filius. Germanicus a Tiberio adoptatus.

[4] Nomen Imperatorium] Re præclarè gestâ, dux salutabatur *Imperator*; & Romam redux, ac triumphalis, *lauream in Capitolini Jovis gremio reponebat*. Senec. Consol. ad Helviam X.

[5] Proavum Pompeium] Ergo Libo Drusus Pompeiâ, Pompeii M. nepte, genitus. Ejus stemma Lipsius, Ryckius, aliique variè consarcinant, merisque ludunt conjecturis.

» amitam Scriboniam [1], quæ quondam Auguſti conjunx fuerat, » conſobrinos Cæſares [2], plenam imaginibus domum » oſtentat; hortaturque ad luxum & æs alienum [3], ſocius libidinum & neceſſitatum [4], quò pluribus indiciis inligaret.

A. U. C. 769. J. C. 16.

XXVIII. Ut satis teſtium, & qui ſervi eadem noſcerent, reperit, aditum ad principem poſtulat, demonſtrato crimine & reo per Flaccum Veſcularium [5] equitem Romanum, cui propior cum Tiberio uſus erat. Cæſar indicium haud aſpernatus, congreſſus abnuit [6]: « poſſe enim, eodem Flacco inter» nuntio, ſermones commeare ». Atque interim Libonem ornat prætură, convictibus adhibet, non vultu alienatus, non verbis commotior (adeò iram condiderat) cunctaque ejus dicta factaque cùm prohibere poſſet, ſcire malebat: donec Junius quidam, tentatus [7] ut infernas umbras carminibus eliceret, ad Fulcinium Trionem indicium detulit: celebre inter accuſatores Trionis ingenium erat, avidumque famæ malæ. Statim corripit reum [8], adit conſules, ſenatûs cognitionem poſcit: & vocantur patres, addito, « conſultandum ſuper re magnâ & atroci ».

XXIX. Libo interim veſte mutatâ [9], cum primoribus feminis, circumire domos, orare adfines, vocem adversùm

[1] Amitam Scriboniam] Amitam magnam, ut temporum ratio poſtulare videtur. Sic infrà cap. 43. *Avunculum Auguſtum*, id eſt, magnum avunculum. De Scriboniâ, Auguſti conjuge, vide ſtemma Cæſarum, num. 45. *Gravis femina* appellatur a Seneca Ep. LXX. & plurimùm laudatur.

[2] Consobrinos Cæsares] Caium & Lucium, veriùs ſobrinos. Sed *levi abuſione*, ut loquuntur JC. conſobrini dici poſſunt. Vide ſtemma Cæſarum, num. 48. & 49.

[3] Luxum et æs alienum] Luxu & ære alieno Julius Cæſar dictaturam, ipſamque ſummam poteſtatem olim obtinuerat. Iiſdem artibus graſſandum, & ad dignam natalibus fortunam enitendum Firmius Catus docebat.

[4] Et necessitatum] Amicitiarum & neceſſitudinum, ut pluribus indiciis eum illigaret.

[5] Vescularium] De hoc ſcelerato delatore dicetur infrà Annal. VI, 10.

[6] Congressus abnuit] Tiberius congreſſum Firmi Cati ſenatoris abnuit, ut Flacco Veſculario internuntio, ſermones tutiùs commearent.

[7] Junius quidam, tentatus] Tentatus a Libone, quem Firmius Catus ad Magorum ſacra impulerat.

[8] Corripit reum] Reum Libonem, non verò Junium, ut exiſtimavit eruditus Huetius, Trio corripit, monetque dicendam cauſam, & crimen, a Junio delatum, diluendum.

[9] Veste mutata] Rei, candidâ veſte & ſplendido cultu poſitis, barbâ ac capillo promiſſis, atrati & ſqualidi domos patronorum & adfinium circumibant. Inde Gellius III, 4. ait *Scipionem Æmilianum, cùm eſſet reus, neque barbam deſiiſſe radi, neque non candidâ veſte uti, neque fuiſſe ſolito cultu reorum.*

pericula

pericula poſcere : abnuentibus cunctis, cùm diverſa prætende- A. U. C.
rent [1], eâdem formidine, die ſenatûs [2] metu & ægritudine feſ- 769.
ſus [3], ſive ut tradidêre quidam, ſimulato morbo, lecticâ J. C.
delatus ad fores curiæ, inniſuſque fratri [4], & manus ac ſuppli- 16.
ces voces ad Tiberium tendens, immoto ejus vultu excipitur: mox libellos & auctores recitat Cæſar, ita moderans, ne lenire, neve aſperare crimina videretur.

XXX. ACCESSERANT, præter Trionem & Catum accuſatores, Fonteius Agrippa, & C. Vibius, certabantque cui jus perorandi in reum daretur : donec Vibius, quia nec ipſi inter ſe concederent, & Libo ſine patrono introiſſet, ſingillatim ſe crimina objecturum profeſſus, protulit libellos vecordes adeò, ut conſultaverit Libo [5], « an habiturus foret opes, quîs viam » Appiam Brundiſium uſque pecuniâ operiret ». Inerant & alia hujuſcemodi, ſtolida, vana; ſi molliùs acciperes, miſeranda. Uni tamen libello, manu Libonis, nominibus Cæſarum aut ſenatorum, additas atroces vel occultas notas, accuſator arguebat. Negante reo, agnoſcentes ſervos per tormenta interrogari placuit. Et quia vetere ſenatuſconſulto, quæſtio in caput domini prohibebatur, callidus & novi juris repertor [6] Tiberius, mancipari [7] ſingulos actori publico jubet : ſcilicet, ut in Libonem ex ſervis, ſalvo ſenatuſconſulto, quæreretur. Ob quæ poſterum diem reus petivit; domumque digreſſus, extremas

[1] DIVERSA PRÆTENDERENT] Acti eâdem formidine, diverſa prætexebant, ne res Libonis curarent.

[2] DIE SENATUS] Id eſt, die ad actionem conſtituto. In quibuſdam judiciis dies ille erat decimus, in aliis trigeſimus. In graviſſimis cauſis extra ordinem dies accipiebatur. Vide Sigonium de Judiciis, II, 10.

[3] ÆGRITUDINE FESSUS] Hæc aliter Dio LVII. pag. 612. in totâ iſtâ narratione haud ſatis accuratus.

[4] INNISUSQUE FRATRI] Frater ille non videtur fuiſſe L. Scribonius Libo, hoc anno conſul. Id enim non ſiluiſſet Tacitus.

[5] UT CONSULTAVERIT LIBO] Vibius protulit libellos adeò vecordes, ut arguereturLibo, quaſi conſultaſſet Magos, an habiturus foret opes, quibus viam Appiam Brundiſium uſque pecuniâ operiret. Inſana ac ridicula accuſatio. Via enim Appia Brundiſium uſque longa eſt CCCLX M. paſſuum, quæ vix 8,172,057,600,000 ſeſtertiis, monetæ Gallicæ libris plus quàm 1,400,000,000,000, ſterneretur. Brundiſium, nunc *Brindiſi*, in regno Neapolitano & agro Leccenſi.

[6] NOVI JURIS REPERTOR] Jus illud reperit Auguſtus, amplificavit Tiberius. Vide notas & emendationes ad Annal. II, 30.

[7] MANCIPARI] Mancipari actori publico, ut Libonis ſervi eſſe deſinerent, & de eo interrogarentur.

preces P. Quirinio propinquo ſuo ad Principem mandavit: reſponſum eſt, « ut ſenatum rogaret ».

A. U. C. 769. J. C. 16.

XXXI. Cingebatur interim milite domus; ſtrepebant etiam [1] in veſtibulo, ut audiri, ut aſpici poſſent: cùm Libo, ipſis, quas in noviſſimam voluptatem adhibuerat, epulis excruciatus, vocare percuſſorem, prenſare ſervorum dextras, inſerere gladium: atque illis, dum trepidant, dum refugiunt, evertentibus adpoſitum menſâ lumen, feralibus jam ſibi tenebris, duos ictus in viſcera direxit [2]. Ad gemitum conlabentis, adcurrêre liberti, & cæde visâ miles abſtitit [3]. Accuſatio tamen apud patres adſeveratione eâdem peracta, juravitque Tiberius, « petiturum ſe vitam, quamvis nocenti, niſi voluntariam mortem properaviſſet ».

XXXII. Bona inter accuſatores dividuntur: & præturæ extra ordinem datæ [4] his, qui ſenatorii ordinis erant. Tunc Cotta Meſſalinus [5], « ne imago Libonis [6] exſequias poſterorum » comitaretur », cenſuit: Cn. Lentulus, « ne quis Scribonius » cognomentum Druſi [7] adſumeret » : « ſupplicationum dies [8] », Pomponii Flacci ſententiâ, conſtituti: « ut dona Jovi, Marti, » Concordiæ, utque Iduum Septembrium [9] dies, quo ſe Libo » interfecerat, dies feſtus haberetur », L. P. [10] & Gallus Aſinius, & Papius Mutilus, & L. Apronius decrevêre: quorum auctoritates adulationeſque retuli, ut ſciretur vetus id in republicâ

[1] Strepebant etiam] Ut vi, aut ſponte pereundum ſignificarent.

[2] In viscera direxit] De morte Libonis, *adoleſcentis tam ſtolidi, quàm nobilis, majora ſperantis, quàm aut illo ſæculo quiſquam ſperare poterat, aut ipſe ullo*, vide Senecam Ep. LXX.

[3] Abstitit] Strepere deſiit, & abiit.

[4] Extra ordinem datæ] Præturæ, quaſi Libonis criminibus violatæ, extra ſortem & comitia arbitrio Principis permiſſæ; ita poſtulante ſenatu, ut Tiberio gratificaretur. Eas verò ſenatorii ordinis hominibus dedit Tiberius, ut ſe gratum memoremque præberet; iiſque muneribus ſenatum ad probra & ſcelera erudiret.

[5] Cotta Messalinus] *Claris majoribus, ſed animo diverſus*, infrà Annal. IV, 20. Nec ita eleganter, nec ita verè Ovidius IV de Ponto, Eleg. XVI, 41.

[6] Ne imago Libonis] De hoc uſu vide infrà Annal. III, 76.

[7] Cognomentum Drusi] Aſſentatoriè. Filius enim Tiberii Druſus appellabatur.

[8] Supplicationum dies] Pro celebrandis victoriis, lætiſque rebus; pro adverſis, maliſque averruncandis ſupplicationes conſtituebantur.

[9] Iduum Septembrium] Dies 13 Septembris.

[10] L. P.] Vulgò L. Publius. Vide notas & emendationes ad Annal. II, 32.

malum. Facta & de mathematicis magiſque [1] Italiâ pellendis ſenatuſconſulta: quorum e numero, L. Pituanius ſaxo dejectus eſt [2]. In P. Martium conſules extra portam Eſquilinam [3], cùm claſſicum canere juſſiſſent, more priſco advertêre [4]. A. U. C. 769. J. C. 16.

XXXIII. Proximo ſenatûs die, multa in luxum civitatis dicta a Q. Haterio conſulari, Octavio Frontone prætură functo: decretumque « ne vaſa auro ſolida miniſtrandis cibis fierent: ne veſtis ſerica [5] viros fœdaret ». Exceſſit Fronto, ac poſtulavit « modum argento, ſupellectili, familiæ [6] ». Erat quippe adhuc frequens ſenatoribus, ſi quid e republicâ crederent, loco ſententiæ promere. Contrà Gallus Aſinius diſſeruit, «Auctu imperii adoleviſſe etiam privatas opes; idque non novum, ſed e vetuſtiſſimis moribus. Aliam apud Fabricios, aliam »apud Scipiones pecuniam, & cuncta ad rempublicam referri: »quâ tenui [7], anguſtas civium domos; poſtquam eò magnificentiæ venerit, gliſcere ſingulos. Neque in familiâ & argento, »quæque ad uſum parentur, nimium aliquid, aut modicum, »niſi ex fortunâ poſſidentis: diſtinctos ſenatûs & equitum cenſus [8], non quia diverſi naturâ, ſed ut locis, ordinibus, dignationibus, antiſtent & aliis quæ ad requiem animi aut ſalubritatem corporum parentur: niſi fortè clariſſimo cuique plures

[1] Mathematicis magisque] Mathematicos magoſque, ni ſe vanam artem deſituros promitterent, Italiâ expulit. ÆgyptiosJudaicoſque ritus compeſcuit. Sueton. in Tiber. XXXVI. Dio LVII. pag. 612. Quod verò laudandum magis, *Tiberii Cæſaris principatus ſuſtulit Druidas eorum*, Gallorum, & *hoc genus vatum medicorumque.... Nec ſatis æſtimari poteſt, quantum Romanis debeatur, qui ſuſtulere monſtra, in quibus hominem occidere religioſiſſimum erat, mandi verò etiam ſaluberrimum.* Plin. XXX, 1.

[2] Saxo dejectus est] Saxo Tarpeio dejectus eſt.

[3] Portam Esquilinam] Extra hanc portam plectebantur rei. Inde Horatius Epod. V, 100.

Poſt inſepulta membra different lupi
Et Eſquilinæ alites.

Nunc porta ſancti Laurentii.

[4] Advertere] More priſco puniri, id eſt, *nudi hominis cervicem inſeri furcæ, corpus virgis ad necem cædi.* Sueton. in Nerone XLIX.

[5] Vestis serica] De Romanorum luxu fuſiùs dicetur infrà Annal. III, 52.

[6] Familiæ] Famulorum numero.

[7] Qua tenui] Cùm reſpublica tenuis fuit & modica, anguſtas fuiſſe civium domos; poſtquam eò magnificentiæ venerit, ſingulorum quoque opes creviſſe.

[8] Senatus et equitum census] Seſtertia cccc, monetæ Gallicæ libræ 77812, equitum cenſus. Plin. XXXIII, 2. Senatorum, ſtante republicâ, ſeſtertia DCCC, monetæ Gallicæ libræ 155625; ſub Principibus duodecies ſeſtertiûm, monetæ Gallicæ libræ 233437. Sueton. in Aug. XLI.

A. U. C. 769. J. C. 16.

»curas, majora pericula ſubeunda; delinimentis curarum & »periculorum carendum eſſe». Facilem adſenſum Gallo, ſub nominibus honeſtis, confeſſio vitiorum & ſimilitudo audientium dedit. Adjecerat & Tiberius, «non id tempus cenſuræ: »nec ſi quid in moribus labaret, defuturum corrigendi auctorem».

XXXIV. Inter quæ L. Piſo «ambitum fori, corrupta »judicia, ſævitiam oratorum accuſationes minitantium» increpans, «abire ſe, & cedere urbe, victurum in aliquo ab»dito & longinquo rure» teſtabatur: ſimul curiam relinquebat. Commotus eſt Tiberius, & quamquam mitibus verbis Piſonem permulſiſſet, propinquos quoque ejus impulit, ut abeuntem auctoritate vel precibus tenerent. Haud minus liberi doloris documentum idem Piſo mox dedit, vocatâ in jus Urgulaniâ, quam ſupra leges amicitia Auguſtæ [1] extulerat: nec aut Urgulania obtemperavit, in domum Cæſaris, ſpreto Piſone, vecta; aut ille abſtitit, quamquam Auguſta «ſe violari & immi»nui» quereretur. Tiberius hactenus indulgere matri civile ratus [2], ut «ſe iturum ad prætoris tribunal, adfuturum Urgu»laniæ» diceret, proceſſit palatio, procul ſequi juſſis militibus: ſpectabatur, occurſante populo, compoſitus ore, & ſermonibus variis tempus atque iter ducens; donec propinquis Piſonem fruſtra coërcentibus, deferri Auguſta pecuniam, quæ petebatur, juberet. Iſque finis rei, ex quâ neque Piſo inglorius, & Cæſar majore famâ fuit. Ceterùm Urgulaniæ potentia adeò nimia civitati erat, ut teſtis in causâ quâdam quæ apud ſenatum tractabatur, venire dedignaretur: miſſus eſt prætor, qui domi interrogaret; cùm virgines Veſtales in foro & judicio audiri, quotiens teſtimonium dicerent, vetus mos fuerit.

XXXV. Res eo anno prolatas [3] haud referrem, ni pretium

[1] Augustæ] Liviæ.

[2] Civile ratus] Indulgere matri adeò civile ratus eſt, ut diceret ſe iturum ad prætoris tribunal.

[3] Eo anno prolatas] Prolatæ ac dilatæ eo anno res, ne abſente Principe tractarentur. Quod retulit Tacitus, non ob rei gavitatem, ſed ut Piſonis & Galli ſuper eo negotio diverſæ ſententiæ noſcerentur.

foret, Cn. Piſonis [1], & Aſinii Galli ſuper eo negotio diverſas ſententias noſcere. Piſo, « quamquam abfuturum ſe dixerat » Cæſar, ob id magis agendas» cenſebat, «& abſente Principe, » ſenatum & equites poſſe ſua munia ſuſtinere decorum reipu- » blicæ fore». Gallus, quia ſpeciem libertatis Piſo præceperat, «nihil ſatis inluſtre, aut ex dignitate populi Romani, niſi coram » & ſub oculis Cæſaris: eóque conventum Italiæ & adfluentes » provincias, præſentiæ ejus ſervanda» dicebat. Audiente hæc Tiberio ac ſilente, magnis utrimque contentionibus acta; ſed res dilatæ.

A. U. C. 769. J. C. 16.

XXXVI. Et certamen Gallo adversùs Cæſarem exortum eſt: nam cenſuit « in quinquennium magiſtratuum comitia » habenda: utque legionum legati, qui ante præturam eâ mi- » litiâ fungebantur, jam tum prætores deſtinarentur: Princeps » duodecim candidatos, in annos ſingulos nominaret». Haud dubium erat, eam ſententiam altiùs penetrare, & arcana imperii tentari [2]: Tiberius tamen quaſi augeretur poteſtas ejus diſſeruit: « Grave moderationi ſuæ tot eligere, tot differre: vix » per ſingulos annos offenſiones vitari, quamvis repulſam pro- » pinqua ſpes ſoletur: quantum odii fore ab his, qui ultra quin- » quennium projiciantur! unde proſpici poſſe, quæ cuique tam » longo temporis ſpatio mens, domus, fortuna [3]? ſuperbire ho- » mines etiam annuâ deſignatione: quid ſi honorem per quin- » quennium [4] agitent? quinquiplicari [5] prorſus magiſtratus, » ſubverti leges, quæ ſua ſpatia exercendæ candidatorum induſ- » triæ, quærendiſque aut potiundis honoribus ſtatuerint».

XXXVII. Favorabili in ſpeciem oratione vim imperii tenuit, cenſuſque quorumdam ſenatorum juvit: quò magis

[1] Cn. Pisonis] De illo infrà cap. 43.

[2] Arcana imperii tentari] Sic enim tentabatur quid vellet, quid cogitaret Princeps; quos amaret, quos odio haberet.

[3] Domus, fortuna] Quinque annorum ſpatio poterat candidati mens mutari, domus fœdari, fortuna everti.

[4] Honorem per quinquennium] Munus quidem fuiſſet ſemper annuum; ſed honorem per quinquennium agitaſſent. Ut quis enim deſignatus, ſtatim honor, reverentia, & mox ſuperbia.

[5] Quinquiplicari] Magiſtratus, non jam unius anni, ſed quinque annorum eſſe; non exercendis muneribus, ſed potiundis honoribus.

A. U. C. 769. J. C. 16.

mirum fuit, quòd preces M. Hortali nobilis juvenis, in paupertate manifeſtâ, ſuperbiùs accepiſſet. Nepos erat oratoris Hortenſii [1], inlectus a divo Auguſto liberalitate decies ſeſtertii [2] ducere uxorem, ſuſcipere liberos, ne clariſſima familia exſtingueretur. Igitur quatuor filiis ante limen curiæ adſtantibus, loco ſententiæ, cùm in palatio ſenatus haberetur, modò Hortenſii inter oratores ſitam imaginem, modò Auguſti intuens, ad hunc modum cœpit: « Patres conſcripti, hos quorum numerum & pue» ritiam videtis, non ſponte ſuſtuli, ſed quia Princeps monebat: » ſimul majores mei meruerant, ut poſteros haberent: nam ego, » qui non pecuniam, non ſtudia populi, neque eloquentiam, » gentile domûs noſtræ bonum, varietate temporum accipere » vel parare potuiſſem, ſatis habebam, ſi tenues res meæ nec » mihi pudori, nec cuiquam oneri forent: juſſus ab imperatore, » uxorem duxi. En ſtirps & progenies tot conſulum, tot dicta» torum [3]: nec ad invidiam iſta, ſed conciliandæ miſericordiæ » refero: adſequentur, florente te, Cæſar, quos dederis hono» res; interim Q. Hortenſii pronepotes, divi Auguſti alumnos, » ab inopiâ defende ».

XXXVIII. Inclinatio ſenatûs incitamentum Tiberio fuit, quò promptiùs adverſaretur, his ferme verbis uſus: « Si » quantum pauperum eſt, venire huc, & liberis ſuis petere pe» cunias cœperint; ſinguli numquam exſatiabuntur, reſpublica » deficiet. Nec ſanè ideo a majoribus conceſſum eſt egredi ali» quando relationem [4], & quod in commune conducat loco » ſententiæ proferre, ut privata negotia, res familiares noſtras » hîc augeamus, cum invidiâ ſenatûs & principum, ſive

[1] Oratoris Hortensii] Vide notas & emendationes ad Annal. II, 37.

[2] Decies sestertii] Monetæ Gallicæ librarum 194531.

[3] Tot consulum, tot dictatorum] Vel paternum maternumque genus laudat, vel quinam ſint iſti conſules (fortè tamen ſuffectos enumerat) ignoratur. Dictator verò fuit anno U. C. cdlxviii. A. C. 286, Q. Hortenſius. Plebem, quæ propter æs alienum & graves ac longas ſeditiones in Janiculum ſeceſſerat, in urbem deduxit, *legem*que *tulit, ut eo jure, quod plebs ſtatuiſſet, omnes Quirites tenerentur.* Gellius XV, 27. *In ipſo magiſtratu deceſſit.* Livius in Epitom. XI. Vide & Plinium XVI, 10.

[4] Egredi aliquando relationem] Egredi relationem, id eſt, a cauſarum relatione diverti, & loco ſententiæ id proferre quod in communem utilitatem conducat.

» indulſerint [1] largitionem, ſive abnuerint. Non enim preces » ſunt iſtuc, ſed efflagitatio intempeſtiva quidem & improviſa, » cùm aliis de rebus convenerint patres, conſurgere [2], & nu- » mero atque ætate liberûm ſuorum urgere modeſtiam ſena- » tûs, eamdem vim in me tranſmittere, ac velut perfringere » ærarium: quod ſi ambitione exhauſerimus, per ſcelera ſup- » plendum erit. Dedit tibi, Hortale, divus Auguſtus pecuniam, » ſed non compellatus, nec eâ lege ut ſemper daretur: lan- » gueſcet alioqui induſtria, intendetur ſocordia, ſi nullus ex ſe » metus, aut ſpes; & ſecuri omnes aliena ſubſidia exſpecta- » bunt, ſibi ignavi, nobis graves ». Hæc atque talia, quam- quam cum adſenſu audita ab his, quibus omnia principum honeſta atque inhoneſta laudare mos eſt, plures per ſilentium aut occultum murmur excepêre: ſenſitque Tiberius; & cùm paullum reticuiſſet: « Hortalo ſe reſpondiſſe » ait, « ceterùm » ſi patribus videretur, daturum liberis ejus ducena ſeſtertia [3] » ſingulis, qui ſexûs virilis eſſent ». Egêre alii grates; ſiluit Hortalus [4], pavore, an avitæ nobilitatis etiam inter anguſtias fortunæ retinens: neque miſeratus eſt poſthac Tiberius, quam- vis domus Hortenſii pudendam ad inopiam delaberetur.

A. U. C. 769. J. C. 16.

XXXIX. Eodem anno, mancipii unius audacia, ni maturè ſubventum foret, diſcordiis armiſque civilibus rempubli- cam perculiſſet. Poſtumi Agrippæ [5] ſervus, nomine *Clemens*, comperto fine Auguſti, pergere in inſulam Planaſiam [6], & fraude aut vi raptum Agrippam ferre ad exercitus Germanicos, non ſervili animo concepit. Auſa ejus impedivit tarditas one- rariæ navis: atque interim patratâ cæde [7], ad majora & magis

[1] Sive indulserint] Invidia quidem, quòd vel intempeſtivè indulgeant, vel durè abnuant.

[2] Consurgere] Conſurgebant, qui ſententiam dicebant.

[3] Ducena sestertia] Monetæ Gallicæ libras 38906.

[4] Siluit Hortalus] Meritò quidem ſiluit, cùm oblata largitio infra cenſum & nobilitatem Hortenſiorum eſſet.

[5] Postumi Agrippæ] De illo ſuprà Annal. I, 6.

[6] Insulam Planasiam] Nunc *Pianoſa*. Suprà Annal. I, 5. Hinc videas eruditum Bouche *Hiſtoire de Provence*, *Tom. I. pag.* 461. amore patriæ potiùs, quàm veritatis ſtudio ductum, hanc inſulam eſſe *l'iſle de ſainte Marguerite près de S. Honoré de Lerins*, pronuntiare.

[7] Patrata cæde] Patratâ cæde Poſtumi Agrippæ, ut narratum eſt ſuprà Annal. I, 6.

præcipitia converſus, furatur cineres; vectuſque Coſam, Etruriæ promontorium [1], ignotis locis ſeſe abdit, donec crinem barbamque promitteret : nam ætate & formâ haud diſſimili in dominum erat. Tum per idoneos & ſecreti ejus ſocios, crebreſcit « vivere Agrippam », occultis primùm ſermonibus, ut vetita ſolent ; mox vago rumore apud imperitiſſimi cujuſque promptas aures, aut rurſum apud turbidos, eóque nova cupientes. Atque ipſe adire municipia obſcuro diei, neque propalam aſpici, neque diutiùs iiſdem locis : ſed quia veritas viſu & morâ, falſa feſtinatione & incertis valeſcunt, relinquebat famam [2], aut præveniebat.

A. U. C. 769. J. C. 16.

XL. VULGABATUR interim per Italiam, « ſervatum mu» nere deûm Agrippam » ; credebatur Romæ : jamque Oſtiam invectum [3] multitudo ingens, jam in urbe clandeſtini cœtus celebrabant : cùm Tiberium anceps cura diſtrahere, vine militum ſervum ſuum coërceret, an inanem credulitatem tempore ipſo vaneſcere ſineret : modò nihil ſpernendum, modò non omnia metuenda, ambiguus pudoris ac metûs reputabat. Poſtremò dat negotium Salluſtio Criſpo [4] : ille e clientibus duos (quidam milites fuiſſe tradunt) deligit, atque hortatur, ſimulatâ conſcientiâ [5] adeant, offerant pecuniam, fidem atque pericula polliceantur. Exſequuntur ut juſſum erat : dein ſpeculati noctem incuſtoditam, acceptâ idoneâ manu, vinctum clauſo ore in palatium traxêre. Percunctanti Tiberio, « Quomodo Agrippa » factus eſſet » ? reſpondiſſe fertur, « Quomodo tu Cæſar [6] ». Ut ederet ſocios, ſubigi non potuit : nec Tiberius pœnam ejus

[1] COSAM, ETRURIÆ PROMONTORIUM] Coſa, nunc *Monte Argentaro*, prope urbem *Orbitello* in Statu Præſidii, vulgò *lo Stado degli Preſidii*. Si Dioni LVII. pag. 613 fides habeatur, Clemens in Galliam venit, Καὶ εἰς τὴν Γαλατίαν ἐλθὼν, ibi multos, plurimos in Italiâ ſibi adjunxit, ac tandem Romam contendit, avitum regnum repetiturus. Longè veriſimiliora narrat Tacitus.

[2] RELINQUEBAT FAMAM] Cùm fama percrebreſcere cœperat, illam aliis in locis præveniebat. Hac arte famam ſemper habebat pediſſequam.

[3] OSTIAM INVECTUM] Servato nomine, adhuc *Oſtia* dicitur, in agro Romano.

[4] SALLUSTIO CRISPO] De quo ſuprà Annal. I, 6.

[5] SIMULATA CONSCIENTIA] Simulantès ſe ſcire & credere ipſum eſſe verum Agrippam.

[6] QUOMODO TU CÆSAR] Salsè dictum. Uterque enim fraude graſſatus. Clemens, ementito Agrippæ nomine : Tiberius Liviæ artibus Cæſar evaſerat.

palam

palam auſus; in ſecretâ palatii parte interfici juſſit, corpuſque clam auferri: & quamquam multi e domo principis, equiteſque ac ſenatores, ſuſtentaſſe opibus [1], juviſſe conſiliis dicerentur, haud quæſitum [2]. A. U. C. 769. J. C. 16.

XLI. FINE anni, arcus propter ædem Saturni [3], ob recepta ſigna cum Varo amiſſa, ductu Germanici, auſpiciis Tiberii; & ædes Fortis Fortunæ [4] Tiberim juxta in hortis, quos Cæſar dictator populo Romano legaverat; ſacrarium genti Juliæ, effigieſque divo Auguſto apud Bovillas [5], dicantur. C. Cæcilio [6], L. Pomponio conſulibus, Germanicus Cæſar A. D. VII. Kalendas Junias triumphavit de Cheruſcis [7] Cattiſque & Angrivariis, quæque aliæ nationes uſque ad Albim colunt: vecta ſpolia, captivi, ſimulacra montium [8], fluminum, prœliorum: bellumque, quia conficere prohibitus erat, pro confecto accipiebatur: augebat intuentium viſus eximia ipſius ſpecies, curruſque quinque liberis [9] onuſtus: ſed ſuberat occulta formido reputantibus, « haud proſperum in Druſo patre ejus favorem vulgi: A. U. C. 770. J. C. 17.

[1] SUSTENTASSE OPIBUS] Falſum illum Agrippam.

[2] HAUD QUÆSITUM] Rectè quidem. Egregia enim puniendi ratio dignaque Principe, imperioſa diſſimulatio.

[3] ÆDEM SATURNI] In VIII urbis regione, *imo*que *clivo Capitolino*, ut ait Feſtus. In hac vetuſtiſſimâ Saturni æde fuit ærarium publicum, Cicero ad Att. VII, Ep. 20. tabulæ ærarii debitorum, Sueton. in Aug. XXXII. ſigna militaria. Livius IV, 22.

[4] FORTIS FORTUNÆ] In XIV urbis regione. Fors Fortuna, *la bonne Fortune*, a ruſticis maximè colebatur, Columel. X, 316.

[5] APUD BOVILLAS] Bovillæ, nunc *le Fratocchie*, viâ Appiâ ſitæ ad decimum ab urbe lapidem. Ibi non tantùm ſacrarium genti Juliæ, & effigies D. Auguſto dicata, ſed etiam ludicrum circenſe editum, de quo infrà Annal. XV, 23.

[6] C. CÆCILIO] C. Cæcilius Rufus, L. Pomponius Flaccus conſules fuêre anno urbis conditæ DCCLXX. Jeſu Chriſti 17. Vide notas & emendationes ad Annal. II, 41.

[7] TRIUMPHAVIT DE CHERUSCIS] Nummi plurimi hujus triumphi teſtes. Germanicus ſtat in quadrigis, ſiniſtrâ ſcipionem eburneum cum Aquilâ tenet. GERMANICVS CAESAR. Ex alterâ parte vir paludatus & armatus ſtans tenet Aquilam legionariam. SIGNIS RECEPT. DEVICTIS GERM. SC. *Signis receptis, devictis Germanis. Senatûs conſulto.*

[8] CAPTIVI, SIMULACRA MONTIUM] Inſigniorum captivorum, & devictorum populorum nomina, librariorum erroribus fœdè deturpata, recenſet Strabo VII. pag. 291. Vecta ſunt ſimulacra montium, fluminum, non verò urbium, quæ nullæ adhuc in Germaniâ exſtabant.

[9] QUINQUE LIBERIS] Novem liberos ex Agrippinâ ſuſcepit Germanicus, vide ſtemma Cæſarum; ſed cùm tres jam eſſent mortui, necdum nata Julia, quinque tantum fuêre, Nero, Druſus, Caius poſtea Princeps, Agrippina & Druſilla, quibus onuſtus currus triumphalis intuentium viſus augebat.

»avunculum ejuſdem Marcellum flagrantibus plebis ſtudiis
A. U. C. 770. J. C. 17. »intra juventam ereptum: breves & infauſtos [1] populi Romani »amores».

XLII. Ceterum Tiberius, nomine Germanici, trecenos plebi ſeſtertios [2] viritim dedit, ſeque collegam conſulatui ejus deſtinavit: nec ideo ſinceræ caritatis fidem adſecutus, amoliri juvenem ſpecie honoris ſtatuit, ſtruxitque cauſas, aut fortè oblatas arripuit. Rex Archelaus [3] quinquageſimum annum Cappadociâ potiebatur, inviſus Tiberio, quòd eum Rhodi agentem [4] nullo officio coluiſſet: nec id Archelaus per ſuperbiam omiſerat, ſed ab intimis Auguſti monitus; quia florente C. Cæſare [5], miſſoque ad res Orientis, intuta Tiberii amicitia credebatur. Ut, verſâ Cæſarum ſobole, imperium adeptus eſt, elicit Archelaum matris literis [6], quæ, non diſſimulatis filii offenſionibus, clementiam offerebat, ſi ad precandum veniret: ille ignarus doli, vel ſi intelligere crederetur vim metuens, in urbem properat: exceptuſque immiti a principe, & mox accuſatus in ſenatu [7]; non ob crimina quæ fingebantur, ſed angore, ſimul feſſus ſenio, & quia regibus æqua, nedum infima, inſolita ſunt, finem vitæ, ſponte, an fato implevit. Regnum in provinciam redactum eſt [8], «fructibuſque ejus levari poſſe »centeſimæ vectigal [9]» profeſſus Cæſar, ducenteſimam in

[1] Breves et infaustos] Nec mirum. Libertati ſtudebat populus, ſervituti Princeps.

[2] Trecenos plebi sestertios] Monetæ Gallicæ libras 58.

[3] Rex Archelaus] Archelaum, Cappadociæ regem fecerat Antonius anno U. C. dccxviii, A. C. 36. Dio XLIX. pag. 411. Strabo XII. pag. 540, & 534. XVII. pag. 796. Vide notas & emendat. ad Annal. II, 42.

[4] Rhodi agentem] Ut dictum ſuprà Annal. I, 4.

[5] C. Cæsare] Caio, Auguſti nepote. Vide ſtemma Cæſarum, num. 48.

[6] Matris literis] Liviæ, Tiberii matris.

[7] Accusatus in senatu] Accuſatus, quòd res novas in ſenatu eſſet molitus, teſte Philoſtrato in vitâ Apollonii I, 12. Alia multa, quorum penes lectores ſit judicium, ſubjungit Dio LVII. pag. 614.

[8] In provinciam redactum est] *Cappadoces in provinciæ formam redacti Q. Veranium legatum accepêre.* Infrà cap. 56.

[9] Centesimæ vectigal] De centeſimâ jam dictum ſuprà Annal. I, 78. Cùm imperium acceſſione Cappadociæ ditius eſſet factum, Tiberius ducenteſimam pro centeſimâ ſtatuit. *Le deux-centieme pour le centieme.* Sic olim reipublicæ ærario *intulit Æmilius Paulus, Perſeo victo, e Macedonicâ prædâ* H S. MM. CCC. Gallicæ monetæ libras 44746557. *a quo tempore populus Romanus tributum pendere deſiit.* Plin. XXXIII, 3.

posterum statuit. Per idem tempus Antiocho Commagenorum [1], Philopatore Cilicum [2] regibus defunctis, turbabantur nationes, plerisque Romanum, aliis regium imperium cupientibus: & provinciæ Syria atque Judæa, fessæ oneribus, deminutionem tributi orabant. A. U. C. 770. J. C. 17.

XLIII. Igitur hæc, & de Armeniâ quæ suprà memoravi [3], apud patres differuit: « nec posse motum Orientem nisi » Germanici sapientiâ componi. Nam suam ætatem vergere, » Drusi nondum satis adoleviſse ». Tunc decreto patrum, permissæ Germanico provinciæ, quæ mari dividuntur [4], majusque imperium quoquò adisset, quàm his qui sorte aut missu Principis obtinerent. Sed Tiberius demoverat Syriâ Creticum Silanum [5], per adfinitatem connexum Germanico, quia Silani filia Neroni, vetustissimo liberorum ejus, pacta erat [6]: præfeceratque Cn. Pisonem [7] ingenio violentum, & obsequii ignarum, insitâ ferociâ a patre Pisone, qui civili bello [8] resurgentes in Africâ partes acerrimo ministerio adversùs Cæsarem juvit: mox Brutum & Cassium [9] secutus, concesso reditu, petitione honorum abstinuit, donec ultro ambiretur delatum ab Augusto consulatum accipere [10]. Sed præter paternos spiritus, uxoris

[1] Antiocho Commagenorum] Antiocho III, Commagenorum rege. In nummis KOMMAΓHNΩN. Pars Syriæ Antiochenæ, Commagene, nunc *Azar*. De Commagenorum regibus eruditè scripsit V. Cl. Masson apud Haym, *Tesoro Britannico*, Tom. I. pag. 113 & seqq.

[2] Philopatore Cilicum] Ad illum pertinet nummus a V. Cl. Haym, *Tesoro Britannico*, Tom. I. pag. 146 laudatus. Ex anticâ parte caput Ciliciæ turritum. E posticâ Pallas stans dextrâ Victoriam, siniſtrâ clipeum tenet BACIΛEΩΣ ΦIΛOΠATOPOC, *regis Philopatoris*. In altero nummo ΔΛ, id est, anno 34.

[3] Supra memoravi] Suprà cap. 3.

[4] Provinciæ, quæ mari dividuntur] Asia, Ægyptus, Africa. Majusque imperium, quàm his, qui aut proconsules *sorte*, aut proprætores *missu Principis* obtinebant.

[5] Creticum Silanum] Vide notas & emendationes ad Annal. II, 43.

[6] Pacta erat] Pacta quidem. Sed postea Nero Juliam Drusi Cæsaris filiam, uxorem duxit. Infrà Annal. III, 29. Vide & stemma Cæsarum, num. 82.

[7] Cn. Pisonem] Senec. de irâ I, 16. *Cn. Piso fuit memoriâ nostrâ vir a multis vitiis integer, sed pravus, & cui placebat pro constantiâ rigor*. Iratus, tres homines, ob unius innocentiam, interfici jussit. Senec. ibid.

[8] Civili bello] Pompeium inter & Julium Cæsarem. Quid in Africâ adversùs Cæsarem Piso præstiterit, passim narrat Hirtius de Bell. Afric.

[9] Brutum et Cassium] Julii Cæsaris interfectores.

[10] Consulatum accipere] Donec Augustus ipse eum exoraret, ut secum consulatum gereret, quod contigit anno U. C. DCCXXXI, A. C. 23.

quoque Plancinæ nobilitate & opibus accendebatur : vix Tiberio concedere, liberos ejus ut multùm infrà deſpectare : nec dubium habebat, ſe delectum, qui Syriæ imponeretur, ad ſpes Germanici coërcendas : credidêre quidam data & a Tiberio occulta mandata, & Plancinam haud dubiè Auguſta monuit, muliebri æmulatione Agrippinam infectandi : diviſa namque & diſcors aula erat, tacitis in Druſum [1] aut Germanicum ſtudiis. Tiberius, ut proprium, & ſui ſanguinis, Druſum fovebat : Germanico, alienatio patrui [2], amorem apud ceteros auxerat ; & quia claritudine materni generis anteibat, avum M. Antonium [3], avunculum Auguſtum [4] ferens : contrà Druſo proavus, eques Romanus, Pomponius Atticus [5] dedecere Claudiorum imagines [6] videbatur : & conjunx Germanici Agrippina, fecunditate ac famâ Liviam uxorem Druſi [7] præcellebat : ſed fratres [8] egregiè concordes, & proximorum certaminibus inconcuſſi.

A. U. C. 770. J. C. 17.

XLIV. Nec multò pòſt Druſus in Illyricum miſſus eſt, ut ſueſceret militiæ, ſtudiaque exercitûs pararet ; ſimul juvenem urbano luxu laſcivientem meliùs in caſtris haberi Tiberius, ſeque tutiorem rebatur, utroque filio [9] legiones obtinente. Sed Suevi prætendebantur [10], auxilium adversùs Cheruſcos orantes : nam diſceſſu Romanorum, ac vacui externo metu, gentis adſuetudine, tum & æmulatione gloriæ, arma in ſe verterant : vis nationum, virtus ducum in æquo : ſed

[1] Drusum] Tiberii filium.

[2] Alienatio patrui] Tiberius Germanici patruus.

[3] Avum M. Antonium] M. Antonius triumvir avus erat Germanici Antoniâ minore, Antonii filiâ, geniti. Vide ſtemma Cæſarum, num. 42 & 81.

[4] Avunculum Augustum] Magnum avunculum, ut patet ex ſtemmate Cæſarum, num. 43, 16, 42 & 81. Sic ſuprà cap. 27. *Amitam* pro *magnam amitam*.

[5] Pomponius Atticus] Pomponius erat Druſi Cæſaris proavus. Ejus enim filia nupſerat M. Agrippæ. His genita Vipſania Agrippina Druſi mater. Vide ſtemma Cæſarum, num. 69 & 70.

[6] Claudiorum imagines] Domum Tiberii Principis, quæ a Patriciâ familiâ Claudiâ originem ducebat.

[7] Liviam, uxorem Drusi] Livillam quoque dictam, Germanici ſororem. Vide ſtemma Cæſarum, num. 71.

[8] Sed fratres] Germanicus & Druſus fratres, quia Germanicus a Tiberio adoptatus. Annal. I, 3.

[9] Utroque filio] Druſo & Germanico.

[10] Prætendebantur] Ut mens Tiberii lateret, prætexebantur Suevi auxilium adversùs Cheruſcos orantes.

Maroboduum [1] regis nomen inviſum apud populares; Arminium pro libertate bellantem favor habebat.

A. U. C. 770. J. C. 17.

XLV. Igitur non modò Cheruſci ſociique eorum, vetus Arminii miles, ſumpſêre bellum: ſed e regno etiam Marobodui Suevæ gentes, Semnones ac Langobardi [2], defecêre ad eum: quibus additis præpollebat, ni Inguiomerus cum manu clientium ad Maroboduum perfugiſſet; non aliam ob cauſam, quàm quia fratris filio [3] juveni, patruus ſenex parêre dedignabatur. Diriguntur acies pari utrimque ſpe, nec ut olim apud Germanos vagis incurſibus, aut disjectas per catervas: quippe longâ adversùm nos militiâ, inſueverant ſequi ſigna, ſubſidiis firmari, dicta imperatorum accipere. At tunc Arminius equo conluſtrans cuncta, ut quoſque advectus erat: « Reciperatam libertatem, »trucidatas legiones, ſpolia adhuc & tela Romanis derepta, »in manibus multorum » oſtentabat: contrà « fugacem Maro»boduum » appellans, « prœliorum expertem, Hercyniæ late»bris [4] defenſum, ac mox per dona & legationes petiviſſe fœ»dus, proditorem patriæ, ſatellitem Cæſaris [5], haud minùs in»fenſis animis exturbandum, quàm Varum Quinctilium inter»fecerint: meminiſſent modò tot prœliorum, quorum eventu, »& ad poſtremum ejectis Romanis, ſatis probatum, penes »utros ſumma belli fuerit ».

[1] Maroboduum] *Maroboduus, genere nobilis, corpore prævalens, animo ferox, natione magis, quàm ratione barbarus* Marcomannos aliaſque Suevorum gentes, pulſis Boiis, in Hercyniam ſilvam Boiohemumque tranſtulit, ut imperium ac vim regiam certiùs occuparet. Regis nomen illum brevì inviſum fecit apud populares libertatis ſtudioſiſſimos. Marobodui regnum, nunc *la Bohème*. Vide Velleium II, 108, 109. Strabonem VII, pag. 290.

[2] Semnones ac Langobardi] Semnones, *la Luſace*; Langobardi, *le Brandebourg*. Perperam in quibuſdam editionibus *Longobardi*.

[3] Fratris filio] Sigimerus, Inguiomeri frater, pater Arminii. Vide ſtemma Arminii Annal. I, 55.

[4] Hercyniæ latebris] Hercynia ſilva *dierum ſexaginta iter occupans, ut major aliis, ita & notior*. Mela III, 3. Vide & Cæſarem de Bell. Gall. VI, 24 & 25. Nomen duxit a voce Germanicâ *Hartz*, aut *Hart*, id eſt, denſa ac fruticoſa ſilva, teſte Spenero Notit. Germ. Antiq. II, 3.

[5] Satellitem Cæsaris] Maroboduus, adhuc juvenis, Romam adierat, ibique Auguſti beneficiis ornatus. Strabo VII. pag. 290. Regias artes edoctus, & in patriam reverſus, regnum condidit; ſe Hercyniæ ſilvæ latebris defendit; per dona & legationes petivit fœdus Romanorum; prodidit patriam, non ſociatis armis cum Cheruſcis ceteriſque Germanis, qui eam adversùs Romanos defendêre.

A. U. C. 770. J. C. 17.

XLVI. Neque Maroboduus jactantiâ sui, aut probris in hostem abstinebat : sed Inguiomerum tenens, « Illo in corpore » decus omne Cheruscorum, illius consiliis gesta, quæ pros- » pere ceciderint », testabatur : « vecordem Arminium [1], & re- » rum nescium, alienam gloriam in se trahere, quoniam tres » vacuas legiones [2] & ducem fraudis ignarum perfidiâ decepe- » rit, magnâ cum clade Germaniæ, & ignominiâ suâ, cùm » conjunx [3], cùm filius ejus, servitium adhuc tolerent. At se » duodecim legionibus petitum [4] duce Tiberio, illibatam Ger- » manorum gloriam servavisse : mox conditionibus æquis dis- » cessum : neque pœnitere quòd ipsorum in manu sit, integrum » adversùs Romanos [5] bellum, an pacem incruentam malint ». His vocibus instinctos exercitus, propriæ quoque causæ stimulabant : cùm a Cheruscis Langobardisque, pro antiquo decore [6], aut recenti libertate ; & contrà, augendæ dominationi certaretur. Non aliàs majore mole concursum, neque ambiguo magis eventu, fusis utrimque dextris cornibus. Sperabaturque rursum pugna, ni Maroboduus castra in colles subduxisset. Id

[1] Vecordem Arminium] Vecordem, id est, turbidum & temerarium.

[2] Tres vacuas legiones] Minimè vacuas, teste Velleio II, 119. *Exercitus omnium fortissimus, disciplinâ, manu, experientiâque bellorum inter Romanos milites princeps, marcore ducis*, Quinctilii Vari, *perfidiâ hostis, iniquitate fortunæ circumventus .... inclusus silvis, paludibus, insidiis, ad internecionem trucidatus est.* Fatendum tamen legiones non fuisse integras. Nonnullos enim legionarios ipsis Barbaris, tuendorum præsidiorum aut fugandorum latronum specie permissos docet Dio LVI. pag. 583.

[3] Cum conjunx] Suprà Annal. I, 57 & 58.

[4] Duodecim legionibus petitum] Maroboduum, firmato regno, Romanis metuendum petivit Tiberius anno U. C. dcclix ; mandavitque Sentio Saturnino ut per Cattos, excisis continentibus Hercyniæ silvæ, legiones Boiohemum, *la Bohème*, duceret : se a Carnunto, nunc *Haynburg*, ad confluentes Danubii & Mari, *la Morava*, posito, exercitum ex Illyrico in Marcomannos ducturum. Intra paucos dies Saturninus cum Tiberio juncturus erat, cùm Pannoniam Dalmatiamque rebellasse nuntiatum. Bello nondum cœpto, pax cum Maroboduo æquis conditionibus pacta ut vis belli in rebelles verteretur. Velleius II, 109 & 110. Dio LV. pag. 568 & seqq.

[5] Integrum adversus Romanos] Nullâ clade, nullo dedecore affecti, immo æquis conditionibus feroces, integrum adversùs Romanos bellum, pacemve incruentam eligere poterant. Integrum est adhuc bellum, cùm æquis viribus, ancipite victoriâ utrimque pugnatur.

[6] Pro antiquo decore] Cheruschi, Romanorum victores, pro antiquo decore : Langobardi, qui nuper a Maroboduo defecerant, pro recenti libertate pugnabant. Contrà Maroboduus, tot gentium domitor, pro augendâ adhuc dominatione certabat.

signum perculsi [1] fuit : & transfugis [2] paullatim nudatus, in Marcomannos concessit, misitque legatos ad Tiberium oraturos auxilia. Responsum est, « non jure eum adversùs Cheruscos » arma Romana invocare, qui pugnantes in eumdem hostem » Romanos nullâ ope juvisset ». Missus tamen Drusus, ut retulimus [3], pacis firmator. A. U. C. 770. J. C. 17.

XLVII. Eodem anno duodecim celebres Asiæ urbes conlapsæ nocturno motu terræ [4]; quò improvisior graviorque pestis fuit: neque solitum in tali casu effugium subveniebat in aperta prorumpendi, quia diductis terris hauriebantur. « Sedisse im- » mensos montes, visa in arduo quæ plana fuerint, effulsisse in- » ter ruinam ignes » memorant. Asperrima in Sardianos lues plurimum in eosdem misericordiæ traxit: nam centies sestertiûm [5] pollicitus Cæsar, & quantum ærario, aut fisco pendebant, in quinquennium remisit. Magnetes a Sipylo, proximi damno ac remedio habiti. Temnios, Philadelphenos, Ægæatas, Apollonidienses, quique Mosteni, atque Macedones Hyrcani vocantur, & Hierocæsaream, Myrinam, Cymen, Tmolum levari idem in tempus tributis, mittique ex senatu placuit, qui præsentia spectaret, refoveretque. Delectus est M. Aletus e prætoriis, ne consulari obtinente Asiam æmulatio inter pares, & ex eo impedimentum oriretur.

XLVIII. Magnificam in publicum largitionem auxit Cæsar haud minùs gratâ liberalitate, quòd bona Æmiliæ Musæ [6]

[1] Signum perculsi] Perculsi ac victi.

[2] Transfugis] Paulatim nudatus Cheruscis qui cum Inguiomero ad eum transfugerant, in Marcomannos populares suos concessit. Hi Marcomanni, Mari fluvii, *la Morava*, accolæ, omnino diversi a Marcomannis, quos Rheno proximos memorat Cæsar de Bello Gallico I, 51; quique nomen ducebant a Marcianâ silvâ, *Schwartz-wald*. Vide Eccardum de orig. Germ. p. 204 & 241.

[3] Ut retulimus] Suprà cap. 44.

[4] Nocturno motu terræ] Idem testatur Plinius II, 84. *Maximus terræ memoriâ mortalium extitit motus, Tiberii Cæsaris principatu* XII *urbibus Asiæ unâ nocte prostratis*. Vide notas & emendat. ad Annal. II, 47. Ibi de singulis urbibus eversis dicetur fusiùs.

[5] Centies sestertiûm] Centies centena millia sestertiûm, monetæ Gallicæ libras 1945502.

[6] Æmiliæ Musæ] Quam libertam fuisse meritò conjicit Lipsius. Intestatâ mortuâ, incerto patrono, bona ejus juxta leges Romanas in fiscum a procuratoribus petita. Indulgentior Cæsar ea tradidit Æmilio Lepido, e cujus domo esse videbatur. Utrum cum Musâ, celeberrimo Augusti medico, cognatione conjuncta fuerit, frustra divinaretur. De hoc medico plura Sueton. in Aug. LIX.

locupletis inteſtatæ petita in fiſcum, Æmilio Lepido, cujus e domo videbatur; & Patulei divitis equitis Romani hereditatem (quamquam ipſe heres in parte legeretur) tradidit M. Servilio, quem prioribus, neque ſuſpectis tabulis, ſcriptum compererat; « nobilitatem utriuſque pecuniâ juvandam » præfatus. Neque hereditatem cujuſquam adiit, niſi cùm amicitiâ meruiſſet; ignotos & aliis infenſos, & que Principem nuncupantes, procul arcebat. Ceterùm ut honeſtam innocentium paupertatem levavit; ita prodigos & ob flagitia egentes Vibidium Varronem, Marium Nepotem, Appium Appianum, Cornelium Sullam, Q. Vitellium movit ſenatu, aut ſponte cedere paſſus eſt.

A. U. C. 770. J. C. 17.

XLIX. Iisdem temporibus deûm ædes vetuſtate aut igni abolitas, cœptaſque ab Auguſto, dedicavit: Libero Liberæque & Cereri, juxta Circum maximum, quam A. Poſtumius [1] dictator voverat; eodemque in loco ædem Floræ, ab Lucio & Marco Publiciis ædilibus [2] conſtitutam: & Jano templum, quod apud forum olitorium C. Duillius [3] ſtruxerat, qui primus rem Romanam proſpere mari geſſit, triumphumque navalem de Pœnis meruit. Spei ædes a Germanico ſacratur: hanc Atilius voverat eodem bello [4].

L. Adolescebat interea lex majeſtatis [5]. Et Apuleiam

& LXXXI. Plin. XIX, 8. Forte nomen acceperat ab aliquo Æmiliorum, qui uxorem e domo Pomponii Muſæ, cujus habentur nummi, duxerat.

[1] A. Postumius] A. Poſtumius dictator anno U. C. cclviii. A. C. 496. Latinos ad lacum Regillum, *la Colonna*, in agro Tuſculano, vicit; ædemque vovit, quam triennio pòſt conſul Caſſius *Cereri*, *Libero*, id eſt, Baccho, & *Liberæ* ſeu Proſerpinæ, quæ Cora quoque dicebatur, conſecravit. Τόν τε νεὼν τῆς Δήμητρος, καὶ Διονύσου, καὶ Κόρης.. καθιέρωσεν. Dionyſ. Halicarnaſſ. Antiq. Rom. VI. pag. 414. Ædes illa in urbis regione undecimâ ad metas Circi maximi poſita. Vide & Livium II, 19 & 20. Plinium XXXIII, 2.

[2] Publiciis ædilibus] Ab ædilibus L. Publicio & M. Publicio, quos laudat Ovidius Faſt. V, 297 & ſeqq. In veteri inſcriptione apud Ficoroni, *Roma Antica* I, 3. C. POBLICIO. L. F. AED. PL.

[3] C. Duillius] C. Duillius, victor apud Liparas, nunc *Lipari* prope Siciliam, merſâ & fugatâ Pœnorum claſſe, primus maritimum triumphum egit an. U. C. cdxciv. A. C. 260. Templum Jani apud forum olitorium, nunc *Piazza Montanara*, in undecimâ urbis regione ſtruxit. Florus II, 2. Plinius XXXIV, 5.

[4] Eodem bello] In eodem bello Punico. Hæc Spei ædes, in foro olitorio quoque poſita.

[5] Lex majestatis] De hac lege ſuprà Annal. I, 72.

Variliam

Variliam ſororis Auguſti neptem [1], quia probroſis ſermonibus divum Auguſtum ac Tiberium, & matrem ejus inluſiſſet, Cæſarique connexa [2], adulterio teneretur, majeſtatis delator arceſſebat. « De adulterio ſatis caveri lege Juliâ [3] » viſum. « Majeſtatis crimen diſtingui » Cæſar poſtulavit; « damnarique, ſi » qua de Auguſto inreligiosè dixiſſet: in ſe jacta, nolle ad cognitionem vocari ». Interrogatus a conſule « quid de his » cenſeret, quæ de matre ejus locuta ſecus argueretur, » reticuit: dein proximo ſenatûs die, illius quoque nomine oravit, « ne cui verba in eam quoquo modo habita crimini forent ». Liberavitque Apuleiam lege majeſtatis; adulterii graviorem pœnam [4] deprecatus, « ut, exemplo majorum [5], propinquis » ſuis ultra ducenteſimum lapidem removeretur » ſuaſit. Adultero Manlio Italiâ atque Africâ interdictum eſt. A. U. C. 770. J. C. 17.

LI. De prætore in locum Vipſanii Galli, quem mors abſtulerat, ſubrogando, certamen inceſſit. Germanicus atque Druſus (nam etiam tum Romæ erant) Haterium Agrippam propinquum Germanici [6] fovebant: contrà plerique nitebantur, ut numerus liberorum [7] in candidatis præpolleret, quod lex jubebat. Lætabatur Tiberius, cùm inter filios ejus & leges ſenatus diſceptaret; victa eſt [8] ſine dubio lex: ſed neque ſtatim,

[1] Sororis Auguſti neptem] Octaviæ neptem, Marcellæ filiam. Vide ſtemma Cæſarum, num. 22. Apuleium, Auguſti cognatum, συγγενῆ, appellat Dio L I V. pag. 543.

[2] Cæsarique connexa] Duplex igitur majeſtatis crimen. Prius, propter convitia in Auguſtam domum. Alterum, propter adulterium patratum a feminâ, quæ cum Cæſare erat affinitate conjuncta.

[3] Lege Julia] Lex illa ab Auguſto lata, *ne quis poſthac ſtuprum, adulterium facito ſciens dolo malo.* Adulterium gladio; ſtuprum, ſi ſtupratores eſſent honeſti, publicatione partis dimidiæ bonorum, ſi humiles, corporis coërcitione cum relegatione puniebatur, ut accipimus ex Juſtiniano, Inſtitut. IV. Tit. 18. *de publicis judiciis.* Julia lex dicebatur, quòd Auguſtus a Julio Cæſare fuerat adoptatus. Vide Ant. Auguſtinum de legibus, pag. 70 & ſeq.

[4] Graviorem pœnam] Morte plectebatur adulterium, ut modò dictum eſt.

[5] Exemplo majorum] Lege Romuli uxor in adulterio deprehenſa repudiabatur, Plutarch. in Romul. pag. 32. &, ut videtur ex his Taciti verbis, ultra ducenteſimum lapidem, id eſt, ultra C C M. paſſuum a propinquis ſuis removebatur.

[6] Propinquum Germanici] Agrippina, Germanici mater, erat M. Vipſanii Agrippæ filia.

[7] Ut numerus liberorum] Lege Papiâ, candidati, qui plures liberos genuerant, præpollebant. De hac lege vide Ant. Auguſtinum, pag. 108.

[8] Victa est] Et Haterius Agrippa ſubrogatus, licèt liberorum ejus numerus non præpolleret.

& paucis ſuffragiis : quomodo, etiam cùm valerent, leges vincebantur [1].

A. U. C. 770. J. C. 17.

LII. EODEM anno cœptum in Africâ bellum, duce hoſtium Tacfarinate : is natione Numida [2], in caſtris Romanis auxiliaria ſtipendia meritus, mox deſertor, vagos primùm, & latrociniis ſuetos, ad prædam & raptus congregare ; dein more militiæ per vexilla & turmas componere ; poſtremò non inconditæ turbæ, ſed Muſulanorum dux [3] haberi. Valida ea gens, & ſolitudinibus Africæ [4] propinqua, nullo etiam tum urbium cultu, cepit arma, Mauroſque accolas [5] in bellum traxit : dux & his Mazippa : diviſuſque exercitus ; ut Tacfarinas lectos viros, & Romanum in modum armatos caſtris attineret, diſciplinâ & imperiis ſueſceret : Mazippa levi cum copiâ, incendia & cædes, & terrorem circumferret : compulerantque Cinithios [6], haud ſpernendam nationem, in eadem ; cùm Furius Camillus proconſul Africæ, legionem & quod ſub ſignis ſociorum, in unum conductos ad hoſtem duxit : modicam manum, ſi multitudinem Numidarum atque Maurorum ſpectares : ſed nihil æquè cavebatur, quàm ne bellum metu eluderent : ſpe victoriæ inducti ſunt, ut vincerentur. Igitur legio medio, leves cohortes duæque alæ [7] in cornibus locantur ; nec Tacfarinas pugnam detrectavit : fuſi Numidæ, multoſque poſt annos [8] Furio nomini partum decus militiæ : nam poſt illum

[1] LEGES VINCEBANTUR] Optimum imperium, in quo numquam vincerentur leges ; bonum, in quo rarò vincuntur. Cùm inter filios ejus & leges ſenatus ita diſceptaret, lætabatur Tiberius. Certus enim quid jam valeret, quid in poſterum audere poſſet ominabatur.

[2] NATIONE NUMIDA] Numidia, nunc *la partie orientale du royaume d'Alger*.

[3] MUSULANORUM DUX] Nunc *la partie orientale du pays des Dates*. Vide notas & emendat. ad Annal. II, 52.

[4] SOLITUDINIBUS AFRICÆ] Hìc Africam de totâ Africâ ne accipias, ſed de hac Africæ parte, quæ provincia Romana erat, & Africa dicebatur, nunc *le royaume de Tunis*.

[5] MAUROSQUE ACCOLAS] Numidis & Muſulanis vicinos. *Le royaume de Fez*, & *la partie occidentale du royaume d'Alger*.

[6] CINITHIOS] *Partie du royaume de Tripoli*. Vide notas & emendationes ad Annal. II, 52.

[7] DUÆQUE ALÆ] Equitum. Gellius XVI, 4. *Alæ dictæ exercitûs equitum ordines ; quod circum legiones dextrâ ſiniſtrâque, tanquam alæ in avium corporibus locabantur*. Romani vix X aut XII millia hominum habuêre, Barbari fortè centum millia.

[8] MULTOSQUE POST ANNOS] Multos quidem annos. Nam ab annis quadringentis nihil decoris Furiorum nomen a militiâ acceperat.

reciperatorem urbis [1], filiumque ejus Camillum, penes alias familias imperatoria laus fuerat. Atque hic, quem memoramus, bellorum expers habebatur: eò pronior Tiberius res geſtas apud Senatum celebravit: & decrevêre patres triumphalia [2] inſignia: quod Camillo ob modeſtiam vitæ impune fuit [3].

LIII. SEQUENS annus Tiberium tertiò [4], Germanicum iterum conſules habuit: ſed eum honorem Germanicus iniit apud urbem Achaiæ Nicopolim [5], quò venerat per Illyricam oram, viſo fratre Druſo in Dalmatiâ agente, Adriatici ac mox Ionii [6] maris adverſam navigationem perpeſſus. Igitur paucos dies inſumpſit reficiendæ claſſi: ſimul ſinus Actiacâ [7] victoriâ inclitos, & ſacratas ab Auguſto [8] manubias, caſtraque Antonii cum recordatione majorum ſuorum adiit: namque ei, ut memoravi, avunculus Auguſtus [9], avus Antonius erant, magnaque illic imago triſtium lætorumque [10]. Hinc ventum Athenas, fœderique ſociæ & vetuſtæ urbis datum, ut uno lictore uteretur [11]. Excepêre Græci quæſitiſſimis honoribus, vetera ſuorum facta [12] dictaque præferentes, quò plus dignationis adulatio haberet.

A. U. C. 771. J. C. 18.

[1] RECIPERATOREM URBIS] M. Furius Camillus, expugnatis Veiis anno U. C. CCCLVIII, Gallos fudit, urbemque recuperavit anno U. C. CCCLXIV. A. C. 390. Minio illitus triumphavit. Plin. XXXIII, 7. Filium haud degenerem habuit. At poſt illos imperatoria laus penes alias familias ſemper fuerat.

[2] TRIUMPHALIA] Suprà Annal. I, 72.

[3] IMPUNE FUIT] Ab invido Principe laudatus eſt Furius, quia bellorum expers habebatur. Laus enim victoriæ in numen Principis potiùs, quàm in victoris decus cedere videbatur. Decreta quoque a Patribus triumphalia inſignia Camillus impunè obtinuit, quòd propter vitæ modeſtiam nihil offenſionis cepit Tiberius.

[4] TIBERIUM TERTIÒ] Tiberius Auguſtus III, Germanicus Cæſar II conſules fuêre anno urbis conditæ DCCLXXI. Jeſu Chriſti 18.

[5] NICOPOLIM] Nicopolis, nunc *Preveza Vecchia*. Vide notas & emendat. ad Annal. II, 53.

[6] ADRIATICI AC MOX IONII] Adriaticum mare, *le golfe de Veniſe*. Ionium, *la mer de Grece*.

[7] SINUS ACTIACA] Sinus ille Epirum inter & Achaiam, nunc *le golfe de l'Arta*.

[8] SACRATAS AB AUGUSTO] Vide notas & emendationes ad Annal. II, 53.

[9] AVUNCULUS AUGUSTUS] Magnus avunculus, ut dictum eſt ſuprà cap. 43.

[10] TRISTIUM LÆTORUMQUE] Triſtium ob Antonii cladem, lætorum propter Auguſti victoriam. Quàm eleganter! Quàm Cornelianè! *Magnaque illic imago triſtium lætorumque.*

[11] UNO LICTORE UTERETUR] In Principibus maximum amicitiæ & ſecuritatis argumentum, cùm nullis, aut paucis, utuntur ſatellitibus.

[12] VETERA SUORUM FACTA] Suprà cap. 41. vidimus Romæ in Germanici triumpho *vecta ſpolia, ſimulacra montium, fluminum, præliorum*. Ita quoque Græci vetera ſuorum ducum facta, philoſophorum oratorumque dicta prætulere, ut

A. U. C. 771. J. C. 18.

LIV. Petita inde Eubœâ [1], tramisit Lesbum [2], ubi Agrippina novissimo partu Juliam edidit [3]: tum extrema Asiæ, Perinthumque [4] ac Byzantium [5] Thracias urbes, mox Propontidis [6] angustias, & os Ponticum [7] intrat, cupidine veteres locos, & famâ celebratos noscendi: pariterque provincias internis certaminibus, aut magistratuum injuriis fessas refovebat: atque illum in regressu sacra Samothracum [8] visere nitentem, obvii aquilones depulêre. Igitur Ilio [9], quæque ibi varietate fortunæ, & nostrî origine veneranda, relegit Asiam, appellitque Colophona [10], ut Clarii Apollinis oraculo uteretur. Non femina illic, ut apud Delphos, sed certis e familiis & ferme Mileto accitus [11] sacerdos, numerum modò consultantium & nomina audit: tum in specum degressus, hausta fontis arcani aquâ, ignarus plerumque literarum & carminum, edit responsa versibus, compositis super rebus quas quis mente concepit: & ferebatur, Germanico per ambages, ut mos oraculis, « maturum exitium » ceciniisse.

LV. At Cn. Piso, quò properantiùs destinata inciperet, civitatem Athenienſium turbido incessu exterritam oratione

plus dignationis haberet eorum adulatio. Et certè in hac pompâ multum fuit magnificentiæ, dignumque Germanico spectaculum. Alii tamen aliter explicant. Vide notas & emendationes ad Annal. II, 53.

[1] Eubœa] Nunc *Negrepont.*

[2] Lesbum] Nunc *Metelin.*

[3] Juliam edidit] Juliam, dictam quoque *Livillam.* Vide stemma Cæsarum, num. 97.

[4] Perinthumque] Postea dictam Heracleam, nunc *Araclea.*

[5] Byzantium] Nunc *Constantinople.*

[6] Propontidis] *La Propontide*, vel *la mer de Marmora.*

[7] Os Ponticum] *Le détroit de Constantinople.*

[8] Sacra Samothracum] In Ægæo mari insula Samothrace, nunc *Samandrachi.* De sacris Samothracum vide notas & emendat. ad Annal. II, 54.

[9] Igitur Ilio] Cùm Germanicus propter obvios aquilones Samothracem insulam adire non posset, Ilium appulit, ibique visit loca omnia, quæ varietate fortunæ, & Romanorum origine veneranda erant. His perlustratis, relegit Asiam. Geographia cum Taciti narratione egregiè consentit. Ilium, *unde omnis rerum claritas*, Plin. V, 30. omnino periit. A veteri Ilio XXX stadiis disjunctum novum Ilium, nunc *Troye.*

[10] Colophona] In Ioniâ urbs Colophon, nunc *Belvedere.* De fatidico specu Plinius II, 3. *Colophone in Apollinis Clarii specu lacuna est, cujus potu mira redduntur oracula, bibentium breviore vitâ.* Vide & Van-Dale de orac. Dissert. II, pag. 311. & J. Baltum, *Réponse à l'Histoire des oracles, part. II, pag.* 210. Oraculum illud brevì post Germanici adventum siluisse videtur ex Strabone XIV. pag. 642.

[11] Mileto accitus] Miletus, urbs Cariæ, nunc *Milaxo*, dicta quoque *Palatschia* propter egregia palatiorum rudera.

A. U. C. 771. J. C. 18.

sævâ increpat, obliquè Germanicum perstringens, « quòd » contra decus Romani nominis non Athenienses tot cladibus » exstinctos, sed colluviem illam nationum comitate nimiâ » coluisset: hos enim esse Mithridatis adversùs Sullam, Anto- » nii adversùs divum Augustum socios »: etiam vetera objectabat, « quæ in Macedones improspere, violenter in suos feciſſent »: offensus urbi propriâ quoque irâ; quia Theophilum quemdam Areo judicio [1] falsi damnatum, precibus suis non concederent. Exin navigatione celeri per Cycladas [2], & compendia maris, adsequitur Germanicum apud insulam Rhodum, haud nescium quibus infectationibus petitus foret: sed tantâ mansuetudine agebat, ut cùm orta tempestas raperet in abrupta, posſetque interitus inimici ad casum referri, miserit triremes, quarum subsidio discrimini eximeretur. Neque tamen mitigatus Piso, & vix diei moram perpessus, linquit Germanicum, prævenitque: & postquam Syriam ac legiones attigit, largitione, ambitu, infirmos manipularium juvando, cùm veteres centuriones, severos tribunos demoveret, locaque eorum clientibus suis, vel deterrimo cuique attribueret, desidiam in castris, licentiam in urbibus, vagum ac lascivientem per agros militem sineret, eò usque corruptionis provectus est, ut sermone vulgi, *parens legionum* haberetur. Nec Plancina se intra decora feminis tenebat; sed exercitio equitum, decursibus cohortium [3] interesse: in Agrippinam, in Germanicum contumelias jacere: quibusdam etiam bonorum militum ad mala obsequia promptis, quòd, « haud invito imperatore, ea fieri » occultus rumor incedebat.

LVI. Nota hæc Germanico; sed præverti ad Armenios [4]

[1] Areo judicio] Judicio Areopagi, cujus fides ac integritas tot ac tantis laudibus nobilitata. Forum illud Areum, aut Areopagus a colle Martis, græcè Ἄρεως, cui erat impositum prope Thesei templum, appellabatur. *Judicium capitis in Areopago primum actum est.* Plin. VII, 56.

[2] Cycladas] Nomen suum retinent, *les Cyclades.*

[3] Decursibus cohortium] Campestri decursione exercebantur milites. Hinc Vegetius III, 4. *Campicursionem, ut ipsi appellant, inspectionemque armorum assiduè faciant.*

[4] Præverti ad Armenios] Sed instantior cura fuit properare ad Armenios, eosque adire priùs, quàm Syriam ipsam, licèt Pisonis & Plancinæ artibus corruptam.

A. U. C. 771. J. C. 18.

instantior cura fuit. Ambigua gens ea antiquitus, hominum ingeniis, & situ terrarum, quo nostris provinciis latè prætenta, penitus ad Medos porrigitur, maximisque imperiis [1] interjecti, & sæpius discordes sunt, adversùs Romanos odio, & in Parthum invidiâ. Regem illâ tempestate non habebant, amoto Vonone [2]: sed favor nationis inclinabat in Zenonem [3], Polemonis regis Pontici filium, quòd is primâ ab infantiâ instituta & cultum Armeniorum æmulatus, venatu, epulis, & quæ alia barbari celebrant, proceres plebemque juxtà devinxerat. Igitur Germanicus in urbe Artaxatâ [4], adprobantibus nobilibus, circumfusâ multitudine, insigne regium capiti ejus imposuit: ceteri venerantes regem, *Artaxiam* [5] consalutavêre; quod illi vocabulum indiderant ex nomine urbis [6]. At Cappadoces, in formam provinciæ [7] redacti, Q. Veranium legatum accepêre: & quædam ex regiis tributis deminuta [8], quò mitius Romanum imperium sperarétur. Commagenis Q. Servæus præponitur, tum primùm ad jus prætoris translatis [9].

[1] Maximisque imperiis] Maximis | Suetonius in Vespasian. VIII. Verùm cùm his scriptoribus longè accuratior sit Tacitus, meritò existimat Lipsius Cappadociam a legato, seu proprætore primò administratam esse, deinde equiti, seu procuratori commissam, ac tandem a Vespasiano consulari viro traditam.

[2] Vonone] De Vonone jam dictum suprà cap. 2.

[3] In Zenonem] Polemonis & Pythodoridis, feminæ laudatissimæ, Strabo XII. pag. 556. filium. Vide canonem regum Armeniorum suprà cap. 2. inter notas & emendationes.

[4] Artaxata] Artaxata, caput Armeniæ. Ejus rudera adhuc videntur prope *Koïrvirab*, ad austrum urbis *Erivan*.

[5] Artaxiam] Peregrino Zenonis nomine mutato, Artaxiam III appellavêre. Ab Artaxiâ, primo Armeniorum rege, plures dicti sunt Artaxiæ, vel Artaxes. Strabo XI. pag. 528.

[6] Ex nomine urbis] Quæ ipsa ab Artaxiâ rege nomen ducebat. Vide notas & emendationes ad Annal. II, 56.

[7] In formam provinciæ] Archelao rege, viduæ Pythodoridis conjuge, mortuo, Cappadocia in formam provinciæ redacta fuit, ut dictum suprà cap. 42. Eam equiti tunc traditam esse ait Dio LVII. pag. 614. Idem innuit

[8] Deminuta] Magna ergo tributa exigebant Cappadocum reges. Nam deminuta sunt, ut Romanum imperium mitius videretur; & tamen tanta fuerunt, ut centesimæ vectigal levaverit Tiberius & ducentesimam in posterum statuerit. Vide suprà cap. 42.

[9] Ad jus prætoris translatis] Defuncto Antiocho, Commagenorum rege, & populis Romanum imperium cupientibus, Commagene facta est Cæsaris provincia, ut dictum suprà cap. 42. sed postea id mutatum. Caius enim Cappadociæ regnum Antiocho, Antiochi filio, restituit, deinde ademit; iterum reddidit Claudius. Penitus tandem sustulit Vespasianus. Strabo XVI. pag. 749. Dio LIX. pag. 645. LX. pag. 670. Suet. in Vespasian. VIII.

LVII. CUNCTAQUE ſocialia [1] proſpere compoſita, non ideo lætum Germanicum habebant, ob ſuperbiam Piſonis, qui juſſus partem legionum ipſe, aut per filium in Armeniam ducere, utrumque neglexerat. Cyrrhi [2] demum apud hiberna decumæ legionis convenêre, firmato vultu, Piſo adversùs metum, Germanicus ne minari crederetur; & erat, ut retuli [3], clementior: ſed amici accendendis offenſionibus callidi, intendere vera, adgerere falſa, ipſumque & Plancinam, & filios variis modis criminari. Poſtremò paucis familiarium adhibitis ſermo cœptus a Cæſare, qualem ira & diſſimulatio gignit: reſponſum a Piſone precibus contumacibus, diſceſſerantque opertis odiis [4]: póſtque rarus in tribunali Cæſaris Piſo; & ſi quando adſideret, atrox, ac diſſentire manifeſtus: vox quoque ejus audita eſt in convivio, cùm apud regem Nabatæorum [5] coronæ aureæ magno pondere Cæſari & Agrippinæ, leves Piſoni & ceteris offerrentur: « Principis Romani, non Parthi regis [6] filio »eas epulas dari »: abjecitque ſimul coronam, & multa in luxum addidit, quæ Germanico, quamquam acerba, tolerabantur tamen. A. U. C. 771. J. C. 18.

LVIII. INTER quæ ab rege Parthorum Artabano [7] legati venêre: miſerat « amicitiam ac fœdus » memoraturos, & « cu»pere renovari dextras [8], daturumque honori Germanici, ut

[1] CUNCTAQUE SOCIALIA] Hæc cum ſuperioribus conjungenda. Scilicet, res Cappadocum, Commagenorum, cunctaque ſocialia, id eſt, ſociorum, proſpere compoſita, non ideò lætum Germanicum habebant.

[2] CYRRHI] Cyrrhus, urbs Cyrrheſtices provinciæ, quæ Commagenæ erat contermina, nunc appellatur *Quars*.

[3] UT RETULI] Suprà cap. 55.

[4] OPERTIS ODIIS] Emendat Lipſius *apertis*: approbat Amelot de la Houſſaie. Nihil tamen mutaverim. Si enim aperta fuiſſent odia, tribunali Cæſaris numquam adſtitiſſet Piſo, eum acerba loquentem non toleraſſet Germanicus. Verè Davanzati *con odii concentrati*.

[5] NABATÆORUM] Arabiam Nabatæam, *l'Arabie Pétrée*, habitabant.

[6] NON PARTHI REGIS] Fruſtra ſudant interpretes; plana eſt ſententia. In ſpeciem modeſtus, revera arrogans, ait Piſo epulas illas dari Principis Romani filio, non ad luxum, ſed ad imperium nato. Luxum illum decere filium regis Parthi, dedecere verò Cæſarem & Cæſaris ſocios.

[7] ARTABANO] Artabano II. de quo ſuprà cap. 3. vide & canonem regum Parthorum cap. 1. inter notas & emendationes.

[8] RENOVARI DEXTRAS] In amicitiæ ac fœderis ſignum. Inde in nummis CONCORDIA duabus manibus junctis exprimitur; nonnullaque militaria ſigna in manum deſinunt.

A. U. C. 771. J. C. 18.

»ripam Euphratis accederet [1] : petere interim, ne Vonones in »Syriâ haberetur, neu proceres gentium propinquis nuntiis ad »discordias traheret». Ad ea Germanicus, de societate Romanorum Parthorumque, magnificè: de adventu Regis [2] & cultu suî, cum decore ac modestiâ respondit. Vonones Pompeiopolim [3], Ciliciæ maritimam urbem, amotus est: datum id non modò precibus Artabani, sed contumeliæ Pisonis, cui gratissimus erat ob plurima officia & dona, quibus Plancinam devinxerat.

A. U. C. 772. J. C. 19.

LIX. M. Silano, L. Norbano consulibus [4], Germanicus Ægyptum proficiscitur, cognoscendæ antiquitatis: sed cura provinciæ prætendebatur; levavitque, apertis horreis, pretia frugum: multaque in vulgus grata usurpavit, sine milite incedere, pedibus intectis, & pari cum Græcis amictu, P. Scipionis æmulatione [5]; quem eadem factitavisse apud Siciliam, quamvis flagrante adhuc Pœnorum bello, accepimus. Tiberius, cultu habituque ejus lenibus verbis perstricto, acerrimè increpuit [6], quòd contra instituta Augusti, non sponte Principis Alexandriam introisset: nam Augustus, inter alia dominationis arcana [7], vetitis, nisi permissu, ingredi senatoribus aut equitibus Romanis inlustribus [8], sepositi Ægyptum: ne fame urgeret Italiam, quisquis eam provinciam, clausträque terræ ac maris [9], quamvis levi præsidio adversùm ingentes exercitus insedisset.

[1] Accederet] Ipse Artabanus.

[2] De adventu Regis] Artabani ad ripam Euphratis.

[3] Pompeiopolim] Pompeiopolis, nunc *Paléfoli*. Antè dicta Soloe, unde vox solœcismus. De hac Plinius V, 27. Cilicia, nunc *la Caramanie* & *partie d'Aladule*.

[4] L. Norbano coss.] M. Junius Silanus, L. Norbanus Flaccus Balbus consules fuêre anno urbis conditæ DCCLXXII. Jesu Christi 19. In tesserâ eburneâ apud Cl. V. de Caylus, *Recueil d'Antiquités*, Tom. III. Tab. LXXIX. num. 1. M. SIL. L. NO. B. COS. Id est, *M. Silano, L. Norbano Balbo consulibus*.

[5] P. Scipionis æmulatione] De hac Scipionis Africani humanitate queritur Fabius Maximus apud Livium XXIX, 19. sed immeritò. Populos exteros numquam certiùs devincit victor & Princeps, quàm cùm eorum mores ac cultus imitatur.

[6] Acerrime increpuit] Et in ipso senatu, teste Suetonio in Tiber. LII.

[7] Dominationis arcana] Vide notas & emendationes ad Annal. II, 59.

[8] Equitibus Romanis inlustribus] Equites illustres sæpe memorat Tacitus. Ii sunt, qui censum & spem senatorii ordinis habebant. De censu senatorio dictum suprà cap. 33.

[9] Claustra terræ ac maris] Ostia Nili, & Isthmum, quæ sunt terræ ac maris claustra, levi præsidio adversùs ingentes exercitus defendere quisque poterat.

LX.

LX. SED GERMANICUS, nondum comperto profectionem eam incusari, Nilo subvehebatur, orsus oppido a Canopo [1]. Condidêre id Spartani, ob sepultum illic rectorem navis Canopum; quâ tempestate Menelaus Græciam repetens, diversum ad mare terramque Libyam dejectus. Inde proximum amnis os dicatum Herculi [2], quem indigenæ ortum apud se & antiquissimum perhibent; eosque, qui postea pari virtute fuerint, in cognomentum ejus adscitos [3]: mox visit [4] veterum Thebarum magna vestigia [5]: & manebant structis molibus [6] literæ Ægyptiæ [7], priorem opulentiam complexæ: jussusque e senioribus sacerdotum patrium sermonem interpretari, referebat « habitasse quondam septingenta millia [8] ætate militari: atque » eo cum exercitu regem Rhamsen [9] Libyâ, Æthiopiâ [10], Me» disque & Persis, & Bactriano, ac Scythiâ potitum; quasque » terras Suri Armeniique & contigui Cappadoces colunt, inde » Bithynum, hinc Lycium ad mare imperio tenuisse »: legebantur & indicta gentibus tributa, pondus argenti & auri,

A. U. C. 772. J. C. 19.

[1] CANOPO] Canopus, urbs inferioris Ægypti, ad ostium Canopicum, Serapidis templo nobilis. Nunc dicitur *Abouquir*. Vide notas & emendationes ad Annal. II, 60.

[2] OS DICATUM HERCULI] Urbi Canopo proximum os Nili Canopicum, nunc *la Madie*. Dicatum erat Herculi cum templo & urbe vicinâ Heraclio. Strabo XVII. p. 801. Heraclium periit.

[3] IN COGNOMENTUM EJUS ADSCITOS] Vera Ægyptiorum sententia. Nec ex Ægyptiaco tantùm Hercule, sed ex fortissimis singularum gentium viris conflatus portentosus ille Hercules, Græcorum fabulis toties decantatus.

[4] MOX VISIT] Antea (quod siluit Tacitus) adiit Memphim, nunc *Gizé*. Ibique Apis, cibos a Germanico oblatos aversatus, mala paulo pòst eventura portendisse ferebatur. Ammian. Marcellin. XXII, 14.

[5] THEBARUM MAGNA VESTIGIA] In superiore Ægypto veteres Thebæ, nunc *Habou*. Nusquam terrarum plura adhuc exstant antiquitatis & Ægyptiacæ magnificentiæ monumenta, quæ utinam accuratè descripta cum erudito orbe communicarentur. Interim vide Norden & Pococke.

[6] STRUCTIS MOLIBUS] Obeliscis, de quibus plura apud Ammianum Marcellinum, XVII, 4.

[7] LITERÆ ÆGYPTIÆ] Literæ illæ Hieroglyphicæ, quæ per figuras animalium aliaque signa sensus mentis effingebant. Infrà Annal. XI, 14. Per tot ergo sæcula viguit primævæ illius scripturæ cognitio!

[8] SEPTINGENTA MILLIA] Vide notas & emendationes ad Annal. II, 60.

[9] REGEM RHAMSEN] Vide notas & emendationes ad Annal. II, 60.

[10] ÆTHIOPIA] Non illâ Æthiopiâ, quæ in plurimis sacræ scripturæ & veterum auctorum locis pro Arabiâ desertâ accipitur, sed verâ Æthiopiâ, *l'Ethiopie*, de quâ Plinius VI, 29. *Ægyptiorum bellis attrita est Æthiopia*. Itaque Rhamses imperitavit Æthiopiæ, Libyæ, Ægypto, Arabiæ, Syriæ, parti australi Asiæ minoris, Cappadociæ, Armeniæ, Mediæ, Persidi, Bactrianæ, & Scythiæ intra Imaum.

A. U. C. 772. J. C. 19.

numerus armorum equorumque, & dona templis ebur, atque odores, quaſque copias frumenti & omnium utenſilium quæque natio penderet, haud minùs magnifica, quàm nunc vi Parthorum [1], aut potentiâ Romanâ jubentur.

LXI. Ceterum Germanicus aliis quoque miraculis intendit animum, quorum præcipua fuêre Memnonis ſaxea effigies, ubi radiis ſolis icta eſt, vocalem ſonum reddens [2]: disjectaſque inter [3] & vix pervias arenas, inſtar montium eductæ Pyramides, certamine & opibus [4] regum: lacuſque [5], effoſsâ humo, ſuperfluentis Nili receptacula: atque alibi anguſtiæ [6], & profunda altitudo, nullis inquirentium ſpatiis penetrabilis. Exin ventum Elephantinen [7] ac Syenen [8], clauſtra olim Romani imperii; quod nunc rubrum ad mare [9] pateſcit.

LXII. Dum ea æſtas Germanico plures per provincias tranſigitur, haud leve decus Druſus quæſivit, inliciens Germanos ad diſcordias, utque, fracto jam Maroboduo [10], uſque in exitium inſiſteretur. Erat inter Gothones [11] nobilis juvenis nomine Catualda, profugus olim vi Marobodui, & tunc, dubiis

[1] Vi Parthorum] Cùm hæc ſcriberet Tacitus, duo tantùm erant magna imperia; Parthorum, & Romanorum. Illud vi ac luxu, hoc ſapientiâ & potentiâ memorandum.

[2] Vocalem sonum reddens] Veriùs, ut exiſtimo, Plinius XXXVI, 7. Baſaltes *narratur in Thebis delubro Serapis, ut putant, Memnonis ſtatuæ dicatus: quem quotidiano ſolis ortu contactum radiis crepare dicunt.* Id confirmat Strabo XVII. p. 816. Thebis adhuc exſtat Memnonium, ſaxeaque Memnonis effigies. Vide notas & emendationes ad Annal. II, 61.

[3] Disjectasque inter] Inter mobiles vixque pervias arenas. Vide notas & emendationes ad Annal. II, 61.

[4] Certamine et opibus] Meliùs *inſaniâ*, Plin. XXXVI, 15. Ad ampliſſimæ Pyramidis ſubſtructionem *in raphanos, & allium ac cæpas, mille ſexcenta talenta*, monetæ Gallicæ libras 8366400, *erogata* eſſe prodiderunt, teſte eodem Plinio XXXVI, 12. De Pyramidibus paſſim Herodotus lib. II. & Recentiores omnes.

[5] Lacusque] Lacum Mareotim, *le lac Sabaka*, & lacum Mœridis, *le lac Bathen.*

[6] Alibi angustiæ] Et prope Thebas antrum anguſtis canaliculis excavatum, profundâ altitudine & tot anfractibus intricatum, ut nullis inquirentium ſpatiis ſit penetrabile. Vide notas & emendationes ad Annal. II, 61.

[7] Elephantinen] Inſula hæc in Ægypti & Æthiopiæ finibus, nunc *l'Iſle Fleurie.* Strabo XVII. pag. 819.

[8] Syenen] Urbs Syene, nunc *Aſſouan*, ſub ipſo Cancri Tropico. Inde *ſolſtitii die medio nulla umbra.* Plin. VI, 29.

[9] Quod nunc rubrum ad mare] Olim urbe Syene finiebatur imperium Romanum. At Trajani tempore, quo ſcribebat Tacitus, ad fauces maris rubri, nunc *le détroit de Babelmandel*, patebat. Veteribus enim ſcriptoribus Mare rubrum non eſt ſinus Arabicus *la Mer rouge*, ſed quod vulgò dicimus mare Indicum, *la mer des Indes.*

[10] Fracto jam Maroboduo] Ut dictum ſuprà cap. 46.

[11] Inter Gothones] Gothones, *partie de la Pruſſe ducale* cis Viſtulam.

rebus ejus, ultionem auſus. Is validâ manu fines Marcomannorum [1] ingreditur, corruptiſque primoribus ad ſociétatem, inrumpit regiam [2], caſtellumque juxtà ſitum : veteres illic Suevorum prædæ [3], & noſtris e provinciis lixæ, ac negotiatores reperti, quos jus commercii, dein cupido augendi pecuniam, poſtremùm oblivio patriæ, ſuis quemque ab ſedibus hoſtilem in agrum tranſtulit. A. U. C. 772. J. C. 19.

LXIII. Maroboduo undique deſerto non aliud ſubſidium, quàm miſericordia Cæſaris fuit : tranſgreſſus Danubium, quà Noricam provinciam [4] præfluit, ſcripſit Tiberio, non ut profugus aut ſupplex, ſed ex memoriâ prioris fortunæ. « Nam » multis nationibus clariſſimum quondam regem ad ſe vocan» tibus, Romanam amicitiam prætuliſſe ». Reſponſum a Cæſare, « tutam ei honoratamque ſedem in Italiâ fore, ſi maneret : ſin » rebus ejus aliud conduceret, abiturum fide, quâ veniſſet ». Ceterùm apud ſenatum diſſeruit, « non Philippum [5] Athenien» ſibus, non Pyrrhum, aut Antiochum, populo Romano pe» rinde metuendos [6] fuiſſe ». Exſtat oratio, « quâ magnitudi» nem viri, violentiam ſubjectarum ei gentium, & quàm pro» pinquus Italiæ hoſtis, ſuaque in deſtruendo eo conſilia » extulit. Et Maroboduus quidem Ravennæ habitus, ſi quando inſoleſcerent Suevi, quaſi rediturus in regnum oſtentabatur : ſed non exceſſit Italiâ per duodeviginti annos; conſenuitque, multùm imminutâ claritate ob nimiam vivendi cupidinem. Idem Catualdæ caſus, neque aliud perfugium : pulſus haud

[1] Marcomannorum] *La Bohème.*

[2] Regiam] Ptolemæo II, 11. Μαρόβοδον, nunc *Prague*. Strabo VII. pag. 290. *Boviaſmum*, *Marobodui regia*, Βοϊάσμον, τὸ τοῦ Μαροβόδου βασίλειον.

[3] Suevorum prædæ] Suprà cap. 45. Ipſi Marcomanni erant origine Suevicâ, Suevuſque Maroboduus, ut probat Balbinus, Miſcellanea Hiſtoriæ Bohem. II, 4.

[4] Noricam provinciam] Noricum Ripenſe, nunc *partie de l'Autriche en deçà du Danube*. Danubium tranſgreſſus eſt inter *Paſſaw* & *Vienne*.

[5] Non Philippum] Philippum, Alexandri M. patrem : Pyrrhum, Epiri & Macedoniæ regem : Antiochum III Magnum, Syriæ regem, a L. Scipione victum A. U. dlxiv. & *pro impenſis in bellum factis*, *quindecim* millibus *talentûm Euboicorum*, Gallicæ monetæ libris 78435000, multatum, ut docet Livius XXXVII, 45.

[6] Perinde metuendos] Non æquè metuendos fuiſſe, ac Maroboduum. Magnitudinem Marobodui exaggerat Tiberius, ut prudentiam ſuam oſtentet, bellicas imperatorum virtutes deterat.

A.U.C. 772. J. C. 19.

multò pòst Hermundurorum opibus [1], & Vibilio duce; receptusque, forum Julium [2], Narbonensis Galliæ coloniam, mittitur. Barbari utrumque comitati [3], ne quietas provincias immixti turbarent, Danubium ultra inter flumina Marum [4] & Cusum [5] locantur, dato rege Vannio gentis Quadorum.

LXIV. Simul nuntiato « regem Artaxiam Armeniis a » Germanico datum [6] », decrevêre patres, « ut Germanicus at- » que Drusus ovantes urbem introirent ». Structi & arcus circum latera templi Martis Ultoris [7], cum effigie Cæsarum [8] : lætiore Tiberio, quia pacem sapientiâ firmaverat, quàm si bellum per acies confeciſſet. Igitur Rhescuporin quoque, Thraciæ regem, astu adgreditur. Omnem eam nationem Rhœmetalces [9] tenuerat : quo defuncto, Augustus partem Thracum Rhescuporidi [10] fratri ejus, partem filio Cotyi [11] permisit. In eâ divisione arva, & urbes [12], & vicina Græcis, Cotyi ; quod incultum, ferox, adnexum hostibus, Rhescuporidi cessit : ipsorumque regum ingenia, illi mite, & amœnum, huic atrox, avidum, & societatis impatiens erat. Sed primò subdolâ concordiâ egêre :

[1] Hermundurorum opibus] Hermunduri ad Bohemiæ occidentem positi, *partie de la Baviere & de la Franconie*, Romanis fida gens. Infrà de mor. Germ. XLI.

[2] Forum Julium] Nunc *Fréjus*.

[3] Utrumque comitati] Maroboduum & Catualdam.

[4] Marum] Nunc *Morava*. In Danubium influit haud procul ab urbe *Presbourg* in Hungariâ.

[5] Cusum] Nunc *Vag*. Danubio infunditur prope urbem *Comorn* in Hungariâ.

[6] A Germanico datum] Suprà cap. 46.

[7] Templi Martis Ultoris] In primâ urbis regione.

[8] Cum effigie Cæsarum] Germanici & Drusi.

[9] Rhœmetalces] Rhœmetalces I, quem Dio LV. pag. 569. perperam appellat Ῥυμηταλκην. In æreo Cimelii Regii nummo, caput Augusti nudum ΚΑΙΣΑΡΟΣ ΣΕΒΑΣΤΟΥ, *Cæsaris Augusti*. Ex adversâ parte caput Rhœmetalcis diadematum, ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΡΟΙΜΗΤΑΛΚΟΥ, *regis Rhœmetalcis*. Nummos alios exhibet V. Cl. Cary, *Histoire des rois de Thrace*, *Tab. II.* & *pag. 67*. Regnum auspicatus est circa annum U. C. DCCXXXVIII. A. C. 16. Vivebat adhuc anno U. C. DCCLIX. J. C. 6.

[10] Rhescuporidi] Ad Rhescuporin I & Cotyn V, Thraciæ reges, pertinet nummus æreus in quo diadematum Cotyis caput, ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΚΟΤΥΣ, *rex Cotys*. Ex alterâ parte Victoria dextrâ coronam, sinistrâ palmam tenet, ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΡΑΣΚΟΥΠΟΡΙΔΟΣ, *regis Rhescuporidis*. Vide V. Cl. Cary. pag. 72 & seqq.

[11] Filio Cotyi] Cotyi, filio Rhœmetalcis, literarum studiis celeberrimo. Vide notas & emendationes ad Annal. II, 64.

[12] Arva et urbes] Thracia australis & orientalis, Græcis vicina, data est Cotyi. Rhescuporidi cessit Thracia occidentalis ac borealis, montuosa, inculta, ferox ; Scythis, Getis, Dacis, adnexa.

mox Rheſcuporis egredi fines, vertere in ſe Cotyi data, & reſiſtenti vim facere; cunctanter ſub Auguſto, quem auctorem utriuſque regni, ſi ſperneretur, vindicem metuebat: enimverò auditâ mutatione Principis [1], immittere latronum globos, exſcindere caſtella, cauſas bello. A. U. C. 772. J. C. 19.

LXV. Nihil æquè Tiberium anxium habebat, quàm ne compoſita turbarentur: deligit centurionem, qui nuntiaret regibus, « ne armis diſceptarent »: ſtatimque a Cotye dimiſſa ſunt, quæ paraverat, auxilia. Rheſcuporis fictâ modeſtiâ poſtulat, « eumdem in locum coiretur, poſſe de controverſiis »colloquio tranſigi »: nec diu dubitatum de tempore, loco, dein conditionibus: cùm alter facilitate, alter fraude cuncta inter ſe concederent, acciperentque. Rheſcuporis ſanciendo, ut dictitabat, fœderi, convivium adjicit; tractâque in multam noctem lætitiâ, per epulas ac vinolentiam incautum Cotyn, & poſtquam dolum intellexerat, « ſacra regni, ejuſdem familiæ »deos, & hoſpitales menſas » obteſtantem, catenis onerat. Thraciâque omni potitus, ſcripſit ad Tiberium, « ſtructas ſibi »inſidias, præventum inſidiatorem »: ſimul bellum adversùs Baſtarnas Scythaſque [2] prætendens, novis peditum & equitum copiis ſeſe firmabat.

LXVI. Molliter reſcriptum, « ſi fraus abeſſet, poſſe »eum innocentiæ fidere: ceterùm neque ſe, neque ſenatum, »niſi cognitâ cauſâ, jus & injuriam diſcreturos: proinde, tra»dito Cotye, veniret, transferretque invidiam criminis». Eas literas Latinius Pandus proprætor Mœſiæ [3], cum militibus, quîs Cotys traderetur, in Thraciam miſit. Rheſcuporis inter metum & iram cunctatus, maluit patrati, quàm incepti facinoris reus eſſe: « occidi Cotyn » jubet, mortemque ſponte

[1] Mutatione Principis] Cùm audiſſet Rheſcuporis, mortuo Auguſto, Tiberium factum eſſe Principem, cœpit immittere latronum globos, exſcindere caſtella, & cauſas belli ſerere.

[2] Bastarnas Scythasque] Ad Danubii oſtia habitabant Baſtarnæ & Scythæ. Dextrâ Scythæ, ſiniſtrâ ripâ Baſtarnæ, Græcis Βαστάρναι, Strabo VII. pag. 305. Plinius IV, 12. Sect. 25. *Baſternas* appellat. Sic quoque Beroaldus. At infrà de mor. Germ. XLVI. *Baſtarnæ* adhuc memorantur.

[3] Proprætor Mœsiæ] Mœſia, Thraciæ vicina, nunc *partie de la Servie & de la Bulgarie*.

A. U. C. 772. J. C. 19.

ſumptam ementitur. Nec tamen Cæſar placitas ſemel artes mutavit ; ſed defuncto Pando, quem ſibi infenſum Rheſcuporis arguebat, Pomponium Flaccum [1], veterem ſtipendiis, & arctâ cum rege amicitiâ, eóque accommodatiorem ad fallendum, ob id maximè Mœſiæ præfecit.

LXVII. Flaccus in Thraciam tranſgreſſus, per ingentia promiſſa, quamvis ambiguum & ſcelera ſua reputantem, perpulit, ut præſidia Romana [2] intraret : circumdata hinc regi ſpecie honoris valida manus, tribunique, & centuriones, monendo, ſuadendo, & quantò longiùs abſcedebatur apertiore cuſtodiâ, poſtremò gnarum neceſſitatis in urbem traxêre. Accuſatus in ſenatu ab uxore Cotyis [3] damnatur, ut procul regno teneretur. Thracia in Rhœmetalcen [4] filium, quem paternis conſiliis adverſatum conſtabat, inque liberos Cotyis [5] dividitur : iiſque nondum adultis Trebellienus Rufus præturâ functus datur, qui regnum interim tractaret, exemplo quo majores Marcum Lepidum [6] Ptolemæi liberis tutorem, in Ægyptum miſerant. Rheſcuporis Alexandriam devectus, atque illic fugam tentans, an ficto crimine, interficitur.

LXVIII. Per idem tempus Vonones, quem amotum in Ciliciam memoravi [7], corruptis cuſtodibus effugere ad

[1] Pomponium Flaccum] Quem laudat Ovidius IV. de Ponto, Ep. IX, 20.

Præfuit his, Græcine, locis modò Flaccus ; & illo
Ripa ferox Iſtri ſub duce tuta fuit.

Bellum Pannonicum memorat de quo Dio LV. pag. 569.

[2] Præsidia Romana] Quæ erant in Mœſiâ, & Thraciæ contermina.

[3] Uxore Cotyis] Pythodoridis, reginæ Ponti, matris optimæ filiâ optimâ. Nomen ejus ignoratur. Vide Strabonem XII. pag. 556.

[4] In Rhœmetalcen] In Rhœmetalcen II, Rheſcuporidis I filium, qui poſtea univerſam Thraciam a Caio Principe accepit. Nummum ejus æreum V. Cl. Cary primus publicum fecit. Ex anticâ parte caput Caii laureatum ΓΑ ..... ΜΑΝΙΚΩ ΣΕΒΑΣΤΩ, *Caio Germanico Auguſto*. E poſticâ .... ΥΣ ΡΟΙΜΗΤΑΛΚΑΣ, *rex Rhœmetalces*, viri duo, alter ſedens, ſtans alter, ſiniſtrâ haſtam tenet. Fortè ipſe Rhœmetalces, qui Thraciam totam ab imperatore accipit, ut conjectatur V. Cl. Cary, pag. 79.

[5] Inque liberos Cotyis] Ita tamen ut non regnarent ſinguli Cotyis liberi, ſed unus tantùm imperaret. Certè Strabo XII. pag. 556. ait unum, & natu maximum, cùm hæc ſcriberet, regnare. Δυναστεύει δ' ὁ πρεσβύτατος αὐτῶν. Anno U. C. DCCXCII. J. C. 39. cùm Caius Thraciam totam Rhœmetalci II tradidit, Cotys Armeniam minorem, & quaſdam Arabiæ partes accepit, ut docet Dio LIX. pag. 649. Vide & ſupplementum Annal. VII, 36.

[6] Marcum Lepidum] Marcum Æmilium Lepidum, Ptolemæi Philopatoris Ægypti regis liberorum tutorem. Vide notas & emendationes ad Annal. II, 67.

[7] Memoravi] Suprà cap. 58.

Armenios, inde in Albanos Heniochoſque [1], & conſanguineum ſibi regem Scytharum conatus eſt : ſpecie venandi, omiſſis maritimis locis, avia ſaltuum petiit : mox pernicitate equi ad amnem Pyramum [2] contendit, cujus pontes accolæ ruperant, auditâ regis fugâ : neque vado penetrari poterat. Igitur in ripâ fluminis, a Vibio Frontone [3] præfecto equitum vincîtur : mox Remmius, evocatus [4], priori cuſtodiæ regis adpoſitus, quaſi per iram gladio eum tranſigit : unde major fides, conſcientiâ ſceleris, & metu indicii, mortem Vononi inlatam [5].

A. U. C. 772. J. C. 19.

LXIX. At Germanicus Ægypto remeans, cuncta quæ apud legiones aut urbes juſſerat, abolita, vel in contrarium verſa cognoſcit : hinc graves in Piſonem contumeliæ, nec minùs acerba, quæ ab illo in Cæſarem tentabantur. Dein Piſo abire Syriâ ſtatuit ; mox adversâ Germanici valetudine detentus, ubi recreatum accepit, votaque pro incolumitate ſolvebantur, admotas hoſtias, ſacrificalem apparatum, feſtam Antiochienſium [6] plebem, per lictores proturbat. Tum Seleuciam [7] digreditur, opperiens ægritudinem [8], quæ rurſum Germanico acciderat : ſævam vim morbi augebat perſuaſio veneni a Piſone accepti : & reperiebantur ſolo [9] ac parietibus erutæ humanorum corporum reliquiæ, carmina, & devotiones, & nomen Germanici

[1] Albanos Heniochosque] Albani, mari Caſpio vicini ; Heniochi, ponto Euxino : Scythæ verò ii ſunt, qui intra Imaum habitant.

[2] Amnem Pyramum] Pyramus, Cataoniæ & Ciliciæ Campeſtris fluvius, de quo plurima memorat Strabo XII. pag. 536. Nunc dicitur *Gihon*.

[3] Vibio Frontone] Unius alæ præfecto. Vide notas & emendationes ad Annal. II, 68.

[4] Remmius, evocatus] Apud Romanos militiâ defuncti, & ad eam revocati, appellabantur evocati, Græcè ἀνάκλητοι ; vide Dionem XLV. pag. 276. LV. pag. 565. In veteribus quibuſdam Taciti editionibus *evocatus* pro nomine proprio accipitur. At melius Beroaldus, recentiores, & optimi interpretes pro nomine militari uſurpant. Evocatos ſæpe memorant veteres lapides.

[5] Mortem Vononi inlatam] Suetonius in Tiber. XLIX. ait *Vononem, regem Parthorum, qui pulſus a ſuis, quaſi in fidem populi Romani cum ingenti gazâ Antiochiam ſe receperat, ſpoliatum perfidiâ* Tiberii *& occiſum.* Verùm hac in re ſe Tiberio iniquum probat. Accuratior & verior Tacitus.

[6] Antiochiensium] Antiochia, Syriæ caput, nunc *Antakia.*

[7] Seleuciam] Urbem Ciliciæ. Plin. V, 27. *Seleucia ſupra amnem Calycadnum, Tracheotis cognomine.* Nunc *Selefké.* Errat graviter Amelot de la Houſſaie, cùm ait Seleuciam illam eſſe urbem principem Meſopotamiæ Tigri fluvio appoſitam.

[8] Opperiens ægritudinem] Eventum ægritudinis.

[9] Reperiebantur solo] In eâ ipſâ domo, quam inhabitabat Germanicus, reperiebantur hæc incantationum mo-

A. U. C. 772. J. C. 19.

plumbeis tabulis inſculptum, ſemiuſti cineres, ac tabe obliti, aliaque maleficia, quîs creditur [1] animas numinibus infernis ſacrari: ſimul miſſi a Piſone incuſabantur, ut valetudinis adverſa rimantes.

LXX. Ea Germanico haud minùs irâ, quàm per metum accepta; « ſi limen obſideretur, ſi effundendus ſpiritus » ſub oculis inimicorum foret; quid deinde miſerrimæ conjugi, » quid infantibus liberis eventurum? lenta videri veneficia: » feſtinare & urgere [2], ut provinciam, ut legiones ſolus habeat: ſed non uſque eò defectum Germanicum, neque præ- » mia cædis apud interfectorem manſura »: componit epiſtolas, « quîs amicitiam ei renuntiabat [3] ». Addunt plerique juſſum « provinciâ decedere »: nec Piſo moratus ultrà [4], naves ſolvit; moderabaturque curſui, quò propiùs regrederetur, ſi mors Germanici Syriam aperuiſſet.

LXXI. Cæsar paulliſper ad ſpem erectus, dein feſſo corpore, ubi finis aderat, adſiſtentes amicos in hunc modum adloquitur: « Si fato concederem, juſtus mihi dolor etiam ad- » versùs deos eſſet, quòd me parentibus, liberis, patriæ, intra » juventam præmaturo exitu raperent: nunc ſcelere Piſonis & » Plancinæ interceptus, ultimas preces pectoribus veſtris relin- » quo: referatis patri ac fratri [5], quibus acerbitatibus dilacera- » tus, quibus inſidiis circumventus miſerrimam vitam peſſimâ » morte finierim. Si quos ſpes meæ, ſi quos propinquus ſan- » guis, etiam quos invidia erga viventem movebat, inlacrima- » bunt, quondam florentem, & tot bellorum ſuperſtitem, mu- » liebri fraude [6] cecidiſſe. Erit vobis locus querendi apud

numenta. Vide Dionem LVII. pag. 615.

[1] Quîs creditur] Tiberianum ſæculum, ut ætates omnes politicæ, fuit rerum magicarum ſtudioſiſſimum. Iiſque pronior Germanicus Samothracum ſacra, Canopum, Memphim, Serapidis ac Apidis cultu & oraculis urbes celebratiſſimas, adire voluit.

[2] Feſtinare et urgere] Piſonem feſtinare & urgere ut provinciam, &c.

[3] Renuntiabat] Componit epiſtolas, quibus amicitiam cum Piſone dirimebat, eique domo, &, ut plerique addunt, provinciâ, interdicebat.

[4] Moratus ultra] Seleuciæ.

[5] Patri ac fratri] Tiberio & Druſo.

[6] Muliebri fraude] Fraude Liviæ Auguſtæ, cujus artes increpat. Mox cap. ſeq. Agrippinam monuit: *neu regreſſa in urbem æmulatione potentiæ, validiores inritaret*, & c. 77. Domitius ad Piſonem,

» ſenatum,

» ſenatum, invocandi leges. Non hoc præcipuum amicorum » munus eſt, proſequi defunctum ignavo queſtu: ſed quæ vo- » luerit meminiſſe, quæ mandaverit exſequi: flebunt Germa- » nicum etiam ignoti: vindicabitis vos, ſi me potiùs quàm » fortunam meam fovebatis. Oſtendite populo Romano divi Au- » guſti neptem, eamdemque conjugem meam: numerate ſex libe- » ros. Miſericordia cum accuſantibus [1] erit: fingentibuſque ſce- » leſta mandata, aut non credent homines, aut non ignoſcent». Juravêre amici, dextram morientis contingentes, « ſpiritum » antè quàm ultionem amiſſuros ». A. U. C. 772. J. C. 19.

LXXII. Tum ad uxorem verſus, « per memoriam ſuî, » per communes liberos » oravit, « exueret ferociam, ſævienti » fortunæ ſubmitteret animum; neu regreſſa in urbem æmula- » tione potentiæ validiores inritaret ». Hæc palam, & alia ſecretò, per quæ oſtendere credebatur metum ex Tiberio. Neque multò pòſt exſtinguitur, ingenti luctu provinciæ & circumjacentium populorum. Indoluêre exteræ nationes regeſque; tanta illi comitas in ſocios, manſuetudo in hoſtes; viſuque & auditu juxtà venerabilis, cùm magnitudinem & gravitatem ſummæ fortunæ retineret, invidiam & adrogantiam [2] effugerat.

LXXIII. Funus ſine imaginibus [3] & pompâ, per laudes, & memoriam virtutum ejus celebre fuit. Et erant qui formam, ætatem, genus mortis, ob propinquitatem etiam locorum [4], in quibus interiit, Magni Alexandri fatis adæquarent. « Nam » utrumque corpore decoro, genere inſigni, haud multùm tri- » ginta annos egreſſum, ſuorum inſidiis externas inter gentes

eſt tibi Auguſtæ conſcientia, eſt Cæſaris favor, ſed in occulto. cap. 82. *Secretos Auguſtæ cum Plancinâ ſermones.* Vide etiam Annal. III, 10.

[1] Accusantibus] Hæc recenſentes, accuſantes ſcelera, miſericordiam commovebitis.

[2] Invidiam et adrogantiam effugerat] Breviſſima, ſed egregia laus. Ita quoque Dio LVII. pag. 615. Ἀλλὰ συνελόντι εἰπεῖν, ἐν ὀλίγοις τῶν πώποτε, ὅτε ἐξήμαρτέ τι ἐς τὴν ὑπάρξασαν αὐτῷ τύχην, ὅτ' αὐτὸς ὑπ' ἐκείνης διεφθάρη. *Sed ut ſummatim dicam, quod paucis ex omni memoriâ contigit, neque contra fortunam, quâ utebatur, peccavit quicquam, neque ipſe ab eâ corruptus eſt.* Plura Suetonius in Caio III, IV & V.

[3] Sine imaginibus] Quia externas inter gentes mortuus. Imagines Romæ aſſervabantur. De his imaginibus egregia habet Polybius VI. pag. 495. Vide & Plinium XXXV, 2.

[4] Propinquitatem etiam locorum] In Syriâ mortuus eſt Germanicus, Alexander in Babyloniâ.

A. U. C. 772. J. C. 19.

» occidiſſe : ſed hunc mitem erga amicos, modicum voluptatum, » uno matrimonio, certis liberis egiſſe : neque minùs præ- » liatorem, etiam ſi temeritas abfuerit, præpedituſque ſit per- » culſas tot victoriis Germanias ſervitio premere. Quòd ſi ſolus » arbiter rerum, ſi jure & nomine regio fuiſſet, tantò promp- » tiùs adſecuturum gloriam militiæ, quantùm clementiâ, tem- » perantiâ, ceteris bonis artibus præſtitiſſet ». Corpus antequam cremaretur, nudatum in foro Antiochienſium, qui locus ſepulturæ deſtinabatur [1]. Prætuleritne veneficii ſigna, parùm conſtitit [2] : nam ut quis miſericordiâ in Germanicum, & præſumptâ ſuſpicione, aut favore in Piſonem pronior, diverſi interpretabantur [3].

LXXIV. Consultatum inde inter legatos, quíque alii ſenatorum aderant, « quiſnam Syriæ præficeretur » : & ceteris modicè niſis, inter Vibium Marſum, & Cn. Sentium diu quæſitum : dein Marſus ſeniori, & acriùs tendenti [4] Sentio conceſſit. Iſque infamem veneficiis eâ in provinciâ, & Plancinæ percaram, nomine Martinam, in urbem miſit, poſtulantibus Vitellio [5] ac Veranio, ceteriſque qui crimina & accuſationem tamquam adversùs receptos jam reos inſtruebant.

LXXV. At Agrippina, quamquam defeſſa luctu, & corpore ægro, omnium tamen, quæ ultionem morarentur, intolerans, aſcendit claſſem cum cineribus Germanici, & liberis ; miſerantibus cunctis, « quòd femina nobilitate princeps, pul- » cherrimo modò matrimonio, inter venerantes gratanteſque aſ- » pici ſolita, tunc ferales reliquias ſinu ferret, incerta ultionis, » anxia ſuî, & infelici fecunditate fortunæ totiens obnoxia ».

[1] Sepulturæ destinabatur] Deſtinabatur buſto, quo cremaretur : vide infrà cap. 83.

[2] Parum constitit] Haud ita modeſtè Suetonius in Caio I.

[3] Diversi interpretabantur] Germanici partibus addicti, eum veneno interiiſſe dicebant. In Piſonem proniores, Germanicum cardiaco morbo mortuum contendebant. Id accipimus a Plinio XI, 37. Sect. 71. *Negatur cremari poſſe* Cor *in iis, qui cardiaco morbo obierint : negatur & veneno interemptis. Certè exſtat oratio Vitellii, quâ reum Piſonem ejus ſceleris coarguit, hoc uſus argumento : palamque teſtatus, non potuiſſe ob venenum cor Germanici Cæſaris cremari. Contrà genere morbi defenſus eſt Piſo.* De Vitellio dicetur cap. ſeq.

[4] Acrius tendenti] Syriæ præfecturam acriùs ambienti.

[5] Vitellio] P. Vitellio, de quo ſuprà Annal. I, 70. Vide ſtemma Vitelliorum Hiſt. I, 9.

Piſonem interim apud Coum inſulam [1] nuntius adſequitur, « exceſſiſſe Germanicum ». Quo intemperanter accepto, cædit victimas, adit templa: neque ipſe gaudium moderans, & magis inſoleſcente Plancinâ, quæ luctum amiſſæ ſororis tum primùm læto cultu mutavit. A. U. C. 772. J. C. 19.

LXXVI. Adfluebant centuriones, monebantque « prompta illi legionum ſtudia: repeteret provinciam non jure » ablatam, & vacuam ». Igitur « quid agendum » conſultanti, M. Piſo filius « properandum in urbem » cenſebat: « nihil adhuc » inexpiabile admiſſum, neque ſuſpiciones imbecillas, aut ina- » nia famæ pertimeſcenda: diſcordiam erga Germanicum odio » fortaſſe dignam, non pœnâ: & ademptione provinciæ, ſatisfac- » tum inimicis. Quòd ſi regrederetur, obſiſtente Sentio, civile » bellum incipi: nec duraturos in partibus centuriones mili- » teſque, apud quos recens imperatoris ſui memoria, & penitus » infixus in Cæſares amor prævaleret ».

LXXVII. Contra Domitius Celer ex intimâ ejus amicitiâ diſſeruit, « Utendum eventu. Piſonem, non Sentium, » Syriæ præpoſitum: huic faſces & jus prætoris, huic legiones » datas: ſi quid hoſtile ingruat, quàm juſtiùs arma oppoſiturum, » qui legati auctoritatem [2], & propria mandata acceperit? Re- » linquendum etiam rumoribus tempus, quo ſeneſcant: ple- » rumque innocentes, recenti invidiæ impares. At ſi teneat exer- » citum, augeat vires, multa, quæ provideri non poſſint, » fortuitò in melius caſura. An feſtinamus cum Germanici ci- » neribus adpellere, ut te inauditum & indefenſum planctus » Agrippinæ, ac vulgus imperitum, primo rumore rapiant? Eſt » tibi Auguſtæ conſcientia, eſt Cæſaris favor, ſed in occulto: » & periiſſe Germanicum nulli jactantiùs mærent, quàm qui » maximè lætantur ».

LXXVIII. Haud magnâ mole Piſo, promptus ferocibus, in ſententiam trahitur: miſſiſque ad Tiberium epiſtolis,

[1] Coum insulam] Cos, inſula Ægæi maris, nunc *Stan-Co*.

[2] Qui legati auctoritatem] Quàm juſtiùs arma oppoſiturum illum, qui legati auctoritatem, & propria mandata acceperit.

A. U. C. 772. J. C. 19.

incuſat Germanicum « luxûs & ſuperbiæ; ſeque pulſum, ut »locus rebus novis patefieret, curam exercitûs, eâdem fide quâ »tenuerit, repetiviſſe ». Simul Domitium impoſitum triremi « vitare litorum oram, præterque inſulas lato mari pergere in »Syriam » jubet : concurrentes deſertores per manipulos componit, armat lixas, trajectiſque in continentem navibus, vexillum tironum [1] in Syriam euntium intercipit. Regulis Cilicum « ut ſe auxiliis juvarent » ſcribit; haud ignavo ad miniſteria belli juvene Piſone, quamquam ſuſcipiendum bellum abnuiſſet.

LXXIX. IGITUR oram Lyciæ ac Pamphyliæ prælegentes, obviis navibus, quæ Agrippinam vehebant, utrimque infenſi, arma primò expediêre : dein mutuâ formidine, non ultra jurgium proceſſum eſt : Marſuſque Vibius nuntiavit Piſoni, « Ro»mam ad dicendam cauſam veniret ». Ille eludens reſpondit, « adfuturum, ubi prætor, qui de veneficiis quæreret, reo atque »accuſatoribus diem prædixiſſet ». Interim Domitius Laodiceam [2], urbem Syriæ, adpulſus, cùm hiberna ſextæ legionis peteret, quòd eam maximè novis conſiliis idoneam rebatur, a Pacuvio legato prævenitur. Id Sentius Piſoni per literas aperit, monetque « ne caſtra corruptoribus, ne provinciam bello »tentet » : quóſque Germanici memores, aut inimicis ejus adverſos cognoverat, contrahit, magnitudinem Imperatoris [3] idemtidem ingerens, & « rempublicam armis peti » : ducitque validam manum, & prœlio paratam.

LXXX. NEC PISO, quamquam cœpta ſecus cadebant, omiſit tutiſſima e præſentibus : ſed caſtellum Ciliciæ munitum

[1] VEXILLUM TIRONUM] Tirones, qui nondum in numeros relati. Quod egregiè illuſtrat Ulpianus, Digeſt. XLIX. Tit. I. *De teſtamento militis.* Art. 42. *Ex eo tempore quis jure militari incipit poſſe teſtari, ex quo in numeros relatus eſt : antè non : proinde qui nondum in numeris ſunt, licet etiam lecti tirones ſint, & publicis expenſis iter faciant, nondum tamen milites ſunt : debent enim in numeros referri.* Tirones illi, experimentis comprobati, in numeros referebantur, ſeu punctis ſignorum inſcribebantur, ut loquitur Vegetius I, 8. Itaque dum altum petit Domitius, Piſo oram Cariæ legit, &, navibus continenti admotis, vexillum tironum intercipit.

[2] LAODICEAM] Nunc *Latikié*, urbem Syriæ.

[3] MAGNITUDINEM IMPERATORIS] Majeſtatem Tiberii Principis, ut rectè explicant Gronovius, Davanzati &

admodum, cui nomen Celendris [1], occupat. Nam admixtis deſertoribus, & tirone nuper intercepto, ſuiſque & Plancinæ ſervitiis, auxilia Cilicum, quæ reguli miſerant, in numerum legionis compoſuerat. « Cæſariſque ſe legatum » teſtabatur « provinciâ, quam is dediſſet, arceri, non a legionibus (earum » quippe accitu venire) ſed a Sentio, privatum odium falſis » criminibus tegente: conſiſterent in acie, non pugnaturis militibus, ubi Piſonem ab ipſis [2] *parentem* quondam appellatum, » ſi jure ageretur, potiorem, ſi armis, non invalidum, vidiſſent ». Tum pro munimentis caſtelli manipulos explicat, colle arduo & derupto; nam cetera mari cinguntur. Contrà veterani, ordinibus ac ſubſidiis inſtructi: hinc militum, inde locorum aſperitas: ſed non animus, non ſpes, ne tela quidem niſi agreſtia, ad ſubitum uſum properata. Ut venêre in manus, non ultrà dubitatum, quàm dum Romanæ cohortes in æquum eniterentur [3]: vertunt terga Cilices, ſeque caſtello claudunt.

A. U. C. 772. J. C. 19.

LXXXI. Interim Piſo claſſem, haud procul opperientem, adpugnare fruſtra tentavit: regreſſuſque, & pro muris [4] modò ſemet adflictando, modò ſingulos nomine ciens, præmiis vocans, ſeditionem cœptabat; adeóque commoverat, ut ſignifer legionis ſextæ [5] ſignum ad eum tranſtulerit. Tum Sentius « occanere cornua tubaſque, & peti aggerem, erigi ſcalas » juſſit, « ac promptiſſimum quemque ſuccedere: alios tormentis haſtas, ſaxa, & faces ingerere ». Tandem, victâ pertinaciâ, Piſo oravit, « utì, traditis armis, maneret in caſtello,

Gordon. Malè autem Freinshemius & Amelot de la Houſſaie, *magnitudinem Germanici.*

[1] Celendris] Oppidum illud maritimum, nunc *Kelnar* eſſe videtur, ad occaſum urbis Seleuciæ, *Seleſké.*

[2] Ubi Piſonem ab ipsis] Conſiſterent in acie, non pugnaturis militibus, ubi vidiſſent Piſonem, ab ipſis parentem quondam, ſuprà cap. 55, appellatum; potiorem certè, ſi jure ageretur; nec etiam invalidum, ſi armis decertaretur.

[3] In æquum eniterentur] In collem eniterentur, æquoque loco pugnarent.

[4] Pro muris] Id eſt, e ſummis mœnibus, ut rectè explicat Gronovius, vertuntque optimi quique interpretes. Haud ita probabiliter Freinshemius *progreſſus extra muros.*

[5] Signifer legionis sextæ] Unus e ſigniferis, non verò ipſe legionis ſextæ Aquilifer. Optimè vertit Davanzati, *e tal commoſſo, che un' Alfiere della legion ſeſta gli porto l'inſegna.* Haud ita accuratè V. Cl. Gordon, *and thus much he had already effected, that the Eagle-bearer of the ſixth legion revolted to him with his Eagle.*

A. U. C. 772. J. C. 19.

» dum Cæſar, cui Syriam permitteret, conſulitur ». Non receptæ conditiones: nec aliud, quàm naves & tutum in Urbem iter, conceſſum eſt.

LXXXII. At Romæ, poſtquam Germanici valetudo percrebuit, cunctaque, ut ex longinquo, aucta in deterius adferebantur, dolor, ira. Et erumpebant queſtus : « Ideo nimi- » rum in extremas terras relegatum : ideo Piſoni permiſſam pro- » vinciam : hoc egiſſe ſecretos Auguſtæ cum Plancinâ ſermones : » vera prorſus de Druſo [1] ſeniores locutos : diſplicere regnan- » tibus civilia filiorum ingenia : neque ob aliud interceptos, » quàm quia populum Romanum æquo jure complecti, redditâ » libertate, agitaverint ». Hos vulgi ſermones audita mors adeò incendit, ut ante edictum magiſtratuum, ante ſenatuſconſultum, ſumpto juſtitio [2], deſererentur fora, clauderentur domus; paſſim ſilentia & gemitus, nihil compoſitum in oſtentationem: & quamquam neque inſignibus lugentium abſtinerent, altiùs animis mærebant. Fortè negotiatores, vivente adhuc Germanico, Syriâ egreſſi, lætiora de valetudine ejus attulêre : ſtatim credita, ſtatim vulgata ſunt : ut quiſque obvius, quamvis leviter audita, in alios, atque illi in plures cumulata gaudio transferunt : curſant per urbem, moliuntur templorum fores [3] : juvit credulitatem nox, & promptior inter tenebras adfirmatio. Nec obſtitit falſis Tiberius, donec tempore ac ſpatio vaneſcerent. Et populus, quaſi rurſum ereptum, acriùs doluit.

LXXXIII. Honores, ut quis amore in Germanicum, aut ingenio validus, reperti, decretique, « ut nomen » ejus Saliari carmine [4] caneretur : ſedes curules ſacerdotum

[1] De Druso] De Druſo, Germanici patre, cujus *magna apud populum Romanum memoria; credebaturque, ſi rerum potitus foret, libertatem redditurus. Unde in Germanicum favor, & ſpes eadem.* Suprà Annal. I, 33.

[2] Sumpto justitio] De Juſtitio dictum eſt Annal. I, 16. Plurima habet Suetonius in Caio V & VI.

[3] Moliuntur templorum fores] Sueton. in Caio VI. *Paſſim cum luminibus & victimis in capitolium concurſum eſt, ac pæne revulſæ templi fores, ne quid geſtientes vota reddere moraretur. Expergefactus e ſomno Tiberius eſt gratulantium vocibus, atque undique concinentium.*

Salva Roma, ſalva Patria, ſalvus eſt Germanicus.

[4] Saliari carmine] Salios & ſaliare carmen inſtituit Numa. *Salios duodecim Marti Gradivo legit, tunicæque pictæ inſigne dedit, & ſuper tunicam æneum pec-*

A. U. C. 772. J. C. 19.

» Auguſtalium [1] locis, ſuperque eas querceæ coronæ [2] ſtatue-
» rentur : ludos Circenſes eburna effigies præiret : neve quis
» flamen aut augur in locum Germanici, niſi gentis Juliæ,
» crearetur ». Arcus additi Romæ, & apud ripam Rheni, & in
monte Syriæ Amano [3], cum inſcriptione rerum geſtarum, ac
« mortem ob rempublicam obiiſſe » : ſepulchrum Antiochiæ [4]
ubi crematus : tribunal [5] Epidaphnæ, quo in loco vitam finie-
rat. Statuarum locorumve in quîs colerentur, haud facilè quis
numerum inierit. Cùm cenſeretur clipeus [6], auro & magnitu-
dine inſignis, inter auctores eloquentiæ ; adſeveravit Tiberius,
« ſolitum paremque ceteris dicaturum : neque enim eloquen-
» tiam fortunâ diſcerni ; & ſatis inluſtre [7], ſi veteres inter ſcripto-
» res haberetur ». Equeſter ordo *cuneum Germanici* [8] appellavit,

tori tegumen : cæleſtiaque arma, quæ ancilia appellantur, ferre ; ac per urbem ire canentes carmina cum tripudiis ſollemnique ſaltatu juſſit. Livius I, 20. In his carminibus decantari glorioſiſſimum fuit. Id Auguſto datum *ut in hymnos juxtà cum Diis immortalibus adſcriberetur*, ἕς τε τοὺς ὕμνους αὐτὸν ἐξ ἴσου τοῖς θεοῖς ἐσγράφεσθαι. Dio LI. pag. 457.

[1] Sacerdotum Augustalium] Inter Auguſtales ſacerdotes annumeratum vidimus Germanicum Annal. I, 54. Erant etiam ludi Auguſtales, de quibus ibidem, & cap. 15. Itaque decretum ut in ſacerdotum Auguſtalium conventibus & in Auguſtalibus ludis ſedes curules pro Germanico, licet defuncto, ponerentur. Id honoris Marcello olim tribuerat Auguſtus, teſte Dione LIII. p. 517. *Juſſit ut ludis Romanis effigies Marcelli aurea cum aureâ coronâ & ſellâ curuli in theatrum inferretur, mediaque inter præfectos iis ludis magiſtratus collocaretur.*

[2] Querceæ coronæ] Sæpe occurrunt in nummis cum inſcriptione ob civis servatos, *ob cives ſervatos.* Propter egregium libertatis ſtudium Germanico decretæ.

[3] Monte Syriæ Amano] Ciliciam a Syriâ dividit mons Amanus, nunc *Baïlan.*

[4] Antiochiæ] Nunc *Antakia.* Plin. V, 21. *Intùs ipſa Antiochia libera, Epidaphnes cognominata,* ob Daphnes vicum ab Antiochiâ XL ſtadiis orientem versùs diſſitum. Hîc lucus LXXX ſtadiorum ambitu, in quo Apollinis ac Dianæ fanum. Strabo XVI, pag. 749 & 750. Habentur nummi plurimi ANTIOXEΩN ΤΩΝ ΠΡΟC ΔΑΦΝΗΝ.

[5] Tribunal] Id eſt, altum tumulum. Apud Gruterum, pag. dccli. num. 11.

P. AELIVS. VENERIANVS.
HOC. VAS. DISOMVM. SIBI. ET
FELICITATI. SVAE. POSVIT. ET
TRIBVNAL. EX. PERMISSV PONTIF.
PERFECIT.

Ita quoque *tumulos altos, aut tribunalia* μεταφορικῶς dixit Plinius XVI, 1.

[6] Cum censeretur clipeus] Cùm decerneretur imaginem Germanici inter eloquentiæ auctores eſſe collocandam. Cur autem imagines illæ appellarentur clipei dicetur infrà. Vide notas & emendationes ad Annal. II, 83.

[7] Satis inlustre] Ipſi principes ingenii laude inclareſcunt ; novumque exſurgit decus, ſi optimos inter ſcriptores haberi mereantur.

[8] Cuneum Germanici] Equites, in plures cuneos diviſi, cuneum Germanici appellavêre, qui de gente Juniâ Juniorum dicebatur. Vide notas & emendationes ad Annal. II, 83. Ab iis

qui *Juniorum* dicebatur; inſtituitque uti turmæ Idibus Juliis imaginem ejus ſequerentur: pleraque manent: quædam ſtatim omiſſa ſunt, aut vetuſtas obliteravit.

A. U. C. 772. J. C. 19.

LXXXIV. CETERUM recenti adhuc mæſtitiâ, ſoror Germanici Livia, nupta Druſo [1], duos virilis ſexûs ſimul enixa eſt: quod rarum [2] lætumque etiam modicis penatibus, tanto gaudio Principem adfecit, ut non temperaverit, quin jactaret apud patres, « nulli antè Romanorum ejuſdem faſtigii viro ge- » minam ſtirpem editam »: nam cuncta etiam fortuita ad gloriam vertebat. Sed populo tali in tempore id quoque dolorem tulit; tamquam auctus liberis Druſus, domum Germanici magis urgeret.

LXXXV. EODEM anno gravibus ſenatûs decretis libido feminarum coërcita; cautumque « ne quæſtum corpore face- » ret, cui avus, aut pater, aut maritus eques Romanus fuiſſet »: nam Viſtilia prætoriâ familiâ genita, licentiam ſtupri apud ædiles vulgaverat [3]; more inter veteres recepto, qui ſatis pœnarum adversùm impudicas in ipsâ profeſſione flagitii credebant. Exactum & a Titidio Labeone, Viſtiliæ marito, « cur in uxore » delicti manifeſtâ ultionem legis omiſiſſet » ? atque illo

quoque inſtitutum ut turmæ Idibus Julii imaginem Germanici in ſolemni decurſione ſequerentur. De his decurſionibus vide quæ dicta ſunt ſuprà cap. 7.

[1] NUPTA DRUSO] Tiberii filio. Vide ſtemma Cæſarum, num. 70, 71, 72 & 73.

[2] QUOD RARUM] Quæ res, rara lætaque etiam parentibus modicis, tanto gaudio adfecit Tiberium, ut non temperaverit, quin jactaret apud patres, nulli antè Romanorum ejuſdem faſtigii ac dignitatis viro, id eſt, nondum in regnatrice domo, geminam ſtirpem editam. Tiberianæ lætitiæ & Druſianæ fortunæ monumentum ſingulare exſtare voluit ſenatus in Muſei noſtri nummo, ære magno: DRVSVS CAESAR TI AVG F DIVI AVG N PONT TR POT II. *Druſus Cæſar Tiberii Auguſti filius, divi Auguſti nepos, pontifex, tribuniciæ poteſtatis anno ſecundo.* In areâ SC, *ſenatûs conſulto.* Ex adverſâ parte duæ cornucopiæ, ex quibus gemellorum duo capita exſurgunt, caduceo intermedio.

[3] APUD ÆDILES VULGAVERAT] Apud ædiles profeſſa fuerat ſe ſtupro quæſtum facere velle. Tam pudenda in nobilibus feminis licentia, imperante Tiberio, cœperat, teſte Suetonio in Tiber. XXXV. *Feminæ famoſæ, ut ad evitandas legum pœnas jure ac dignitate matronali exſolverentur, lenocinium profiteri cœperant.* Itaque quod ſubjungit Tacitus, *more inter veteres recepto*, intelligendum de ignobilibus feminis, non verò de nobilibus. Hæc feminarum libido repudio & exſilio coërcita eſt, ut docet Suetonius loc. cit. Porrò ſtuprum in virginem viduamve, adulterium in nuptam committitur. Hîc ſtuprum pro adulterio accipitur, quâ ſignificatione quoque uſurpatur in lege Juliâ.

prætendente

prætendente « ſexaginta dies [1] ad conſultandum datos necdum » præteriiſſe », ſatis viſum de Viſtiliâ ſtatuere. Eaque in inſulam Seriphon [2] abdita eſt. Actum & de ſacris Ægyptiis Judaiciſque [3] pellendis : factumque patrum conſultum, « ut quatuor millia » libertini generis eâ ſuperſtitione infecta, quîs idonea ætas, » in inſulam Sardiniam veherentur, » coërcendis illic latrociniis, &, ſi ob gravitatem cæli interiiſſent, vile damnum: « ceteri » cederent Italiâ, niſi certam ante diem profanos ritus exuiſ- » ſent ». A. U. C. 772. J. C. 19.

LXXXVI. Post quæ retulit Cæſar, « capiendam virgi- » nem [4] in locum Occiæ », quæ ſeptem & quinquaginta per annos ſummâ ſanctimoniâ Veſtalibus ſacris præſederat : egitque grates Fonteio Agrippæ, & Domitio Pollioni, « quòd, offe- » rendo filias, de officio in rempublicam certarent ». Prælata eſt Pollionis filia, non ob aliud, quàm quòd mater ejus in eodem conjugio manebat : nam Agrippa diſcidio domum imminuerat : & Cæſar quamvis poſthabitam [5], decies ſeſtertii [6] dote ſolatus eſt.

LXXXVII. Sævitiam annonæ incuſante plebe, ſtatuit frumento pretium quod emptor penderet, « binoſque nummos [7] » ſe additurum negotiatoribus in ſingulos modios [8] ». Neque

[1] Sexaginta dies] Lege Juliâ *de adulteriis*, ſexaginta dies a commiſſi criminis die marito ad accuſandum competunt; ſi extraneus fuerit, menſes ſex. Vide Anton. Auguſtinum de legibus, pag. 73.

[2] In insulam Seriphon] Ægæi maris inſulam, nunc *Serpho*.

[3] De sacris Ægyptiis Judaicisque] Suetonius in Tiber. XXXVI. *Externas cærimonias, Ægyptios Judaicoſque ritus compeſcuit, coactis qui ſuperſtitione eâ tenebantur, religioſas veſtes cum inſtrumento omni comburere. Judæorum juventutem per ſpeciem ſacramenti, in provincias gravioris cœli diſtribuit : reliquos gentis ejuſdem, vel ſimilia ſectantes, Urbe ſubmovit, ſub pœnâ perpetuæ ſervitutis, niſi obtemperaſſent.* Cauſas verò ipſas, ſacrilega Judæorum latrocinia, ſacrilegas Iſiacorum impuritates, aliaque ſcelera recenſet Joſephus Antiq. Judaic. XVIII, 3. num. 4 & 5.

[4] Capiendam virginem] Ut Occiæ ſuccederet.

[5] Posthabitam] Filiam Fonteii Agrippæ.

[6] Decies sestertii] Monetæ Gallicæ librarum 194531.

[7] Binosque nummos] Monetæ Gallicæ aſſes ferme octo.

[8] In singulos modios] Modius Romanus, pro variâ tritici levitate aut ponderoſitate, XX vel XXII Romanas libras tritici continebat, Plin. XVIII, 7. Porro cùm Tiberius in ſingulos modios binos nummos negotiatoribus adderet, ferme quintam partem pretii ſolviſſe videtur. Modium recentiorem, qui XXV libras tritici continet, deſcribit Cl. Gori, *Inſcript. Antiq.* Tom. I. p. 263. Tom. III. pag. 1. & ſeqq.

tamen ob ea *parentis patriæ*, delatum & antea, vocabulum adA. U. C. 772. J. C. 19. ſumpſit, acerbéque increpuit eos, qui *divinas occupationes* [1], ipſumque *dominum* dixerant: unde anguſta & lubrica oratio ſub Principe, qui libertatem metuebat, adulationem oderat.

LXXXVIII. Reperio apud ſcriptores ſenatoreſque eorumdem temporum, Adgandeſtrii, principis Cattorum, lectas in ſenatu literas, quibus « mortem Arminii » promittebat, « ſi pa» trandæ neci venenum mitteretur »: reſponſumque eſſe, « non » fraude, neque occultis, ſed palam & armatum populum Ro» manum hoſtes ſuos ulciſci »: quâ gloriâ æquabat ſe Tiberius priſcis imperatoribus, qui venenum in Pyrrhum regem vetuerant, prodiderantque [2]. Ceterùm Arminius, abſcedentibus Romanis, & pulſo Maroboduo, regnum adfectans, libertatem popularium adverſam habuit: petituſque armis, cùm variâ fortunâ certaret, dolo propinquorum cecidit: liberator haud dubiè Germaniæ, & qui non primordia populi Romani, ſicut alii reges duceſque, ſed florentiſſimum imperium laceſſierit: prœliis ambiguus, bello non victus: ſeptem & triginta annos vitæ, duodecim potentiæ explevit: caniturque adhuc [3] barbaras apud gentes; Græcorum annalibus ignotus, qui ſua tantùm mirantur: Romanis haud perinde celebris [4], dum vetera extollimus, recentium incurioſi.

[1] Qui divinas occupationes] Eadem habet Suetonius in Tiber. XXVII. *Dominus appellatus a quodam, denuntiavit ne ſe amplius contumeliæ cauſâ nominaret. Alium dicentem, ſacras ejus occupationes .... pro ſacris, laborioſas dicere coegit.*

[2] Vetuerant, prodiderantque] Memorandum illud fidei & virtutis Romanæ exemplum contigit anno U. C. cdlxxvi. A. C. 278. *Timochares Ambracienſis*, (Ambrakia dans l'Epire,) *Fabricio conſuli pollicitus eſt, ſe Pyrrhum veneno per filium ſuum, qui potionibus ejus præerat, necaturum. Ea res cùm ad ſenatum eſſet delata, miſſis legatis Pyrrhum monuit ut adversùs hujus generis inſidias cautiùs ſe gereret: memor Urbem a filio Martis conditam; & armis bella, non venenis, gerere debere.* Valer. Maxim. VI, 5. num. 1. Literas Fabricii ad Pyrrhum recitat Plutarchus in Pyrrho, pag. 396. Paulo diverſas Gellius III, 8.

[3] Caniturque adhuc] Vide notas & emendationes ad Annal. II, 88.

[4] Romanis haud perinde celebris] Velleio tamen II, 118. egregiè laudatus: *Juvenis, genere nobilis, manu fortis, ſenſu celer, ultra barbarum promptus ingenio, nomine Arminius . . . ardorem animi vultu oculiſque præferens.*

BREVIARIUM

LIBRI TERTII.

I. *AGRIPPINA cum Germanici reliquiis Brundiſium, inde Romam pervenit. Eæ tumulo Auguſti illatæ, & funus ductum.* VII. *Druſus in Illyricum rurſus proficiſcitur.* VIII. *Cn. Piſo, cùm Romam rediiſſet, veneni & majeſtatis poſtulatur. Dictâ cauſâ, cùm omnia infenſa & infeſta experiretur, manus ſibi adfert.* XX. *Tacfarinas bellum in Africâ renovat, quod opprimitur a L. Apronio proconſule.* XXII. *Lepida Æmilia adulterii & veneni defertur, & damnatur.* XXV. *Papia Poppæa lex ad id tempus aſperiùs exercita, mollitur a Tiberio, & nexus ejus exſolvuntur. Legum initia & vices.* XXX. *L. Voluſii & Salluſtii Criſpi, inſignium virorum, obitus.* XXXI. *Tiberius in Campaniam concedit.* XXXII. *Iterum Africam incurrit Tacfarinas: cui tutandæ Junius Blæſus deligitur.* XXXVII. *Equites aliquot Romani majeſtatis damnantur.* XXXVIII. *Thracum diſcordia.* XL. *Galliarum civitates rebellant, ducibus Julio Sacroviro & Julio Floro. At infeliciter. A legionibus Germanicis copiæ earum cæſæ; & ipſæ ad vetus jugum retractæ.* XLIX. *C. Lutorius, eques, majeſtatis damnatus,*

& in carcere exanimatus. LII. *Cura luxûs coërcendi cœpta & omiſſa.* LVI. *Druſus tribuniciam poteſtatem accipit.* LVIII. *Flamen Dialis vetitus provinciam ſortiri.* LX. *Aſyla Græcorum luſtrata & repurgata.* LXVI. *C. Silanus repetundarum & majeſtatis damnatus.* LXXIII. *Tacfarinatem Junius Blæſus proturbat & fratrem ejus capit.* LXXVI. *Juniæ illuſtris feminæ mors & funus.*

Hæc triennio geſta.

A. U. C.	J. C.		
DCCLXXIII.	20.	*Coſſ.*	M. VALERIO Meſſalâ, C. AURELIO Cottâ.
DCCLXXIV.	21.	*Coſſ.*	TIBERIO Auguſto IV, DRUSO Cæſare II.
DCCLXXV.	22.	*Coſſ.*	D. HATERIO Agrippâ, C. SULPICIO Galbâ.

C. CORNELII *TACITI* ANNALES.

LIBER TERTIUS.

NIHIL intermiſsâ navigatione hiberni maris, Agrippina Corcyram [1] inſulam advehitur, litora Calabriæ contra ſitam. Illic paucos dies componendo animo inſumit, violenta luctu, & neſcia tolerandi. Interim adventu ejus audito, intimus quiſque amicorum, & plerique militares, ut quique ſub Germanico ſtipendia fecerant, multique etiam ignoti vicinis e municipiis, pars officium in Principem rati, plures illos ſecuti, ruere ad oppidum Brundiſium [2]; quod naviganti celerrimum fideliſſimumque adpulſu erat. Atque ubi primùm ex alto viſa claſſis, complentur non modò portus & proxima maris, ſed mœnia ac tecta, quáque longiſſimè proſpectari poterat, mærentium turbâ, & rogitantium inter ſe, « ſilentione, an voce aliquâ egredien- »tem exciperent » ? neque ſatis conſtabat quid pro tempore foret: cùm claſſis paullatim ſucceſſit, non alacri, ut adſolet,

A. U. C. 772. J. C. 19.

[1] CORCYRAM INSULAM] Nunc *Corfou*, Epiro vicinam.

[2] OPPIDUM BRUNDISIUM] Nunc *Brindiſi*, *dans la terre de Lecce*. Portus ille e Græcia navigantibus celerrimus, ad quem recto itinere contenditur, fideliſſimuſque adpulſu ac tutiſſimus. Plin. III, 11. *Brundiſium* L. M. *paſſuum ab Hydrunte, in primis Italiæ portu nobile, ac velut certiore tranſitu, ſic utique longiore.*

remigio, ſed cunctis ad triſtitiam compoſitis. Poſtquam duobus cum liberis [1] feralem urnam tenens egreſſa navi, defixit oculos [2]; idem omnium gemitus, neque diſcerneres, proximos, alienos, virorum feminarumve planctus: niſi quòd comitatum Agrippinæ longo mærore feſſum, obvii & recentes in dolore anteibant.

A. U. C. 772. J. C. 19.

II. Miserat duas prætorias cohortes Cæſar, addito « ut »magiſtratus Calabriæ, Apulique & Campani [3], ſuprema erga »memoriam filii ſui munera fungerentur ». Igitur tribunorum centurionumque humeris cineres portabantur: præcedebant incompta ſigna [4], verſi faſces: atque ubi colonias tranſgrederentur, atrata plebes, trabeati equites [5], pro opibus loci, veſtem, odores, aliaque funerum ſollemnia cremabant [6]: etiam quorum diverſa oppida [7], tamen obvii, & victimas atque aras diis Manibus ſtatuentes, lacrimis & conclamationibus dolorem teſtabantur. Druſus [8] Tarracinam [9] progreſſus eſt, cum

[1] Duobus cum liberis] Caio, ut videtur, & Juliâ. Ceteri erant Romæ.

[2] Defixit oculos] Oculis in feralem urnam terramque defixis, conſtitit, ut rectè explicant Freinshemius in paraphraſi, & optimi interpretes Davanzati, Amelot de la Houſſaie, Gordon, aliique plurimi. Non verò, ubi omnium oculos in ſe unam defixos convertit, ut quibuſdam placet.

[3] Calabriæ, Apulique et Campani] Nunc *la Calabre*, *la Pouille*, *la Capitanate*, *la Principauté ultérieure*, *la Terre de Labour*, & *partie de la Principauté citérieure*. Magiſtratus illi erant municipales duumviri, decuriones, ſeviri Auguſtales, &c.

[4] Incompta signa] Signa rebus lætis compta & uncta, triſtibus incompta. Plin. XIII, 3. *Mirum eſt hanc* unguentorum *gratiam penetraſſe & in caſtra. Aquilæ certè ac ſigna, pulverulenta illa, & cuſtodibus horrida, inunguntur feſtis diebus. Utinamque dicere poſſemus, quis primus inſtituiſſet. Ita eſt, nimirum hac mercede corruptæ terrarum orbem devicêre aquilæ. Iſta patrocinia quærimus vitiis, ut per hoc jus ſumantur ſub caſſide unguenta.* Itaque ſine coronis, ſine unguentis incompta militum ſigna: verſi lictorum Germanici faſces.

[5] Trabeati equites] Trabeati, non quidem luctûs, ſed ſolemnitatis causâ, ut rectè explicat Illuſtr. Huetius. Trabea, veſtis fuit militaris, quæ virgas inſtar trabium intextas haberet. Nonnumquam in monumentis obvia.

[6] Cremabant] Moris fuit apud veteres in funeribus ac ſacrificiis dolorem ardentibus rogis teſtari. Quod nunc Germanico, olim Druſo patri præſtitum, teſte Senecâ, conſol. ad Marciam III. *Accedebat ad hanc mortem, quam ille pro republicâ obierat, ingens civium provinciarumque & totius Italiæ deſiderium, per quam effuſis in officium lugubre municipiis coloniiſque uſque in Urbem ductum erat funus triumpho ſimillimum . . . Longo itinere reliquias Druſi ſui proſecuta* Livia, *tot per omnem Italiam ardentibus rogis, quaſi totiens illum amitteret, irritata.*

[7] Quorum diversa oppida] Non coloniæ tantùm, ſed diverſa etiam oppida, & ob locorum ſitum ab Agrippinæ itinere nonnihil diſſita.

[8] Drusus] Tiberii filius.

[9] Tarracinam] Nunc *Terracine*, in agro Romano.

Claudio fratre [1], liberisque Germanici, qui in Urbe fuerant. Consules M. Valerius [2] & C. Aurelius (jam enim magistratum occœperant) & senatus, ac magna pars populi viam complevêre, disjecti, & ut cuique libitum, flentes: aberat quippe adulatio, gnaris omnibus lætam Tiberio Germanici mortem malè dissimulari [3]. A. U. C. 773. J. C. 20.

III. Tiberius atque Augusta [4] publico abstinuêre; inferius majestate suâ rati, si palam lamentarentur, an, ne, omnium oculis vultum eorum scrutantibus, falsi intelligerentur. Matrem Antoniam [5] non apud auctores rerum [6], non diurnâ actorum scripturâ, reperio ullo insigni officio functam; cùm super Agrippinam, & Drusum, & Claudium, ceteri quoque consanguinei nominatim perscripti sint: seu valetudine præpediebatur, seu victus luctu animus, magnitudinem mali perferre visu non toleravit: faciliùs crediderim, Tiberio & Augustâ, qui domo non excedebant, cohibitam, ut par mæror, & matris exemplo, avia quoque & patruus [7] attineri viderentur.

IV. Dies, quo reliquiæ tumulo Augusti [8] inferebantur, modò per silentium vastus [9], modò ploratibus inquies: plena urbis itinera, conlucentes per campum Martis faces: illic miles cum armis, sine insignibus [10] magistratus, populus per tribus, « concidisse rempublicam, nihil spei reliquum »

[1] Cum Claudio fratre] Fratre Germanici, postea Principe. Et quatuor Germanici liberis, qui in Urbe fuerant, Nerone, Druso, Agrippinâ & Drusillâ.

[2] Consules M. Valerius] Consules fuêre anno urbis conditæ dcclxxiii. Jesu Christi 20. M. Valerius Messala & C. Aurelius Cotta. Ipsis Kalendis Januarii magistratum occœperant.

[3] Male dissimulari] Ab illo senatûs ac populi luctu aberat adulatio, cùm scirent omnes Germanici mortem lætam esse Tiberio, ejusque lætitiam malè dissimulari.

[4] Augusta] Livia, Tiberii mater.

[5] Matrem Antoniam] Matrem Germanici. Vide stemma Cæsarum, n. 42.

[6] Apud auctores rerum] Apud Scriptores. Vide infrà cap. 30.

[7] Avia quoque et patruus] Livia & Tiberius.

[8] Tumulo Augusti] Tumulus Augusti in campo Martio inter Flaminiam viam ripamque Tiberis. Exstant adhuc rudera, quæ exhibet d'Overbeke: *Restes de l'ancienne Rome*, Tom. I. pag. 87.

[9] Per silentium vastus] Dies ille, modò propter silentium, vastitatem ac solitudinem referebat; modò propter ploratus, erat inquies ac tumultuosus.

[10] Sine insignibus] Sine togâ prætextâ, sine anulis, sine lato clavo, aliisque dignitatis insignibus, ut rectè explicat Lipsius.

A. U. C. 773. J. C. 20.

clamitabant; promptiùs apertiúsque [1], quàm ut meminiſſe imperitantium crederes. Nihil tamen Tiberium magis penetravit, quàm ſtudia hominum accenſa in Agrippinam; cùm « decus » patriæ, ſolum Auguſti ſanguinem [2], unicum antiquitatis ſpe» cimen » appellarent, verſique ad cælum ac deos, integram illi ſubolem, ac ſuperſtitem iniquorum precarentur.

V. Fuere qui publici funeris pompam requirerent, comparentque quæ in Druſum [3], patrem Germanici, honora & magnifica Auguſtus feciſſet: « ipſum quippe aſperrimo hiemis, Tici» num [4] uſque progreſſum, neque abſcedentem a corpore ſimul » Urbem intraviſſe: circumfuſas lecto Claudiorum Juliorumque [5] » imagines, defletum in foro, laudatum pro roſtris, cuncta » a majoribus reperta, aut quæ poſteri invenerint, cumulata. » At Germanico ne ſolitos quidem, & cuicumque nobili debi» tos honores, contigiſſe: ſanè corpus ob longinquitatem iti» nerum externis terris quoquo modo crematum: ſed tantò plura » decora mox tribui par fuiſſe, quantò prima fors negaviſſet: » non fratrem niſi unius diei viâ [6], non patruum [7] ſaltem portâ » tenus obvium: ubi illa veterum inſtituta? præpoſitam toro [8] » effigiem, meditata ad memoriam virtutis carmina, & laudatio» nes & lacrimas, vel doloris imitamenta? »

VI. Gnarum id Tiberio fuit; utque premeret vulgi

[1] Promptius apertiusque] Promptiùs apertiùſque clamitabant, quàm ut eos Tiberii ac Liviæ imperitantium meminiſſe crederes.

[2] Solum Augusti sanguinem] Plurimus adhuc exſtabat Auguſti ſanguis. At una Agrippina Auguſto digna.

[3] Quæ in Drusum] Vide quæ dicta ſunt ſuprà cap. 2. & in ſtemmate Cæſarum, num. 79. De his quoque funeribus Dio LV. p. 749. Suetonius in Claud. I.

[4] Ticinum] Nunc *Pavie*.

[5] Claudiorum Juliorumque] Ferebantur Claudiorum imagines propter familiam. Claudiæ enim gentis erat Druſus. Juliorum verò, honoris causâ. Nondum enim in familiam Juliam tranſierant Claudii. Sed Liviam, matrem Druſi, uxorem duxerat Auguſtus. Vide notas & emendationes ad Annal. III, 5.

[6] Nisi unius diei via] Terracinam progreſſus erat Druſus, ut dictum ſuprà cap. 2. Nonnulli emendant *fratres*, quod minimè probaverim. Hîc enim de Druſo agitur, non verò de Claudio, qui certè longiùs progreſſus fuiſſet, ſi per Tiberium ac Druſum licuiſſet. Sic infrà cap. 8 & 12. Druſus, non verò Claudius memoratur.

[7] Patruum] Tiberium.

[8] Præpositam toro] Ubi illa veterum inſtituta? Ubi præpoſitam toro effigiem? Cerea enim defuncti effigies lecto præponebatur, vide Dionem LVI. pag. 592. Ubi meditata ad memoriam virtutis carmina? Ubi laudationes & lacrimas, vel ſaltem doloris imitamenta?

ſermones,

ſermones, monuit edicto : « Multos inluſtrium Romanorum ob »rempublicam obiiſſe ; neminem tam flagranti deſiderio cele- »bratum : idque & ſibi, & cunctis egregium, ſi modus adjice- »retur : non enim eadem decora principibus viris, & imperatori »populo [1], quæ modicis domibus, aut civitatibus : conveniſſe »recenti dolori luctum, & ex mærore [2] ſolatia : ſed referendum »jam animum ad firmitudinem, ut quondam divus Julius, »amiſsâ unicâ filiâ [3], ut divus Auguſtus, ereptis nepotibus [4], »abſtruſerint triſtitiam. Nil opus vetuſtioribus exemplis : quo- »tiens populus Romanus clades exercituum, interitum ducum, »funditus amiſſas nobiles familias conſtanter tulerit ? Principes »mortales, rempublicam æternam eſſe. Proin repeterent ſollem- »nia [5] : & quia ludorum Megaleſiûm [6] ſpectaculum ſuberat, etiam »voluptates reſumerent ».

A. U. C. 773. J. C. 20.

VII. Tum exuto juſtitio [7], reditum ad munia : & Druſus Illyricos ad exercitus profectus eſt, erectis omnium animis petendæ e Piſone ultionis [8] : & crebro queſtu, « quòd vagus »interim per amœna Aſiæ atque Achaiæ, adroganti & ſub- »dolâ morâ, ſcelerum probationes ſubverteret ». Nam vulga- tum erat « miſſam », ut dixi [9], « a Cn. Sentio famoſam veneficiis »Martinam, ſubitâ morte Brundiſii exſtinctam, venenumque

[1] Imperatori populo] Romani ſe imperatorem populum eſſe gloriabantur, fatebanturque exteri. Legati enim Pyrrhi quid de Româ ſentirent, a rege ſuo interrogati, *Urbem templum ſibi viſam, ſenatum regum conſeſſum eſſe* reſponderunt, Florus I, 18. Et Tullius pro domo ſuâ, XC. *Ille, ille populus eſt dominus regum, victor atque imperator omnium gentium.*

[2] Et ex mærore] Cùm adhuc recens eſſet dolor, conveniſſe luctum ; nunc verò poſt mærorem convenire ſolatia, & ex ipſo mærore enaſci debere.

[3] Unica filia] Juliâ. Vide ſtemma Cæſarum, num. 6. De ejus morte Seneca conſol. ad Marciam XIV. *C. Cæſar cùm Britanniam peragraret, nec Oceano felicitatem ſuam continere poſſet, audivit deceſſiſſe filiam, publica ſecum fata ducentem. ... Tamen intra tertium diem imperatoria obiit munia, & tam citò dolorem vicit, quàm omnia ſolebat.*

[4] Ereptis nepotibus] Caio & Lucio, de quibus dictum ſuprà Annal. I, 3.

[5] Repeterent sollemnia] Ut ad munia & negotiorum conſuetudinem redirent. Sueton. in Tiber. LII.

[6] Ludorum Megalesium] Celebrabantur menſe Aprili per dies ſeptem. Vide notas & emendationes ad Annal. III, 6. Mortuus erat Germanicus exeunte menſe Novembri, ut colligitur ex Suetonio in Caio, VI. Illi in Urbe parentatum exeunte Martio.

[7] Exuto justitio] De juſtitio ſuprà Annal. I, 16.

[8] Ultionis] Petendæ e Piſone ultionis causâ.

[9] Ut dixi] Suprà Annal. II, 74.

»nodo crinium ejus occultatum, nec ulla in corpore ſigna
A. U. C. »ſumpti exitii reperta ».
773.
J. C. VIII. At Piso, præmiſſo in urbem filio, datiſque mandatis,
20. per quæ Principem molliret, ad Druſum pergit; quem haud fratris interitu [1] trucem, quàm remoto æmulo æquiorem ſibi ſperabat. Tiberius quò integrum judicium oſtentaret, exceptum comiter juvenem, ſuetâ erga filios familiarum nobiles liberalitate auget [2]. Druſus Piſoni, « ſi vera forent quæ ja»cerentur, præcipuum in dolore [3] ſuum locum » reſpondit: ſed malle falſa & inania, nec cuiquam mortem Germanici exitioſam eſſe. Hæc palam, & vitato omni ſecreto: neque dubitabantur præſcripta ei a Tiberio, cùm, incallidus alioqui & facilis juventâ, ſenilibus tum artibus uteretur.

IX. Piso, Dalmatico mari [4] tramiſſo, relictiſque apud Anconam [5] navibus, per Picenum [6], ac mox Flaminiam viam [7], adſequitur legionem, quæ e Pannoniâ in Urbem, dein præſidio Africæ [8], ducebatur: eaque res agitata rumoribus, « ut in »agmine atque itinere crebrò ſe militibus oſtentaviſſet [9] ». Ab Narniâ [10], vitandæ ſuſpicionis, an quia pavidis conſilia in

[1] Haud fratris interitu] Quem haud tam trucem fratris interitu, quàm ſibi æquiorem, remoto æmulo, ſperabat. Druſum non trucem, ſed potiùs æquum ſibi adpromittebat. Sic infrà cap. 17. *miſeratio, quàm invidia augebatur.* Salluſt. in Jugurth. C. *non diffidentiâ futuri, quæ imperaviſſet, quàm utì militibus exæquatus cum imperatore labos volentibus eſſet.* Id eſt *non tam diffidentiâ futuri.*

[2] Liberalitate auget] Quanti eſſet ſueta illa liberalitas incompertum.

[3] Præcipuum in dolore] Druſus Piſoni reſpondit, ſi vera forent, quæ de veneno jacerentur, fore ut præcipuus in dolore ſibi locus eſſet, graviúſque ceteris omnibus indoleret ac ſuccenſeret; ſed malle hæc eſſe falſa & inania, nec mortem Germanici cuiquam eſſe exitioſam. Quæ, cùm palam, & vitato omni ſecreto, protuliſſet Druſus, minimè dubitatum eſt quin præſcripta a Tiberio eſſet locutus; præſertim cùm, incallidus alioqui, & facilis juventâ, ſenilibus tamen artibus uteretur.

[4] Dalmatico mari] Nunc *le golfe de Veniſe.*

[5] Anconam] Nunc *Ancone.*

[6] Picenum] Nunc *la Marche d'Ancone.*

[7] Flaminiam viam] Via Flaminia a Flaminio circa annum U. C. dxxxiii. A. C. 221. ab Urbe Ariminum, nunc *Rimini*, deducta. Piſo Anconâ ad locum, qui nunc dicitur *Caſe Brugiate*, contendit, ibique viam Flaminiam ingreſſus eſt.

[8] Præsidio Africæ] Adversùs Tacfarinatem, de quo dicetur cap. 20.

[9] Ostentavisset] Ut eos corrumperet. Jam olim ſermone vulgi *parens legionum* appellatus, Annal. II, 55. Quam ob rem, vitandæne ſuſpicionis causâ, an quia pavidorum hominum incerta ſunt conſilia, ab Narniâ in Urbem Nare ac mox Tiberi devectus eſt.

[10] Narnia] Nunc *Narni* in Umbriâ.

incerto ſunt, Nare [1], ac mox Tiberi devectus, auxit vulgi iras, quia navem tumulo Cæſarum [2] adpulerat; dieque, & ripâ frequenti, magno clientium agmine ipſe, feminarum comitatu Plancina, & vultu alacres inceſsêre. Fuit inter inritamenta invidiæ domus foro imminens [3], feſta ornatu [4], conviviumque & epulæ, & celebritate loci nihil occultum [5]. A. U. C. 773. J. C. 20.

X. Postera die, Fulcinius Trio Piſonem apud conſules poſtulavit: contrà Vitellius, ac Veranius [6], ceterique Germanicum comitati tendebant, « nullas eſſe partes Trioni [7]; neque »ſe accuſatores, ſed rerum indices & teſtes, mandata Ger»manici perlaturos ». Ille, dimiſsâ ejus cauſæ delatione, « ut priorem vitam [8] accuſaret » obtinuit; petitumque eſt [9] a principe, « cognitionem exciperet ». Quod ne reus quidem abnuebat, ſtudia populi & patrum metuens: contrà, « Tibe»rium ſpernendis rumoribus validum, & conſcientiæ matris »[10] innexum eſſe: veraque, aut in deterius credita, judice ab »uno faciliùs diſcerni: odium & invidiam apud multos vale»re ». Haud fallebat Tiberium moles cognitionis, quâque ipſe famâ [11] diſtraheretur. Igitur, paucis familiarium adhibitis, minas accuſantium [12], & hinc preces audit, integramque cauſam ad ſenatum remittit.

[1] Nare] Nunc *Nera*. Prope oppidum *Orte* in Tiberim influit.

[2] Tumulo Cæsarum] Quem ſuprà cap. 4. appellavit *tumulum Auguſti*. Quíque, ut jam dixi, erat in campo Martio inter Flaminiam viam & ripam Tiberis. Huc adpuliſſe crimen fecit odium publicum.

[3] Foro imminens] Forum Romanum in VIII. Urbis regione Capitolinum inter & Palatinum montes.

[4] Festa ornatu] Vide notas & emendationes ad Annal. III, 9.

[5] Nihil occultum] In tantâ loci celebritate nihil fuit occultum.

[6] Vitellius ac Veranius] De illis jam ſuprà Annal. II, 74.

[7] Nullas esse partes Trioni] Nullas eſſe in hac causâ Trionis partes, neque eſſe audiendum.

[8] Ut priorem vitam] Fulcinius Trio obtinuit ut priorem Piſonis vitam, actam ſcilicet ante Syriæ præfecturam, accuſaret. Vide infrà cap. 13.

[9] Petitumque est] Petitum eſt a Tiberio, ut ipſe cauſæ cognitionem exciperet: quod ne Piſo quidem abnuebat, ſtudia populi & patrum in Germanicum metuens.

[10] Conscientiæ matris] De illâ Liviæ conſcientiâ jam dictum Annal. II, 77 & 82.

[11] Quaque ipse fama] Lætam enim Tiberio fuiſſe Germanici mortem omnes noverant, ut memoratum ſuprà cap. 2. Propterea *multifariam increpitum & per noctes creberrimè acclamatum eſt, Redde Germanicum. Quam ſuſpicionem confirmavit ipſe poſtea: conjuge etiam ac liberis Germanici crudelem in modum afflictis*, Sueton. in Tiber. LII.

[12] Minas accusantium] Inde minas

A. U. C. 773. J. C. 20.

XI. Atque interim Druſus rediens Illyrico, quamquam patres cenſuiſſent, « ob receptum Maroboduum [1], & res »priore æſtate geſtas, ut ovans iniret », prolato honore Urbem intravit. Poſt quæ, reo « T. Arruntium, T. Vinicium, Aſinium »Gallum, Æſerninum Marcellum, Sex. Pompeium patro- »nos » petenti, iiſque diverſa excuſantibus, M. Lepidus & L. Piſo, & Livineius Regulus adfuêre: arrectâ omni civitate, « quanta fides amicis Germanici, quæ fiducia reo: ſatin' cohi- »beret, an promeret ſenſus ſuos Tiberius » : iis haud aliàs intentior [2] populus, plus ſibi in principem occultæ vocis, aut ſuſpicacis ſilentii permiſit.

XII. Die ſenatûs, Cæſar orationem habuit meditato temperamento [3]: « Patris ſui [4] legatum atque amicum Piſonem »fuiſſe, adjutoremque Germanico datum a ſe, auctore ſenatu, »rebus apud Orientem adminiſtrandis: illic contumaciâ & »certaminibus aſperaſſet juvenem, exituque ejus lætatus eſſet, »an ſcelere exſtinxiſſet, integris animis dijudicandum. Nam »ſi legatus [5] officii terminos, obſequium erga imperatorem »exuit, ejuſdemque morte, & luctu meo lætatus eſt; odero, »ſeponamque a domo meâ, & privatas inimicitias, non Prin- »cipis ulciſcar. Sin facinus in cujuſcumque mortalium nece »vindicandum detegitur; vos verò & liberos Germanici, & »nos parentes [6] juſtis ſolatiis adficite: ſimulque illud reputate,

Piſonem accuſantium, hinc Piſonis preces audit.

[1] Ob receptum Maroboduum] Receptum Maroboduum, & Ravennæ habitum vidimus ſuprà Annal. II, 63.

[2] Haud alias intentior] Populus numquam aliàs ſe intentiorem præſtitit, neque in Principem plus occultæ vocis, aut ſuſpicacis ſilentii ſibi permiſit.

[3] Meditato temperamento] Egregiè dictum. Tiberius enim ita Piſonem accuſat, ut Germanicum æquè urgeat.

[4] Patris sui] Auguſti, qui Tiberium adoptaverat, Piſonemque in Hiſpaniam legatum miſerat, infrà cap. 13.

[5] Nam si legatus] Si legatus filium meum non exſtinxit, ſed tantummodò obſequium erga eum exuit, ejuſdemque morte & luctu meo lætatus fuit, legatum quidem odero, ſeponam a domo meâ; non tamen violatum Principem, læſam majeſtatem, ſed privatas tantùm inimicitias ulciſcar. Nec enim hæc publica, ſed privata ſolùm injuria. At ſi filium meum interemit, ſi facinus illud in cujuſcumque mortalium nece vindicandum detegitur, eum majeſtatis reum judicate; voſque, & liberos Germanici, & nos parentes juſtis ſolatiis adficite. Hæc enim juſta judicum & offenſorum ſolatia, ſceleratorum pœna.

[6] Nos parentes] Tiberium & Liviam, parentes propter adoptionem.

» turbidè & ſeditioſè tractaverit exercitus Piſo; quæſita ſint per » ambitionem ſtudia militum; armis repetita provincia; an » falſa hæc in majus vulgaverint accuſatores: quorum ego ni- » miis ſtudiis jure ſuccenſeo. Nam quò pertinuit, nudare cor- » pus, & contrectandum vulgi oculis permittere, differrique » etiam [1] per externos, tamquam veneno interceptus eſſet, ſi » incerta adhuc iſta, & ſcrutanda ſunt? Defleo equidem filium » meum, ſemperque deflebo: ſed neque reum prohibeo, quo- » minus cuncta proferat, quibus innocentia ejus ſublevari, aut, » ſiqua fuit iniquitas Germanici, coargui poſſit: voſque oro, ne, » quia dolori meo cauſa connexa eſt, objecta crimina pro adpro- » batis accipiatis. Si quos propinquus ſanguis, aut fides ſua » patronos dedit, quantum quiſque eloquentiâ & curâ valet, ju- » vate periclitantem. Ad eumdem laborem, eamdem conſtantiam » accuſatores hortor. Id ſolùm Germanico ſuper leges præſti- » terimus, quòd in curiâ potiùs quàm in foro [2], apud ſenatum » quàm apud judices, de morte ejus anquiritur: cetera pari » modeſtiâ tractentur: nemo Druſi lacrimas, nemo mæſtitiam » meam ſpectet, nec ſiqua in nos adverſa [3] finguntur ».

A. U. C. 773. J. C. 20.

XIII. Exin « biduum criminibus objiciendis » ſtatuitur, « utque ſex dierum ſpatio interjecto, reus per triduum defen- » deretur ». Tum Fulcinius vetera & inania orditur, ambitiosè, avaréque habitam Hiſpaniam. Quod neque convictum [4] noxæ reo, ſi recentia purgaret; neque defenſum abſolutioni erat, ſi teneretur majoribus flagitiis. Poſt quem Servæus, & Veranius, & Vitellius, conſimili ſtudio, ſed multâ eloquentiâ Vitellius, objecêre, « odio Germanici, & rerum novarum ſtudio, Piſo- » nem vulgus militum, per licentiam & ſociorum injurias, eò

[1] Differrique etiam] Differri & diſſeminari etiam per externas gentes tamquam veneno interceptus eſſet Germanicus.

[2] Quam in foro] Populi ſtudia metuebant Piſo & Tiberius; ideo in curiâ & apud ſenatum, non verò in foro & apud judices de morte Germanici anquiritur.

[3] Siqua in nos adversa] Siqui in nos adverſi rumores finguntur. Infrà Hiſt. II, 26. *adverſo rumore.*

[4] Neque convictum] Quod quidem probatum licet & convictum, neque noxæ erat reo, ſi recentia purgaret; neque etiam defenſum & purgatum, erat abſolutioni, ſi majoribus flagitiis teneretur.

A. U. C. 773. J. C. 20.

»uſque corrupiſſe [1], ut *parens legionum* a deterrimis appella»retur: contrà, in optimum quemque, maximè in comites & »amicos Germanici, ſæviſſe: poſtremò ipſum devotionibus & »veneno peremiſſe: ſacra hinc & immolationes nefandas [2] »ipſius atque Plancinæ: petitam armis rempublicam; utque reus »agi poſſet, acie victum [3] ».

XIV. Defensio in ceteris trepidavit: nam neque ambitionem militarem, neque provinciam peſſimo cuique obnoxiam, ne contumelias quidem adversùm imperatorem inficiari poterat: ſolum veneni crimen viſus eſt diluiſſe; quod ne accuſatores quidem ſatis firmabant, « in convivio Germanici, cùm ſuper »eum Piſo diſcumberet [4], infectos manibus ejus cibos » arguentes: quippe abſurdum videbatur, inter aliena ſervitia, & tot adſtantium viſu, ipſo Germanico coram, id auſum: offerebatque familiam [5] reus, & miniſtros in tormenta flagitabat. Sed judices per diverſa implacabiles erant: Cæſar ob bellum provinciæ inlatum [6]; Senatus, numquam ſatis credito, ſine fraude Germanicum interiiſſe: ſcripſiſſent expoſtulantes [7]: quod haud minùs Tiberius, quàm Piſo abnuêre. Simul populi ante curiam voces audiebantur, « non temperaturos manibus, ſi »patrum ſententias evaſiſſet » : effigiesque Piſonis traxerant in Gemonias [8] ac devellebant, ni juſſu Principis protectæ

[1] Eo usque corrupisse] De hac legionum corruptelâ & licentiâ dictum ſuprà Annal. II, 55 & 69.

[2] Et immolationes nefandas] Poſt Germanici mortem. Suprà Annal. II, 75.

[3] Acie victum] Petitam armis rempublicam, & victum acie Piſonem vidimus Annal. II, 80 & 81.

[4] Super eum Piso discumberet] In dextro Stibadii cornu diſcumbebat Germanicus, in ſiniſtro cornu Piſo. Itaque licet ſecundum locum occuparet Piſo, ſuper Germanicum diſcumbebat. Quod paucis intellectum, ut fatetur Davanzati. De hoc ritu diſcumbendi vide eruditum Sirmondum, Not. in Sidon. Apollinar. Epiſt. I, 11.

[5] Offerebatque familiam] Servos ſuos ad tormenta offerebat Piſo: ſervos quoque Germanici, qui ſuper menſam miniſtraverant, in tormenta flagitabat.

[6] Provinciæ inlatum] A Piſone bellum Ciliciæ illatum. Annal. II, 80.

[7] Scripsissent expostulantes] Senatores Germanici & Piſonis chartas omniaque Syriacæ legationis diaria expoſtulant. Quod haud minùs Tiberius, quàm Piſo, auſus eſt abnuere. Nec mirum. Fertur enim fuiſſe *literas Tiberii & mandata in Germanicum*, ut dicetur cap. 16. & apud Suetonium in Tiberio LII. Vide notas & emend. ad Annal. III, 14.

[8] In Gemonias] Gemoniæ ſcalæ, gradus erant in quibus reorum corpora populo ſpectanda proponebantur. Deinde unco gutturi infixo, in Tiberim tra-

repoſitæque forent. Igitur inditus lecticæ, & a tribuno prætoriæ cohortis deductus eſt: vario rumore, cuſtos ſalutis, an mortis exactor ſequeretur. A. U. C. 773. J. C. 20.

XV. EADEM Plancinæ [1] invidia, major gratia: eóque ambiguum habebatur, quantum Cæſari in eam liceret. Atque ipſa, donec mediæ Piſoni ſpes, « ſociam ſe cujuſcumque »fortunæ, & ſi ita ferret, comitem exitii » promittebat. Ut ſecretis Auguſtæ precibus veniam obtinuit; paullatim ſegregari a marito, dividere defenſionem cœpit: quod reus poſtquam ſibi exitiabile intelligit, an adhuc experiretur dubitans, hortantibus filiis durat mentem, ſenatumque rurſum ingreditur: redintegratamque accuſationem, infenſas patrum voces, adverſa & ſæva cuncta perpeſſus, nullo magis exterritus eſt, quàm quòd Tiberium ſine miſeratione, ſine irâ, obſtinatum, clauſumque vidit, ne quo adfectu perrumperetur. Relatus domum, tamquam defenſionem in poſterum meditaretur, pauca conſcribit, obſignatque, & liberto tradit. Tum ſolita curando corpori exſequitur: dein multam poſt noctem, egreſsâ cubiculo uxore, « operiri fores » juſſit: & cœptâ luce, perfoſſo jugulo, jacente humi gladio, repertus eſt.

XVI. AUDIRE me memini ex ſenioribus, viſum ſæpius inter manus Piſonis libellum, quem ipſe non vulgaverit; ſed amicos ejus dictitaviſſe, « literas Tiberii, & mandata in Ger»manicum continere: ac deſtinatum promere apud patres, »Principemque arguere, ni eluſus a Sejano per vana promiſſa »foret: nec illum ſponte exſtinctum, verùm immiſſo percuſſo»re » : quorum neutrum adſeveraverim: neque tamen occulere debui narratum ab iis, qui noſtram ad juventam duraverunt. Cæſar, flexo in mæſtitiam ore, « ſuam invidiam tali morte [2]

hebantur. Gemoniæ illæ Aventinum inter & Teſtaceum montem poſitæ.

[1] EADEM PLANCINÆ] Eadem Plancinæ invidia, idem odium, ſed major apud Principem & Auguſtam gratia. Quantò verò major gratia, tantò minùs Tiberio in eam licebat.

[2] SUAM INVIDIAM TALI MORTE] Cæſar, flexo in mæſtitiam ore, queritur Piſonem Principis invidiam apud ſenatum tali morte quæſiviſſe, quaſi ipſe mortis exactorem miſiſſet; crebris interrogationibus exquirit qualem Piſo diem ſupremum, noctemque exegiſſet. Atque liberto, qui ejus codicillos attulerat, pleraque ſapienter, quædam in-

A. U. C. 773. J. C. 20.

» quæsitam apud senatum », crebrisque interrogationibus exquirit « qualem Piso diem supremum, noctemque exegisset ». Atque illo pleraque sapienter, quædam inconsultiùs respondente, recitat codicillos a Pisone in hunc ferme modum compositos: « Conspiratione inimicorum & invidiâ falsi criminis » oppressus, quatenus veritati & innocentiæ meæ nusquam locus » est, deos immortales testor, vixisse me, Cæsar, cum fide » adversùm te, neque aliâ in matrem tuam pietate: vosque oro » liberis meis consulatis: ex quibus Cn. Piso qualicumque for- » tunæ meæ non est adjunctus, cùm omne hoc tempus in Urbe » egerit: M. Piso repetere Syriam dehortatus est [1]: atque utinam » ego potiùs filio juveni, quàm ille patri seni cessisset! eò im- » pensiùs precor, ne meæ pravitatis pœnas innoxius luat. Per » quinque & quadraginta annorum obsequium, per collegium » consulatûs [2] quondam divo Augusto parenti tuo probatus, & » tibi amicus, nec quidquam post hæc rogaturus, salutem in- » felicis filii rogo ». De Plancinâ [3] nihil addidit.

XVII. Post quæ Tiberius adolescentem [4] crimine civilis belli purgavit: « patris quippe jussa, nec potuisse filium detre- » ctare [5] » : simul « nobilitatem domûs [6], etiam ipsius [7], quoquo » modo meriti, gravem casum » miseratus. Pro Plancinâ cum

consultiùs respondente, ne plura inconsultò expromeret, statim codicillos recitat Tiberius. Hæc nonnulli perperam interpretantur; vide notas & emendationes ad Annal. III, 16.

[1] Dehortatus est] Suprà Annal. II, 76.

[2] Collegium consulatus] Piso consul fuerat cum Augusto, A. U. C. dccxxxi. A. C. 23. Cum Tiberio A.U.C. dccxlvii. A. C. 7. Per hoc consulatûs collegium Augusto probatus, Tiberio amicus.

[3] De Plancina] Quia segregari a marito & defensionem dividere cœperat. Suprà cap. 15.

[4] Adolescentem] M. Pisonem.

[5] Nec potuisse filium detrectare] Mirum sanè hæc loqui Tiberium. Talia patris jussa potest ac debet detrectare filius. *Neque* enim sententia *illa, vera & proba videri potest, omnia esse, quæ pater jusserit, parendum. Quid enim! si proditionem patriæ, si matris necem, si alia quædam imperavit turpia, aut impia. Media igitur sententia optima atque tutissima visa est; quædam esse parendum, quædam non obtemperandum*, Gellius II, 7. Optimè quoque Quinctilianus, *non omnia præstanda etiam parentibus. Alioquin nihil est pernicioſius acceptis beneficiis, si in omnem nos obligant servitutem.* Plura vide apud Grotium, de jure belli ac pacis, II, 26.

[6] Nobilitatem domus] Domo Calpurniâ erat Piso.

[7] Ipsius] Pisonis, patris, qui sibi mortem conscíverat.

pudore

pudore & flagitio [1] differuit, « matris preces » obtendens : in quam optimi cujuſque ſecreti queſtus magis ardeſcebant. « Id » ergo fas aviæ, interfectricem nepotis aſpicere, adloqui, eri- » pere ſenatui ? quod pro omnibus civibus leges obtineant [2], » uni Germanico non contigiſſe ! Vitellii & Veranii voce de- » fletum Cæſarem ; ab Imperatore & Auguſtâ defenſam Plan- » cinam ! proinde venena & artes tam feliciter expertas verteret » in Agrippinam [3], in liberos ejus, egregiamque aviam ac pa- » truum ſanguine miſerrimæ domûs exſatiaret ». Biduum ſuper hac imagine cognitionis abſumptum ; urgente Tiberio liberos Piſonis, « matrem utì tuerentur ». Et cùm accuſatores ac teſtes certatim perorarent, reſpondente nullo, miſeratio quàm invidia [4] augebatur. Primus ſententiam rogatus Aurelius Cotta conſul (nam referente Cæſare [5], magiſtratus eo etiam munere fungebantur) « nomen Piſonis radendum faſtis » cenſuit : « par- » tem bonorum publicandam; pars ut Cn. Piſoni filio concede- » retur, iſque prænomen mutaret [6]. M. Piſo exutâ dignitate, & » accepto quinquagies ſeſtertio [7], in decem annos relegaretur, » conceſſâ Plancinæ incolumitate ob preces Auguſtæ ».

A. U. C. 773. J. C. 20.

XVIII. MULTA ex eâ ſententiâ mitigata ſunt a Principe: « ne nomen Piſonis faſtis eximeretur, quando M. Antonii [8], qui » bellum patriæ feciſſet; Juli Antonii [9] qui domum Auguſti

[1] CUM PUDORE ET FLAGITIO] Cum pudore, quòd ream defenderet. Cum flagitio, quòd matris preces obtenderet, eamque ipſam ream faceret. Atque inde in Liviam optimi cujuſque civis queſtus magis ardeſcere.

[2] LEGES OBTINEANT] Quod pro omnibus civibus obtinent leges, ut interfectores morte puniantur, id uni Germanico non contigiſſe. Immo interfectricem non modò vivere, ſed ab Imperatore, ab Auguſtâ defendi.

[3] IN AGRIPPINAM] In uxorem Germanici, in ejus liberos. Et Liviam, egregiam illam aviam, Tiberium, egregium patruum, ſanguine miſerrimæ domûs exſatiaret.

[4] MISERATIO QUAM INVIDIA] Quod reis omnibus indefenſis commune eſt, indefenſa Plancina miſerationem magis, quàm invidiam augebat.

[5] REFERENTE CÆSARE] Principe cauſas referente, ipſi conſules munere dicendi ſententiam fungebantur. Abſente verò Principe, ſententiam rogabant, non dicebant, ut omnibus compertum.

[6] PRÆNOMEN MUTARET] Idem enim filii, ac patris, prænomen. Poſtea *L. Piſo* dictus eſt, ut videtur ex Dione LIX. pag. *656*.

[7] QUINQUAGIES SESTERTIO] Monetæ Gallicæ libris *972846*.

[8] M. ANTONII] Triumviri.

[9] JULI ANTONII] Julus Antonius, triumviri filius, ob adulterium Juliæ morte punitus. Infrà Annal. IV, 44.

A. U. C. 773. J. C. 20.

» violaſſet, manerent » : & M. Piſonem ignominiæ exemit, conceſſitque ei paterna bona ; ſatis firmus, ut ſæpe memoravi [1], adversùm pecuniam, & tum pudore abſolutæ Plancinæ placabilior [2]. Atque idem, cùm Valerius Meſſalinus « ſignum » aureum [3] in æde Martis Ultoris » ; Cæcina Severus « aram » Ultioni ſtatuendam » cenſuiſſent, prohibuit : « ob externas ea » victorias ſacrari » dictitans, « domeſtica mala triſtitiâ operien- » da ». Addiderat Meſſalinus, « Tiberio, & Auguſtæ, & An- » toniæ, & Agrippinæ Druſoque, ob vindictam Germanici, » grates agendas », omiſeratque Claudii mentionem [4] : & Meſſalinum quidem L. Aſprenas, ſenatu coram, percunctatus eſt, « an prudens præteriſſet » ? ac tum demum nomen Claudii adſcriptum eſt. Mihi, quantò plura recentium, ſeu veterum revolvo, tantò magis ludibria rerum mortalium cunctis in negotiis obverſantur : quippe famâ, ſpe, veneratione potiùs omnes deſtinabantur imperio, quàm quem futurum principem fortuna in occulto tenebat.

XIX. Paucis pòſt diebus Cæſar auctor ſenatui fuit, « Vitellio, atque Veranio, & Servæo ſacerdotia tribuendi » : Fulcinio « ſuffragium ad honores » pollicitus, monuit, « ne » facundiam violentiâ præcipitaret [5] ». Is finis fuit ulciſcendâ [6] Germanici morte, non modò apud illos homines, qui tum agebant [7], etiam ſecutis temporibus vario rumore jactatâ : adeò maxima quæque ambigua ſunt, dum alii quoquo modo audita pro compertis habent ; alii vera in contrarium vertunt : & gliſcit utrumque poſteritate. At Druſus urbe egreſſus [8] repetendis

[1] Ut saepe memoravi] Annal. I, 75. II, 48.

[2] Placabilior] Pudendum enim foret in patrem & filium ſævire, Plancinæ verò longè nocentiori indulgere.

[3] Signum aureum] Aureum Martis Ultoris ſignum, cujus ædes erat in VIII. urbis regione.

[4] Claudii mentionem] Claudius, Germanici frater, tunc ſummè deſpectus, vide Suetonium in Claud. II & X. Ibi mira rerum mortalium ludibria.

[5] Violentia praecipitaret] Eâ ſanè violentiâ abreptus, vetera & inania Piſoni objecit, ut dictum ſuprà cap. 13.

[6] Ulciscenda] In ulciſcendâ Germanici morte.

[7] Qui tum agebant] Vitam agebant. Virgil. Æneid. V, 51.

Gætulis agerem ſi Syrtibus exſul.

[8] Urbe egressus] Druſus, Urbem ingreſſus propter Germanici funera, ſuprà cap. 11. auſpicia & imperium de-

auſpiciis, mox ovans introiit, paucoſque poſt dies Vipſania [1] mater ejus exceſſit, una omnium Agrippæ liberorum miti obitu: nam ceteros [2] manifeſtum ferro, vel creditum eſt, veneno aut fame exſtinctos. A. U. C. 773. J. C. 20.

XX. Eodem anno Tacfarinas, quem priore æſtate pulſum a Camillo memoravi [3], bellum in Africâ renovat, vagis primùm populationibus, & ob pernicitatem inultis: dein vicos exſcindere, trahere graves prædas: poſtremò haud procul Pagydâ flumine [4], cohortem Romanam circumſedit. Præerat caſtello Decrius, impiger manu, exercitus militiâ, & illam obſidionem flagitii ratus [5]. Is cohortatus milites, « ut copiam » pugnæ in aperto facerent », aciem pro caſtris inſtruit; primoque impetu pulsâ cohorte, promptus inter tela occurſat fugientibus, increpat ſigniferos, « quòd inconditis aut deſertoribus miles Romanus terga daret »: ſimul excepta vulnera, & quamquam transfoſſo oculo, adverſum os [6] in hoſtem intendit, neque prœlium omiſit, donec deſertus ſuis caderet.

XXI. Quæ poſtquam L. Apronio (nam Camillo ſucceſſerat) comperta; magis dedecore ſuorum, quàm gloriâ hoſtis anxius, raro eâ tempeſtate, & e vetere memoriâ facinore, decumum quemque [7] ignominioſæ cohortis, ſorte ductos, fuſti

poſuerat. Urbe egreſſus, repetit auſpicia & imperium, ut ovans ob receptum Maroboduum introeat. Unus Auguſtus proconſularem dignitatem ita obtinuit, ut illam etiam intra Urbem ſervaret. Ceteri omnes, antequam pomœrium Urbis intrarent, magiſtratum & magiſtratûs inſignia deponebant. Dio XXXIX. pag. 120. LIII. pag. 519.

[1] Vipsania mater ejus] Vipſania Agrippina, olim Tiberii uxor. Vide ſtemma Cæſarum, num. 69.

[2] Nam ceteros] Ferro cecidit Agrippa, Annal. I, 6. Lucium & Caium artibus Liviæ exſtinctos creditum eſt, Annal. I, 3. Agrippina fame enecta, Annal. VI, 25. Julia in exilio periit, Annal. IV, 71.

[3] Pulsum a Camillo memoravi] Annal. II, 52.

[4] Pagyda flumine] Flumen illud in Numidiâ. Idem mihi videtur eſſe, quod nunc dicitur *Abead*. Inter fontes fluminum *Abead* & *Mejerda* erat caſtellum Romanum. Alius *rivus Pagida* in Phœnice, de quo Plinius V, 19,

[5] Flagitii ratus] Obſidionem illam probroſam eſſe ratus. Probroſum enim Romanos ab inconditis prædonibus, & militiæ rudibus, obſideri. *Flagitium* pro *dedecore* uſurpant Livius aliique optimi ſcriptores.

[6] Adversum os] Et, quamquam transfoſſo oculo, acriùs adverſum os oculumque in hoſtem intendit.

[7] Decumum quemque] Illâ decimandi ratione primus uſus eſt Appius Claudius conſul anno U. C. cclix. A. C. 495. Vide Livium II, 59. Polybium VI. pag. 482.

necat. Tantúmque ſeveritate profectum, ut vexillum veteranorum [1], non ampliùs quingenti numero, eaſdem Tacfarinatis copias, præſidium, cui Thala nomen [2], adgreſſas fuderint: quo prœlio Rufus Helvius, gregarius miles, ſervati civis decus retulit, donatuſque eſt ab Apronio torquibus & haſtâ: Cæſar addidit civicam coronam [3], « quòd non eam quoque Apronius jure » proconſulis tribuiſſet. », queſtus magis, quàm offenſus. Sed Tacfarinas, perculſis Numidis, & obſidia aſpernantibus, ſpargit bellum [4]; ubi inſtaretur, cedens, ac rurſum in terga remeans: & dum ea ratio barbaro fuit, inritum feſſumque Romanum impunè ludificabatur. Poſtquam deflexit [5] ad maritimos locos, inligatus prædâ, ſtativis caſtris adhærebat: miſſu patris Apronius Cæſianus cum equite & cohortibus auxiliariis, quîs velociſſimos legionum addiderat, proſperam adverſùm Numidas pugnam facit, pellitque in deſerta.

A. U. C. 773. J. C. 20.

XXII. At Romæ Lepida, cui ſuper Æmiliorum decus [6] L. Sulla ac Cn. Pompeius proavi erant, defertur « ſimulaviſſe partum ex P. Quirinio [7] divite atque orbo » : adjiciebantur « adulteria, venena; quæſitumque per Chaldæos in domum

[1] Vexillum veteranorum] De vexillariis dictum ſatis Annal. I, 38. in notis & emendationibus.

[2] Cui Thala nomen] Præſidium Thala in Numidiâ ſitum, & Pagydæ amni vicinum. Imperitante Jugurthâ, oppidum fuit magnum & opulentum, theſauro regis grave. Opinor fuiſſe in jugis montis *Auras*. Florus I, 3. Salluſt. in Jugurth. LXXV.

[3] Civicam coronam] Civica corona, *militum virtutis inſigne clariſſimum*, Plin. XVI, 4. quercea erat. Sæpe occurrit in nummis cum inſcriptione ob civis servatos. De his militum præmiis plurima & egregia habet Polybius VI. pag. 483. Vide & dicta de donis militaribus Annal. I, 44. in notis & emendationibus.

[4] Spargit bellum] Numidas, ad præſidium Thalam fuſos, ideoque perculſos, & obſidia aſpernantes, in apertos campos deducit Tacfarinas, bellumque ſpargit.

[5] Postquam deflexit] Poſtquam Tacfarinas ad maritimos locos deflexit; prædâ gravis, nec jam velitationibus habilis, ſtativis caſtris adhærebat, ne vires deficerent, prædaque periret. Tum miſſus eſt Apronius, qui adversùs Numidas pugnam fecit; eoſque deſerta repetere coëgit. Stativa caſtra appellabantur manſiones illæ, in quibus ſtabant milites, cùm commearet exercitus.

[6] Super Æmiliorum decus] E gente Æmiliâ erant Lepidi. Suetonius, Tiberio iniquior, Lepidam, *generoſiſſimam feminam* appellat, quam Tiberius, ad rapinas converſus, damnaverit. Sueton. in Tiber. XLIX. Lepida matrem habuerat Corneliam, Fauſto Syllâ dictatoris filio & Pompeiâ Pompeii M. filiâ natam.

[7] Ex P. Quirinio] De Quirinio, homine ſordidæ & præpotentis ſenectæ, ut appellatur infrà cap. 48. vide notas & emendationes ad Annal. II, 22.

»Cæſaris », defendente ream Manio Lepido [1], fratre. Quirinius, poſt dictum repudium adhuc infenſus, quamvis infami ac nocenti miſerationem addiderat [2]. Haud facilè quis diſpexerit illâ in cognitione mentem Principis : adeò vertit ac miſcuit iræ & clementiæ ſigna ; deprecatus primò ſenatum, « ne »majeſtatis crimina [3] tractarentur » : mox M. Servilium e conſularibus, alioſque teſtes inlexit ad proferenda, quæ velut reticere voluerat. Idemque ſervos Lepidæ, cùm militari cuſtodiâ [4] haberentur, tranſtulit ad conſules ; neque per tormenta interrogari paſſus eſt de his, quæ ad domum ſuam pertinerent. Exemit etiam Druſum, conſulem deſignatum, dicendæ primo loco ſententiæ : quod alii civile rebantur [5], « ne ceteris adſen»tiendi neceſſitas fieret » : quidam ad ſævitiam trahebant [6] ; « neque enim ceſſurum niſi damnandi officio ».

A. U. C. 773. J. C. 20.

XXIII. Lepida ludorum diebus, qui cognitionem intervenerant, theatrum [7] cum claris feminis ingreſſa, lamentatione flebili « majores ſuos » ciens, « ipſumque Pompeium », cujus ea monimenta & adſtantes imagines viſebantur, tantum miſericordiæ permovit, ut effuſi in lacrimas, « ſæva & deteſtanda »Quirinio » clamitarent, « cujus ſenectæ atque orbitati &

[1] Manio Lepido] Ut patet ex prænomine, diverſus eſt iſte Lepidus a M. Lepido de quo ſuprà Annal. I, 13.

[2] Miserationem addiderat] Longiores gravioresque iræ invidiam minuunt ; addunt miſerationem.

[3] Majestatis crimina] Crimen majeſtatis fuit, quod per Chaldæos in domum Cæſaris quæſierat ; ipſumque Tiberium veneno petierat, ut dicetur cap. ſeq.

[4] Militari custodia] Servos Lepidæ, qui cuſtodiâ militari habebantur, ad conſules tranſtulit, ut invidiam a ſe amoveret. Imperatoris enim erat cuſtodia illa militaris. De cuſtodiis Romanorum vide notas & emendationes ad Annal. III, 22.

[5] Civile rebantur] Civile ac humanum ſententiam primo loco non dici ab illo, cui ceteri omnes adſentiuntur. Cur conſul deſignatus ſententiam primo loco diceret, conjectatus Appianus Bell. civil. II. pag. 430. ait : *eum multa ex conſultis poſtea exſecuturum, ſapientiùs & cautiùs conſulere.* Αὐτὸς, οἶμαι, πολλὰ τῶν κυρωμένων ἐργασόμενος, καὶ ἐκ τοῦ δὲ εὐβουλότερόν τε καὶ εὐλαβέστερον ἐνθυμησόμενος περὶ ἑκάστου.

[6] Ad sævitiam trahebant] Et exiſtimabant Druſum non ceſſurum officio dicendæ primo loco ſententiæ, niſi ut Lepidam certiùs damnaret. Certiùs enim damnat, qui poſtremo loco ſententiam dicit : immo penes illum tota judicii ſumma, cùm in æquas partes dividuntur judicum ſententiæ. Ita cenſuit Druſus, qui Rubellio Blando, duriora proponenti, adſenſit.

[7] Theatrum] Ipſum Pompeii theatrum anno U. C. dcxcix dicatum, quod quadraginta hominum millia largè capiebat. Plin. XXXVI, 15. Tacit. Annal. XIV, 20. Dio XXXIX. pag. 107.

A. U. C. 773. J. C. 20.

» obſcuriſſimæ domui, deſtinata quondam uxor L. Cæſari [1], ac » divo Auguſto nurus, dederetur » : dein tormentis ſervorum patefacta ſunt flagitia, itumque in ſententiam Rubellii Blandi, a quo aquâ atque igni arcebatur. Huic Druſus adſenſit, quamquam alii mitiùs cenſuiſſent: mox Scauro, qui filiam ex eâ genuerat, datum, ne bona publicarentur. Tum demum aperuit Tiberius, « compertum ſibi etiam ex P. Quirinii ſervis, veneno » eum a Lepidâ petitum ».

XXIV. Inlustrium domuum adverſa (etenim haud multùm diſtanti tempore Calpurnii Piſonem, Æmilii Lepidam amiſerant) ſolatio adfecit D. Silanus, Juniæ familiæ redditus : caſum ejus paucis repetam. Ut valida divo Auguſto in rempublicam fortuna, ita domi improſpera fuit, ob impudicitiam filiæ [2] ac neptis [3], quas Urbe depulit, adulteroſque earum morte aut fugâ [4] punivit : nam culpam inter viros ac feminas vulgatam [5], gravi nomine « læſarum religionum [6] », ac « violatæ majeſtatis » appellando, clementiam majorum ſuaſque ipſe leges egrediebatur [7]. Sed aliorum exitus, ſimul cetera illius ætatis memorabo, ſi effectis in quæ tendi [8], plures ad curas vitam produxero. D. Silanus, in nepti Auguſti adulter, quamquam non ultrà foret ſævitum, quàm ut amicitiâ Cæſaris prohiberetur, exſilium ſibi demonſtrari intellexit: nec, niſi Tiberio imperitante, deprecari ſenatum ac Principem auſus eſt, M. Silani [9] fratris potentiâ, qui per inſignem nobilitatem & eloquentiam præcellebat. Sed Tiberius grates agenti Silano,

[1] Lucio Cæsari] De quo ſuprà Annal. I, 3.

[2] Ob impudicitiam filiæ] Ob adulteria Juliæ, Auguſti filiæ, & conſilia parricidæ palam facta. Plin. VII, 45. Tacit. Annal. I, 53. IV, 44. Velleius II, 10. Vide ſtemma Cæſarum, num. 46.

[3] Neptis] Juliæ, Auguſti neptis. Stemma Cæſarum, num. 52.

[4] Morte aut fuga] Morte punitus eſt Julus Antonius, in filiâ adulter; fugâ, D. Silanus adulter in nepti. Vide infrà Annal. IV, 44.

[5] Vulgatam] Uſu ac conſuetudine vulgatam.

[6] Læsarum religionum] Læſas religiones, quibus matrimonium conſecrabatur; violatamque majeſtatem in filiâ & nepti querebatur Auguſtus.

[7] Egrediebatur] Fortè quòd læſarum religionum & violatæ majeſtatis crimina diceret; non verò quòd morte puniret. Vide Antonium Auguſtinum de legibus, pag. 71 & ſeqq.

[8] In quæ tendi] Vide notas & emendationes ad Annal. III, 7.

[9] M. Silani] De quo dicetur infrà Annal. XIII, 1.

patribus coram reſpondit, « ſe quoque lætari quòd frater ejus » e peregrinatione longinquâ revertiſſet: idque jure licitum, quia » non ſenatuſconſulto, non lege pulſus foret: ſibi tamen ad- » versùs eum integras parentis ſui offenſiones: neque reditu Si- » lani diſſoluta, quæ Auguſtus voluiſſet ». Fuit poſthac in urbe, neque honores adeptus eſt. A. U. C. 773. J. C. 20.

XXV. RELATUM deinde de moderandâ Papiâ Poppæâ [1], quam ſenior Auguſtus poſt Julias rogationes [2] incitandis cælibum pœnis, & augendo ærario [3] ſanxerat: nec ideo conjugia & educationes liberûm frequentabantur, prævalidâ orbitate [4]. Ceterùm multitudo periclitantium gliſcebat, cùm omnis domus delatorum interpretationibus ſubverteretur: utque antehac flagitiis, ita tunc legibus laborabatur. Ea res admonet, ut de principiis juris, & quibus modis ad hanc multitudinem infinitam ac varietatem legum perventum ſit, altiùs diſſeram.

XXVI. VETUSTISSIMI mortalium, nullâ adhuc malâ libidine [5], ſine probro, ſcelere, eóque ſine pœnâ aut coërcitionibus, agebant: neque præmiis opus erat, cùm honeſta ſuopte ingenio peterentur; & ubi nihil contra morem cuperent, nihil per metum vetabantur. At poſtquam exui æqualitas, & pro modeſtiâ ac pudore, ambitio & vis incedebat; provenêre dominationes: multoſque apud populos, æternùm mansêre.

[1] PAPIA POPPÆA] Lex illa ita dicta eſt a M. Papio Mutilo & Q. Poppæo Secundino ſuffectis conſulibus anno U. C. DCCLXII. J. C. 9. Dio LVI. pag. 578. obſervat utrique conſuli neque uxorem, neque liberos fuiſſe. Inde major legis, quæ maritos præmio, cælibes pœnâ afficiebat, neceſſitas deprehenditur. De illâ infrà cap. 28.

[2] JULIAS ROGATIONES] Id eſt, poſt leges Julias. Eâdem ſignificatione *rogationem* accepit Florus III, 17. *Sed pretium rogationis ſtatim ſocii flagitavêre.* Vide notas & emendationes ad Annal. III, 25.

[3] AUGENDO ÆRARIO] Augebatur ærarium, cùm ei bona cælibum addicerentur.

[4] PRÆVALIDA ORBITATE] Scilicet, ut animadvertit Anton. Auguſtinus de legibus, pag. 74. immaturitate ſponſarum & matrimoniorum crebrâ mutatione vis legum eludebatur. Inde Martialis VI, Epigram. 7.

Julia lex populis ex quo, Fauſtine, renata eſt,
Atque intrare domos juſſa pudicitia.
Aut minùs, aut certè non plus trigeſima lux eſt,
Et nubit decimo jam Theleſina viro.
Quæ nubit toties, non nubit; adultera lege eſt.
Offendor mœchâ ſimpliciore minùs.

Unde verò tantum illud orbitatis ſtudium? Ex orborum luxu, & ſuperbiâ, variiſque captatorum artibus.

[5] NULLA ADHUC MALA LIBIDINE] Ætatem illam ſine ullâ malâ libidine, ſine probro, ſine ſcelere, poetis excogitatam, a philoſophis & maximè a Senecâ Epiſt. XC laudatam, numquam exſtitiſſe docet religio, teſtanturque certiſſima hiſtoriæ monumenta.

A. U. C. 773. J. C. 20.

Quidam ſtatim, aut poſtquam regum pertæſum [1], leges maluerunt. Hæ primò, rudibus hominum animis, ſimplices erant. Maximéque fama [2] celebravit Cretenſium, quas Minos; Spartanorum, quas Lycurgus; ac mox Athenienſibus quæſitiores jam & plures Solon perſcripſit. Nobis Romulus, ut libitum, imperitaverat: dein Numa religionibus & divino jure populum devinxit: repertaque quædam a Tullo & Anco: ſed præcipuus Servius Tullius ſanctor legum fuit, quîs etiam reges obtemperarent.

XXVII. Pulso Tarquinio, adversùm patrum factiones multa populus paravit tuendæ libertatis, & firmandæ concordiæ: creatique decemviri, & accitis quæ uſquam egregia [3], compoſitæ duodecim tabulæ, finis æqui juris: nam ſecutæ leges, etſi aliquando in maleficos ex delicto, ſæpius tamen diſſenſione ordinum, & apiſcendi inlicitos honores, aut pellendi claros viros, aliaque ob prava per vim latæ ſunt. Hinc Gracchi [4], & Saturnini [5], turbatores plebis: nec minor largitor, nomine ſenatûs, Druſus [6]; corrupti ſpe [7], aut inluſi per interceſſionem

[1] Regum pertæsum] Regum, qui pro arbitrio ſuo imperitabant. Juſtinus I, 1. *Populus nullis legibus tenebatur: arbitria Principum pro legibus erant.*

[2] Maximeque fama] De Cretenſium, Spartanorum & Athenienſium legibus egregiè ſcripſêre Ariſtoteles & Plutarchus.

[3] Accitis quæ usquam egregia] Anno U. C. ccc. A. C. 454, miſſi in Græciam, legum ſapientiâ celebratiſſimam, Sp. Poſthumius, Ser. Sulpitius & A. Manlius, qui leges illas explorarent. Ita *accitis, quæ uſquam egregia*, creati ſunt anno U. C. cccIII. decemviri, qui populo Romano conſcriberent leges quas ſummopere commendat Tullius I. de oratore XLIV. *Fremant omnes licèt, dicam quod ſentio. Bibliothecas me herculè omnium Philoſophorum unus mihi videtur* XII *Tabularum libellus, ſi quis legum fontes & capita viderit, & auctoritatis pondere, & utilitatis ubertate ſuperare.* Leges illæ optimæ fuerunt *finis* ac terminus *juris æqui*, ob mox ſecutarum legum vitia. V. Cl. de Monteſquieu, *Eſprit des loix*, VI, 15. leges illas redarguit; inhumanas & reipublicæ parum conſentaneas appellat. Utri credendum, Romano, an Gallo?

[4] Gracchi] Quas certaminum ac ſeditionum faces accenderint duo Gracchi, Tiberius anno U. C. DCXXI, & Caius, frater, anno U. C. DCXXXIII, dum populo nimis faverent, nobilitati adverſarentur, explicat Florus III, 14 & 15.

[5] Saturnini] Gracchanarum legum aſſertor Apuleius Saturninus interfectus eſt anno U. C. DCLIV. A. C. 100. Florus III, 16.

[6] Drusus] Eaſdem leges aſſerere ipſius ſenatûs nomine ac auctoritate conatus eſt M. Livius Druſus, ita ſplendidus largitor, ut vox ejus exſtet *nihil ſe ad largitionem ulli reliquiſſe, niſi ſi quis aut cœnum dividere vellet, aut cœlum.* Rebus temere motis imparem, ægrumque mors abſtulit anno U. C. DCLXIII, A. C. 91. Florus III, 17.

[7] Corrupti spe] Druſus ſocios ſpe civitatis donandæ corruperat, aut

ſocii.

ſocii. Ac ne bello quidem Italico, mox civili omiſſum [1], quin multa & diverſa ſciſcerentur; donec L. Sulla dictator [2], abolitis, vel converſis prioribus, cùm plura addidiſſet, otium ejus rei haud in longum paravit; ſtatim turbidis Lepidi rogationibus [3], neque multò pòſt tribunis redditâ licentiâ [4], quoquò vellent populum agitandi. Jamque non modò in commune, ſed in ſingulos homines latæ quæſtiones: & corruptiſſimâ republicâ plurimæ leges [5].

A. U. C. 773. J. C. 20.

XXVIII. Tum Cn. Pompeius tertiùm conſul [6], corrigendis moribus delectus, & gravior remediis, quàm delicta erant, ſuarumque legum auctor idem ac ſubverſor [7], quæ armis tuebatur, armis amiſit [8]. Exin continua per viginti annos [9] diſcordia: non mos, non jus: deterrima quæque impunè; ac multa honeſta exitio fuêre. Sexto demum conſulatu Cæſar Auguſtus, potentiæ ſecurus, quæ triumviratu juſſerat, abolevit: deditque jura, quîs pace

potiùs per interceſſionem eos illuſerat. Nihil enim præſtitum, quod promiſſum: obſtitit interceſſio. Inde natum eſt anno U. C. DCLXIII. bellum Italicum, quod Florus III, 18. bellum ſociale appellat.

[1] Mox civili omissum] Bellum Italicum ad annum U. C. DCLXVI. duraverat, cùm exceptum eſt bello civili Marium inter & Syllam, ſæculi ſui ornamenta & peſtes, Florus III, 21. Nec iis etiam bellis omiſſum eſt, quin multæ & diverſæ ob civium diſſenſionem ſancirentur leges, & veteribus adſciſcerentur.

[2] Sulla dictator] Sylla dictaturam geſſit ab anno U. C. DCLXXII. ad annum DCLXXV. Florus III, 21 & 23.

[3] Turbidis Lepidi rogationibus] Non diuturnum otium attulit Sylla. Abdicatâ enim dictaturâ, mortuus eſt anno U. C. DCLXXVI. Et ſtatim turbidas de ejus actis reſcindendis leges promulgavit M. Lepidus. Florus III, 23.

[4] Tribunis reddita licentia] Sylla tribunis plebis injuriæ faciendæ poteſtatem ademerat, auxilii ferendi reliquerat. Cn. Pompeius conſul anno U. C. DCLXXXIV. tribunis poteſtatem, aut potiùs licentiam reſtituit. Quâ de re Cicero III de legibus IX. *Pompeium noſtrum ceteris rebus omnibus ſemper ampliſſimis ſummiſque effero laudibus. De tribuniciâ poteſtate taceo: nec enim reprehendere libet, nec laudare poſſum.*

[5] Plurimæ leges] Numquam plures leges, quàm cùm corruptiora imperia.

[6] Tertium consul] Pompeius tertium conſulatum geſſit anno U. C. DCCII. A. C. 52. Imperioſior remedia adhibuit delictis graviora; ſicque omnia perdidit. Vide Dionem XL. p. 145 & ſeqq.

[7] Auctor idem ac subversor] Legum ſuarum revera auctor & ſubverſor. Confirmavit enim ſenatûs conſultum ut, qui in Urbe magiſtratus geſſiſſent, externas provincias ante anni quinti exitum ne ſortirentur. Ipſum verò non puduit Hiſpaniæ imperium in aliud quinquennium paulò pòſt accipere. Dio XL. pag. 147.

[8] Armis amisit] Quæ armis tuebatur terræ ac maris dominus, ea tandem armis amiſit, Pharſalicis in campis devictus anno U. C. DCCVI.

[9] Viginti annos] Anni illi viginti non a tertio Pompeii conſulatu, ſed ab ejus morte numerari debent. Auguſtus enim ſextum conſulatum geſſit anno U. C. DCCXXVI. A. C. 28.

& Principe uteremur [1] : acriora ex eo vincla [2], inditi cuſtodes, & lege Papiâ Poppæâ præmiis inducti, ut, ſi a privilegiis parentum ceſſaretur, velut parens omnium populus vacantia teneret: ſed altiùs penetrabant [3]; Urbemque, & Italiam, & quod uſquam civium, corripuerant : multorumque exciſi ſtatus, & terror omnibus intentabatur; ni Tiberius ſtatuendo remedio, quinque conſularium, quinque e prætoriis, totidem e cetero ſenatu ſorte duxiſſet: apud quos exſoluti plerique legis nexus, modicum in præſens levamentum fuêre.

A. U. C. 773. J. C. 20.

XXIX. Per idem tempus Neronem [4] e liberis Germanici jam ingreſſum juventam, commendavit patribus; utque « mu» nere capeſſendi viginiviratûs [5] ſolveretur, & quinquennio » maturiùs, quàm per leges, quæſturam [6] peteret», non ſine inriſu [7] audientium poſtulavit. Prætendebat « ſibi atque fratri [8] » decreta eadem, petente Auguſto » : ſed neque tum fuiſſe dubitaverim [9], qui ejuſmodi preces occulti inluderent : ac tamen

[1] Pace et Principe uteremur] Quibus, firmatâ jam pace, & republicâ ſub uno Principe conſtitutâ, uteremur, ut rectè explicat Illuſtr. Huetius.

[2] Acriora ex eo vincla] Poſt hunc ſextum Pompeii conſulatum, ac maximè anno U. C. dcclxii. quo lata eſt lex Papia Poppæa, acriora fuerunt vincula, inditi cuſtodes, iiſque conſtituta præmia, ut cælibibus, iiſque omnibus, qui a privilegiis parentum ceſſarent, diligenter invigilarent. Si quis verò cælebs aut ſine liberis moriebatur, populus, velut omnium parens, bona eorum vacantia tenebat. Vide notas & emendationes ad Annal. III, 28.

[3] Altius penetrabant] Cuſtodes illi ac delatores non ſolos cælibes & orbos accuſabant, ſed ipſos parentes falſis accuſationibus impetebant. Quæ quidem peſtis Urbem, Italiam, & quod uſquam civium erat Romanorum corripuit. Inde multorum exciſi ſunt ſtatus, everſæ fortunæ.

[4] Neronem] Vide ſtemma Cæſarum, num. 82.

[5] Viginti viratus] Stante republicâ, viginti ſex viri quotannis creati ſunt, qui rempublicam curarent. Poſtea viginti tantùm creati, quorum munia ita deſcribit Dio LIV. pag. 540. Tres rebus capitalibus, tres ſignandæ pecuniæ præfecti, quatuor viarum urbanarum curatores, decem ad centumviralia judicia delecti. Hoc munere ipſis Principum liberis aditus ad capeſſendos honores patebat. XX VIROS EX SENATVS CONSVLTO R. P. CVRANDAE memorat inſcriptio apud Gruterum pag. cccLxxxi. num. 3.

[6] Quæsturam peteret] Quæſtura juxta leges poſt annum vigeſimum quartum petebatur. Quinquennio maturiùs eam obtinuit Tiberius, *quæſtor undeviceſimum annum agens*. Velleius II, 94. Dio LIII. pag. 516.

[7] Non sine inrisu] Patres irridebant, quòd Tiberius poſtularet, quæ ipſe poſſet concedere.

[8] Atque fratri] Claudio Druſo, Tiberii fratri. Suprà Annal. I, 3. Vide & ſtemma Cæſarum, num. 79.

[9] Fuisse dubitaverim] Sed neque dubitaverim ipsâ Auguſti ætate fuiſſe, qui ejus preces taciti occultique illuderent. Ac tamen, imperitante Auguſto,

initia faſtigii Cæſaribus erant: magiſque in oculis vetus mos, & privignis cum vitrico levior neceſſitudo, quàm avo adversùm nepotem. Additur pontificatus [1], & quo primùm die forum ingreſſus eſt, congiarium plebi [2], admodum lætæ, quòd Germanici ſtirpem jam puberem aſpiciebat. Auctum dehinc gaudium, nuptiis Neronis & Juliæ [3] Druſi filiæ. Utque hæc ſecundo rumore, ita adverſis animis acceptum, quòd filio Claudii [4] ſocer Sejanus deſtinaretur: polluiſſe nobilitatem familiæ videbatur [5], ſuſpectumque jam nimiæ ſpei Sejanum ultro extuliſſe. A. U. C. 773. J. C. 20.

XXX. FINE anni conceſſêre vitâ inſignes viri, L. Voluſius, & Salluſtius Criſpus. Voluſio vetus familia, neque tamen præturam egreſſa: ipſe conſulatum intulit [6], cenſoriâ etiam poteſtate legendis equitum decuriis functus, opumque, quîs domus illa immensùm viguit, primus adcumulator. Criſpum [7], equeſtri ortum loco, C. Salluſtius, rerum Romanorum florentiſſimus auctor, ſororis nepotem in nomen adſcivit: atque ille, quamquam prompto ad capeſſendos honores aditu, Mæcenatem æmulatus, ſine dignitate ſenatoriâ multos triumphalium,

initium faſtigii Cæſaribus erat: tunc etiam magis in oculis magiſque obvia veteris moris priſtinæque libertatis veſtigia. Tiberio quoque & Druſo, Auguſti privignis, cum vitrico ſuo levior erat neceſſitudo, quàm Tiberio, Neronis avo, cum nepote ſuo, Germanici filio. Si igitur Auguſti preces illuderent patres, quantò magis Tiberii preces debebant illudere.

[1] ADDITUR PONTIFICATUS] Vide notas & emendationes ad Annal. III, 29.

[2] CONGIARIUM PLEBI] Militibus donativum, populo congiarium proponebatur. Dictum eſt congiarium a congio, menſurâ Romanâ, tribus ſextariis conſtante, id eſt menſuris Pariſienſibus, *trois Pintes de Paris*, paulò ampliore. Olim oleo, vino datum eſt congiarium; poſtea argento & auro: ſed priſtinum nomen remanſit. Antiquitus ſalis modios ſex mille in congiario a rege Anco Marcio datos populo docet Plinius XXXI, 7.

[3] NERONIS ET JULIÆ] Neroni pactam Silani filiam vidimus ſuprà Annal. II, 43. At uxorem duxit Juliam Druſi Cæſaris filiam. Vide ſtemma Cæſarum, num. 82 & 74.

[4] FILIO CLAUDII] Claudius frater erat Germanici. Filius ejus appellabatur Druſus; impubes adhuc, pyro per luſum in ſublime jactato, & hiatu oris excepto, Pompeiis fuit ſtrangulatus. Sueton. in Claud. XXVII. Vide ſtemma Cæſarum, num. 102.

[5] VIDEBATUR] Tiberius Claudiorum nobilitatem municipali ſponſo polluiſſe videbatur.

[6] CONSULATUM INTULIT] Suffectus tantùm conſul. Vide notas & emendationes ad Annal. III, 30.

[7] CRISPUM] De illo Criſpo Salluſtio interficiendi Poſtumi Agrippæ conſcio jam dictum Annal. I, 6. Ejus hortos & Salluſtianum æs, non levia luxûs argumenta, celebrat Plinius VII, 16. XXXIV, 2.

consulariumque potentiâ anteiit: diversus a veterum instituto, per cultum & munditias; copiâque & affluentiâ, luxu propior [1]: suberat tamen vigor animi, ingentibus negotiis par; eò acrior, quò somnum & inertiam magis ostentabat. Igitur, incolumi Mæcenate, proximus; mox præcipuus, cui secreta imperatorum inniterentur, & interficiendi Postumi Agrippæ conscius, ætate provectâ speciem magis in amicitiâ principis, quàm vim tenuit. Idque & Mæcenati acciderat; fato potentiæ rarò sempiternæ: an satias capit, aut illos, cùm omnia tribuerunt, aut hos, cùm jam nihil reliquum est quod cupiant?

A. U. C. 773. J. C. 20.

XXXI. SEQUITUR Tiberii quartus [2], Drusi secundus consulatus, patris atque filii collegio insignis: nam biennio antè [3], Germanici cum Tiberio idem honor, neque patruo lætus [4], neque naturâ tam connexus fuerat. Ejus anni principio Tiberius, quasi firmandæ valetudini, in Campaniam [5] concessit, longam & continuam absentiam paullatim meditans; sive ut, amoto patre, Drusus munia consulatûs solus impleret. Ac fortè parva res magnum ad certamen progressa, præbuit juveni materiem apiscendi favoris. Domitius Corbulo, præturâ functus, de L. Sullâ nobili juvene questus est apud senatum, « quòd » sibi inter spectacula gladiatorum, loco non decessisset ». Pro Corbulone ætas, patrius mos, studia seniorum erant: contrà Mamercus Scaurus, & L. Arruntius, aliique Sullæ propinqui nitebantur: certabant orationibus, & memorabantur « exem- » pla majorum, qui juventutis inreverentiam gravibus decretis » notavissent »: donec Drusus apta temperandis animis differuit; & satisfactum Corbuloni per Mamercum, qui patruus simul ac vitricus [6] Sullæ, & oratorum eâ ætate uberrimus erat.

A. U. C. 774. J. C. 21.

[1] LUXU PROPIOR] *Luxu* pro *luxui*. Sic sæpe veteres, & ipse Tacitus infrà cap. 33. *præsedisse decursu*. & cap. 34. *Exponi suo luxu*.

[2] TIBERII QUARTUS] Tiberius Augustus IV, Drusus Cæsar II consules fuêre anno Urbis conditæ DCCLXXIV. Jesu Christi 21.

[3] BIENNIO ANTE] Anno U. C. DCCLXXI, quo Tiberius & Germanicus consules.

[4] NEQUE PATRUO LÆTUS] Propter invidiam, quâ in Germanicum flagrabat patruus Tiberius.

[5] IN CAMPANIAM] Nunc *la terre de Labour*, in regno Neapolitano.

[6] PATRUUS SIMUL AC VITRICUS] Mamercus Scaurus fratrem uterinum habuit L. Syllæ patrem; quo mortuo, Sexitiæ, L. Syllæ matri, nupsit. Ita Mamercus

Idem Corbulo, « plurima per Italiam itinera, fraude man- »cipum [1] & incuriâ magiſtratuum interrupta & impervia » clamitando, exſecutionem ejus negotii libens ſuſcepit : quod haud perinde publicè uſui habitum, quàm exitioſum multis, quorum in pecuniam atque famam damnationibus & haſtâ [2] ſæviebat. A. U. C. 774. J. C. 21.

XXXII. Neque multò pòſt miſſis ad ſenatum literis Tiberius, « motam rurſum [3] Africam incurſu Tacfarinatis » docuit ; « judicioque patrum deligendum proconſulem, »gnarum militiæ, corpore validum, & bello ſuffecturum » : quod initium Sex. Pompeius agitandi adversùs M. Lepidum odii nactus, « ut ſecordem, inopem, & majoribus ſuis dede- »corum, eóque etiam Aſiæ ſorte depellendum [4] » , incuſavit; adverſo ſenatu, qui « Lepidum mitem magis quàm ignavum, »paternas ei anguſtias, & nobilitatem ſine probro actam, ho- »nori quàm ignominiæ habendam » ducebat. Igitur miſſus in Aſiam. Et de Africâ decretum « ut Cæſar legeret, cui man- »danda foret».

XXXIII. Inter quæ Severus Cæcina cenſuit, « ne quem »magiſtratum, cui provincia obveniſſet, uxor comitaretur » :

Scaurus fuit patruus ſimul & vitricus. De homine illo nobilitate & orandis cauſis inſigni, vitâ probroſo dicetur infrà Annal. VI, 29.

[1] Fraude mancipum] Curatores viarum vectigalia earumdem munitioneſque certis hominibus locabant, quæ qui redimerent, *mancipes* ſunt dicti. Mancipum fraude & magiſtratuum incuriâ itinera ſæpe interrupta & impervia. De ejuſmodi mancipe inſcriptionem protulit eruditus Panvinius, Deſcript. urbis Romæ apud Grævium Theſaur. Antiq. Rom. Tom. III. col. 262.

D. M. S.
CN. CORNELIO
CN. F. SAB.
MVSAEO
MANCIPI VIAE APPIAE
HERENNIA PRISCILLA
CONIVGI
BENE MERENTI
FECIT.

[2] Et hasta] Sub haſtâ in foro poſitâ venalia proponebantur bona, quæ ad fiſcum pertinebant. Si haſta non eſſet, venditio erat nulla. Damnationibus & haſtâ in fraudulentos mancipes ſæviebat Corbulo : multis nunc exitioſus ; plurimis adhuc, Caio imperitante, exitioſior. Tanta hæc damna reſarcivit Claudius, ut dicemus in ſupplemento Annal. VIII, 2. IX, 44. Vide & Dionem LIX. pag. 651. LX. pag. 676.

[3] Motam rursum] De belli initiis dictum ſuprà Annal. II, 52.

[4] Asiæ sorte depellendum] Sorte eligebantur viri conſulares, qui in Aſiam & Africam mitterentur. Ab illâ ſorte M. Lepidum depellere ſtudebant. In ſummis verò diſcriminibus, aliiſve gravioribus de cauſis nonnumquam extra ſortem mittebantur proconſules. Sic de Africâ decretum, ut adversùs Tacfarinatem Tiberius ipſe legeret, cui provinciam mandaret.

multùm antè repetito, « concordem ſibi conjugem, & A. U. C. 774. J. C. 21. »ſex partus enixam: ſeque, quæ in publicum ſtatueret, domi »ſervaviſſe, cohibitâ intra Italiam, quamquam ipſe plures per »provincias quadraginta ſtipendia [1] expleviſſet. Haud enim »fruſtra placitum olim, ne feminæ in ſocios aut gentes externas »traherentur: ineſſe mulierum comitatui, quæ pacem luxu, »bellum formidine morentur, & Romanum agmen ad ſimili»tudinem barbari inceſſûs convertant. Non imbecillum tantùm, »& imparem laboribus ſexum; ſed, ſi licentia adſit, ſævum, »ambitioſum, poteſtatis avidum: incedere inter milites, habere »ad manum centuriones: præſediſſe nuper feminam [2] exercitio »cohortium, decurſu legionum. Cogitarent ipſi, quotiens »repetundarum aliqui arguerentur, plura uxoribus objectari: »his ſtatim adhæreſcere deterrimum quemque provincialium: »ab his negotia ſuſcipi, tranſigi: duorum egreſſus coli [3], duo »eſſe prætoria [4]; pervicacibus magis & impotentibus mulierum »juſſis, quæ Oppiis [5] quondam, aliiſque legibus conſtrictæ, »nunc, vinclis exſolutis, domos, fora, jam & exercitus »regerent».

XXXIV. Paucorum hæc adſenſu audita; plures obturbabant [6], « neque relatum de negotio; neque Cæcinam »dignum tantæ rei cenſorem». Mox Valerius Meſſalinus, cui parens Meſſala [7], ineratque imago paternæ facundiæ, reſpondit.

[1] Quadraginta stipendia] De Cæcinâ ejuſque ſtipendiis, vide ſuprà Annal. I, 64.

[2] Præsedisse nuper feminam] Plancinam, Piſonis uxorem. Suprà Annal. II, 55. *Decurſu* pro *decurſui*.

[3] Duorum egressus coli] Viri ac feminæ egreſſus coli, utriuſque latus cingi ſalutantium & adulantium turbâ.

[4] Duo esse prætoria] In prætorio jus dicebant imperatores, proconſules, aliique magiſtratus, qui conſulari poteſtate utebantur. Pervicaciâ & impotentiâ mulierum brevì fiebant duo prætoria, alterum juris, favoris alterum; aut potius ex utroque unum erat iniquiſſimum.

[5] Quæ Oppiis] C. Oppius, tribunus plebis, legem tulerat anno U. C. dxli. A. C. 213. quâ vetitum *ne qua mulier plus ſemunciâ auri haberet: neu veſtimento verſicolori uteretur: neu juncto vehiculo in urbe oppidove, aut propius inde mille paſſus, niſi ſacrorum publicorum causâ veheretur*, Livius XXXIV, 1. Abrogata eſt anno U. C. dlix. M. Porcio Catone, L. Valerio Flacco conſulibus, fruſtra reluctante Catone. Livius XXXIV, 8. Aliis quoque legibus ſumptuariis, de ambitu, de muneribus, conſtrictæ tenebantur feminæ, de quibus plurima apud Antonium Auguſtinum.

[6] Plures obturbabant] Plures obturbabant, dictitantes neque relatum eſſe de negotio.

[7] Cui parens Messala] Infrà

« Multa duritiæ veterum in melius & lætius mutata. Neque »enim, ut olim, obſideri urbem bellis, aut provincias hoſtiles »eſſe; & pauca feminarum neceſſitatibus concedi, quæ ne »conjugum quidem penates, adeò ſocios non onerent: cetera »promiſcua cum marito, nec ullum in eo pacis impedimentum. »Bella plane accinctis obeunda: ſed revertentibus poſt labo»rem, quod honeſtius, quàm uxorium levamentum? At quaſ»dam in ambitionem, aut avaritiam prolapſas. Quid? ipſorum »magiſtratuum, nonne pleroſque variis libidinibus obnoxios? »non tamen ideo neminem in provinciam mitti. Corruptos »ſæpe pravitatibus uxorum maritos: num ergo omnes cælibes »integros? Placuiſſe quondam Oppias leges, ſic temporibus »reipublicæ poſtulantibus: remiſſum aliquid poſtea, & mitiga»tum, quia expedierit [1]. Fruſtra noſtram ignaviam alia ad voca»bula transferri: nam viri in eo culpam, ſi femina modum ex»cedat: porro ob unius aut alterius imbecillum animum, malè »eripi maritis conſortia rerum ſecundarum adverſarumque. »Simul ſexum naturâ invalidum deſeri, & exponi ſuo luxu [2], »cupidinibus alienis: vix præſenti cuſtodiâ manere illæſa con»jugia: quid fore, ſi per plures annos in modum diſcidii obli»terentur? Sic obviam irent iis, quæ alibi peccarentur, ut fla»gitiorum Urbis meminiſſent ». Addidit pauca Druſus [3] de matrimonio ſuo: « nam Principibus adeunda ſæpius longinqua »imperii. Quotiens divum Auguſtum in Occidentem atque »Orientem meaviſſe, comite Liviâ? ſe quoque in Illyricum »profectum; &, ſi ita conducat, alias ad gentes iturum, haud »ſemper æquo animo, ſi ab uxore cariſſimâ [4], & tot commu»nium liberorum parente, divelleretur ». Sic Cæcinæ ſententia eluſa.

A. U. C. 774. J. C. 21.

XXXV. Et proximi ſenatûs die, Tiberius per literas caſtigatis obliquè patribus, « quòd cuncta curarum ad Principem

Dialog. de Orat. XVIII. *Cicerone mitior Corvinus* Meſſala, *& dulcior, & in verbis magis elaboratus.*

[1] Expedierit] Optimè Livius XLV, 32. Uſus, *unus eſt legum corrector.*

[2] Suo luxu] Suo luxui. Suprà cap. 30.

[3] Drusus] Tiberii filius.

[4] Uxore carissima] Liviâ, Germanici ſorore.

»rejicerent», M. Lepidum & Junium Blæſum nominavit: ex quîs proconſul Africæ legeretur. Tum audita amborum verba, intentiùs excuſante ſe Lepido, cùm « valetudinem cor- »poris, ætatem liberûm, nubilem filiam» obtenderet: intelligereturque etiam, quod ſilebat, avunculum eſſe Sejani Blæſum, atque eò prævalidum. Reſpondit Blæſus ſpecie recuſantis, ſed neque eâdem adſeveratione, & conſenſu adulantium haud jutus eſt.

A. U. C. 774. J. C. 21.

XXXVI. Exin promptum [1], quod multorum intimis queſtibus tegebatur. Incedebat enim deterrimo cuique licentia, impunè probra, & invidiam in bonos excitandi, arreptâ imagine Cæſaris [2]: libertique etiam ac ſervi, patrono vel domino, cùm voces, cùm manus intentarent, ultro metuebantur. Igitur C. Ceſtius ſenator diſſeruit; « Principes quidem inſtar deorum eſſe: ſed ne- »que a diis niſi juſtas ſupplicum preces audiri, neque quem- »quam in Capitolium, aliave Urbis templa perfugere, ut eo »ſubſidio ad flagitia utatur. Abolitas leges, & funditus verſas, »ubi in foro, in limine curiæ, ab Anniâ Rufillâ, quam frau- »dis ſub judice damnaviſſet, probra ſibi & minæ intendantur: »neque ipſe audeat jus experiri, ob effigiem Imperatoris oppo- »ſitam». Haud diſſimilia alii, & quidam atrociora circumſtrepebant; precabanturque Druſum, « daret ultionis exemplum»: donec accitam convictamque [3] attineri publicâ cuſtodiâ juſſit.

XXXVII. Et Confidius Æquus, & Cœlius Curſor equites Romani, quòd fictis majeſtatis criminibus Magium Cæcilianum, prætorem, petiviſſent, auctore Principe, ac decreto ſenatûs puniti. Utrumque in laudem Druſi trahebatur: « ab eo, »in Urbe [4] inter cœtus & ſermones hominum obverſante,

[1] Exin promptum] Exin promptum ac manifeſtum fuit, quod &c.

[2] Arrepta imagine Cæsaris] Ad imagines Principum, ſicut ad aſyla, confugiebatur. Illis ſupplicabant miſeri. At novo uſu, & profligatâ adulatione, ipſi accuſatores imagines illas invocabant, teſtes appellabant, probraque & invidiam in bonos impunè excitabant. Eò audaciæ ventum eſt, ut ſi liberti ac ſervi manus aut voces minitabundi intentarent, eos patroni ac domini ultro metuerent.

[3] Accitam convictamque] Anniam Rufillam.

[4] Ab eo, in urbe] A Druſo, qui in »ſecreta

» ſecreta patris mitigari » : neque luxus in juvene adeò diſplicebat : « huc potiùs intenderet, diem editionibus [1], noctem con- » viviis traheret, quàm ſolus & nullis voluptatibus avocatus, » mæſtam vigilantiam, & malas curas [2] exerceret ». A. U. C. 774. J. C. 21.

XXXVIII. Non enim Tiberius, non accuſatores fatiſcebant. Et Ancharius Priſcus Cæſium Cordum [3], proconſulem Cretæ, poſtulaverat repetundis; addito majeſtatis crimine, quod tum omnium accuſationum complementum [4] erat. Cæſar Antiſtium Veterem, e primoribus Macedoniæ [5], abſolutum adulterii, increpitis judicibus, ad dicendam majeſtatis cauſam retraxit, ut turbidum, & Rheſcuporidis conſiliis permixtum, quâ tempeſtate Cotye, fratris F.[6] interfecto, bellum adversùs nos volverat. Igitur « aquâ & igni interdictum reo », adpoſitumque « ut teneretur inſulâ, neque Macedoniæ, neque Thraciæ » opportunâ ». Nam Thracia, diviſo imperio in Rhœmetalcen [7] & liberos Cotyis, quîs ob infantiam tutor erat Trebellienus Rufus, inſolentiâ noſtrî [8] diſcors agebat; neque minùs Rhœmetalcen, quàm Trebellienum incuſans, popularium injurias inultas ſinere. Cœletæ [9], Odryſæque [10], & Dii [11], validæ nationes, arma cepêre, ducibus diverſis & paribus inter ſe per ignobilitatem : quæ cauſa fuit, ne in bellum atrox coaleſcerent : pars turbant præſentia : alii montem Hæmum [12] tranſgrediuntur,

Urbe inter cœtus & ſermones hominum obverſabatur, ſecretam patris ſævitiam mitigari.

[1] Editionibus] Spectaculis. Vide notas & emendationes ad Annal. III, 38.

[2] Malas curas] Quales exercebat Tiberius.

[3] Cæsium Cordum] Damnatum poſtea. Vide infrà cap. 70.

[4] Accusationum complementum] Plin. in Panegyr. XLII. *Locupletabant & fiſcum & ærarium non tam Voconiæ & Juliæ leges, quàm majeſtatis ſingulare & unicum crimen eorum, qui crimine vacarent.*

[5] E primoribus Macedoniæ] Vide notas & emendationes ad Annal. III, 38.

[6] Cotye fratris F.] Fratris filio. Cotyi pater fuit Rhœmetalces, Rheſcuporidis frater. Vide notas & emendationes ad Annal. III, 38.

[7] In Rhœmetalcen] Rheſcuporidis filium, *quem paternis conſiliis adverſatum conſtabat.* Annal. II, 67.

[8] Insolentia nostri] Romanis parere non ſueta.

[9] Cœletæ] Nunc *la partie ſeptentrionale de la Romanie.* Vide notas & emendationes ad Annal. III, 38.

[10] Odrysæque] Plin. IV, II. *Odryſarum gens fundit Hebrum.* Nunc *la partie occidentale de la Romanie.*

[11] Et Dii] Nunc *la partie meridionale de la Romanie.* Vide notas & emendationes ad Annal. III, 38.

[12] Montem Hæmum] Nunc *le mont Argentaro.* Bulgariam a Romaniâ dividit.

ut remotos populos concirent: plurimi ac maximè compoſiti
A. U. C. 774. J. C. 21. regem [1], urbemque Philippopolim [2] a Macedone Philippo ſitam, circumſidunt.

XXXIX. Quæ ubi cognita P. Velleio [3], (is proximum exercitum præſidebat) alarios equites [4], ac leves cohortium mittit in eos, qui prædabundi, aut adſumendis auxiliis, vagabantur: ipſe robur peditum, ad exſolvendum obſidium, ducit. Simulque cuncta proſpere acta, cæſis populatoribus, & diſſenſione ortâ apud obſidentes, regiſque opportunâ eruptione, & adventu legionis: neque aciem aut prœlium dici decuerit, in quo ſemermes ac palantes trucidati ſunt, ſine noſtro ſanguine.

XL. Eodem anno Galliarum civitates, ob magnitudinem æris alieni [5], rebellionem cœptavêre: cujus exſtimulator acerrimus inter Treveros [6] Julius Florus, apud Æduos [7] Julius Sacrovir: nobilitas ambobus, & majorum bona facta, eóque Romana [8] civitas olim data, cùm id rarum, nec niſi virtuti pretium eſſet. Ii ſecretis conloquiis, ferociſſimo quoque adſumpto, aut quibus ob egeſtatem, ac metum ex flagitiis maxima peccandi neceſſitudo, componunt, Florus Belgas, Sacrovir propiores Gallos concire. Igitur per conciliabula & cœtus ſeditioſa diſſerebant, « de continuatione tributorum, gravitate »fenoris, ſævitiâ ac ſuperbiâ præſidentium: & diſcordare »militem, audito Germanici exitio: egregium reſumendæ li»bertati tempus, ſi ipſi florentes, quàm inops Italia, quàm

[1] Regem] Rhœmetalcen.

[2] Urbemque Philippopolim] A Philippo, Alexandri patre, conditam, hodie *Philippopoli* in Romaniâ, ad fluvium Hebrum, hodie *Mariſa*. Plin. IV, 11. *Oppidum ſub Rhodope, Poneropolis antea, mox a conditore Philippopolis, nunc a ſitu Trimontium dicta.*

[3] P. Velleio] Plurimi exiſtimant P. Velleium eumdem eſſe ac M. Velleium Paterculum, hiſtoriæ ſcriptorem ingenioſum & aculeatum, ſed adulatione fœdum. Prænominis diverſitas hominum diverſitatem potiùs arguere videtur.

[4] Alarios equites] Non Romanos, ſed auxiliares equites.

[5] Æris alieni] Ut tributa ſolverent, Romæ mutuabantur pecunias. Inde æs alienum ejuſque magnitudo. Vide de his uſuris dicenda Annal. VI, 16.

[6] Inter Treveros] Nunc *le pays de Treves en deçà du Rhin.*

[7] Æduos] Nunc *partie de la Bourgogne & du Nivernois.* Plinio IV, 18. *Hedui;* & in nummis Carolinæ ſtirpis HEDVA XPI CIVITAS, *chriſti civitas.*

[8] Eóque Romana] Proptereaque Romana civitas olim iis data, cùm adhuc id honoris rarum eſſet, nec niſi virtutis pretium. Poſtea id adulationi, opibus, ipſiſque ſceleribus datum.

»imbellis urbana plebes, nihil validum in exercitibus, niſi »quod externum, cogitarent ».

A. U. C. 774. J. C. 21.

XLI. HAUD ferme ulla civitas intacta ſeminibus ejus motûs fuit: ſed erupêre primi Andecavi [1], ac Turonii [2]: quorum Andecavos Acilius Aviola [3] legatus, excitâ cohorte [4], quæ Lugduni præſidium agitabat, coërcuit: Turonii, legionario milite, quem Viſellius Varro, inferioris Germaniæ legatus, miſerat, oppreſſi, eodem Aviolâ duce, & quibuſdam Galliarum primoribus; qui tulêre auxilium, quò diſſimularent defectionem, magiſque in tempore efferrent [5]: ſpectatus & Sacrovir, intecto capite pugnam pro Romanis ciens, « oſten»tandæ », ut ferebat, « virtutis »: ſed captivi, « ne inceſſe»retur telis, adgnoſcendum ſe præbuiſſe », arguebant. Conſultus ſuper eo Tiberius, aſpernatus eſt indicium, aluitque dubitatione bellum.

XLII. INTERIM Florus inſiſtere deſtinatis, pellicere alam equitum, quæ conſcripta Treveris, militiâ diſciplinâque noſtrâ habebatur, ut, cæſis negotiatoribus Romanis [6], bellum inciperet: paucique equitum corrupti, plures in officio mansêre. Aliud vulgus [7] obæratorum aut clientium arma cepit: petebantque ſaltus, quibus nomen *Arduenna* [8], cùm legiones utroque ab exercitu, quas Viſellius & C. Silius adverſis itineribus objecerant, arcuerunt: præmiſſuſque cum delectâ manu Julius Indus, e civitate eâdem, diſcors Floro, & ob id navandæ

[1] ANDECAVI] Plinio IV, 18. *Andegavi*, nunc *l'Anjou*. Fortè Librariorum errore ſcriptum *Andecavi*. Sic enim in Caroli Calvi nummis, ſequiore ævo cuſis, ANDECAVIS CIVITAS.

[2] TURONII] Vulgò Turones, Plin. IV, 18. Nunc *la Touraine*. In ipſis Caroli Magni & Ludovici Pii nummis TVRONES.

[3] ACILIUS AVIOLA] De illo Plin. VII, 52. *Aviola conſularis in rogo revixit: & quoniam ſubveniri non potuerat, prævalente flammâ, vivus crematus eſt.* Plura Valerius Maximus I, 8. num. 12.

[4] EXCITA COHORTE] Fortè cohorte duodeviceſimâ, quæ ſolita hiberna Lugduni habebat. Infrà Hiſt. I, 64.

[5] IN TEMPORE EFFERRENT] Certiúſque proderent, opportunum tempus nacti.

[6] NEGOTIATORIBUS ROMANIS] Gallicè *les Banquiers*.

[7] ALIUD VULGUS] In Germaniâ inferiore vulgus quoque obæratorum & clientium, arma cepit.

[8] QUIBUS NOMEN ARDUENNA] Nunc *la forêt d'Ardenne dans les Pays-bas*. Viſellius inferioris Germaniæ legatus, ſuperioris C. Silius, legiones utriuſque exercitûs diverſis itineribus objecerunt, ut vulgus obæratorum & clientium a ſaltibus arcerent.

operæ avidior, inconditam multitudinem adhuc disjecit. Florus incertis latebris victores fruſtratus, poſtremò, viſis militibus, qui effugia inſederant, ſuâ manu cecidit: iſque Treverici tumultûs finis.

A. U. C. 774. J. C. 21.

XLIII. Apud Æduos major moles exorta, quantò civitas opulentior, & comprimendi [1] procul præſidium. Auguſtodunum [2] caput gentis, armatis cohortibus, Sacrovir occupaverat, & nobiliſſimam Galliarum ſubolem, liberalibus ſtudiis ibi operatam, ut eo pignore parentes propinquoſque eorum adjungeret: ſimul arma occultè fabricata juventuti diſpertit. Quadraginta millia fuêre, quintâ ſui parte [3] legionariis armis, ceteri cum venabulis [4] & cultris, quæque alia venantibus tela ſunt: adduntur e ſervitiis gladiaturæ deſtinati, quibus, more gentico, continuum ferri tegimen (*Crupellarios* [5] vocant) inferendis ictibus inhabiles, accipiendis impenetrabiles. Augebantur hæ copiæ, vicinarum civitatum ut nondum apertâ conſenſione, ita viritim promptis ſtudiis, & certamine ducum Romanorum [6], quos inter ambigebatur; utroque bellum ſibi poſcente. Mox Varro invalidus ſenectâ, vigenti Silio conceſſit.

XLIV. At Romæ « non Treveros modò & Æduos, ſed » quatuor & ſexaginta Galliarum civitates deſciviſſe, adſumptos » in ſocietatem Germanos, dubias Hiſpanias »; cuncta (ut mos

[1] Et comprimendi] Tantò major moles apud Æduos exorta, quantò opulentior civitas, & remotius præſidium, quo bellum comprimeretur. De Æduis vide infrà Annal. XI, 25.

[2] Augustodunum] Nunc *Autun*, olim Athenæ Gallicæ. De opulentiâ Mela III, 2. *urbes opulentiſſimæ, in Treveris Auguſta, in Æduis Auguſtodunum.*

[3] Quinta sui parte] Octo millia cum armis legionariis, id eſt, clipeis, gladiis & pilis.

[4] Venabulis] Venabulum, telum erat latiſſimum, & aciei longiſſimæ.

[5] Crupellarios] Ita appellatos exiſtimo a voce Celticâ *Cropet*, quæ ſignificat torpere, *être engourdi*: indeque multæ voces Gallicæ *croupir*, *crouppe*. Illi enim gladiatores, continuo ferri tegmine teſtudinati, ſtabant mole ſuâ torpidi, inferendis ictibus inhabiles, accipiendis impenetrabiles. Ridiculè Boxhornius vocem deducit ab Hebraico כרבל, *Cirbel*, id eſt, veſtitus. Sic David ſtolâ byſſinâ indutus מכרבל, *Mecerbal*, dicitur 1 Chron. XV, 27. Quid hæc ad gladiatores? Quid ad Celtas?

[6] Ducum Romanorum] Viſellii Varronis & C. Silii. Prompta viritim ſtudia, licet vicinarum urbium nondum aperta eſſet conſenſio, ipſum certamen ducum Romanorum, quos inter ambigebatur, utroque bellum ſibi poſcente, has Sacroviri copias augebant.

famæ) in majus credita. Optimus quiſque reipublicæ curâ mærebat: multi odio præſentium, & cupidine mutationis, ſuis quoque periculis lætabantur, increpabantque Tiberium, quòd in tanto rerum motu, libellis accuſatorum inſumeret operam. « An Julium Sacrovirum [1] majeſtatis crimine reum in ſenatu »fore? exſtitiſſe tandem viros, qui cruentas epiſtolas armis co»hiberent: miſeram pacem vel bello bene mutari ». Tantò impenſiùs in ſecuritatem compoſitus, neque loco, neque vultu mutato, ſed, ut ſolitum, per illos dies egit: altitudine animi [2], an compererat modica eſſe, & vulgatis leviora? A. U. C. 774. J. C. 21.

XLV. Interim Silius, cum legionibus duabus incedens, præmiſsâ auxiliari manu, vaſtat Sequanorum pagos [3], qui finium extremi, & Æduis contermini, ſociique in armis erant. Mox Auguſtodunum petit propero agmine, certantibus inter ſe ſigniferis, frementе etiam gregario milite, « ne ſuetam re»quiem, ne ſpatia noctium opperiretur: viderent modò adver»ſos, & aſpicerentur: id ſatis ad victoriam ». Duodecimum apud lapidem [4], Sacrovir, copiæque patentibus locis apparuêre: in fronte ſtatuerat ferratos [5], in cornibus cohortes [6], a tergo ſemermos [7]. Ipſe inter primores equo inſigni adire, memorare « veteres Gallorum glorias [8], quæque Romanis adverſa

[1] An Julium Sacrovirum] Exiſtimatne Tiberius Julium Sacrovirum Romam venturum, ut in ſenatu majeſtatis crimine reus judicetur? Tandem viros, Florum ſcilicet & Sacrovirum, exſtitiſſe, qui cruentas Tiberii epiſtolas, ſanguinolentaque ſenatûs decreta, armis cohiberent. Miſeram pacem, civibuſque Romanis luctuoſam, bello, periculoſo licèt, bene mutari.

[2] Altitudine animi] Animi profunditate, quam laudatus ab Erneſto Tullius Ep. ad Attic. IV, 6. V, 10. βαθύτητα appellat.

[3] Sequanorum pagos] Sequani, nunc *la Franche-Comté*.

[4] Duodecimum apud lapidem] Pugnatum inter *Autun* & *Beaune*.

[5] Ferratos] Crupellarios, ſuprà cap. 43.

[6] Cohortes] Armatas Sacroviri cohortes, ſeu octo millia hominum legionariis armis.

[7] Semermos] Suprà cap. 39. *Semermes*. Dictum quoque *inermis* & *inermus*.

[8] Veteres Gallorum glorias] Galli Thraces & Macedones vicerunt, Romam ceperunt, cum Julio Cæſare triginta prœliis decertaverunt; antequam luxus eorum animos fregiſſet, Romanis adeò formidabiles, ut in lege quâ immunitas militiæ ſenibus ac ſacerdotibus concedebatur, exciperentur bella Gallica. Tunc enim nec ſenibus nec ſacerdotibus vacatio permiſſa, ὅτω δή τι Ρωμαίοις ἐπίφοβα, (Κελτῶν ἔθνη) ὡς νόμῳ τῶν περὶ στρατείας ἱερέων καὶ γερόντων ἐγγραφῆναι πλὴν εἰ μὴ Κελτικὸς πόλεμος ἐπίοι, τότε δὲ καὶ γέροντας καὶ ἱερέας στρατεύεσθαι, Appian. Bell. civil. II. pag. 523.

» intuliſſent : quàm decora victoribus libertas ; quantò intole-
A. U. C. 774. J. C. 21. » rantior [1] ſervitus iterum victis ».

XLVI. Non diu hæc, nec apud lætos : etenim propinquabat legionum acies : inconditique ac militiæ neſcii oppidani, neque oculis neque auribus ſatis competebant [2]. Contrà Silius, etſi præſumpta ſpes hortandi cauſas exemerat, clamitabat tamen : « Pudendum ipſis, quòd Germaniarum victores, adversùm » Gallos, tamquam in hoſtem, ducerentur : una nuper cohors » rebellem Turonium [3], una ala Treverum, paucæ hujus ipſius » exercitûs turmæ profligavêre Sequanos : quantò pecuniâ dites, » & voluptatibus opulentos, tantò magis imbelles Æduos, » evincite, & fugientibus conſulite ». Ingens ad ea clamor ; & circumfudit eques ; frontemque pedites invasêre : nec cunctatum apud latera : paullum moræ attulêre ferrati, reſtantibus laminis adversùm pila & gladios : ſed miles, correptis ſecuribus & dolabris, ut ſi murum perrumperet, cædere tegmina & corpora : quidam trudibus [4] aut furcis, inertem molem proſternere ; jacenteſque nullo ad reſurgendum niſu, quaſi exanimes linquebantur. Sacrovir primò Auguſtodunum, dein metu deditionis in villam propinquam [5] cum fidiſſimis pergit. Illic ſuâ manu, reliqui mutuis ictibus occidêre : incenſa ſuper villa, omnes cremavit.

XLVII. Tum demum Tiberius ortum patratumque bellum ſenatui ſcripſit : neque dempſit, aut addidit vero ; ſed « fide » ac virtute legatos, ſe conſiliis ſuperfuiſſe [6] ». Simul cauſas, cur non ipſe, non Druſus profecti ad id bellum forent, adjunxit, « magnitudinem imperii » extollens. « Neque decorum

[1] Quantò intolerantior] Quantò intolerabilior. Ita quoque Lævius quidam poeta apud Gellium XIX, 7. dixit *curis intolerantibus* pro *intolerandis*.

[2] Satis competebant] In hac re, ut in plurimis, imitatus eſt Salluſtium, Frag. Hiſt. lib. 1. *Sic verò quaſi formidine attonitus, neque animo, neque auribus, aut linguâ competere.*

[3] Rebellem Turonium] Potiùs *Andegavum*, ut patet ex cap. 41.

[4] Trudibus] Trudes, Gallicè *un lévier*. Trudibus ligneis ferreiſve ad protrudenda ac ſublevanda onera utimur.

[5] In villam propinquam] Hæc villa nunc dicitur *Sarvau*, teſte Londoneo, Antiquit. Æduorum pag. 115 & 118. Ibi effoſſos ingentes lapides laceros & ſemiuſtos adſeverat.

[6] Conſiliis superfuisse] Fide ac virtute legatos, ſe conſiliis rem confeciſſe.

»Principibus, ſi una alterave civitas turbet, omiſsâ Urbe [1], »unde in omnia regimen: nunc quia non metu ducatur, itu»rum, ut præſentia ſpectaret, componeretque». Decrevêre patres vota pro reditu ejus, ſupplicationeſque, & alia decora. Solus Dolabella Cornelius dum anteire ceteros parat, abſurdam in adulationem progreſſus, cenſuit « ut ovans e Campa»niâ Urbem introiret. » Igitur ſecutæ Cæſaris literæ, quibus « ſe »non tam vacuum gloriâ» prædicabat, « ut poſt ferociſſimas »gentes perdomitas, tot receptos in juventâ, aut ſpretos trium»phos, jam ſenior peregrinationis ſuburbanæ inane præmium »peteret».

A. U. C. 774. J. C. 21.

XLVIII. Sub idem tempus, « ut mors Sulpicii Quirinii »publicis exſequiis [2] frequentaretur», petivit a ſenatu. Nihil ad veterem & patriciam Sulpiciorum familiam Quirinius pertinuit [3], ortus apud municipium Lanuvium [4]: ſed impiger militiæ, & acribus miniſteriis, conſulatum [5] ſub divo Auguſto; mox expugnatis per Ciliciam Homonadenſium caſtellis [6] inſignia triumphi adeptus, datuſque rector C. Cæſari [7] Armeniam obtinenti, Tiberium quoque Rhodi agentem [8] coluerat: quod tunc patefecit in ſenatu: laudatis in ſe officiis, & incuſato »M. Lollio [9]», quem « auctorem C. Cæſari pravitatis &

[1] Omissa urbe] Vide notas & emendationes ad Annal. III, 47.

[2] Publicis exsequiis] In publicis exſequiis luctus publicus, ſumptus fit e publico. Vide Kirchman. de funer. Rom. I, 4.

[3] Quirinius pertinuit] De Quirinio jam ſuprà cap. 22.

[4] Municipium Lanuvium] Lanuvium Româ XVI M paſſuum diſtabat, nunc dicitur *Civita Lavinia*. Nec confundendum cum Lavinio, nunc *Pratica*. Vide Itinerarium Antonini & notas eruditi Weſſelingii, pag. 302.

[5] Consulatum] Conſulatum geſſit anno U. C. DCCXLII. A. C. 12. In faſtis *Quirinus* appellatur.

[6] Homonadensium castellis] Homonadenſes, montes, qui ſunt inter Ciliciam, Piſidiam & Pamphyliam, in eo tractu, quem dicimus *la Karamanie*, habitabant. Eorum oppidum Homona, non valde diſſitum ab urbe *Ermenach*. Plin. V, 27. *Contermina illi* Ciliciæ *gens Homonadum, quorum intus oppidum Homona. Cetera caſtella* XLIV *inter aſperas convalles latent.* Inexpugnabiles habebantur. Eos fame expugnavit Quirinius. Quatuor millia virorum vivos cepit, quos in vicinis urbibus collocavit, nec ullos vegetæ ætatis homines reliquit in eâ regione. Strabo XII. pag. 569.

[7] C. Cæsari] Suprà Annal. I, 3.

[8] Rhodi agentem] Suprà Annal. I, 4.

[9] M. Lollio] Idem quoque teſtatur Suetonius in Tiber. XII. *Privignum Caium Orienti præpoſitum, cùm viſendi gratiâ trajeciſſet Samum, alieniorem ſibi ſenſit ex criminationibus Marci Lollii comitis & rectoris ejus.*

»diſcordiarum » arguebat : ſed ceteris haud læta memoria
A. U. C. 774. J. C. 21. Quirinii erat, ob intenta, ut memoravi [1], Lepidæ pericula, ſordidamque & præpotentem ſenectam.

XLIX. Fine anni C. Lutorium Priſcum [2], equitem Romanum, poſt celebre carmen, quo Germanici ſuprema defleverat, pecuniâ donatum a Cæſare, corripuit delator, objectans, « ægro Druſo [3] compoſuiſſe, quod, ſi exſtinctus foret, majore »præmio vulgaretur ». Id C. Lutorius in domo P. Petronii, ſocru ejus Vitelliâ coram, multiſque inluſtribus feminis, per vaniloquentiam legerat. Ut delator exſtitit, ceteris ad dicendum teſtimonium exterritis, ſola Vitellia « nihil ſe audiviſſe » adſeveravit, ſed arguentibus, ad perniciem plus fidei fuit. Sententiâque Haterii Agrippæ [4] conſulis deſignati indictum reo ultimum ſupplicium.

L. Contra M. Lepidus in hunc modum exorſus eſt. « Si, »patres conſcripti, unum id ſpectamus, quàm nefariâ voce [5] »C. Lutorius Priſcus mentem ſuam, & aures hominum pol»luerit; neque carcer, neque laqueus, ne ſerviles quidem cru»ciatus [6] in eum ſuffecerint : ſin flagitia [7] & facinora ſine modo »ſunt ; ſuppliciis ac remediis, Principis moderatio, majo»rumque & veſtra exempla temperant: & vana a ſceleſtis, dicta »a maleficiis differunt : eſt locus ſententiæ, per quam neque »huic delictum impune ſit, & nos clementiæ ſimul ac ſeve»ritatis non pæniteat. Sæpe audivi Principem noſtrum con»querentem [8], ſi quis, ſumptâ morte, miſericordiam ejus »præveniſſet. Vita C. Lutorii in integro eſt, qui neque ſervatus

[1] Ut memoravi] Suprà cap. 22.

[2] C. Lutorium Priscum] Eadem narrat Dio LVII. pag. 616. Vide notas & emendationes ad Annal. III, 49.

[3] Ægro Druso] Tiberii filio.

[4] Haterii Agrippæ] Conſulis anno ſequenti.

[5] Nefaria voce]Nefaria vox, quòd, ægro Druſo, lugubre carmen de ejus morte recitaverat.

[6] Serviles quidem cruciatus] Tormenta, patibula, cruces, aliique id genus ſervorum cruciatus.

[7] Sin flagitia] At ſi flagitia & facinora ſine modo ſunt, ſuppliciis tamen ac remediis, Principis moderatio, majorumque & veſtra exempla temperant. Vana etiam ac ſuperba a ſceleſtis, verba a maleficiis differunt. Eſt igitur locus ſententiæ, per quam neque Lutorio delictum impune ſit, & nos clementiæ ſimul ac ſeveritatis non pœniteat.

[8] Principem nostrum conquerentem] ſuprà Annal. II, 31.

» in

»in periculum reipublicæ, neque interfectus in exemplum ibit: »ſtudia illi, ut plena vecordiæ, ita inania & fluxa ſunt: nec »quidquam grave ac ſerium ex eo metuas, qui ſuorum ipſe »flagitiorum proditor, non virorum animis, ſed muliercularum »adrepit. Cedat tamen Urbe, &, bonis amiſſis, aquâ & igni »arceatur: quod perinde cenſeo, ac ſi lege majeſtatis teneretur». A. U. C. 774. J. C. 21.

LI. SOLUS Lepido Rubellius Blandus e conſularibus [1] adſenſit: ceteri ſententiam Agrippæ ſecuti; ductuſque in carcerem Priſcus, ac ſtatim exanimatus. Id Tiberius ſolitis ſibi ambagibus apud ſenatum incuſavit, cùm extolleret « pietatem, »quamvis modicas Principis injurias acriter ulciſcentium »; deprecaretur « tam præcipites verborum pœnas » : laudaret Lepidum, nec Agrippam argueret. Igitur factum ſenatuſconſultum, « ne decreta patrum ante diem decimum [2], ad ærarium »deferrentur; idque vitæ ſpatium damnatis prorogaretur» : ſed non ſenatui libertas ad pœnitendum erat; neque Tiberius interjectu temporis mitigabatur.

LII. C. SULPICIUS [3], D. Haterius conſules ſequuntur. Inturbidus externis rebus annus, domi ſuſpectâ ſeveritate adversùm luxum, qui immensùm proruperat [4] ad cuncta, quîs pecunia prodigitur. Sed alia ſumptuum, quamvis graviora, diſſimulatis plerumque pretiis, occultabantur; ventris & ganeæ [5] A. U. C. 775. J. C. 22.

[1] RUBELLIUS BLANDUS E CONSULARIBUS] Conſul fuiſſe creditur, ſed ſuffectus tantùm, circa annum U. C. DCCLXX. In veteri lapide apud Muratori Theſaur. Inſcr. Tom. I. p. CCCI. C. RVBELLIVS C. F. BLANDUS SAC. DIVI AVG. TR. PL. PR. COS. In alio lapide BLANDO ET POLLIONE COSS.

[2] ANTE DIEM DECIMUM] Vox *decimum* abeſt ab editione principe. Eam optimè reſtituit Lipſius ex Suetonio in Tiber. LXXV. & Dione LVII. p. 617. LVIII. pag. 638. Nam, teſte Dione, Tiberius, Lutorium ſine ſuâ ſententiâ damnatum fuiſſe queſtus, ſenatûs conſultum fieri juſſit ne quis, a ſenatu damnatus, ante diem decimum necaretur; neve decretum, in hanc rem latum, ante id tempus in ærarium deferrêtur; ut Princeps, licèt abſens, de ſenatorum ſententiâ cognoſcere & judicium ferre poſſet. Poſtea novis legibus in diem XXX dilatam fuiſſe reorum pœnam docet Sidonius Apollinaris I. Ep. 7. Vide notas eruditi Sirmondi. De ærario, quod erat in æde Saturni, dictum eſt ſuprà Annal II, 41.

[3] C. SULPICIUS] C. Sulpicius Galba & D. Haterius Agrippa conſules fuêre anno Urbis conditæ DCCLXXV. Jeſu Chriſti 22. In faſtis Haterius præponitur.

[4] IMMENSUM PRORUPERAT] Quò luxus prorupiſſet, fusè dicimus in notis & emendationibus ad Annal. III, 52.

[5] VENTRIS ET GANEÆ] Alia ſumptuum, quamvis graviora, diſſimulatis plerumque pretiis, occultabantur. At ventris

paratus, adſiduis ſermonibus vulgati, fecerant curam, ne
A. U. C. 775. J. C. 22. Princeps antiquæ parcimoniæ, duriùs adverteret. Nam incipiente C. Bibulo, ceteri quoque ædiles diſſeruerant, « ſperni »ſumptuariam legem [1], vetitaque utenſilium pretia augeri in »dies: nec mediocribus remediis ſiſti poſſe» : & conſulti patres, integrum id negotium ad Principem diſtulerant. Sed Tiberius, ſæpe apud ſe penſitato, an coërceri tam profuſæ cupidines poſſent; num coërcitio plus damni in rempublicam ferret; quàm indecorum adtrectare quod non obtineret; vel retentum [2], ignominiam & infamiam virorum inluſtrium poſceret: poſtremò literas ad ſenatum compoſuit, quarum ſententia in hunc modum fuit.

LIII. «CETERIS forſitan in rebus, patres conſcripti, »magis expediat me coram interrogari, & dicere quid e repu»blicâ cenſeam: in hac relatione, ſubtrahi oculos meos melius »fuit, ne denotantibus vobis ora, ac metum ſingulorum, qui »pudendi luxûs arguerentur, ipſe etiam viderem eos, ac velut »deprehenderem. Quòd ſi mecum antè viri ſtrenui, ædiles, »conſilium habuiſſent; neſcio an ſuaſurus fuerim omittere po»tiùs prævalida & adulta vitia, quàm hoc adſequi, ut palam »fieret, quibus flagitiis impares eſſemus: ſed illi quidem officio »functi ſunt, ut ceteros quoque magiſtratus ſua munia implere »velim: mihi autem neque honeſtum ſilere, neque proloqui »expeditum, quia non ædilis, aut prætoris, aut conſulis par»tes ſuſtineo: majus aliquid & excelſius a Principe poſtulatur;

& ganeæ paratus ita affiduis ſermonibus erant vulgati, ut omnibus innoteſcerent, curamque facerent helluonibus, ne Princeps antiquæ parcimoniæ in illos duriùs animadverteret.

[1] SUMPTUARIAM LEGEM] De vetere parcimoniâ, antiquiſque ſumptuariis legibus multa habet Gellius II, 24. docet quoque hac de re latam fuiſſe legem Juliam, Cæſare Auguſto imperante: *quâ profeſtis quidem diebus ducenti*, monetæ Gallicæ libræ 38, *finiuntur; Kalendis, Idibus, Nonis, & aliis quibuſdam feſtivis trecenti*, Gallicæ libræ 58, *nuptiis autem & repotiis* HS *mille*, Gallicæ libræ 194. *Eſſe etiam dicit Capito Ateius edictum, divine Auguſti, an Tiberii Cæſaris, non ſatis commemini: quo edicto per dierum varias ſolemnitates a trecentis* HS *ad uſque duo millia*, Gallicæ monetæ libras 388, *ſumptus cenarum propagatus eſt; ut his ſaltem finibus luxuriæ efferveſcentis æſtus coërceretur.*

[2] VEL RETENTUM] Quàm indecorum ea adtrectare, quæ non obtinerentur; vel quæ retenta, & anguſtiores intra fines conſcripta, ignominiam & infamiam virorum illuſtrium poſcerent.

» & cùm rectè factorum [1] ſibi quiſque gratiam trahant, unius
» invidiâ ab omnibus peccatur. Quid enim primum prohibere, A.U.C.
» & priſcum ad morem recidere aggrediar? villarum ne infinita 775.
» ſpatia, familiarum numerum & nationes? argenti & auri pon- J. C.
» dus? æris, tabularumque miracula? promiſcuas viris & femi- 22.
» nis veſtes [2]? atque illa feminarum propria, quîs, lapidum cau-
» sâ [3], pecuniæ noſtræ ad externas, aut hoſtiles gentes trans-
» feruntur?

LIV. » Nec ignoro in conviviis & circulis incuſari iſta, &
» modum poſci: ſed ſi quis legem ſanciat, pœnas indicat: iidem
» illi civitatem verti, ſplendidiſſimo cuique exitium parari, ne-
» minem criminis expertem clamitabunt. Atqui, ne corporis
» quidem morbos veteres, & diu auctos, niſi per dura & aſpera
» coërceas: corruptus ſimul & corruptor, æger & flagrans ani-
» mus, haud levioribus remediis reſtinguendus eſt, quàm libidi-
» nibus ardeſcit. Tot a majoribus repertæ leges, tot quas divus
» Auguſtus tulit, illæ oblivione, hæ (quod flagitioſius eſt) con-
» temptu abolitæ, ſecuriorem luxum fecêre: nam ſi velis [4] quod
» nondum vetitum eſt; timeas, ne vetêre: at ſi prohibita impu-
» nè tranſcenderis, neque metus ultrà, neque pudor eſt. Cur
» ergo olim parcimonia pollebat? quia ſibi quiſque moderaba-
» tur: quia unius urbis cives eramus: ne irritamenta quidem
» eadem, intra Italiam dominantibus [5]: externis victoriis, aliena;

[1] Cum recte factorum] Si quid rectè factum, ſibi quiſque gratiam trahunt: ſi quid verò peccatum, Princeps unus invidiâ laborat, omnium delicta uni imputantur. Vel ut a Tiberianâ brevitate minùs diſcedam; rectè factorum ſibi quiſque gratiam trahunt, at pro unius Principis invidiâ ab omnibus peccatur.

[2] Promiscuas viris et feminis vestes] Femineam veſtium inſaniam imitati, perlucentes togas induebant, quæ denudabant corpus. Egregiè Plinius XI, 23. *Nec puduit has veſtes uſurpare etiam viros, levitatem propter æſtivam. In tantum a loricâ gerendâ diſceſsêre mores, ut oneri ſit etiam veſtis. Aſsyriâ tamen bombyce adhuc feminis cedimus.* De his quoque bombycinis nebulis Seneca Ep. XC. *Quid ſi contigiſſet illi videre has noſtri temporis telas, quibus veſtis nihil celatura conficitur, in quâ non dico nullum corpori auxilium, ſed nullum pudori eſt?*

[3] Lapidum causa] Margaritarum. Vide quæ de Romanorum luxu diximus in notis & emendationibus ad Annal. III, 52.

[4] Nam si velis] Nam ſi velis, quæ nullis adhuc legibus ſunt vetita, timeas ne vetêris, id eſt, ne res illæ vetentur. At ſi prohibita impunè tranſcenderis, nullus ultrà metus, nullus eſt pudor.

[5] Intra Italiam dominantibus] Ne eadem quidem luxûs & deliciarum irritamenta, dum intra Italiam tantùm ſumus dominati.

A. U. C. 775. J. C. 22.

» civilibus, etiam noſtra conſumere didicimus. Quantulum iſtud
» eſt, de quo ædiles admonent ! Quàm, ſi cetera reſpicias, in
» levi habendum ! At herculè nemo refert, quòd Italia externæ
» opis indiget, quòd vita populi Romani [1] per incerta maris &
» tempeſtatum quotidie volvitur; ac niſi provinciarum [2] copiæ
» & dominis, & ſervitiis, & agris ſubvenerint, noſtra nos ſcili-
» cet nemora, noſtræque villæ tuebuntur ? Hanc, patres con-
» ſcripti, curam ſuſtinet Princeps : hæc omiſſa, funditus rempu-
» blicam trahet. Reliquis intra animum medendum eſt : nos, pu-
» dor; pauperes, neceſſitas; divites, ſatias in melius mutet. Aut,
» ſi quis ex magiſtratibus, tantam induſtriam ac ſeveritatem
» pollicetur, ut ire obviam queat; hunc & laudo, & exonerari
» laborum meorum partem fateor : ſin accuſare [3] vitia volunt,
» dein cùm gloriam ejus rei adepti ſunt, ſimultates faciunt, ac
» mihi relinquunt; credite, patres conſcripti, me quoque non
» eſſe offenſionum avidum : quas cùm graves, & plerumque ini-
» quas pro republicâ ſuſcipiam; inanes & inritas, neque mihi
» aut vobis uſui futuras, jure deprecor ».

LV. Auditis Cæſaris literis [4], remiſſa ædilibus talis cura; luxuſque menſæ, a fine Actiaci belli, ad ea arma quîs Ser. Galba rerum adeptus eſt, per annos centum [5] profuſis ſumptibus

[1] Vita populi Romani] Ex provinciis, ac maximè ex Ægypto, frumenta Romam advehebantur. Inde ut dictum ſuprà Annal. II, 59. ſenatores equiteſque Romani vetiti Ægyptum ingredi, ne fame urgerent Italiam, ſi eam provinciam clauſtraque terræ ac maris inſediſſent.

[2] Niſi provinciarum] Si provinciarum copiæ nobis ipſis dominis, noſtris ſervitiis, noſtris agris & agrorum cultoribus non ſubvenerint, an nos tuebuntur umbroſa noſtra nemora, noſtræ villæ ad voluptates, ad luxum compoſitæ. Hanc, patres conſcripti, curam ſuſtinet Princeps. Hac omiſſâ, rempublicam peſſumdat & evertit funditus. Reliquis vitiis intra animum medendum eſt. Itaque me Principem, vos patres, pudor; pauperes, neceſſitas; divites, ipſa divitiarum ſatietas in melius mutet.

[3] Sin accusare] Sin volunt vitia accuſare, ut cùm gloriam accuſationis fuerint adepti, ſimultates faciant, mihique uni invidiam relinquant; credite, patres conſcripti, me quoque non eſſe avidum offenſionum. Eas quidem graves, & plerumque iniquas pro republicâ ſuſcipio; inanes verò & irritas, neque mihi, neque vobis uſui futuras, jure deprecor.

[4] Cæsaris literis] His Tiberii Cæſaris literis nihil prudentius, nihil acutius. In illis tota ſe prodit Tiberii mens, arſque Taciti. Earum ſenſum haud ita aſſecutus eſt V. Cl. de Monteſquieu, ut diximus in notis & emendationibus ad Annal. III, 52.

[5] Per annos centum] Bellum Actiacum geſtum eſt anno U. C. dccxxii. Galba occiſus eſt anno U. C. dcccxxiii.

exerciti, paullatim exolevêre. Cauſas ejus mutationis quærere libet. Dites olim familiæ nobilium, aut claritudine inſignes, ſtudio magnificentiæ prolabebantur: nam etiam tum plebem, ſocios, regna colere [1], & coli licitum: ut quiſque opibus, domo, paratu ſpecioſus, per nomen & clientelas inluſtrior habebatur: poſtquam cædibus ſævitum, & magnitudo famæ exitio erat [2]; ceteri ad ſapientiora convertêre: ſimul novi homines e municipiis & coloniis, atque etiam provinciis, in ſenatum crebrò adſumpti, domeſticam parcimoniam intulerunt: & quamquam fortunâ, vel induſtriâ, plerique pecunioſam ad ſenectam pervenirent; manſit tamen prior animus. Sed præcipuus adſtricti moris auctor Veſpaſianus fuit, antiquo ipſe cultu victuque: obſequium inde in Principem, & æmulandi amor validior, quàm pœna ex legibus & metus. Niſi fortè rebus cunctis ineſt quidam velut orbis, ut quemadmodum temporum vices, ita morum vertantur: nec omnia apud priores meliora, ſed noſtra quoque ætas multa laudis & artium, imitanda poſteris tulit. Verum hæc nobis [3] majores. Certamina ex honeſto maneant.

A. U. C. 775. J. C. 22.

LVI. TIBERIUS, famâ moderationis partâ, quòd ingruentes accuſatores repreſſerat, mittit literas ad ſenatum, quîs « poteſtatem tribuniciam » Druſo petebat [4]. Id ſummi faſtigii vocabulum Auguſtus reperit [5], ne *regis* aut *dictatoris* nomen adſumeret, ac tamen appellatione aliquâ cetera imperia

[1] PLEBEM, SOCIOS, REGNA COLERE] Nam etiam tum erat licitum plebem, ſocios, reges colere, & ab iis coli. Nobiles Romani colebant plebem, ut, eâ ſuffragante, ad magiſtratus promoverentur; ſocios verò ac reges colebant, ut eorum negotiorum cura ſibi demandaretur. Plebs quoque nobiles Romanos colebat propter munera. Eos etiam colebant ſocii ac reges, ut res ſuas diligentiùs curarent. Hiſce clientelis Romani plurimi regibus ipſis ditiores illuſtrioreſque exſtitêre.

[2] EXITIO ERAT] Id maximè contigit, imperantibus Claudio ac Nerone. Quò quis ditior ac illuſtrior, eò fuit exitio propior. At poſtquam cædibus diu ſævitum eſt, tandem ceteri, tot cædibus edocti, ad ſapientiora ſe convertêre.

[3] VERUM HÆC NOBIS] Verùm hæc nobis majores tulêre, id eſt, verùm hæc luxûs & parcimoniæ exempla majores nobis reliquêre. Certamina ex honeſto maneant, id eſt, pergamus cum illis de honeſto ac virtute certare. Vide notas & emendationes ad Annal. III, 55.

[4] DRUSO PETEBAT] Tribuniciæ poteſtatis Druſi monumentum exſtat in nummo quem laudavi ſuprà Annal. II, 84. Cuſus eſt anno U. C. DCCLXXVI.

[5] AUGUSTUS REPERIT] Suprà Annal. I, 2.

præmineret [1]. M. deinde Agrippam [2] ſocium ejus poteſtatis; quo
A. U. C. 775. J. C. 22. defuncto, Tiberium Neronem delegit, ne ſucceſſor in incerto foret: ſic cohiberi pravas aliorum ſpes rebatur: ſimul modeſtiæ Neronis [3], & ſuæ magnitudini fidebat. Quo tunc exemplo, Tiberius Druſum ſummæ rei admovet; cùm, incolumi Germanico, integrum inter duos judicium tenuiſſet. Sed principio literarum veneratus deos, « ut conſilia ſua reipublicæ proſperarent », modica de moribus adoleſcentis, neque in falſum aucta retulit: « eſſe illi conjugem & tres liberos, eamque ætatem [4], quâ ipſe quondam a divo Auguſto ad capeſſendum hoc munus vocatus ſit. Neque nunc properè, ſed per octo annos capto experimento, compreſſis ſeditionibus, compoſitis bellis, triumphalem & bis conſulem [5], noti laboris participem ſumi ».

LVII. Præceperant animis [6] orationem patres, quò quæſitior adulatio fuit: nec tamen repertum, niſi « ut effigies Principum, aras deûm, templa & arcus », aliaque ſolita cenſerent. Niſi quòd M. Silanus ex contumeliâ conſulatûs, honorem

[1] Cetera imperia præmineret] Itaque ſummi faſtigii vocabulum fuit *tribunicia poteſtas*; illudque reperit Auguſtus, ut odioſum *regis* aut *dictatoris* nomen fugeret, auctoritatem adſumeret. Hac appellatione cetera imperia præminebat. Tribuniciæ poteſtatis ſocius ſummæ rei admovebatur, nec ſucceſſor in incerto habebatur. Auguſtum tamen anno tantùm U. C. DCCXXXV. A. C. 19. & conſulatu perpetuo ſummam poteſtatem adeptum eſſe contendit, totamque Principum auctoritatem in hac conſulari poteſtate fuiſſe poſitam pronuntiat V. Cl. de la Bléterie: *Mémoires de l'Académie Royale des Inſcriptions*, Tom. XXIV. pag. 289. & ſeqq.

[2] M. deinde Agrippam] Jam laudatum ſuprà Annal. I, 3. Nummum argenteum ejus poteſtatis tribuniciæ teſtem edidit Morellius, Theſaur. Num. Tom. I. pag. 490. M. AGRIPPA TRIB. POT. COS. III. Utinam nummum illum a Goltzio, cujus ſuſpecta fides, non accepiſſet.

[3] Neronis] Tiberii Neronis, nunc Principis. Suprà Annal. I, 3.

[4] Eamque ætatem] Natus eſt Tiberius anno U. C. DCCXII. die decimâ ſextâ Novembris, Sueton. in Tiber. V. Tribuniciam poteſtatem accepit anno DCCXLVIII, die 27 Junii, Dio LV. pag. 544, cùm annum ætatis ſuæ 36 ageret. Ergo natus eſt filius ejus Druſus anno U. C. DCCXXXIX.

[5] Triumphalem et bis consulem] De triumpho, aut potius ovatione Druſi Cæſaris dictum ſuprà cap. 19. conſul fuerat annis U. C. DCCLXVIII & DCCLXXIV.

[6] Præceperant animis] Patres jam præceperant animis, quod petebat Tiberius. Ideo quæſitior fuit adulatio. Nec tamen repertum eſt, niſi ut cenſerent effigies Principum faciendas, aras deûm, templa, arcus, exſtruenda, aliaque ſolita peragenda. Marcus tamen Silanus honorem, qui in conſulum contumeliam recidebat, Principibus petivit. Negligenter dictum *niſi ut . . . . niſi quod . . .* Nec omnia in optimis ſcriptoribus laudanda.

Principibus petivit : dixitque pro ſententiâ, « ut publicis »privatiſque monimentis, ad memoriam temporum, non »conſulum nomina præſcriberentur, ſed eorum, qui tribuniciam »poteſtatem gererent ». At Q. Haterius, cùm « ejus diei ſena- »tusconſulta aureis literis [1] figenda in curiâ » cenſuiſſet, deridiculo fuit, ſenex fœdiſſimæ adulationis tantùm infamiâ uſurus [2]. A. U. C. 775. J. C. 22.

LVIII. Inter quæ, provinciâ Africâ Junio Blæſo [3] prorogatâ, Servius Maluginenſis flamen Dialis, ut Aſiam ſorte haberet [4] poſtulavit; fruſtra vulgatum dictitans « non licere »Dialibus egredi Italiâ : neque aliud jus ſuum, quàm Martia- »lium, Quirinaliumque flaminum [5] : porro ſi hi duxiſſent pro- »vincias, cur Dialibus id vetitum ? nulla de eo populi ſcita, »non in libris cærimoniarum reperiri. Sæpe pontifices Dialia »ſacra feciſſe, ſi flamen valetudine, aut munere publico, im- »pediretur. Sex & ſeptuaginta annis [6] poſt Cornelii Merulæ »cædem, neminem ſuffectum [7]; neque tamen ceſſaviſſe reli- »giones. Quòd ſi per tot annos poſſit non creari, nullo ſacro- »rum damno; quantò faciliùs abfuturum, ad unius anni pro- »conſulare imperium ? Privatis olim ſimultatibus effectum, ut a »pontificibus maximis ire in provincias prohiberentur : nunc

[1] Aureis literis] Sententiæ inſolentiam, aureaſque literas contra patrium morem arguit Tiberius cap. 59.

[2] Infamia usurus] Nec aliud præter infamiam ex fœdiſſimâ ſuâ adulatione emolumentum percepturus.

[3] Junio Blæso] Avunculo Sejani, ſuprà cap. 35. Et ſanè propter conſanguinitatem ei prorogata provincia.

[4] Asiam sorte haberet] Ac proinde ſuccederet M. Lepido, de quo ſuprà cap. 32. Vide notas & emendationes ad Annal. III, 58.

[5] Quirinaliumque flaminum] Dialium Flaminum olim idem jus fuerat ac Martialium & Quirinalium, ut videre eſt apud Livium XXXVII, 51. Valerium Maximum I, 1. At ob privatas pontificum ſimultates id Dialibus vetitum. Flamines Diales, Jovis; Martiales, Martis; Quirinales, Romuli, dicti etiam Quirini, ſacra curabant.

[6] Sex et septuaginta annis] Anno U. C. dclxvii. ſe ipſe interemit Merula in exſecrationem Cinnæ & Marianarum partium, Velleius II, 22. Nec niſi anno U. C. dccxliii. flaminem Dialem ſuffecit Auguſtus, Dio LIV. pag. 546. Ergo ſex & ſeptuaginta annis nemo ſuffectus, ut jam ante nos obſervavit Voſſius, not. in Velleium. In omnibus Taciti editionibus legitur *duobus & ſeptuaginta annis*, errore librariorum, qui, detritâ unâ quinarii numeri parte, LXXII pro LXXVI ſcripſêre.

[7] Neminem suffectum] Julius Cæſar Flamen Dialis deſtinatus fuerat anno U. C. dclxxi. ſed ſtatim ſacerdotio a dictatore Syllâ multatus. Sueton. in Jul. I.

A. U. C. 775. J. C. 22.

»deûm munere, ſummum pontificum [1] etiam ſummum homi-
»num eſſe, non æmulationi, non odio, aut privatis adfectioni-
»bus obnoxium».

LIX. ADVERSUS quæ cùm augur Lentulus [2], aliique variè diſſererent, eò decurſum eſt, « ut pontificis maximi ſen-
»tentiam opperirentur ». Tiberius, dilatâ notione de jure flaminis, decretas ob tribuniciam Druſi poteſtatem cærimonias [3] temperavit; nominatim arguens « inſolentiam ſententiæ, au-
»reaſque literas contra patrium morem ». Recitatæ & Druſi epiſtolæ, quamquam ad modeſtiam flexæ, pro ſuperbiſſimis accipiuntur: « Huc decidiſſe [4] cuncta, ut ne juvenis quidem,
»tanto honore accepto, adiret Urbis deos, ingrederetur ſena-
»tum, auſpicia ſaltem gentile apud ſolum inciperet? Bellum
»ſcilicet, aut diverſo terrarum diſtineri, litora & lacus Cam-
»paniæ cùm maximè peragrantem: ſic imbui rectorem generis
»humani: id primum e paternis conſiliis diſcere: ſanè grava-
»retur aſpectum civium ſenex Imperator, feſſamque ætatem,
»& actos labores prætenderet: Druſo quod, niſi ex adrogantiâ,
»impedimentum»?

LX. SED Tiberius, vim principatûs ſibi firmans, imaginem antiquitatis ſenatui præbebat, poſtulata provinciarum ad diſquiſitionem patrum mittendo. Crebreſcebat enim Græcas per

[1] SUMMUM PONTIFICUM] Nunc deorum munere datum eſſe Romanis Tiberium, ſummum pontificum ſimul ac ſummum hominum, non æmulationi, non odio, non privatis adfectionibus obnoxium.

[2] AUGUR LENTULUS] De quo dictum in diſſertatione de Romanorum luxu cap. 52.

[3] CÆRIMONIAS] De quibus ſuprà cap. 57. Arguit inſolentiam ſententiæ M. Silani, & aureas literas a Q. Haterio propoſitas.

[4] HUC DECIDISSE] Recitatæ ſunt Druſi epiſtolæ, quæ, quamquam ad modeſtiam flexæ, pro ſuperbiſſimis accipiuntur. Queruntur patres, huc ergo decidiſſe cuncta, ut ne juvenis quidem, tanto tribuniciæ poteſtatis honore accepto, adiret Urbis deos, ingrederetur ſenatum, munia dignitatis ſuæ gentile apud ſolum, id eſt, Romæ auſpicaretur! (*In externo ſolo* auſpicia concipi non poſſe teſtatur Livius XXII, 1. Aut ſaltem rarò, & graviſſimas ob cauſas ibi concipiebantur. Sic Germanicus conſulatum iniit Nicopoli, ut dictum eſt ſuprà Annal. II, 53.) Bellum ſcilicet imminere, aut terrarum longinquitate diſtineri juvenem, qui litora & lacus Campaniæ cùm maximè peragrat. Sic imbui futurum generis humani rectorem. Id primum e paternis Tiberii conſiliis diſcere. Sanè gravaretur adſpectum civium ſenex imperator, feſſamque ætatem & actos labores prætenderet. Quod verò impedimentum Druſo, niſi ex adrogantiâ?

urbes

urbes licentia atque impunitas asyla statuendi. Complebantur templa pessimis servitiorum : eodem subsidio obærati adversùm creditores, suspectique capitalium criminum receptabantur. Nec ullum satis validum imperium erat coërcendis seditionibus populi, flagitia hominum, ut cærimonias deûm, protegentis. Igitur placitum, ut mitterent civitates jura, atque legatos. Et quædam, quod falsò usurpaverant, sponte omisêre: multæ vetustis superstitionibus, aut meritis in populum Romanum fidebant. Magnaque ejus diei species fuit, quo senatus majorum beneficia, sociorum pacta, regum etiam, qui ante vim Romanam valuerant, decreta, ipsorumque numinum religiones introspexit; libero, ut quondam [1], quid firmaret mutaretve. A. U. C. 775. J. C. 22.

LXI. Primi omnium Ephesii [2] adiêre, memorantes: « Non, ut vulgus crederet, Dianam atque Apollinem Delo [3] » genitos: esse apud se Cenchrium amnem [4], lucum Ortygiam [5], » ubi Latonam, partu gravidam, & oleæ, quæ tum etiam ma- » neat, adnisam, edidisse ea numina: deorumque monitu sa- » cratum nemus. Atque ipsum illic Apollinem, post interfectos » Cyclopas [6], Jovis iram vitavisse. Mox Liberum patrem bello » victorem, supplicibus Amazonum [7], quæ aram insederant,

[1] Libero, ut quondam] Eique, ut quondam, liberum fuit, quid firmaret, mutaretve. De Asylis optima habet Grotius Jur. Bell. ac pac. II, 21. De eorum origine, variis generibus, & urbibus, quæ ΙΕΡΑΙ ΚΑΙ ΑΣΥΛΟΙ dicebantur, vide Spanheimium, de præst. & usu numism. Tom. I. pag. 659 & seqq.

[2] Ephesii] In Ioniâ Ephesus, Dianæ Ephesinæ templo ac cultu celeberrima. Exstant ejus rudera in loco, qui dicitur *Agio-tzoluc*, vel *Aiasoluk*. Vide Pococke, *Description of the east*, Vol. II. part. 2. pag. 45 & seqq.

[3] Delo] Delos insula, *Cycladum media ac templo Apollinis & mercatu celebrata*, Plin. IV, 12. Sect. 22. Nunc *Sidili*, vel *les Dilles*, appellatur.

[4] Cenchrium amnem] Cenchrius amnis Ortygiam silvam omnigenis arboribus ac maximè cupresso consitam intermeabat, Strabo XIV. pag. 639.

[5] Lucum Ortygiam] Tota Delos dicta olim Ortygia, teste Plinio loc. cit. Sed Ephesii lucum Ortygiam, in quo pepererat Latona, se habere gloriabantur. Haud ita sentiebat Pindarus, quem laudat Strabo X. pag. 485. Lucus Ortygia medius erat mare inter & urbem Ephesum. Strabo XIV. pag. 639.

[6] Cyclopas] Cyclopes, Homerica & Platonica somnia. Vide Strabonem XIII. pag. 592.

[7] Amazonum] Amazonas Ephesum condidisse, aliaque portentosa patrasse ferebant. Nugæ, quas meritò irridet Strabo XI. pag. 504 & 505. Περὶ δὲ τῶν Ἀμαζόνων τὰ αὐτὰ λέγεται, καὶ νῦν, καὶ πάλαι, τερατώδη τ' ὄντα, καὶ πίστεως πόρρω. *De Amazonibus eadem & nunc, & antiquitùs traduntur, prodigiosa quidem, & a fide procul remota.* De supplicibus Amazonibus pauca habet Pausanias VII, 2. in Achaic.

»ignoviſſe. Auctam hinc, conceſſu Herculis, cùm Lydiâ po-
A. U. C. 775. J. C. 22. »tiretur, cærimoniam templo: neque Perſarum ditione, »deminutum jus. Pòſt Macedonas, dein nos ſervaviſſe [1] ».

LXII. PROXIMO Magnetes [2] L. Scipionis, & L. Sullæ [3] conſtitutis nitebantur: quorum ille Antiocho, hic Mithridate, pulſis, fidem atque virtutem Magnetum decoravêre, « uti »Dianæ Leucophryenæ [4] perfugium inviolabile foret ». Aphrodiſienſes [5] poſthac, & Stratonicenſes [6] dictatoris Cæſaris, ob vetuſta in partes merita, & recens divi Auguſti decretum attulêre. Laudati, « quòd Parthorum inruptionem, nihil mutatâ »in populum Romanum conſtantiâ, pertuliſſent [7] ». Sed Aphrodiſienſium civitas, Veneris; Stratonicenſium, Jovis & Triviæ [8] religionem tuebantur. Altiùs Hierocæſarienſes [9]

[1] NOS SERVAVISSE] De origine Aſyli multa mentiti ſunt Epheſii. De ipſo jure accuratiùs ſcripſit Strabo XIV. pag. 641. *Nunc, ut quondam, Aſylum eſt templum. At fines Aſyli immutari ſæpe contigit. Alexander ad unum ſtadium extendit. Mithridates ſagittâ ab angulo tecti emiſsâ, quod ſtadio paulò longius, dimenſus eſt. Antonius id duplicavit, partemque urbis Aſylo adjecit. Quod cùm damnoſum videretur, & maleficis tutam urbem faceret*, Antonianam amplificationem *abrogavit Auguſtus*.

[2] MAGNETES] Hi non ſunt Magnetes a Sipylo, populi Lydiæ, de quibus ſuprà Annal. II, 47. ſed Magnetes ad Mæandrum in Cariâ, vide Strabonem XIV. pag. 647. Interpretationi tamen latinæ, quæ minimè accurata eſt, diffide. Magnetum urbs princeps Magneſia, nunc *Guzelhiſsar*. Templi ruinas deſcribit Pococke, *deſcription of the eaſt*. Vol. II. part. 2. pag. 54 & ſeqq. Vide notas & emendationes ad Annal. III, 62.

[3] L. SCIPIONIS, ET L. SULLÆ] L. Scipio Antiochum vicit anno U. C. DLXIV. Mithridates Aſiâ pulſus a L. Syllâ anno U. C. DCLXX.

[4] DIANÆ LEUCOPHRYENÆ] Apud Magnetes templum erat Dianæ Leucophryenæ celeberrimum, ipſo Epheſino templo, tum concinnitate, tum architecturâ præſtantius. Strabo XIV. pag. 647. In nummis Hadriani, Dianæ effigies ΛΕΥΚΟΦΡΥΣ ΜΑΓΝΗΤΩΝ In nummis verò Otaciliæ Severæ, Dianæ templum, ΜΑΓΝΗΤΩΝ ΛΕΥΚΟΦΡΥΗΝΗ. Vide Harduinum, Select. opera. pag. 97. & Marmora Oxonienſia, p. 14 & 43.

[5] APHRODISIENSES] In Cariâ *Aphrodiſienſes liberi*, Plin. V, 29. Urbs princeps Aphrodiſia, nunc *Geyra*. Vide notas & emendationes ad Annal. III, 62. & Pococke loc. cit. pag. 69.

[6] STRATONICENSES] In Cariâ *Stratonicea libera*, Plin. V, 29. Nunc appellatur *Eski-hiſsar*. Vide notas & emendationes ad Annal. III, 62.

[7] PERTULISSENT] Ita fortiter pertulit Stratonicea, ut a Labieno diu obſeſſa anno U. C. DCCXIV. numquam capi potuerit. Dio XLVIII. pag. 379.

[8] JOVIS ET TRIVIÆ] Prope urbem Stratoniceam templum erat Jovis Chryſaoris, Χρυσαορέως Διὸς, Caribus omnibus commune. Eò ad ſacrificia & deliberationes de republica conveniebant, & *conventus* ille *Chryſaoreus*, σύνημα Χρυσαορέον, dicebatur. Strabo XIV. pag. 660. Apud eoſdem populos, in Laginorum pago, celeberrimum erat fanum Hecatæ Deæ, quam in triviis natam & educatam Tacitus *Triviam* appellat. Strabo ibid.

[9] HIEROCÆSARIENSES] Populi Lydiæ, quorum urbem principem, Hierocæſa-

exposuêre, « Persicam apud se Dianam ; delubrum, rege Cyro [1], » dicatum » : & memorabantur « Perpernæ [2], Isaurici [3] », multaque alia imperatorum nomina, qui non modò templo, sed duobus millibus passuum eamdem sanctitatem tribuerant. A. U. C. 775. J. C. 22.

Exin Cyprii tribus delubris [4], quorum vetustissimum Paphiæ Veneri auctor Aërias [5], pòst filius ejus Amathus Veneri Amathusiæ, & Jovi Salaminio Teucer, Telamonis patris irâ profugus, posuissent.

LXIII. Auditæ aliarum quoque civitatum legationes. Quorum copiâ fessi patres, & quia studiis certabatur, consulibus permisêre, « ut perspecto jure, & si qua iniquitas involve» retur, rem integram rursum ad senatum referrent ». Consules super eas civitates, quas memoravi, « apud Pergamum [6] » Æsculapii compertum asylum » retulerunt : « ceteros obscu» ris ob vetustatem initiis niti : nam Smyrnæos oraculum Apol» linis [7], cujus imperio Stratonicidi Veneri [8] templum dicave» rint : Tenios [9] ejusdem carmen referre, quo sacrare Neptuni

ream, nocturno terræ motu collapsam vidimus suprà Annal. II, 47. Vide notas & emendationes ad Annal. III, 62.

[1] Rege Cyro] Cyrus Persici imperii conditor fuit anno U. C. cxcv. A. C. 559. Vide Petavium Doctrin. Temp. X, 14.

[2] Perpernæ] Marcus Perperna Aristonicum, qui Asiam invaserat, vicit anno U. C. dcxxiv. Justin. XXXVI, 4.

[3] Isaurici] Publius Servilius anno U. C. dclxxix. piratas domuit, validissimas urbes Ciliciæ, ipsamque arcem Isauron evertit : *Unde conscius sibi magni laboris, Isaurici cognomen adamavit.* Florus III, 6.

[4] Tribus delubris] Tria hæc Cypri insulæ delubra in tribus oppidis cognominibus posita. Templum Paphiæ Veneris Paphi, nunc *Baffo*; Amathusiæ, Amathunte, cujus rudera exstant prope urbem *Limisso*; Jovis Salaminii, Salamine, nunc *la vieille Famagouste.*

[5] Aerias] Rex Aërias de quo infrà Hist. II, 3.

[6] Apud Pergamum] Pergamus, urbs Mysiæ majoris, olim sub Attalicis regibus clarissima, nunc *Bergame.* Nummi ΠΕΡΓΑΜΗΝΩΝ Æsculapium hujus asyli tutorem exhibent.

[7] Oraculum Apollinis] Cultum Clarii Apollinis apud Smyrnæos testatur nummus ΚΛΑΡΟΣ ΣΜΥΡ. ΕΠΙ ΕΡΜΟΓΕΝΟΥΣ, id est, *Clarii* Apollinis *Smyrnæorum sub Hermogene* prætore. Vide Harduinum, Select. opera. pag. 158.

[8] Stratonicidi Veneri] Ita dictæ in honorem Stratonices, aviæ Seleuci II, cognomento Callinici, qui sancivit templum Veneris Stratonicidis asylum fore, urbemque Smyrnam sacram & asylum. Seleucus Callinicus regnum Syriæ auspicatus est anno U. C. dvii. A. C. 247. Vide notas & emendationes ad Annal. III, 63.

[9] Tenios] Tenos insula, una Cycladum, nunc *Tine.* Obvii ΤΗΝΙΩΝ nummi cum tridente Neptuni, quem ut *medicum*, ἰατρὸν, ob expulsos serpentes, colebant. Philocorus apud Clementem Alex. in Protrept. ad Gentes, pag. 18. vide & Strabonem XII. pag. 487.

A. U. C. 775. J. C. 22.

»effigiem, ædemque juſſi ſint: propiora Sardianos [1]; Alexan»dri victoris id donum: neque minùs Mileſios Dario rege niti: »ſed cultus [2] numinum utriſque, Dianam aut Apollinem »venerandi. Petere & Cretenſes [3] ſimulacro divi Auguſti ». Factaque ſenatuſconſulta, quîs multo cum honore [4], modus tamen præſcribebatur; juſſique « ipſis in templis figere æra [5] »ſacrandam ad memoriam, neu ſpecie religionis in ambitio»nem delaberentur [6] ».

LXIV. Sub idem tempus Juliæ Auguſtæ [7] valetudo atrox, neceſſitudinem Principi fecit feſtinati in urbem reditûs: ſincerâ adhuc inter matrem filiumque concordiâ; ſive occultis odiis. Neque enim multò antè, cùm haud procul theatro Marcelli, effigiem divo Auguſto Julia dicaret, Tiberii nomen ſuo poſtſcripſerat; idque ille credebatur, ut inferius majeſtate Principis, gravi & diſſimulatâ offenſione abdidiſſe. Sed tum « ſup»plicia diis [8], ludique magni » ab ſenatu decernuntur, « quos »pontifices, & augures, & quindecimviri, ſeptemviris ſimul

[1] Propiora Sardianos] Sardianos & Mileſios haud ita vetuſta arceſſere. Sed Sardianos aſylum ſuum Alexandro victori acceptum referre, Mileſios Dario rege niti, & utriſque numina eſſe Dianam aut Apollinem. Apud Sardianos templum *Dianæ Coloënes*, ἱερὸν τῆς Κολοήνης Ἀρτέμιδος, Strabo XIII. pag. 626. Mileſii Apollinem Didymæum colebant. Inde nummi ΜΙΛΗΣΙΩΝ ΔΙΔΥΜΕΥΣ; ejus templi rudera, & inſignes tres inſcriptiones de donariis a rege Pruſiâ aliiſque, etiam cum inſcriptione ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ ΔΙΔΥΜΕΩΣ exhibet eruditus Chishull. Antiq. Aſiatic. pag. 90 & ſeqq. De Sardianis dictum ſuprà Annal. II, 47 & 54.

[2] Sed cultus] Id eſt & *cultus*. *Sed* ſententiam continuat, novam non incipit, quod optimis ſcriptoribus non inſolens. Vide Cortium in Salluſt. Catil. XLIII.

[3] Cretenses] Creta inſula, nunc *Candie*.

[4] Multo cum honore] Tum deorum, tum populorum.

[5] Figere æra] Tabulas æreas, quibus inſcripta eſſent ſenatusconſulta de Aſylis.

[6] In ambitionem delaberentur] Specie religionis nova ſemper ac majora ambiunt populi. In hac de Aſylis ſententiâ, ſicut in aliis plurimis, Tiberium calumniatus eſt Suetonius in Tiber. XXXVII. *Abolevit & jus moremque aſylorum, quæ uſquam erant.* Aſylorum licentiam, non verò jus & morem abolevit Tiberius.

[7] Juliæ Augustæ] Liviæ, Tiberii matris, in familiam Juliam & Auguſtæ nomen adſumptæ. Annal. I, 8.

[8] Supplicia Diis] A ſenatu decernuntur ſupplicationes diis, ludique magni, id eſt, circenſes, quos pontifices, & augures, & quindecimviri, ſimul ac ſeptemviri & ſodales Auguſtales ederent. Septemviri dicti ſunt quoque epulones, quòd epulis & ſacrificiis epularibus præeſſent. *Simul*, Græcorum exemplo, cum dativo conjungit Tacitus. Sic adhuc infrà Annal. IV, 55.

» & ſodalibus Auguſtalibus ederent ». Cenſuerat L. Apronius, « ut feciales [1] quoque iis ludis præſiderent »: contradixit Cæſar, diſtincto ſacerdotiorum jure, & repetitis exemplis: « neque » enim umquam fecialibus hoc majeſtatis fuiſſe. Ideo Auguſta- » les adjectos [2], quia proprium ejus domûs ſacerdotium eſſet, » pro quâ vota perſolverentur ». A. U. C. 775. J. C. 22.

LXV. Exsequi ſententias haud inſtitui, niſi inſignes per honeſtum, aut notabili dedecore: quod præcipuum munus annalium reor, ne virtutes ſileantur, utque pravis dictis factiſque ex poſteritate & infamiâ metus ſit. Ceterùm tempora illa adeò infecta, & adulatione ſordida fuêre, ut non modò primores civitatis, quibus claritudo ſua obſequiis protegenda erat; ſed omnes conſulares, magna pars eorum, qui præturâ functi, multique etiam pedarii ſenatores [3] certatim exſurgerent, fœdaque & nimia cenſerent. Memoriæ proditur, Tiberium, quotiens curiâ egrederetur, Græcis verbis in hunc modum eloqui ſolitum, *ô homines ad ſervitutem paratos* ! ſcilicet etiam illum, qui libertatem publicam nollet, tam projectæ ſervientium patientiæ tædebat.

LXVI. Paullatim dehinc, ab indecoris ad infeſta tranſgrediebantur. C. Silanum, proconſulem Aſiæ, repetundarum a ſociis poſtulatum, Mamercus Scaurus e conſularibus, Junius Otho prætor, Brutidius Niger ædilis, ſimul corripiunt, objectantque « violatum Auguſti numen, ſpretam » Tiberii majeſtatem ». Mamercus antiqua exempla jaciens,

[1] Feciales] Non ludorum, ſed *fœderum, pacis, belli, inducirarum oratores feciales judiceſque ſunto*, Cicero de legibus II, 9.

[2] Augustales adjectos] Apud Romanos ludorum cura erat commiſſa quatuor collegiis pontificum, augurum, quindecimvirorum & ſeptemvirorum. Ludis verò pro Juliâ editis adjecti ſunt Auguſtales, quòd hoc ſacerdotium eſſet proprium Juliæ domûs, pro quâ vota perſolverentur.

[3] Pedarii senatores] Gellius III, 18. *Senatores, qui magiſtratum curulem nondum cæperant, pedibus itaviſſe in curiam. Propterea ſenatores, nondum majoribus honoribus functos, pedarios nominatos.* Nec pedibus tantùm in curiam itabant, ſed in curiâ magis annuebant, quàm ſententiam dicebant, juxta verſum Laberii:

Caput ſine linguâ, pedaria ſententia eſt.

A. U. C. 775. J. C. 22.

« L. Cottam [1] a Scipione Africano, Ser. Galbam [2] a Catone » cenſorio, P. Rutilium [3] a M. Scauro accuſatos ». Videlicet Scipio [4] & Cato talia ulciſcebantur; aut ille Scaurus, quem proavum ſuum, opprobrium majorum Mamercus, infami operâ dehoneſtabat. Junio Othoni [5] literarium ludum exercere vetus ars fuit: mox Sejani potentiâ ſenator, obſcura initia impudentibus auſis propellebat. Brutidium artibus honeſtis copioſum, &, ſi rectum iter pergeret, ad clariſſima quæque iturum, feſtinatio exſtimulabat, dum æquales, dein ſuperiores, poſtremò ſuaſmet ipſe ſpes anteire parat: quod multos etiam bonos peſſum dedit, qui, ſpretis quæ tarda cum ſecuritate, præmatura vel cum exitio properant.

LXVII. Auxere numerum accuſatorum Gellius Poplicola & M. Paconius [6]: ille quæſtor Silani, hic legatus. Nec dubium habebatur, ſævitiæ captarumque pecuniarum teneri reum: ſed multa adgerebantur etiam inſontibus periculoſa; cùm, ſuper tot ſenatores adverſos, facundiſſimis totius Aſiæ, eóque ad accuſandum delectis, reſponderet ſolus, & orandi neſcius, proprio in metu, qui exercitam quoque eloquentiam debilitat: non temperante Tiberio, quin premeret voce, vultu, eò quòd ipſe creberrimè interrogabat: neque refellere, aut eludere, dabatur; ac ſæpe etiam confitendum erat, ne

[1] L. Cottam] P. Scipio Africanus L. Cottam ad prætorem accuſavit circa annum U. C. dcxxii. Cottam, quamquam graviſſimorum criminum reum, abſolverunt judices, *ne accuſatoris amplitudini damnatio ejus donata exiſtimaretur*, Valer. Maxim. VIII, 1. num. 11.

[2] Ser. Galbam] Galba, quòd Luſitanos plurimos interemiſſet a Libone & M. Catone accuſatus, a judicibus, non æquitate, ſed miſericordiâ motis, abſolutus circa annum U. C. dciv. Valer. Maxim. loc. cit. num. 2. Cicero de claris orat. XXIII.

[3] P. Rutilium] Anno U. C. dcxlv. *cùm unà conſulatum petiviſſent P. Rutilius & M. Scaurus; Rutilius, qui repulſam tulerat, accuſavit ambitûs deſignatum competitorem: ſed Scaurus etiam abſolutus Rutilium in judicium vocavit*, Cicero de claris orat. XXX.

[4] Videlicet Scipio] Tacitus hæc loquitur indignabundus. Quaſi verò talia, tamque nefariis artibus, ulti fuiſſent Scipio, & Cato, aut ille Scaurus, quem proavum ſuum Mamercus iſte, majorum opprobrium, infami delatoris operâ dehoneſtabat. De probroſo iſto Mamerco dictum ſuprà cap. 31. dicetur infrà Annal. VI, 29. Vide adhuc longè fœdiora apud Senecam de Beneficiis IV, 31.

[5] Junio Othoni] De Junio Othone & Nigro Brutidio mentio apud Senecam II. Controverſ. 9. in fine.

[6] M. Paconius] Fortè idem, qui poſtea majeſtatis damnatus. Sueton. in Tiber. LXI.

fruſtra quæſiviſſet. Servos quoque Silani, ut tormentis interrogarentur, actor publicus mancipio acceperat [1]: & ne quis neceſſariorum juvaret periclitantem, majeſtatis crimina ſubdebantur, vinclum & neceſſitas ſilendi. Igitur petito paucorum dierum interjectu, defenſionem ſui deſeruit, auſis ad Cæſarem [2] codicillis, quibus invidiam & preces miſcuerat. A. U. C. 775. J. C. 22.

LXVIII. TIBERIUS, quæ in Silanum parabat, quò excuſatiùs ſub exemplo acciperentur, libellos divi Auguſti de Voleſo Meſſalâ [3], ejuſdem Aſiæ proconſule, factumque in eum ſenatuſconſultum recitari jubet. Tum L. Piſonem ſententiam rogat: ille multum de « clementiâ Principis » præfatus, « aquâ » atque igni Silano interdicendum » cenſuit, « ipſumque in » inſulam Gyarum [4] relegandum ». Eadem ceteri, niſi quòd Cn. Lentulus « ſeparanda Silani materna bona (quippe aliâ parente [5] geniti) reddendaque filio » dixit, adnuente Tiberio. At Cornelius Dolabella, dum adulationem longiùs ſequitur, increpitis C. Silani moribus, addidit, « ne quis vitâ probroſus, & opertus infamiâ, provinciam ſortiretur; idque Prin» ceps dijudicaret: nam a legibus delicta puniri: quantò fore » mitius in ipſos, melius in ſocios, provideri ne peccaretur ».

LXIX. ADVERSUM quæ diſſeruit Cæſar: « Non quidem » ſibi ignara, quæ de Silano vulgabantur, ſed non ex rumore » ſtatuendum: multos in provinciis contrà, quàm ſpes aut » metus de illis fuerit, egiſſe: excitari quoſdam ad meliora, » magnitudine rerum; hebeſcere alios: neque poſſe Principem

[1] MANCIPIO ACCEPERAT] De hoc Tiberiano uſu dictum ſuprà Annal. II, 30.

[2] AUSIS AD CÆSAREM] Vide notas & emendationes ad Annal. III, 67.

[3] VOLESO MESSALA] Effero barbaroque homine, de quo Seneca, de irâ II, 5. *Voleſus nuper ſub divo Auguſto, proconſul Aſiæ, cùm trecentos unâ die ſecuri percuſſiſſet, incedens inter cadavera vultu ſuperbo, quaſi magnificum quiddam conſpiciendumque feciſſet, Græcè proclamavit: O rem regiam! Quid hic rex feciſſet? Non fuit hæc ira, ſed majus malum & inſanabile.*

[4] GYARUM] Ægæi maris inſulam, reorum exilio notiſſimam, nunc *Joura*. Juvenal. I, 73.

Aude aliquid brevibus Gyaris, & carcere dignum,
Si vis eſſe aliquid.

[5] ALIA PARENTE] Silani mater non e gente Juniâ, ſed ex aliâ familiâ, & forte Manliâ; ejus enim ſoror *Torquata* appellatur cap. ſeq. Porro cùm Principum adulatores quaſcumque nocendi cauſas prætexant, Cn. Lentulus cenſet ſeparanda Silani materna bona, quippe aliâ parente nati, & filio Æmiliæ Lepidæ, Auguſti proneptis marito, reddenda.

A. U. C. 775. J. C. 22.

» ſuâ ſcientiâ cuncta complecti, neque expedire, ut ambitione » alienâ trahatur. Ideo leges in facta conſtitui, quia futura in » incerto ſint: ſic a majoribus inſtitutum, ut ſi anteiſſent de- » licta, pœnæ ſequerentur. Ne verterent ſapienter reperta, & » ſemper placita: ſatis onerum Principibus, ſatis etiam poten- » tiæ: minui jura, quotiens gliſcat [1] poteſtas: nec utendum im- » perio, ubi legibus agi poſſit ». Quantò rarior apud Tiberium popularitas, tantò lætioribus animis accepta. Atque ille prudens moderandi, ſi propriâ irâ non impelleretur, addidit, « inſulam Gyarum immitem & ſine cultu hominum eſſe: darent » Juniæ familiæ [2], & viro quondam ordinis ejuſdem, ut Cythe- » ram [3] potiùs concederet: id ſororem quoque Silani Torqua- » tam [4], priſcæ ſanctimoniæ virginem expetere ». In hanc ſententiam facta diſceſſio.

LXX. Post auditi Cyrenenſes [5], &, accuſante Anchario Priſco, Cæſius Cordus repetundarum damnatur. L. Ennium, equitem Romanum, majeſtatis poſtulatum, « quòd effigiem Principis » promiſcuum ad uſum argenti vertiſſet », recipi Cæſar inter reos vetuit; palam aſpernante Ateio Capitone [6], quaſi per libertatem. « Non enim debere eripi patribus vim ſtatuendi, » neque tantum maleficium impunè habendum: ſanè lentus in » ſuo dolore eſſet; reipublicæ injurias ne largiretur ». Intellexit hæc Tiberius, ut erant magis, quàm ut dicebantur: perſtititque intercedere. Capito inſignitior infamiâ fuit, quòd humani

Adnuit Tiberius. Vide notas & emendationes ad Annal. III, 68.

[1] Quotiens gliscat] Quantùm creſcit nimia poteſtas, tantùm minuuntur jura.

[2] Juniæ familiæ] Claritudini Juniæ familiæ, & viro ordinis ſenatorii.

[3] Cytheram] Græciæ inſulam, juxta Maleam promontorium, *le Cap Malio*, poſitam. Nunc dicitur *Cerigo*. Vide notas & emendationes ad Annal. III, 69.

[4] Torquatam] Ejus ſtatua, velato capite, manibus ignem ſacrum præferens, exſtat apud Sponium, Miſcellanea Erudit. Antiq. pag. 150. cum hac inſigni inſcriptione:

IVNONI
IVNIAE C. SILANI F
TORQVATAE
SACERDOTI VESTALI
ANNIS LXIIII
CAELESTI PATRONAE
ACTIVS. L.

[5] Cyrenenses] Cyrenaicam, nunc *le déſert de Barca*, habitabant. Auditi ſunt autem Cyrenenſes, licet Cordus Cretæ proconſul fuiſſet, ut dictum eſt ſuprà cap. 38, quòd Creta & Cyrenaïca uni & eidem proconſuli parêrent, teſte Strabone XVII. pag. 840. Ὀγδόην δὲ (σατραπείαν) Κρήτην μετὰ τῆς Κυρηναίας.

[6] Ateio Capitone] De quo plura infrà cap. 75.

divinique

divinique juris ſciens, egregium publicum [1], & bonas domi artes dehoneſtaviſſet. A. U. C. 775. J. C. 22.

LXXI. Incessit dein religio, quonam in templo locandum foret donum, quod pro valetudine Auguſtæ equites Romani voverant Equeſtri Fortunæ: nam etſi delubra ejus deæ multa in Urbe, nullum tamen tali cognomento [2] erat: repertum eſt ædem eſſe apud Antium [3], quæ ſic nuncuparetur, « cunctaſque cærimonias Italicis in oppidis, templaque, & » numinum effigies, juris atque imperii Romani eſſe »: ita donum apud Antium ſtatuitur. Et quando de religionibus tractabatur, dilatum nuper reſponſum adversùs Servium Maluginenſem, flaminem Dialem, prompſit Cæſar; recitavitque decretum pontificum: « Quotiens valetudo adverſa flaminem » Dialem inceſſiſſet, ut, pontificis maximi arbitrio, pluſquam » binoctium abeſſet: dum ne diebus publici ſacrificii, neu ſæpius » quàm bis eumdem in annum ». Quæ, Principe Auguſto conſtituta, ſatis oſtendebant, annuam abſentiam & provinciarum adminiſtrationem Dialibus non concedi: memorabaturque L. Metelli, pontificis maximi, exemplum, qui Aulum Poſtumium, flaminem, attinuiſſet [4]. Ita ſors Aſiæ in eum, qui

[1] Egregium publicum] Ita quoque aſſiduus Taciti imitator Sulpitius Severus, Hiſt. Sacr. II. pag. 163. *Hoc fere modo homines, luce indigniſſimi, peſſimo exemplo necati, aut exſiliis multati: quod initio jure judiciorum & egregio publico defenſum.* Et Gellius VII, 3. *id, quod optimum eſſe publicum exiſtimabat.* Egregium publicum, idem eſt quod vulgò dicimus *le bien public.* Contrà Varro de Re Ruſt. I, 13. *Nunc villam urbanam quàm maximam ac politiſſimam habeant, dant operam: ac cum Metelli ac Luculli villis, peſſimo publico ædificatis, certant.*

[2] Nullum tamen tali cognomento] Ergo tunc dirutum templum Fortunæ Equeſtris, a Fulvio Flacco olim inauſpicatò factum, de quo Livius XL, 40. Val. Maxim. I, 1. num. 20. Nec emendandum, ut nonnullis placuit *Sequeſtri Fortunæ.* Vide eruditum Philippum a Turre, *Monumenta veteris Antii.* cap. 1. pag. 16.

[3] Apud Antium] Urbem Latii. Manent rudera apud locum, qui nunc dicitur *Capo d'Anzo.* Qui plura volet de Antio & Fortunâ Equeſtri Antiatum, adeat Vulpium, Soc. Jeſu. *Vetus Latium,* Tom. III. pag. 98 & ſeqq. Templi ruinas exhibet tabula XIV.

[4] Flaminem, attinuisset] Ad ſacra retinuiſſet. Hæc fuſiùs explicat Livius XXXVII, 51. *Patrum memoriâ certamen inter L. Metellum & Poſtumium Albinum fuerat. Conſulem illum cum C. Luctatio collegâ, in Siciliam ad claſſem proficiſcentem, ad ſacra retinuerat Metellus pontifex max.... Et in ſenatu & ad populum magnis contentionibus certatum eſt, & imperia inhibita ultro citroque, & pignora capta, & mulctæ dictæ, & tribuni appellati, & provocatum ad populum eſt. Religio ad poſtremum vicit, ut dicto audiens eſſet flamen pontifici; & mulctæ ex juſſu populi remiſſæ.*

consularium Maluginensi proximus erat, conlata.

A. U. C. 775. J. C. 22.

LXXII. Iisdem diebus Lepidus ab senatu petivit, « ut »basilicam Paulli [1], Æmilia monimenta, propriâ pecuniâ »firmaret ornaretque ». Erat etiam tum in more publica munificentia : nec Augustus arguerat Taurum [2], Philippum, Balbum, hostiles exuvias, aut exundantes opes, ornatum ad Urbis, & posterûm gloriam conferre : quo tum exemplo Lepidus, quamquam pecuniæ modicus, avitum decus recoluit. At Pompeii theatrum igne fortuito haustum, Cæsar exstructurum pollicitus est, « eò quòd nemo e familiâ restaurando sufficeret, »manente tamen nomine Pompeii ». Simul laudibus Sejanum extulit, « tamquam labore vigilantiâque ejus tanta vis unum »intra damnum stetisset » ; & censuêre patres « effigiem Seja»no [3], quæ apud theatrum Pompeii locaretur ». Neque multò pòst Cæsar, cùm Junium Blæsum, proconsulem Africæ, triumphi insignibus attolleret, « dare id se » dixit « honori »Sejani », cujus ille avunculus erat.

LXXIII. Ac tamen res Blæsi dignæ decore tali fuêre : nam Tacfarinas [4], quamquam sæpius depulsus, reparatis per intima Africæ auxiliis, huc adrogantiæ venerat, ut legatos ad

[1] Basilicam Paulli] Basilicam illam, seu porticum, in VIII Urbis regione exstruxerat Æmilius Paulus, qui consul fuit anno U. C. dcciv. Eam laudat Plinius XXXVI, 15. *Nonne inter magnifica basilicam Pauli columnis e Phrygibus mirabilem ?* Cicero ad Attic. IV. Ep. 16. *Quid quæris ? Nihil gratius illo monumento, nihil glorioſius.* Illam exhibet nummus familiæ Æmiliæ apud *Vaillant*, Famil. Roman. Tom. III. num. 39. Ex unâ parte caput Libertatis laureatum & velatum. Ex alterâ ipsa Basilica AEMILIA REF. S. C. M. LEPIDVS. *Æmilia refecta senatusconsulto. M. Lepidus.* Vide notas & emendationes ad Annal. III, 62.

[2] Arguerat Taurum] De illis operibus Velleius II, 89. ac maximè Suetonius in Aug. XXIX. *Multaque a multis exstructa sunt : sicut a Marcio Philippo, ædes Herculis Musarum : a Lucio Cornificio, ædes Dianæ ; ab Asinio Pollione, atrium Libertatis : a Munatio Planco, ædes Saturni : a Cornelio Balbo, theatrum : a Statilio Tauro, amphitheatrum : a Marco verò Agrippâ, complura & egregia.* Cl. Ernestus, Lipsium & Gronovium secutus, emendavit, *arcuerat*. Sed frustra. Sic enim infrà Annal. IV, 12. *Ut superbam fecunditate, subnixam popularibus studiis, inhiare dominationi apud Cæsarem arguerent.*

[3] Effigiem Sejano] Animosè & verè Seneca, Consol. ad Marciam. XXII. *Decernebatur illi statua in Pompeii theatro ponenda, quod exustum Cæsar reficiebat. Exclamavit Cordus : Tunc verè theatrum perire. Quis ergo non rumperetur, supra cineres Cn. Pompeii constitui Sejanum, & in monumentis maximi imperatoris consecrari perfidum militem ?*

[4] Tacfarinas] De illo suprà cap. 20. & Annal. II, 52.

Tiberium mitteret, « ſedemque » ultro « ſibi atque exercitui » ſuo » poſtularet, aut « bellum inexplicabile » minitaretur. Non aliàs magis ſuâ populique Romani contumeliâ indoluiſſe Cæſarem ferunt, quàm « quòd deſertor & prædo, hoſtium » more ageret. Ne Spartaco quidem [1], poſt tot conſularium » exercituum clades inultam Italiam urenti, quamquam Sertorii » atque Mithridatis [2] ingentibus bellis labaret reſpublica, da- » tum, ut pacto in fidem acciperetur: nedum, pulcherrimo » populi Romani faſtigio, latro Tacfarinas, pace & conceſ- » ſione agrorum redimeretur ». Dat negotium Blæſo, « cete- » ros quidem ad ſpem proliceret arma ſine noxâ ponendi; ipſius » autem ducis quoquo modo potiretur ». A. U. C. 775. J. C. 22.

LXXIV. Et RECEPTI eâ veniâ plerique : mox adverſùm artes Tacfarinatis, haud diſſimili modo belligeratum. Nam quia ille robore exercitûs impar, furandi melior, plures per globos incurſaret, eluderetque, & inſidias ſimul tentaret; tres inceſſus, totidem agmina parantur : ex quîs Cornelius Scipio legatus præfuit, quà prædatio in Leptitanos [3], & ſuffugia Garamantum; alio latere, ne Cirtenſium pagi impunè traherentur, propriam manum Blæſus filius duxit : medio, cum

[1] Ne Spartaco quidem] Anno Urbis conditæ dclxxxi. A. C. 73. Spartacus, Œnomaus & Crixus ſervile bellum in Italiâ concitarunt; Claudium Pulchrum legatum, ac Publium Varinium prætorem bello vicerunt; tandem a Licinio Craſſo ſuperati fortiter occubuerunt. Florus III, 20.

[2] Mithridatis] Pontici regis, odio in Romanos celeberrimi, qui cum Sertorio fœdus iniit anno U. C. dclxxx. Florus III, 5. Appian. in Mithridatic. pag. 216 & ſeqq.

[3] In Leptitanos] Cl. Erneſtus difficultatem Geographicam movet. *Quomodo*, inquit, *e finibus Leptitanorum ſuffugium* erat *in Garamantas, cùm Leptis ſit ad mare, Garamantes in interiori Africâ?* At ſi quis ad populorum ſitum attenderit, certè perſpiciet facillimam fuiſſe Tacfarinati prædationem in Leptitanos, & inde in Garamantas ſuffugium. Itaque in extremâ Byzacenâ, haud procul a Tritone fluvio, ita poſitus Cornelius Scipio, ut Leptitanos protegeret, ſimul immineret Garamantibus. Contrà verò in Numidiâ prope Ampſagam fluvium excubias agebat Blæſus filius, ne Cirtenſium pagi impunè traherentur. Scipionem inter & Blæſum filium medius Blæſus pater arcta & infenſa hoſtibus cuncta faciebat. Quoquò enim inclinaret Tacfarinas, occurrebat pars aliqua militis Romani. Si Africam peteret, in ore erat Blæſus pater, in latere dextro Blæſus filius, in ſiniſtro Cornelius Scipio. Si fortè versùs Blæſum filium aut Scipionem progrederetur, tum alteruter erat in tergo. Hæc debetur Tacito laus maxima, quòd inter Hiſtoricos nullus ſit rerum Geographicarum illo peritior. Leptitani, *la côte entre le golfe de Cabés & la Syrte.* Garamantes, *la partie occidentale du pays des Dates.* Cirtenſes, *la partie occidentale du royaume d'Alger.* Africa & Byzacena, *le royaume de Tunis.*

A. U. C. 775. J. C. 22.

delectis, castella & munitiones idoneis locis imponens, dux ipse arcta & infensa hostibus cuncta fecerat ; quia quoquò inclinarent, pars aliqua militis Romani in ore, in latere, & sæpe a tergo erat : multique eo modo cæsi, aut circumventi. Tunc tripartitum exercitum plures in manus dispergit, præponitque centuriones virtutis expertæ : nec, ut mos fuerat, actâ æstate retrahit copias, aut in hibernaculis veteris provinciæ [1] componit : sed ut in limine belli, dispositis castellis, per expeditos & solitudinum gnaros, mutantem mapalia [2] Tacfarinatem proturbat : donec, fratre ejus capto, regressus est, properantiùs tamen quàm ex utilitate sociorum, relictis per quos resurgeret bellum. Sed Tiberius pro confecto interpretatus, id quoque Blæso tribuit, ut *imperator* a legionibus salutaretur ; prisco erga duces honore, qui, bene gestâ republicâ, gaudio & impetu victoris exercitûs conclamabantur : erantque plures simul imperatores, nec super ceterorum æqualitatem : concessit quibusdam & Augustus id vocabulum ; ac tunc Tiberius Blæso postremùm [3].

LXXV. Obiere eo anno viri inlustres, Asinius Saloninus [4], M. Agrippâ & Pollione Asinio avis, fratre Druso insignis, Cæsarique progener destinatus : & Capito Ateius, de quo memoravi [5], principem in civitate locum studiis civilibus adsecutus ; sed avo centurione Sullano, patre prætorio. Consulatum [6]

[1] Veteris provinciæ] Provinciæ, quæ Africa dicebatur.

[2] Mutantem mapalia] Sallust. in Jugurth. XVIII. *Ædificia Numidarum agrestium, quæ mapalia illi vocant, oblonga, incurvis lateribus tuta, quasi navium carinæ sunt.* Vide & Livium XXX, 3.

[3] Blæso postremum] Id observatione dignum. Sic enim veteris populi mores obsolevêre, eviluêre virtutes.

[4] Asinius Saloninus] Dictus est Saloninus a Saloniis, Dalmatiæ populis, ab avo suo devictis. Ejus avi, Pollio Asinius & M. Vipsanius Agrippa. Drusi Cæsaris frater, quippe filius Vipsaniæ Agrippinæ, Drusi matris, quam Tiberius jam gravidam dimiserat. Tiberio progener destinatus, quòd ei destinata una ex Germanici filiabus. Vide notas & emendationes ad Annal. III, 75. Ibi stemma Pollionum, ad Annalium Taciti intelligentiam utilissimum, proponetur.

[5] De quo memoravi] Suprà cap. 70. & Annal. I, 76 & 79. *Atteium Capitonem*, virum eruditum, sed antiquiorem, memorat etiam Plinius XIV, 13.

[6] Consulatum] Anno U. C. dcclix. J. C. 6. consulatum gessêre M. Æmilius Lepidus & L. Arruntius. Iis suffecti C. Ateius Capito & C. Vibius Postumius. In tesserâ gladiatoriâ apud Muratori, Thes. Inscript. Tom. I. pag. ccxcix. C. VIB. C. ATEI. COS.

ei adceleraverat Auguſtus, ut Labeonem Antiſtium [1], iiſdem artibus præcellentem, dignatione ejus magiſtratûs anteiret. Namque illa ætas duo pacis decora [2] ſimul tulit: ſed Labeo incorruptâ libertate [3], & ob id famâ celebratior: Capitonis obſequium [4] dominantibus magis probabatur. Illi, quòd præturam intra ſtetit, commendatio ex injuriâ; huic, quòd conſulatum adeptus eſt, odium ex invidiâ oriebatur. A. U. C. 775. J. C. 22.

LXXVI. Et Junia [5], ſexageſimo quarto poſt Philippenſem aciem [6] anno, ſupremum diem explevit, Catone avunculo genita, C. Caſſii uxor, M. Bruti ſoror. Teſtamentum ejus multo

[1] Labeonem Antistium] De literato illo homine, ſed minutularum rerum amatore ridiculo, Plinius XXXV, 4. *Parvis gloriabatur tabellis, exſtinctus nuper in longâ ſenectâ Antiſtius Labeo Prætorius, etiam proconſulatu provinciæ Narbonenſis functus. Sed ea res in riſu & contumeliâ erat.* Ideo fortè, & ob nimiam in originibus latinarum vocum expiſcandis diligentiam, irriſus ab Horatio, I. Satyr. III, 82.

Labeone inſanior inter
Sanos dicatur.

[2] Duo pacis decora] Labeo Antiſtius & Ateius Capito duo fuêre pacis decora ob civilia legum ſtudia, quibus ita præſtitêre, ut juriſprudentiam, nullis ducibus hactenus mancipatam, in duas ſcholas diviſerint, teſte Pomponio, de origine Juris, Digeſt. I. Tit. II, 47. *Ex his Ateius conſul fuit: Labeo noluit, cùm offerretur ei ab Auguſto conſulatus, quo ſuffectus fieret, honorem ſuſcipere: ſed plurimùm ſtudiis operam dedit: & totum annum ita diviſerat, ut Romæ ſex menſibus cum ſtudioſis eſſet, ſex menſibus ſecederet, & conſcribendis libris operam daret. Itaque reliquit quadringenta volumina, ex quibus plurima inter manus verſantur. Hi duo primùm veluti diverſas ſectas fecerunt: nam Ateius Capito in his, quæ ei tradita fuerant, perſeverabat: Labeo ingenii qualitate & fiduciâ doctrinæ, qui & ceteris operis ſapientiæ operam dederat, plurima innovare inſtituit.* De utroque juriſconſulto, qui plura volet, adeat eruditum Gravinam, origines juris civilis, pag. 105 & ſeqq.

[3] Incorrupta libertate] Incorruptæ ejus libertatis, cùm Auguſtum ipſum alloqueretur, exempla ſuppeditant Dio LIV. pag. 531. Suetonius in Aug. LIV. Gellius XIII, 12.

[4] Capitonis obsequium] Ut capitonis obſequium, dominantibus probatum, adgnoſcatur, haud ſilendum, quod memorat Suetonius, de Illuſtr. Grammat. XXII. *Marcus Pomponius Marcellus, ſermonis latini exactor moleſtiſſimus.. cùm ex oratione Tiberium reprehendiſſet: affirmante Ateio Capitone, & eſſe illud Latinum, &, ſi non eſſet, futurum: certè jam inde mentitur, inquit, Capito. Tu enim, Cæſar, civitatem dare potes hominibus, verbis non potes.*

[5] Junia] D. Junius Silanus uxorem duxit Serviliam, M. Catonis Uticenſis ſororem. Iis genita Julia, cujus avunculus Cato. Soror erat M. Bruti, non ex patre, ſed ex matre Serviliâ, nuptâ olim M. Junio Bruto, Bruti patri. Junia nupſit C. Caſſio, & fortè etiam M. Lepido triumviro. Sic enim Velleius II, 88. *Marcus Lepidus, juvenis formâ, quàm mente melior; Lepidi ejus, qui triumvir fuerat reipublicæ conſtituendæ, filius; Juniâ, Bruti ſorore, natus.* Lepidi matrimonium ſilere potuit Tacitus, ut Catonem, Caſſium, & Brutum magis commendaret.

[6] Philippensem aciem] Pugnatum ad Philippos in Thraciâ anno U. C. DCCXII. A. C. 42. Manent adhuc Philipporum rudera, prope locum, qui nunc dicitur *la Cavale.*

A. U. C. 775. J. C. 22.

apud vulgum rumore fuit; quia, in magnis opibus, cùm ferme cunctos proceres cum honore nominaviſſet, Cæſarem omiſit: quod civiliter acceptum: neque prohibuit quominus laudatione pro roſtris, ceteriſque ſollemnibus funus cohoneſtaretur. Viginti clariſſimarum familiarum [1] imagines antelatæ ſunt, Manlii, Quinctii, aliaque ejuſdem nobilitatis nomina: ſed præfulgebant [2] Caſſius atque Brutus, eo ipſo quòd effigies eorum non viſebantur.

[1] CLARISSIMARUM FAMILIARUM] Affinitate cum Juniâ familiâ conjunctarum.

[2] PRÆFULGEBANT] Inter tot nobilitatis decora Brutus & Caſſius præfulgebant, eo ipſo, quòd, oppreſſâ libertate, eorum imagines non viſebantur. *Negatus honor gloriam intendit*, Annal. IV, 26.

BREVIARIUM

LIBRI QUARTI.

I. *ÆLII Sejani origo & mores.* II. *Militari & ſenatorio ambitu ad dominationem adſpirat.* III. *Qualem exercituum & reipublicæ ſtatum nactus.* VIII. *Primas dominandi ſpes, veneno Druſo Cæſari dato, auſpicatur, conſciâ uxore ejus Liviâ. Senatum morte Druſi mæſtum erigit Tiberius; patribusque commendat, ut imperii heredes, Germanici filios.* XII. *Iis, matrique Agrippinæ perniciem molitur Sejanus, ſcelerum ferox.* XIII. *Aliquot provinciarum legationes & accuſationes. Hiſtriones Italiâ pulſi.* XV. *Templum ab Aſiæ civitatibus Tiberio, Liviæ, & ſenatui decretum.* XVI. *De flamine Diali nova lex.* XVII. *Neronem & Druſum, Germanici filios, diis commendatos a pontificibus queritur Tiberius.* XVIII. *Quâ causâ promptiſſimos Germanici amicos ſubvertit Sejanus. Alii accuſati ac damnati.* XXIII. *In Africâ bello finem imponit Dolabella, cæſo Tacfarinate.* XXVII. *Mota per Italiam ſervilis belli ſemina ſtatim oppreſſa.* XXVIII. *Vibius Serenus a filio accuſatus. P. Suilius, Cremutius Cordus, aliique*

damnati. XXXVI. *Cyzicenis libertas adempta.* XXXVII. *Tiberius ſpernit templi honorem ab Hiſpanis oblatum.* XXXIX. *Sejanus, nimiâ fortunâ ſocors, Liviam ſibi uxorem petit.* XLI. *Matrimonii ſpe dejectus, Principem ad vitam procul Româ degendam impellit.* XLIII. *Legationes Græcorum de aſylorum jure.* XLIV. *Mors Cn. Lentuli & L. Domitii.* XLV. *L. Piſo in Hiſpaniâ interficitur.* XLVI. *Contuſis Thracum gentibus, triumphi inſignia accipit Poppæus Sabinus.* LII. *Claudia Pulchra adulterii accuſata & damnata.* LIII. *Agrippina maritum ſibi poſtulat, nec obtinet.* LV. *Undecim Aſiæ urbes certant, in quâ earum templum Tiberii ſtatueretur. Smyrnæi prælati.* LVII. *Tiberius in Campaniam ſecedit. Ibi repentino lapidum lapſu periclitantem, oppoſito corpore, periculo eximit Sejanus, ex eo major, & adversùs Germanici ſtirpem audacior.* LX. *Neronem adgreditur.* LXII. *Apud Fidenas amphitheatri caſu quinquaginta hominum millia debilitata, vel obtrita.* LXIV. *Romæ deuſtus mons Cælius.* LXVII. *In inſulam Capreas ſe abdit Tiberius. Sejanus apertis adversùm Agrippinam & Neronem inſidiis graſſatur.* LXVIII. *Titius Sabinus ob amicitiam Germanici ipſis Calendis Januarii punitur.* LXXI. *Mors Juliæ,*

Auguſti

Auguſti neptis. LXXII. *Friſii rebellant, & ægre repreſſi.* LXXV. *Agrippina, Germanici filia, Cn. Domitio nupta.*

Hæc ſexennio fere geſta.

A. U. C.	J. C.		
DCCLXXVI.	23.	*Coſſ.*	C. Asinio Pollione, C. Antistio Vetere.
DCCLXXVII.	24.	*Coſſ.*	Sergio Cornelio Cethego, L. Visellio Varrone.
DCCLXXVIII.	25.	*Coſſ.*	M. Asinio Agrippâ, Cosso Cornelio Lentulo.
DCCLXXIX.	26.	*Coſſ.*	Cn. Cornelio Lentulo Gætulico, C. Calvisio Sabino.
DCCLXXX.	27.	*Coſſ.*	M. Licinio Craſſo, L. Calpurnio Piſone.
DCCLXXXI.	28.	*Coſſ.*	Ap. Junio Silano, P. Silio Nervâ.

C. CORNELII TACITI ANNALES.

LIBER QUARTUS.

C. Asinio, C. Antiſtio conſulibus [1], nonus Tiberio annus erat compoſitæ reipublicæ, florentis domûs: (nam Germanici mortem inter proſpera ducebat) cùm repentè turbare fortuna cœpit; ſævire ipſe, aut ſævientibus vires præbere. Initium & cauſa penes Ælium Sejanum, cohortibus prætoriis præfectum, cujus de potentiâ ſuprà memoravi [2]: nunc originem, mores, &, quo facinore [3] dominationem raptum ierit, expediam. Genitus Vulſiniis [4], patre Sejo Strabone [5], equite Romano, & primâ juventâ C. Cæſarem [6], divi Auguſti nepotem, ſectatus, non ſine rumore Apicio diviti [7] & prodigo ſtuprum veno

A. U. C. 776. J. C. 23.

[1] C. Antistio coss.] C. Aſinius Pollio & C. Antiſtius Vetus conſules fuêre anno Urbis conditæ DCCLXXVI. Jeſu Chriſti 23. His conſulibus, in unitatem venit equeſter ordo, ut diximus Annal. III, 55. in notis & emendationibus.

[2] Supra memoravi] Annal. I, 24. II, 72.

[3] Quo facinore] Nece Druſi Cæſaris, infrà cap. 8.

[4] Genitus Vulsiniis] Volſinios appellat Plinius II, 52. *Volſinii, oppidum Tuſcorum opulentiſſimum, totum concrematum eſt fulmine.* Nunc *Bolſena* in Etruriâ.

[5] Sejo Strabone] Vide notas & emendationes ad Annal. IV, 1. Ibi Sejani ſtemma dabitur.

[6] C. Cæsarem] De quo ſuprà Annal. I, 3.

[7] Apicio diviti] Et prodigo homini, de quo Seneca conſol. ad Helviam X. *Apicius noſtrâ memoriâ vixit: qui in eâ urbe, ex quâ aliquando Philoſophi, velut corruptores juventutis, abire juſſi ſunt,*

dediſſe : mox Tiberium variis artibus devinxit adeò, ut obſcurum adversùm alios, ſibi uni incautum intectumque efficeret ; non tam ſolertiâ [1], (quippe iiſdem artibus victus eſt) quàm deûm irâ in rem Romanam, cujus pari exitio viguit, ceciditque. Corpus illi laborum tolerans, animus audax : ſuî obtegens, in alios criminator : juxtà adulatio [2] & ſuperbia : palam compoſitus pudor, intus ſumma apiſcendi libido : ejuſque causâ [3], modò largitio & luxus, ſæpius induſtria ac vigilantia, haud minùs noxiæ, quotiens parando regno finguntur.

A. U. C. 776. J. C. 23.

II. VIM præfecturæ [4], modicam antea, intendit, diſperſas per Urbem [5] cohortes una in caſtra conducendo ; ut ſimul imperia acciperent, numeroque & robore, & viſu inter ſe, fiducia ipſis, in ceteros metus crederetur [6]. Prætendebat « laſcivire » militem diductum : ſi quid ſubitum ingruat, majore auxilio

Scientiam popinæ profeſſus, diſciplinâ ſuâ ſæculum infecit : cujus exitum noſſe, operæ pretium eſt. Cùm ſeſtertiûm millies, monetæ Gallicæ libras 19455025, *in culinam congeſſiſſet, cùm tot congiaria Principum, & ingens capitolii vectigal ſingulis comeſſationibus exſorpſiſſet ; ære alieno oppreſſus, rationes ſuas tunc primùm coactus inſpexit. Superfuturum ſibi ſeſtertiûm centies*, monetæ Gallicæ libras 1945502, *computavit : & velut in ultimâ fame victurus, ſi in ſeſtertio centies vixiſſet, veneno vitam finivit. Quanta luxuria erat, cui ſeſtertiûm centies egeſtas fuit ?*

[1] NON TAM SOLERTIA] Non tam ſolertiâ dominationem obtinuit Sejanus, (quippe iiſdem artibus, quas adhibuerat, victus eſt) quàm deorum irâ in rem Romanam, cujus pari exitio viguit ceciditque. Ipſam Sejani mortem in rei Romanæ exitium ceſſiſſe docet infrà Tacitus Annal. VI, 51. Tiberius *obtectis libidinibus, dum Sejanum dilexit, timuitve : poſtremò in ſcelera ſimul ac dedecora prorupit.*

[2] JUXTA ADULATIO] Quanta adulatio, tanta ſuperbia.

[3] EJUSQUE CAUSA] Dominationem adipiſcendi cauſâ, modò largitionem & luxum adhibebat, ſæpius induſtriam ac vigilantiam, quæ haud minùs noxiæ ſunt, quàm largitio & luxus, quoties parando regno finguntur. Hæc vera, & egregiè dicta de Sejano ; qui adulatoria & falſa deſiderat, audiat Velleium II, 127. *Tiberius Cæſar Sejanum Ælium, principe equeſtris ordinis patre natum, materno verò genere clariſſimas, vetereſque & inſignes honoribus complexum familias, habentem conſulares fratres, conſobrinos, avunculum, ipſum verò laboris ac fidei capaciſſimum, ſufficiente etiam vigori animi compage corporis, ſingularem principalium onerum adjutorem in omnia habuit, atque habet ; virum ſeveritatis lætiſſimæ, hilaritatis priſcæ, actu otioſis ſimillimum, nihil ſibi vindicantem, eóque aſſequentem omnia, ſemper infra aliorum æſtimationes ſe metientem ; vultu vitâque tranquillum, animo exſomnem. In hujus virtutum æſtimatione jam pridem judicia civitatis cum judiciis principis certant.* Velleius hæc ſcribebat cùm viveret ac fermè imperaret Sejanus, quod haud ſatis attendit Cl. Rapin, *Inſtructions pour l'Hiſtoire*, XX. Velleii ſtudioſior, Tacito iniquior.

[4] VIM PRÆFECTURÆ] Vim præfecturæ cohortium prætoriarum, antea modicam, intendit, majoremque fecit.

[5] DISPERSAS PER URBEM] Et fortè *circa finitima oppida*, ut ſolitum, imperitante Auguſto. Sueton. in Aug. XLIX.

[6] METUS CREDERETUR] Diſperſas olim per Urbem prætorias cohortes una in

»pariter ſubveniri : & ſeveriùs acturos, ſi vallum ſtatuatur »procul Urbis inlecebris [1] ». Ut perfecta ſunt caſtra, inrepere paullatim militares animos, adeundo, appellando : ſimul centuriones ac tribunos ipſe deligere : neque ſenatorio ambitu [2] abſtinebat, clientes ſuos honoribus aut provinciis ornando, facili Tiberio, atque ita prono, ut *ſocium laborum*, non modò in ſermonibus, ſed apud patres & populum celebraret, colique per theatra & fora effigies ejus [3], interque principia legionum [4] ſineret. A. U. C. 776. J. C. 23.

III. CETERUM plena Cæſarum domus, juvenis filius [5], nepotes adulti [6], moram cupitis adferebant : &, quia vi tot ſimul corripere intutum, dolus intervalla ſcelerum poſcebat. Placuit tamen occultior via, & a Druſo incipere, in quem recenti irâ ferebatur. Nam Druſus impatiens æmuli, & animo commotior, orto fortè jurgio intenderat Sejano manus, & contrà tendentis os verberaverat. Igitur cuncta tentanti promptiſſimum viſum, ad uxorem ejus Liviam [7] convertere ; quæ ſoror Germanici, formæ initio ætatis indecoræ, mox pulchritudine præcellebat. Hanc, ut amore incenſus, adulterio pellexit : & poſtquam primi flagitii potitus eſt, (neque femina, amiſsâ pudicitiâ, alia abnuerit) ad conjugii ſpem, conſortium regni, & necem mariti impulit. Atque illa, cui avunculus Auguſtus [8], ſocer Tiberius, ex Druſo liberi, ſeque ac majores

caſtra conduxit, ut, cùm ſimul imperia acciperent, numero, robore, & viſu inter ſe majorem fiduciam ipſæ conciperent, vel concipere viderentur ; ceteri verò magis timerent, aut ſaltem timere exiſtimarentur. Hæc quidem vera novandæ rei cauſa. Verùm alia & minùs odioſa prætendebat Sejanus, ſcilicet laſcivire militem diſperſum ac diductum.

[1] PROCUL URBIS INLECEBRIS] Hac de re vide notas & emendationes ad Annal. IV, 2.

[2] SENATORIO AMBITU] Senatorum quoque gratiam aucupabatur.

[3] EFFIGIES EJUS] Ut dictum ſuprà Annal. III, 72.

[4] PRINCIPIA LEGIONUM] De principiis jam dictum Annal. I, 61. Ibi imagines imperatorum, tamquam divina & præſentia ſigna, a Romanis cultas dicetur infrà cap. 5. not. 6.

[5] JUVENIS FILIUS] Druſus, Tiberii filius.

[6] NEPOTES ADULTI] Filii Germanici, Tiberii nepotes.

[7] UXOREM EJUS LIVIAM] Liviam, ſororem Germanici, Druſi uxorem peſſimam. Vide ſtemma Cæſarum, num. 71.

[8] AVUNCULUS AUGUSTUS] Liviæ, Antoniâ genitæ, magnus avunculus erat Auguſtus. Vide ſtemma Cæſarum, num. 43, 42, 71.

& poſteros municipali adultero [1] fœdabat; ut pro honeſtis & præſentibus, flagitioſa & incerta exſpectaret. Sumitur in conſcientiam Eudemus, amicus ac medicus [2] Liviæ, ſpecie artis [3] frequens ſecretis: pellit domo Sejanus uxorem Apicatam, ex quâ tres liberos genuerat, ne pellici ſuſpectaretur [4]. Sed magnitudo facinoris metum, prolationes, diverſa interdum conſilia adferebat.

A. U. C. 776. J. C. 23.

IV. Interim anni principio, Druſus ex Germanici liberis togam virilem ſumpſit [5]; quæque fratri ejus Neroni decreverat ſenatus, repetita [6]: addidit orationem Cæſar, multâ cum laude filii ſui, « quòd patriâ benevolentiâ in fratris liberos [7] »foret ». Nam Druſus (quamquam arduum ſit, eòdem loci potentiam & concordiam eſſe) æquus adoleſcentibus, aut certè non adverſus habebatur. Exin vetus & ſæpe ſimulatum proficiſcendi in provincias conſilium refertur: « multitudinem »veteranorum » prætexebat Imperator, & « delectibus ſup»plendos exercitus: nam voluntarium militem deeſſe; ac ſi »ſuppeditet, non eâdem virtute ac modeſtiâ agere: quia ple»rumque inopes ac vagi ſponte militiam ſumant »: percenſuitque curſim numerum legionum, & quas provincias tutarentur. Quod mihi quoque exſequendum reor, quæ tum Romana copia in armis, qui ſocii reges, quantò ſit anguſtiùs imperitatum [8].

[1] Municipali adultero] Sejanum, municipalem adulterum appellat, quòd e municipio Vulſinienſi eſſet oriundus; ac proinde obſcurus & ignobilis.

[2] Eudemus, amicus ac medicus] Inter varias, & fortè acriores, artis medicæ criminationes, id recenſet Plin. XXIX, 1. Sect. 8. *Quid enim* arte medicâ *venenorum fertilius, aut unde plures teſtamentorum inſidiæ? Jam verò & adulteria etiam in Principum domibus, ut Eudemi in Liviâ Druſi Cæſaris.*

[3] Specie artis] Revera ſpecie artis, quæ ſcelera obtegeret.

[4] Ne pellici suspectaretur] Ne pellex Livia eam ſuſpectam haberet.

[5] Togam virilem sumpsit] Natus annos quatuordecim.

[6] Repetita] Ipſi quoque datum, ut munere capeſſendi vigintiviratûs ſolveretur; & quinquennio maturiùs, quàm per leges, quæſturam peteret. Suprà Annal. III, 29.

[7] In fratris liberos] In Germanici liberos. Germanicus a Tiberio fuerat adoptatus, ideo Druſi frater.

[8] Quanto sit angustius imperitatum] Quantò anguſtiùs ætate Tiberii imperitatum, quàm Trajani, optimi Principis, Germanici, Dacici, Parthici, Armeniæ & Meſopotamiæ domitoris, tempore, quo ſcribebat Tacitus. Principe Tiberio, Elephantine ac Syene clauſtra erant Romani imperii: Trajano imperante, rubrum ad mare patebat. Vide ſuprà Annal. II, 61.

V. ITALIAM utroque mari [1] duæ claſſes, Miſenum apud & Ravennam [2], proximumque Galliæ [3] litus roſtratæ naves præſidebant, quas Actiacâ victoriâ captas Auguſtus in oppidum Forojulienſe [4] miſerat, valido cum remige. Sed præcipuum robur Rhenum juxta [5], commune in Germanos Galloſque ſubſidium, octo legiones erant [6]. Hiſpaniæ recèns perdomitæ, tribus habebantur [7]. Mauros Juba rex [8] acceperat, donum populi Romani. Cetera Africæ, per duas legiones [9], parique numero Ægyptus: dehinc initio [10] ab Syriâ uſque ad flumen Euphraten, quantum ingenti terrarum ſinu ambitur, quatuor

A. U. C. 776. J. C. 23.

[1] UTROQUE MARI] Tyrrheno & Adriatico, quod Romani appellabant quoque mare inferum & ſuperum. Vagas antea reipublicæ claſſes certis locis diſtribuit Auguſtus: alteram *Miſeni*, *alteram Ravennæ*, *ad tutelam ſuperi & inferi maris collocavit*. Sueton. in Aug. XLIX. Mare ſuperum aut Adriaticum, nunc *le golfe de Veniſe*. Mare inferum aut Tyrrhenum, nunc *la mer de Toſcane*.

[2] MISENUM APUD ET RAVENNAM] Miſenum in mari Tyrrheno. Exſtant tantùm rudera ad Miſenum promontorium, nunc *Capo di Miſeno*. Ravennam in ſinu Adriatico, nunc *Ravenne*. Miſenatium claſſis, occidentalem imperii Romani partem præſidebat; Ravennatium verò, occidentalem.

[3] GALLIÆ] Galliæ Narbonenſis.

[4] IN OPPIDUM FOROJULIENSE] Nunc *Fréjus*. Plinio III, 4. *Forum Julii Octavanorum colonia, quæ Pacenſis appellatur, & claſſica*.

[5] RHENUM JUXTA] In ſuperiore & inferiore Germaniâ.

[6] OCTO LEGIONES ERANT] Vegetius II, 6. *Decem cohortibus legio plena fundatur, quæ habet pedites ſex millia centum, equites ſeptingentos viginti ſex.*... Ex his decem cohortibus *prima cohors reliquas & numero militum & dignitate præcedit. Nam genere atque inſtitutione literarum viros ſelectiſſimos quærit. Hæc enim ſuſcipit aquilam, quod præcipuum ſignum in Romano eſt ſemper exercitu, & totius legionis inſigne. Hæc imagines imperatorum, hoc eſt, divina & præſentia ſigna veneratur. Habet pedites mille centum quinque; equites loricatos centum triginta duos: & appellatur cohors milliaria. Hæc caput eſt legionis.*

[7] TRIBUS HABEBANTUR] Tribus legionibus habebantur.

[8] JUBA REX] Juba junior, ſenioris Jubæ filius, Maurorum regnum ab Auguſto acceperat anno U. C. DCCXXIV. A. C. 30. Dio LI. pag. 454. LIII. pag. 514. Strabo VI. pag. 288. Plinius V, 1. *Juba, Ptolemæi pater... ſtudiorum claritate memorabilior etiam, quàm regno.* De hoc literato, & Romanorum ſtudioſo, principe diligentiſſimè ſcripſit Cl. Sevin, *Mémoires de l'Academie Royale des Inſcriptions*, Tom. IV. pag. 457 & ſeqq. In nummis REX IVBA, caput Jubæ diadematum. Ex alterâ parte ΚΛΕΟΠΑΤΡΑ ΒΑCΙΛΙCCΑ. *Cleopatra regina*, Jubæ uxor, Cleopatræ & M. Antonii III viri filia. Vide Harduinum, Select. opera, pag. 102 & ſeq.

[9] PER DUAS LEGIONES] Una tantum legio Africam attinebat, teſte ipſo Tacito Hiſt. II, 97. IV, 48. Sed propter diverſos Tacfarinatis motus nona legio e Pannoniâ præſidio Africæ ducta fuerat, necdum in Pannoniam reportata Tacit. Annal. III, 9. IV, 23. Inde Tacitus duas legiones tribuit Africæ. Contrà verò Pannoniæ, quæ tres legiones habebat, duas tantùm aſſignat, quòd tertia ex Africa nondum redierat.

[10] DEHINC INITIO] Dehinc initio ab Syriâ ducto uſque ad flumen Euphraten, quantum ingenti terrarum ſinu ambitur, hæc omnia quatuor legionibus coërcita ſunt. Earum adhuc præſidio tuti accolæ Iberus & Albanus, aliique

legionibus coërcita; accolis Ibero [1], Albanoque [2], & aliis regibus, qui magnitudine noſtrâ proteguntur adversùm externa imperia. Et Thraciam [3] Rhœmetalces, ac liberi Cotyis; ripamque Danubii, legionum duæ in Pannoniâ [4], duæ in Mœſiâ [5] attinebant: totidem apud Dalmatiam [6] locatis, quæ poſitu regionis a tergo [7] illis, ac, ſi repentinum auxilium Italia poſceret, haud procul accirentur. Quamquam inſideret urbem proprius miles, tres urbanæ, novem prætoriæ [8] cohortes, Etruriâ [9] ferme Umbriâque [10] delectæ, aut vetere Latio [11], & coloniis antiquitus Romanis [12]. At apud idonea provinciarum [13] ſociæ triremes, alæque, & auxilia cohortium: neque multò ſecus in iis virium [14]: ſed perſequi incertum fuerit, cùm ex uſu

A. U. C. 776. J. C. 23.

reges, qui magnitudine noſtrâ proteguntur adversùm externa imperia Armenorum & Parthorum.

[1] IBERO] Iberia, nunc *la Géorgie.*

[2] ALBANOQUE] Albania, nunc *le Shirvan.*

[3] THRACIAM] Nunc *la Romanie.* Thraciam obtinebant Rhœmetalces, filius Rheſcuporidis, & liberi Cotyis, ut dictum eſt Annal. II, 67.

[4] DUÆ IN PANNONIA] Tres vulgò erant. Nunc duæ, quia tertia adhuc in Africâ, citò reditura, ut notatum ſuprà. Pannonia, nunc *la baſſe Hongrie & partie de l'Autriche.*

[5] IN MŒSIA] Nunc *la Servie & la Bulgarie.*

[6] DALMATIAM] *La Dalmatie.*

[7] A TERGO] A tergo illis legionibus, quæ erant in Pannoniâ & Mœſiâ.

[8] TRES URBANÆ, NOVEM PRÆTORIÆ] Ergò tunc imminutus urbanarum & prætoriarum cohortium numerus. Nam Dio LV. pag. 565. ait ſub Auguſto fuiſſe decem millia prætorianorum in X cohortes diviſos, & ſex millia urbanorum, ſeu Urbis præſidiariorum, in IV cohortes diſtributos. Septem vigilum cohortes meritò omiſit Tacitus. Militibus enim minimè annumerandi homines illi, reſtinguendis incendiis, agendiſque nocturnis vigiliis conſtituti. Inſigne eorum monumentum protulit Cl. Gori, Inſcr. Antiq. Tom. I. p. 125.

[9] ETRURIA] Nunc *la Toſcane.*

[10] UMBRIAQUE] Nunc *l'Ombrie.*

[11] VETERE LATIO] Vetus Latium Tiberim inter & Antium, *Capo d'Anzo*, continebatur.

[12] ANTIQUITUS ROMANIS] Dum viguit res Romana, non modò urbanæ & prætoriæ cohortes, ſed legiones omnes civibus Romanis conſtabant. Quâ lege nihil fuit ad gloriam ſplendidius, ad præſidium tutius. Sed jure civitatis pluribus dato, ac tandem ab Antonino Caracallâ cum omnibus, qui ſub Romano imperio erant, communicato, periit diſciplina militaris, & res Romana peſſumdata.

[13] APUD IDONEA PROVINCIARUM] At apud provincias, quæ ſeditionum & hoſtium periculis objectabantur, erant ſociorum triremes, alæ & auxilia cohortium. Scilicet tota res militaris Romanorum conſtabat legionibus, quæ Romanæ erant, & auxiliis, quæ *a ſociis, vel fœderatis gentibus mittebantur.* Veget. II, 1. In auxiliis erat ferme tantùm virium, quantùm in legionibus, ſi ſpectetur numerus, non verò ſi virtus. Hæc enim in legionibus præpollet. Unde ut ait Vegetius II, 2. *Legionibus auxilia, tamquam levis armatura, in acie jungebantur, ut in his præliandi magis adminiculum eſſet, quàm principale ſubſidium.*

[14] IN IIS VIRIUM] De militaribus imperii Romani viribus ætate Tiberii, vide notas & emend. ad Annal. IV, 5.

temporis

temporis huc illuc mearent, gliſcerent numero, & aliquando minuerentur. A. U. C. 776. J. C. 23.

VI. CONGRUENS crediderim recenſere ceteras quoque reipublicæ partes, quibus modis ad eam diem habitæ ſint; quando Tiberio mutati in deterius principatûs initium ille annus attulit. Jam primùm publica negotia, & privatorum maxima, apud patres tractabantur: dabaturque primoribus diſſerere; & in adulationem lapſos, cohibebat ipſe. Mandabatque honores, nobilitatem majorum, claritudinem militiæ, inluſtres domi artes ſpectando; ut ſatis conſtaret, non alios potiores fuiſſe. Sua conſulibus, ſua prætoribus ſpecies: minorum quoque magiſtratuum exercita poteſtas; legeſque, ſi majeſtatis quæſtio [1] eximeretur, bono in uſu. At frumenta, & pecuniæ vectigales, cetera publicorum fructuum, ſocietatibus equitum Romanorum [2] agitabantur. Res ſuas [3] Cæſar ſpectatiſſimo cuique, quibuſdam ignotis ex famâ mandabat; ſemelque adſumpti tenebantur; prorſus ſine modo, cùm plerique iiſdem negotiis inſeneſcerent. Plebes acri quidem annonâ fatigabatur: ſed nulla in eo culpa ex principe: quin infecunditati terrarum [4], aut aſperis maris [5] obviam iit, quantum impendio, diligentiâque poterat. Et ne provinciæ novis oneribus turbarentur, utque vetera, ſine avaritiâ aut crudelitate magiſtratuum, tolerarent, providebat: corporum verbera, ademptiones bonorum aberant.

VII. RARI per Italiam Cæſaris agri; modeſta ſervitia [6], intra paucos libertos domus: ac ſi quando cum privatis diſceptaret, forum & jus [7]. Quæ cuncta, non quidem comi viâ, ſed

[1] SI MAJESTATIS QUÆSTIO] Si eximeretur quæſtio de criminibus majeſtatis, quæ cuivis, ac leviſſimis de cauſis, imputabantur.

[2] SOCIETATIBUS EQUITUM ROMANORUM] Qui hæc a fiſco redimebant. Vide ſupplement. Annal. X, 32.

[3] RES SUAS] Res verò ſuas Tiberius ſpectatiſſimo cuique, nonnumquam etiam quibuſdam ignotis, ſed famâ celebratis, mandabat.

[4] INFECUNDITATI TERRARUM] Ob porticus, deambulationes, balnea, vivaria, villas, maxima terrarum infecunditas.

[5] ASPERIS MARIS] Ex Africâ & Ægypto frumenta in Italiam aſportabantur: inde maris aſpera.

[6] MODESTA SERVITIA] Modeſta ſervitia, nec gratiâ, nec faſtu tumida. Ne enim de ſervorum paucitate accipias. Id peccavit Davanzati, *non turbe di ſchiavi*. Bene Cl. Gordon, *the behaviour of his ſlaves modeſt.*

[7] FORUM ET JUS] Forum & jus Principem inter ac privatos dijudicabant.

horridus, ac plerumque formidatus, retinebat tamen, donec
A. U. C. 776. J. C. 23. morte Druſi verterentur [1]: nam dum ſuperfuit, mansêre; quia Sejanus, incipiente adhuc potentiâ, bonis conſiliis noteſcere volebat; & ultor metuebatur [2], non occultus odii, & crebrò querens, « incolumi filio, adjutorem imperii alium vocari: & » quantum ſupereſſe ut collega dicatur? Primas dominandi » ſpes in arduo: ubi ſis ingreſſus, adeſſe ſtudia & miniſtros: ex- » ſtructa jam, ſponte præfecti, caſtra [3]; datos in manum mili- » tes: cerni effigiem ejus in monimentis Cn. Pompeii [4]: com- » munes illi cum familiâ Druſorum fore nepotes [5]: precandam » poſt hæc modeſtiam [6], ut contentus eſſet ». Neque rarò, neque apud paucos talia jaciebat: & ſecreta quoque ejus, corruptâ uxore, prodebantur.

VIII. Igitur Sejanus maturandum ratus, deligit venenum, quo paullatim inrepente, fortuitus morbus adſimularetur: id Druſo datum per Lygdum ſpadonem, ut octo poſt annos [7] cognitum eſt. Ceterùm Tiberius per omnes valetudinis

[1] Morte Drusi verterentur] Deſinant ergo Tacitum calumniari: eumque virtutum & vitiorum æſtimatorem æquiſſimum fuiſſe; nec malorum, ſed optimorum principum præceptorem eſſe fateantur.

[2] Et ultor metuebatur] Et ultor metuebatur Druſus, non occultus odii, & crebrò querens: incolumi filio, adjutorem imperii alium a Tiberio vocari; & quantum ſupereſſe, ut Sejanus collega dicatur? Primas quidem dominandi ſpes arduas eſſe ac difficiles. At, ubi illas ſis ingreſſus, ſtatim adeſſe ſtudia & miniſtros. Exſtructa jam ſponte Sejani caſtra prætoria; datos in illius manum milites; cerni effigiem ejus in Cn. Pompeii monumentis; brevì communes illi cum Druſorum familiâ futuros nepotes: ac tandem precandam fore modeſtiam, ut contentus vivat. Fortè ſcripſerat Tacitus, & *Druſus ultor metuebatur*. Aliter vix obſcuritatem excuſes.

[3] Castra] Ut dictum ſuprà cap. 2.

[4] In monimentis Cn. Pompeii] Suprà Annal. III, 72.

[5] Fore nepotes] Jam enim Druſo, filio Claudii, Germanici fratris, ſocer Sejanus fuerat deſtinatus. Annal. III, 29. Verùm licèt Druſus ille paucis diebus poſt ſponſalia mortuus eſſet, teſte Suetonio in Claud. XXVII, facile tamen fuit Sejano novas nuptias obtinere, ſibique nepotes ex Druſorum familiâ adpromittere. Nihil eſt ergo cur tot difficultates comminiſcatur Lipſius. De Druſo vide ſtemma Cæſarum, n. 102.

[6] Precandam post hæc modestiam] Hæc ne intelligas de deâ Modeſtiâ, quæ apud Romanos nulla memoratur, ſed de ipſâ virtute, verè precandâ Sejano, viro minimè modeſto. In editione principe aliiſque optimis *modeſtiam*, non verò *Modeſtiam*, ut placuit Lipſio, quem tamen ægre arguerim, cùm de Tacito ſit tam bene meritus.

[7] Octo post annos] Anno U. C. dcclxxxiv. quo ſcelus per Apicatam, Sejani uxorem, & tormentis Eudemi ac Lygdi patefactum eſt, ut dicetur infrà cap. 11. Vide & Dionem LVIII. pag. 628. Nos quoque diximus in ſupplement. Annal. V, 44.

ejus dies, nullo metu, an ut firmitudinem animi oſtentaret, etiam defuncto, necdum ſepulto, curiam ingreſſus eſt: conſuleſque, ſede vulgari [1], per ſpeciem mæſtitiæ ſedentes, honoris locique admonuit; & effuſum in lacrimas ſenatum, victo gemitu, ſimul oratione continuâ erexit. « Non quidem ſibi » ignarum, poſſe argui, quòd tam recenti dolore ſubierit oculos » ſenatûs: vix propinquorum adloquia tolerari, vix diem aſpici » a pleriſque lugentium: neque illos imbecillitatis damnandos; » ſe tamen fortiora ſolatia e complexu reipublicæ petiviſſe ». Miſeratuſque « Auguſtæ extremam ſenectam, rudem adhuc » nepotum [2], & vergentem ætatem ſuam, ut Germanici liberi, » unica præſentium malorum levamenta, inducerentur », petivit. Egreſſi conſules firmatos adloquio adoleſcentulos, deductoſque ante Cæſarem ſtatuunt. Quibus adprehenſis, « Patres conſcripti, hos », inquit, « orbatos parente, tradidi » patruo ipſorum [3], precatuſque ſum, quamquam eſſet illi » propria ſoboles, ne ſecus quàm ſuum ſanguinem foveret ac » tolleret, ſibique & poſteris conformaret. Erepto Druſo, preces » ad vos converto, diiſque & patriâ coram obteſtor, Auguſti » pronepotes, clariſſimis majoribus genitos ſuſcipite, regite: » veſtram meamque vicem explete. Hi vobis [4], Nero & Druſe, » parentum loco: ita nati eſtis, ut bona malaque veſtra ad rem» publicam pertineant ».

A. U. C. 776. J. C. 23.

IX. Magno ea fletu, & mox precationibus fauſtis audita; ac, ſi modum orationi poſuiſſet, miſericordiâ ſuî gloriâque animos audientium impleverat: ad vana & totiens inriſa revolutus, « de reddendâ republicâ: utque conſules, ſeu quis alius, » regimen ſuſciperent », vero quoque & honeſto fidem dempſit.

[1] Sede vulgari] In imis ſenatorum ſubſelliis, non verò in conſulum ſede, quæ ſublimior.

[2] Rudem adhuc nepotum] Miſeratus Auguſtæ extremam ſenectam, rudem adhuc nepotum ætatem, & ſuam vergentem. *Rudem*, id eſt, nondum adultam, & artis regnandi rudem. A ceteris omnibus diſſentiens, Illuſtr. Huetius ita explicat: *Auguſtam rudem adhuc nepotum*, id eſt, *quæ nondum nepotum funeribus aſſueviſſet. Solum enim Germanicum tunc amiſerat.* Quod an cuiquam ſit approbaturus neſcio.

[3] Patruo ipsorum] Druſo, patruo adoptionis jure, non re.

[4] Hi vobis] Converſus ad filios Germanici, & ſenatores monſtrando, hæc loquitur Tiberius.

Memoriæ Druſi eadem, quæ in Germanicum [1], decernuntur; pleriſque additis, ut ferme amat poſterior adulatio. Funus imaginum pompâ maximè inluſtre fuit, cùm origo Juliæ gentis Æneas, omneſque Albanorum reges, & conditor Urbis Romulus, pòſt Sabina nobilitas, Attus Clauſus [2], ceteræque Claudiorum effigies, longo ordine ſpectarentur.

A. U. C. 776. J. C. 23.

X. In tradenda morte Druſi, quæ plurimis maximéque fidis auctoribus memorata ſunt, retuli: ſed non omiſerim eorumdem temporum rumorem, validum adeò, ut nondum exoleſcat. « Corruptâ ad ſcelus Liviâ, Sejanum Lygdi quoque » ſpadonis animum ſtupro vinxiſſe: quòd is Lygdus [3] ætate » atque formâ carus domino, interque primores miniſtros erat: » deinde, inter conſcios ubi locus veneficii tempuſque compo- » ſita ſint, eò audaciæ provectum, ut verteret; & occulto in- » dicio Druſum veneni in patrem arguens, moneret Tiberium, » vitandam potionem, quæ prima ei, apud filium epulanti, of- » ferretur. Eâ fraude tum ſenem [4], poſtquam convivium inierat, » exceptum poculum Druſo tradidiſſe; atque illo ignaro, & » juveniliter hauriente, auctam ſuſpicionem, tamquam metu » & pudore, ſibimet inrogaret mortem, quam patri ſtruxerat ».

XI. Hæc vulgò jactata, ſuper id, quòd [5] nullo auctore certo firmantur, promptè refutaveris. Quis enim mediocri prudentiâ, nedum Tiberius, tantis rebus exercitus, inaudito filio exitium offerret, idque ſuâ manu, & nullo ad pænitendum regreſſu? Quin potiùs miniſtrum veneni excruciaret, auctorem exquireret; inſitâ denique, etiam in extraneos, cunctatione & morâ, adversùm unicum, & nullius antè flagitii compertum, uteretur. Sed quia Sejanus facinorum omnium repertor

[1] Eadem quæ in Germanicum] Hæc vide Annal. II, 83.

[2] Attus Clausus] Anno U. C. ccl. A.C. 504. Attus Clauſus e Sabinis, magnâ clientum comitatus manu, Romam transfugit, ibique appellatus *Appius Claudius*, auctor fuit gentis Claudiæ. Livius II, 16. Vide & infrà Annal. XI, 24.

[3] Is Lygdus] *Lygdus* redundat: vixque latinæ aures patiantur, Librariorum, aut ſcioli, additamentum eſt, ut jam monuit Cl. Erneſtus.

[4] Tum senem] Exiſtimat Cl. Erneſtus emendandum, *eâ fraude captum ſenem*. Quod tamen probare vix auſim. Neſcio quid duri ſonat *captum ſenem . . . exceptum poculum*. Mallem *victum ſenem*.

[5] Super id quod] Hæc vulgò jactata, nec ullo auctore certo firmata, promptè refutaveris.

habebatur, ex nimiâ caritate in eum Cæſaris, & ceterorum in utrumque odio, quamvis fabuloſa & immania credebantur: atrociore ſemper famâ [1] erga dominantium exitus. Ordo alioqui ſceleris per Apicatam Sejani proditus, tormentis Eudemi ac Lygdi patefactus eſt: neque quiſquam ſcriptor tam infenſus exſtitit, ut Tiberio objectaret, cùm omnia alia conquirerent, intenderentque. Mihi tradendi arguendique rumoris cauſa fuit, ut, claro ſub exemplo, falſas auditiones depellerem, peteremque ab iis, quorum in manus cura noſtra venerit, ne divulgata atque incredibilia, aviḍè accepta, veris, neque in miraculum corruptis, antehabeant. A. U. C. 776. J. C. 23.

XII. CETERUM laudante filium [2] pro roſtris Tiberio, ſenatus populuſque habitum ac voces dolentum ſimulatione magis quàm libens induebat, domumque Germanici revireſcere occulti lætabantur. Quod principium favoris, & mater Agrippina, ſpem malè tegens, perniciem adceleravêre. Nam Sejanus, ubi videt mortem Druſi inultam interfectoribus, ſine mærore publico eſſe, ferox ſcelerum, & quia prima provenerant, volutare ſecum, quonam modo Germanici liberos perverteret, quorum non dubia ſucceſſio: neque ſpargi venenum in tres poterat, egregiâ cuſtodum fide, & pudicitiâ Agrippinæ impenetrabili. Igitur contumaciam [3] ejus inſectari, vetus Auguſtæ odium, recentem Liviæ conſcientiam exagitare, ut « ſuperbam, fecunditate ſubnixam, popularibus ſtudiis inhiare dominationi », apud Cæſarem arguerent. Atque hæc callidis [4]

[1] ATROCIORE SEMPER FAMA] Verè & eleganter dictum. Atrocior ſemper eſt fama erga dominantium exitus. Nec, ut vulgus hominum, moriuntur Principes. Semper vel ſuo, vel aliorum, ſcelere exſtincti dicuntur.

[2] LAUDANTE FILIUM] Hæc illuſtrat Seneca, Conſol. ad Marciam XV. *Tiberius Cæſar, & quem genuerat, & quem adoptaverat, amiſit: ipſe tamen pro roſtris laudavit filium, ſtetitque in conſpectu, poſito corpore, interjecto tantummodo velamento, quod pontificis oculos a funere arceret, &, ſlente populo Romano, non flexit vultum: experiendum ſe dedit Sejano ad latus ſtanti, quàm patienter poſſet ſuos perdere.* Tacitum Senecâ morum hominumque prudentiorem eſſe nemo non videt.

[3] IGITUR CONTUMACIAM] Igitur contumaciam Agrippinæ inſectari, vetus Juliæ Auguſtæ odium, recentem Liviæ, olim Druſi uxoris, nunc pellicis Sejani conſcientiam exagitare, ut apud Cæſarem arguerent Agrippinam, ſuperbam, fecunditate ſubnixam, popularibus ſtudiis inhiare dominationi.

[4] ATQUE HÆC CALLIDIS] Atque hæc dictitare callidis criminatoribus, inter

criminatoribus: inter quos delegerat Julium Poſtumum, per adulterium Mutiliæ Priſcæ inter intimos aviæ, & conſiliis ſuis peridoneum: quia Priſca, in animo Auguſtæ valida, anum, ſuâpte naturâ potentiæ anxiam, inſociabilem nurui efficiebat. Agrippinæ quoque proximi inliciebantur, pravis ſermonibus tumidos ſpiritus perſtimulare.

A. U. C. 776. J. C. 23.

XIII. At Tiberius, nihil intermiſſâ rerum curâ, negotia pro ſolatiis accipiens, jus civium, preces ſociorum tractabat. Factaque, auctore eo, ſenatuſconſulta, « ut civitati »Cibyraticæ [1] apud Aſiam, Ægienſi [2] apud Achaiam motu »terræ labefactis, ſubveniretur remiſſione tributi in trien»nium ». Et Vibius Serenus, proconſul ulterioris Hiſpaniæ [3], de vi publicâ [4] damnatus, ob atrocitatem morum, in inſulam Amorgum [5] deportatur. Carſidius Sacerdos, reus, tamquam frumento hoſtem Tacfarinatem juviſſet, abſolvitur; ejuſdemque criminis C. Graccus. Hunc comitem exſilii admodum infantem, pater Sempronius [6] in inſulam Cercinam [7] tulerat. Illic adultus inter extorres, & liberalium artium neſcios, mox per

quos delegerat Julium Poſtumum per adulterium Mutiliæ Priſcæ inter intimos aviæ Auguſtæ, & conſiliis ſuis peridoneum: quia Priſca, in animo Auguſtæ valida, anum *Auguſtam*, ſuâpte naturâ potentiæ anxiam, inſociabilem Agrippinæ efficiebat. Vide notas & emendationes ad Annal. IV, 12.

1 Civitati Cibyraticæ] In antiquo marmore civitatum Aſiaticarum, a Tiberio reſtitutarum, de quo mentio facta Annal. II, 47. CIBYRA. Oppidum erat Phrygiæ ad Mæandrum, Laodiceæ proximum. Nunc periit.

2 Ægiensi] Perperam in vulgatis libris *Ægirenſi* vel *Æginenſi*. Emendandum *Ægienſi* rectè monuit Cl. Bulifon, apud Grævium Antiq. Græc. Tom. VII. pag. 488. Ita quoque Seneca Nat. Quæſt. VI, 25. *Cùm laboravit Ægium, tam propinquas illi Patras de motu ſolùm audiviſſe.* Urbs illa, quia Græca fuit, non memoratur inter urbes Aſiaticas, quæ Coloſſum, memoris animi teſtem, Tiberio dicavêre. De illâ verò Plinius IV, 5. inter Achaiæ provinciæ urbes... *Ægion.* Videtur haud procul fuiſſe ab urbe, quæ nunc dicitur *Voſtitza*.

3 Ulterioris Hispaniæ] Id eſt, Bæticæ & Luſitaniæ, *le Portugal*, *l'Andalouſie & le royaume de Grenade.*

4 De vi publica] Lege Juliâ de vi publicâ tenetur, qui, cùm poteſtatem imperiumve habet, civem Romanum adversùs provocationem necaverit, verberaverit, juſſeritve quid fieri, aut quid in collum injecerit, ut torqueatur. Item quod ad legatos, oratores, comiteſve attinebit, ſi quis quem eorum pulſaſſe, ſive injuriam eis feciſſe arguetur. Vide Ant. Auguſtinum de legibus, pag. 86 & 87.

5 In insulam Amorgum] Ægæi maris inſulam, nunc *Amorgo*.

6 Sempronius] De Sempronio Gracco ejuſque exſilii cauſis dictum eſt Annal. I, 53.

7 In insulam Cercinam] Nunc *Kerkeni*, ad lævum minoris Syrtis, hodie *le Golfe de Cabés.*

Africam ac Siciliam mutando ſordidas merces ſuſtentabatur: nec tamen effugit magnæ fortunæ pericula. Ac ni Ælius Lamia, & L. Apronius, qui Africam obtinuerant [1], inſontem protexiſſent, claritudine infauſti generis, & paternis adverſis foret abſtractus. A. U. C. 776. J. C. 23.

XIV. Is QUOQUE annus legationes Græcarum civitatum habuit, Samiis [2] « Junonis », Cois [3] « Æſculapii delubro, » vetuſtum aſyli jus ut firmaretur », petentibus. Samii decreto Amphictyonum [4] nitebantur, quîs præcipuum fuit rerum omnium judicium, quâ tempeſtate Græci, conditis per Aſiam urbibus, orâ maris potiebantur. Neque diſpar apud Coos antiquitas; & accedebat meritum ex loco. Nam cives Romanos templo Æſculapii induxerant, cùm, juſſu regis Mithridatis, apud cunctas Aſiæ inſulas & urbes trucidarentur [5]. Variis dehinc & ſæpius inritis prætorum queſtibus, poſtremò Cæſar « de immodeſtiâ hiſtrionum » retulit. « Multa ab iis in publicum » ſeditiosè, fœda per domos tentari: Oſcum quondam ludi» crum [6], leviſſimæ apud vulgum oblectationis, eò flagitiorum » & virium veniſſe, ut auctoritate patrum coërcendum ſit ». Pulſi tum hiſtriones Italiâ.

[1] QUI AFRICAM OBTINUERANT] Id eſt, qui fuerant Africæ proconſules. De L. Apronio, ſuprà III, 21. De Ælio Lamiâ, infrà Annal. VI, 27.

[2] SAMIIS] Samos, Ægæi maris inſula, nunc *Samo*. Urbis principis rudera adhuc videntur haud procul ab urbe *Megali Kora*. Juno in nummis CAMIΩN frequens.

[3] COIS] Cos, nunc *Stan-co*, Ægæi maris inſula, patria Hippocratis, ſacra Æſculapio, quem exhibent KΩIΩN nummi.

[4] AMPHICTYONUM] Amphictyones, publicum Græciæ concilium ab Acriſio inſtitutum; vere Delphis, autumno ad Thermopylas conveniebant, ut tum de re Græcorum publicâ, tum de ſacris ſimul conſultarent. Eruditiſſimè de Amphictyonibus ſcripſit Ant. Van-Dale, Diſſertationes de Antiq. & marmor. Diſſ. VI.

[5] TRUCIDARENTUR] Dum mutuis Marii Syllæque odiis Roma laborabat, cives Romanos Aſia tota Mithridatis juſſu ad condictum diem trucidavit anno U. C. DCLXVI. A. C. 88. Trucidatos C L M. uno die tradit Plutarchus in Syllâ, pag. 467.

[6] OSCUM QUONDAM LUDICRUM] Ab Oſcis, Campaniæ populis, ab Etruriâ oriundis, reperta ludicra illa levis ac futilis oblectationis, quæ tamen eò flagitiorum atque etiam virium pervenerant, ut tandem auctoritate patrum coërcenda fuerint. De eorum origine vide Livium VII, 2. Strabo quoque V. pag. 233. fabulas illas Oſcas, Oſco ſermone & cum patrio certamine habitas memorat. Atellanæ etiam appellabantur. Oſcorum gens perierat: ſed ſermo, carmina, & mimi apud Romanos remanſerant, teſte Strabone loc. cit.

A. U. C. 776. J. C. 23.

XV. IDEM annus alio quoque luctu Cæsarem adficit, alterum ex geminis [1] Drusi liberis exstinguendo: neque minùs morte amici. Is fuit Lucilius Longus, omnium illi tristium lætorumque socius, unusque e senatoribus Rhodii secessûs comes. Ita, quamquam novo homini, censorium funus [2], effigiem apud forum Augusti, publicâ pecuniâ patres decrevêre; apud quos etiam tum cuncta tractabantur: adeò ut procurator Asiæ Lucilius Capito, accusante provinciâ, causam dixerit, magnâ cum adseveratione Principis, « non se jus nisi in servitia, » & pecunias familiares dedisse: quòd si vim prætoris usurpasset, » manibusque militum usus foret, spreta in eo mandata sua: » audirent socios ». Ita reus, cognito negotio, damnatur [3]. Ob quam ultionem, & quia priore anno in C. Silanum [4] vindicatum erat, decrevêre Asiæ urbes « templum Tiberio [5] matrique » ejus, ac senatui ». Et permissum statuere: egitque Nero [6] grates eâ causâ patribus atque avo, lætas inter audientium adfectiones, qui, recenti memoriâ Germanici, illum aspici, illum audiri rebantur: aderantque juveni modestia, ac forma, principe viro digna, notis in eum Sejani odiis, ob periculum gratiora.

XVI. SUB idem tempus « de flamine Diali, in locum Ser- » vii Maluginensis [7] defuncti legendo, simul rogandâ novâ » lege », differuit Cæsar. « Nam patricios confarreatis paren- » tibus [8] genitos, tres simul nominari, ex quîs unus legeretur,

[1] ALTERUM EX GEMINIS] Quadrimus erat. De illo suprà Annal. II, 84. Vide & stemma Cæsarum, num. 73.

[2] CENSORIUM FUNUS] Id est, quale, censore mortuo, celebrabatur. Purpuream vestem fuisse censorii funeris insigne docet Polybius VI. pag. 495. Quemadmodum censoria dignitas omnium maxima, ita quoque funerum magnificentissimum fuit censorium. Illo viri illustres, ipsique imperatores celebrabantur. Vide Kirchmannum de funeribus I, 4. Meursium de funere, XVI.

[3] DAMNATUR] Et in exsilium mittitur, ut docet Dio LVII. pag. 618.

[4] IN C. SILANUM] De illo suprà Annal. III, 66 & seqq.

[5] TEMPLUM TIBERIO] De hoc templo plura dicentur infrà cap. 55 & 56.

[6] NERO] Liberorum Germanici natu maximus.

[7] SERVII MALUGINENSIS] De illo suprà Annal. III, 58 & 71.

[8] CONFARREATIS PARENTIBUS] Parentibus confarreatione conjunctis genitos. *In sacris nihil religiosius confarreationis vinculo erat*, Plin. XVIII, 3. Usu quidem, vel coemptione initum matrimonium: at illud unum apud Romanos sanctissimum habebatur, quod confarreatione sacratum. De ritibus confarreationis vide notas & emendationes ad Annal. IV, 16. Ibi tota hæc Tiberii oratio explanabitur.

vetusto

» vetuſto more ; neque adeſſe, ut olim, eam copiam, omiſsâ » confarreandi adſuetudine, aut inter paucos retentâ : pluresque ejus rei cauſas » adferebat; « potiſſimam, penes incuriam » virorum feminarumque. Accedere ipſius cærimoniæ difficultates, quæ conſultò vitarentur; & quando exiret e jure patrio, qui id flaminium apiſceretur, quæque in manum flaminis conveniret. Ita medendum ſenatûs decreto, aut lege; » ſicut Auguſtus quædam ex horridâ illâ antiquitate, ad præſentem uſum flexiſſet ». Igitur tractatis religionibus, placitum « inſtituto flaminum nihil demutari » : ſed lata lex, quâ « flaminica Dialis ſacrorum cauſâ in poteſtate viri, cetera promiſcuo feminarum jure ageret » : & filius Maluginenſis patri ſuffectus [1]. Utque gliſceret dignatio ſacerdotum, atque ipſis promptior animus foret ad capeſſendas cærimonias, decretum « Corneliæ virgini, quæ in locum Scantiæ capiebatur [2], « LLS. $\overline{XX}$ [3] ; & quotiens Auguſta theatrum introiſſet, ut » ſedes inter Veſtalium conſideret ».

A. U. C. 776. J. C. 23.

XVII. Cornelio Cethego, Viſellio Varrone conſulibus [4] pontifices, eorumque exemplo ceteri ſacerdotes, cùm pro incolumitate Principis vota ſuſciperent [5], Neronem quoque & Druſum iiſdem diis commendavêre; non tam caritate juvenum, quàm adulatione : quæ moribus corruptis, perinde anceps [6] ſi nulla, & ubi nimia eſt. Nam Tiberius haud umquam

A. U. C. 777. J. C. 24.

[1] Patri suffectus] De Dialibus, ſeu Jovis flamine & flaminicâ, nihil illuſtrius hoc Taciti loco habet antiquitas.

[2] In locum Scantiæ capiebatur] Ut eſſet flaminica.

[3] LLS $\overline{XX}$.] Vicies centena millia ſeſtertiûm, ſeu monetæ Gallicæ libras 3892 52.

[4] Varrone coss.] Ser. Cornelius Cethegus & L. Viſellius Varro conſules fuêre anno Urbis conditæ dcclxxvii. Jeſu Chriſti 24.

[5] Vota susciperent] Decennalia vota ſuſciperent. Quo de more Dio LIII. pag. 507. Ὥστε τῇ τῶν δεκετηρίδων διαδοχῇ διὰ βίου αὐτὸν μοναρχῆσαι. Καὶ διὰ τοῦτο καὶ οἱ μετὰ ταῦτα αὐτοκράτορες, καίτοι μηκέτ' ἐς τακτὸν χρόνον, ἀλλ' εἰς πάντα καθάπαξ τὸν βίον ἀποδεικνύμενοι, ὅμως διὰ τῶν δέκα ἀεὶ ἐτῶν ἐώρτασαν, ὡς καὶ τὴν ἡγεμονείαν αὖθις τότε ἀνανεούμενοι· καὶ τοῦτο καὶ νῦν γίγνεται. *Cùm Auguſtus continuatis decenniis per totam vitam imperii ſummam obtinuiſſet, eam ob cauſam poſteriores quoque imperatores, & ſi non amplius ad certum tempus, ſed per omne vitæ ſpatium iis imperium deferatur, tamen ſingulis decenniis feſtum, quaſi ob ejus renovationem agunt, quod hodie etiam fit.* Immo, ut patet ex nummis, numquam major, quàm ſequiore ætate, fuit decennalium celebritas. Ita ſemper quadam libertatis imagine ludificatum.

[6] Perinde anceps] Moribus corruptis, perinde periculoſum non adulari, & nimis adulari.

A. U. C. 777. J. C. 24.

domui Germanici mitis, tum verò « æquari adoleſcentes ſe- »nectæ ſuæ », impatienter indoluit: accitoſque pontifices percunctatus eſt, « num id precibus Agrippinæ, aut minis tribuiſ- »ſent ». Et illi quidem, quamquam abnuerent, modicè perſtricti [1], (etenim pars magna e propinquis ipſius, aut primores civitatis erant:) ceterùm in ſenatu, oratione monuit in poſterum, « ne quis mobiles adoleſcentium animos, præmaturis »honoribus ad ſuperbiam extolleret ». Inſtabat quippe Sejanus, incuſabatque « diductam civitatem [2], ut civili bello: eſſe qui »ſe partium Agrippinæ vocent: ac ni reſiſtatur, fore plures: »neque aliud gliſcentis diſcordiæ remedium, quàm ſi unus »alterve maximè prompti ſubverterentur ».

XVIII. Qua causa C. Silium, & Titium Sabinum [3], adgreditur: amicitia Germanici pernicioſa utrique; Silio [4] &, quòd ingentis exercitûs ſeptem per annos moderator, partiſque apud Germaniam triumphalibus, Sacroviriani belli victor, quantò majore mole procideret, plus formidinis in alios diſpergebatur. Credebant plerique auctam offenſionem ipſius intemperantiâ, immodicè jactantis, « ſuum militem in obſequio du- »raviſſe, cùm alii ad ſeditiones prolaberentur: neque manſu- »rum Tiberio imperium, ſi iis quoque legionibus cupido »novandi fuiſſet ». Deſtrui per hæc fortunam ſuam Cæſar, imparemque [5] tanto merito rebatur. Nam beneficia eò uſque læta ſunt, dum videntur exſolvi poſſe: ubi multum antevenêre, pro gratiâ odium redditur.

XIX. Erat uxor Silio Soſia Galla, caritate Agrippinæ inviſa Principi. Hos corripi, dilato ad tempus Sabino, placitum:

[1] Modice perstricti] Sacerdotes quidem, quamquam abnuerent, modicâ reprehenſione perſtrinxit. Eorum enim pars magna e propinquis Agrippinæ, aut primores civitatis erant, quos æquè oderat Tiberius.

[2] Diductam civitatem] Diductam ac diviſam eſſe civitatem.

[3] Titium Sabinum] Vide infrà cap. 68 & ſeq.

[4] Silio] De C. Silio ſæpe ſuprà Annal. I, 31. II, 6. III, 43, 45.

[5] Imparemque] Per hæc immodicè jactata fortunam ſuam deſtrui, eamque tanto merito imparem eſſe rebatur Cæſar. Nam beneficia, eò uſque læta ſunt, dum videntur poſſe exſolvi: ubi multùm antevenêre, nec exſolvi poſſe judicantur, pro gratiâ odium redditur. Verè Seneca Ep. XIX. *Quidam, quò plus debent, magis oderunt. Leve æs alienum debitorem facit, grave inimicum.*

immiſſuſque Varro conſul, qui « paternas inimicitias » obtendens, odiis Sejani per dedecus ſuum gratificabatur. Precante reo, « brevem moram, dum accuſator conſulatu abiret, » adverſatus eſt Cæſar: « ſolitum quippe magiſtratibus, diem privatis » dicere: nec infringendum conſulis jus, cujus vigiliis nitere- » tur, ne quod reſpublica detrimentum caperet ». Proprium id Tiberio fuit, ſcelera nuper reperta priſcis verbis [1] obtegere. Igitur multâ adſeveratione, quaſi aut legibus cum Silio ageretur, aut Varro conſul [2], aut illud reſpublica eſſet, coguntur patres; ſilente reo, vel ſi defenſionem cœptaret, non occultante [3], cujus irâ premeretur. « Conſcientiâ belli Sacrovir diu [4] » diſſimulatus, victoria per avaritiam fœdata, & uxor Soſia » arguebantur: nec dubiè [5] repetundarum criminibus hærebant: ſed cuncta quæſtione majeſtatis exercita; & Silius imminentem damnationem voluntario fine [6] prævertit. A. U. C. 777. J. C. 24.

XX. Sævitum tamen in bona, non ut ſtipendiariis [7] pecuniæ redderentur, quorum nemo repetebat: ſed liberalitas [8] Auguſti avulſa, computatis ſingillatim quæ fiſco petebantur: ea prima Tiberio erga pecuniam alienam diligentia fuit. Soſia in exſilium pellitur Aſinii Galli ſententiâ, qui « partem bono- » rum publicandam, pars ut liberis relinqueretur, » cenſuerat. Contrà M. Lepidus « quartam accuſatoribus, ſecundùm » neceſſitudinem legis, cetera liberis » conceſſit. Hunc ego

[1] Priscis verbis] Priſcis verbis & antiquis uſibus nova jura, aut potius ſcelera, obtegebat Tiberius.

[2] Aut Varro consul] Quaſi aut legibus cum Silio ageretur, aut Varro conſulis auctoritatem; non verò ſpeciem, ac inane nomen, haberet; aut denique illud priſtinam reipublicæ libertatem ac formam argueret.

[3] Non occultante] Non occultante ſe Tiberii irâ premi.

[4] Sacrovir diu] Sacrovir diu diſſimulatus, licèt Silio bellici apparatûs conſcientia eſſet, victoria per avaritiam fœdata, & uxoris Soſiæ vitia arguebantur. Aliter, ſed minus probabiliter, explicat Illuſtr. Huetius. Vide notas & emendationes ad Annal. IV, 19.

[5] Nec dubie] Satis certa repetundarum crimina; ſed cuncta, ut in majeſtatis reum, exercita.

[6] Voluntario fine] Voluntariâ morte.

[7] Stipendiariis] Gallis, qui tributum pendebant. Oppida ſtipendiaria paſſim memorat Plinius in Geographicis.

[8] Sed liberalitas] Sed quæ ex liberalitate Auguſti acceperat Silius avulſa ſunt, ut Tiberio redderentur: ſingillatim verò computata, quæ fiſco petebantur. Hæc quidem prima fuit Tiberio erga pecuniam alienam diligentia. Hactenus enim *ſatis firmus adversùm pecuniam*, ut dictum eſt ſuprà Annal. III, 18. Aliter explicat Cl. Ryckius, vide notas & emendationes ad Annal. IV, 20.

A. U. C. 777. J. C. 24.

Lepidum [1], temporibus illis, gravem & ſapientem virum fuiſſe comperio. Nam pleraque ab ſævis adulationibus aliorum, in melius flexit: neque tamen temperamenti egebat [2], cùm æquabili auctoritate & gratiâ apud Tiberium viguerit. Unde dubitare cogor, fato & ſorte naſcendi [3], ut cetera, ita principum inclinatio in hos, offenſio in illos: an ſit aliquid in noſtris conſiliis, liceatque inter abruptam contumaciam, & deforme obſequium, pergere iter ambitione ac periculis vacuum. At Meſſalinus Cotta, haud minùs claris majoribus, ſed animo diverſus, cenſuit « cavendum ſenatuſconſulto, ut quamquam inſontes » magiſtratus, & culpæ alienæ neſcii, provincialibus uxorum » criminibus, perinde quàm ſuis plecterentur ».

XXI. Actum dehinc de Calpurnio Piſone, nobili ac feroci viro [4]. Is namque, ut retuli, « ceſſurum ſe Urbe ob factio» nes accuſatorum », in ſenatu clamitaverat: & ſpretâ potentiâ Auguſtæ, trahere in jus Urgulaniam, domoque Principis excire auſus erat. Quæ in præſens Tiberius civiliter habuit: ſed in animo revolvente iras, etiam ſi impetus offenſionis langueraat, memoria valebat: Piſonem Q. Granius ſecreti ſermonis incuſavit, adversùm majeſtatem habiti: adjecitque « in domo » ejus venenum eſſe, eumque gladio accinctum introire cu» riam ». Quod, ut atrocius vero, tramiſſum [5]: ceterorum, quæ multa cumulabantur, receptus eſt reus; neque peractus, ob mortem opportunam. Relatum & de Caſſio Severo [6] exſule,

[1] Hunc ego Lepidum] Laudatum ſuprà Annal. I, 13. III, 50. Laudandum infrà Annal. VI, 27.

[2] Temperamenti egebat] Sævas aliorum adulationes in melius flectebat; ſed ſemper ita temperamento ac dexteritate uſus, ut æquabili auctoritate & gratiâ apud Tiberium viguerit.

[3] Fato et sorte nascendi] Hæc ne intelligas de fato ineluctabili, quod abſurdum foret. Si enim fatum res regeret, cur hiſtoriam ſcribebat Tacitus ut virtutes per honeſtum inſignes, ſcelera notabili dedecore infamia faceret, Annal. III, 65? Id tantùm innuit ipſam Principum inclinationem & offenſionem ſæpiſſime a quodam caſu & ſorte naſcendi, rarò a noſtris conſiliis eſſe repetendam. Quid tamen hac in re valeant conſilia egregiè docet. Scilicet inter abruptam contumaciam & deforme obſequium, pergere iter ambitione ac periculis vacuum.

[4] Feroci viro] Virum intelligas fortem ac recti pervicacem, non verò atrocem & efferum. Vide Annal. II, 34.

[5] Tramissum] Quod prætermiſſum eſt, quaſi atrocius, quàm ut verum videretur.

[6] Cassio Severo] Sordido homine, de quo Annal. I, 72. Quàm miſerè vixerit & occubuerit teſtatur Euſeb.

qui ſordidæ originis, maleficæ vitæ, ſed orandi validus, per immodicas inimicitias, ut judicio jurati ſenatûs [1] Cretam [2] amoveretur, effecerat : atque illic eadem actitando, recentia veteraque odia advertit : boniſque exutus, interdicto igni atque aquâ, ſaxo Seriphio [3] conſenuit [4]. A. U. C. 777. J. C. 24.

XXII. PER idem tempus Plautius Silvanus, prætor, incertis cauſis Aproniam conjugem in præceps jecit; tractuſque ad Cæſarem ab L. Apronio ſocero, turbatâ mente reſpondit, tamquam « ipſe ſomno gravis, atque eò ignarus, & uxor » ſponte mortem ſumpſiſſet ». Non cunctanter Tiberius pergit in domum, viſit cubiculum; in quo reluctantis & impulſæ veſtigia cernebantur. Refert ad ſenatum, datiſque judicibus, Urgulaniâ, Silvani avia, pugionem nepoti miſit. Quod perinde creditum, quaſi Principis monitu, ob amicitiam Auguſtæ cum Urgulania [5]. Reus, fruſtra tentato ferro, venas præbuit exſolvendas. Mox Numantina, prior uxor ejus, accuſata « injeciſſe » carminibus & veneficiis vecordiam marito », inſons judicatur.

XXIII. IS DEMUM annus populum Romanum longo adversùm Numidam Tacfarinatem bello abſolvit. Nam priores duces, ubi impetrando triumphalium inſigni ſufficere res ſuas crediderant, hoſtem omittebant : jamque tres laureatæ [6] in Urbe ſtatuæ; & adhuc raptabat Africam Tacfarinas, auctus Maurorum auxiliis, qui Ptolemæo, Jubæ filio [7], juventâ incurioſo, libertos regios, & ſervilia imperia bello mutaverant.

Chron. ad annum quartum Olympiadis CCII. Tiberii XIX. *Caſſius Severus, orator egregius, qui Quintianum illud proverbium luſerat*, XXV *exſilii ſui anno ſummâ inopiâ moritur, vix panno verenda contectus.*

[1] JURATI SENATUS] Jurati ſententiam ſuam e republicâ eſſe. Vide infrà c. 31.

[2] CRETAM] Nunc *Candie*. In hanc inſulam amotus fuerat anno U. C. DCCLX.

[3] SAXO SERIPHIO] Seriphus, nunc *Serpho*, parva Ægæi maris inſula, de quâ Juvenal. VI, 563.

Et parvâ tandem caruiſſe Seripho.

[4] CONSENUIT] Mortuus eſt anno U. C. DCCLXXXV. Tiberii XIX, teſte Euſebio loc. cit.

[5] CUM URGULANIA] De hac amicitiâ dictum ſuprà Annal. II, 34.

[6] TRES LAUREATÆ] Statuæ ſcilicet Furii Camilli, Annal. II, 52. L. Apronii III, 21. & Junii Blæſi III, 72.

[7] PTOLEMÆO, JUBÆ FILIO] Cùm Ptolemæus, Mauritaniæ rex, propter juventutem regni incurioſus viveret, omniaque libertis ſuis permitteret, Mauri bellum maluerant, quàm regios libertos & ſervilia imperia perferre. Ptolemæum, Jubæ junioris, de quo ſuprà cap. 5. & Cleopatræ filium, Cleopatræ, Ægypti reginæ, nepotem, C. Caligula

A. U. C. 777. J. C. 24.

Erat illi prædarum receptor, ac ſocius populandi, rex Garamantum [1]; non ut cum exercitu incederet, ſed miſſis levibus copiis, quæ ex longinquo in majus audiebantur: ipsâque e provinciâ [2], ut quis fortunæ inops, moribus turbidus, promptiùs ruebant, quia Cæſar, poſt res a Blæſo geſtas, quaſi nullis jam in Africâ hoſtibus, reportari nonam legionem [3] juſſerat: nec proconſul ejus anni P. Dolabella retinere auſus erat, juſſa Principis magis, quàm incerta belli, metuens.

XXIV. Igitur Tacfarinas, diſperſo rumore, «rem »Romanam aliis quoque ab nationibus lacerari, eóque paul»latim Africâ decedere, ac poſſe reliquos circumveniri, »ſi cuncti, quibus libertas ſervitio potior, incubuiſſent»; auget vires, poſitiſque caſtris, Thubuſcum oppidum [4] circumſidet. At Dolabella, contracto quod erat militum, terrore nominis Romani, & quia Numidæ peditum aciem ferre nequèunt, primo ſuî inceſſu ſolvit obſidium, locorumque opportuna permunivit: ſimul principes Muſulanorum [5], defectionem cœptantes, ſecuri percutit. Dein, quia pluribus adversùm Tacfarinatem expeditionibus cognitum, non gravi, nec uno incurſu conſectandum hoſtem vagum; excito cum popularibus rege Ptolemæo [6], quatuor agmina parat, quæ legatis aut tribunis data: & prædatorias manus, delecti Maurorum duxêre: ipſe conſultor aderat omnibus.

XXV. Nec multò pòſt adfertur, «Numidas apud

interemit anno U. C. DCCXCIII. Vide Plinium V, 1. Sueton. in Caio XXVI. Dionem LIX. pag. 659. Nos quoque in ſupplemento Annal. VIII, 34.

[1] Rex Garamantum] Garamantes, *la partie occidentale du pays des Dates.*

[2] E provincia] Ex ipſâ provinciâ, Africâ propriè dictâ, & Romanis ſubditâ, nunc *le royaume de Tunis.*

[3] Reportari nonam legionem] Reportari in Pannoniam. Vide quæ obſervata ſunt ſuprà cap. 5.

[4] Thubuscum oppidum] Graviter errant, qui Thubuſcum urbem Mauritaniæ fuiſſe exiſtimant. Tunc enim Ptolemæus, non verò Romani, in Mauritaniâ imperitabat; &, teſte Plinio V, 1. *Romana arma primùm, Claudio Principe, in Mauritaniâ bellavêre.* Verùm cùm in provinciâ Africâ duplex eſſet hujus nominis oppidum, alterum minus nunc *Tuburb*, alterum majus nunc *Tubernock*, de utro agatur dubitari poteſt. De minore ad ripam fluminis *Mejerda* poſito accipiendum mihi videtur.

[5] Musulanorum] Muſulani, *la partie orientale du pays des Dates.* De his ſuprà Annal. II, 52. Perperam in libris editis *Muſulamorum.*

[6] Rege Ptolemæo] Rege Maurorum.

» caſtellum ſemirutum, ab ipſis quondam incenſum, cui no- A. U. C.
» men Auzea [1], poſitis mapalibus conſediſſe; fiſos loco, quia 777.
» vaſtis circùm ſaltibus claudebatur ». Tum expeditæ cohortes J. C.
alæque, quam in partem ducerentur ignaræ, cito agmine ra- 24.
piuntur. Simulque cœptus dies, & concentu tubarum, ac truci clamore aderant ſemiſomnos in barbaros: præpeditis Numidarum equis, aut diverſos paſtus pererrantibus. Ab Romanis confertus pedes, diſpoſitæ turmæ, cuncta prœlio proviſa: hoſtibus contrà omnium neſciis, non arma, non ordo, non conſilium, ſed pecorum modo, trahi, occidi, capi. Infenſus miles memoriâ laborum, & adversùm eludentes optatæ totiens pugnæ, ſe quiſque ultione & ſanguine explebant. Differtur per manipulos, «Tacfarinatem omnes, notum tot prœliis, conſec» tentur: non, niſi duce interfecto, requiem belli fore ». At ille, dejectis [2] circùm ſtipatoribus, vinctoque jam filio, & effuſis undique Romanis, ruendo in tela, captivitatem haud inultâ morte effugit. Iſque finis armis impoſitus.

XXVI. Dolabellæ petenti abnuit triumphalia Tiberius, Sejano tribuens, ne Blæſi avunculi ejus laus obſoleſceret. Sed neque Blæſus ideo inluſtrior, & huic [3] negatus honor gloriam intendit. Quippe minore exercitu, inſignes captivos, cædem ducis, bellique confecti famam deportarat. Sequebantur & Garamantum legati, rarò in Urbe viſi, quos, Tacfarinate cæſo, perculſa gens, nec culpæ neſcia [4], ad ſatisfaciendum

[1] Cui nomen Auzea] Caſtellum illud fuit in Numidiâ. Nunc periit. Apud Ptolemæum IV, 2. memoratur quidem urbs Auzia, Αὐζία, ſic enim ſcriptum in Mſ. noſtro codice & in Palatino. At cùm omnia, quæ ad Mauritaniam Cæſarienſem ac Sitifenſem ipſamque Numidiam ſpectant, confuderit, & in longitudinum menſurâ graviſſimè toto hoc capite aberraverit, verus loci ſitus aſſignari non poteſt. Emendemus ſaltem Bertium, qui latinam Ptolemæi verſionem omninò infidam edidit. In ea notatur Auzia 22 ♃. 10′. & 24 ♃. 40′. corrigendum, ut patet ex Græcis tum editis, tum Mſſ. 22 ♃. 10′. 29 ♃. 40′. κϐ. ε. κθ. γ.

[2] At ille dejectis] At Tacfarinas, dejectis circùm ſtipatoribus ſuis, vinctoque jam filio, & effuſis undique Romanis, ut ſuffugia intercluderent, ruendo in tela occubuit, ſicque captivitatem haud inultâ morte effugit.

[3] Et huic] Et Dolabellæ.

[4] Nec culpæ neſcia] Perperam in libris editis & *culpæ neſcia*, cùm ipſa eſſet prædarum receptrix & ſocia, ut dictum ſuprà cap. 23 & Annal. III, 74. Meritò emendant Illuſtr. Huetius & Ryckius *nec culpæ neſcia*. Haud ita feliciter Gronovius & *culpæ non neſcia*, Lipſius, & *culpæ conſcia*. Optimè vertit Cl. Gordon, *and conſcious of guilt*.

A. U. C. 777. J. C. 24.

populo Romano miſerat. Cognitis dehinc Ptolemæi [1] per id bellum ſtudiis, repetitus ex vetuſto mos, miſſuſque e ſenatoribus, qui ſcipionem eburnum, togam pictam [2], antiqua patrum [3] munera, daret, « regemque & ſocium atque amicum » appellaret.

XXVII. Eadem æſtate, mota per Italiam ſervilis belli ſemina fors oppreſſit. Auctor tumultûs T. Curtiſius, quondam prætoriæ cohortis miles, primò cœtibus clandeſtinis, apud Brundiſium [4] & circumjecta oppida; mox poſitis propalam libellis, ad libertatem vocabat agreſtia per longinquos ſaltus & ferocia ſervitia: cùm, velut munere deûm, tres biremes adpulêre ad uſus commeantium illo mari [5]. Et erat iiſdem regionibus Curtius Lupus, quæſtor, cui provincia vetere ex more Calles [6] evenerat. Is, diſpoſitâ Claſſiariorum [7] copiâ, cœptantem cùm maximè conjurationem disjecit. Miſſuſque a Cæſare properè Staius, tribunus, cum validâ manu, ducem ipſum, & proximos audaciæ in urbem traxit, jam trepidam, ob multitudinem familiarum [8], quæ gliſcebat immensùm, minore in dies plebe ingenuâ.

[1] Ptolemæi] Maurorum regis.

[2] Togam pictam] Plin. VIII, 48. Accipio *pictas veſtes jam apud Homerum fuiſſe, unde triumphales natæ. Acu facere id Phryges invenerunt, ideoque Phrygioniæ appellatæ ſunt. Aurum intexere in eâdem Aſiâ invenit Attalus rex: unde nomen Attalicis. Colores diverſos picturæ intexere Babylon maximè celebravit, & nomen impoſuit.*

[3] Antiqua patrum] Antiqua quidem. Nam Porſenæ regi data anno U. C. ccxlix. A. C. 505. teſte Dionyſio Halicarnaſſ. Antiq. Rom. V, 35. *Senatus cenſuit mittenda Porſenæ ſellam eburneam, & ſceptrum, & coronam auream, & triumphalem veſtem, quâ reges ornabantur;* Ἡ δὲ τῶν Ῥωμαίων βουλὴ ... ἐψηφίσατο Πορσίνῃ μὲν πέμψαι θρόνον ἐλεφάντινον, καὶ σκῆπτρον, καὶ στέφανον χρύσεον, καὶ θριαμβικὴν ἐσθῆτα ὑφ' ἧς οἱ βασιλεῖς ἐκοσμοῦντο. Veſtes triumphales fuiſſe auro intextas docet Polybius VI, pag. 495.

[4] Brundisium] Nunc *Brindiſi.*

[5] Illo mari] Mari ſupero, nunc *le golfe de Veniſe.*

[6] Calles evenerat] Cui evenerat cura publicorum ſaltuum & callium in quibus pecora paſcebantur. Provincia illa Julio Cæſari & M. Bibulo conſulibus olim decreta, ne Cæſar graviora agitaret, & rempublicam turbaret. Suet. in Jul. XIX. *Eamdem ob cauſam opera optimatibus data eſt ut provinciæ futuris conſulibus minimi negotii, id eſt, ſilvæ calleſque decernerentur.* Calles illos Gallicè dicimus, *les Communes.* Vide notas & emendationes ad Annal. IV, 27.

[7] Classiariorum] Claſſiarii dicebantur, qui in claſſe ſtipendia merebant. Sordidum militiæ genus ex ſervis, vel infimâ Romanorum conditione conſcriptum. De illis plurima & curioſa habet Cl. Gori, Inſcript. Antiq. Tom. II. pag. 181 & ſeqq. Tom. III. pag. 95 & ſeqq. Vide & Suetonium in Veſpaſiano VIII.

[8] Ob multitudinem familiarum] Ob

XXVIII.

XXVIII. Iisdem consulibus, miseriarum ac sævitiæ exemplum atrox, reus pater, accusator filius, (nomen utrique Vibius Serenus [1]) in senatum inducti sunt: ab exsilio retractus, inluvieque ac squalore obsitus, & tum catenâ vinctus, perorante filio, pater. Paratus [2] adolescens multis munditiis, alacri vultu, « structas Principi insidias, missos in Galliam con- »citores belli», index idem & testis dicebat; adnectebatque, « Cæcilium Cornutum, prætorium, ministraviſſe pecuniam »: qui tædio curarum, & quia periculum pro exitio habebatur, mortem in se festinavit. At contrà reus, nihil infracto animo, obversus in filium, quatere vincula, « vocare ultores deos, ut »sibi quidem redderent exsilium, ubi procul tali more ageret; »filium autem quandoque supplicia sequerentur». Adseverabatque « innocentem Cornutum, & falsa exterritum [3]: idque »facile intellectu, si proderentur alii: non enim se cædem »Principis, & res novas, uno socio, cogitasse». A. U. C. 777. J. C. 24.

XXIX. Tum accusator « Cn. Lentulum, & Sejum Tu- »beronem », nominat: magno pudore Cæsaris [4], cùm primores civitatis, intimi ipsius amici, Lentulus senectutis extremæ, Tubero defecto corpore, tumultûs hostilis, & turbandæ reipublicæ arcesserentur. Sed hi quidem statim exempti. In patrem, ex servis quæsitum: & quæstio adversa accusatori fuit: qui scelere vecors, simul vulgi rumore territus, « robur & saxum, »aut parricidarum pœnas [5] » minitantium, cessit Urbe: ac

multitudinem servitiorum, quæ crescebat immensùm opulentiorum dominorum luxu. Contrà verò minor erat in dies plebs ingenua, & Urbe cedere cogebatur, acriore annonâ fatigata. Vide notas & emendationes ad Annal. IV, 27.

[1] Vibius Serenus] De Vibio Sereno patre, jam dictum suprà cap. 13.

[2] Filio, pater. Paratus] In libris editis, *perorante filio. Præparatur adolescens.* Mutilum hunc locum ita feliciter restituit Cl. Erricus Memmius, Fori Gallici & literarum decus, ut de ejus emendatione, *perorante filio, pater. Paratus adolescens multis munditiis*, ne minima quidem haberi possit dubitatio. Inutiliter & minùs probabiliter Jac. Gronovius, *pater, orante filio. Præparatus adolescens.*

[3] Falsa exterritum] Græcorum more, pro *falsis exterritum.* Muretus emendabat, *falsò.* Tentabat Acidalius, *per falsa.*

[4] Magno pudore Cæsaris] Quem enim tam absonæ, tam nefariæ accusationis non puduisset?

[5] Robur, et saxum, aut parricidarum pœnas] Robur dicebant Romani cæcum carcerem, Gallicè *le cachot*; quòd olim malefici in carcere robusteis arcis includebantur. Vide Festum verbo

retractus Ravennâ, exsequi accusationem [1] adigitur; non
A. U. C. occultante Tiberio vetus odium, adversùs exsulem Serenum [2].
777. Nam post damnatum Libonem [3], missis ad Cæsarem literis
J. C. exprobraverat, « suum tantum studium [4] sine fructu fuisse »:
24. addideratque quædam contumaciùs, quàm tutum apud aures superbas & offensioni proniores. Ea Cæsar octo post annos [5] retulit, medium tempus variè arguens; etiam si tormenta, pervicaciâ servorum, contrà evenissent [6].

XXX. Dictis dein sententiis, « ut Serenus more majorum [7] puniretur », quò molliret invidiam, intercessit [8]. Gallus Asinius, « Gyaro aut Donusâ [9] claudendum » censere: id quoque aspernatus est, « egenam aquæ utramque insulam » referens, « dandosque vitæ usus, cui vita concederetur ». Ita Serenus Amorgum reportatur. Et quia Cornutus suâ manu ceciderat, « actum de præmiis accusatorum [10] abolendis, si quis » majestatis postulatus ante perfectum judicium se ipse vitâ pri» vavisset » : ibaturque in eam sententiam, ni duriùs contraque morem suum palam pro accusatoribus Cæsar, « Inritas leges, » rempublicam in præcipiti » conquestus esset: « subverterent » potiùs jura, quàm custodes eorum amoverent ». Sic delatores,

Robus, ni potius emendandum *Robur*. Saxum illud, Tarpeium est, unde præcipites agebantur rei; de illo suprà Annal. II, 32. Parricidarum pœnas Tullius, juveniliter exultans, descripsit in oratione pro Roscio Amerino, XXVI. Insuebantur in culleum vivi, atque ita in flumen dejiciebantur.

[1] Exsequi accusationem] Cœptam accusationem persequi.

[2] Exsulem Serenum] Serenum patrem.

[3] Post damnatum Libonem] De famosâ Libonis damnatione dictum est Annal. II, 27 & seqq.

[4] Suum tantum studium] Libonem accusando.

[5] Octo post annos] Damnatus erat Libo anno U. C. dcclxix.

[6] Contra evenissent] Non eum habuissent exitum, quem voluisset Tiberius. Pervicaces enim servi structas fuisse Principi insidias negabant.

[7] More majorum] Ut virgis ad necem cæderetur. Vide quæ de *more prisco* annotata sunt Annal. II, 32.

[8] Intercessit] Interceſſit Tiberius jure tribuniciæ suæ potestatis.

[9] Gyaro aut Donusa] Donusâ, Ægæi maris insulâ, nunc *Stenosa*. De Gyaro dictum Annal. III, 68. De Amorgo, Annal. IV, 13.

[10] De præmiis accusatorum] Si accusatus damnaretur, tunc quarta pars bonorum accusatoribus cedebat. Sed si mortem in se festinasset, tunc bona ejus non fisci, sed heredum, erant. Solvendi itaque ex fisco accusatores; quod hac ætate, accusationum fecundâ, gravissimum. Ideo actum de præmiis accusatorum abolendis, si quis, majestatis postulatus, se ipse vitâ privavisset. De delatoribus dictum in notis & emendationibus cap. 20. Eos Tiberius, suspicioſus Princeps, fovet ac protegit, ut dividat & regnet.

genus hominum publico exitio repertum, & pœnis quidem numquam ſatis coërcitum, per præmia eliciebantur. A. U. C. 777. J. C. 24.

XXXI. His tam adſiduis, tamque mæſtis, modica lætitia interjicitur, quòd C. Cominium, equitem Romanum, probroſi in ſe carminis convictum, Cæſar precibus fratris, qui ſenator erat, conceſſit. Quò magis mirum habebatur, gnarum meliorum, & quæ fama clementiam ſequeretur, triſtiora malle: neque enim ſocordiâ peccabat; nec occultum eſt, quando ex veritate, quando adumbratâ lætitiâ, facta imperatorum celebrentur: quin ipſe compoſitus aliàs, & velut eluctantium [1] verborum, ſolutiùs promptiúſque eloquebatur, quotiens ſubveniret. At P. Suilium [2], quæſtorem quondam Germanici, cùm Italiâ arceretur, convictus pecuniam ob rem judicandam cepiſſe, « amovendum in inſulam » cenſuit; tantâ contentione animi, ut & jurando obſtringeret « e republicâ id eſſe ». Quod aſpere acceptum ad præſens, mox in laudem vertit, regreſſo Suilio: quem vidit ſequens ætas præpotentem, venalem, & Claudii Principis amicitiâ diu proſpere, numquam bene uſum. Eadem pœna in Catum Firmium ſenatorem ſtatuitur, tamquam falſis majeſtatis criminibus ſororem petiviſſet. Catus, ut retuli [3], Libonem inlexerat inſidiis, deinde indicio perculerat: ejus operæ memor Tiberius, ſed alia prætendens, exſilium deprecatus eſt: quominus ſenatu pelleretur, non obſtitit.

XXXII. Pleraque eorum quæ retuli, quæque referam, parva forſitan, & levia memoratu videri, non neſcius ſum: ſed nemo Annales noſtros cum ſcripturâ eorum contenderit, qui veteres populi Romani res compoſuêre. Ingentia illi bella, expugnationes urbium, fuſos captoſque reges; aut, ſi quando ad interna præverterent, diſcordias conſulum adversùm tribunos, agrarias frumentariaſque leges, plebis & optimatium certamina, libero egreſſu memorabant. Nobis in arcto, &

[1] Eluctantium] Difficulter & ambiguè exeuntium; ut ſenſus ſuos occuleret.

[2] At P. Suilium] P. Suilius Italiâ tantùm ob quædam flagitia arcebatur. At convictus pecuniam ob rem judicandam cepiſſe, eum in inſulam amovendum cenſuit Tiberius. De Suilio, præpotenti & venali homine multa dicentur infrà Annal. XI & XIII.

[3] Ut retuli] Suprà Annal. II, 27.

A. U. C. 777. J. C. 24.

inglorius labor. Immota quippe, aut modicè laceſſita pax, mæſtæ urbis res, & Princeps proferendi imperii incurioſus erat. Non tamen ſine uſu fuerit, introſpicere illa primo aſpectu levia, ex quîs magnarum ſæpe rerum motus oriuntur.

XXXIII. Nam cunctas nationes & urbes populus, aut primores, aut ſinguli regunt: delecta ex his [1] & conſociata reipublicæ forma, laudari faciliùs, quàm evenire; vel ſi evenit, haud diuturna eſſe poteſt. Igitur ut olim, plebe validâ, vel cùm patres pollerent, noſcenda vulgi natura, & quibus modis temperanter haberetur; ſenatûſque & optimatium ingenia qui maximè perdidicerant, callidi temporum & ſapientes credebantur: ſic converſo ſtatu, neque aliâ re Romanâ [2], quàm ſi unus imperitet, hæc conquiri tradique in rem fuerit: quia pauci prudentiâ, honeſta ab deterioribus, utilia ab noxiis diſcernunt; plures, aliorum eventis docentur. Ceterùm ut profutura, ita minimum oblectationis adferunt: nam ſitus gentium, varietates prœliorum, clari ducum exitus, retinent ac redintegrant legentium animum: nos ſæva juſſa, continuas accuſationes, fallaces amicitias, perniciem innocentium, & eaſdem exitu cauſas conjungimus; obviâ rerum ſimilitudine, & ſatietate. Tum quòd antiquis ſcriptoribus rarus obtrectator; neque refert cujuſquam, Punicas Romanaſve acies lætiùs extuleris: at multorum, qui, Tiberio regente, pœnam vel infamiam ſubiêre, poſteri manent: utque familiæ ipſæ jam extinctæ ſint; reperies qui ob ſimilitudinem morum, aliena malefacta ſibi objectari putent: etiam gloria ac virtus infenſos habet, ut nimis ex propinquo [3] diverſa arguens. Sed ad incœpta redeo.

[1] Delecta ex his] Forma reipublicæ ex his tribus, poteſtate ſcilicet populi, primorum, ac regis, delecta & conſociata laudari faciliùs, quàm evenire poteſt; vel ſi evenerit, haud diuturna eſſe poteſt. Evênit tandem, ac in Angliâ conſtitutam videmus. Utrum ad felicitatem ac diuturnitatem Anglici imperii judicent Angli.

[2] Neque alia re Romana.] Converſo ſtatu, & re Romanâ ſub uno Principe conſtitutâ. Vide notas & emendationes ad Annal. IV, 33.

[3] Ut nimis ex propinquo] In noſtris etiam ſcriptis gloria ac virtus offenſos habet lectores, quia nimis ex propinquo diverſa arguit. Priſcarum virtutum laudes libenter legimus: nihil habent odii, nihil invidiæ. Eas ipſi laudamus, ut nobis communes fieri videantur. At

XXXIV. Cornelio Coſſo, Aſinio Agrippâ Conſulibus [1], Cremutius Cordus poſtulatur, novo ac tunc primùm audito crimine, quòd, editis annalibus, laudatoque M. Bruto, C. Caſſium *Romanorum ultimum* [2] dixiſſet. Accuſabant Satrius Secundus, & Pinarius Natta, Sejani clientes [3]: id perniciabile reo, & Cæſar truci vultu defenſionem accipiens: quam Cremutius, relinquendæ vitæ certus, in hunc modum exorſus eſt: « Verba mea, patres conſcripti, arguuntur: adeò factorum »innocens ſum. Sed neque hæc in Principem, aut Principis »parentem, quos lex majeſtatis amplectitur: Brutum & Caſſium »laudaviſſe dicor; quorum res geſtas cùm plurimi compoſue»rint, nemo ſine honore memoravit. Titus Livius, eloquentiæ »ac fidei præclarus in primis, Cn. Pompeium tantis laudibus »tulit, ut *Pompeianum* eum Auguſtus appellaret: neque id »amicitiæ eorum offecit. Scipionem, Afranium, hunc ipſum »Caſſium, hunc Brutum, nuſquam *latrones & parricidas* [4], »quæ nunc vocabula imponuntur, ſæpe ut inſignes viros nomi»nat. Aſinii Pollionis ſcripta, egregiam eorumdem memoriam »tradunt. Meſſala Corvinus, *imperatorem ſuum Caſſium* præ»dicabat: & uterque opibuſque [5] atque honoribus perviguêre.

A. U. C. 778. J. C. 25.

propinquas ac vicinas virtutes vix ullus laudat. Si enim vitiis diverſus, tunc ſpernit. Si verò virtutis æmulus, tunc invidet: quantumque ceteris tribuitur, tantum ſibi detrahi exiſtimat. Vide notas & emendationes ad Annal. IV, 33.

[1] Agrippa coss.] M. Aſinius Agrippa & Coſſus Cornelius Lentulus conſules fuêre anno Urbis conditæ DCCLXXVIII. Jeſu Chriſti 25. In Faſtis Agrippa Lentulo præponitur.

[2] Romanorum ultimum] Sic quoque & veriùs, Romani appellarunt Philopœmenen *ultimum Græcorum*, *quaſi nullum poſtea illuſtrem virum*, *ipſâve dignum genuerit Græcia*. Ἔσχατον αὐτὸν Ἑλλήνων προσεῖπεν, ὡς ὀδένα μέγαν μετὰ τοῦτον ἔτι τῆς Ἑλλάδος ἄνδρα γειναμένης, ὀδ' αὐτῆς ἄξιον. Plutarch. in Philopœmen. p. 356.

[3] Sejani clientes] Vide Senecam in conſolatione ad Marciam, Cremutii Cordi filiam, XXII. Dicta in Sejanum liberiùs prolata, potiùs quàm Bruti ac Caſſii laudes, mortem Cremutio arceſſivêre. Ejus ſcripta, audiente Auguſto, olim recitata fuiſſe & probata docet Suetonius in Tiber. LXI.

[4] Parricidas] Exſtabat quidem apud Romanos lex Valeria, quâ ſacratum cum bonis caput ejus, *qui regni occupandi conſilia iniſſet*, Livius II, 8. Interfectori impunitas data, ſi indicia ſceleris demonſtraſſet, κλείναντα δὲ φόνῳ καθαρὸν ἐποίησεν, εἰ παράσχοιτο τοῦ ἀδικήματος τοὺς ἐλέγχους, Plutarch. in Publicolâ, p. 103. Cæſaris tamen, dictaturam perpetuam obtinentis, interfectores parricidas eſſe nemo ſanioris mentis diffitebitur. Quantò majore cum ſcelere ſancta, ſacra, ſemperque verenda regum majeſtas violaretur docet ratio, clamat religio.

[5] Et uterque opibusque] Hæc quidem dura multis videbuntur, & *uterque opibuſque atque honoribus perviguêre*. Nihil

A. U. C. 778. J. C. 25.

»Marci Ciceronis libro, quo Catonem cælo æquavit, quid »aliud dictator Cæsar, quàm rescriptâ oratione, velut apud »judices respondit? Antonii epistolæ, Bruti conciones, falsa »quidem in Augustum probra, sed multâ cum acerbitate »habent: carmina Bibaculi & Catulli, referta contumeliis »Cæsarum leguntur. Sed ipse divus Julius, ipse divus Augustus, »& tulêre ista, & reliquêre; haud facilè dixerim, modera»tione magis, an sapientiâ: namque spreta exolescunt: si iras»cáre, adgnita videntur.

XXXV. »Non attingo Græcos, quorum non modò li»bertas, etiam libido impunita: aut si quis advertit, dictis dicta »ultus est. Sed maximè solutum, & sine obtrectatore fuit, »prodere de iis quos mors odio aut gratiæ exemisset. Num »cum armatis Cassio & Bruto, ac Philippenses campos obti»nentibus, belli civilis causâ populum per conciones incendo? »An illi quidem [1] sexagesimum ante annum [2] perempti, quo »modo imaginibus suis noscuntur, quas ne victor quidem abo»levit, sic partem memoriæ apud scriptores retinent? Suum »cuique decus posteritas rependit: nec deerunt, si damnatio »ingruit, qui non modò Cassii & Bruti, sed etiam mei me»minerint». Egressus dein senatu, vitam abstinentiâ finivit [3]: libros per ædiles cremandos censuêre patres, sed manserunt occultati, & editi [4]. Quò magis socordiam eorum inridere

tamen mutaverim. Duriora habet Tullius. Id genus etiam plurima reperias in Platone, quo quis umquam elegantior ac suavior? Peregrinarum linguarum ne austeriores simus judices.

[1] An illi quidem] *An* pro *Annon*, ut sæpe a Tullio, Horatio, aliisque usurpatur. Malè tentat Pichena, *at illi quidem*.

[2] Sexagesimum ante annum] Pessimè in libris editis *septuagesimum ante annum*. Sibi enim mortem intulêre Cassius & Brutus anno U. C. DCCXII. Ergo ab eorum morte ad hunc annum DCCLXXVIII, numerandi tantùm anni LXVI. Nec dicendum hæc rotundè accipi. Id non patitur præpositio *ante*.

[3] Abstinentia finivit] Quarto die se inediâ languidum absolvit. Mortem ejus fusè & luculenter describit Seneca in consolatione ad Marciam XXII.

[4] Occultati et editi] Librorum damnatorum more, apud curiosos, sed clam, manserunt. Eos postea, probante Caio Caligulâ, juris publici fecit filia ejus Marcia, quam laudat Seneca, Consol. ad Marc. I. *Ingenium patris tui, de quo sumptum erat supplicium, in usum hominum reduxisti, & a verâ illum vindicasti morte, ac restituisti in publica monumenta libros, quos vir ille fortissimus sanguine suo scripserat. Optimè meruisti de Romanis studiis: magna illorum pars arserat. Optimè de posteris: ad quos veniet incorrupta rerum fides, auctori suo magno imputata. Optimè de ipso: cujus viget vigebitque memoria, quamdiu*

libet, qui præſenti potentiâ, credunt exſtingui poſſe etiam ſequentis ævi memoriam. Nam contrà, punitis ingeniis [1], gliſcit auctoritas: neque aliud externi reges, aut qui eâdem ſævitiâ uſi ſunt, niſi dedecus ſibi, atque illis gloriam peperêre. A. U. C. 778. J. C. 25.

XXXVI. Ceterum poſtulandis reis, tam continuus annus fuit, ut feriarum Latinarum [2] diebus, Præfectum Urbis Druſum, auſpicandi gratiâ tribunal ingreſſum, adierit Calpurnius Salvianus in Sex. Marium: quod a Cæſare palam increpitum, cauſa exſilii Salviano fuit. Objecta publicè Cyzicenis [3] « incu- » ria cærimoniarum divi Auguſti », additis « violentiæ crimi- » nibus adversùm cives Romanos »: & amisêre libertatem, quam bello Mithridatis meruerant [4] circumſeſſi, nec minùs ſuâ conſtantiâ, quàm præſidio Luculli, pulſo rege. At Fonteius Capito, qui proconſul Aſiam curaverat, abſolvitur, comperto ficta in eum crimina, per Vibium Serenum [5]: neque tamen id Sereno noxæ fuit, quem odium publicum tutiorem faciebat: nam ut quis diſtrictior accuſator, velut ſacroſanctus erat: leves, ignobiles [6], pœnis adficiebantur.

fuerit in pretio Romana cognoſci; quamdiu quiſquam erit, qui reverti velit ad acta majorum; quamdiu quiſquam, qui velit ſcire, quid ſit vir Romanus; quid ſubactis jam cervicibus omnium, & ad Sejanianum jugum adactis, indomitus ſit homo, ingenio, animo, manu liber. Exſtant Cremutii fragmenta apud Senecam Suaſoria VII.

[1] Punitis ingeniis] Punitis ingeniis ob veritatem, apud omnes; ob libertatem, apud plurimos; ob ſcelera, apud paucos, & peſſimos tantùm, gliſcit auctoritas. Vide notas & emendationes ad Annal. IV, 35.

[2] Feriarum Latinarum] Feriæ Latinæ a Tarquinio ſuperbo inſtitutæ, & Jovi Latiali ſacræ, in monte Albano celebrabantur *ante diem tertium Nonas Maii*, Livius LI, 16. Dionyſ. Halicarn. Antiq. Rom. IV, 49. Cùm huc conſules ac magiſtratus proficiſcerentur, in tempus deligebatur e primâ nobilitate aliquis, qui conſulare munus uſurparet, jus redderet, ac ſubitis mederetur, vide infrà VI, 11. Druſus, Germanici filius, tunc Urbis præfectus, primo magiſtratûs die aliquid muneris ſui, more Romano, auſpicii cauſâ delibabat. Sed a levibus, lætiſque, non verò a gravibus & ſævis ordiendum: quod meritò increpuit Cæſar.

[3] Cyzicenis] Cyzicus, urbs Myſiæ minoris celeberrima. Omnino intercidit. De illâ urbe plurima habet Strabo XII. pag. 575 & 576.

[4] Bello Mithridatis meruerant] Quàm bene meriti ſint de Romanis Cyziceni in bello Mithridatico fusè proſequuntur Plutarchus in Lucullo, pag. 497. Strabo loc. cit. Deinde cùm Romanos aliquot flagris cæſos necaſſent, libertatem amiſerant anno U. C. dccxxxiv. eam recuperaverant anno U. C. dccxxxix, Dio LIV. pag. 525 & 537. Iterum amisêre, Principe Tiberio.

[5] Vibium Serenum] Vibium Serenum filium, de quo ſuprà cap. 28.

[6] Leves, ignobiles] Leves & ignobiles accuſatores pœnis adficiebantur.

A. U. C. 778. J. C. 25.

XXXVII. Per idem tempus Hiſpania ulterior [1], miſſis ad ſenatum legatis, oravit, « ut exemplo Aſiæ [2] delubrum »Tiberio matrique ejus exſtrueret » : quâ occaſione Cæſar, validus alioqui ſpernendis honoribus, & reſpondendum ratus iis, quorum rumore arguebatur « in ambitionem flexiſſe », hujuſcemodi orationem cœpit. « Scio, patres conſcripti, »conſtantiam meam a pleriſque deſideratam, quòd Aſiæ civi»tatibus nuper idem iſtud petentibus, non ſim adverſatus: »ergo & prioris ſilentii defenſionem, & quid in futurum ſtatue»rim, ſimul aperiam. Cùm divus Auguſtus, ſibi atque Urbi »Romæ templum apud Pergamum [3] ſiſti non prohibuiſſet; qui »omnia facta dictaque ejus vice legis obſervem, placitum jam »exemplum promptiùs ſecutus ſum, quia cultui meo vene»ratio ſenatûs [4] adjungebatur. Ceterùm ut ſemel recepiſſe, »veniam habuerit; ita per omnes provincias effigie numinum »ſacrari, ambitioſum, ſuperbum: & vaneſcet Auguſti honor, »ſi promiſcuis adulationibus vulgatur ».

XXXVIII. « Ego me, patres conſcripti, mortalem eſſe, »& hominum officia fungi, ſatiſque habere, ſi locum princi»pem impleam, & vos teſtor, & meminiſſe poſteros volo: qui »ſatis ſuperque memoriæ meæ tribuent, ut majoribus meis »dignum, rerum veſtrarum providum, conſtantem in pericu»lis, offenſionum pro utilitate publicâ non pavidum credant. »Hæc mihi in animis veſtris templa, hæ pulcherrimæ effigies, »& manſuræ: nam quæ ſaxo ſtruuntur, ſi judicium poſterorum »in odium vertit, pro ſepulchris ſpernuntur [5]. Proinde ſocios, »cives, & deos ipſos precor: hos, ut mihi ad finem uſque »vitæ, quietam & intelligentem humani divinique juris men»tem duint [6]; illos, ut quandoque conceſſero, cum laude &

[1] Hispania ulterior] Id eſt, Luſitania & Bætica, *le Portugal, l'Andalouſie, & le royaume de Grenade.*

[2] Exemplo Asiæ] Suprà cap. 15.

[3] Apud Pergamum] Pergamus, urbs Myſiæ majoris, olim Attalorum regum ſedes, & Aſiæ longè clariſſima, teſte Plinio V, 30. Nunc *Bergame.*

[4] Veneratio senatus] *Decrevêre Aſiæ urbes templum Tiberio, matrique ejus ac ſenatui*, ſuprà cap. 15.

[5] Pro sepulchris spernuntur] Æquè ac ſepulchra ſpernuntur. Hæc enim contemptorum Principum delubra, veriùs ſepulchra erant, quàm templa.

[6] Duint] Dent. Sic Ter. Phorm. IV. 5. 1.

» bonis

»bonis recordationibus, facta atque famam nominis mei pro- A. U. C.
»ſequantur ». Perſtititque poſthac, ſecretis etiam ſermonibus, 778.
aſpernari talem ſui cultum: quod alii « modeſtiam », multi, J. C.
« quia diffideret [1] », quidam, « ut degeneris animi », inter- 25.
pretabantur. « Optumos quippe mortalium, altiſſima cupere.
»Sic Herculem & Liberum [2] apud Græcos, Quirinum [3] apud
»nos, deûm numero additos. Meliùs Auguſtum [4], qui ſpera-
»verit. Cetera Principibus ſtatim adeſſe: unum inſatiabiliter
»parandum, proſperam ſuî memoriam: nam contemptu famæ,
»contemni virtutes ».

XXXIX. At Sejanus nimiâ fortunâ ſocors, & muliebri inſuper cupidine incenſus, promiſſum matrimonium flagitante Liviâ [5], componit ad Cæſarem codicillos: moris quippe tum erat [6], quamquam præſentem, ſcripto adire: ejus talis forma fuit. « Benevolentiâ patris Auguſti, & mox pluribus »Tiberii judiciis, ita inſueviſſe, ut ſpes votaque ſua non priùs »ad deos, quàm ad Principum aures conferret. Neque fulgo- »rem honorum umquam precatum: excubias ac labores, ut »unum e militibus, pro incolumitate Imperatoris malle. Atta- »men, quod pulcherrimum, adeptum, ut conjunctione Cæſaris [7] »dignus crederetur: hinc initium ſpei. Et quoniam audiverit »Auguſtum, in conlocandâ filiâ [8], nonnihil etiam de equitibus »Romanis conſultaviſſe [9]: ita ſi maritus Liviæ quæreretur,

[1] Quia diffideret] Se cultum illum mereri poſſe.

[2] Liberum] Bacchum.

[3] Quirinum] Romulum.

[4] Melius Augustum] Longè meliùs ſenſiſſe Auguſtum, qui divinos honores ſperaverit, ſeque divis annumerandum confiderit. Cetera quidem omnia Principibus ſtatim, ac pro ipſorum voluntate, adeſſe. Iis ergo in id unum eſſe incumbendum, idque unum inſatiabiliter parandum, ut proſperam ſuî memoriam faciant. Contemptu famæ contemni virtutes.

[5] Flagitante Livia] Germanici ſorore, olim Druſi uxore, ſuprà cap. 3.

[6] Moris quippe tum erat] Id moris reperit Julius Cæſar, ut in tantâ rerum multitudine facilior ad eum foret aditus, Plutarch. in Jul. Cæſ. pag. 716. Auguſtus cum ſingulis ipſâque Liviâ uſurpavit, ne quid in tantâ rerum gravitate peccaret, ſi plus minúſve loqueretur ex tempore, Sueton. in Aug. lxxxiv. Tiberius retinuit, ut in politicâ ſuâ arte obſcurior eſſet, imperioſiùs regnaret, certiúſque falleret.

[7] Conjunctione Cæsaris] Druſo, Claudii filio, olim deſponſa Sejani filia, ut dictum eſt ſuprà III, 29. IV, 7.

[8] In conlocanda filia] Juliâ, Auguſti & Scriboniæ filiâ.

[9] Consultavisse] Agrippâ defuncto, *multis, ac diu, etiam ex equeſtri ordine, circumſpectis conditionibus, Tiberium privignum ſuum elegit*, Sueton. in Aug. LXIII.

» haberet in animo amicum, ſolâ neceſſitudinis gloriâ uſurum.
A. U. C. 778. J. C. 25. » Non enim exuere impoſita munia : ſatis æſtimare , firmari
» domum adversùm iniquas Agrippinæ offenſiones ; idque libe-
» rorum causâ [1]. Nam ſibi multum ſuperque vitæ fore, quod
» tali cum Principe expleviſſet ».

XL. AD EA Tiberius , laudatâ pietate Sejani , ſuiſque in eum beneficiis modicè percurſis , cùm tempus tamquam ad integram conſultationem petiviſſet , adjunxit. « Ceteris » mortalibus in eo ſtare conſilia , quid ſibi conducere putent: » Principum diverſam eſſe ſortem , quibus præcipua rerum ad » famam dirigenda : ideo ſe non illuc decurrere , quod promp- » tum reſcriptu [2] : poſſe ipſam Liviam ſtatuere, nubendum poſt

[1] IDQUE LIBERORUM CAUSA] Idque petere non ſibi , ſed liberis ſuis; ut ipſis conſulat adversùs iniquas Agrippinæ offenſiones. Sibi multum ſuperque vitæ fore id , quod cum Tiberio Principe expleviſſet.

[2] PROMPTUM RESCRIPTU] Ideo ſe non illuc decurrere , ut prompta & obvia reſpondeat. Liviam ipſam ſtatuere poſſe utrum nubere poſt amiſſum Druſum , an in iiſdem penatibus tolerare debeat. Illi eſſe matrem Antoniam , aviamque Liviam , propiora conſilia , quibuſque libentiùs pareat. At ſe ſimpliciùs conſultiúſque cum Sejano acturum. Ac primò quidem de inimicitiis Agrippinæ ; eas longè acriùs arſuras , ſi matrimonium Liviæ cum Sejano , velut in partes , domum Cæſarum diſtraxiſſet. Sic quoque erumpere æmulationem feminarum Agrippinam inter & Liviam , eâque diſcordiâ nepotes ſuos , tum Agrippinæ , tum Liviæ filios, convelli. Quid ſi adhuc tali conjugio intendatur certamen, & ut nuptiis , ſic quoque totâ vitæ conditione major eſſe volueris. Falleris enim , Sejane , ſi putas in eodem equitis , & præfecti cohortium prætoriarum ordine te manſurum ; & Liviam quæ Caio Cæſari , *ſtemma Cæſarum* , *num.* 48. mox Druſo , *ſtemma Cæſarum* , *num.* 70, nupta fuerit , eâ mente acturam , ut cum equite Romano ſeneſcat. Ego ut ſinam , crediſne id paſſuros , qui fratrem ejus Germanicum , qui patrem Tiberium Neronem , majoreſque noſtros in ſummis imperiis viderunt. Vis tu quidem iſtum intra locum ſiſtere , nec altiùs aſcendere. Eſto. At illi magiſtratus , & primores , qui , foribus tuis aſſidui , undique perrumpunt , teque , etiam invitum , tamquam Urbis Principem interpellant , atque de rebus omnibus conſulunt , illi ipſi non occulti ferunt te jam pridem exceſſiſſe equeſtre faſtigium , longéque anteiſſe patris mei Auguſti amicitias , quantæ quantæ fuerint in Vipſanium Agrippam & in Mæcenatem. Me quoque per tuî invidiam incuſant. Quantò vehementiùs quererentur , meque incuſarent , ſi Liviam uxorem haberes ? At , inquis , Auguſtus filiam ſuam equiti Romano tradere meditatus eſt. An ergo mirum ſi Auguſtus , cùm in omnes curas diſtraheretur , ac provideret attolli immensùm , quem conjugio tali ſuper alios extuliſſet , C. Proculeium & quoſdam alios viros inſigni tranquillitate vitæ , nullis reipublicæ negotiis permixtos , ac proinde neque nimiæ ſpei ſuſpectos, neque invidiæ obnoxios , quaſi futuros generos , in ſermonibus aliquando habuit ? Sed ſi illâ ipſâ Auguſti deliberatione movemur; quantò validius eſt, quòd M. Agrippæ , triumphali viro , mox mihi , privigno ſuo , filiam ſuam collocavit ? Cetera explicatione haud indigent. Hæc verò omnia quàm Tiberio , quàm Tacito digna !

»Druſum, an in penatibus iiſdem tolerandum haberet: eſſe »illi matrem & aviam, propiora conſilia: ſimpliciùs acturum: »de inimicitiis primùm Agrippinæ: quas longè acriùs arſuras, »ſi matrimonium Liviæ, velut in partes, domum Cæſarum »diſtraxiſſet: ſic quoque erumpere æmulationem feminarum, »eâque diſcordiâ nepotes ſuos convelli: quid ſi intendatur »certamen, tali conjugio? Falleris enim, Sejane, ſi te man»ſurum in eodem ordine putas, & Liviam, quæ C. Cæſari, »mox Druſo nupta fuerit, eâ mente acturam, ut cum equite »Romano ſeneſcat. Ego ut ſinam, credisne paſſuros, qui »fratrem ejus, qui patrem majoreſque noſtros, in ſummis im»periis vidêre? Vis tu quidem iſtum intra locum ſiſtere: ſed »illi magiſtratus & primores qui, te invito, perrumpunt, om»nibuſque de rebus conſulunt, exceſſiſſe jam pridem equeſtre »faſtigium, longéque anteiſſe patris mei amicitias, non occulti »ferunt, perque invidiam tuî me quoque incuſant. At enim »Auguſtus filiam ſuam equiti Romano tradere meditatus eſt. »Mirum herculè, ſi, cùm in omnes curas diſtraheretur, im»menſúmque attolli provideret, quem conjunctione tali ſuper »alios extuliſſet, C. Proculeium, & quoſdam in ſermonibus »habuit, inſigni tranquillitate vitæ, nullis reipublicæ negotiis »permixtos. Sed ſi dubitatione Auguſti movemur; quantò »validius eſt quòd M. Agrippæ, mox mihi conlocavit? Atque »ego hæc, pro amicitiâ, non occultavi: ceterùm neque tuis, »neque Liviæ deſtinatis, adverſabor. Ipſe quid intra animum »volutaverim, quibus adhuc neceſſitudinibus immiſcere te »mihi parem, omittam ad præſens referre: id tantùm ape»riam, nihil eſſe tam excelſum, quod non virtutes iſtæ, tuuſ»que in me animus mereantur; datoque tempore, vel in ſena»tu, vel in concione non reticebo».

A. U. C. 778. J. C. 25.

XLI. Rursum Sejanus, non jam de matrimonio, ſed altiùs metuens, « tacita ſuſpicionum [1], vulgi rumorem,

[1] Tacita suspicionum] Tacita ſuſpicionum in intricatis Tiberii verbis de affectato principatu, *magiſtratus & primores perrumpunt, omnibuſque de rebus conſulunt*: vulgi rumorem, Sejanum *exceſſiſſe jam pridem equeſtre faſtigium*: in-

A. U. C. 778. J. C. 25.

» ingruentem invidiam » deprecatur. Ac ne adsiduos in domum cœtus arcendo, infringeret potentiam, aut receptando, facultatem criminantibus præberet; huc flexit, ut Tiberium ad vitam procul Româ, amœnis locis degendam, impelleret. Multa quippe providebat: suâ in manu aditus: literarumque magnâ ex parte se arbitrum fore, cùm per milites commearent: mox Cæsarem, vergente jam senectâ, secretoque loci mollitum, munia imperii faciliùs tramissurum: & minui sibi invidiam, ademptâ salutantum turbâ; sublatisque inanibus, verâ potentiâ augere [1]. Igitur paullatim negotia urbis, populi adcursus, multitudinem adfluentium increpat, extollens laudibus « quietem & solitudinem: quîs abesse tædia & offensio» nes, ac præcipua rerum [2] maximè agitari ».

XLII. Ac forte habita per illos dies de Votieno Montano [3], celebris ingenii viro, cognitio, cunctantem jam Tiberium perpulit, ut vitandos crederet patrum cœtus vocesque, quæ plerumque veræ & graves coram ingerebantur: nam, postulato Votieno, « ob contumelias in Cæsarem dictas », testis Æmilius, e militaribus viris, dum studio probandi cuncta refert, & quamquam inter obstrepentes magnâ adseveratione nititur, audivit Tiberius probra, quîs per occultum lacerabatur: adeóque perculsus est, ut « se vel statim, vel in cogni» tione [4] purgaturum » clamitaret; precibusque proximorum, adulatione omnium, ægre componeret animum. Et Votienus quidem majestatis pœnis adfectus est [5]. Cæsar objectam sibi

gruentem invidiam, per quam *ipsum Tiberium incusant:* hæc deprecatur, compositis ad Cæsarem novis codicillis. Attamen ne, assiduos in domum cœtus arcendo, infringeret potentiam; aut receptando, facultatem criminantibus præberet, huc flexit atque vertit, ut Tiberium, ad vitam procul Româ amœnis locis degendam, impelleret.

[1] Vera potentia augere] Seque verâ potentiâ glisçere, crescere. Vide notas & emend. ad Annal. IV, 41.

[2] Præcipua rerum] Ibique res præcipuas meliùs, quàm in Urbis tumultu tractari ac peragi.

[3] Votieno Montano] De illo Seneca IV. Controvers. 28. *Montanus Votienus, homo rarissimi, etiamsi non emendatissimi ingenii.* Illum a Vinitio accusatum memorat libr. III. Controvers. 20.

[4] Vel statim vel in cognitione] Vel statim se purgaturum, vel si mallent, in peculiari cognitione & auditis testibus. Frustra quidam emendant *in concione.*

[5] Pœnis adfectus est] Eusebius in Chronic. ad annum tertium Olympiadis CCI. Tiberii XIV. *Votienus Montanus*,

adversùs reos inclementiam eò pervicaciùs amplexus, Aquiliam, adulterii delatam, cum Vario Ligure [1], quamquam Lentulus Gætulicus, consul designatus, lege Juliâ [2] damnasset, exsilio punivit: Apidiumque Merulam, « quòd in acta » divi Augusti [3] non juraverat », albo senatorio [4] erasit. A. U. C. 778. J. C. 25.

XLIII. Auditæ dehinc Lacedæmoniorum & Messeniorum [5] legationes; de jure templi Dianæ Limnatidis [6], « quod » suis à majoribus, suâque in terrâ dicatum », Lacedæmonii firmabant annalium memoriâ, vatumque carminibus: « sed » Macedonis Philippi, cum quo bellassent, armis ademptum, » ac pòst C. Cæsaris [7] & M. Antonii sententiâ redditum ». Contrà Messenii, « veterem inter Herculis posteros divisionem » Peloponnesi » protulêre, « suoque regi Dentheliatem » agrum [8], in quo id delubrum, cessisse: monimentaque ejus » rei sculpta saxis, & ære prisco manere. Quòd si vatum, annalium [9] ad testimonia vocentur, plures sibi ac locupletiores » esse: neque Philippum potentiâ [10], sed ex vero statuisse: idem

Narbonensis orator, in Balearibus insulis moritur, illuc a Tiberio relegatus.

[1] Vario Ligure] Varius Ligur dictus videtur ob Ligures a majoribus suis devictos, ut Lentulus, Gætulicus, ob triumphatos Gætulos.

[2] Lege Julia] Adulterium gladio punitum diximus Annal. II, 50. ex Instit. IV. Tit. 18. Idem probat Ovidius V. Trist. XI, 15 & I. De Ponto VII, 41. Sæpe tamen relegatione multatum. Tiberius inclementiam amplexus, Aquiliam exsilio punivit. Relegati enim civitatem non amittebant: amittebant exsules.

[3] In acta divi Augusti] De hoc usu dictum est suprà Annal. I, 7.

[4] Albo senatorio] In quo conscripta senatorum nomina publicè quotannis edebantur, ut instituerat Augustus anno U. C. dccxlv, vide Dionem LV. pag. 550.

[5] Lacedæmoniorum et Messeniorum] Peloponnesi populorum. Lacedæmoniorum urbs princeps Sparta: manent tantùm rudera, nunc *Paleochori*. Messeniorum, Messene, nunc *Mosseniga*.

[6] Dianæ Limnatidis] Templum illud erat in Laconicæ & Messeniæ finibus: ita dictum a lacubus. Ἀπὸ δὲ τῶν λιμνῶν λιμναῖον εἴρηται τῆς Ἀρτέμιδος ἱερόν. Strabo VIII. pag. 362. Vide notas & emendationes ad Annal. IV, 43.

[7] C. Cæsaris] C. Julii Cæsaris dictatoris & M. Antonii triumviri.

[8] Dentheliatem agrum] Nomen, *Dentheliatem*, variè sollicitant interpretes; sed frustra. Apud Stephanum *de Urbibus* memoratur urbs Messenios inter & Lacedæmonios multis contentionibus obnoxia, nomine Δελθάνιοι. Sed ex ipso literarum ordine, cùm post Δελφίνιον, *Delphinium*, recensetur, manifestum est hîc errorem esse, & emendandum in Stephano Δενθάλιοι, qui fortè etiam dicti sunt Δενθήλιοι. Itaque ex Tacito Stephanus, non ex Stephano Tacitus est corrigendus, ut rectè monuit eruditus Holstenius in not. ac castig. ad Stephanum.

[9] Vatum, annalium] Vide notas & emendationes ad Annal. IV, 43.

[10] Philippum potentia] Neque Philippum, Alexandri patrem, id auctoritate

A. U. C. 778. J. C. 25.

»regis Antigoni [1], idem imperatoris Mummii [2] judicium: sic »Mileſios [3], permiſſo publicè arbitrio, poſtremò Atidium »Geminum, prætorem Achaiæ, decreviſſe». Ita ſecundùm Meſſenios datum [4]. Et Segeſtani [5], «ædem Veneris, montem »apud Erycem [6], vetuſtate dilapſam, reſtaurari» poſtulavêre: nota memorantes de origine ejus [7], & læta Tiberio: ſuſcepit curam libens, ut conſanguineus. Tunc tractatæ Maſſilienſium preces, probatumque P. Rutilii [8] exemplum: namque eum legibus pulſum, civem ſibi Smyrnæi addiderant: quo jure Vulcatius Moſchus, exſul, in Maſſilienſes [9] receptus, bona ſua reipublicæ eorum, ut patriæ reliquerat.

XLIV. Obiere eo anno viri nobiles, Cn. Lentulus, & L. Domitius. Lentulo [10] ſuper conſulatum & triumphalia de

ac potentiâ, ſed ex compertâ veritate ſtatuiſſe.

[1] Regis Antigoni] Antigonus, Macedonum rex, dictus *Doſon*, ſeu *Dator*, mortuus eſt anno quarto Olympiadis CXXXIX. U. C. DXXXIII, cùm regnaſſet annos duodecim. Iſtius Antigoni, qui de Peloponneſo triumphavit, non verò Antigoni Gonatæ judicium fuiſſe videtur.

[2] Imperatoris Mummii] L. Mummius, cognomine Achaicus, Corinthum evertit anno U. C. DCVIII. Devictâ Achaiâ, Urbem, Italiam ac etiam provinciam ſignis tabuliſque replevit. *Ex tantis* verò *manubiis adeò nihil in ſuum convertit, ut filiam ejus inopem ſenatus ex publico dotaverit*, Frontin. Strat. IV, 3. Plin. XXXIV, 7.

[3] Sic Milesios] Sic Mileſios, cùm Lacedæmonii & Meſſenii arbitrium iis publicè permiſiſſent, decreviſſe: ſic quoque poſtremò ſtatuiſſe Atidium Geminum, prætorem Achaiæ. Græcia a Romanis ſubacta, in provinciæ formam redacta eſt, & appellata Achaia.

[4] Messenios datum] Ita quoque Romæ ſecundùm Meſſenios pronuntiatum, iiſque templum Dianæ Limnatidis datum.

[5] Segestani] Populi Siciliæ, quorum caput Segeſta, nunc *Caſtel a mare, dans le val de Mazara.*

[6] Montem apud Erycem] Eryx, mons Siciliæ ad occidentem Segeſtæ, nunc *Monte ſan Giuliano.*

[7] De origine ejus] Mela loc. cit. *Montium Eryx maximè memoratur ob delubrum Veneris ab Æneâ conditum.* Id ſanè memoraverunt, quod lætiſſimum fuit Tiberio, qui ſe ob familiam Juliam Æneæ & Deæ Veneris conſanguineum eſſe gloriabatur. Iis adverſari videtur Suetonius in Claud. XXV. *Templum quoque in Siciliâ Veneris Erycinæ vetuſtate collapſum, ut ex ærario populi Romani reficeretur, auctor fuit.* Fortè nulla inter ſcriptores pugna; ſed cœpit Tiberius, perfecit Claudius.

[8] P. Rutilii] Velleius, II, 13. *Publium Rutilium, virum non ſæculi ſui, ſed omnis ævi optimum, interrogatum lege repetundarum, maximo cum gemitu civitatis damnaverant.* Ejus quoque innocentiam ac virtutem, acceptâ injuriâ, ſplendidiorem commendat Seneca, Ep. LXXIX.

[9] In Massilienses] Inter Maſſilienſes cives receptus. Maſſilia, *Marſeille en Provence*, literarum ſtudiis tunc clariſſima, olim a Græcis Phocæenſibus condita, Plin. III, 4.

[10] Lentulo] Cn. Lentulus, olim Druſo comes additus in Germaniâ, Annal. I, 27. Conſul anno U. C. DCCXL, pater Lentuli Gætulici de quo ſuprà cap. 42. & mox cap. 46. De ejus victoriâ

Gætulis [1], gloriæ fuerat bene tolerata paupertas, dein magnæ opes innocenter paratæ & modeſtè habitæ. Domitium [2] decoravit pater, civili bello maris potens, donec Antonii partibus, mox Cæſaris miſceretur. Avus, Pharſalicâ acie, pro optimatibus [3] ceciderat: ipſe electus, cui minor Antonia [4], Octaviâ genita, in matrimonium daretur. Pòſt, exercitu flumen Albim [5] tranſcendit; longiùs penetratâ Germaniâ, quàm quiſquam priorum: eaſque ob res inſignia triumphi adeptus eſt. Obiit & L. Antonius [6], multâ claritudine generis, ſed improſperâ: nam patre ejus, Julo Antonio [7], ob adulterium Juliæ morte punito, hunc admodum adoleſcentulum, ſororis nepotem, ſepoſuit Auguſtus in civitatem Maſſilienſem, ubi ſpecie ſtudiorum nomen exſilii tegeretur. Habitus tamen ſupremis honor: oſſaque tumulo Octaviorum inlata, per decretum ſenatûs. A. U. C. 778. J. C. 25.

XLV. Iisdem conſulibus, facinus atrox, in citeriore Hiſpaniâ [8], admiſſum a quodam agreſte, nationis Termeſtinæ [9]: is prætorem provinciæ, L. Piſonem, pace incurioſum, ex improviſo in itinere adortus, uno vulnere in mortem adfecit: ac pernicitate equi profugus, poſtquam ſaltuoſos locos attigerat, dimiſſo equo, per dirupta & avia ſequentes fruſtratus eſt: neque diu fefellit: nam prehenſo ductoque per proximos pagos

& triumphalibus ornamentis, Velleius II, 116. Minimè confundendus cum Cn. Lentulo augure & ſordido homine, de quo in diſſert. de luxu Romanorum diximus.

[1] De Gætulis] Gætuli, natio frequens ac multiplex quæ infra Mauritaniam longè latéque exſpatiabatur. Nunc *la partie la plus occidentale du pays des Dates.*

[2] Domitium] L. Domitium Ahenobarbum, Neronis imperatoris avum. Vide ſtemma Cæſarum, num. 33. & Suetonium in Nerone I & ſeqq.

[3] Pro optimatibus] Id eſt, in partibus Pompeianis, quæ optimatum erant.

[4] Minor Antonia] Suetonio in Nerone V. *major* dicitur, & fuiſſe videtur. Vide ſtemma Cæſarum, num. 32.

[5] Flumen Albim transcendit] Haud ſatis accuratè geſtis & ſcriptis auctor celeberrimus, *Mémoires de la Maiſon de Brandebourg*, pag. 5. *On remarque cependant qu'ils* (les Romains) *n'ont jamais paſſé l'Elbe.*

[6] L. Antonius] Nepos Octaviæ, ſororis Auguſti. Vide ſtemma Cæſarum, num. 30.

[7] Julo Antonio] De illo dictum ſuprà Annal. III, 18. Vide & ſtemma Cæſarum, num. 29.

[8] In citeriore Hispania] Eâdem ac Tarraconenſi, quæ ſi Luſitaniam & Bæticam exceperis, reliquam Hiſpaniam ad Pyrenæos montes complectitur.

[9] Nationis Termestinæ] Nationis illius urbs princeps Termes, nunc *Lerma, dans la vieille Caſtille.*

A. U. C. 778. J. C. 25.

equo, cujus foret cognitum: & repertus, cùm tormentis edere conſcios adigeretur, voce magnâ, ſermone patrio, « fruſtra » ſe interrogari » clamitavit: « adſiſterent ſocii ac ſpectarent: » nullam vim tantam doloris fore, ut veritatem eliceret ». Idemque cùm poſterò ad quæſitionem retraheretur, eo niſu proripuit ſe cuſtodibus, ſaxoque caput adflixit, ut ſtatim exanimaretur. Sed Piſo Termeſtinorum dolo cæſus habetur: qui pecunias e publico interceptas [1], acriùs, quàm ut tolerarent barbari, cogebat.

A. U. C. 779. J. C. 26.

XLVI. Lentulo Gætulico, C. Calviſio conſulibus [2], decreta triumphi inſignia Poppæo Sabino, contuſis Thracum gentibus, qui montium editis [3], inculti, atque eò ferociùs agitabant. Cauſa motûs, ſuper hominum ingenium, quòd pati delectus [4], & validiſſimum quemque militiæ noſtræ dare aſpernabantur; ne regibus quidem parêre niſi ex libidine ſoliti; aut, ſi mitterent auxilia, ſuos ductores præficere, nec niſi adversùm accolas [5] belligerare. Ac tum rumor inceſſerat fore, ut disjecti, aliiſque nationibus permixti, diverſas in terras traherentur. Sed antequam arma inciperent, misêre legatos, « ami- » citiam, obſequiumque » memoraturos; « & manſura hæc, » ſi nullo novo onere tentarentur. Sin ut victis ſervitium indice- » retur; eſſe ſibi ferrum & juventutem, & promptum libertati, » aut ad mortem animum ». Simul caſtella rupibus indita, conlatoſque illuc parentes & conjuges oſtentabant, « bellumque » impeditum, arduum, cruentum », minitabantur.

XLVII. At Sabinus (donec exercitus [6] in unum conduceret, datis mitibus reſponſis) poſtquam Pomponius Labeo e Mœſiâ cum legione, rex Rhœmetalces [7] cum auxiliis

[1] E publico interceptas] Pecunias e publicis vectigalibus a Termeſtinis interceptas L. Piſo cogebat acriùs, quàm ut tolerarent barbari.

[2] C. Calvisio coss.] Cn. Cornelius Lentulus Gætulicus, C. Calviſius Sabinus conſules fuêre anno Urbis conditæ DCCLXXIX. Jeſu Chriſti 26.

[3] Montium editis] Montem Hæmum habitabant ac vallabant. Plin. IV, 1.

[4] Delectus] Gallicè *les levées de troupes.*

[5] Adversum accolas] Adversùm vicinos populos.

[6] Donec exercitus] Vide notas & emendationes ad Annal. IV, 47.

[7] Rex Rhœmetalces] Rex Thraciæ, de quo ſæpe ſuprà Annal. II, 67. III, 38.

popularium,

popularium, qui fidem non mutaverant, venêre, additâ præ- A. U. C.
ſenti copiâ [1], ad hoſtem pergit, compoſitum jam per anguſtias 779.
ſaltuum: quidam audentiùs apertis in collibus viſebantur: quos J. C.
dux Romanus acie ſuggreſſus, haud ægre pepulit, ſanguine 26.
barbarorum modico, ob propinqua ſuffugia. Mox caſtris in loco communitis, validâ manu montem occupat, anguſtum, & æquali dorſo continuum uſque ad proximum caſtellum, quod magna vis armata, aut incondita [2], tuebatur: ſimul in ferociſſimos, qui ante vallum more gentis cum carminibus & tripudiis perſultabant, mittit delectos ſagittariorum. Ii dum eminus graſſabantur, crebra & inulta vulnera fecêre; propiùs incedentes, eruptione ſubitâ turbati ſunt, receptique ſubſidio Sugambræ cohortis [3], quam Romanus promptam ad pericula, nec minùs cantuum & armorum tumultu trucem, haud procul inſtruxerat.

XLVIII. Translata dehinc caſtra hoſtem propter [4], relictis apud priora munimenta Thracibus, quos nobis adfuiſſe memoravi: iiſque permiſſum « vaſtare, urere, trahere prædas, »dum populatio lucem intra ſiſteretur, noctemque in caſtris »tutam & vigilem capeſſerent» : id primò ſervatum: mox verſi in luxum, & raptis opulenti, omittere ſtationes, laſciviâ epularum, aut ſomno & vino procumbere. Igitur hoſtes, incuriâ eorum compertâ, duo agmina parant: quorum altero, populatores invaderentur; alii caſtra Romana adpugnarent, non ſpe capiendi, ſed ut clamore, telis, ſuo quiſque periculo intentus, ſonorem alterius prœlii non acciperet: tenebræ inſuper delectæ, augendam ad formidinem. Sed qui vallum legionum tentabant, facilè pelluntur. Thracum auxilia, repentino incurſu territa, cùm pars munitionibus adjacerent, plures extrà palarentur, tantò infenſiùs cæſi, quantò « perfugæ

[1] Addita præsenti copia] Licèt nulla eſſet legio in Thraciâ, præſentem tamen aliquot cohortium copiam habebat Sabinus, dux Romanus, quas legioni e Mœſiâ adductæ, & Thracum auxiliis addidit.

[2] Aut incondita] Imbelles, cap. 49.

[3] Sugambræ cohortis] Sicambri, vel Sugambri, Germaniæ populi, ſe jampridem Romanis dediderant, & in Gallias fuerant trajecti, Annal. II, 26. XII, 39.

[4] Hostem propter] Tranſlata dehinc caſtra, & hoſti propiùs admota.

»& proditores, ferre arma ad ſuum patriæque ſervitium», incuſabantur.

A. U. C. 779. J. C. 26.

XLIX. Postera die Sabinus exercitum æquo loco oſtendit, ſi barbari, ſucceſſu noctis alacres, prœlium auderent: & poſtquam caſtello, aut conjunctis tumulis non degrediebantur, obſidium cœpit per præſidia, quæ opportunè jam muniebat: dein foſſam loricamque [1] contexens, quatuor millia paſſuum ambitu amplexus eſt. Tum paullatim, ut aquam pabulumque eriperet, contrahere clauſtra arctaque circumdare: & ſtruebatur agger, unde ſaxa, haſtæ, ignes propinquum jam in hoſtem jacerentur. Sed nihil æquè, quàm ſitis, fatigabat, cùm ingens multitudo bellatorum, imbellium, uno reliquo fonte uterentur. Simul equi, armenta, ut mos barbaris, juxtà clauſa, egeſtate pabuli exanimari: adjacere corpora hominum, quos vulnera, quos ſitis peremerat: pollui cuncta ſanie, odore, contactu. Rebuſque turbatis, malum extremum diſcordia acceſſit; his deditionem, aliis mortem, & mutuos inter ſe ictus parantibus: & erant, qui «non inultum exitium, ſed eruptionem» ſuaderent: neque ignobiles [2], quamvis diverſi ſententiis.

L. Verum e ducibus, Dinis, provectus ſenectâ, & longo uſu vim atque clementiam Romanam edoctus, «ponenda »arma, unum adflictis id remedium», diſſerebat. Primuſque ſe cum conjuge & liberis victori permiſit: ſecuti ætate aut ſexu imbecilli, & quibus major vitæ, quàm gloriæ, cupido. At juventus Tarſam inter & Tureſim diſtrahebatur: utrique deſtinatum cum libertate occidere: ſed Tarſa «properum finem, »abrumpendas pariter ſpes ac metus» clamitans, dedit exemplum, demiſſo in pectus ferro: nec defuêre qui eodem modo oppeterent. Tureſis ſuâ cum manu noctem opperitur, haud

[1] Loricamque] Munimentum illud ita dictum a ſimilitudine loricæ, quâ pectus tegitur. Loricarum varia ſpecies pro munimentorum diverſitate. Hîc ſignificat, quod vulgo dicimus *une ligne de circonvallation*. Veget. IV, 28. *Obſidentes ultra jactum teli foſſam faciunt, eamque non ſolùm vallo, & ſudibus, ſed etiam turriculis inſtruunt, ut erumpentibus ex civitate poſſint obſiſtere, quod opus loriculam vocant.*

[2] Neque ignobiles] Neque ii erant ignobiles, quamvis diverſa ſentirent. Vulgus ſententiis diverſiſſimum: nobiles viri, perſpicaciores & conſtantiores.

neſcio duce noſtro. Igitur firmatæ ſtationes denſioribus globis: & ingruebat nox nimbo atrox, hoſtiſque clamore turbido, modò per vaſtum ſilentium, incertos obſeſſores effecerat: cùm Sabinus circumire, hortari, « ne ad ambigua ſonitûs, aut »ſimulationem quietis, caſum inſidiantibus aperirent, ſed »ſua quiſque munia ſervarent immoti, teliſque non in fal»ſum jactis ». A. U. C. 779. J. C. 26.

LI. INTEREA barbari catervis decurrentes, nunc in vallum manualia ſaxa [1], præuſtas ſudes, deciſa robora jacere: nunc virgultis, & cratibus, & corporibus exanimis, complere foſſas: quidam, pontes & ſcalas antè fabricati, inferre propugnaculis, eaque prenſare, detrahere, & adversùs reſiſtentes cominus niti. Miles contrà deturbare telis, pellere umbonibus, muralia pila [2], congeſtas lapidum moles provolvere. His partæ victoriæ ſpes, &, ſi cedant, inſignitius flagitium; illis extrema jam ſalus, & adſiſtentes pleriſque matres & conjuges, earumque lamenta addunt animos. Nox aliis in audaciam, aliis ad formidinem opportuna; incerti ictus, vulnera improviſa; ſuorum atque hoſtium ignoratio; & montis anfractu repercuſſæ, velut a tergo, voces, adeò cuncta miſcuerant, ut quædam munimenta Romani, quaſi perrupta, omiſerint. Neque tamen pervasêre hoſtes, niſi admodum pauci: ceteros, deleto promptiſſimo quoque aut ſaucio, adpetente jam luce, trusêre in ſumma caſtelli: ubi tandem coacta deditio, & proxima ſponte vicorum [3] recepta: reliquis, quò minùs vi aut obſidio ſubigerentur, præmatura montis Hæmi & ſæva hiems ſubvênit.

LII. AT ROMÆ, commotâ Principis domo [4], ut ſeries futuri in Agrippinam exitii inciperet, Claudia Pulchra [5]

[1] MANUALIA SAXA] *Minima ſaxa.... manibus jacienda.* Veget. IV, 8.

[2] MURALIA PILA] Pila graviora, quæ ex muris in oppugnatores jaciebantur. Cæſar de Bello Gall. VII, 82.

[3] SPONTE VICORUM] In Cod. Flor. *ſponte incorum.* Emendandum *vicorum* rectè conjecit Jac. Gronovius. Perperam in veteribus editionibus *ſponte inimicorum.* Meliùs Minutianus & recentiores *incolarum.* Proxima recepta ſunt ſponte vicorum, qui hinc & inde in Hæmo monte habitabantur. Remotiora verò non ſubacta ſunt propter præmaturam & ſævam montis Hæmi, nunc *monte Argentaro*, hiemem.

[4] COMMOTA PRINCIPIS DOMO] Tiberii domum commotam Druſi morte vidimus ſuprà cap. 8.

[5] CLAUDIA PULCHRA] Quomodo

A. U. C. 779. J. C. 26.

sobrina ejus postulatur, accusante Domitio Afro [1]. Is recens prætură, modicus dignationis; & quoquo facinore properus clarescere, « crimen impudicitiæ, adulterum Furnium, vene» ficia in Principem & devotiones » objectabat. Agrippina semper atrox [2], tum & periculo propinquæ accensa, pergit ad Tiberium, ac fortè sacrificantem patri [3] reperit: quo initio invidiæ, « Non ejusdem » ait « mactare divo Augusto victi» mas, & posteros ejus insectari: non in effigies mutas divinum » spiritum transfusum; sed imaginem [4] veram, cælesti sanguine » ortam, intelligere discrimen, suscipere sordes. Frustra Pul» chram præscribi [5], cui sola exitii causa sit, quòd Agrippinam » stultè prorsus ad cultum delegerit, oblita Sosiæ [6] ob eadem » adflictæ ». Audita hæc [7] raram occulti pectoris vocem elicuêre, correptamque Græco versu admonuit: *ideo lædi, quia non regnaret*. Pulchra & Furnius damnantur. Afer, primoribus oratorum additus, divulgato ingenio, & secutâ adseveratione Cæsaris, quâ « suo jure [8] disertum » eum appellavit: mox capessendis accusationibus, aut reos tutando, prosperiore eloquentiæ quàm morum famâ fuit: nisi quòd ætas extrema

Claudia Pulchra Agrippinæ sobrina sit non liquet. Nec mirum in hac veterum scriptorum paucitate. Filium ejus Varum Quinctilium a Domitio accusatum videbimus infrà cap. 66.

[1] Domitio Afro] Cn. Domitius Afer, patriâ Nemausensis, eloquentiæ præceptor optimus, illâ usus pessimè. Qui plura de hoc oratore desiderat, adeat Cl. Menard, *Histoire civile & eccles. de la ville de Nismes*, Tom. I. pag. 39 & seqq.

[2] Agrippina semper atrox] Cedere & flecti nescia. Sic Horatius II. Od. I, 23.

Et cuncta terrarum subacta,
Præter atrocem animum Catonis.

[3] Sacrificantem patri] Tiberium Augusto sacrificantem reperit: illumque iis allocuta est verbis, quæ fuerunt invidiæ initium. Non ejusdem esse mactare divo Augusto victimas, & posteros ejus insectari.

[4] Sed imaginem] Sed se veram Augusti imaginem, cælesti sanguine ortam, intelligere discrimen, suscipere sordes. Nonnulli pro *sed* tentant *se*. At nihil mutandum duco. *Se* nonnumquam omittit Tacitus. Vide infrà cap. 59.

[5] Frustra Pulchram præscribi] Frustra Pulchram obtendi, ipsam, ipsam Agrippinam peti.

[6] Oblita Sosiæ] Sosiæ Gallæ, Silii uxoris, de quâ suprà cap. 19 & 20.

[7] Audita hæc] Hæc a Tiberio audita raram occulti istius pectoris vocem elicuêre; correptamque Agrippinam Græco versu admonuit,

Πειτεῖν, ὅτε μὴ τυραννοῖ.
Lædi, quia non regnaret.

Vide Suetonium in Tiber. LIII. Aristotelem Politic. III, 3.

[8] Suo jure] Jure ac meritò.

multum etiam eloquentiæ dempſit, dum feſsâ mente retinet ſilentii impatientiam [1]. A. U. C. 779. J. C. 26.

LIII. At Agrippina, pervicax iræ, & morbo corporis implicata, cùm viſeret eam Cæſar, profuſis diu ac per ſilentium lacrimis, mox invidiam & preces orditur: « ſubveniret ſolitudi-»ni, daret maritum: habilem adhuc juventam ſibi; neque aliud »probis, quàm ex matrimonio ſolatium: eſſe in civitate, »qui Germanici conjugem [2], ac liberos ejus recipere di-»gnarentur ». Sed Cæſar, non ignarus quantum ex repu-blicâ peteretur [3]; ne tamen offenſionis aut metûs manifeſtus foret, ſine reſponſo, quamquam inſtantem, reliquit. Id ego a ſcriptoribus annalium non traditum, reperi in commentariis Agrippinæ, filiæ [4]: quæ Neronis, Principis, mater, vitam ſuam & caſus ſuorum poſteris memoravit.

LIV. Ceterum Sejanus mærentem & improvidam altiùs perculit: immiſſis, qui per ſpeciem amicitiæ monerent, « pa-»ratum ei venenum, vitandas ſoceri [5] epulas ». Atque illa, ſimulationum neſcia, cùm propter diſcumberet [6], non vultu aut ſermone flecti, nullos attingere cibos; donec advertit Tiberius, fortè, an quia audiverat? idque quò acriùs experiretur, poma ut erant adpoſita laudans, nurui ſuâ manu tradidit. Aucta ex eo ſuſpicio Agrippinæ, & intacta ore [7], ſervis tramiſit: nec tamen Tiberii vox coram ſecuta, ſed obverſus ad

[1] Silentii impatientiam] Omnes literarum & artium alumnos ſpectat dictum Horatii I. Ep. I, 8.

Solve ſeneſcentem maturè ſanus equum, ne
Peccet ad extremum ridendus, & ilia ducat.

Quantùm ex ſuâ auctoritate ob hanc ſilentii impatientiam perdiderit ſenex Domitius teſtatur Quinctilianus XII, 11. Irridentes dicebant *malle eum deficere, quàm deſinere.*

[2] Qui Germanici conjugem] In Mſ. Flor. & libris omnibus editis *eſſe in civitate ... Germanici conjugem.* Supplevi voculam, *qui.* Illam poſtulat ipſa rerum ſeries. Sicque vertunt optimi quique interpretes. Vertranius & Muretus addunt *Agrippinam*; quod redundat: reſtitui *dignarentur*, Mſ. Flor. codicem ſecutus. Beroaldus & veteres *dignaretur.* Vide notas & emendationes ad Annal. IV, 53.

[3] Quantum ex republica peteretur] Summa enim fuiſſet Agrippinæ ejuſque mariti potentia.

[4] Agrippinæ, filiæ] Filiæ Germanici, & Agrippinæ. Vide ſtemma Cæſarum, num. 93. Ejus commentarios laudat quoque Plinius VII, 8.

[5] Soceri] Tiberii.

[6] Propter discumberet] Propter Tiberium.

[7] Intacta ore] Eadem narrat Suet. in Tiber. LIII. Sed minùs accuratè.

matrem [1], « non mirum », ait, « si quid severius in eam
A. U. C. 779. J. C. 26. »statuisset, a quâ veneficii insimularetur ». Inde rumor, « parari exitium : neque id Imperatorem palam audere, secre- »tum ad perpetrandum quæri ».

LV. Sed Cæsar, quò famam averteret, adesse frequens senatui, legatosque Asiæ, ambigentes « quanam in civitate tem- »plum statueretur [2] », plures per dies audivit. Undecim urbes certabant, pari ambitione, viribus diversæ : neque multùm inter se distantia memorabant, « de vetustate generis, studio »in populum Romanum, per bella Persi [3] & Aristonici [4] alio- »rumque regum ». Verùm Hypæpeni [5], Trallianique [6], Laodicenis & Magnetibus simul [7], tramissi, ut parum validi. Ne Ilienses quidem [8], cùm « parentem urbis Romæ Troiam » referrent, nisi antiquitatis gloriâ pollebant. Paullum addubitatum, quòd Halicarnassii [9] « mille & ducentos per annos nullo »motu terræ nutavisse sedes suas, vivoque in saxo [10] funda- »menta templi » adseveraverant. Pergamenos [11] (eo ipso nitebantur) æde Augusto ibi sitâ, satis adeptos creditum. Ephesii,

[1] Ad matrem] Ad matrem suam Liviam.

[2] Templum statueretur] De illo templo, Tiberio, Liviæ ac senatui ab urbibus Asiæ decreto, dictum suprà cap. 15 & 27.

[3] Bella Persi] Bellum cum Perseo, rege Macedonum, cœpit anno U. C. dlxxxiii. Desiit cum Macedonum imperio anno dlxxxvi. Vulgò quidem dicitur *Persei*. Sic Plinius XVII, 25. *Bello Persei* : & lib. II, 12. *Pridie quàm Perseus rex superatus a Paulo est*. Sallustio tamen Frag. Hist. I. pag. 934. memoratur *bellum Persi Macedonicum*. Nec illa genitivi forma apud veteres Grammaticos insolens.

[4] Et Aristonici] Aristonicus, Spurius Eumenis filius, Asiam invasit anno U. C. dcxxiii. Eo devicto, *Asia, Romanorum facta, cum opibus suis vitia quoque Romam transmisit*, Justin. XXXVI, 4. Vide & Florum II, 20.

[5] Hypæpeni] Hypæpa, urbs parva Lydiæ ad Hermum fluvium posita ; nunc periit. In nummis ΥΠΑΙΠΗΝΩΝ.

[6] Trallianique] Trallis, urbs Cariæ, aliis Lydiæ, nunc *Chora*. In nummis ΤΡΑΛΛΙΑΝΩΝ.

[7] Laodicenis et Magnetibus simul] Laodicea, urbs Phrygiæ majoris, nunc *Ladik*. Magnesia ad Sipylum, urbs Lydiæ, nunc *Magnisa*. Dativo utitur Tacitus Græcorum more, qui ἅμα, *simul*, cum hoc casu conjungunt.

[8] Ilienses quidem] In Troade Ilienses veteris Trojæ ruinas habitabant. Vide Strabonem XIII. p. 393 & seqq. Novum illud Ilium adhuc dicitur *Troie*. In nummis ΙΛΙΕΩΝ.

[9] Halicarnassii] Halicarnassus, urbs Doridis, ad sinum Ceramicum, *le golfe de Stanco*. Nunc castellum est, quod appellatur *Bodroun*.

[10] Vivoque in saxo] Seque fundamenta templi vivo in saxo locaturos adseveraverant. Stante Trojâ, vel statim eâ eversâ, exstitit Halicarnassus, ut patet ex annorum numero.

[11] Pergamenos] De Pergamenis, Sardianis, Milesiis & Ephesiis dictum suprà Annal. II, 47. III, 61, 63 & 67.

Mileſiique, hi Apollinis, illi Dianæ cærimoniâ occupaviſſe civitates viſi. Ita Sardianos inter, Smyrnæoſque deliberatum. Sardiani decretum Etruriæ recitavêre, ut conſanguinei: nam « Tyrrhenum Lydumque Atye rege genitos [1], ob multitudi- »nem diviſiſſe gentem: Lydum patriis in terris reſediſſe; Tyr- »rheno datum, novas ut conderet ſedes. Et ducum e nomini- »bus indita vocabula, illis per Aſiam, his in Italiâ: auctamque »adhuc Lydorum opulentiam, miſſis in Græciam populis, cui »mox a Pelope nomen [2] »: ſimul « literas imperatorum, & icta »nobiſcum fœdera bello Macedonum, ubertatemque flumi- »num ſuorum, temperiem cæli, ac dites circùm terras » memorabant. A. U. C. 779. J. C. 26.

LVI. At Smyrnæi [3], repetitâ vetuſtate, « ſeu Tantalus »Jove ortus illos, ſive Theſeus divinâ & ipſe ſtirpe, ſive una »Amazonum condidiſſet », tranſcendêre ad ea, quîs maximè fidebant in populum Romanum officiis, miſsâ navali copiâ, non modò externa ad bella, ſed quæ in Italiâ tolerabantur: « ſeque primos templum urbis Romæ ſtatuiſſe, M. Porcio »conſule [4]; magnis quidem jam Romani populi rebus; non- »dum tamen ad ſummum elatis, ſtante adhuc Punicâ urbe, »& validis per Aſiam regibus ». Simul « L. Sullam teſtem » adferebant, « graviſſimo in diſcrimine exercitûs ob aſperitatem »hiemis, & penuriam veſtis, cùm id Smyrnam in concionem »nuntiatum foret, omnes, qui adſtabant, detraxiſſe corpori »tegmina, noſtriſque legionibus miſiſſe ». Ita rogati ſententiam patres, Smyrnæos prætulêre [5]: cenſuitque Vibius Marſus, « ut

[1] Atye rege genitos] Ergo Tyrrhenorum, ſeu Etruſcorum, Lydorum & Peloponneſiorum una & eadem origo. Communis eorum parens Atys Herculis & Omphales filius. Herodot. I, 94. Dionyſ. Halicarn. Antiq. Rom. I, 27 & 28. Juſtin. XX, 1. Strabo, V, pag. 219. Lydorum opulentiam ſatis probant immenſæ Crœſi divitiæ.

[2] A Pelope nomen] A Pelope tota regio dicta Peloponneſus, nunc *la Morée*. Hanc quoque Λυδὸς Πέλοπος originem celebrat Pindarus Olympic. Od. I,

[3] Smyrnæi] De Smyrnæis dictum ſuprà Annal. III, 63. In Mſ. Flor. *Zmyrnæi. Zmyrnam.*

[4] M. Porcio conſule] Anno U. C. dlix, quo M. Porcius Cato & L. Valerius Flaccus conſulatum geſsêre. Urbs verò Punica, Carthago, a Scipione everſa eſt anno U. C. dcviii.

[5] Smyrnæos prætulere] Templum illud Tiberio Liviæ ac ſenatui ſacrum exhibet æreus Muſei noſtri nummus: ΣΕΒΑΣΤΗ ΣΥΝΚΛΗΤΟΣ ΣΜΥΡΝΑΙΩΝ ΙΕΡΩΝΥΜΟΥ. *Auguſta* Livia,

»M. Lepido, cui ea provincia obvenerat, ſuper numerum
A. U. C. »legaretur [1], qui templi curam ſuſciperet»: & quia Lepidus
779. ipſe deligere per modeſtiam abnuebat, Valerius Naſo, e præ-
J. C. toriis, ſorte miſſus eſt.
26.

LVII. Inter quæ, diu meditato, prolatoque ſæpius conſilio, tandem Cæſar iit Campaniam [2], ſpecie dedicandi templa apud Capuam [3] Jovi, apud Nolam [4] Auguſto, ſed certus procul Urbe degere. Cauſam abſceſſûs, quamquam ſecutus plurimos auctorum ad Sejani artes retuli [5], quia tamen, cæde ejus patratâ, ſex poſtea annos [6] pari ſecreto conjunxit, plerumque permoveor, num ad ipſum referri verius ſit, ſævitiam ac libidinem, cùm factis promeret, locis occultantem. Erant qui crederent, in ſenectute corporis quoque habitum pudori fuiſſe: quippe illi prægracilis & incurva [7] proceritas, nudus capillo vertex, ulceroſa facies [8], ac plerumque medicaminibus interſtincta [9]: & Rhodi ſecreto, vitare cœtus, recondere voluptates inſuêrat. Traditur etiam matris impotentiâ extruſum, quam dominationis ſociam aſpernabatur, neque depellere poterat, cùm dominationem ipſam donum ejus accepiſſet. Nam

ſenatus Romanus, nummus *Smyrnæorum*, ſub magiſtratu *Hieronymi*. Capita Liviæ & ſenatûs Romani. In poſticâ parte ΣΕΒΑΣΤΩ ΤΙΒΕΡΙΩ ΕΠΙ ΠΕΤΡΩΝΙΟΥ *Auguſto Tiberio ſub Petronio* proconſule. Templum. In medio ſtat Tiberius togatus cum ſceptro.

[1] Super numerum legaretur] Cenſuit Vibius, ut præter certum legatorum numerum, qui proconſulibus adſignabatur, alius ſuper numerum M. Lepido adderetur, qui templi curam ſuſciperet.

[2] Iit Campaniam] Campania, *la terre de Labour*. Libri omnes editi *Cæſar in Campaniam*. Verbum *iit* librariorum errore omiſſum, vel quod verius videtur ex *iit* natum *in*. Illas enim præpoſitiones ſæpe negligit Tacitus.

[3] Templa apud Capuam] Ita editio Princeps & recentiores. In ceteris *templum*. Capuam non in dextrâ, ſed in ſiniſtrâ Vulturni fluminis, *Voltorno*, olim fuiſſe, ubi nunc *S. Maria Maggiore*, docet Camillus Pellegrino, *Dell' Antico ſito di Capua*, pag. 23.

[4] Nolam] Nunc *Nola*. Hac in urbe exſtinctus Auguſtus, ſuprà Annal. I, 5.

[5] Ad Sejani artes retuli] Suprà cap. 41.

[6] Sex postea annos] Seceſſit Tiberius anno U. C. dcclxxix. Cædes Sejani contigit anno dcclxxxiv. Tiberius adhuc ſex annos pari ſecreto conjunxit, & mortuus eſt anno dccxc.

[7] Prægracilis et incurva] Alium corporis habitum deſcribit Suetonius in Tiber. LXVIII. Fuit pro ætatis diverſitate diverſus.

[8] Ulcerosa facies] Ex his Taciti verbis Hadrianus Valois contendit luem veneream morbum eſſe antiquiſſimum, eâque inveteratâ infectum fuiſſe Tiberium. Valeſiana, pag. 14 & ſeq. Diſſenſit olim Menagius; & meritò quidem. Vide notas & emendationes ad Annal. IV, 57.

[9] Medicaminibus interstincta] Vide notas & emendationes ad Annal. IV, 57.

dubitaverat

dubitaverat Auguſtus Germanicum ſororis nepotem, & cunctis laudatum, rei Romanæ imponere : ſed precibus uxoris evictus, Tiberio Germanicum [1], ſibi Tiberium adſcivit. Idque Auguſta exprobrabat, repoſcebat. A.U.C. 779. J.C. 26.

LVIII. PROFECTIO arcto comitatu fuit : unus ſenator conſulatu functus, Cocceius Nerva [2], cui legum peritia; eques Romanus, præter Sejanum, ex inluſtribus Curtius Atticus [3] : ceteri liberalibus ſtudiis præditi, ferme Græci [4], quorum ſermonibus levaretur. Ferebant periti cæleſtium, « iis motibus » ſiderum exceſſiſſe Româ Tiberium, ut reditus illi negaretur » : unde exitii cauſa multis fuit, properum finem vitæ conjectantibus, vulgantibuſque : neque enim tam incredibilem caſum [5] providebant, ut undecim per annos libens patriâ careret. Mox patuit breve confinium artis, & falſi ; veraque quàm obſcuris tegerentur : nam in Urbem non regreſſurum, haud fortè dictum : ceterorum neſcii egêre, cùm propinquo rure, aut litore, & ſæpe mœnia Urbis adſidens, extremam ſenectam compleverit.

LIX. AC FORTE illis diebus oblatum Cæſari anceps periculum, auxit vana rumoris : præbuitque ipſi materiem, cur amicitiæ conſtantiæque Sejani magis fideret. Veſcebantur in villâ, cui vocabulum *Speluncæ* [6], mare Amuclanum [7] inter

[1] TIBERIO GERMANICUM] De his adoptionibus ſuprà Annal. I, 3.

[2] COCCEIUS NERVA] Cum C. Vibio Ruffino conſul ſuffectus Agrippæ & Galbæ anno U. C. DCCLXXV, ut accipimus ex inſcriptione apud Gruterum, pag. CLXXXVII. num. 13. Cocceium laudat Tacitus Annal. VI, 26. Nervæ imperatoris pater fuiſſe creditur. De illuſtrium equitum nomine dictum ſuprà Annal. II, 59.

[3] CURTIUS ATTICUS] Quem oppreſſit Sejanus, Annal. VI, 10. ab Ovidio commendatus, II de Ponto, Eleg. 4 & 7.

[4] FERME GRÆCI] Hos *convictores Græculos*, & Tiberii in eos inclementiam memorat Suetonius in Tiber. LVI. Aderat quoque Chaldæus aſtrologorum, ſeu mathematicorum, grex, teſte Juvenali, Satyr. X, 94.

[5] INCREDIBILEM CASUM] Ita Mſ. Flor. editiones veteres & recentiores. Malè in ceteris *cauſam*. Neque enim providebant fore ut Tiberius undecim per annos libens patriâ careret. Mox patuit quàm breve ſit divinationis ac falſitatis confinium, quámque obſcuris vera tegerentur. Nam haud fortè, nec falsò dixerant Tiberium in Urbem non regreſſurum. At ceterorum neſcios ſe præſtitêre, cùm propinquo rure, aut litore, ſæpe etiam mœnia Urbis adſidens, extremam ſenectam compleverit.

[6] VOCABULUM SPELUNCÆ] Hæc villa in Campaniâ juxta Terracinam poſita, & mari vicina, nunc *Sperlonga*. A Suetonio in Tiber. XXXIX appellatur *prætorium*.

[7] MARE AMUCLANUM] Ita dictum a

Fundanoſque montes [1], nativo in ſpecu: ejus os, lapſis repentè
A. U. C. 779. J. C. 26. ſaxis, obruit quoſdam miniſtros: hinc metus in omnes, & fuga eorum, qui convivium celebrabant. Sejanus genu, vultuque [2], & manibus ſuper Cæſarem ſuſpenſus, oppoſuit ſeſe incidentibus: atque habitu tali repertus eſt a militibus, qui ſubſidio venerant. Major ex eo; & quamquam exitioſa ſuaderet, ut non ſui anxius, cum fide audiebatur. Adſimulabatque judicis [3] partes adversùs Germanici ſtirpem, ſubditis qui accuſatorum nomina ſuſtinerent, maximéque inſectarentur Neronem, proximum ſucceſſioni, & quamquam modeſtâ juventâ, plerumque tamen quid in præſentiarum conduceret oblitum; dum a libertis & clientibus, apiſcendæ potentiæ properis, exſtimulatur, « ut erectum & fidentem animi oſtenderet: velle »id populum Romanum: cupere exercitus: neque auſurum »contrà Sejanum, qui nunc patientiam ſenis [4], & ſegnitiam »juvenis juxtà inſultet ».

LX. Hæc atque talia audienti, nihil quidem pravæ cogitationis, ſed interdum voces procedebant contumaces, & inconſultæ; quas adpoſiti cuſtodes exceptas auctaſque cùm deferrent, neque Neroni defendere daretur, diverſæ inſuper [5] ſollicitudinum formæ oriebantur. Nam alius occurſum ejus

vicinâ urbe Amyclis, nunc *le golfe de Gaëte*. Fortè ſcripſerat Tacitus *Amyclanum*.

[1] Fundanosque montes] Nunc *les montagnes de Fondi*.

[2] Sejanus genu, vultuque] Tiberius, veſcentium more, in lecto diſcumbebat. Inde facilè intelligas, quomodo Sejanus genu, vultu, & manibus ſuper Cæſarem ſuſpenſus, incidentibus ſaxis ſeſe oppoſuerit.

[3] Adsimulabatque judicis] Subditis, qui accuſatorum nomina ſuſtinerent, maximéque Neronem, Germanici filium, inſectarentur, ut accuſationes probabiliores faceret, alias firmabat, infirmabat alias; ſicque Tiberium inter & Germanici ſtirpem judicis partes adſimulabat. Quidam emendant *indicis partes*. Sed minùs acutè.

[4] Patientiam senis] Patientiam ſenis Tiberii, & ſegnitiam juvenis Neronis.

[5] Diversæ insuper] Nihil hîc mutilum, ut quibuſdam placuit; ſed ſana omnia & integra. Enimvero Neroni jam erant plurimæ formidinis cauſæ propter voces ſuas contumaces & inconſultas, quæ exceptæ auctæque ad Tiberium deferebantur, quáſque defendere minimè dabatur. Inſuper diverſæ ſollicitudinum formæ oriebantur, cùm videret Nero alium, qui ipſius occurſum vitaret; quoſdam, qui, ſalutatione redditâ, ſtatim averterentur, pluresque qui ſermonem ſtatim abrumperent, inſiſtentibus contrà, ipſumque inridentibus, qui Sejano fautores aderant. Inſiſtebant & inridebant, ut Neronem magis ad contumaciam provocarent, novaſve ſollicitudines crearent.

vitare : quidam, ſalutatione redditâ, ſtatim averti : plerique inceptum ſermonem abrumpere ; inſiſtentibus contrà inridentibuſque, qui Sejano fautores aderant. Enimvero Tiberius torvus, aut falsùm renidens vultu ; ſeu loqueretur, ſeu taceret juvenis, crimen ex ſilentio, ex voce : ne nox quidem ſecura, cùm uxor [1] vigilias, ſomnos, ſuſpiria matri Liviæ, atque illa Sejano patefaceret : qui fratrem quoque Neronis Druſum traxit in partes, ſpe objectâ principis loci, ſi priorem ætate & jam labefactum demoviſſet. Atrox Druſi ingenium, ſuper cupidinem potentiæ, & ſolita fratribus odia, accendebatur invidiâ : quòd mater Agrippina promptior Neroni erat : neque tamen Sejanus ita Druſum fovebat, ut non in eum quoque ſemina futuri exitii meditaretur ; gnarus præferocem, & inſidiis magis opportunum. A. U. C. 779. J. C. 26.

LXI. Fine anni exceſſêre inſignes viri, Aſinius Agrippa [2], claris majoribus quàm vetuſtis, vitâque non degener ; & Q. Haterius [3] familiâ ſenatoriâ, eloquentiæ, quoad vixit, celebratæ : monimenta ingenii ejus haud perinde retinentur. Scilicet impetu magis, quàm curâ vigebat : utque aliorum meditatio & labor in poſterum valeſcit ; ſic Haterii canorum illud & profluens, cum ipſo ſimul exſtinctum eſt.

LXII. M. Licinio, L. Calpurnio conſulibus [4], ingentium bellorum cladem æquavit malum improviſum : ejus initium ſimul & finis exſtitit. Nam cœpto apud Fidenas [5] A. U. C. 780. J. C. 27.

[1] Cum uxor] Julia, Druſi Cæſaris filia. Vide ſtemma Cæſarum, num. 74.

[2] Asinius Agrippa] Quem conſulem vidimus ſuprà cap. 34. Auctor claritudinis Pollio, eloquentiâ, & Auguſti amicitiâ, quàm majoribus inſignior. Vide ſtemmà Pollionum Annal. III, 75. inter notas & emendationes.

[3] Q. Haterius] Mortuus eſt nonagenarius, teſte Euſebio in Chronic. Eum celeberrimum ſuis temporibus oratorem appellat Seneca, Ep. XL. Sed ejus præcipitem dicendo curſum ab homine ſano abeſſe vult. *Numquam dubitavit, numquam intermiſit : ſemel incipiebat, ſemel deſinebat.* De illo D. Hieronymus Ep. LXI. ad Pammachium, cap. 4. *Quintus Haterius, ingenium in numerato habebat, ut ſine monitore tacere non poſſet. De quo egregiè Cæſar Auguſtus : Quintus*, inquit, *noſter ſufflaminandus eſt :* ductâ a curribus comparatione.

[4] Calpurnio coss.] M. Licinius Craſſus & L. Calpurnius Piſo conſules fuêre anno Urbis conditæ DCCLXXX. Jeſu Chriſti 27.

[5] Apud Fidenas] Pagum Sabinorum Româ VI M. paſſ. diſtantem, nunc *Caſtello Giubileo.* Perperam in libris editis *apud Fidenam.* Scriptores omnes *Fidenas* appellant ; ipſeque Tacitus Hiſt. III, 79. Straboni quoque V. pag. 230 Φιδῆναι.

amphitheatro, Atilius quidam [1] libertini generis, quò ſpectaculum gladiatorum celebraret, neque fundamenta per ſolidum ſubdidit, neque firmis nexibus ligneam compagem ſuperſtruxit: ut qui non abundantiâ pecuniæ, nec municipali ambitione, ſed in ſordidâ mercede id negotium quæſiviſſet. Adfluxêre [2] avidi talium, imperitante Tiberio procul voluptatibus habiti, virile ac muliebre ſecus [3], omnis ætas, ob propinquitatem loci effuſiùs: unde gravior peſtis fuit, confertâ mole, dein convulsâ, dum ruit intus, aut in exteriora effunditur: immenſamque vim mortalium, ſpectaculo intentos, aut qui circùm adſtabant, præceps trahit, atque operit. Et illi quidem quos principium ſtragis in mortem adfixerat, ut tali ſorte, cruciatum effugêre [4]. Miſerandi magis, quos, abruptâ parte corporis, nondum vita deſeruerat; qui per diem viſu, per noctem ululatibus & gemitu, conjuges aut liberos noſcebant. Jam ceteri famâ exciti, hic fratrem, propinquum ille, alius parentes lamentari: etiam quorum diverſâ de causâ amici aut neceſſarii aberant, pavere tamen; neque dum comperto [5], quos illa vis perculiſſet, latior ex incerto metus.

A. U. C. 780. J. C. 27.

LXIII. Ut cœpere dimoveri obruta; concurſus ad exanimos, complectentium, oſculantium: & ſæpe certamen, ſi confuſior facies, & par forma, aut ætas, errorem adgnoſcentibus fecerat. Quinquaginta hominum millia [6], eo caſu debilitata, vel

[1] Atilius quidam] Librariorum incuriâ hæc luxata videntur. Quæ reſtitueris, ſi, ut Cl. Erneſto placet, legeris: *Nam Atilius quidam, libertini generis, cæpto apud Fidenas amphitheatro, quò ſpectaculum gladiatorum celebraret, neque fundamenta per ſolidum ſubdidit, neque firmis nexibus ligneam compagem ſuperſtruxit*; ut qui non divitiarum ſuarum abundantiâ & oſtentatione, neque ambitione ut municipalium ſuorum gratiam ac magiſtratus obtineret, ſed ut ſordidâ mercede quæſtum faceret, id negotium quæſiviſſet.

[2] Adfluxere] Toto Latio ac maximè Româ adfluxêre, quod non ſatis attendit veteris Geographiæ peritiſſimus Brietius, Parallel. de Antiq. Ital. p. 612. Romani eò avidiores ſpectaculorum, quòd, imperitante Tiberio, procul voluptatibus habiti. Notum de populo Romano dictum Juvenalis Satyr. X, 80.

Duas tantùm res anxius optat,
Panem & Circenſes.

[3] Virile ac muliebre secus] Id eſt, virilis ac muliebris ſexus. Vide notas & emendationes ad Annal. IV, 62.

[4] Cruciatum effugere] Quantum tali ſorte licet, cruciatum effugerunt.

[5] Neque dum comperto] Cúmque compertum nondum eſſet, quos vis illa perculiſſet, latior erat ex incerto metus.

[6] Quinquaginta hominum millia]

obtrita ſunt. Cautumque in poſterum ſenatuſconſulto, « ne » quis gladiatorium munus ederet, cui minor quadringentorum » millium res [1]; neve amphitheatrum imponeretur, niſi ſolo » firmitatis ſpectatæ ». Atilius in exſilium actus eſt. Ceterùm ſub recentem cladem patuêre procerum domus, fomenta, & medici paſſim præbiti: fuitque Urbs per illos dies, quamquam mœſtâ facie, veterum inſtitutis ſimilis, qui magna poſt prœlia ſaucios largitione, & curâ ſuſtentabant. A. U. C. 780. J. C. 27.

LXIV. Nondum ea clades exoleverat, cùm ignis violentia Urbem ultra ſolitum adfecit, deuſto monte Cælio [2]: « feralemque annum » ferebant, « & ominibus adverſis ſuſcep- » tum Principi conſilium abſentiæ », qui mos vulgo, fortuita ad culpam trahentes, ni Cæſar obviam iſſet, tribuendo pecunias ex modo detrimenti. Actæque ei grates, apud ſenatum ab inluſtribus, famâque apud populum, quia ſine ambitione, aut proximorum precibus, ignotos etiam, & ultro accitos, munificentiâ juverat. Adduntur ſententiæ, ut mons Cælius in poſterum *Auguſtus* appellaretur [3]: quando cunctis circùm flagrantibus, ſola Tiberii effigies ſita in domo Junii ſenatoris inviolata manſiſſet. « Eveniſſe id olim Claudiæ Quinctæ, ejuſque » ſtatuam vim ignium bis elapſam [4], majores apud ædem Matris » deûm conſecraviſſe: ſanctos acceptoſque numinibus Claudios: » & augendam cærimoniam loco, in quo tantum in Principem » honorem dii oſtenderint ».

LXV. Haud fuerit abſurdum tradere, montem eum antiquitus *Querquetulanum* [5] cognomento fuiſſe, quòd talis

Suetonius in Tiber. XL. *Apud Fidenas ſupra viginti hominum millia, gladiatorio munere, amphitheatri ruinâ periiſſe.* De obtritis Suetonius, de debilitatis & obtritis Tacitus.

[1] Quadringentorum millium res] Quadringentorum millium ſeſtertiorum, ſeu monetæ Gallicæ librarum 77812. Exigua pecuniæ ſumma, ac proinde de annuo reditu intelligenda.

[2] Monte Cælio] Cælius, unus e ſeptem montibus, & ſecunda Urbis regio, nunc *S. Jean de Latran.*

[3] Augustus appellaretur] Idem teſtatur Suetonius in Tiber XLVIII. Sed pro more ſuo Tiberio injurius id in reprehenſionem vertit.

[4] Bis elapsam] Eadem narrat Valerius Maximus I, 8. num. 11. Idque contigiſſe, ait anno U. C. dcxliii, Naſicâ & Beſtiâ coſſ. & dcclvi, Servilio & Lamiâ coſſ. De Paganorum miraculis dicetur infrà Hiſt. IV, 81. in peculiari diſſertatione.

[5] Querquetulanum] Ita dictum a querneâ ſilvâ.

silvæ frequens, fecunduſque erat: mox *Cælium* appellitatum a
A. U. C. 780. J. C. 27. Cæle Vibennâ [1], qui dux gentis Etruſcæ, cùm auxilium ad bella ductaviſſet, ſedem eam acceperat a Tarquinio Priſco, ſeu quis alius regum dedit: nam ſcriptores in eo diſſentiunt: cetera non ambigua ſunt, magnas eas copias per plana etiam ac foro propinqua [2] habitaviſſe, unde *Tuſcum vicum* e vocabulo advenarum dictum.

LXVI. Sed ut ſtudia procerum, & largitio principis, adversùm caſum ſolatium tulerant; ita accuſatorum major in dies & infeſtior vis ſine levamento graſſabatur: corripueratque Varum Quinctilium [3], divitem, & Cæſari propinquum, Domitius Afer, Claudiæ Pulchræ, matris ejus, condemnator; nullo mirante, quòd diu egens, & parto nuper præmio malè uſus, plura ad flagitia accingeretur. Publium Dolabellam ſocium delationis exſtitiſſe, miraculo erat, quia claris majoribus, & Varo connexus, ſuam ipſe nobilitatem, ſuum ſanguinem perditum ibat. Reſtitit tamen ſenatus, & « opperiendum Im» peratorem » cenſuit: quod unum, urgentium malorum ſuffugium in tempus erat.

LXVII. At Cæsar dedicatis per Campaniam templis [4], quamquam edicto monuiſſet, « ne quis quietem ejus in» rumperet », concurſuſque oppidanorum diſpoſito milite prohiberentur; peroſus tamen municipia, & colonias, omniaque

[1] A Cæle Vibenna] Haud abſurdum fuerit hæc tradere; certè minimè fuit neceſſarium: nec ob rem leviſſimam ab egregiâ in Annalibus brevitate deflectendum. Clariùs etiam Varro de Ling. Lat. IV. pag. 14. *Cælius mons a Cælio Vibenno Tuſco, duce nobili, qui cum ſuâ manu dicitur Romulo veniſſe auxilio contra Sabinum regem. Hi, poſt Cælii obitum, quòd nimis munita loca tenerent, neque ſine ſuſpicione eſſent, deducti dicuntur in planum. Ab eis dictus vicus Tuſcus; & ideo ibi Vortumnum ſtare, quòd is Deus Etruriæ. Principes de Cælianeis, qui a ſuſpicione liberi erant, traductos volunt in eum locum, qui dicitur Cæliolus.* Varroni conſentit Dionyſ. Halicarnaſſ. Antiq. Rom. II, 36. De hoc Tuſco duce plura habet Tabula Lugdunenſis, quam edemus infrà Annal. XI, 24. Vide & Cl. Gori, Muſeum Etruſcum, Tom. II. pag. 68.

[2] Foro propinqua] Forum inter & montem Cælium. Aliam Tuſci vici originem affert Livius II, 14. Utrumque ſcriptorem conciliare haud foret difficile. At hæc antiquiora ſunt, & leviora.

[3] Varum Quinctilium] Quinctilii Vari a Germanis ſuperati filium, Germanici generum ut docet Seneca I, Controverſ. 3. Tom. III. pag. 82. Vide & ſtemma Cæſarum, num. 98. Claudiam Pulchram, Agrippinæ ſobrinam, a Domitio accuſatam vidimus ſuprà cap. 52.

[4] Per Campaniam templis] De quibus ſuprà cap. 57.

in continenti ſita, Capreas ſe in inſulam [1] abdidit, trium millium freto ab extremis Surrentini promontorii dijunctam. Solitudinem ejus placuiſſe maximè crediderim, quoniam importuoſum circà mare, & vix modicis navigiis pauca ſubſidia; neque adpulerit quiſquam [2], niſi gnaro cuſtode: cæli temperies [3] hieme mitis, objectu montis, quo ſæva ventorum arcentur: æſtas in Favonium obverſa, & aperto circùm pelago peramœna; proſpectabatque pulcherrimum ſinum [4], antequam Veſuvius mons ardeſcens faciem loci verteret [5]. Græcos ea tenuiſſe, Capreaſque Telebois habitatas [6], fama tradit. Sed tum Tiberius duodecim villarum nominibus, & molibus inſederat [7]; quantò intentus olim publicas ad curas, tantò occultos in luxus [8], & malum otium reſolutus. Manebat quippe ſuſpicionum & credendi temeritas, quam Sejanus augere etiam in Urbe ſuetus, acriùs turbabat, non jam occultis adversùm Agrippinam & Neronem inſidiis. Quîs additus miles [9], nuntios,

A. U. C. 780. J. C. 27.

[1] CAPREAS SE IN INSULAM] Plinius III, 6. *A Surrento*, nunc *Sorrento*, *octo millibus paſſuum diſtantes*, *Tiberii Principis arce nobiles Capreæ*, nunc *Capri*, *circuitu quadraginta millia paſſuum.* Surrentinum promontorium, nunc *Capo della Minerva.*

[2] NEQUE ADPULERIT QUISQUAM] Quàm inclemens fuerit Tiberius iis, qui injuſſi appellerent, docet Suetonius in Tiber. LX. *In paucis diebus quàm Capreas attigit, piſcatori, qui ſibi ſecretum agenti grandem mullum inopinanter obtulerat, perfricari eodem piſce faciem juſſit* Tiberius: *territus, quod is a tergo inſulæ per aſpera & devia erepſiſſet ad ſe. Gratulanti autem inter pœnam, quòd non & locuſtam, quam prægrandem ceperat, obtuliſſet, locuſtâ quoque lacerari os imperavit.*

[3] CÆLI TEMPERIES] Hieme objectu montis arcebantur boreales venti. Æſtate calor temperabatur Favonii, ſeu occidentalium ventorum, flatibus.

[4] PULCHERRIMUM SINUM] Sinus ille, quo nullus fortè pulchrior, vulgò dicitur *cratere*, vel *golfo di Napoli.*

[5] FACIEM LOCI VERTERET] Hæc clades contigit anno U. C. DCCCXXXII. J. C. 79. Eam Plinius junior deſcribit in epiſtolis, quas ad Tacitum ſcripſit de Plinii avunculi ſui exitu. Plin. VI. Ep. 16 & 20. Vide teſtimonia veterum.

[6] TELEBOIS HABITATAS] Teleboæ olim Acarnaniam, Echinadas aliaſque Ionii maris inſulas habitavêre. Inde profecti Capreas tenuêre: quas cùm occupaſſent Neapolitani, eas, redditis Pithecuſis, nunc *Iſchia*, obtinuit Auguſtus, & ædificiis ornavit, Strabo V, pag. 248. Suetonius in Aug. XCII. Ænariam ab Auguſto datam ait. Sed Pithecuſæ dictæ ſunt quoque Ænaria. Scribendum *Telebois*, non *Thelebois*; Græcè enim Τηλεβόαι.

[7] ET MOLIBUS INSEDERAT] Sed tum Tiberius Capreas inſederat, conditis in hac inſulâ villis duodecim, quarum ob ſubſtructiones ac moles illuſtria erant nomina. Duodecim hæ villæ a duodecim magnis diis nomen accepiſſe videntur. Etenim a Suetonio in Tiber. LXV. memoratur *villa*, *quæ vocatur Jovis.*

[8] OCCULTOS IN LUXUS] Vide notas & emendationes ad Annal. IV, 67.

[9] QUIS ADDITUS MILES] Agrippinæ & Neroni ad cuſtodiam additus miles. Apertæ enim tunc inſidiæ.

introitus, aperta, ſecreta, velut in annales referebat : ultroque ſtruebantur, qui monerent « perfugere [1] ad Germaniæ exer- » citus, vel celeberrimo fori [2] effigiem divi Auguſti amplecti, » populumque ac ſenatum auxilio vocare ». Eaque ſpreta ab illis, velut pararent, objiciebantur.

A. U. C. 780. J. C. 27.

LXVIII. Junio Silano & Silio Nervâ conſulibus [3], fœdum anni principium inceſſit, tracto in carcerem inluſtri equite Romano, Titio Sabino [4], ob amicitiam Germanici: neque enim omiſerat conjugem, liberoſque ejus percolere, ſectator domi, comes in publico, poſt tot clientes unus; eóque apud bonos laudatus, & gravis iniquis. Hunc Latinius Latiaris, Porcius Cato, Petitius Rufus, M. Opſius, prætură functi, adgrediuntur, cupidine conſulatûs; ad quem non niſi per Sejanum aditus : neque Sejani voluntas, niſi ſcelere quærebatur. Compoſitum inter ipſos, ut Latiaris, qui modico uſu Sabinum contingebat, ſtrueret dolum, ceteri teſtes adeſſent : deinde accuſationem inciperent. Igitur Latiaris jacere fortuitos primùm ſermones : mox laudare conſtantiam, « quòd non, ut » ceteri, florentis domûs amicus, adflictam deſeruiſſet » : ſimul honora de Germanico, Agrippinam miſerans, diſſerebat. Et poſtquam Sabinus, ut ſunt molles in calamitate mortalium animi, effudit lacrimas, junxit queſtus; audentiùs jam onerat Sejanum, ſævitiam, ſuperbiam, ſpes ejus : ne in Tiberium quidem convicio abſtinet. Iique ſermones, tamquam vetita [5] miſcuiſſent, ſpeciem arctæ amicitiæ facere. Ac jam ultro Sabinus quærere Latiarem, ventitare domum, dolores ſuos, quaſi ad fidiſſimum, deferre.

A. U. C. 781. J. C. 28.

LXIX. Consultant quos memoravi, quonam modo

[1] Qui monerent perfugere] Ut ſi parêrent, vel etiam probare viderentur, eos rerum novarum cupidos, majeſtatisque reos facerent.

[2] Celeberrimo fori] Celeberrimo ac frequentiſſimo foro.

[3] Nerva coss.] Ap. Junius Silanus & P. Silius Nerva conſules fuêre anno Urbis conditæ dcclxxxi. Jeſu Chriſti 28.

[4] Titio Sabino] Quem Sejano Tiberioque inviſum jam vidimus ſuprà cap. 18. De hoc deplorando Sabini exitu legendus quoque Dio LVIII. pag. 621. Illuſtris equitis nomen explicatum ſuprà Annal. II, 59.

[5] Tamquam vetita] Species eſt & argumentum arctæ amicitiæ, vetita colloqui. Muretus emendat *fecêre*. Eleganter, ſed non neceſſariò.

ea

ea plurium auditu acciperentur : nam loco, in quem coibatur, ſervanda ſolitudinis facies; & ſi pone fores adſiſterent, metus viſûs [1], ſonitûs, aut fortè ortæ ſuſpicionis erat. Tectum inter & laquearia, tres ſenatores, haud minùs turpi latebrâ, quàm deteſtandâ fraude, ſeſe abſtrudunt; foraminibus & rimis aurem admovent. Interea Latiaris repertum in publico Sabinum, velut recèns cognita narraturus, domum & in cubiculum trahit : præteritaque & inſtantia, quorum affatim copia, ac novos terrores cumulat. Eadem ille, & diutiùs [2]; quantò mæſta, ubi ſemel prorupêre, difficiliùs reticentur. Properata inde accuſatio, miſſiſque ad Cæſarem literis, ordinem fraudis, ſuumque ipſi dedecus narravêre. Non aliàs magis anxia & pavens civitas, egens adversùm proximos [3]; congreſſus, colloquia, notæ ignotæque aures vitari : etiam muta atque inanima, tectum & parietes circumſpectabantur.

A. U. C. 781. J. C. 28.

LXX. Sed Cæſar ſollemnia incipientis anni, Kalendis Januariis, epiſtolâ precatus; vertit in Sabinum, « corruptos »quoſdam libertorum, & petitum ſe » arguens, ultionemque haud obſcurè poſcebat : nec mora, quin decerneretur : & trahebatur damnatus, quantùm, obductâ veſte [4], & adſtrictis faucibus, niti poterat, clamitans, « Sic inchoari annum, has »Sejano victimas cadere » : quò intendiſſet oculos, quò verba acciderent, fuga, vaſtitas : deſeri itinera, fora : & quidam regrediebantur, oſtentabantque ſe rurſum, id ipſum paventes, quòd timuiſſent. « Quem enim diem vacuum pœnâ, ubi »inter ſacra & vota, quo tempore verbis etiam profanis ab»ſtineri mos eſſet, vincla & laqueus inducantur ? Non im»prudentem [5] Tiberium tantam invidiam adiiſſe : quæſitum

[1] Metus visus] Metus erat ne ex viſu, ex ſonitu, aut aliâ quâvis cauſâ ſuſpicio inſidiarum in Sabino oriretur.

[2] Eadem ille et diutius] Sabinus eadem iterat, quibus Sejanum ipſumque Tiberium jam oneraverat, tantóque diutiùs, quantò difficiliùs reticentur mæſta, ubi ſemel prorupêre.

[3] Egens adversum proximos] Eleganter dictum. Non aliàs magis anxia, magis pavens civitas, magis egens cautionis adversùm ipſos proximos. Itaque colloquia, congreſſus, notæ ignotæque aures pariter vitari. Mallet Lipſius, *tegens adversùm proximos*. Alii tentant, *ſatagens*, vel *etiam*.

[4] Obducta veste] Veſte ori obductâ.

[5] Non imprudentem] Scitum ac prudentem Tiberium tantam invidiam adiiſſe : id quæſitum meditatumque,

A. U. C. 781. J. C. 28.

»meditatumque, nequid impedire credatur, quominus novi »magiſtratus, quomodo delubra & altaria, ſic carcerem re»cludant». Secutæ inſuper literæ, grates agentis, « quòd ho»minem infenſum reipublicæ puniviſſent » : adjecto, « trepi»dam ſibi vitam, ſuſpectas inimicorum inſidias », nullo nominatim compellato : neque tamen dubitabatur in Neronem & Agrippinam intendi.

LXXI. Ni mihi deſtinatum foret, ſuum quæque in annum referre, avebat animus anteire, ſtatimque memorare exitus, quos Latinius atque Opſius, ceterique flagitii ejus repertores habuêre, non modò poſtquam C. Cæſar [1] rerum potitus eſt, ſed incolumi Tiberio : qui ſcelerum miniſtros, ut perverti ab aliis [2] nolebat, ita plerumque ſatiatus, & oblatis in eamdem operam recentibus, veteres & prægraves adflixit : verùm has atque alias ſontium pœnas, in tempore trademus. Tum cenſuit Aſinius Gallus, cujus liberorum Agrippina matertera [3] erat, « petendum a Principe, ut metus ſuos ſenatui »fateretur, amoverique ſineret ». Nullam æquè Tiberius, ut rebatur, ex virtutibus ſuis, quàm diſſimulationem diligebat : eò ægriùs accepit, recludi quæ premeret : ſed mitigavit Sejanus, non Galli amore, verùm ut cunctationes Principis aperirentur [4] :

ut palam innoteſceret novos magiſtratus poſſe non modò delubra & altaria ad deûm honores, ſed carcerem etiam ad hominum pœnas recludere. Dum ceteris oculatiores videri volunt Ryckius & Amelot de la Houſſaie, tenebras offundunt, & Taciti verba pervertunt. Contendunt enim Sabinum non ductum fuiſſe in carcerem, ſed ad ſupplicium, in eoque poſitam eſſe Tiberii prudentiam, cùm illo ipſo die novi magiſtratus carceres recluderent, & in iis detentos liberarent. At Sabinum tractum fuiſſe in carcerem docet ipſe Tacitus, cap. 68. Ibique interfectum tum narrationis ſeries, tum incipientis anni ſolemnium ratio, ſuadet. Vide & Plinium in notis & emendationibus ad Annal. IV, 70. laudatum.

[1] C. Cæsar] Dictus *Caligula*.

[2] Perverti ab aliis] Scelerum ſuorum miniſtros ab aliis perverti, & de fortunis ſuis deturbari nolebat. Aliter, ſed minùs probabiliter Illuſtr. Huetius, *nolebat quemquam iis uti adversùm ſe, quibus adversùm alios uſus fuerat.*

[3] Agrippina matertera] Aſinius Gallus uxorem duxerat Vipſaniam Agrippinam, Tiberio primùm nuptam, M. Agrippæ & Pomponiæ filiam, ſororem, ex patre, Agrippinæ, Germanici uxoris, quæ ex M. Agrippâ & Juliâ, Auguſti filiâ, erat genita. Inde Agrippina filiorum Aſinii Galli matertera. Vide ſtemma Cæſarum, num. 69 & 51. & ſtemma Pollionum, Annal. III, 75. inter notas & emendationes.

[4] Aperirentur] Numquam tectior Tiberius, quàm cùm divinationis timidus. Itaque ægerrimè accepit recludi ea, quæ premeret. Sed illum mitigavit Sejanus, non quòd Gallum amaret, ve-

gnarus lentum in meditando ; ubi prorupiſſet, triſtibus dictis atrocia facta conjungere. Per idem tempus Julia mortem obiit, quam neptem Auguſtus, convictam adulterii [1], damnaverat, projeceratque in inſulam Trimetum [2], haud procul Apulis litoribus. Illic viginti annis exſilium toleravit, Auguſtæ ope ſuſtentata : quæ florentes privignos [3] cùm per occultum ſubvertiſſet, miſericordiam erga adflictos palam oſtentabat. A. U. C. 781. J. C. 28.

LXXII. Eodem anno Friſii [4], tranſrhenanus populus, pacem exuêre, noſtrâ magis avaritiâ, quàm obſequii impatientes. Tributum iis Druſus [5] juſſerat modicum, pro anguſtiâ rerum, « ut in uſus militares, coria boum [6] penderent » : non intentâ cujuſquam curâ, quæ firmitudo, quæ menſura ; donec Olennius, e primipilaribus [7], regendis Friſiis impoſitus, « terga urorum [8] » delegit, quorum ad formam acciperentur. Id aliis quoque nationibus arduum, apud Germanos difficiliùs tolerabatur, quîs ingentium belluarum feraces ſaltus, modica domi armenta ſunt. Ac primò boves ipſos [9], mox agros, poſtremò corpora conjugum aut liberorum, ſervitio tradebant. Hinc

rùm ut cunctationes Tiberii aperirentur, citiúſque expromerentur. Quidam emendant *opperirentur*, alii, & quidem feliciùs, *opperiretur*. Nihil tamen mutaverim, quòd non abſurdum, immo elegans ſit *aperirentur*. Vide notas & emendationes ad Annal. IV, 71.

[1] Convictam adulterii] Cum D. Silano, ut dictum eſt ſuprà Annal. III, 24.

[2] In insulam Trimetum] Unam e Diomedeis inſulis, nunc *l'iſle de Tremiti, dans le golfe de Veniſe ſur les côtes de la Pouille.* Scribendum *Trimetum*, non verò *Trimerum*, ut rectè obſervat Illuſtr. Pellicerius, veteris Geographiæ ſcientiâ celeberrimus.

[3] Florentes privignos] Auguſti nepotes, Caium, Lucium, Poſtumum Agrippam, ipſumque Germanicum.

[4] Frisii] Friſii, maris accolæ, Rhenum inter & Amiſiam habitabant.

[5] Drusus] Germanici pater. Vide ſtemma Cæſarum, num. 79.

[6] Coria boum] Quibus abundat regio, teſte Bucherio Belg. Rom. IV, 3.

[7] E primipilaribus] E centurionibus primarum cohortium, ſeu primus legionis centurio. Vide quæ dicta ſunt ſuprà Annal. II, 11.

[8] Terga urorum] Uri, quos Germani *Urochs* appellant, teſte Aldovrando, Quadruped. Biſulc. lib. 1. cap. 2. pag. 346. boves ſunt agreſtes, de quibus Plinius VIII, 15. *Conterminæ Scythiæ Germania inſignia* gignit *boum ferorum genera, jubatos biſontes, excellentique & vi & velocitate uros, quibus imperitum vulgus bubalorum nomen imponit.* Plura & accuratiora Cæſar de Bello Gall. VI, 28. Uri *ſunt magnitudine paullo infra elephantos ; ſpecie & colore & figurâ tauri. Magna vis eſt eorum, & magna velocitas ; neque homini, neque feræ, quam conſpexerint, parcunt.*

[9] Ac primo boves ipsos] Cum tam magna boum coria pendere non poſſent, primò boves ipſos, mox agros, poſtremò corpora conjugum, aut liberorum, ſervitio tradebant. Ex hac egeſtate erupit ira & queſtus. Tandem, cùm queſtus ipſe non ſubveniret, quæſitum

ira & queſtus; & poſtquam non ſubveniebat, remedium ex
A. U. C. 781. J. C. 28. bello: rapti, qui tributo aderant milites, & patibulo adfixi. Olennius infenſos fugâ prævênit, receptus caſtello, cui nomen *Flevum* [1]: & haud ſpernenda illic civium ſociorumque manus litora Oceani præſidebat.

LXXIII. Quod ubi L. Apronio, inferioris Germaniæ proprætori [2], cognitum, vexilla legionum [3] e ſuperiore provinciâ [4], peditumque & equitum auxiliarium delectos accivit: ac ſimul utrumque exercitum Rheno devectum, Friſiis intulit; ſoluto jam caſtelli obſidio, & ad ſua tutanda digreſſis rebellibus. Igitur proxima æſtuaria aggeribus & pontibus, traducendo graviori agmini, firmat: atque interim, repertis vadis, alam Canninefatem [5], & quod peditum Germanorum inter noſtros merebat, circumgredi terga hoſtium jubet: qui jam acie compoſiti pellunt turmas ſociales, equiteſque legionum ſubſidio miſſos. Tum tres leves cohortes; ac rurſum duæ; dein tempore interjecto, alarius eques immiſſus: ſatis validi, ſi ſimul incubuiſſent: per intervallum adventantes, neque conſtantiam addiderant turbatis, & pavore fugientium auferebantur. Cethego Labeoni, legato quintæ legionis [6], quod reliquum auxiliorum tradit: atque ille, dubiâ ſuorum re, in anceps tractus, miſſis nuntiis, vim legionum implorabat. Prorumpunt quintani ante alios, & acri pugnâ [7] hoſte pulſo, recipiunt cohortes alaſque feſſas vulneribus. Neque dux Romanus ultum iit, aut corpora humavit; quamquam multi tribunorum præfectorumque,

eſt ex bello remedium. Rapti ſunt, qui cogendo tributo aderant, milites, & patibulo adfixi. Vide notas & emendationes ad Annal. IV, 72.

[1] Cui nomen Flevum] Caſtellum illud Flevo fluvio erat adpoſitum. Verùm cùm ejus oſtia mare occupaverit, periit caſtellum, ſicut tres illæ provinciæ, aquis obrutæ, ubi nunc *Zuyder-zée*. Videtur fuiſſe inter inſulas *Ulie-lande* & *Schelling*; ac fortè in ipſâ *Ulie-lande*.

[2] Proprætori] L. Apronius, præturâ functus, inferiorem Germaniam, de quâ ſuprà Ann. I, 31, adminiſtrabat.

[3] Vexilla legionum] De vexillariis fusè dictum Annal. I, 38. inter notas & emendationes.

[4] E superiore provincia] E Germaniâ ſuperiore.

[5] Canninefatem] Alam Canninefatum, populorum qui occidentalem inſulæ Batavorum partem habitabant. Vide notas & emendationes ad Annal. IV, 73.

[6] Quintæ legionis] Quæ ad Vetera, nunc *Santen*, tendere ſolebat.

[7] Acri pugna] Acris illa pugna inter *Sneck* & *Lewarde* commiſſa eſt. De eâ

& insignes centuriones [1] cecidissent. Mox compertum a transfugis, nongentos Romanorum apud lucum, quem *Baduhennæ* [2] vocant, pugnâ in posterum [3] extractâ, confectos: & aliam quadringentorum manum, occupatâ Cruptoricis, quondam stipendiarii [4], villâ, postquam proditio metuebatur, mutuis ictibus procubuisse. A. U. C. 781. J. C. 28.

LXXIV. Clarum inde inter Germanos Frisium nomen: dissimulante Tiberio damna, ne cui bellum permitteret. Neque senatûs in eo cura, an imperii extrema dehonestarentur: pavor internus occupaverat animos, cui remedium adulatione quærebatur. Ita, quamquam diversis super rebus consulerentur, « aram Clementiæ, aram Amicitiæ, effigiesque circùm [5] Cæ- » saris ac Sejani » censuêre: crebrisque precibus efflagitabant: « visendi sui copiam facerent ». Non illi tamen in Urbem, aut propinqua Urbi degressi sunt: satis visum, omittere insulam, & in proximo Campaniæ aspici: eò venire patres, eques, magna pars plebis, anxii erga Sejanum [6], cujus durior congressus, atque eò per ambitum, & societate consiliorum parabatur. Satis constabat auctam ei adrogantiam, fœdum illud in

plurima & accuratissima habet Alting, Germ. Inf. Antiq. pag. 14 & 15.

[1] Insignes centuriones] Ordine & donis militaribus insignes. Vide suprà Annal. I, 44.

[2] Baduhennæ] Nunc *Seven Wolden*, silva Frisiæ maxima.

[3] In posterum] Pugnâ in posterum diem extractâ; acerrimè enim utrimque dimicatum.

[4] Cruptoricis quondam stipendiarii] Qui quondam stipendia in exercitu Romano meruerat. Ejus villa in Frisiâ haud procul ab urbe *Sneck* fuisse videtur.

[5] Effigiesque circum] Aram Clementiæ, aram Amicitiæ, effigiesque Cæsaris ac Sejani circum aras illas ponendas censuêre. Quasi verò Tiberius ac Sejanus se hostibus clementes, Romanis amicos hac damnorum dissimulatione probassent. Hac quoque arâ mutua Tiberii ac Sejani amicitia consecrabatur.

[6] Anxii erga Sejanum] Eò venire patres, equites, magna pars plebis, omnes de Sejani, quàm Tiberii Principis, congressu magis anxii. Difficilior enim erat aditus ac durior: ideoque vel per ambitum, pecunias elargiendo, servos captando, dignitate & nobilitate cedendo, vel per scelus, cruentorum nefariorumque consiliorum societate parabatur. Spectantibus fœdum illud in propatulo servitium, satis constabat auctam esse Sejano arrogantiam. Erant enim Romæ sueti discursus, & propter Urbis magnitudinem incertum, quod quisque ad negotium pergeret. Ibi verò jacentes campo, aut litore, nullo conditionis ac dignitatis discrimine, noctem ac diem, juxtà gratiam, aut fastus janitorum perpetiebantur. Donec id quoque vetitum est. Et revenêre in Urbem trepidi, quos non sermone, non visu dignatus erat Sejanus.

A. U. C. 781. J. C. 28.

propatulo ſervitium ſpectanti: quippe Romæ, ſueti diſcurſus; & magnitudine Urbis incertum, quod quiſque ad negotium pergat. Ibi campo, aut litore jacentes, nullo diſcrimine, noctem ac diem, juxtà gratiam, aut faſtus janitorum perpetiebantur: donec idque vetitum, & revenêre in Urbem trepidi, quos non ſermone, non viſu dignatus erat: quidam malè alacres, quibus infauſtæ amicitiæ gravis exitus imminebat.

LXXV. CETERUM Tiberius neptem Agrippinam [1], Germanico ortam, cùm coràm Cn. Domitio tradidiſſet, in Urbe celebrari nuptias juſſit. In Domitio [2], ſuper vetuſtatem generis, propinquum Cæſaribus ſanguinem delegerat: nam is aviam Octaviam, & per eam Auguſtum avunculum [3] præferebat.

Quidam verò malè alacres: illis enim infauſtæ amicitiæ gravis exitus imminebat. Amicitiæ, ſceleribus nixæ, propera eſt pœna.

[1] NEPTEM AGRIPPINAM] Neptem, non re, ſed adoptionis jure. Vide ſtemma Cæſarum, num. 93. Agrippinam Tiberius ipſe ac præſens Cn. Domitio uxorem tradidit; ſed in Urbe celebrari nuptias juſſit. In editionibus veteribus aliiſque optimæ notæ *celebrari nuptias.* Perperam in quibuſdam recentioribus *celebrare.*

[2] IN DOMITIO] De hoc peſſimo homine, peſſimi Neronis patre, vide ſtemma Cæſarum, num. 34.

[3] AUGUSTUM AVUNCULUM] Avunculum magnum, ut patet ex ſtemmate, & ex ipſo nomine *Aviæ Octaviæ. Magnum* ſæpe omittit Tacitus.

BREVIARIUM

LIBRI QUINTI.

I. *JULIA Auguſta moritur.* II. *Ex eo gravior Tiberii dominatio; audacior Sejani ambitio. Agrippina & Nero accuſantur.* (Ingenti literarum damno periêre fere omnia triennii acta, quæ ſupplemento, poſt VI Annalium librum edendo, explevimus.) VII. *Everſo tandem Sejano, in amicos ejus & liberos advertitur.* X. *Pſeudo-Druſus apud Cycladas viſus.* XI. *Conſulum diſcordia.*

Hæc triennio geſta.

A. U. C.	J. C.		
DCCLXXXII.	29.	*Coſſ.*	L. RUBELLIO Gemino, C. FUFIO Gemino.
DCCLXXXIII.	30.	*Coſſ.*	M. VINICIO, L. CASSIO Longino.
DCCLXXXIV.	31.	*Coſſ.*	TIBERIO Auguſto V, L. ÆLIO Sejano.

C. CORNELII

C. CORNELII TACITI ANNALES.

LIBER QUINTUS.

RUBELLIO & Fufio conſulibus [1], quorum utrique Geminus cognomentum erat, Julia Auguſta [2] mortem obiit, ætate extremâ [3], nobilitatis per Claudiam familiam [4], & adoptione Liviorum Juliorumque clariſſimæ. Primum ei matrimonium & liberi fuêre cum Tiberio Nerone [5], qui bello Peruſino [6] A. U. C. 782. J. C. 29.

[1] FUFIO coss.] L. Rubellius Geminus & C. Fufius Geminus conſulatum geſsêre anno Urbis conditæ DCCLXXXII. Jeſu Chriſti 29. Vide notas & emendationes ad Annal. V, 1.

[2] JULIA AUGUSTA] Livia, Auguſti uxor, appellata eſt Julia & Auguſta, cùm in familiam Juliam nomenque Auguſtæ ab Auguſto fuit adſumpta, ut dictum eſt ſuprà Annal. I, 8.

[3] ÆTATE EXTREMA] Nata annos duos & octoginta juxta Plinium XIV, 6. At veriſimiliùs juxta Dionem annos ſex & octoginta, ἓξ καὶ ὀγδοήκοντα ἔτη ζήσασα, Dio LVIII. pag. 621. Vide ſtemma Cæſarum, num. 66.

[4] CLAUDIAM FAMILIAM] Livia erat gente Claudiâ, pater ejus in familiam Liviam adoptatus, ipſa in Juliam adſumpta. Ideo adoptione Liviorum Juliorumque clariſſima dicitur. De illâ Velleius II, 75. *Livia nobiliſſimi & fortiſſimi viri Druſi Claudiani filia, genere, probitate, formâ, Romanarum eminentiſſima.* Vide etiam Dionem XLVIII. pag. 383.

[5] CUM TIBERIO NERONE] Quem laudat Velleius Paterculus II, 75. *Tiberius Claudius Nero, prætorius & pontifex, Tiberii Cæſaris pater, magni vir animi, doctiſſimique ingenii.*

[6] BELLO PERUSINO] Anno U. C. DCCXIV. L. Antonium Peruſiæ, nunc *Perouſe*, obſeſſum in deditionem accepit Octavius. Tiberius Nero, Antonii partes ſecutus, profugit in Siciliam: dein, pace inter Sex. Pompeium & triumviros pactâ, in Urbem rediit. Fugam Liviæ cum conjuge ſuo eleganter deſcribit Velleius loc. cit. *Tum fugiens*

profugus, pace inter Sex. Pompeium ac triumviros pactâ, in
A. U. C. 782. J. C. 29. Urbem rediit. Exin Cæsar, cupidine formæ, aufert marito [1], incertum an invitam, adeò properus, ut ne spatio quidem ad enitendum dato, penatibus suis gravidam induxerit. Nullam posthac subolem edidit [2]: sed sanguini Augusti [3] per conjunctionem Agrippinæ & Germanici adnexa, communes pronepotes habuit: sanctitate domûs [4] priscum ad morem, comis ultrà quàm antiquis feminis probatum, mater impotens, uxor facilis, & cum artibus mariti, simulatione filii, bene composita. Funus ejus modicum [5], testamentum diu inritum fuit: laudata est pro rostris a C. Cæsare [6] pronepote, qui mox rerum potitus est.

II. At Tiberius, quòd supremis in matrem officiis defuisset, nihil mutatâ amœnitate vitæ, « magnitudinem negotiorum » per literas excusavit: honoresque memoriæ ejus ab senatu largè decretos, quasi per modestiam imminuit, paucis admodum receptis, & addito, « ne cælestis religio [7] decerneretur; sic ipsam maluisse ». Quin & parte ejusdem epistolæ increpuit « amicitias muliebres », Fusium consulem

mox futuri sui Cæsaris arma, cujus bimum hunc Tiberium Cæsarem, vindicem Romani imperii, futurumque ejusdem Cæsaris filium, gestans sinu, per avia itinerum, vitatis militum gladiis, uno comitante, quò faciliùs occultaretur fuga, pervênit ad mare, & cum viro Nerone pervecta in Siciliam est.

[1] Aufert marito] Anno U. C. dccxvi. Vide Dionem loc. cit.

[2] Subolem edidit] Sueton. in Aug. LXIII. *Ex Liviâ nihil liberorum tulit* Augustus, *cùm maximè cuperet. Infans, qui conceptus erat* antequam uxorem duceret, *immaturus est editus.*

[3] Sanguini Augusti] Agrippina uxor Germanici, neptis erat Augusti; Germanicus, nepos Liviæ. Per conjunctionem Agrippinæ & Germanici adnexa est Livia sanguini Augusti, & communes pronepotes habuit.

[4] Sanctitate domus] Hæc breviter, sed elegantissimè & accuratissimè dicta. Quibusdam interpretibus obscura videntur, suo, non scriptoris vitio. Etenim Livia fuit sanctitate morum priscum ad morem, comis ultrà quàm antiquis etiam feminis probatum, mater impotens, uxor facilis, atque eò bene composita cum artibus mariti & cum dissimulatione filii. Facilitas uxoris ad varias multipliceſque artes, quibus maritus Augustus imperium obtinuit ac retinuit, voluptariasque suas libidines obtexit, solerter se flectebat. Impotentia matris, quæ dominationis societatem affectabat, egregiè concordabat cum dissimulatione filii, qui minùs imperiosam matrem aut amovisset, aut perdidisset: ita impotentem, & dominationem filii donum suum semper exprobrantem, semperque reposcentem, invitus licèt, tolerabat. De artibus Augusti vide notas & emendationes ad Annal. V, 1.

[5] Funus ejus modicum] Vide notas & emendationes ad Annal. V, 1.

[6] C. Cæsare] Dicto Caligulâ.

[7] Cælestis religio] Vide notas & emendationes ad Annal. V, 2.

obliquè perſtringens : is gratiâ Auguſtæ floruerat, aptus alliciendis feminarum animis, dicax idem, & Tiberium acerbis facetiis inridere ſolitus : quarum apud præpotentes in longum memoria eſt. A. U. C. 782. J. C. 29.

III. CETERUM ex eo prærupta jam & urgens dominatio: nam incolumi Auguſtâ, erat adhuc perfugium; quia Tiberio inveteratum erga matrem obſequium, neque Sejanus audebat auctoritati parentis anteire. Tunc velut frenis exſoluti proruperunt: miſſæque in Agrippinam ac Neronem literæ, quas pridem adlatas, & cohibitas ab Auguſtâ, credidit vulgus : haud enim multùm poſt mortem ejus recitatæ ſunt. Verba inerant quæſitâ aſperitate : ſed non arma, non rerum novarum ſtudium; « amores juvenum, & impudicitiam » nepoti objectabat: in nurum [1] ne id quidem confingere auſus, « adrogan»tiam oris & contumacem animum » incuſavit, magno ſenatûs pavore ac ſilentio : donec pauci, quîs nulla ex honeſto ſpes [2], & publica mala ſingulis in occaſionem gratiæ trahuntur, « ut »referretur» poſtulavêre, promptiſſimo Cottâ Meſſalino [3] cum atroci ſententiâ : ſed aliis a primoribus, maximéque a magiſtratibus, trepidabatur : quippe Tiberius, etſi infensè invectus, cetera ambigua reliquerat.

IV. FUIT in ſenatu Junius Ruſticus, componendis patrum actis [4] delectus a Cæſare, eóque meditationes ejus introſpicere creditus : is fatali quodam motu (neque enim antè ſpecimen conſtantiæ dederat) ſeu pravâ ſolertiâ, dum, imminentium oblitus, incerta pavet, inſerere ſe dubitantibus, ac monere conſules « ne relationem inciperent » : diſſerebatque, « brevibus momentis ſumma verti poſſe; quandoque Germanici [5] »ſtirpem, ubi ſpatium pœnitentiæ ſenis, reſurgere ». Simul populus effigies Agrippinæ ac Neronis gerens, circumſiſtit

[1] IN NURUM] In Agrippinam.

[2] NULLA EX HONESTO SPES] Ac proinde ex publicis malis occaſionem gratiæ captabant.

[3] COTTA MESSALINO] Infrà Annal. VI, 5. ut *ſæviſſimæ cujuſque ſententiæ auctor* arguitur.

[4] COMPONENDIS PATRUM ACTIS] Vide notas & emendationes ad Annal. V, 4. Ibi de Romanorum actis dicetur.

[5] QUANDOQUE GERMANICI] Vide notas & emendationes ad Annal. V, 4.

A. U. C. 782. J. C. 29.

curiam, feſtiſque in Cæſarem ominibus, « falſas literas, & »Principe invito exitium domui ejus intendi », clamitat : ita nihil triſte illo die patratum. Ferebantur etiam ſub nominibus conſularium fictæ in Sejanum ſententiæ, exercentibus pleriſque per occultum, atque eò procaciùs, libidinem ingeniorum : unde illi ira violentior, & materies criminandi, « ſpretum dolorem Principis ab ſenatu ; deſciviſſe populum ; »audiri jam & legi novas conciones, nova patrum conſulta : »quid reliquum, niſi ut caperent ferrum ? & quorum imagines »pro vexillis ſecuti forent, duces imperatoreſque delige- »rent » ?

V. IGITUR Cæſar, repetitis adversùm nepotem & nurum probris, increpitâque per edictum plebe, queſtus apud patres, « quòd fraude unius ſenatoris imperatoria majeſtas eluſa pu- »blicè foret, integra tamen ſibi cuncta » poſtulavit : nec ultrà deliberatum [1], quominus, non quidem extrema decernerent, id enim vetitum, ſed « paratos ad ultionem vi principis impe- »diri » teſtarentur [2]....

A. U. C. 784. J. C. 31.

VI. QUATUOR & quadraginta orationes ſuper eâ re habitæ, ex quîs ob metum paucæ, plures adſuetudine, ... « mihi »pudorem, aut Sejano invidiam allaturum cenſui .... verſa eſt »fortuna, & ille quidem, qui collegam & generum [3] adſciverat, »ſibi ignoſcit : ceteri, quem per dedecora fovêre, cum ſcelere »inſectantur .... miſerius ſit ob amicitiam accuſari, an amicum »accuſare, haud diſcreverim .... non crudelitatem, non cle- »mentiam cujuſquam experiar, ſed liber & mihi ipſi probatus »anteibo periculum. Vos obteſtor, ne memoriam noſtrî per

[1] NEC ULTRA DELIBERATUM] Nec ultrà deliberatum quominus decernerent, non quidem extrema ; id enim vetitum : ſed teſtarentur ſe paratos eſſe ad ultionem, at vi Principis impediri.

[2] IMPEDIRI TESTARENTUR] Hîc cum ſummo literarum ac hiſtoriæ detrimento perierunt cetera acta anni DCCLXXXII : acta omnia DCCLXXXIII, & pleraque anni DCCLXXXIV. Ne tot tantarumque rerum memoria aboleretur, pro viribus hanc partem ſupplevimus. Vide libri V. ſupplementum, poſt Annalium libr. VI.

[3] ET GENERUM] Sejanum, olim cum Liviâ matrimonii ſpe dejectum ne ad grandiora adſpiraret ; quam tamen poſtea illi deſpondit Tiberius, ut conſul, collega, gener, imperio proximus, ferme imperator certiùs corrueret. Nec emendandum, ut quibuſdam placet, *progenerum*, quaſi ei deſponſata Germanici filia. Vide infrà Annal. VI, 8.

»mærorem quàm læti [1] retineatis, adjiciendo me quoque iis, qui »fine egregio publica mala effugerunt». A. U. C. 784. J. C. 31.

VII. Tunc ſingulos, ut cuique adſiſtere, adloqui animus erat, retinens, aut dimittens, partem diei abſumpſit; multoque adhuc cœtu, & cunctis intrepidum vultum ejus ſpectantibus, cùm ſupereſſe tempus noviſſimis [2] crederent, gladio, quem ſinu abdiderat, incubuit. Neque Cæſar ullis criminibus, aut probris, defunctum inſectatus eſt, cùm in Blæſum [3] multa fœdaque incuſaviſſet.

VIII. Relatum inde de P. Vitellio, & Pomponio Secundo: illum indices arguebant, «clauſtra ærarii, cui præ»fectus erat, & militarem pecuniam rebus novis obtuliſſe»: huic a Conſidio, præturâ functo, objectabatur «Ælii Galli »amicitia, qui, punito Sejano, in hortos Pomponii, quaſi fidiſ»ſimum ad ſubſidium, perfugiſſet»: neque aliud periclitantibus auxilii, quàm in fratrum conſtantiâ fuit, qui vades exſtitêre [4]: mox, crebris prolationibus, ſpem ac metum juxtà gravatus Vitellius [5], petito per ſpeciem ſtudiorum [6] ſcalpro, levem ictum venis intulit, vitamque ægritudine animi finivit. At Pomponius, multâ morum elegantiâ, & ingenio inluſtri, dum adverſam fortunam æquus tolerat, Tiberio ſuperſtes fuit.

IX. Placitum poſthac, «ut in reliquos Sejani liberos »adverteretur»; vaneſcente quamquam plebis irâ, ac pleriſque

[1] Quam læti] Magis, quàm læti. Id eſt, vos obteſtor ne memoriam noſtrî per mærorem retineatis. At potius læti, me quoque adjicite iis qui fine egregio publica mala effugerunt. Quis ſit ille fortiſſimus Sejani amicus ignoratur. Vide notas & emendationes ad Annal. V, 6.

[2] Tempus novissimis] Cùm crederent ſupereſſe tempus noviſſimis, nec mortem ita imminere.

[3] In Blæsum] In Junium Blæſum, Sejani avunculum, de quo ſæpe libris ſuperioribus.

[4] Vades exstitere] Illuſtres rei non in carcere, ſed *domibus magiſtratuum*, Annal. VI, 3, cuſtodiebantur; vel vadibus, ſeu fidejuſſoribus, tradebantur. De cuſtodiis Romanorum diximus ſuprà Annal. III, 22.

[5] Gravatus Vitellius] Hæc illuſtrat Suetonius in Vitell. II. *Publius* Vitellius *Germanici comes Cn. Piſonem inimicum & interfectorem ejus accuſavit, condemnavitque: ac poſt præturæ honorem inter Sejani conſcios arreptus, & in cuſtodiam fratri datus, ſcalpro librario venas ſibi incidit: nec tam mortis pœnitentiâ, quàm ſuorum obteſtatione, obligari curarique ſe paſſus in eâdem cuſtodiâ morbo periit.* De eo ſæpe ſuprà, ac maximè Annal. III, 10 & 13. Stemma Vitelliorum dabitur infrà, Hiſt. I, 9.

[6] Per speciem studiorum] Hiſtorias ſcripſiſſe videtur. Ejus commentarii citantur a Tertulliano, de animâ, XLVI.

A. U. C. 784. J. C. 31.

per priora ſupplicia lenitis. Igitur portantur in carcerem, filius imminentium intelligens, puella adeò neſcia, ut crebrò interrogaret, « quod ob delictum, & quò traheretur ? neque » facturam ultrà », &, « poſſe ſe puerili verbere moneri ». Tradunt temporis ejus auctores, « quia triumvirali ſupplicio [1] » affici virginem inauditum habebatur, a carnifice, laqueum » juxta, compreſſam : exin obliſis faucibus, id ætatis corpora » in Gemonias abjecta ».

X. Per idem tempus Aſia atque Achaia [2] exterritæ ſunt, acri magis, quàm diuturno rumore, « Druſum [3], Germanici » filium, apud Cycladas [4] inſulas, mox in continenti viſum »: & erat juvenis haud diſpari ætate, quibuſdam Cæſaris libertis, velut agnitus, per dolumque comitantibus. Alliciebantur ignari famâ nominis, & promptis Græcorum animis ad nova & mira : quippe « elapſum cuſtodiam [5], pergere ad paternos exercitus [6], Ægyptum aut Syriam invaſurum » fingebant ſimul, credebantque. Jam juventutis concurſu, jam publicis ſtudiis frequentabatur, lætus præſentibus & inanium ſpe ; cùm auditum id Poppæo Sabino [7]. Is Macedoniæ tum intentus, Achaiam quoque curabat. Igitur, quò vera ſeu falſa anteiret, Toronæum Thermæumque ſinum [8] præfeſtinans,

[1] Triumvirali supplicio] Pomponio teſte, Digeſt. I. Tit. II, 30. *Triumviri capitales, qui carceris cuſtodiam haberent, ut cùm animadverti oporteret, eorum interventu fieret.* At cùm inauditum haberetur virginem ſtrangulari, filiam Sejani priùs vitiavit carnifex. Hæc nova & infanda jura queritur Suetonius in Tiber. LXI. *Immaturæ puellæ, quia more tradito nefas eſſet virgines ſtrangulari, vitiatæ priùs a carnifice, dein ſtrangulatæ.* Sic olim contra leges puerum in ephebos fuiſſe relatum, ut necari poſſet, memorat Dio XLVII. pag. 330. De compreſsâ Sejani filiâ eumdem vide LVIII. pag. 628.

[2] Achaia] Græcia, ut diximus in notis Annal. IV, 43.

[3] Drusum] Pſeudo-Druſum. De vero Druſo vide ſtemma Cæſarum, num. 83.

[4] Apud Cycladas] Nunc *les Cyclades*, Ægæi maris inſulas.

[5] Elapsum custodiam] Quâ clauſus fuerat Druſus, Germanici filius, anno ſuperiore. Vide Dionem LVIII. p. 623. & infrà Annal. VI, 23. Nos quoque diximus in ſupplem. Annal. V, 13 & 14.

[6] Ad paternos exercitus] Suprà Annal. II, 53 & 59.

[7] Poppæo Sabino] De illo Mœſiæ, Achaiæ & Macedoniæ præſide dictum ſuprà Annal. I, 80.

[8] Toronæum, Thermæumque sinum] Toronæus ſinus ita dictus ab urbe Torone, nunc *Toron*, a Plinio IV, 10. appellatus quoque *Mecybernæus*, nunc *le golfe de Caſſandre*, vel *le golfe d'Agiomama*. Sinus verò Thermæus, aut Thermaicus, juxta Plinium loc. cit. ab urbe Therme, quæ in Theſſalonicam, nunc *Salonique*, tranſiit, cognominatus, nunc *le golfe de Salonique*.

mox Eubœam [1], Ægæi maris insulam, & Piræeum [2] Atticæ oræ, dein Corinthiense litus [3], anguſtiasque Isthmi evadit: marique alio Nicopolim, Romanam coloniam, ingressus, ibi demum cognoscit, solertiùs interrogatum [4], « quisnam foret», dixisse, « M. Silano [5] genitum », & multis sectatorum dilapsis, ascendisse navem, tamquam Italiam peteret: scripsitque hæc Tiberio: neque nos originem finemve [6] ejus rei ultrà comperimus. A. U. C. 784. J. C. 31.

XI. Exitu anni, diu aucta discordia consulum [7] erupit: nam Trio [8], facilis capessendis inimicitiis, & foro exercitus, « ut segnem Regulum ad opprimendos Sejani ministros » obliquè perstrinxerat: ille, nisi lacesseretur, modestiæ retinens, non modò retudit collegam, sed « ut noxium conjurationis » ad disquisitionem trahebat. Multisque patrum orantibus,

[1] Eubœam] Nunc *Negrepont*, olim avulsam Bœotiæ, *tam modico interfluente Euripo, ut ponte jungatur*; at tam immodicè septies die ac nocte reciprocanti, *ut ventos etiam ac plena ventis navigia frustretur*. Vide Plinium IV, 12. sect. 21. & II, 97. Melam. II, 7.

[2] Piræeum] Celeberrimum Athenarum portum, nunc *Porto-Leone*, vel *Port-Lion*. Appellatione sumptâ a grandi leonis marmorei effigie, quæ in ipso portûs aditu adhuc visitur.

[3] Corinthiense litus] Litus illud nunc dicitur *le golfe d'Engia*. Nec Peloponnesum legit Sabinus, sed Cenchreas, nunc *Kenkri* appulsus, anguſtias isthmi evasit, & mari alio, nunc *le golfe de Corinthe*, ingressus est Nicopolim, coloniam Romanam, nunc *Preveza vecchia, dans le golfe d'Arta*. De hac coloniâ Romanâ dictum suprà Annal. II, 53.

[4] Solertius interrogatum] Non a judicibus, sed a sectatoribus.

[5] M. Silano] Consule anno U. C. dcclxxii, Annal. II, 59. Postea socero Caii Cæsaris, Annal. VI, 20.

[6] Neque nos originem finemve] Hæc Tacito incomperta. Dio & Zonaras quasi sibi comperta recensent, & plurima mentiuntur. Vide notas & emendationes ad Annal. V, 10.

[7] Discordia consulum] Trionis & Reguli, consulum suffectorum.

[8] Trio] L. Fulcinius Trio, de quo suprà Annal. II, 28. *Celebre inter accusatores Trionis ingenium erat, avidumque famæ malæ.* Verùm ad illustranda hæc tempora, & quæ in Tacito desiderantur supplenda, nihil utilius est, quàm fragmentum fastorum municipalium e vico S. Pauli prope Nolam, quod a doctissimo Sirmondo se accepisse testatur Gruterus, pag. mlxxxvii. Inde enim intelligimus Sejani memoriam penitus fuisse obliteratam, & e fastis erasam, unumque Tiberium Cæsarem dictum fuisse anni hujus consulem: idem patet ex fastis Vindobonensibus, in quibus notatum:

Tiberio Cæsare V. Solo.

Die nonâ Maii suffecti fuerant consules Faustus Cornelius Sulla & Sexteidius Catullinus. Iis adhuc suffecti, Kalendis Julii L. Fulcinius Trio, accusator acerrimus; Kalendis Octobris P. Memmius Regulus, haud ita violentus, non tamen segnis. Periit Sejanus quinto decimo Kalendas Novembris, seu 18 Oc-

« ponerent odia in perniciem itura », manſêre infenſi ac minitantes, donec magiſtratu abirent.

A. U. C. 784. J. C. 31.

tobris, ut dicetur infrà Annal. VI, 25. Nunc verò fragmentum faſtorum municipalium exhibemus, Gruteriano accuratius; qualeque exſtat in Bibliothecâ noſtrâ manu ipſius Sirmondi deſcriptum.

SVF. A. PLAVTIVS. L. NONIVS.
T. SALVIVS. PARIANVS. A. TERENTIVS IIVIR.
SEX. APONIVS. PROCVLVS. Q. NOLLENIVS AED
L. CASSIVS LONGINVS. M. VINICIVS COS.
SVF. C. CASSIVS LONGINVS.
L. NAEVIVS SVRDINVS.
M. SENTIVS RVFVS. Q. VIBIDIVS SEDATVS IIVIR.
P. SVBIDIVS POLLIO. SEX. PARIANVS. SERENVS. AED.
TI. CAESAR. AVG. V COS.
SVF. VII. ID. MAI. FAVSTVS CORNELIVS SVLLA
SEXTEIDIVS CATVLL. COS.
SVF. K. IVL. L. FVLCINIVS TRIO. COS.
L. OPPIVS PROCVLVS. M. STAIVS FLACCVS IIVIR. ITER.
M. ATINIVS FLORENS. A. CLVVIVS CELER AED.
SVF. K. OCTOB. P. MEMMIVS REGVLVS. COS.
CN. DOMITIVS AHENOBARBVS COS.
SVF. K. IVL. A. VITELLIVS. COS.
M. VALERIVS POSTVMVS. Q. LVCEIVS CLEMENS. IIVIR.
C. SENTIVS. SEVERVS. L. IPPELLIVS ATTICVS AED
SER. SVLPICIVS GALBA. L. SVLLA FELIX. COS.

BREVIARIUM

BREVIARIUM

LIBRI SEXTI.

I. TIBERII *arcanæ & fœdæ libidines.* II. *Multorum accuſationes.* VIII. *M. Terentii libera & egregia defenſio.* X. *L. Piſonis, præfecti Urbis, mors & funus.* XI. *Præfecturæ Urbis origo & progreſſus.* XII. *De libro Sibyllæ recipiendo conſultatio.* XIII. *Seditio Romæ ob gravitatem annonæ.* XIV. *Quidam equites Romani cadunt conjurationis crimine.* XV. *Germanici duæ filiæ nuptum datæ L. Caſſio & M. Vinicio.* XVI. *Fœneratores accuſati: repreſſa uſura. Liberalitate Cæſaris fides multorum refecta.* XVIII. *Renovantur majeſtatis accuſationes.* XIX. *Accuſati ſocietatis cum Sejano, omnes uno edicto necantur.* XX. *C. Cæſar Claudiam uxorem accipit. Ejus mores. Tiberius, præceptore Thraſyllo, Chaldæorum artis ſtudioſus, Galbæ imperium prænuntiat.* XXIII. *Druſi, Germanici filii, miſeranda mors. Æquè luctuoſus Agrippinæ obitus.* XXVI. *Nerva, Jureconſultus, inediâ voluntariâ obiit. Aliquot aliorum inluſtrium mortes.* XXVIII. *Phœnix in Ægypto viſa.* XXIX. *Accuſationes variæ & mortes.* XXXI. *Parthorum legati in Urbem venêre, ad novum regem petendum. Tiberius unum, deinde alterum miſit. L. Vitellius Orienti præfectus.*

XXXIII. *Prælia inter Armenios & Parthos. Artabanus regno exutus, & in Scythiam profugus, cui Tiridates ſufficitur Vitellii conſilio & armis.* XXXVIII. *Recrudeſcit delatorum ſævitia. Accuſati plurimi occumbunt: nec civium ſupplicia effugit rex Tigranes. Vitæ finem ſibi ponit Æmilia Lepida.* XLI. *Clitæ regi ſuo rebelles & repreſſi. Tiridates, Parthorum rex, diſſidio procerum pellitur; & Artabanus in regnum iterum accitur.* XLV. *Romæ incendium atrox.* XLVI. *Tiberii deliberatio de ſucceſſore.* L. *Ejus morbus, mors & mores.*

Hæc geſta annis circiter ſex.

A. U. C.	J. C.		
DCCLXXXV.	32.	*Coſſ.*	Cn. Domitio Ahenobarbo, M. Furio Camillo Scriboniano.
DCCLXXXVI.	33.	*Coſſ.*	Ser. Sulpicio Galbâ, L. Cornelio Sullâ.
DCCLXXXVII.	34.	*Coſſ.*	Paullo Fabio Perſico, L. Vitellio.
DCCLXXXVIII.	35.	*Coſſ.*	C. Cestio Gallo, M. Servilio Noniano.
DCCLXXXIX.	36.	*Coſſ.*	Sex. Papinio Allenio, Q. Plautio.
DCCXC.	37.	*Coſſ.*	Cn. Acerronio Proculo, C. Pontio Nigrino.

C. CORNELII TACITI ANNALES.

LIBER SEXTUS.

CN. DOMITIUS & Camillus Scribonianus conſulatum inierant [1]; cùm Cæſar, tramiſſo quod Capreas & Surrentum [2] interluit freto, Campaniam prælegebat, ambiguus an Urbem intraret; ſeu, quia contrà deſtinaverat, ſpeciem venturi ſimulans: & ſæpe in propinqua degreſſus, aditis juxta Tiberim hortis [3], ſaxa rurſum [4] & ſolitudinem maris repetiit, pudore ſcelerum & libidinum: quibus adeò indomitis exarſerat, ut more regio [5] pubem ingenuam ſtupris pollueret: nec formam tantùm & decora corpora, ſed in his modeſtam pueritiam, in

A. U. C. 785. J. C. 32.

[1] CONSULATUM INIERANT] Cn. Domitius Ahenobarbus & M. Furius Camillus Scribonianus conſulatum inière anno Urbis conditæ DCCLXXXV. Jeſu Chriſti 32. Vide notas & emendationes ad Annal. VI, 1.

[2] CAPREAS ET SURRENTUM] Nunc *Capri* & *Sorrento*. Plura Annal. IV, 67.

[3] JUXTA TIBERIM HORTIS] Horti illi, quos Cæſar dictator populo Romano legaverat, erant in XIV. Urbis regione, ut dictum ſuprà Annal. II, 41.

[4] SAXA RURSUM] Saxa inſulæ Capreārum, & ſolitudinem maris repetiit.

[5] MORE REGIO] More regum exterorum. Quàm effrena fuerit hac in re Orientalium & Græcorum regum libido nimis compertum.

aliis imagines majorum, incitamentum cupidinis habebat. A. U. C. 785. J. C. 32. Tuncque primùm ignota antè vocabula reperta sunt, *sellariorum* & *spintriarum* [1], ex fœditate loci ac multiplici patientiâ [2]: præpositique servi qui quærerent, pertraherent: dona in promptos, minas adversùm abnuentes; & si retinerent propinquus aut parens, vim, raptus, suaque ipsi libita [3], velut in captos, exercebant.

II. At Romæ principio anni, quasi recèns cognitis Liviæ flagitiis [4], ac non pridem etiam punitis, atroces sententiæ dicebantur, in effigies quoque ac memoriam ejus: & « bona »Sejani ablata ærario [5], ut in fiscum cogerentur », tamquam referret. Scipiones hæc, & Silani, & Cassii, iisdem ferme, aut paullum immutatis verbis adseveratione multâ censebant: cùm repentè Togonius Gallus, dum ignobilitatem suam magnis nominibus inserit, per deridiculum auditur. Nam Principem orabat « deligere senatores, ex quîs viginti sorte ducti, & »ferro accincti, quotiens curiam iisset, salutem ejus defen»derent »: crediderat nimirum epistolæ [6], « subsidio sibi alte»rum ex consulibus » poscentis, « ut tutus a Capreis Urbem »peteret ». Tiberius tamen ludibria seriis permiscere solitus, egit grates benevolentiæ patrum: « sed quos omitti posse? »quos deligi? semperne eosdem? an subinde alios? & honori»bus perfunctos [7], an juvenes? privatos, an e magistratibus?

[1] Sellariorum et spintriarum] Hæc Principis & naturæ dehonestamenta, quæ etiam appellare pudet, fusiùs recenset Suetonius in Tiber. XLIII.

[2] Multiplici patientia] Multiplici, si quidem etiam muliebri, ut explicat Illustr. Huetius.

[3] Suaque ipsi libita] Suasque ipsi libidines. Sic infrà Annal. XII, 6. *Arripi conjuges ad libita conjugum.*

[4] Liviæ flagitiis] Drusi uxoris, sororis Germanici, in Sejano adulteræ, ejus scelerum & pœnarum sociæ. Vide supplementum libri V, 44.

[5] Ablata ærario] Ærarium populi, fiscus Principis erat, ut patet ex Plinio in Panegyr. XXXVI. Itaque cùm Sejanus non tam oppressi populi, quàm læsæ majestatis reus haberetur; totamque domum imperatoriam perditam voluisset, bona ejus ex ærario ablata, ut in fiscum cogerentur. Hæcque gravissimi senatores Scipiones, Silani, Cassii, adseveratione multâ censuêre: parvi tamen referebat; nam sub Tiberii principatu ærarium, fiscus, ceteraque omnia erant Principis.

[6] Crediderat nimirum epistolæ] Epistolæ Tiberii, poscentis sibi subsidio alterum e consulibus, ut a Capreis discederet, & tutus Urbem peteret. De hac epistolâ vide supplementum libri V. 37.

[7] Honoribus perfunctos] De iis

» Quam deinde ſpeciem fore, ſumentium in limine curiæ gla- A. U. C.
» dios? neque ſibi vitam tanti, ſi armis tegenda foret». Hæc 785.
adversùs Togonium, verbis moderans: neque ultra abolitio- J. C.
nem ſententiæ ſuadere. 32.

III. At Junium Gallionem [1], qui cenſuerat, « ut præ-
» toriani, actis ſtipendiis, jus apiſcerentur in quatuordecim
» ordinibus [2] ſedendi », violenter increpuit; velut coram rogi-
tans, « quid illi cum militibus [3], quos neque dicta Imperatoris,
» neque præmia niſi ab Imperatore accipere par eſſet? reperiſſe
» prorſus, quod divus Auguſtus non providerit? an potiùs diſcor-
» diam & ſeditionem a Satellite Sejani quæſitam, quâ rudes
» animos, nomine honoris, ad corrumpendum militiæ morem
» propelleret»? Hoc pretium Gallio meditatæ adulationis tulit,
ſtatim curiâ, deinde Italiâ exactus: & quia incuſabatur facilè
toleraturus exſilium, delectâ Lesbo [4], inſulâ nobili & amœnâ,
retrahitur in Urbem, cuſtoditurque domibus magiſtratuum [5].
Iiſdem literis Cæſar Sextium Paconianum prætorium perculit,
magno patrum gaudio, audacem, maleficum, omnium ſecreta
rimantem, delectumque a Sejano, cujus ope dolus C. Cæſari [6]

honoribus dicetur Annal. XIII, 25.

[1] Junium Gallionem] Senecæ fratrem, Annal. XV, 73.

[2] In quatuordecim ordinibus] Ut, actis per annos ſexdecim ſtipendiis, inter equites Romanos in ſpectaculis ſederent. Olim immixtos plebi equites Romanos diſtinxerat L. Roſcius Otho, tribunus plebis, & quatuordecim gradus proximè poſt patricios adſignaverat, unde ſpectarent, qui cenſum haberent quadringenta ſeſtertia, id eſt, *monetæ Gallicæ libras* 77812. Lex illa infelici paupertati duriſſima, ſuadente Cicerone, invaluit, & ab imperatoribus Romanis ſæpe confirmata. De his ſuprà Annal. I, 17. Plin. VII, 30. XXXIII, 7. Juvenal. III, 152. & ſeqq.

[3] Quid illi cum militibus] Quid Gallioni cum militibus, quos neque dicta imperatoris, neque præmia niſi ab imperatore accipi par eſſet? Homunculum reperiſſe prorſus, quod divus Auguſtus non providerit! An non potiùs ab illo Sejani ſatellite quæſitam diſcordiam & ſeditionem, quâ, nomine honoris, rudes animos ad corrumpendum militiæ morem propelleret? Singulis prætorianis, quòd Sejano ſe non accommodaſſent, millia denariorum, *monetæ Gallicæ libras* 778, largitus erat Tiberius, teſte Suetonio in Tiber. XLVIII. Hæc quidem digna Principe. Indigna verò & pernicioſa, quæ cenſebat Gallio. Illis enim irritabantur legiones, prætorianis jam infenſæ; moſque militiæ corrumpebatur. Ipſe Auguſtus militem a populo in ſpectaculis ſecreverat, Sueton. in Aug. XLIV.

[4] Delecta Lesbo] Lesbos, nunc *Metelin*, Ægæi maris inſula. Indicto exſilii loco, Lesbum pro jure ſuo delegerat Gallio.

[5] Domibus magistratuum] De hoc uſu dictum ſuprà Annal. V, 8.

[6] C. Cæsari] Caligulæ.

pararetur : quod poſtquam patefactum , prorupêre conceptâ pridem odia, & ſummum ſupplicium decernebatur, ni profeſſus indicium foret.

A. U. C. 785. J. C. 32.

IV. Ut verò Latinium Latiarem ingreſſus eſt [1], accuſator ac reus juxtà inviſi, gratiſſimum ſpectaculum præbebatur. Latiaris, ut retuli [2], præcipuus olim circumveniendi Titii Sabini, & tunc luendæ pœnæ primus fuit. Inter quæ Haterius Agrippa conſules anni prioris [3] invaſit, « cur mutuâ accuſa» tione intentâ, nunc ſilerent? metum prorſus & noxiam con» ſcientiæ [4] pro fœdere haberi: at non patribus reticenda, quæ » audiviſſent ». Regulus « manere tempus ultionis , ſeque co» ram Principe exſecuturum » : Trio « æmulationem inter col» legas, & ſi qua diſcordes jeciſſent meliùs obliterari » , reſpondit. Urgente Agrippâ, Sanquinius Maximus [5], e conſularibus , oravit ſenatum , « ne curas Imperatoris, conquiſitis » inſuper acerbitatibus augerent: ſufficere ipſum ſtatuendis re» mediis » : ſic Regulo ſalus , & Trioni dilatio exitii quæſita. Haterius inviſior fuit, quia ſomno aut libidinoſis vigiliis marcidus, & ob ſegnitiam [6], quamvis crudelem Principem non metuens, inluſtribus viris perniciem, inter ganeam ac ſtupra, meditabatur.

V. Exin Cotta Meſſalinus, ſæviſſimæ cujuſque ſententiæ auctor, eóque inveteratâ invidiâ, ubi primùm facultas data, arguitur pleraque : « C. Cæſarem quaſi inceſtæ virilitatis [7] », & cùm die natali Auguſtæ inter ſacerdotes epularetur, *Novemdialem* [8]

[1] Ingressus est] Ut verò Paconianus Latinium Latiarem aggreſſus eſt, accuſator ac reus juxtà inviſi, gratiſſimum ſpectaculum præbebant. *Ingreſſus* verò pro *aggreſſus* non omninò novum. Sic enim Salluſtius in Jugurth. XXVIII. *Calpurnius . . . acriter Numidiam ingreſſus eſt.*

[2] Ut retuli] Suprà Annal. IV, 68 & 70.

[3] Consules anni prioris] Conſules ſuffectos Trionem & Regulum, de quibus dictum eſt Annal. V, 11. Haterius Agrippa *propinquus Germanici* appellatur Annal. II, 15.

[4] Et noxiam conscientiæ] Et ipſam noxiam, ſeu culpam, conſcientiæ, quæ ſe olim , victa crimine, prodiderat, nunc verò ſilebat, pro fœdere haberi. *Noxia* pro *noxa* Terentio ceteriſque ſcriptoribus ſæpe uſurpatum.

[5] Sanquinius Maximus] Præfectus Urbis, & conſul ſuffectus anno U. C. dccxcii. Dio LIX. pag. 649.

[6] Et ob segnitiam] Segnes aſpernabatur Tiberius. Inde nullus Haterio metus.

[7] Quasi incestæ virilitatis] Vide notas & emendationes ad Annal. VI, 5.

[8] Novemdialem] Die nonâ

eam cenam dixiſſe : querenſque de potentiâ M. Lepidi, ac L. Arruntii, cum quibus ob rem pecuniariam diſceptabat, addidiſſe, « illos quidem ſenatus, me autem tuebitur Tiberio- »lus meus» : neque cuncta[1] a primoribus civitatis revincebatur; iiſque inſtantibus, ad Imperatorem provocavit. Nec multò pòſt literæ adferuntur, quibus in modum defenſionis, repetito « in- »ter ſe atque Cottam amicitiæ principio, crebriſque ejus offi- »ciis » commemoratis, « ne verba pravè detorta, neu convi- »valium fabularum ſimplicitas in crimen duceretur», poſtulavit. A. U. C. 785. J. C. 32.

VI. Insigne viſum eſt earum Cæſaris literarum initium; nam his verbis exorſus eſt. « Quid ſcribam vobis[2], patres »conſcripti, aut quomodò ſcribam, aut quid omnino non ſcri- »bam hoc tempore, dii me deæque pejus perdant, quàm pe- »rire me quotidie ſentio, ſi ſcio». Adeò facinora atque flagitia ſua ipſi quoque in ſupplicium verterant. Neque fruſtra præ- ſtantiſſimus ſapientiæ[3] firmare ſolitus eſt, ſi recludantur tyran- norum mentes, poſſe aſpici laniatus & ictus, quando ut corpora verberibus, ita ſævitiâ, libidine, malis conſultis, animus dila- ceretur. Quippe Tiberium non fortuna, non ſolitudines prote- gebant, quin tormenta pectoris ſuaſque ipſe pœnas fateretur.

VII. Tum factâ patribus poteſtate ſtatuendi « de Cæciliano »ſenatore, qui plurimà adversùm Cottam prompſerat », pla- citum « eamdem pœnam inrogari, quam in Aruſeium &

mortuis parentabant Romani. Inde Cotta *novemdialem* cenam appellaverat epulas illas, quæ die natali Auguſtæ ce- lebrabantur. Exiſtimo enim cum Illuſt. Huetio hæc dicta fuiſſe, cùm adhuc vive- ret Livia, ſed ob ſenectutem morti pro- xima, & fere jam mortua haberetur. Notum enim hoc Syri:

Anus cùm ridet, morti delicias facit.

Diem natalem Liviæ celebratum poſt mortem fuiſſe nuſquam reperitur. Nec emendandum, ut placuit Lipſio, *die na- tali Auguſti.*

[1] Neque cuncta] Vide notas & emendationes ad Annal. VI, 5.

[2] Quid scribam vobis] Idem lite- rarum initium recitat Suetonius in Tiber. LXVI. Illuſtr. Huetius opinatur hæc ſcripſiſſe Tiberium propter ſene- ctutem, mortis adventantis nuntiam: ea verò perperam interpretatum eſſe Taci- tum. Libentiùs crediderim illa con- ſcientiæ flagella ex reliquâ epiſtolâ in- notuiſſe. Nec credibile tam gravem ſcriptorem hæc temere effutiiſſe.

[3] Præstantissimus sapientiæ] So- crates, qui hæc marmore & cedro di- gna pronuntiat apud Platonem lib. IX. de Republ. pag. 579. Ὁ τῷ ὄντι τύραννος, τῷ ὄντι δοῦλος. . . . ἐάν τις ὅλην ψυχὴν ἐπίσηται θεάσασθαι, καὶ φόβῳ γέμων διὰ παντὸς τοῦ βίου, σφαδασμῶν τε καὶ ὀδυνῶν πλήρης. *Verè tyrannus, eſt verè ſervus . . . ſiquis mentem ejus introſpicere noverit, videbit hominem toto vitæ curſu timore anxium, ſollicitudinum & dolorum plenum.*

A. U. C. 785. J. C. 32.

»Sanquinium, accuſatores L. Arruntii [1] »: quo non aliud honorificentius Cottæ evênit; qui nobilis quidem, ſed egens ob luxum, per flagitia infamis, ſanctiſſimis Arruntii artibus dignitate ultionis æquabatur. Quintus Servæus poſthac, & Minutius Thermus inducti [2]: Servæus, præturâ functus, & quondam Germanici comes; Minutius equeſtri loco, modeſtè habitâ Sejani amicitiâ: unde illis major miſeratio: contrà Tiberius «præcipuos ad ſcelera» increpans [3], admonuit C. Ceſtium patrem «dicere ſenatui, quæ ſibi ſcripſiſſet»; ſuſcepitque Ceſtius accuſationem: quod maximè exitiabile tulêre illa tempora, cùm primores ſenatûs infimas etiam delationes exercerent, alii propalam, multi per occultum: neque diſcerneres alienos a conjunctis, amicos ab ignotis, quid repens [4], aut vetuſtate obſcurum: perinde in foro, in convivio, quaquâ de re [5] locuti incuſabantur, ut quis prævenire & reum deſtinare properat; pars ad ſubſidium ſuî [6], plures infecti quaſi valetudine & contactu. Sed Minutius & Servæus damnati, indicibus acceſsêre [7]. Tractique ſunt in caſum eumdem Julius Africanus, e Santonis [8], Gallicâ civitate, Sejus Quadratus: originem non reperi. Neque ſum ignarus a pleriſque ſcriptoribus, omiſſa multorum pericula & pœnas, dum copiâ fatiſcunt; aut, quæ ipſis nimia & mæſta fuerant, ne pari tædio lecturos adficerent, verentur. Nobis pleraque digna cognitu obvenêre, quamquam ab aliis incelebrata.

[1] L. Arruntii] De L. Arruntio dictum ſuprà Annal. I, 13. eum *non indignum* eſſe imperio, *& ſi caſus daretur, auſurum*. Ejus accuſatio, ſicut alia plurima libri quinti Annalium, periit.

[2] Inducti] Id eſt, accuſati, ſeu inducti in ſenatum ad cauſam dicendam.

[3] Præcipuos ad scelera increpans] Contrà Tiberius increpans eos fuiſſe præcipuos ad ſcelera, admonuit C. Ceſtium patrem dicere ſenatui quæ ſibi ſcripſiſſet. Suſcepitque Ceſtius accuſationem Quinti Servæi & Minutii Thermi.

[4] Quid repens] *Repens* pro *recens* a Tacito ſæpe uſurpatum.

[5] Quaqua de re] Vide notas & emendationes ad Annal. VI. 7.

[6] Pars ad subsidium sui] Pars accuſare properabat ad ſuî ſubſidium; plures accuſabant, quaſi tetrâ accuſandi valetudine ac lue infecti.

[7] Indicibus accessere] Acceſsêre indicibus fortaſſe ut ſummo ſupplicio ſe eriperent. Nam ut dictum ſuprà cap. 3. de Paconiano, *ſummum ſupplicium decernebatur, ni profeſſus indicium foret.*

[8] Santonis] Santones, dicti quoque *Santoni*, nunc *la Saintonge & le pays d'Aunis*. Lucan. Pharſal. I, 422.

Gaudetque amoto Santonus hoſte.

VIII. NAM eâ tempeſtate, quâ Sejani amicitiam ceteri falsò exuerant, auſus eſt eques Romanus, M. Terentius [1], ob id reus, amplecti, ad hunc modum apud ſenatum ordiendo: «Fortunæ quidem meæ fortaſſe minùs expediat adgnoſcere »crimen, quàm abnuere: ſed utcumque caſura res eſt, fatebor »& fuiſſe me Sejano amicum, & ut eſſem expetiſſe, & poſt»quam adeptus eram, lætatum. Videram collegam patris, re»gendis prætoriis cohortibus; mox Urbis & militiæ munia ſimul »obeuntem: illius propinqui & adfines honoribus augebantur: »ut quiſque Sejano intimus, ita ad Cæſaris amicitiam validus: »contrà quibus infenſus eſſet, metu ac ſordibus conflictaban»tur: nec quemquam exemplo adſumo: cunctos, qui no»viſſimi conſilii [2] expertes fuimus, meo unius diſcrimine de»fendam. Non enim Sejanum Vulſinienſem, ſed Claudiæ & »Juliæ domûs [3] partem, quas adfinitate occupaverat, tuum, »Cæſar, generum, tui conſulatûs ſocium, tua officia in re»publicâ capeſſentem colebamus. Non eſt noſtrum æſtimare, »quem ſupra ceteros, & quibus de cauſis extollas. Tibi ſum»mum rerum judicium dii dedêre: nobis obſequii gloria re»licta eſt. Spectamus porro, quæ coram habentur, cui ex te »opes, honores, quîs plurima juvandi nocendive potentia: »quæ Sejano fuiſſe, nemo negaverit: abditos Principis ſenſus, »& ſi quod occultius parat, exquirere, inlicitum, anceps: nec »ideo adſequare. Ne, patres conſcripti, ultimum Sejani diem, »ſed ſexdecim annos cogitaveritis; etiam Satrium atque Pom»ponium [4] venerabamur; libertis quoque ac janitoribus ejus

A. U. C. 785. J. C. 32.

[1] M. TERENTIUS] Eadem habet Dio LVIII. pag. 633.

[2] NOVISSIMI CONSILII] Qui noviſſimi conſilii, quod contra patriam, contra Principem meditatus eſt Sejanus, expertes fuimus.

[3] CLAUDIÆ ET JULIÆ DOMUS] Sejanus pars erat Claudiæ familiæ propter filiam ſuam, Claudii filio deſponſatam, Annal. III, 29. pars quoque Juliæ, propter ſibi deſtinatam Liviam, Germanici ſororem. Scio equidem apud Zonaram Tom. I. pag. 550. memorari Juliam, Druſi filiam, Sejano deſponſatam. Sed ſubleſtæ fidei Zonaras. Nec ex eo emendandus, aut explicandus Tacitus, qui hîc & ſuprà Annal. V, 6. Sejanum, Tiberii generum, non verò progenerum appellat. Et infrà cap. 27. ſatis innuit Juliam numquam fuiſſe Sejano deſponſatam.

[4] SATRIUM ATQUE POMPONIUM] Nefarios Sejani clientes. De Satrio, Cremutii Cordi accuſatore, dictum ſuprà

A. U. C. 785. J. C. 32.

»noteſcere, pro magnifico accipiebatur. Quid ergo? indiſtin»cta hæc defenſio & promiſcua dabitur? immo juſtis terminis »dividatur. Inſidiæ in rempublicam, conſilia cædis adversùm »Imperatorem, puniantur: de amicitiâ & officiis, idem finis »& te, Cæſar, & nos abſolverit».

IX. CONSTANTIA orationis, & quia repertus erat, qui efferret, quæ omnes animo agitabant, eò uſque potuêre, ut accuſatores ejus, additis quæ antè deliquerant, exſilio, aut morte multarentur. Secutæ dehinc Tiberii literæ in Sex. Veſtilium prætorium, quem, Druſo fratri percarum, in cohortem ſuam [1] tranſtulerat. Cauſa offenſionis Veſtilio fuit, ſeu compoſuerat quædam in C. Cæſarem, ut impudicum, ſive ficto habita fides: atque ob id convictu Principis [2] prohibitus, cùm ſenili manu ferrum tentaviſſet [3], obligavit venas: precatuſque per codicillos, immiti reſcripto, venas reſolvit. Acervatim ex eo Annius Pollio, Appius Silanus, Scauro Mamerco ſimul, ac Sabino Calviſio, majeſtatis poſtulantur, & Vinicianus Pollioni patri adjiciebatur, clari genus, & quidam ſummis honoribus: contremuerantque patres: nam quotuſquiſque adfinitatis, aut amicitiæ tot inluſtrium virorum, expers erat? ni Celſus, urbanæ cohortis tribunus, tum inter indices, Appium & Calviſium diſcrimini exemiſſet. Cæſar Pollionis, ac Viniciani, Scaurique cauſam, ut ipſe cum ſenatu noſceret, diſtulit; datis quibuſdam in Scaurum triſtibus notis.

X. NE FEMINÆ quidem exſortes periculi: quà occupandæ reipublicæ argui non poterant, ob lacrimas incuſabantur:

Annal. IV, 34. Infrà cap. 47. Sejanianæ conjurationis index fuiſſe dicitur. Vide & ſupplementum libri V, 32.

[1] IN COHORTEM SUAM] In aulicorum, amicorumque ſuorum cohortem transtulerat. De hac cohorte, vide Suetonium in Tiber. XLVI. in Caio XIX.

[2] CONVICTU PRINCIPIS] Sueton. in Tiber. XLVI. Tiberius, *pecuniæ parcus ac tenax, comites peregrinationum expeditionumque numquam ſalario, cibariis tantùm ſuſtentavit.*

[3] FERRUM TENTAVISSET] Cùm ferrum ſenili manu tentaviſſet, ſectas obligavit venas, vitamque ac veniam per codicillos precatus eſt. At immiti Tiberii reſcripto victus, venas reſolvit & occubuit. Poſt illum acervatim poſtulantur læſæ majeſtatis Annius Pollio, Appius Silanus, Scaurus Mamercus, Sabinus Calviſius; ipſe Vinicianus Pollioni patri adjiciebatur, omnes clari genere, & quidam ſummis honoribus. Hæc quidem breviſſima, ſed fortè breviora: *precatuſque per codicillos, immiti reſcripto, venas reſolvit.*

necataque eſt anus Vitia, Fufii Gemini [1] mater, quòd filii necem fleviſſet. Hæc apud ſenatum: nec ſecus apud Principem, Veſcularius Atticus, ac Julius Marinus ad mortem aguntur, e vetuſtiſſimis familiarium Rhodum ſecuti, & apud Capreas individui. Veſcularius, inſidiarum in Libonem internuntius [2]: Marino participe, Sejanus Curtium Atticum [3] oppreſſerat: quò lætius acceptum, ſua exempla in conſultores recidiſſe. Per idem tempus L. Piſo, pontifex [4], rarum in tantâ claritudine, fato obiit: nullius ſervilis ſententiæ ſponte auctor, & quotiens neceſſitas ingrueret, ſapienter moderans. Patrem ei cenſorium fuiſſe memoravi [5]: ætas ad octogeſimum annum proceſſit: decus triumphale in Thraciâ meruerat: ſed præcipua ex eo gloria, quòd præfectus Urbi recèns [6], continuam poteſtatem, & inſolentiâ parendi graviorem, mirè temperavit. A. U. C. 785. J. C. 32.

XI. Namque antea, profectis domo regibus, ac mox magiſtratibus, ne Urbs ſine imperio foret, in tempus deligebatur,

[1] Fufii Gemini] Quem conſulem, & dicacem vidimus Annal. V, 1 & 2. Interfectus videtur, cùm Liviæ familiaritates adflixit Tiberius, ut dictum in ſupplemento libri V, 7.

[2] Internuntius] Internuntius fuerat. De illis in Libonem inſidiis, & Veſculario, cui tunc propior cum Tiberio uſus erat, dictum ſuprà Annal. II, 28.

[3] Curtium Atticum] De quo ſuprà Annal. IV, 58.

[4] L. Piso pontifex] Thracicam ejus expeditionem fusè proſequitur Velleius II, 98, & ſubdit: *De quo viro, quem hodieque diligentiſſimum, atque eumdem leniſſimum ſecuritatis urbanæ cuſtodem habemus, hoc omnibus ſentiendum ac prædicandum eſt, eſſe mores ejus vigore ac lenitate mixtiſſimos, & vix quemquam reperiri poſſe, qui aut otium validiùs diligat, aut faciliùs ſufficiat negotio, & magis, quæ agenda ſunt, curet ſine ullâ oſtentatione agendi.* Hæc quidem eò magis miranda, quòd in ebrioſum hominem cadant, de quo Seneca Ep. LXXXIII. *L. Piſo, Urbis cuſtos, ebrius, ex quo ſemel factus eſt, fuit. Majorem partem noctis in convivio exigebat: uſque in horam ſextam fere dormiebat: hoc erat ejus matutinum. Officium tamen ſuum, quo tutela Urbis continebatur, diligentiſſimè adminiſtravit. Huic & divus Auguſtus dedit ſecreta mandata, cùm illum præponeret Thraciæ, quam perdomuit: & Tiberius proficiſcens in Campaniam, cùm multa in Urbe & ſuſpecta relinqueret & inviſa. Puto quia illi bene ceſſerat Piſonis ebrietas, poſtea Coſſum fecit Urbis præfectum, virum gravem, moderatum, ſed merſum vino & madentem.* Quæ quidem retuliſſe haud erit inutile, ut quos ſecretorum ſuorum participes fecerint Auguſtus & Tiberius dignoſcatur; & ſingularis quædam virtutis ac vitii ſocietas habeatur.

[5] Fuisse memoravi] In libro quinto Annalium, cujus pars maxima periit. Hic L. Piſo, pater, conſul fuit anno U. C. DCXCVI. cenſor anno DCCIV. Filiam ſuam Cæſari collocaverat anno DCXCV. Dio XXXVIII. p. 63 & 66. XL. p. 150. Vide ſupplement. Annal. V, 25.

[6] Præfectus Urbi recens] Demum Urbi præfectus. Fuit enim ſenator, triumphalis, pontifex, ac demum Urbis præfectus. Nec pro *recèns* emendandum *creatus*, ut ſuſpicatur Cl. Erneſtus.

A. U. C. 785. J. C. 32.

qui jus redderet, ac ſubitis mederetur: feruntque ab Romulo Dentrem Romulium, pòſt ab Tullo Hoſtilio Numam Marcium [1], & ab Tarquinio Superbo Spurium Lucretium [2] impoſitos: dein conſules mandabant: duratque ſimulacrum, quotiens ob ferias Latinas præficitur [3], qui conſulare munus uſurpet. Ceterùm Auguſtus bellis civilibus Cilnium Mæcenatem [4], equeſtris ordinis, cunctis apud Romam atque Italiam præpoſuit. Mox rerum potitus, ob magnitudinem populi, ac tarda legum auxilia, ſumpſit e conſularibus, qui coërceret ſervitia [5], & quod civium [6] audaciâ turbidum, niſi vim metuat [7]: primuſque Meſſala Corvinus eam poteſtatem, & paucos intra dies finem accepit [8], quaſi neſcius exercendi. Tum Taurus Statilius, quamquam provectâ ætate, egregiè toleravit. Dein Piſo [9], viginti per annos [10] pariter probatus, publico funere, ex decreto ſenatûs, celebratus eſt.

XII. Relatum inde ad patres a Quintiliano, tribuno plebei, « de libro Sibyllæ [11] », quem Caninius Gallus,

[1] Numam Marcium] Regis Anci Marcii patrem, de quo Livius I, 20. Prorsus vana Merceri emendatio *Numæ N. Marcium*, id eſt, regem Ancum Marcium *Numæ nepotem*.

[2] Spurium Lucretium] Quem præfectum Urbis memorat Livius I, 59.

[3] Ob ferias Latinas præficitur] Ita præfectum vidimus Druſum ſuprà Annal. IV, 36.

[4] Cilnium Mæcenatem] Quem Auguſtus amicum habuit, & *Cilniorum ſmaragdum* appellabat, teſte Macrobio Saturnal. II, 4. Civilium bellorum tempore illum Romæ & Italiæ præpoſuit, ne Urbs & Italia ſine imperio foret.

[5] Coerceret servitia] Urbis præfecti primò jus fuit in ſervitia, poſtea conceſſu Principum in omnes cives, ipſoſque ſenatores. Unde cùm Sidonius Apollinaris ſuam hanc præfecturam in ſapphico deſcriberet IX. Ep. 16. ait:

Accepi capiens honorem
Qui patrum ac plebis ſimul unus olim
Jura gubernat.

[6] Et quod civium] Et cives audaciâ turbidos.

[7] Niſi vim metuat] Tunc enim id curabant urbanarum prætoriarumque cohortium præfecti.

[8] Paucos intra dies finem accepit] Paucos quidem intra dies; nam *ſexto die magiſtratu ſe abdicavit*, teſte Euſebio in Chronic. ad Olympiad. clxxxviii. Finem *redundat*, ait Joſ. Scaliger in not. ad Chronic. pag. 154. *errore manifeſto*. Nihil mutaverim; nec errorem agnoſco.

[9] Dein Piso] De quo Plinius XIV, 22. *Eâ* vini *commendatione credidêre L. Piſonem urbis Romæ curæ ab eo*, Tiberio, *delectum, quod biduò duabuſque noctibus perpotationem continuaſſet apud ipſum jam Principem*. Eadem Suetonius in Tiber. XLII. Et plura jam diximus capite ſuperiore.

[10] Viginti per annos] Rotundè dictum. Tiberius enim principatum adeptus eſt anno U. C. dcclxvii, menſe Auguſto; & mortuus eſt Piſo anno U. C. dcclxxxv. Vide notas & emendationes ad Annal. VI, 11.

[11] De libro Sibyllæ] Plinius XIII, 13. *Inter omnes convenit Sibyllam ad Tarquinium Superbum tres libros attuliſſe: ex*

quindecimvir [1], « recipi inter ceteros ejuſdem vatis, & eâ de »re ſenatuſconſultum » poſtulaverat : quo per diſceſſionem facto [2], miſit literas Cæſar modicè tribunum increpans, « igna- »rum antiqui moris ob juventam »: Gallo exprobrabat, « quòd »ſcientiæ cærimoniarumque vetus [3], incerto auctore, ante »ſententiam collegii, non, ut aſſolet, lecto per magiſtros [4], »æſtimatoque carmine, apud infrequentem ſenatum egiſſet ». Simul commonefecit ; « quia multa vana ſub nomine celebri »vulgabantur, ſanxiſſe Auguſtum [5], quem intra diem ad præto- »rem urbanum deferrentur, neque habere privatim liceret » : quod a majoribus quoque decretum erat, poſt exuſtum ſociali bello Capitolium, quæſitis Samo, Ilio [6], Erythris, per Africam etiam, ac Siciliam, & Italicas colonias carminibus Sibyllæ, una ſeu plures fuêre, datoque ſacerdotibus negotio, quantùm humanâ ope potuiſſent, vera diſcernere. Igitur tunc

A. U. C. 785. J. C. 32.

quibus duo cremati ab ipſâ, tertius cum capitolio Syllanis temporibus. Contra verò Dionyſ. Halicarnaſſ. IV, 62. & Gellius I, 19. tradunt Sibyllam novem libros attuliſſe; ſex ab illâ crematos, & tres fuiſſe ſervatos. Sive unus, ſive tres fuerint ſervati, hæc oracula abſorpſit incendium Capitolinum anno U. C. DCLXXI. L. Scipione & Cn. Norbano coſſ. Tunc quidem flagrabat civile bellum, quod ſocialis belli appendix dici poteſt. Hac de cauſâ hîc *exuſtum ſociali bello capitolium*, & Hiſt. III, 72. *civili bello incenſum* memoratur.

[1] QUINDECIMVIR] Apud Romanos quatuor præcipua erant ſacerdotum collegia : pontificum, augurum, quindecimvirûm & aruſpicum. Quindecimviri, Sibyllini quoque dicebantur, iiſque ſolis Cumææ Sibyllæ carmina inſpicere fas habebatur, teſte Lactantio divin. Inſtitut. I, 6. Præter res ſacras, ludos etiam curabant, ut dictum ſuprà Annal. III, 64.

[2] PER DISCESSIONEM FACTO] Gellius XIV, 7. *Senatuſconſultum fieri duobus modis : aut per diſceſſionem, ſi conſentitur: aut, ſi res dubia eſſet, per ſingulorum ſententias exquiſitas : ſingulos autem debere conſuli gradatim, incipique a conſulari gradu.*

[3] CÆRIMONIARUMQUE VETUS] Ita Silius IV, 534.

Gnaros belli, vetereſque laborum.

[4] LECTO PER MAGISTROS] Plin. XXVIII, 2. *Sacri precationem, quâ ſolet præire quindecimvirûm collegii magiſter, ſi quis legat, profectò vim carminum fateatur.* Hæc Plinius, impius ſimul & ſuperſtitioſus : quod quidem turpe, minimè tamen inſolens.

[5] SANXISSE AUGUSTUM] Vide notas & emendationes ad Annal. VI, 12.

[6] QUÆSITIS SAMO, ILIO] Sibyllæ Cumanæ libris igne conſumptis, cautum eſt ne vana ſub nomine celebri vulgarentur : miſſique Samum, Ilium, Erythras, per Africam, Siciliam, & Italicas colonias, qui non modò Cumanæ, ſed omnium Sibyllarum reliquias colligerent. De Samo, Annal. IV, 14. De Ilio Annal. II, 54. IV, 55 dictum eſt. Erythræ, urbs maritima Ioniæ, nunc *Erythri*, prope Chium inſulam. Lactantius divin. Inſtitut. I, 6. docet *miſſos eſſe* Erythras *P. Gabinium, M. Otacilium, L. Valerium, qui deſcriptos a privatis verſus circà mille Romam deportarunt.* Quid valuerint libri Sibyllini, olim penes lectores fuit judicium. Quæ ſub Sibyllarum nomine nunc circumferuntur, malè feriatorum hominum mendacia eſſe nemo diffitebitur.

quoque notioni quindecimvirûm is liber [1] ſubjicitur.

A. U. C. 785. J. C. 32. XIII. Iisdem conſulibus, gravitate annonæ juxta ſeditionem [2] ventum: multaque, & plures per dies, in theatro licentiùs efflagitata [3], quàm ſolitum adversùm Imperatorem: quîs commotus, incuſavit magiſtratus patreſque, « quòd non » publicâ auctoritate populum coërcuiſſent »: addiditque quibus e provinciis, & quantò majorem, quàm Auguſtus, rei frumentariæ copiam advectaret. Ita caſtigandæ plebi compoſitum ſenatuſconſultum, priſcâ ſeveritate: neque ſegniùs conſules edixêre: ſilentium ipſius [4] non civile, ut crediderat, ſed in ſuperbiam accipiebatur.

XIV. Fine anni Geminius, Celſus, Pompeius, equites Romani, cecidêre conjurationis crimine. Ex quîs Geminius prodigentiâ opum, ac mollitiâ vitæ amicus Sejano, nihil ad ſerium [5]. Et Julius Celſus, tribunus, in vinclis laxatam catenam, & circumdatam, in diverſum tendens, ſuam ipſe cervicem perfregit. At Rubrio Fabato, tamquam, deſperatis rebus Romanis, Parthorum ad miſericordiam fugeret, cuſtodes additi: ſanè is repertus apud fretum Siciliæ [6], retractuſque per centurionem, nullas probabiles cauſas longinquæ peregrinationis adferebat. Manſit tamen incolumis, oblivione magis quàm clementiâ.

A. U. C. 786. J. C. 33. XV. Ser. Galba, L. Sullâ conſulibus [7], diu quæſito, quos neptibus ſuis maritos deſtinaret Cæſar, poſtquam inſtabat

[1] Is liber] De quo ad Patres retulerat Quintilianus.

[2] Juxta seditionem] Ferme uſque ad ſeditionem ventum eſt.

[3] Licentius efflagitata] Summa Romanorum in theatro licentia. In ſimili annonæ gravitate fuit poſtea in circo adclamatum: *pone pretium carni humanæ*.

[4] Silentium ipsius] Siluit Tiberius, nec edicto ſeditionem repreſſit. At ipſius ſilentium non in humanitatem, ut crediderat, ſed in ſuperbiam fuit acceptum.

[5] Nihil ad serium] Geminius amicus fuerat Sejani, qui tamen nihil ſerium illi commiſerat propter mollitiem & prodigentiam, certiſſima leviſſimi ingenii indicia. Eo uſus erat Sejanus ad libidinem & luxum; non verò ad ſeria & facinora.

[6] Apud fretum Siciliæ] Nunc *le Phare de Meſſine*.

[7] L. Sulla coss.] Servius Sulpicius Galba & L. Cornelius Sulla conſules fuêre anno Urbis conditæ dcclxxxvi. Jeſu Chriſti 33. Videtur Galbæ prænomen in conſulatu fuiſſe *Lucium*, teſte Suetonio in Galb. III. *Lucium mox pro Servio uſque ad tempus imperii uſurpavit*. Et in teſſerâ gladiatoriâ apud Muratori, Theſaur. Inſcript. Tom. I. pag. ccciii. L. SVLL. L. SVLP. *Servii* prænomen occurrit tamen in faſtis municipalibus, quos edidimus ſuprà Annal. V, 11. not. 8.

virginum ætas [1], L. Caſſium, M. Vinicium legit. Vinicio oppidanum genus; Calibus ortus [2], patre atque avo conſularibus, cetera equeſtri familiâ erat, mitis ingenio, & comptæ facundiæ. Caſſius plebei [3] Romæ generis, verùm antiqui honoratique, & ſeverâ patris diſciplinâ eductus, facilitate ſæpius quàm induſtriâ commendabatur. Huic Druſillam, Vinicio Juliam, Germanico genitas, conjungit: ſuperque eâ re ſenatui ſcripſit, levi cum honore [4] juvenum: dein redditis abſentiæ cauſis admodum vagis, flexit ad graviora, & offenſiones ob rempublicam cœptas [5]: « utque Macro præfectus, tribunorumque & centurionum » pauci, ſecum introirent, quotiens curiam ingrederetur », petivit. Factoque largè [6], & ſine præſcriptione generis, aut numeri, ſenatuſconſulto, ne tecta quidem Urbis, adeò publicum conſilium numquam adiit, deviis plerumque itineribus ambigens patriam & declinans.

A. U. C. 786. J. C. 33.

XVI. Interea magna vis accuſatorum in eos inrupit, qui pecunias fenore auctitabant, adversùm legem dictatoris Cæſaris, quâ « de modo credendi, poſſidendique [7] intra

[1] Instabat virginum ætas] Agrippina jam nupta Cn. Domitio, Dio LVIII. pag. 633. ac ſuprà Annal. IV, 75. Druſilla & Julia, quarum ætas inſtabat, natæ erant, hæc annos quindecim, illa ſexdecim. Tacit. Annal. II, 54. Vide ſtemma Cæſarum, num. 95 & 97.

[2] Calibus ortus] Cales, urbs mediterranea Campaniæ, nunc *Calvi*.

[3] Plebei] Mallem *Plebeii*.

[4] Levi cum honore] Tunc Urbem prælegebat Tiberius, nec tamen intravit. Ideo Romæ ſine ullo feſto apparatu nuptiæ peractæ ſunt, & eo ipſo die ſenatus ac judicia habita, Dio LVIII. pag. 634.

[5] Ob Rempublicam cœptas] Alii, *captas*, alii *ſuſceptas* emendant. Nihil mutandum. Opinioſiſſimus ac ſuſpicaciſſimus Princeps vel fingebat offenſiones, vel cœptas exiſtimabat. Haſque omnes ob nimium ſuum in rempublicam ſtudium parari contendebat.

[6] Factoque large] Patres ſenatuſconſultum fecerunt largiſſimè, & ſine ullâ præſcriptione generis, aut numeri, ita ut, quos vellet Tiberius, milites etiam, & quotquot liberet, comites ac cuſtodes adhiberet. At ne Urbis quidem tecta, adeò ſenatum numquam adiit. Sed deviis plerumque itineribus, quaſi ambiguus, ad Urbem accedebat, & ſtatim declinabat. Vide Dionem loc. cit. *Ambigens patriam*, ſingulariter dictum, ſed eleganter. Quis damnare audeat?

[7] De modo credendi possidendique] Cùm æs alienum, Gallicè *les dettes*, immensùm creviſſet civilibus bellis, & fides totâ Italiâ eſſet anguſtior, neque creditæ pecuniæ ſolverentur, Julius Cæſar, anno U. C. dccvi, *conſtituit, ut arbitri darentur: per eos fierent æſtimationes poſſeſſionum & rerum, quanti quæque earum ante bellum fuiſſent, atque eæ creditoribus tranſderentur*, Cæſar de Bello Civ. III, 1. Ita tamen creditoribus traditæ, ut priùs deductum fuerit *ſummæ æris alieni ſi quid uſuræ nomine numeratum*

»Italiam» cavetur; omiſſam olim [1], quia privato uſui bonum publicum poſtponitur. Sanè vetus Urbi fenebre malum [2], & ſeditionum diſcordiarumque creberrima cauſa: eóque cohibebatur antiquis quoque & minùs corruptis moribus. Nam primò duodecim tabulis [3] ſanctum, «ne quis unciario fenore ampliùs »exerceret», cùm antea ex libidine locupletium [4] agitaretur: dein rogatione tribuniciâ, ad ſemuncias redacta: poſtremò vetita verſura [5]: multiſque plebis ſcitis obviam itum fraudibus, quæ totiens repreſſæ, miras per artes rurſum oriebantur. Sed tum Gracchus Prætor, cui ea quæſtio evenerat, multitudine periclitantium ſubactus, retulit ad ſenatum: trepidique patres (neque enim quiſquam tali culpâ vacuus [6]) veniam a Principe petivêre: & concedente, annus in poſterum, ſexque menſes dati, quîs ſecundùm juſſa legis [7], rationes familiares quiſque componerent.

A. U. C. 786. J. C. 33.

XVII. Hinc inopia [8] rei nummariæ, commoto ſimul

aut perſcriptum fuiſſet : quâ conditione quarta pars fere crediti deperibat, Sueton. in Jul. XLII. Hæc quidem de modo credendi; nunc verò quod ad poſſeſſionem ſpectat: cùm plurimi magnam pecuniæ vim aſſervarent, ac occultarent, edixit ne quis argento vel auro pluſquam ſexaginta ſeſtertia, monetæ Gallicæ libras 11671, poſſideret: Ἐπειδή τε συχνοὶ πολλά χρήματά τε ἔχειν καὶ πάντα αὐτὰ ἀποκρύπτειν ἐλέγοντο, ἀπηγόρευσε μηδένα πλεῖον πεντακισχιλίων καὶ μυρίων δραχμῶν ἐν ἀργυρίῳ ἢ χρυσίῳ κεκτῆσθαι, Dio XLI. pag. 171. Meurſius, de luxu Romanorum cap. 1. apud Grævium, Theſaur. Antiq. Tom. VIII. col. 1223. pro πεντακισχιλίων emendat πεντακοσιακισχιλίων, quod tum linguæ Græcæ, tum Juliæ legi repugnat. Summa enim πεντακοσιακισχιλίων, efficeret ducenta ſeſtertia, monetæ Gallicæ libras 38906.

[1] Omissam olim] Novam legem non tulerat Cæſar, ſed antiquatam revocaverat. Vide Dionem. loc. cit.

[2] Vetus urbi fenebre malum] Vide notas & emendationes ad Annal. VI, 17. Ibi plurima de fenore.

[3] Duodecim tabulis] Cl. de Monteſquieu, *Eſprit des Loix* XXII, 22. Tacitum errare, & legem de fenore primùm latam eſſe anno U. C. cccxcvii. pronuntiat. Mihi Taciti ac juriſconſultorum potior videtur auctoritas. Nec credibile XII tabulas de fenore nihil ſanxiſſe.

[4] Ex libidine locupletium] Tunc multiplex ſors, Gallicè *le capital*, exſolvebatur, *mergentibus ſemper ſortem uſuris*, Livius VI, 14.

[5] Vetita versura] *Verſuram* pro *uſurâ* accepit Tacitus, quemadmodum & Tullius ad Atticum V. Ep. 21. *Salaminii cùm Romæ verſuram facere vellent, non poterant; quòd lex Gabinia vetabat.*

[6] Tali culpa vacuus] Divites Romani non modò Romæ, ſed etiam in provinciis fenerabantur. Inde ingentes ac ſtupendæ eorum divitiæ. Inde quoque provinciarum rebelliones, cùm magnitudine æris alieni eſſent obrutæ, ſuprà Annal. III, 40.

[7] Secundum jussa legis] Juſſa legis Juliæ, a Tiberio renovatæ.

[8] Hinc inopia] Rebus ita conſtitutis, ſumma fuit rei nummariæ inopia, cùm commoveretur ſimul omnium æs alienum, & maxima argenti ſignati, *argent monnoyé*, vis fiſco Principis, vel ærario populi, tot civibus damnatis,

omnium

omnium ære alieno ; & quia tot damnatis, boniſque eorum divenditis, ſignatum argentum fiſco, vel ærario attinebatur : ad hoc ſenatus præſcripſerat, « duas quiſque fenoris partes in » agris per Italiam conlocaret ». Sed creditores in ſolidum appellabant : nec decorum appellatis, minuere fidem. Ita primò concurſatio, & preces; dein ſtrepere prætoris tribunal : eaque, quæ remedio quæſita, venditio, & emptio, in contrarium mutari ; quia feneratores omnem pecuniam mercandis agris condiderant. Copiam vendendi ſecutâ vilitate, quantò quis obæratior, ægriùs diſtrahebant ; multique fortunis provolvebantur : everſio rei familiaris dignitatem ac famam præceps dabat : donec tulit opem Cæſar, diſpoſito per menſas millies ſeſtertio, factâque mutuandi copiâ ſine uſuris per triennium, ſi debitor populo in duplum prædiis caviſſet. Sic refecta fides ; & paullatim privati quoque creditores reperti : neque emptio agrorum exercita ad formam ſenatuſconſulti, acribus, ut ferme talia, initiis, incurioſo fine.

A. U. C. 786. J. C. 33.

XVIII. Dein redeunt priores metus, poſtulato majeſtatis Conſidio Proculo : qui nullo pavore diem natalem celebrans, raptus in curiam, pariterque [1] damnatus interfectuſque : &

boniſque eorum divenditis, attineretur. Quam ob rem ſenatus præſcripſerat, ut quiſque fenerator duas fenoris partes, *deux tiers de ſon bien*, in agris per Italiam collocaret, & *debitores totidem æris alieni* partes *ſtatim ſolverent*, Sueton. in Tiber. XLVIII. At nec ita ſubventum. Nam non in duas tantùm partes, ſed juxta ipſa legis juſſa in ſolidum appellabant creditores. Neque decorum erat appellatis, fidem minuere. Itaque primò debitores concurſare, precari ; deinde ſtrepere Gracchi, prætoris, tribunal. Quin immo ea ipſa, quæ remedio fuerant quæſita, venditio ſcilicet & emptio, in contrarium mutabantur. Feneratores enim omnem pecuniam, ut agros viliùs mercarentur, condiderant. Præterea vendendi copiam ſecuta erat vilitas; & quantò quis obæratior, tantò ægriùs diſtrahebat, ac tandem neceſſitate victus agros ſuos minimo pretio collocare tenebatur. Multi igitur fortunis provolvebantur. Everſio rei familiaris dignitatem ac famam præceps dabat. Donec tot malis opem tulit Tiberius, diſpoſitis per menſas millies ſeſtertiis, Gallicæ monetæ libris 1945025, & factâ mutuandi copiâ ſine uſuris per triennium. Id unum cautum eſt, ut debitor aſſignaret populo prædia in duplum ſummæ, quam mutuabatur. Sic refecta eſt fides : & paulatim privati quoque creditores reperti ſunt. Neque emptio agrorum exercita eſt ad pernicioſam ſenatuſconſulti formam. Tiberianæ legis acria, ut ferme in talibus, fuêre initia, incurioſus verò finis. Revera numquam graviores uſuræ, quàm poſtea exſtitêre. In hac inclementiâ, *civilis ac modica* habebatur uſura ex ſemiſſe, *ſix pour cent*. Plin. XIV, 4. Legitima verò centeſima, *douze pour cent*. Vide eruditum Briſſonium Select. Antiq. ex jure civil. III, 1.

[1] Pariterque] Et ſimul.

sorori ejus Sanciæ aquâ atque igni interdictum, accusante
A. U. C. 786. J. C. 33. Q. Pomponio. Is moribus inquies, « hæc & hujuscemodi a se »factitari » prætendebat, ut, « partâ apud Principem gratiâ, »periculis Pomponii Secundi [1] fratris mederetur [2] ». Etiam in Pompeiam Macrinam exsilium statuitur, cujus maritum, Argolicum [3], socerum, Laconem, e primoribus Achæorum, Cæsar adflixerat. Pater quoque inlustris eques Romanus, ac frater prætorius, cùm damnatio instaret, se ipsi interfecêre : datum erat crimini, « quòd Theophanem Mitylenæum [4] » proavum »eorum, Cn. Magnus inter intimos habuisset : quódque defun- »cto Theophani, cælestes honores Græca adulatio tribuerat».

XIX. Post quos Sex. Marius [5], Hispaniarum ditissimus, defertur « incestasse filiam », & saxo Tarpeio dejicitur : ac ne dubium haberetur, magnitudinem pecuniæ malo vertisse, aurariasque ejus [6], quamquam publicarentur, sibimet Tiberius sepposuit. Inritatusque suppliciis [7], cunctos, qui carcere

[1] Pomponii Secundi] Cui objectabatur Ælii Galli amicitia, ut dictum suprà Annal. V, 8.

[2] Mederetur] Homo nequissimus, qui sceleribus se pium probat.

[3] Argolicum] Argolicum, Laconem, ut nomina propria, non verò patria, vertunt optimi interpretes.

[4] Theophanem Mitylenæum] Locum hunc egregiè illustrat Strabo XIII. pag. 617 & 618. ὁ συγγραφεὺς Θεοφανής. ὅτος δὲ καὶ πολιτικὸς ἀνὴρ ὑπῆρξε, καὶ Πομπηίῳ τῷ Μάγνῳ κατέστη φίλος, μάλιστα διὰ τὴν ἀρετὴν αὐτήν, καὶ πάσας συγκατώρθωσεν αὐτῷ τὰς πράξεις • ἀφ' ὧν τήν τε πατρίδα ἐκόσμησε, τὰ μὲν δι' ἐκείνου, τὰ δὲ δι' ἑαυτοῦ • καὶ ἑαυτὸν πάντων Ἑλλήνων ἐπιφανέστατον ἀνέδειξεν • υἱόν τε ἀπέλιπε Μάρκον Πομπήϊον, ὃν τῆς Ἀσίας ἐπίτροπον κατέστησέ ποτε Καῖσαρ ὁ Σέβαστος • καὶ νῦν ἐξετάζεται τῶν Τιβερίου φίλων. Ex urbe Mitylene prodiit *scriptor Theophanes, vir rei politicæ peritus, cum Pompeio Magno propter suam virtutem conjunctissimus, omniumque ejus præclarorum facinorum socius. Sicque partim Pompeii, partim suâ ipsius operâ patriam ornavit, seque omnium Græcorum illustrissimum præstitit. Filium reliquit Marcum Pompeium quem Cæsar Augustus Asiæ procuratorem constituit, nunc inter primos Tiberii amicos censetur.* Vide & Velleium II, 18. Hic itaque Theophanes proavus, filius ejus M. Pompeius avus. Mitylene, nunc *Metelin*, urbs Lesbûs insulæ.

[5] Sextus Marius] Sextus Marius, Tiberii amicus, filiam suam, eximiâ oris venustate commendabilem, ablegaverat ne a Principe pollueretur. Ipse illam incestasse defertur, & e rupe Tarpeiâ præceps dejicitur, Dio LVIII. pag. 635. Tarpeia illa rupes, pars Capitolini montis, & Tiberim spectans, adhuc alta palmos Romanos 80 visitur. Ficoroni, *Roma Antica*, I, 10.

[6] Aurariasque ejus] Quam ferax auri fuerit Hispania docet Plinius XXXIII, 4. Sect. 21. *Vicena millia pondo*, monetæ Gallicæ libras 18900000, *ad hunc modum annis singulis Asturiam atque Gallæciam & Lusitaniam præstare quidam prodiderunt, ita ut plurimum Asturia gignat. Neque in aliâ parte terrarum tot sæculis hæc fertilitas.*

[7] Inritatusque suppliciis] Tot hominum suppliciis irritabatur immitior

attinebantur, accusati societatis cum Sejano, necari jubet. Jacuit immensa strages: omnis sexus, omnis ætas: inlustres, ignobiles: dispersi, aut aggerati: neque propinquis, aut amicis adsistere, inlacrimare, ne visere quidem diutiùs dabatur; sed circumjecti custodes, & in mærorem cujusque intenti, corpora putrefacta adsectabantur [1], dum in Tiberim traherentur: ubi fluitantia, aut ripis adpulsa, non cremare quisquam, non contingere. Interciderat sortis humanæ commercium vi metûs: quantúmque sævitia glisceret, miseratio arcebatur. A. U. C. 786. J. C. 33.

XX. Sub idem tempus C. Cæsar [2], discedenti Capreas avo comes, Claudiam [3], M. Silani filiam, conjugio accepit; immanem animum subdolâ modestiâ tegens, non damnatione matris, non exsilio fratrum ruptâ voce; qualem in diem [4] Tiberius induisset, pari habitu, haud multùm distantibus verbis. Unde mox scitum Passieni oratoris dictum percrebuit, « Neque »meliorem umquam servum, neque deteriorem dominum »fuisse ». Non omiserim præsagium Tiberii, de Ser. Galbâ, tum consule: quem accitum, & diversis sermonibus pertentatum, postremò Græcis verbis [5] in hanc sententiam adlocutus; « Et tu, Galba, quandoque degustabis imperium »: seram ac brevem potentiam significans, scientiâ Chaldæorum artis, cujus apiscendæ, otium apud Rhodum, magistrum Thrasyllum [6], habuit, peritiam ejus hoc modo expertus.

XXI. Quotiens super tali negotio consultaret, editâ

Tiberius. Animos magis ac magis efferat crudelitatis assuetudo.

[1] Adsectabantur] Putrefacta illa corpora comitabantur, dum e carcere unco detracta in Tiberim projicerentur.

[2] C. Cæsar] Dictus Caligula.

[3] Claudiam] Quam Suetonius in Caio, XII. *Juniam Claudillam* appellat. Vide stemma Cæsarum, num. 87.

[4] Qualem in diem] Perperam in libris editis, *qualem diem*. Librariorum errore *in* excidisse optimè vidit Illustr. Huetius. Caius, ad adulationem compositus, pari erat habitu, qualem Tiberius in diem induisset, neque multùm distantibus verbis, ita ut avum suum referre videretur. Quâ arte ad devinciendos senes nulla melior ac certior potest excogitari.

[5] Græcis verbis] Quæ ita effert Dio LVII. pag. 616. ἢ σύ ποτε τῆς ἡγεμονείας γεύσῃ. Paulo aliter Suetonius in Galb. IV. Sed errat, dum ea ab Augusto dicta contendit. Tacito enim consentiunt Josephus Antiq. Judaic. XVIII, 6. num. 9. & Dio loc. cit.

[6] Magistrum Trasyllum] Magistrum illum, artis Chaldæorum peritissimum, laudant Suetonius in Aug. XCVIII. Dio LV. pag. 555. LVII. pag. 612. & LVIII. pag. 638.

A. U. C. 786. J. C. 33.

domûs parte, ac liberti unius conſcientiâ utebatur: is literarum ignarus, corpore valido, per avia ac derupta (nam ſaxis domus imminet) præibat eum, cujus artem experiri Tiberius ſtatuiſſet; & regredientem, ſi vanitatis aut fraudum ſuſpicio inceſſerat, in ſubjectum mare præcipitabat, ne index arcani exiſteret. Igitur Thraſyllus iiſdem rupibus inductus, poſtquam percunctantem commoverat, imperium ipſi, & futura ſolerter patefaciens: interrogatur, « an ſuam quoque genitalem horam » comperiſſet, quem tum annum, qualem diem haberet »? Ille poſitus ſiderum, ac ſpatia dimenſus, hærere primò, dein paveſcere, &, quantùm introſpiceret, magis ac magis trepidus admirationis & metûs, poſtremò exclamat, « ambiguum ſibi » ac propè ultimum diſcrimen inſtare ». Tum complexus eum Tiberius, « præſcium periculorum, & incolumem fore » gratatur; quæque dixerat, oraculi vice accipiens, inter intimos amicorum tenet.

XXII. Sed mihi hæc, ac talia audienti, in incerto judicium eſt, fatone res mortalium & neceſſitate immutabili, an fortè volvantur: quippe ſapientiſſimos veterum [1], quique ſectam eorum æmulantur, diverſos reperies, ac multis inſitam opinionem, « non initia noſtrî, non finem, non denique ho- » mines diis curæ. Ideo creberrimè triſtia in bonos, læta apud » deteriores eſſe ». Contrà alii, « fatum quidem congruere » rebus » putant, « ſed non e vagis ſtellis, verùm apud prin- » cipia, & nexus naturalium cauſarum »: ac tamen « electio- » nem vitæ » nobis relinquunt; « quam ubi elegeris, certum » imminentium ordinem: neque mala, vel bona, quæ vulgus » putet: multos, qui conflictari adverſis videantur, beatos; ac » pleroſque, quamquam magnas per opes, miſerrimos: ſi illi

[1] Sapientissimos veterum] Proh ſapientes homines! Cæcâ Epicureæ ſortis, Stoicive fati, aut neceſſitatis immutabilis nocte volvuntur, dum ſplendidam Dei, rerum hominumque conditoris ſapientiſſimi, aſſidui rectoris, oppreſſarum virtutum ſuperborumque ſcelerum, ut æternum decet vindicem, patientis, lucem averſantur. Inexplicabilia principia, nexus naturalium cauſarum, certos imminentium ordines, aliaque inaudita confingunt, ſibique inconditis verbis illudunt, ut errori & voluptatibus patrocinentur. Quodque luctuoſiſſimum eſt anilia hæc deliria, ſuperſtitionis & libidinis plena, acerrimos

»gravem fortunam conſtanter tolerent, hi proſperâ inconſultè »utantur ». Ceterùm plurimis mortalium non eximitur [1], quin »primo cujuſque ortu ventura deſtinentur: ſed quædam ſecus »quàm dicta ſint cadere, fallaciis ignara dicentium: ita cor- »rumpi fidem artis [2], cujus clara documenta, & antiqua ætas »& noſtra tulerit». Quippe a filio ejuſdem Thraſylli, prædictum Neronis imperium, in tempore memorabitur [3], ne nunc incepto longiùs abierim. A. U. C. 786. J. C. 33.

XXIII. Iisdem conſulibus, Aſinii Galli [4] mors vulgatur, quem egeſtate cibi peremptum haud dubium; ſponte, vel neceſſitate, incertum habebatur. Conſultuſque Cæſar « an »ſepeliri ſineret », non erubuit permittere [5], ultroque incuſare « caſus, qui reum abſtuliſſent antequam coram convincere- »tur »: ſcilicet medio triennio [6] defuerat tempus ſubeundi judicium conſulari ſeni, tot conſularium parenti. Druſus [7] deinde exſtinguitur, cùm ſe miſerandis alimentis, mandendo e cubili tomento [8], nonum ad diem detinuiſſet. Tradidêre quidam, præſcriptum fuiſſe Macroni, ſi arma ab Sejano tentarentur, extractum cuſtodiâ juvenem (nam in palatio [9] attinebatur) ducem populo imponere [10]: mox quia rumor

animos perverterunt. Utinam neminem adhuc perverterent!

[1] Non eximitur] Non eximitur hæc opinio.

[2] Corrumpi fidem artis] Veriùs de hujus artis profeſſoribus, infrà Hiſt. I, 22. *Genus hominum potentibus infidum, ſperantibus fallax, quod in civitate noſtrâ & vetabitur ſemper & retinebitur.*

[3] In tempore memorabitur] Hoc periit.

[4] Asinii Galli] De hoc illuſtriſſimo viro, tot conſularium parente, dictum ſuprà Annal. III, 75. Ejus caſus ac mortem fusè narrat Dio LVIII. pag. 622 & 636. Nos quoque in ſupplement. Annal. V, 20.

[5] Non erubuit permittere] Pudet Principem ea permittere, quæ natura juſque gentium permittunt. Hæc enim orari pudet.

[6] Medio triennio] Anno U. C. DCCLXXXIII. uno & eodem ipſo die Tiberii conviva, & a ſenatu damnatus fuit Aſinius Gallus, Dio LVIII. pag. 622. Nos in ſupplemento loc. cit.

[7] Drusus] Germanici filius. Vide ſtemma Cæſarum, num. 83. Quomodo Druſus in palatio clauſus fuerit, narravimus in ſupplement. Annal. V, 13 & 14.

[8] Mandendo e cubili tomento] Tomentum illud non lana, plumave, fuit, ſed gnaphalion, quo infarciuntur culcitæ. Plinius XXVII, 10. Sect. 61. *Gnaphalion, alii Chamæzelon vocant, cujus foliis albis mollibuſque pro tomento utuntur. Sane & ſimilia ſunt.* Gnaphalion Gallicè dicimus quoque *Gnaphalion*.

[9] In palatio] Romæ, *in imâ parte Palatii*, attinebatur. Sueton. in Tiber. LIV.

[10] Ducem populo imponere] Vide ſupplementum Annal. V, 34.

incedebat, « fore, ut nurui ac nepoti [1] conciliaretur Cæsar », sævitiam, quàm pœnitentiam maluit.

A. U. C. 786. J. C. 33.

XXIV. Quin & invectus in defunctum, « probra corporis, exitiabilem in suos [2], infensum reipublicæ animum » objecit : « recitarique factorum dictorumque ejus descripta » per dies » jussit : quo non aliud atrocius visum : adstitisse tot per annos, qui vultum, gemitus, occultum etiam murmur exciperent, & potuisse avum audire, legere, in publicum promere, vix fides ; nisi quòd Actii centurionis, & Didymi liberti epistolæ, servorum nomina præferebant, ut quis egredientem cubiculo Drusum pulsaverat, exterruerat. Etiam sua verba centurio, sævitiæ plena, tamquam egregium, vocesque deficientis adjecerat, quîs primò alienationem mentis simulans, quasi per dementiam, funesta Tiberio, mox ubi exspes vitæ fuit, meditatas, compositasque diras imprecabatur : « ut quemadmodum nurum, filiumque fratris [3], & nepotes, domumque omnem cædibus compleviſſet ; ita pœnas nomini generique majorum, & posteris exsolveret ». Obturbabant quidem patres, specie detestandi : sed penetrabat pavor, & admiratio ; callidum olim [4] & tegendis sceleribus obscurum, huc confidentiæ venisse, ut tamquam demotis parietibus ostenderet nepotem sub verbere centurionis, inter servorum ictus, extrema vitæ alimenta frustra orantem.

XXV. Nondum is dolor exoleverat, cùm de Agrippinâ auditum [5], quam, interfecto Sejano, spe sustentatam provixisse

[1] Nurui ac nepoti] Mox quia rumor incedebat, fore ut nurui suæ Agrippinæ ac nepoti suo Druso conciliaretur, sævitiam, quàm pœnitentiam maluit. Crudelior factus, ne mitior haberetur.

[2] Exitiabilem in suos] Objicit probra corporis, id est, impudicitiam, & animum in suos exitiabilem. Drusus enim Sejani ac Liviæ partes adversùs fratrem suum Neronem erat ingressus, ut vidimus suprà Annal. IV, 60.

[3] Nurum filiumque fratris] *Nurum* Agrippinam, *filium fratris* Germanicum, *nepotes* Neronem & Drusum. Vide stemma Cæsarum, num. 51, 81, 82 & 83.

[4] Callidum olim] Tiberium. Scelerum assuetudine gliscit audacia.

[5] De Agrippina auditum] Extrema Agrippinæ, Germanici uxoris, tempora illustrat Suetonius in Tiber. LIII. *Novissimè calumniatus, modò ad statuam Augusti, modò ad exercitus confugere velle, Pandatariam relegavit : convitiantique oculum per centurionem verberibus excussit. Rursus mori inediâ destinanti, per vim ore diducto, infulciri cibum jussit. Sed & perseverantem, atque ita absumptam, criminosissimè insectatus est, cùm diem quoque*

reor, &, poſtquam nihil de ſævitiâ remittebatur, voluntate exſtinctam : niſi ſi, negatis alimentis, adſimulatus eſt finis, qui videretur ſponte ſumptus. Enimverò Tiberius fœdiſſimis criminationibus exarſit, « impudicitiam » arguens, « & Aſinium » Gallum adulterum, ejuſque morte [1] ad tædium vitæ compul- » ſam ». Sed Agrippina, æqui impatiens [2], dominándi avida, virilibus curis, feminarum vitia exuerat. « Eodem die defun- » ctam, quo biennio antè Sejanus pœnas luiſſet, memoriæque » id prodendum » addidit Cæſar: jactavitque « quòd non laqueo » ſtrangulata, neque in Gemonias projecta foret ». Actæ ob id grates [3], decretumque « ut quintumdecimum Kalendas » Novembris, utriuſque necis die, per omnes annos, donum » Jovi ſacraretur ».

A. U. C. 786. J. C. 33.

XXVI. Haud multò pòſt Cocceius Nerva [4], continuus Principis, omnis divini humanique juris ſciens, integro ſtatu, corpore inlæſo, moriendi conſilium cepit. Quod ut Tiberio cognitum, adſidere, cauſas requirere, addere preces, fateri poſtremò « grave conſcientiæ, grave famæ ſuæ, ſi proximus » amicorum, nullis moriendi rationibus, vitam fugeret » : averſatus ſermonem Nerva, abſtinentiam cibi conjunxit. Ferebant gnari cogitationum ejus, quantò propiùs mala reipublicæ viſeret, irâ, & metu, dum integer, dum intentatus, honeſtum finem voluiſſe. Ceterùm Agrippinæ pernicies, quod vix credibile, Plancinam [5] traxit. Nupta olim Cn. Piſoni, & palam læta morte Germanici, cùm Piſo caderet, precibus

natalem ejus inter nefaſtos referendum ſuaſiſſet. Imputavit etiam, quòd non laqueo ſtrangulatam in Gemonias abjecerit, proque tali clementiâ interponi decretum paſſus eſt, quo ſibi gratiæ agerentur, & Capitolino Jovi donum ex auro ſacraretur.

[1] Ejusque morte] Morte Aſinii Galli.

[2] Æqui impatiens] Agrippina, ſuperatis feminarum vitiis maxima ; ſortis ſuæ impatientiâ & dominandi aviditate infelix.

[3] Actæ ob id grates] Ob clementiam, actæ Tiberio grates : ob deûm vigilantiam, qui eodem die duos Principis & imperii hoſtes peremiſſent, donum ex auro Jovi Capitolino ſacratum. Illius doni exſtat memoria in vetere Kalendario, XV. Kal. Nov. JOVI LIBERATORI.

[4] Cocceius Nerva] De quo jam ſuprà Annal. IV, 58. Mortis ejus cauſam minimè probabilem, leges ſcilicet Julii Cæſaris de fenore a Tiberio renovatas, affert Dio LVIII. pag. 634.

[5] Plancinam] Sceleratam Piſonis uxorem, ac in Germanici morte ſuſpectam; de quâ plurima paſſim Annal. I II.

A. U. C. 786. J. C. 33.

Auguſtæ, nec minùs inimicitiis Agrippinæ defenſa erat. Ut odium & gratia deſiêre, jus valuit: petitaque criminibus haud ignotis, ſuâ manu, ſera magis, quàm immerita ſupplicia perſolvit.

XXVII. TOT LUCTIBUS funeſtâ civitate, pars mæroris fuit, quòd Julia, Druſi filia [1], quondam Neronis uxor, denupſit in domum Rubellii Blandi [2], cujus avum, Tiburtem [3], equitem Romanum, plerique meminerant. Extremo anni mors Ælii Lamiæ funere cenſorio [4] celebrata, qui adminiſtrandæ Syriæ imagine tandem exſolutus [5], Urbi præfuerat [6]: genus illi decorum, vivida ſenectus; & non permiſſa provincia dignationem addiderat [7]. Exin Flacco Pomponio [8], Syriæ propræ-tore, defuncto, recitantur Cæſaris literæ, quîs incuſabat «egre-»gium quemque, & regendis exercitibus idoneum, abnuere »id munus: ſeque eâ neceſſitudine ad preces cogi, per quas »conſularium aliqui capeſſere provincias adigerentur»: oblitus Arruntium ne in Hiſpaniam pergeret, decimum jam annum attineri. Obiit eodem anno & M. Lepidus, de cujus moderatione, atque ſapientiâ in prioribus libris ſatis conlocavi [9]: neque nobilitas diutiùs demonſtranda eſt: quippe Æmilium genus [10] fecundum bonorum civium, & qui eâdem familiâ corruptis moribus, inluſtri tamen fortunâ egêre.

[1] DRUSI FILIA] Tiberii neptis. Vide ſtemma Cæſarum, num. 74.

[2] RUBELLII BLANDI] Illi avus eques Romanus, pater conſul ſuffectus de quo Annal. III, 51. Exſtat in Muſeo noſtro nummus inſignis ære minimo C. RVBELLIVS BLANDVS IIIVIR AAAFF, id eſt, triumvir Auro, Argento, Ære Flando Feriundo.

[3] TIBURTEM] Tibur, nunc *Tivoli*, in agro Romano.

[4] FUNERE CENSORIO] De hoc funere dictum ſuprà Annal. IV, 15.

[5] IMAGINE TANDEM EXSOLUTUS] Ei quidem Syria fuerat demandata, ſed numquam permiſſum ut provinciam illam adiret. De hoc Tiberiano uſu ſuprà Annal. I, 80.

[6] URBI PRÆFUERAT] Et L. Piſoni ſucceſſerat, teſte Dione LVIII. p. 633. Videtur dictus fuiſſe Coſſus Ælius Lamia, vir gravis & moderatus, ſed merſus vino & madens, ut ex Senecâ obſervavimus ſuprà cap. 10.

[7] DIGNATIONEM ADDIDERAT] Eminentis enim virtutis argumentum. *Ex optimis periculum* ſibi metuebat Tiberius, Annal. I, 80.

[8] FLACCO POMPONIO] De hoc egregio Tiberii & Piſonis compotore dictum in notis & emendationibus, cap. 11.

[9] SATIS CONLOCAVI] Id eſt, ſatis ſcripſi. Eodem ſenſu Varro, Cicero aliique ſcriptores optimi utuntur verbo *ponere*. De M. Lepido dictum Annal. I, 13. IV, 20. & alibi ſæpe.

[10] ÆMILIUM GENUS] Æmilium genus,

XXVIII. Paullo Fabio, L. Vitellio conſulibus [1], poſt longum ſæculorum ambitum, avis Phœnix in Ægyptum vênit, præbuitque materiem doctiſſimis indigenarum, & Græcorum, multa ſuper eo miraculo [2] differendi: de quibus congruunt, & plura ambigua [3], ſed cognitu non abſurda, promere libet. Sacrum Soli id animal, & ore ac diſtinctu pinnarum a ceteris avibus diverſum, conſentiunt, qui formam ejus [4] definiêre. De numero annorum varia traduntur: maximè vulgatum, quingentorum ſpatium [5]: ſunt qui adſeverent, mille quadringentos ſexaginta unum interjici [6]; prioreſque alites Seſoſtride primùm, pòſt Amaſide, dominantibus, dein Ptolemæo [7], qui ex Macedonibus tertius regnavit, in civitatem, cui Heliopolis [8] nomen, advolaviſſe, multo ceterarum volucrum comitatu, novam

A. U. C. 787. J. C. 34.

bonorum civium adeò fecundum, ut, qui ex eâdem familiâ corruptis moribus fuerunt, illuſtri tamen fortunâ ſemper egerint. Eo genere prognati Scauri, Lepidi, inclita Romanorum nomina.

[1] Vitellio coss.] Paullus Fabius Perſicus & L. Vitellius conſulatum geſſêre anno Urbis conditæ DCCLXXXVII. Jeſu Chriſti 34. Adventum Phœnicis in Ægyptum biennio pòſt, Plautio & Papinio coſſ. memorat Plinius X, 2. cui adſtipulantur Dio LVIII. pag. 638. & Solinus, Plinium exſcribere ſolitus, cap. 36.

[2] Super eo miraculo] Veriùs fabulâ. Phœnicem enim fabuloſam eſſe avem nemo, naturæ ſtudioſus, dubitat. Fabulam illam pro more ſuo doctiſſimè & longiſſimè confutat Samuel Bochart in Hierozoico part. 2. lib. 6. cap. 6. col. 817 & ſeqq. Totum illud narrationum portentum apud Ægyptios ex hieroglyphicâ converſionis magni anni figurâ; apud Græcos ex ambiguâ voce, Φοῖνιξ, quæ palmam ex cadente dactylo, aut ſurculo, quaſi ex ſe ipſâ renaſcentem ſignificat, enatum eſſe credimus. Jam de Græcis præſenſerat Plinius XIII, 4. Quæ de Phœnice ferebant Heliopolitani falſa eſſe pronuntiat ipſe Herodotus in Euterp. II, 73. Ἐμοὶ μὲν ὦν πισὰ λέγοντες.

[3] Et plura ambigua] Etiam plura ambigua. *Et* in hac ſignificatione uſurpatur: nihil itaque mutandum.

[4] Formam ejus] De illâ formâ plura apud Plinium X, 2. & Herodotum, cui ab Heliopolitanis effigies Phœnicis monſtrata, ut teſtatur loc. cit. Occurrit etiam in nonnullis nummis.

[5] Quingentorum spatium] Sic quoque Herodotus loc. cit. Mela III, 9. Seneca Ep. XLII. Philoſtratus in vitâ Apollonii III, 49. Aliter Plinius. Vide notas & emendationes ad Annal. VI, 28.

[6] Sexaginta unum interjici] Vide notas & emendationes ad Annal. VI, 28.

[7] Dein Ptolemæo] Is eſt Ptolemæus Evergetes, qui ſolium Ægypti conſcendit anno U. C. DVII. A. C. 247. & mortuus eſt anno U. C. DXXXIII. Inde ſi vel ab ipſâ morte Ptolemæi annos mille Ptolemæum inter & Seſoſtridem interjectos numeraveris, manifeſtum eſt Seſoſtridem non eumdem eſſe ac Seſac, de quo III Reg. XIV, 25. ut eruditis nonnullis placuit, ſed longè antiquiorem eſſe Seſoſtridem, & Judicum temporibus imperaſſe. Quâ in re conſentit Herodotus in Euterp. II, 13 & 102.

[8] Heliopolis] Urbs inferioris Ægypti. Arabibus adhuc dicitur *Ain el chams*, id eſt, *oculus ſolis*. Vulgò *la Matarée*.

faciem mirantium. Sed antiquitas quidem obſcura: inter Ptolemæum ac Tiberium minùs ducenti quinquaginta anni fuerunt: unde nonnulli falſum hunc Phœnicem, neque Arabum e terris credidêre, nihilque uſurpaviſſe ex his, quæ vetus memoria firmavit: confecto quippe annorum numero, ubi mors propinquet, ſuis in terris ſtruere nidum, eique vim genitalem adfundere, ex quâ fetum oriri: & primam adulto curam ſepeliendi patris; neque id temere, ſed ſublato myrrhæ pondere, tentatoque [1] per longum iter, ubi par oneri, par meatui ſit, ſubire patrium corpus, inque Solis aram perferre, atque adolere. Hæc incerta & fabuloſis aucta. Ceterùm aſpici aliquando in Ægypto eam volucrem, non ambigitur [2].

A. U. C. 787. J. C. 34.

XXIX. At Romæ cæde continuâ, Pomponius Labeo, quem præfuiſſe Mœſiæ retuli [3], per abruptas venas ſanguinem effudit; æmulataque eſt conjunx Paxæa: nam promptas ejuſmodi mortes, metus carnificis faciebat: & quia damnati, publicatis bonis, ſepulturâ prohibebantur; eorum qui de ſe ſtatuebant, humabantur corpora, manebant teſtamenta, pretium feſtinandi [4]. Sed Cæſar, miſſis ad ſenatum literis, diſſeruit, « morem » fuiſſe majoribus, quotiens dirimerent amicitias, interdicere » domo, eumque finem gratiæ ponere: id ſe repetiviſſe in » Labeone: atque illum, quia malè adminiſtratæ provinciæ, » aliorumque criminum [5] urgebatur, culpam invidiâ velaviſſe [6], » fruſtra conterritâ uxore, quam, etſi nocentem, periculi tamen

[1] Tentatoque] Tentatis per longum iter viribus, ubi ſe oneri meatuique parem ſentit, patrium corpus ſubit, in Heliopolitanam Solis aram perfert, atque adolet.

[2] Non ambigitur] Aldovrandus, Ornithologiæ, XII, 28. Tacitum incuſat, quaſi pugnantia loqueretur; Phœnicem videlicet eſſe fabuloſam, & tamen aliquando in Ægypto aſpici. At Tacitus exiſtimavit veram eſſe volucrem Phœnicem, ſed de eâ plurima ferri incerta, & fabuloſis auctitari. Nos verò confidentiùs dicimus fabuloſam eſſe, & nuſquam aſpici.

[3] Præfuisse Mœsiæ retuli] Suprà Annal. IV, 47. De Labeonis, ejuſque uxoris morte vide etiam Dionem LVIII. pag. 636.

[4] Pretium festinandi] De voluntariâ morte, vulgò *le Suicide*, plura dicenda, quàm ut hîc exſcribantur. Vide notas & emendationes ad Annal. VI, 29.

[5] Aliorumque criminum] Et quòd acceptis pecuniis corrumpi ſe eſſet paſſus. Dio loc. cit.

[6] Culpam invidia velavisse] Labeonem culpam ſuam velaviſſe morte, ut Principi invidiam faceret.

»expertem fuiſſe ». Mamercus dein Scaurus rurſum poſtulatur [1], inſignis nobilitate & orandis cauſis, vitâ probroſus: nihil hunc amicitia Sejani, ſed labefecit haud minùs validum ad exitia Macronis odium, qui eaſdem artes occultiùs exercebat: detuleratque argumentum tragœdiæ [2], a Scauro ſcriptæ, additis verſibus, qui in Tiberium flecterentur. Verùm ab Servilio & Cornelio accuſatoribus, « adulterium Liviæ [3], ma»gorum ſacra » objectabantur. Scaurus, ut dignum veteribus Æmiliis, damnationem anteit; hortante Sexitiâ uxore, quæ incitamentum mortis, & particeps fuit. A. U. C. 787. J. C. 34.

XXX. Ac tamen accuſatores, ſi facultas incideret, pœnis adficiebantur: ut Servilius Corneliuſque, perdito Scauro famoſi, quia pecuniam a Vario Ligure, omittendæ delationis, ceperant, in inſulas, interdicto igni atque aquâ, demoti ſunt: & Abudius Ruſo, functus ædilitate, dum Lentulo Gætulico, ſub quo legioni præfuerat, periculum faceſſit, « quòd is Sejani »filium generum deſtinaſſet », ultro damnatur, atque Urbe exigitur. Gætulicus eâ tempeſtate ſuperioris Germaniæ legiones curabat, mirumque amorem adſecutus erat, effuſæ clementiæ, modicus ſeveritate, & proximo quoque exercitui [4], per L. Apronium ſocerum, non ingratus. Unde fama conſtans, auſum mittere ad Cæſarem literas, « Adfinitatem ſibi cum »Sejano haud ſponte, ſed conſilio Tiberii cœptam: perinde »ſe, quàm Tiberium falli potuiſſe: neque errorem eumdem »illi ſine fraude, aliis exitio habendum. Sibi fidem integram, »&, ſi nullis inſidiis peteretur, manſuram: ſucceſſorem non

[1] Rursum postulatur] Poſtulatum jam vidimus ſuprà cap. 9. Vide & Annal. III, 31. 66. ac Senecam in præf. lib. V. Controverſ. ubi plurima de ejus dicendi genere.

[2] Argumentum tragœdiæ] Tragœdiæ illius argumentum *Atreus*: in eâ verſum Euripidis Phœniſſ. verſ. 396.

Τὰς τῶν κρατύνλων ἁμαθίας φέρειν χρεών.
Dominantium peccata ferre convenit.

Imitatus, de Atreo dixerat *ferendam eſſe ſtultitiam Principis*, τὴν τὸ κρατύνλος ἀξυ-λίαν φέρῃ. Tiberius, parricidia ſua argui arbitratus, ait: *Me fecit Atrea, faciam illum Ajacem*, quia ſcilicet ſe ipſe interemit Ajax. Vide Dionem LVIII. pag. 636 & 637.

[3] Adulterium Liviæ] Druſi uxoris, perditiſſimæ feminæ. Ob eam quidam meritis ſuppliciis, plures per calumniam puniti. Dio loc. cit.

[4] Proximo quoque exercitui] L. Apronius inferioris Germaniæ prætor erat, ut dictum eſt Annal. IV, 73.

A. U. C. 787. J. C. 34.

»aliter, quàm indicium mortis, accepturum: firmarent velut »fœdus, quo Princeps ceterarum rerum potiretur, ipſe pro»vinciam retineret». Hæc mira quamquam, fidem ex eo trahebant, quòd unus omnium Sejani adfinium incolumis, multâque gratiâ manſit: reputante Tiberio publicum ſibi odium, extremam ætatem, magiſque famâ, quàm vi, ſtare res ſuas.

A. U. C. 788. J. C. 35.

XXXI. C. Cestio, M. Servilio conſulibus [1], nobiles Parthi in Urbem venêre, ignaro rege Artabano [2]. Is metu Germanici fidus Romanis, æquabilis in ſuos; mox ſuperbiam in nos, ſævitiam in populares ſumpſit; fretus bellis, quæ ſecunda adversùm circumjectas nationes exercuerat, & ſenectutem Tiberii, ut inermem [3], deſpiciens, aviduſque Armeniæ, cui, defuncto rege Artaxiâ [4], Arſacen, liberorum ſuorum veterrimum, impoſuit, additâ contumeliâ, & miſſis, qui « ga»zam, a Vonone [5] relictam in Syriâ Ciliciâque », repoſcerent, ſimul « veteres Perſarum ac Macedonum terminos [6]: ſeque »invaſurum poſſeſſa Cyro, & pòſt Alexandro », per vaniloquentiam ac minas jaciebat. Sed Parthis mittendi ſecretos nuntios validiſſimus auctor fuit Sinnaces, inſigni familiâ, ac perinde opibus, & proximus huic Abdus [7], ademptæ virilitatis. Non deſpectum id apud barbaros, ultroque potentiam habet. Ii, adſcitis & aliis primoribus, quia neminem gentis

[1] Servilio coss.] C. Ceſtius Gallus & M. Servilius Nonianus conſules fuêre anno Urbis conditæ DCCLXXXVIII. Jeſu Chriſti 35.

[2] Rege Artabano] Artabano II, Parthorum rege, de quo Annal. II, 3 & 58. Vide & Canonem regum Parthorum inter notas & emendationes, Annal. II, 1.

[3] Ut inermem] Quia Tiberius belli incurioſus, & ſine liberis, qui firma ſunt imperii munimenta.

[4] Rege Artaxia] Artaxiâ III, quem Armeniorum regem fecerat Germanicus, Annal. II, 56 & 64. Vide & Canonem regum Armeniorum inter notas & emendationes, Annal. II, 3.

[5] A Vonone] Vononen, Armeniæ regem, primò in Syriam profugum, deinde Pompeiopolim, Ciliciæ maritimam urbem, amotum vidimus Annal. II, 4 & 58.

[6] Persarum ac Macedonum terminos] Simulque repoſcerent provincias omnes, quas olim Perſæ ac Macedones poſſederant, ita ut Romani omnibus Illyricum inter & Parthicum imperium provinciis cederent.

[7] Abdus] Nomen a verbo עבד, *ſervus*, Syriacè *Abdo*, ductum. Antiquitus in Oriente receptum, quod adhuc ibi viget, ut potentiam ſuam Eunuchis ultro committerent. Ab his enim hominibus nihil timent: & miniſtri di-

Arſacidarum ſummæ rei imponere poterant, interfectis ab Artabano pleriſque, aut nondum adultis, Phraaten [1], regis Phraatis filium, Româ poſcebant: « Nomine tantùm & auctore opus, »ut, ſponte Cæſaris, genus Arſacis [2] ripam apud Euphratis »cerneretur». A. U. C. 788. J. C. 35.

XXXII. Cupitum id Tiberio: ornat Phraaten, accingitque paternum ad faſtigium: deſtinata retinens, conſiliis & aſtu res externas moliri, arma procul habere. Interea, cognitis inſidiis, Artabanus tardari metu; modò cupidine vindictæ inardeſcere. Et barbaris cunctatio [3], ſervilis: ſtatim exſequi, regium videtur. Valuit tamen utilitas, ut Abdum, ſpecie amicitiæ vocatum ad epulas, lento veneno inligaret; Sinnacen diſſimulatione ac donis, ſimul per negotia, moraretur. Et Phraates apud Syriam, dum, omiſſo cultu Romano, cui per tot annos inſueverat, inſtituta Parthorum inſumit, patriis moribus impar, morbo abſumptus eſt. Sed non Tiberius omiſit incepta. Tiridaten [4] ſanguinis ejuſdem, æmulum Artabano, recuperandæque Armeniæ Iberum Mithridaten deligit, conciliatque fratri Pharaſmani, qui gentile imperium [5] obtinebat: & cunctis, quæ apud Orientem parabantur, L. Vitellium [6] præfecit.

gnitas in Principis gloriam tota recidit.

[1] Phraaten] Phraaten, Phraatis IV filium, fratrem Vononis, quem pater, ut amicitiam cum Auguſto firmaret, Romam miſerat, Annal. II, 1 & 2.

[2] Ut, sponte Cæsaris, genus Arsacis] Perperam in editis libris, *ut ſponte Cæſaris, ut genus Arſacis.* Unum ſupprimendum, nec niſi ex merâ repetitione ortum. Senſus eſt: rebus eò adactis, nomine tantùm & auctore opus eſſe, ut ſponte Cæſaris genus Arſacis ripam apud Euphratis cerneretur. Gallicè verterem: *Qu'il ne falloit plus qu'un nom & un chef, pour qu'au gré de Céſar on vît le ſang des Arſacides régner ſur les rives de l'Euphrate.* Haud ſatis feliciter ceteri interpretes. *Auctor* eodem ſenſu accipitur, cap. 36.

[3] Et barbaris cunctatio] *Et* dictum pro *inſuper, præterea.* Cunctari prudentiæ eſt: ſtatim exſequi, fortitudinis. Prudentiam ignorant barbari; inde cunctationem, ut quid timidum ac ſervile aſpernantur. Primo & uno impetu feruntur; inde fortitudinem, ut quid nobile ac regium venerantur.

[4] Tiridaten] Phraatis IV nepotem, &, ut videtur, Vononis filium. Infrà cap. 37. Suprà Annal. II, 1. in Canone regum Parthorum.

[5] Qui gentile imperium] Qui imperium Iberiæ obtinebat. Iberia, nunc *la Georgie.* Tiberius non omiſit incepta. Sed Tiridaten ſanguinis Arſacidarum, Artabano æmulum deligit: & recuperationem Armeniæ Ibero Mithridati committit. Quod ut feliciùs cederet, Mithridaten fratri ſuo Pharaſmani conciliat; & cunctis, quæ apud Orientem parabantur, L. Vitellium præficit.

[6] L. Vitellium] Qui conſul fuerat anno ſuperiore, cap. 28. De ejus laude

A. U. C. 788. J. C. 35.

Eo de homine haud ſum ignarus ſiniſtram in Urbe famam, pleraque fœda memorari: ceterùm regendis provinciis priſcâ virtute egit: unde regreſſus, & formidine C. Cæſaris, familiaritate Claudii, turpe in ſervitium mutatus; exemplar apud poſteros adulatorii dedecoris habetur: ceſſeruntque prima poſtremis, & bona juventæ ſenectus flagitioſa obliteravit.

XXXIII. At ex regulis, prior Mithridates Pharaſmanen perpulit, dolo & vi conatus ſuos juvare: repertique corruptores, miniſtros Arſacis [1] multo auro ad ſcelus cogunt: ſimul Iberi magnis copiis Armeniam inrumpunt, & urbe Artaxatâ [2] potiuntur. Quæ poſtquam Artabano cognita, filium Oroden ultorem parat, datque Parthorum copias, mittit qui auxilia mercede facerent. Contrà, Pharaſmanes adjungere Albanos, accire Sarmatas, quorum Sceptuchi [3], utrimque donis acceptis, more gentico diverſa induêre. Sed Iberi, locorum potentes, Caſpiâ viâ [4] Sarmatam in Armenios raptim effundunt. At qui Parthis adventabant [5], facilè arcebantur, cùm alios inceſſus hoſtis clauſiſſet; unum reliquum [6], mare inter &

ac dedecore plurima Suetonius in Vitell. II. Vitelliorum ſtemma dabitur infrà Hiſt. I, 9.

[1] Miniſtros Arsacis] Arſaces, Artabani filius, de quo cap. 31.

[2] Urbe Artaxata] Urbe principe Armeniæ. De illâ ſuprà Annal. II, 56.

[3] Sceptuchi] Populi Sarmatiæ Aſiaticæ, alienis ſtipendiis militare ſoliti. Pontum Euxinum inter & mare Caſpium ſupra Iberiam & Albaniam habitabant. In quibuſdam recentioribus editionibus perperam appellantur *Sceptruchi*.

[4] Caspia via] Tacitus, veteres auctores ſecutus, *Caſpiam viam* appellavit, quam recentiores poſtea accuratiùs dixêre *Caucaſiam viam*, ſeu *Caucaſias portas*, aut *portas Iberiæ*. Vide Plinium VI, 13. *Via* illa, ſeu *porta* in eo loco eſt ubi aperitur mons Caucaſus. De eâ Plinius VI, 11. *Ingens naturæ opus montibus interruptis repentè, ubi fores obditæ ferratis trabibus, ſubter medias amne diri odoris fluente, citráque in rupe caſtello (quod vocatur Cumania) communito ad arcendas tranſitu gentes innumeras: ibi loci, terrarum orbe portis diſcluſo, ex adverſo maximè Harmaſtis oppidi Iberûm.* Porta illa Caucaſia Procopio de Bello Gotthic. IV, 3. dicitur *Tzur*. Nobis vulgò *Teſtis*.

[5] At qui Parthis adventabant] At e conductitiis Sceptuchis, qui pro Parthis ſtabant, ii facilè arcebantur. Nam Iberi, Albani, & pars Sceptuchorum, ſimul fœderati, alios inceſſus claudebant. Unum reliquum, mare inter & extremos Albanorum montes æſtas impediebat. In tantâ antiquitate tantam rerum Geographicarum ſcientiam quis non miretur?

[6] Unum reliquum] Unum reliquum iter per Albanas pylas, dictas quoque portas Caſpias, nunc *Derbent*, in provinciâ *Shirvan*. *Derbent* idem ſonat Perſicè ac *porte d'arrêt*. Turcis dicitur *Demour Capi*, Gallicè *la porte de fer*. Per hanc portam, ab Alexandro Magno olim communitam, & antiquitatum, viatorum incuriâ nobis nondum ſatis compertarum, fecundam, e Moſcoviâ in Perſidem tranſitur.

extremos Albanorum montes, æstas impediret: quia flatibus Etesiarum [1] implentur vada; hibernus Auster revolvit fluctus, pulsoque introrsus freto, brevia litorum nudantur. A. U. C. 788. J. C. 35.

XXXIV. Interim Oroden, sociorum inopem, auctus auxilio Pharasmanes vocare ad pugnam, & detrectantem incessere, adequitare castris, infensare pabula; ac sæpe, in modum obsidii, stationibus cingebat: donec Parthi, contumeliarum insolentes, circumsisterent regem, poscerent prœlium: atque illis sola in equite vis; Pharasmanes & pedite valebat. Nam Iberi Albanique, saltuosos locos incolentes, duritiæ patientiæque magis insuevêre. Feruntque «se Thessa»lis ortos [2], quâ tempestate Jason post avectam Medeam, »genitosque ex eâ liberos, inanem mox regiam Æëtæ [3], va»cuosque Colchos repetivit». Multaque de nomine ejus [4], & oraculum Phrixi [5] celebrant: nec quisquam ariete sacrificaverit, credito vexisse Phrixum: sive id animal, seu navis insigne [6] fuit. Ceterùm, directâ utrimque acie, Parthus «impe»rium Orientis, claritudinem Arsacidarum, contraque igno»bilem Iberum mercenario milite», differebat. Pharasmanes, «integros semet a Parthico dominatu; quantò majora peterent,

[1] Flatibus Etesiarum] Flatus Etesiarum juxta Plinium II, 47. & Columellam XI, 2. incipiunt sexto Idus Julii, & perflant diebus canicularibus. Inde verum hujusce belli tempus accipimus. Etesias Gallicè diximus *le vent de Nord-est*: hibernum verò austrum, *le vent de Sud-ouest*. Amelot de la Houssaie aliique interpretes austrum illum malè appellant *le vent du Midi*. Australi enim vento in mare Caspium fluctus revolvi non possunt. Quantò accuratior Tacitus!

[2] Se Thessalis ortos] Ita quoque Plinius VI, 13. *Per oram Albani, ut ferunt, a Jasone orti*. Minùs probabiliter apud Justinum XLII, 3. *Herculem ex Italiâ ab Albano monte, cùm, Geryone exstincto, armenta ejus per Italiam duceret, secuti dicuntur*.

[3] Regiam Æetæ] Æëtas, rex Colchorum, pater Medeæ. Ejus regia ad Phasim posita. Colchis, nunc dicitur *la Mingrelie*. Phasis, incolis dicitur *Rion*, vulgò *Fassо*. Æëtâ mortuo, inanem regiam, vacuosque Colchos repetivit Jason.

[4] De nomine ejus] Multa celebrantur loca, de nomine Jasonis appellata. Τὰ Ἰασόνεια πολλαχοῦ καὶ τῆς Ἀρμενίας, καὶ τῆς Μηδείας, καὶ τῶν πλησιοχώρων αὐταῖς τόπων δείκνυται, Strabo I. pag. 45.

[5] Oraculum Phrixi] Ante ipsum Jasonem, Colchidis navigationem susceperat Phrixus, auri & argenti fodinis illectus. De ejus templo & oraculo vide Strabonem loc. cit. Melam I, 21.

[6] Seu navis insigne] Navium proræ pictas aut sculptas hominum animaliumve effigies habebant, ut patet ex picturis Herculanensibus Tab. XLVI & XLVII. Inde naves nomina sortiebantur, & Centaurus, Chimæra, Tigris, Leo, Aries, Fides, Spes appellabantur, ut notum ex Virgilio, & classicis inscriptionibus.

» plus decoris victores, aut, si terga darent, flagitii atque periculi
A. U. C. 788. » laturos : simul horridam [1] suorum aciem, picta auro Medorum
J. C. 35. » agmina ; hinc viros, inde prædam ostendere ».

XXXV. Enimvero apud Sarmatas non una vox ducis: se quisque stimulant, « ne pugnam per sagittas inirent ; impetu » & cominus præveniendum ». Variæ hinc bellantium species ; cùm Parthus, sequi vel fugere pari arte suetus, distraheret turmas, spatium ictibus quæreret : Sarmatæ, omisso arcu, quo breviùs valent [2], contis gladiisque ruerent : modò equestris prœlii more, frontis & tergi vices [3] ; aliquando, ut conferta acies, corporibus & pulsu armorum pellerent, pellerentur. Jamque & Albani Iberique prensare, detrudere, ancipitem pugnam hostibus facere ; quos super, eques, & propioribus vulneribus pedites adflictabant. Inter quæ Pharasmanes Orodesque, dum strenuis adsunt, aut dubitantibus subveniunt, conspicui, eóque gnari, clamore, telis, equis concurrunt : instantiùs Pharasmanes ; nam vulnus per galeam adegit ; nec iterare valuit, prælatus equo [4], & fortissimis satellitum protegentibus saucium. Fama tamen occisi falsò credita, exterruit Parthos ; victoriamque concessêre.

XXXVI. Mox Artabanus totâ mole regni ultum iit ; peritiâ locorum, ab Iberis meliùs pugnatum [5] : nec ideò abscedebat, ni, contractis legionibus, Vitellius, & subdito rumore,

[1] Simul horridam] Simul Pharasmanes horridam suorum, tùm Iberûm, tùm Sceptuchorum, aciem, & auro picta Parthorum agmina, hinc viros, inde prædam ostendere. Parthos hîc appellat Medos, quòd Parthi, Medorum domitores, ab iis luxum, vel in ipsis armis, didicerant.

[2] Quo brevius valent] Omisso arcu, quo breviter, nec nisi primo congressu valent, contis, seu hastis ferro instructis, gladiisque ruunt. Valer. Flaccus VI, 163.

Ingentis frenator Sarmata conti.

[3] Et tergi vices] Variæ bellantium species, cùm modò, equestris prœlii more, frontis & tergi vices essent ; aliquandò, ut conferta acies, corporibus & pulsu armorum pellerent & pellerentur. Optimè emendavit Cl. Ernestus *conferta*. Sic enim Livius III, 70. Cæsar de Bell. Gall. II, 23. Malè antea *conserta*. Non ita feliciter tentavit Lipsius *tergi vice*.

[4] Prælatus equo] Ob equi sui pernicitatem prælatus fuit, antequam iterare valeret ; & fortissimi satellitum protegebant saucium Oroden.

[5] Melius pugnatum] Nusquam brevior Tacitus. Nulla tamen obscuritas, nisi quorumdam interpretum vitio : at plana sunt omnia. Auditâ Orodis clade, mox Artabanus totâ mole regni ultum iit. Peritiâ locorum, ab Iberis meliùs

tamquam

tamquam Meſopotamiam invaſurus, metum Romani belli feciſſet. Tum omiſſa Armenia, verſæque Artabani res; inliciente Vitellio, « deſererent regem, ſævum in pace, & adverſis » prœliorum exitioſum ». Igitur Sinnaces, quem antea infenſum memoravi [1], patrem Abdageſen, alioſque occultos conſilii [2], & tunc continuis cladibus promptiores, ad defectionem trahit: adfluentibus paullatim, qui, metu magis quàm benevolentiâ ſubjecti, repertis auctoribus ſuſtulerant animum. Nec jam aliud Artabano reliquum, quàm, ſi qui externorum, corpori cuſtodes aderant, ſuis quiſque ſedibus extorres, quîs neque boni intellectus, neque mali cura, ſed mercede aluntur, miniſtri ſceleribus. His adſumptis, in longinqua & contermina Scythiæ [3] fugam maturavit, ſpe auxilii, quia Hyrcanis Carmaniiſque [4] per adfinitatem innexus erat; atque interim poſſe Parthos abſentium æquos [5], præſentibus mobiles, ad pœnitentiam mutari.

A. U. C. 788. J. C. 35.

XXXVII. At Vitellius, profugo Artabano, & flexis ad novum regem popularium animis, hortatus Tiridaten « parata capeſſere », robur legionum, ſociorumque, ripam ad Euphratis ducit. Sacrificantibus, cùm hic more Romano Suovetaurilia [6] daret, ille equum placando amni [7] adornaſſet; nuntiavêre accolæ, « Euphraten, nullâ imbrium vi, ſponte

pugnatum eſt, victuſque Artabanus. Nec tamen abſceſſiſſet, niſi contractis legionibus Vitellius, & ſubdito rumore, tamquam Meſopotamiam invaſurus, metum Romani belli feciſſet. Cave tamen ne exiſtimes hæc anno U. C. DCCLXXXVIII. geſta eſſe. Expeditio Artabani ad annum DCCLXXXIX. pertinet, ut ipſe Tacitus docet infrà cap. 38.

[1] Infensum memoravi] Suprà cap. 31.

[2] Occultos consilii] Ita Freinſhemius, Petavius, Erneſtus. Et quidem optimè. Vide notas & emendationes ad Annal. VI, 37.

[3] Contermina Scythiæ] Ad orientem maris Caſpii.

[4] Hyrcanis Carmaniisque] Hyrcani, ad auſtrum maris Caſpii, nunc *le Mazanderan* & *le Corcan*] Carmanii mari Perſico vicini, nunc *le Kerman*.

[5] Absentium æquos] Abſentibus Principibus æquos. Genitivis & variis caſibus gaudet Tacitus.

[6] Suovetaurilia] Ita dicta a ſue, ove & tauro, in his ſacrificiis immolari ſolitis, Varro de Re Ruſtic. II, 1. Cato CXLI.

[7] Placando amni] Nec tentandum *numini*, ut placuit erudito Petavio. Quanta eſſet apud Perſas fluviorum religio docet Herodotus, Clio. I, 138. Eos equo placabant Parthi: Romani, tauro, Plutarch. in Lucull. pag. 507. Ipſeque Lucullus propter tranſitum ſacrificavit, Ἔθυσε δὲ καὶ τῷ Εὐφράτῃ ταῦρον διαβατήρια.

A. U. C. 788. J. C. 35.

» & immensùm attolli ; simul albentibus spumis in modum » diadematis [1] sinuare orbes ; auspicium prosperi transgressûs » : quidam callidiùs interpretabantur, « initia conatûs secunda, » neque diuturna : quia eorum, quæ terrâ cælove portenderentur, » certior fides ; fluminum instabilis natura simul ostenderet » omina, raperetque ». Sed ponte navibus effecto, tramissoque exercitu, primus Ornospades multis equitum millibus in castra venit : exsul quondam, & Tiberio, cùm Dalmaticum bellum [2] conficeret, haud inglorius auxiliator, eóque civitate Romanâ donatus : mox repetitâ amicitiâ regis, multo apud eum honore, præfectus campis, qui Euphrate & Tigre, inclutis amnibus, circumflui, *Mesopotamiæ* nomen [3] acceperunt. Neque multò pòst Sinnaces auget copias ; & columen partium Abdageses, gazam & paratus regios [4] adjicit. Vitellius ostentasse Romana arma satis ratus, monet Tiridaten primoresque : hunc, « Phraatis avi [5] & altoris Cæsaris, quæ utrobique pulchra, » meminerit : illos, obsequium in regem, reverentiam in nos, » decus quisque suum & fidem retinerent ». Exin cum legionibus in Syriam remeavit.

XXXVIII. Quæ duabus æstatibus [6] gesta conjunxi, quò requiesceret animus a domesticis malis. Non enim Tiberium, quamquam triennio post cædem Sejani, quæ ceteros mollire solent, tempus, preces, satias, mitigabant, quin incerta, vel abolita, pro gravissimis & recentibus puniret. Eo metu Fulcinius Trio [7] ingruentes accusatores haud perpessus, supremis tabulis multa & atrocia in Macronem, ac præcipuos libertorum

[1] In modum diadematis] Diadematis Parthici in orbem sinuati, ut rectè ex nummo observat eruditus Masson apud Haym, *Tesoro Britannico*, Tom. I. pag. 148.

[2] Dalmaticum bellum] Anno U. C. dcclxiii. bellum Dalmaticum confecit Tiberius, Dio LVI. pag. 579.

[3] Mesopotamiæ nomen] Ita dicta, quia μέση ποταμῶν, inter fluvios Euphraten & Tigrim media. Nunc *Algezira*.

[4] Gazam et paratus regios] Gazam imperii, & regios Parthorum Principum paratus. Vide infrà cap. 43.

[5] Phraatis avi] Phraatis IV. Vide Canonem regum Parthorum inter notas & emendationes Annal. II, 1.

[6] Duabus æstatibus] Annorum U.C. dcclxxxviii. & dcclxxxix, ut observatum suprà cap. 36.

[7] Fulcinius Trio] Accusator pervicax, & malæ famæ avidus, de quo dictum Annal. II, 28. V, 11, VI, 4.

Cæſaris compoſuit ; ipſi « fluxam ſenio mentem & conti- »nuum abſceſſum [1], velut exſilium », objectando. Quæ ab heredibus occultata, recitari Tiberius juſſit : patientiam libertatis alienæ oſtentans, & contemptor ſuæ infamiæ, an ſcelerum Sejani [2] diu neſcius, mox quoquo modo dicta vulgari malebat, veritatiſque, cui adulatio officit, per probra ſaltem gnarus fieri. Iiſdem diebus Granius Martianus, ſenator, a C. Graccho majeſtatis poſtulatus, vim vitæ ſuæ attulit: Tatiuſque Gratianus, prætură functus, lege eâdem extremum ad ſupplicium damnatus. A. U. C. 788. J. C. 35.

XXXIX. Nec diſpares Trebellieni Rufi [3], & Sextii Paconiani [4] exitus. Nam Trebellienus ſuâ manu cecidit; Paconianus in carcere, ob carmina illic in principem factitata, ſtrangulatus eſt. Hæc Tiberius non mari, ut olim, diviſus, neque per longinquos nuntios accipiebat, ſed Urbem juxta; eodem ut die, vel noctis interjectu, literis conſulum reſcriberet: quaſi aſpiciens undantem per domos ſanguinem, aut manus carnificum. Fine anni Poppæus Sabinus [5] conceſſit vitâ, modicus originis, principum amicitiâ conſulatum ac triumphale decus adeptus : maximiſque provinciis per quatuor & viginti annos impoſitus, nullam ob eximiam artem, ſed quòd par negotiis, neque ſuprà erat [6].

XL. Q. Plautius, Sex. Papinius, conſules [7], ſequuntur. Eo anno, neque quòd L. Aruſeius [8] morte adfecti forent, A. U. C. 789. J. C. 36.

[1] Et continuum abscessum] In editis libris *continuo abſceſſu*. At ipſa latinitas poſtulat *continuum abſceſſum*, ut vult Faernus, vel *continuos abſceſſus*, ut Illuſtr. Huetio placuit. At probabilior Faerniana emendatio. Natus enim error videtur ex antiquâ ſcripturâ *continuũ abceſsũ*, id eſt, *continuum abſceſſum* ab Urbe.

[2] An scelerum Sejani] An ſcelerum Sejani diu neſcius,mox malebat quoquo modo dicta divulgari,& ſaltem per probra gnarus fieri veritatis, cui adulatio officit. Vide Suetonium in Tiber.LXVI.

[3] Trebellieni Rufi] Illi olim commiſſa liberorum Cotyis, Thracum regis, tutela. Annal. II, 67. III, 38.

[4] Sextii Paconiani] Audacis ac malefici hominis. Suprà cap. 3 & 4.

[5] Poppæus Sabinus] Conſulatum geſſit anno U. C. dcclxii. Mœſiæ, Achaiæ, Macedoniæ præfuit; triumphi inſignia anno dcclxxix. adeptus eſt Annal. I, 80. IV, 46. V, 10. Dio LVI. pag. 572. LVIII. pag. 637.

[6] Neque supra erat] Neque ſupra negotia ob ingenii mediocritatem. Ideo rerum novarum minimè ſuſpectus.

[7] Papinius coss.] Q. Plautius & Sex. Papinius Allenius conſules fuêre anno Urbis conditæ dcclxxxix, Jeſu Chriſti 36.

[8] L. Aruseius] Hîc periit nomen viri alicujus celebris, qui cum

adſuetudine malorum, ut atrox, advertebatur; ſed exterruit, quòd Vibulenus Agrippa, eques Romanus, cùm peroraſſent accuſatores, in ipsâ curiâ depromptum ſinu venenum hauſit; prolapſuſque ac moribundus, feſtinatis lictorum manibus in carcerem raptus eſt, fauceſque jam exanimis [1] laqueo vexatæ. Ne Tigranes quidem [2], Armeniâ quondam potitus, ac tunc reus, nomine regio ſupplicia civium effugit. At C. Galba [3] conſularis, & duo Blæſi [4] voluntario exitu cecidêre. Galba, triſtibus Cæſaris literis provinciam ſortiri prohibitus; Blæſis ſacerdotia, integrâ eorum domo deſtinata, convulsâ, diſtulerat: tunc, ut vacua, contulit in alios: quod ſignum mortis intellexêre, & exſecuti ſunt. Et Æmilia Lepida, quam juveni Druſo nuptam retuli [5], crebris criminibus maritum inſecuta, quamquam inteſtabilis [6], tamen impunita agebat, dum ſuperfuit pater Lepidus [7]; pòſt a delatoribus corripitur, ob ſervum adulterum: nec dubitabatur de flagitio. Ergo omiſsâ defenſione, finem vitæ ſibi poſuit.

A. U. C. 789. J. C. 36.

XLI. Per idem tempus Clitarum natio [8], Cappadoci

L. Aruſeio morte adfectus eſt. Minimè probabilis Gronovii conjectura, olim fuiſſe ſcriptum *L. Aruſei*, ut pater & filius eodem ſupplicio adfecti indigitarentur.

[1] Faucesque jam exanimis] Vibuleni jam exanimis fauces laqueo vexatæ, ut, tamquam damnatus, publicatis bonis, ſepulturâ prohiberetur, ſuprà cap. 29. Id maximè exterruit.

[2] Ne Tigranes quidem] Tigranes, rex minoris Armeniæ, quem Joſephus Antiq. Jud. XVIII, 5. ait nepotem fuiſſe Herodis, filium Alexandri & Glaphyræ, Archelai Cappadocum regis filiæ. Subdit: Τιγράνης μὲν βασιλεύων Ἀρμενίας, κατηγοριῶν αὐτὸ ἐπὶ Ῥωμης γενομένων, ἅπαις τελευτᾷ. *Tigranes, Armeniæ rex, dum Romæ accuſationem ſubiret, ſine liberis obiit.* Recens Joſephi interpres Gallicus, R. P. Gillet, errat, cùm Tigranem hunc, imperitante Nerone, occiſum ſcribit. Alter fuit Tigranes, Archelai quoque nepos, qui ſæpe memorabitur infrà Annal. XIV, 26. XV. 1 & ſeqq.

[3] C. Galba] Galbæ, poſtea Principis, frater, conſul anno U. C. dcclxxv. De illo Suetonius in Galbâ III. *Caius, attritis facultatibus, Urbe ceſſit: prohibituſque a Tiberio ſortiri anno ſuo proconſulatum, voluntariâ morte obiit.*

[4] Duo Blæsi] Forte filii Junii Blæſi, qui avunculus fuit Sejani, Annal. III, 35.

[5] Druso nuptam retuli] Id periit cum parte maximâ libri quinti Annalium. Nos diximus in ſupplemento Annal. V, 6. Druſus ille fuit Germanici filius. Vide ſtemma Cæſarum, num. 83 & 84.

[6] Intestabilis] Id eſt, deteſtabilis, quæ maritum ſuum ita erat inſecuta. Salluſt. in Jugurth. CXC. *improbus inteſtabiliſque videtur.*

[7] Pater Lepidus] De quo ſuprà cap. 27.

[8] Clitarum natio] Clitæ, populi Ciliciæ aſperæ & Tauri montis accolæ. De his adhuc dicetur infrà Annal. XII, 55.

Archelao [1] ſubjecta, quia noſtrum in modum deferre cenſus, pati tributa adigebatur, in juga Tauri montis abſceſſit: locorumque ingenio ſeſe contra imbelles regis copias tutabatur; donec M. Trebellius, legatus, a Vitellio, præſide Syriæ, cum quatuor millibus legionariorum, & delectis auxiliis miſſus, duos colles, quos barbari inſederant (minori *Cadra* [2], alteri *Davara* nomen eſt) operibus circumdedit: & erumpere auſos ferro, ceteros ſiti, ad deditionem coëgit. At Tiridates, volentibus Parthis, Nicephorium & Anthemuſiada [3], ceteraſque urbes, quæ Macedonibus ſitæ, Græca vocabula uſurpant, Halumque & Artemitam [4], Parthica oppida, recepit; certantibus gaudio, qui Artabanum, Scythas inter eductum, ob ſævitiam exſecrati, come Tiridatis ingenium Romanas per artes ſperabant. A. U. C. 789. J. C. 36.

XLII. Plurimum adulationis Seleucenſes [5] induêre, civitas potens, ſepta muris, neque in barbarum corrupta, ſed conditoris Seleuci retinens. Trecenti opibus, aut ſapientiâ delecti, ut ſenatus: ſua populo vis, & quotiens concordes agunt, ſpernitur Parthus: ubi diſſenſêre, dum ſibi quiſque contra æmulos ſubſidium vocant, accitus in partem, adversùm omnes valeſcit. Id nuper acciderat, Artabano regnante, qui plebem primoribus tradidit ex ſuo uſu [6]: nam

[1] Archelao] Archelai ſenioris, ut videtur, filio. Patrem ejus Romam evocatum, & regnum ejus in provinciam redactum vidimus ſuprà Annal. II, 42 & 56. Verùm ex hoc Taciti loco aliquot nationes ejus poſteris relictas accipimus.

[2] Minori Cadra] *Cadra* & *Davara* colles Ciliciæ campeſtris, quæ nunc dicitur *la Caramanie*.

[3] Nicephorium et Anthemusiada] Urbes Meſopotamiæ. Nicephorium ad Euphraten, Anthemuſias ad Niphaten montem, Euphraten inter & Tigrim poſita. Recentia nomina ignorantur. Utramque urbem memorat Plinius V, 24. Eorum nomina ab Alexandro M. ceteriſque Macedonibus indita. Vide Ammianum Marcellinum XIV, 3.

[4] Halumque et Artemitam] Halus uni Tacito memorata. Artemita quingentis ſtadiis Orientem versùs Seleuciâ diſtabat, teſte Strabone XVI. pag. 744. Urbs erat Aſſyriæ, non verò Meſopotamiæ, ut perperam dixit Plinius VI, 26. quod non advertit eruditus Harduinus.

[5] Seleucenses] De urbe Seleuciâ Plinius VI, 26. *Ad ſolitudinem rediit* Babylon *exhauſta vicinitate Seleuciæ, ob id conditæ a* Seleuco *Nicatore intra nonageſimum lapidem, in confluente Euphratis foſſâ perducti atque Tigris; quæ tamen Babylonia cognominatur, libera hodie ac ſui juris, Macedonumque moris. Ferunt ei plebis urbanæ* DCM *eſſe: ſitum verò mœnium aquilæ pandentis alas: agrum totius orientis fertiliſſimum.* Seleucia, nunc vicus eſt, dictus *Al Modaïn*. Ex Seleuciæ & Cteſiphontis ruderibus urbem *Bagdad* condidit Abdalla Almanſores anno Hegiræ 140. Jeſu Chriſti 757.

[6] Ex suo usu] Ex ſuo uſu ſuâque

A. U. C. 789. J. C. 36.

populi imperium, juxta libertatem; paucorum dominatio, regiæ libidini propior eſt. Tum adventantem Tiridaten extollunt, veterum regum honoribus, & quos recens ætas largiùs invênit : ſimul probra in Artabanum fundebant, « maternâ »origine [1] Arſaciden, cetera degenerem ». Tiridates rem Seleucenſem populo permittit : mox conſultans, « quonam die »ſollemnia regni capeſſeret » ; literas Phraatis & Hieronis, qui validiſſimas præfecturas obtinebant, accipit, « brevem »moram » precantium, placitumque « opperiri viros præpol»lentes ». Atque interim Cteſiphon [2], ſedes imperii, petita: ſed ubi diem ex die prolatabant, multis coram & adprobantibus, Surena [3] patrio more Tiridaten inſigni regio evinxit.

XLIII. Ac si statim interiora, ceteraſque nationes petiviſſet, oppreſſa cunctantium dubitatio, & omnes in unum cedebant : adſidendo caſtellum, in quod pecuniam & pellices Artabanus contulerat, dedit ſpatium exuendi pacta. Nam Phraates, & Hiero, & ſi qui alii delectum capiendo diademati diem haud concelebraverant, pars metu, quidam invidiâ in Abdageſen, qui tum aulâ, & novo rege potiebatur, ad Artabanum vertêre. Iſque in Hyrcanis repertus eſt, inluvie obſitus, & alimenta arcu expediens [4] : ac primò, tamquam dolus pararetur, territus; ubi data fides « reddendæ dominationi veniſſe », adlevatur animum, & « quæ repentina mutatio » exquirit. Tum Hiero « pueritiam Tiridatis » increpat; « neque penes »Arſaciden imperium, ſed inane nomen apud imbellem

utilitate. Imperium enim populi ad libertatem nimis accedit. At paucorum dominatio eſt regiæ libidini propior. Inde Δημοκρατίαν averſantur Principes, Ὀλιγαρχίαν fovent.

[1] Materna origine] Quidam emendant *paternâ*. Sed immeritò. Alii ita accipiunt, quaſi *maternâ*, non verò *paternâ origine* fuiſſet Arſacides. Fortè nec ſatis acutè; & Artabanum *maternâ origine Arſaciden* dixêre, ut ſpurium indigitarent.

[2] Ctesiphon] Cteſiphon, fluvio Tigri interfluente, a Seleuciâ dividebatur. Seleucia in dextrâ, Cteſiphon in ſiniſtrâ ripâ. Nunc *Al Modaïn*, ut dictum ſuprà.

[3] Surena] Surena, non hominis, ſed dignitatis nomen. Ita appellabatur ſupremus rei bellicæ præfectus, & a rege ſecundus. Ammianus Marcellinus XXIV, 2. *Surena poſt regem apud Perſas promeritæ dignitatis.* Ita quoque Zoſimus III. Σύρηνας, ἀρχῆς δὲ τοῦτο παρὰ Πέρσαις ὄνομα. Vide & Appianum in Parthic. pag. 150 & ſeq.

[4] Arcu expediens] Arcu ac venatu. De Hyrcanis ſuprà cap. 36.

»externâ mollitiâ, vim in Abdageſis domo».

XLIV. SENSIT vetus regnandi, falſos in amore [1], odia non fingere : nec ultrà moratus, quàm dum Scytharum [2] auxilia conciret, pergit properus, & præveniens inimicorum aſtus, amicorum pœnitentiam : neque exuerat pædorem [3], ut vulgum miſeratione adverteret : non fraus, non preces, nihil omiſſum, quo ambiguos inliceret, prompti firmarentur. Jamque multâ manu propinqua Seleuciæ adventabat; cùm Tiridates, ſimul famâ atque ipſo Artabano perculſus, diſtrahi conſiliis, iret contrà, an bellum cunctatione tractaret. Quibus prœlium & feſtinati caſus placebant, « diſjectos & longinquitate itineris »feſſos, ne animo quidem ſatis ad obſequium coaluiſſe » diſſerunt, « proditores nuper hoſteſque ejus, quem rurſum foveant ». Verùm Abdageſes « regrediendum in Meſopotamiam » cenſebat, « ut amne objecto, Armeniis interim, »Elymæiſque [4], & ceteris a tergo excitis, aucti copiis ſocia»libus, & quas dux Romanus miſiſſet, fortunam tentarent ». Ea ſententia valuit, quia plurima auctoritas penes Abdageſen, & Tiridates ignavus ad pericula erat : ſed fugæ ſpecie diſceſſum; ac, principio a gente Arabum facto, ceteri domos abeunt, vel in caſtra Artabani : donec Tiridates cum paucis in Syriam revectus, pudore proditionis [5] omnes exſolvit.

A. U. C. 789. J. C. 36.

XLV. IDEM annus gravi igne Urbem adficit, deuſtâ parte Circi [6], quæ Aventino contigua, ipſoque Aventino : quod damnum Cæſar ad gloriam vertit, exſolutis domuum &

[1] FALSOS IN AMORE] Antea proditores & hoſtes, nunc amorem falſò profitebantur. At in amore falſos, odia adverſùs Tiridatem non fingere rectè ſenſit Artabanus.

[2] DUM SCYTHARUM] Apud quos olim adultus, ſuprà Annal. II, 3.

[3] NEQUE EXUERAT PÆDOREM] Prudenter quidem ſquallidas laceraſque veſtes non exuerat Artabanus. Hoc enim Principis pædore movetur vulgi miſeratio.

[4] ELYMÆISQUE] Elymæi ſinûs Perſici accolæ Elymaïden, nunc *la partie méridionale du Chuſiſtan*, habitabant.

[5] PUDORE PRODITIONIS] Eleganter dictum. Parthos pudore proditionis exſolvit Tiridates, in Syriam revectus. Tunc enim ſine ullâ proditionis infamiâ ad Artabanum poterant accedere.

[6] PARTE CIRCI] Parte Circi maximi, quæ contigua Aventino monti, nunc *le mont de ſainte Sabine*, in XIII Urbis regione. Hoc quoque incendium memorat Dio LVIII. pag. 638.

insularum [1] pretiis. Millies sestertiûm [2] eâ munificentiâ conlocatum; tantò acceptius in vulgum, quantò modicus privatis ædificationibus. Ne publicè quidem nisi duo opera struxit, templum Augusto, & scenam Pompeiani theatri; eaque perfecta [3] contemptu ambitionis, an per senectutem, haud dedicavit. Sed æstimando cujusque detrimento quatuor progeneri [4] Cæsaris, Cn. Domitius, Cassius Longinus, M. Vinicius, Rubellius Blandus delecti, additusque, nominatione consulum, P. Petronius. Et, pro ingenio cujusque, quæsiti decretique in Principem honores: quos omiserit receperitve in incerto fuit, ob propinquum vitæ finem. Neque enim multò pòst supremi Tiberio consules, Cn. Acerronius [5], C. Pontius magistratum occepêre, nimiâ jam potentiâ Macronis, qui gratiam C. Cæsaris [6], numquam sibi neglectam, acriùs in dies fovebat, impuleratque post mortem Claudiæ, quam nuptam ei retuli [7], uxorem suam Enniam immittendo [8], amore juvenem inlicere, pactoque matrimonii vincire, nihil abnuentem, dum dominationis apiscceretur. Nam etsi commotus ingenio, simulationum tamen falsa [9], in sinu avi perdidicerat.

A. U. C. 789. J. C. 36.

A. U. C. 790. J. C. 37.

XLVI. Gnarum hoc Principi, eóque dubitavit de tradendâ republicâ: primùm inter nepotes; quorum Druso genitus [10], sanguine & caritate propior, sed nondum pubertatem ingressus:

[1] Et insularum] Domus & insulæ distinguebantur: domus, *les Palais, les Hôtels;* insulæ, *les Maisons.* Dicebantur insulæ, quòd communibus parietibus cum vicinis non jungerentur.

[2] Millies sestertium] Monetæ Gallicæ libræ sunt 19455025.

[3] Eaque perfecta] Aliter Suetonius in Tiber. XLVII. in Caio XXI. in Claud. quoque XXI. At nec satis accuratus, & Tiberio infensior. Vide Dionem LX. pag. 669.

[4] Quatuor progeneri] Rubellius Blandus, Juliæ Drusi filiæ, Tiberii neptis, conjux, solus fuit naturâ progener: ceteri adoptionis jure. Cn. Domitius Agrippinam, Cassius Longinus Drusillam, M. Vinicius Juliam, dictam quoque Livillam, Germanici filias, uxores duxerant. Vide stemma Cæsarum, num. 74 & 75. 93 & 34. 96 & 95. 99 & 97.

[5] Cn. Acerronius] Cn. Acerronius & C. Pontius Nigrinus consules fuêre anno Urbis conditæ dccxc. Jesu Christi 37.

[6] C. Cæsaris] Caligulæ.

[7] Nuptam ei retuli] Suprà cap. 20. Eam ex partù amisit, teste Suetonio in Caio XII.

[8] Enniam immittendo] Paulò aliter Suetonius loc. cit. Caius *Enniam Næviam Macronis uxorem, qui tum prætorianis cohortibus præerat, sollicitavit ad stuprum, pollicitus & matrimonium suum, si potitus imperio fuisset: deque eâ re & jurejurando & chirographo cavit.*

[9] Simulationum tamen falsa] De hac simulandi arte jam plura cap. 20.

[10] Druso genitus] Dictus quoque

ingreſſus : Germanici filio [1] robur juventæ, vulgi ſtudia, eaque apud avum odii cauſa. Etiam de Claudio [2] agitanti, quòd is compoſitâ ætate, bonarum artium cupiens erat, imminuta mens ejus obſtitit. Sin extra domum ſucceſſor quæreretur, ne memoria Auguſti, ne nomen Cæſarum in ludibria & contumelias verterent, metuebat : quippe illi non perinde curæ gratia præſentium, quàm in poſteros ambitio. Mox incertus animi, feſſo corpore, conſilium, cui impar erat, fato permiſit : jactis tamen vocibus, per quas intelligeretur providus futurorum. Namque Macroni, non abditâ ambage, « Occidentem ab eo deſeri, Orientem ſpectari [3] » exprobravit. Et C. Cæſari, fortè orto ſermone, L. Sullam inridenti, « omnia »Sullæ vitia, & nullam ejuſdem virtutem habiturum » prædixit : ſimul crebris cum lacrimis minorem ex nepotibus [4] complexus, truci alterius vultu : « occides hunc [5] tu », inquit, « & te alius ». Sed graveſcente valetudine, nihil e libidinibus omittebat, in patientiâ firmitudinem [6] ſimulans ; ſolituſque eludere medicorum artes, atque eos, qui poſt triceſimum ætatis annum [7], ad internoſcenda corpori ſuo utilia, vel noxia, alieni conſilii indigerent.

A. U. C. 790. J. C. 37.

XLVII. Interim Romæ futuris etiam poſt Tiberium cædibus ſemina jaciebantur. Lælius Balbus Acutiam, P. Vitellii [8] quondam uxorem, majeſtatis poſtulaverat : quâ damnatâ, cùm

Tiberius ; Sueton. in Tiber. LIV. Natus tantùm annos ſeptemdecim, ſuprà Annal. II, 84. Vide ſtemma Cæſarum, num. 72.

[1] Germanici filio] Caio Caligulæ.

[2] De Claudio] Germanici fratre.

[3] Orientem spectari] Caius oriens a Macrone ſpectabatur, occidens Tiberius deſerebatur. Similitudine a ſole ducta. In poſteriorum imperatorum nummis ſæpe occurrit inſcriptio SOLI INVICTO AVG.

[4] Minorem ex nepotibus] Tiberium, Druſi filium, de quo mox dictum.

[5] Occides hunc] Revera Caius eum occidit, Sueton. in Caio. XXIII. Ipſe percuſſorum gladio occubuit, Sueton. LVIII. Hæc quoque nos diximus in ſupplemento Annal. VII, 21. VIII, 79.

[6] In patientia firmitudinem] Ingraveſcentis valetudinis patientiâ, & libidinum ſuarum retinens, firmitudinem ſimulabat Tiberius. Vide notas & emendationes ad Annal. VI, 46.

[7] Tricesimum ætatis annum] Aliter Plutarchus de Sanitatè tuendâ. Tom. II. pag. 136. Ἤκουσα τοίνυν Τιβερίου ποτε Καίσαρα εἰπεῖν ὡς ἀνὴρ ὑπὲρ ἑξήκοντα γεγονὼς ἔτη, καὶ προτείνων ἰατρῷ χεῖρα, καταγέλαστός ἐστιν. *Audivi Tiberium ſolitum dicere virum illum eſſe ridiculum, qui, annos natus ſexaginta, manum medico porrigeret.* Tacito ſuffragatur Suetonius in Tiber. LXVIII.

[8] P. Vitellii] De quo ſuprà Annal. V, 8.

A. U. C. 790. J. C. 37.

præmium accuſatori decerneretur, Junius Otho, tribunus plebei, interceſſit: unde illis odia, mox Othoni exſilium. Dein multorum amoribus famoſa Albucilla, cui matrimonium cum Satrio Secundo [1], conjurationis indice, fuerat, defertur impietatis in Principem: connectebantur ut conſcii, & adulteri ejus, Cn. Domitius, Vibius Marſus, L. Arruntius. De claritudine Domitii ſuprà memoravi [2]: Marſus quoque vetuſtis honoribus, & inluſtris ſtudiis erat. Sed « teſtium interroga»tioni, tormentis ſervorum Macronem præfediſſe », commentarii ad ſenatum miſſi ferebant; nullæque in eos Imperatoris literæ, ſuſpicionem dabant, invalido ac fortaſſe ignaro, ficta pleraque, ob inimicitias Macronis notas in Arruntium.

XLVIII. IGITUR Domitius defenſionem meditans, Marſus tamquam inediam deſtinaviſſet, produxêre vitam. Arruntius [3], cunctationem & moras ſuadentibus amicis, « Non eadem »omnibus decora », reſpondit: « ſibi ſatis ætatis: neque aliud »pænitendum, quàm quòd, inter ludibria & pericula, anxiam »ſenectam toleraviſſet, diu Sejano, nunc Macroni, ſemper »alicui potentium inviſus; non culpâ, ſed ut flagitiorum im»patiens. Sanè paucos & ſupremos Principis dies poſſe vitari; »quemadmodum evaſurum imminentis [4] juventam? An cùm »Tiberius, poſt tantam rerum experientiam, vi dominationis »convulſus & mutatus ſit, C. Cæſarem, vix finitâ pueritiâ, »ignarum omnium, aut peſſimis innutritum, meliora capeſſi»turum, Macrone duce? qui, ut deterior, ad opprimendum »Sejanum delectus, plura per ſcelera rempublicam conflicta»viſſet. Proſpectare jam ſe acrius ſervitium, eóque fugere »ſimul acta & inſtantia [5] ». Hæc vatis in modum dictitans, venas reſolvit [6]. Documento ſequentia erunt, bene Arruntium

[1] SATRIO SECUNDO] Olim Sejani cliente, poſtea everſore & conjurationis indice. Annal. IV, 34. VI, 8. Vide & ſupplementum libri V, 32.

[2] SUPRA MEMORAVI] Annal. IV, 75.

[3] ARRUNTIUS] L. Arruntius ab Auguſto laudatus Annal. I, 13.

[4] IMMINENTIS] Caii Caligulæ.

[5] ACTA ET INSTANTIA] Acta, quæ odit; inſtantia, quæ metuit.

[6] VENAS RESOLVIT] Exſtat adhuc ejus monumentum cum inſcriptione, in viâ Prænestinâ. Ficoroni, *Roma Antica*, I, 17.

morte uſum. Albucilla inrito ictu a ſemet vulnerata, juſſu ſenatûs in carcerem fertur. Stuprorum ejus miniſtri, « Carſidius »Sacerdos [1], prætorius, ut in inſulam deportaretur; Pontius »Fregellanus amitteret ordinem Senatorium: & eædem pœnæ »in Lælium Balbum » decernuntur: id quidem a lætantibus, quia Balbus truci eloquentiâ habebatur, promptus adversùm inſontes. A. U. C. 790. J. C. 37.

XLIX. Iisdem diebus Sex. Papinius [2] conſulari familiâ, repentinum & informem exitum delegit, jacto in præceps corpore: cauſa ad matrem referebatur, quæ pridem repudiata [3], adſentationibus atque luxu perpuliſſet juvenem ad ea, quorum effugium non niſi morte inveniret. Igitur accuſata in ſenatu, quamquam genua patrum advolveretur, « luctumque commu»nem [4], & magis imbecillum tali ſuper caſu feminarum ani»mum » , aliaque in eumdem dolorem mæſta, & miſeranda diu ferret, Urbe tamen in decem annos prohibita eſt, donec minor filius lubricum juventæ exiret.

L. Jam Tiberium corpus, jam vires, nondum diſſimulatio [5] deſerebat. Idem animi rigor: ſermone ac vultu intentus, quæſitâ interdum comitate, quamvis manifeſtam defectionem [6] tegebat: mutatiſque ſæpius locis, tandem apud promontorium Miſeni [7] conſedit, in villâ, cui L. Lucullus [8] quondam dominus: illic eum adpropinquare ſupremis, tali modo compertum. Erat medicus arte inſignis, nomine Charicles, non quidem regere valetudines Principis ſolitus, conſilii tamen copiam

[1] Sacerdos] Nomen proprium, non verò dignitas.

[2] Sex. Papinius] De ejus conſulatu ſuprà cap. 40.

[3] Pridem repudiata] Repudiata a filio, cùm thalamum ejus nefariè invaderet.

[4] Luctumque communem] Luctumque in filii morte parentibus omnibus communem, & graviorem adhuc in feminis propter minorem animi firmitudinem.

[5] Nondum dissimulatio] Tacit. Annal. IV, 71. *Nullam æquè Tiberius ex virtutibus ſuis, quàm diſſimulationem* dilexit; nullam diutiùs retinuit.

[6] Manifestam defectionem] Defectionem virium corporis, quamvis manifeſtam, tegebat.

[7] Promontorium Miseni] Nunc *capo di Miſeno*, in Campaniâ ac ſinu Puteolano.

[8] L. Lucullus] Olim C. Marii villa, quam L. Lucullus emit quingentis millibus ac ducentis denariis, monetæ Gallicæ libris 389218, Plutarch. in Mario. pag. 425. Exſtant adhuc ejus rudera prope Miſeni promontorium.

præmium accuſatori decerneretur, Junius Otho, tribunus
A. U. C. 790. plebei, interceſſit: unde illis odia, mox Othoni exſilium. Dein
J. C. 37. multorum amoribus famoſa Albucilla, cui matrimonium cum
Satrio Secundo [1], conjurationis indice, fuerat, defertur im-
pietatis in Principem: connectebantur ut conſcii, & adulteri
ejus, Cn. Domitius, Vibius Marſus, L. Arruntius. De clari-
tudine Domitii ſuprà memoravi [2]: Marſus quoque vetuſtis
honoribus, & inluſtris ſtudiis erat. Sed « teſtium interroga-
»tioni, tormentis ſervorum Macronem præſediſſe », com-
mentarii ad ſenatum miſſi ferebant; nullæque in eos Impera-
toris literæ, ſuſpicionem dabant, invalido ac fortaſſe ignaro,
ficta pleraque, ob inimicitias Macronis notas in Arruntium.

XLVIII. IGITUR Domitius defenſionem meditans, Marſus
tamquam inediam deſtinaviſſet, produxêre vitam. Arruntius [3],
cunctationem & moras ſuadentibus amicis, « Non eadem
»omnibus decora », reſpondit: « ſibi ſatis ætatis: neque aliud
»pænitendum, quàm quòd, inter ludibria & pericula, anxiam
»ſenectam toleraviſſet, diu Sejano, nunc Macroni, ſemper
»alicui potentium inviſus; non culpâ, ſed ut flagitiorum im-
»patiens. Sanè paucos & ſupremos Principis dies poſſe vitari;
»quemadmodum evaſurum imminentis [4] juventam? An cùm
»Tiberius, poſt tantam rerum experientiam, vi dominationis
»convulſus & mutatus ſit, C. Cæſarem, vix finitâ pueritiâ,
»ignarum omnium, aut peſſimis innutritum, meliora capeſſi-
»turum, Macrone duce? qui, ut deterior, ad opprimendum
»Sejanum delectus, plura per ſcelera rempublicam conflicta-
»viſſet. Proſpectare jam ſe acrius ſervitium, eóque fugere
»ſimul acta & inſtantia [5] ». Hæc vatis in modum dictitans,
venas reſolvit [6]. Documento ſequentia erunt, bene Arruntium

[1] SATRIO SECUNDO] Olim Sejani cliente, poſtea everſore & conjurationis indice. Annal. IV, 34. VI, 8. Vide & ſupplementum libri V, 32.

[2] SUPRA MEMORAVI] Annal. IV, 75.

[3] ARRUNTIUS] L. Arruntius ab Auguſto laudatus Annal. I, 13.

[4] IMMINENTIS] Caii Caligulæ.

[5] ACTA ET INSTANTIA] Acta, quæ odit; inſtantia, quæ metuit.

[6] VENAS RESOLVIT] Exſtat adhuc ejus monumentum cum inſcriptione, in viâ Præneſtinâ. Ficoroni, *Roma Antica*, I, 17.

morte uſum. Albucilla inrito ictu a ſemet vulnerata, juſſu ſenatûs in carcerem fertur. Stuprorum ejus miniſtri, « Carſidius »Sacerdos [1], prætorius, ut in inſulam deportaretur; Pontius »Fregellanus amitteret ordinem Senatorium: & eædem pœnæ »in Lælium Balbum » decernuntur: id quidem a lætantibus, quia Balbus truci eloquentiâ habebatur, promptus adversùm inſontes. A. U. C. 790. J. C. 37.

XLIX. Iisdem diebus Sex. Papinius [2] conſulari familiâ, repentinum & informem exitum delegit, jacto in præceps corpore: cauſa ad matrem referebatur, quæ pridem repudiata [3], adſentationibus atque luxu perpuliſſet juvenem ad ea, quorum effugium non niſi morte inveniret. Igitur accuſata in ſenatu, quamquam genua patrum advolveretur, « luctumque commu»nem [4], & magis imbecillum tali ſuper caſu feminarum ani»mum », aliaque in eumdem dolorem mæſta, & miſeranda diu ferret, Urbe tamen in decem annos prohibita eſt, donec minor filius lubricum juventæ exiret.

L. Jam Tiberium corpus, jam vires, nondum diſſimulatio [5] deſerebat. Idem animi rigor: ſermone ac vultu intentus, quæſitâ interdum comitate, quamvis manifeſtam defectionem [6] tegebat: mutatiſque ſæpius locis, tandem apud promontorium Miſeni [7] conſedit, in villâ, cui L. Lucullus [8] quondam dominus: illic eum adpropinquare ſupremis, tali modo compertum. Erat medicus arte inſignis, nomine Charicles, non quidem regere valetudines Principis ſolitus, conſilii tamen copiam

[1] Sacerdos] Nomen proprium, non verò dignitas.

[2] Sex. Papinius] De ejus conſulatu ſuprà cap. 40.

[3] Pridem repudiata] Repudiata a filio, cùm thalamum ejus nefariè invaderet.

[4] Luctumque communem] Luctumque in filii morte parentibus omnibus communem, & graviorem adhuc in feminis propter minorem animi firmitudinem.

[5] Nondum dissimulatio] Tacit. Annal. IV, 71. *Nullam æquè Tiberius ex virtutibus ſuis, quàm diſſimulationem* dilexit; nullam diutiùs retinuit.

[6] Manifestam defectionem] Defectionem virium corporis, quamvis manifeſtam, tegebat.

[7] Promontorium Miseni] Nunc *capo di Miſeno*, in Campaniâ ac ſinu Puteolano.

[8] L. Lucullus] Olim C. Marii villa, quam L. Lucullus emit quingentis millibus ac ducentis denariis, monetæ Gallicæ libris 389218, Plutarch. in Mario. pag. 425. Exſtant adhuc ejus rudera prope Miſeni promontorium.

præbere. Is velut propria ad negotia digrediens, & per ſpeciem officii manum complexus, pulſum venarum attigit; neque fefellit [1]: nam Tiberius incertum an offenſus, tantóque magis iram premens, « inſtaurari epulas » jubet, diſcumbitque ultra ſolitum; quaſi honori abeuntis amici tribueret. Charicles tamen « labi ſpiritum, nec ultra biduum duraturum » Macroni firmavit: inde cuncta colloquiis inter præſentes, nuntiis apud legatos & exercitus feſtinabantur. XVII. Kal. Aprilis [2], interclusâ animâ, creditus eſt mortalitatem expleviſſe. Et multo gratantum concurſu, ad capienda imperii primordia C. Cæſar egrediebatur: cùm repentè adfertur, «redire Tiberio vocem ac viſus, vocarique qui recreandæ »defectioni cibum adferrent». Pavor hinc in omnes; & ceteri paſſim diſpergi, ſe quiſque mæſtum aut neſcium fingere. Cæſar in ſilentium [3] fixus, a ſummâ ſpe, noviſſima exſpectabat. Macro intrepidus, « opprimi ſenem injectu multæ veſtis » jubet, « diſcedique ab limine ». Sic Tiberius finivit [4], octavo & ſeptuageſimo [5] ætatis anno.

A. U. C. 790. J. C. 37.

LI. PATER ei Nero [6], & utrimque origo gentis Claudiæ, quamquam mater in Liviam, & mox Juliam familiam, adoptionibus tranſierit. Caſus primâ ab infantiâ ancipites: nam proſcriptum patrem exſul ſecutus [7], ubi domum Auguſti privignus introiit, multis æmulis conflictatus eſt, dum Marcellus & Agrippa [8], mox Caius Luciuſque Cæſares, viguêre: etiam frater ejus Druſus [9] proſperiore civium amore erat. Sed maximè

[1] NEQUE FEFELLIT] Tiberium.

[2] XVII. KAL. APRILIS] Die 16. Martii.

[3] CÆSAR IN SILENTIUM] Caius, in ſilentium fixus, a ſummâ ſpe, quâ imperii primordia præceperat, noviſſima, id eſt, mortem citiſſimam, exſpectabat.

[4] SIC TIBERIUS FINIVIT] Alii, ut mos eſt, de Tiberii morte vulgati rumores, quos memorat Suetonius in Tiber. LXXIII. rumuſculorum, quàm veritatis ſtudioſior.

[5] OCTAVO ET SEPTUAGESIMO] Vide notas & emendationes ad Annal. VI, 50.

[6] PATER EI NERO] Tiberius Claudius Nero. Vide ſtemma Cæſarum, num. 67. Mater Livia, ſtem. Cæſar. num. 66. De eâ multa Annal. V, 1.

[7] EXSUL SECUTUS] In Siciliam. Velleius Patercul. II, 75.

[8] MARCELLUS ET AGRIPPA] De Marcello, Agrippâ, Caio & Lucio dictum ſuprà Annal. I, 3. & in ſtemmate Cæſarum, num. 17, 47, 48 & 49.

[9] FRATER EJUS DRUSUS] Germanici pater. Vide ſtemma Cæſarum, num. 79.

in lubrico egit, acceptâ in matrimonium Juliâ: impudicitiam uxoris tolerans, aut declinans. Dein Rhodo regreſſus, vacuos Principis [1] penates duodecim annis, mox rei Romanæ arbitrium [2] tribus ferme & viginti obtinuit. Morum quoque tempora illi diverſa: egregium vitâ famâque quoad privatus [3], vel in imperiis ſub Auguſto fuit: occultum ac ſubdolum fingendis virtutibus, donec Germanicus ac Druſus [4] ſuperfuêre. Idem inter bona malaque mixtus, incolumi matre [5]: inteſtabilis [6] ſævitiâ, ſed obtectis libidinibus, dum Sejanum dilexit, timuitve: poſtremò in ſcelera ſimul [7] ac dedecora prorupit, poſtquam, remoto pudore & metu, ſuo tantùm ingenio utebatur.

A. U. C. 790. J. C. 37.

[1] VACUOS PRINCIPIS] Vacuos Auguſti penates, Caio & Lucio Cæſaribus defunctis, exſule Poſtumo Agrippâ.

[2] REI ROMANÆ ARBITRIUM] Verè & eleganter dictum. Libertatem Romanam armis labefecerat Cæſar; luxu corruperat Auguſtus; diſſimulatione oppreſſit Tiberius, Romani imperii & artis politicæ conditor: quo melior Princeps haberi facilè poteſt, callidior vix poteſt excogitari. Cæſarem animo, Auguſtum ingenio expreſſurus, niſi certiorem dominationis viam reperiſſet: virtutes ac vitia ita attemperans, ut in eo nec virtutes vitiis, nec vitia virtutibus imminuerentur. Τιβέριος μὲν δὴ πλείσας μὲν ἀρετὰς, πλείσας δὲ κακίας ἔχων, καὶ ἑκατέραις αὐταῖς, ὡς καὶ μόναις, κεχρημένος, Dio LVIII. pag. 639.

[3] QUOAD PRIVATUS] Hæc verè & elegantiſſimè laudavit Velleius II, 103. 106. 114. In principatu geſta, ſæpe mendax, ſæpius adulator exaggerat, II, 126 & 127.

[4] AC DRUSUS] Tiberii filius. Vide ſtemma Cæſarum, num. 70.

[5] INCOLUMI MATRE] Liviâ.

[6] INTESTABILIS] Sævitiâ deteſtabilis. De hoc verbo jam ſuprà cap. 40.

[7] IN SCELERA SIMUL] In ſcelera cædibus, in dedecora impudicitiis prorupit.

BREVIARIUM
SUPPLEMENTI
LIBRI QUINTI ANNALIUM.

I. *JULIA AUGUSTA moritur.* II. *Ex eo gravior Tiberii dominatio; audacior Sejani ambitio. Agrippina & Nero accusantur.* VI. *Inauspicatæ Drusi & Æmiliæ Lepidæ nuptiæ.* VII. *Accusationum facilitas simul & atrocitas.* VIII. *Mors Jesu Christi & prodigia.* X. *Agrippina in insulam Pandatariam, Nero in Pontiam deportati.* XIII. *Drusus in imâ palatii parte claditur.* XV. *Sejanus, successu scelerum superbus, insolescit: adversùs eum Tiberii artes. Ob ejus amicitiam Asinius Gallus pervertitur.* XXIII. *Velleius Paterculus scriptor & adulator.* XXIV. *Sejanus honoribus mactatur.* XXVI. *Geminius Rufus & Publia Prisca mortem voluntariam oppetunt.* XXVII. *Urbs in Sejani venerationem intenta: Tiberius ejus in ruinam intentior.* XXX. *Caius imperii heres ostentatur. Nero interficitur.* XXXII. *Sejanus, inritâ spe amens, conjurationem machinatur. Tiberius, eam ab Antoniâ edoctus, Macronem deligit, qui Sejanum opprimat. Perit Sejanus, ruinâ, quàm*

fortunâ insignitior. XLIII. *Ejus in filium & avunculum sævitium. Visâ filii cæde, Apicata ad scelerum Sejani & Liviæ confessionem evicta.* XLIV. *Livia fame enecta.* XLV. *In omnes Sejani asseclas advertitur.* L. *Pseudo-Drusus apud Cycladas visus.* LI. *Consulum discordia.*

Hæc triennio gesta.

A. U. C.	J. C.		
DCCLXXXII.	29.	*Coss.*	L. RUBELLIO Gemino, C. FUFIO Gemino.
DCCLXXXIII.	30.	*Coss.*	M. VINICIO, L. CASSIO Longino.
DCCLXXXIV.	31.	*Coss.*	TIBERIO Augusto V, L. ÆLIO Sejano.

SUPPLEMENTUM

SUPPLEMENTUM
LIBRI QUINTI
ANNALIUM.

Auctore GABRIELE BROTIER.

RUBELLIO & Fufio conſulibus [1], quorum utrique Geminus cognomentum erat, Julia Auguſta mortem obiit, ætate extremâ, nobilitatis per Claudiam familiam, & adoptione Liviorum Juliorumque clariſſimæ. Primum ei matrimonium & liberi fuêre, cum Tiberio Nerone, qui bello Peruſino profugus, pace inter Sex. Pompeium ac triumviros pactâ, in Urbem rediit. Exin Cæſar, cupidine formæ, aufert marito, incertum an invitam, adeò properus, ut ne ſpatio quidem ad enitendum dato, penatibus ſuis gravidam induxerit. Nullam poſthac ſubolem edidit. Sed ſanguini Auguſti per conjunctionem Agrippinæ & Germanici adnexa, communes pronepotes habuit: ſanctitate domûs priſcum ad morem, comis ultrà quàm antiquis feminis probatum, mater impotens, uxor facilis, & cum artibus mariti, ſimulatione filii, bene compoſita. Funus ejus modicum, teſtamentum diu inritum fuit: laudata eſt pro roſtris a C. Cæſare pronepote, qui mox rerum potitus eſt.

A. U. C. 782. J. C. 29.

[1] RUBELLIO ET FUFIO coss.] Ad majorem hiſtoriæ lucem quinque priora C. Cornelii Taciti capita hîc repræſentaſſe haud erit inutile. Ea ſuo loco notis illuſtravimus, quas iterum edere ſupervacaneum foret, & ingratum.

A. U. C. 782. J. C. 29.

II. At Tiberius, quòd ſupremis in matrem officiis defuiſſet, nihil mutatâ amœnitate vitæ, « magnitudinem ne- » gotiorum » per literas excuſavit : honoreſque memoriæ ejus ab ſenatu largè decretos, quaſi per modeſtiam imminuit, paucis admodum receptis, & addito, « ne cæleſtis religio decerne- » retur ; ſic ipſam maluiſſe ». Quin & parte ejuſdem epiſtolæ increpuit « amicitias muliebres », Fufium conſulem obliquè perſtringens : is gratiâ Auguſtæ floruerat, aptus alliciendis feminarum animis, dicax idem, & Tiberium acerbis facetiis inridere ſolitus : quarum apud præpotentes in longum me- moria eſt.

III. Ceterum ex eo prærupta jam & urgens dominatio : nam incolumi Auguſtâ, erat adhuc perfugium ; quia Tiberio inveteratum erga matrem obſequium, neque Sejanus audebat auctoritati parentis anteire. Tunc velut frenis exſoluti proru- perunt : miſſæque in Agrippinam ac Neronem literæ, quas pridem adlatas, & cohibitas ab Auguſtâ, credidit vulgus : haud enim multùm poſt mortem ejus recitatæ ſunt. Verba inerant quæſitâ aſperitate : ſed non arma, non rerum novarum ſtu- dium ; « amores juvenum, & impudicitiam » nepoti objecta- bat : in nurum ne id quidem confingere auſus, « adrogantiam » oris & contumacem animum » incuſavit, magno ſenatûs pavore ac ſilentio : donec pauci, quîs nulla ex honeſto ſpes, & publica mala ſingulis in occaſionem gratiæ trahuntur, « ut » referretur » poſtulavêre, promptiſſimo Cottâ Meſſalino cum atroci ſententiâ : ſed aliis a primoribus, maximéque a magi- ſtratibus, trepidabatur : quippe Tiberius, etſi infensè invectus, cetera ambigua reliquerat.

IV. Fuit in ſenatu Junius Ruſticus, componendis pa- trum actis delectus a Cæſare, eóque meditationes ejus intro- ſpicere creditus : is fatali quodam motu (neque enim antè ſpe- cimen conſtantiæ dederat) ſeu pravâ ſolertiâ, dum, immi- nentium oblitus, incerta pavet, inſerere ſe dubitantibus, ac monere conſules « ne relationem inciperent » : diſſerebatque, « brevibus momentis ſumma verti poſſe, quandoque Germanici

»ſtirpem, ubi ſpatium pœnitentiæ ſenis, reſurgere». Simul populus effigies Agrippinæ ac Neronis gerens, circumſiſtit curiam, feſtiſque in Cæſarem ominibus, « falſas literas, & »Principe invito, exitium domui ejus intendi », clamitat: ita nihil triſte illo die patratum. Ferebantur etiam ſub nominibus conſularium fictæ in Sejanum ſententiæ, exercentibus pleriſque per occultum, atque eò procaciùs, libidinem ingeniorum: unde illi ira violentior, & materies criminandi, « ſpretum dolorem »Principis ab ſenatu; deſciviſſe populum; audiri jam & legi »novas conciones, nova patrum conſulta: quid reliquum, »niſi ut caperent ferrum? & quorum imagines pro vexillis »ſecuti forent, duces imperatoreſque deligerent ». A. U. C. 782. J. C. 29.

V. IGITUR Cæſar, repetitis adversùm nepotem & nurum probris, increpitâque per edictum plebe, queſtus apud patres, « quòd fraude unius ſenatoris imperatoria majeſtas eluſa »publicè foret, integra tamen ſibi cuncta » poſtulavit: nec ultrà deliberatum, quominus, non quidem extrema decernerent, id enim vetitum, ſed « paratos ad ultionem vi Principis »impediri »teſtarentur: olim ad ſervitutem proni [1], nunc projecti.

VI. SEJANUS, hac Principis & ſenatûs inclinatione factus audacior, niſi tamen inteſtinis diſcordiis graſſaretur, ſemper invalidus, ad atrociora adſpirabat. Caſus, an conſilium, eaſdem adversùm Germanici ſtirpem, quibus ipſum Tiberii ſanguinem fuerat adgreſſus, artes obtulit. Druſus enim, L. Othonis filiæ quondam pactus [2], uxorem accepit Æmiliam Lepidam [3], generis nobilitate inſignem, ingenii pravitate fœdam, marito diſcordem, Cæſaris odio, Sejani ambitione exitiabiliorem.

VII. IN TANTA regnatricis domûs confuſione, non deferbuit publica accuſandi rabies: acriùs etiam exarſit. Princeps, naturâ immitis, &, defunctâ matre, truculentus, ut

[1] OLIM AD SERVITUTEM PRONI] C. Cornelii Taciti Annales ſupplere aggredior. Opus arduum: quod utinam quantâ cum hiſtoriæ neceſſitate, tantâ cum laude exſequar.

[2] L. OTHONIS FILIÆ QUONDAM PACTUS] Sueton. in Oth. I. Lucius Otho *tulit & filiam, quam nondum nubilem Druſo, Germanici filio, deſpondit.*

[3] ÆMILIAM LEPIDAM] Ejus flagitia & mortem memorat Tacitus, Annal. VI, 40. Vide ſtemma Cæſarum, n. 84.

A. U. C. 782. J. C. 29.

sævitiam diu coërcitam exereret, omnes Juliæ amicitias [1] & familiaritates adflixit ; eique intimum equestris ordinis virum, quò pœnæ infamiâ diuturniorem terrorem faceret, ceteroſque, quæ imminerent, doceret, in antliam condemnavit. Violentior quoque Sejani, dicteriis fictisque ſententiis inluſi, ira ; præmiis inritata veſtigatorum & accuſatorum aviditas, præclaros quoſque & in civitate præſtantes corripuit, civilique bello graviùs confecit. Excipiebatur lætantium riſus, querentium dolor, jocantium ſimplicitas [2], ipſe ebriorum ſermo. Nihil erat tutum : omnis ſæviendi placebat occaſio : unuſque reorum omnium eventus, aut mors propera, aut turpe ſupplicium.

VIII. Cum Romana civitas in ſuî internecionem ita fureret, ſcelus unum, ſed in plura ſcelera & portentoſa mala erupturum, patravêre Hieroſolyma [3]. Pontius Pilatus [4], quem Cæſar Judææ procuratorem fecerat, non vecors, imbellis tamen, Jeſum Chriſtum [5], novæ religionis auctorem, a Judæis

[1] Omnes Juliæ amicitias] Sueton. in Tiber. L I. *Teſtamentum quoque ejus pro irrito habuit, omneſque amicitias & familiaritates, etiam quibus ea funeris curam moriens demandarat, intra breve tempus afflixit : uno ex his equeſtris ordinis viro & in antliam condemnato.*

[2] Jocantium simplicitas] Senec. de Benefic. III, 26. *Sub Tiberio Cæſare fuit accuſandi frequens & pæne publica rabies, quæ omni civili bello graviùs togatam civitatem confecit. Excipiebatur ebriorum ſermo, ſimplicitas jocantium : nihil erat tutum : omnis ſæviendi placebat occaſio. Nec jam reorum exſpectabatur eventus, cùm eſſet unus.*

[3] Patravere Hierosolyma] Mortem Jeſu Chriſti paucis memoratam Annal. XV, 44. fortè in hac Annalium parte omiſerat Tacitus. At Chriſtianum ſcriptorem puderet id ſilere, quo nihil majus peperêre ſæcula, & in quo ſalus noſtra, ſpes, amor & gloria.

[4] Pontius Pilatus] Joſeph. Antiq. Jud. XVIII, 2. Πόντιος δὲ Πιλάτος διάδοχος αὐτῷ, Γράτῳ, ἦκεν, *Pontius Pilatus Grato ſucceſſit.*

[5] Jesum Christum] Licèt ex D. Lucâ III, 1. & Antiochenorum nummis Jeſus Chriſtus non XV, ſed XIX Tiberii anno mortuus eſſe videatur; cùm tamen veteres omnes ſcriptores in priore ſententiâ conſentiant, ab iis in vetere ſcriptore ſupplendo diſcedere nefas duxi. Ne autem omnes appellem, ſit ſatis laudaſſe Lactantium, Divin. Inſtit. IV, 10. *Exinde Tetrarchas habuerunt* Judæi *uſque ad Herodem, qui fuit ſub imperio Tiberii Cæſaris; cujus anno quinto decimo, id eſt, duobus Geminis conſulibus, ante diem decimam Calendarum Aprilium Judæi Chriſtum cruci affixerunt :* & Tertullianum adversùs Judæos VIII. *Paſſio hujus exterminii intra tempora ſeptuagintæ hebdomadum perfecta, ſub Tiberio Cæſare, coſſ. Rubellio Gemino, & Fuſio*, corrige *Fuſio, Gemino, menſe Martio, temporibus Paſchæ, die* VIII. *Kal. April.* Eadem fuit Julii Africani, Clementis Alexandrini, Hieronymi, Auguſtini aliorumque veterum & eruditorum Patrum ſententia. In faſtis quoque conſularibus duobus Geminis coſſ. Chriſtus paſſus eſſe dicitur. Ergo ſaltem quadriennio

pervicaciùs accuſatum, nullius criminis compertum, morte adfecit. Diffiſſa ſaxa, concuſſa terra, ſol caſſus lumine [1], ejus cædem ulciſci & innocentiam teſtari viſa: ipſe, effracto ſepulchro, adſtantibus cuſtodibus, redivivus ac integer egreſſus, magnum fuit numinis argumentum; Tiberiumque omnibus intentum advertit [2], religionem non infixit. A. U. C. 782. J. C. 29.

IX. Princeps, in pacis curas fixus, inturbidum fovebat imperium. Idque majore felicitate incertum an induſtriâ, adſecutus, ut dum Urbem luctu fatigaret, provincias diffusâ in omnes terrarum orbis partes tranquillitate recrearet [3]; præmiorum parcus, injuriarum vindex acerrimus, præcellentis virtutis rarò invidus, ſemper metuens: ducibus magiſtratibuſque uſus non optimis, ſed bonis, a quibus ſibi minor gloriæ, at major dominationis ſpes.

ante vulgarem æram erat natus: quod fatentur eruditi ferme omnes, duce Joſepho, qui, Antiq. Jud. XVII, 8 & 11. Herodem quadriennio ante vulgarem æram mortuum narrat.

[1] Sol cassus lumine] Non modò Chriſtianorum, ſed ipſius populi Romani acta, prodigia in Chriſti morte patrata teſtabantur. Inde Tertullianus, Apologetic. XXI. *Eodem momento dies, medium orbem ſignante ſole, ſubducta eſt... eum mundi caſum in archivis veſtris habetis...* & cùm varia mortis ac reſurrectionis Chriſti miracula recenſuiſſet, addit: *ea omnia ſuper Chriſto Pilatus, & ipſe jam pro ſuâ conſcientiâ Chriſtianus, Cæſari tunc Tiberio nuntiavit.* Martyr quoque Lucianus apud Rufin. Hiſt. Eccl. IX, 6. *Requirite in annalibus veſtris, invenietis temporibus Pilati, Chriſto patiente, fugato ſole, interruptum tenebris diem.* Olim fuiſſe vera Pilati acta, poſtea, circa Maximini tempora, alia, adversùm Chriſtum probroſa, eſſe conficta norunt viri omnes eruditi. Moſes Chorenenſis, Hiſt. Armeniac. II, 30. literas Abgari ad Tiberium, Tiberii ad Abgarum, de morte Chriſti, & prodigiis, quæ in eâ evenêre, recitat; & in Edeſſeno tabulario aſſervari affirmat. Utinam penes ſcriptorem plus foret auctoritatis!

[2] Tiberiumque omnibus intentum advertit] Teſte enim Tertulliano Apologet. V. *Tiberius, cujus tempore nomen Chriſtianum in ſæculum intravit, annuntiata ſibi ex Syriâ Palæſtinâ, quæ illic veritatem iſtius divinitatis revelarant, detulit ad ſenatum cum prærogativâ ſuffragii ſui. Senatus, quia non ipſe probaverat, reſpuit. Cæſar in ſententiâ manſit, comminatus periculum accuſatoribus Chriſtianorum.* Senatum ac præcipuè Sejanum contradixiſſe ne ex Tiberii relatione *Chriſtus Deus haberetur* teſtatur Oroſius VII, 4. At, ut egregiè obſervat Euſebius Hiſt. Eccleſ. II, 2. Τῇ δ' ἀληθείᾳ, ὅτι μὴ δὲ τῆς ἐξ ἀνθρώπων ἐπιχρίσεώς τε καὶ συναίσεως, ἡ σωτήριος τοῦ θείου κηρύγματος ἐδεῖτο διδασκαλία, *id verè contigit quòd ſalutaris divinæ doctrinæ prædicatio auctoritate & auxilio hominum minimè indigeret.* Eadem pro more ſuo fuſiùs eloquentiúſque proſequitur D. Chryſoſtomus, Homil. XXVI. in Ep. II. ad Corinth. Tertulliani verò auctoritatem hac in re meritò adſeruit eruditus Pearſon, Lectiones in Acta Apoſtolor. Lect. IV, 15. *Nihil igitur eſt quod in hac hiſtoriâ refelli poſſit. Et cùm Tertullianus adeò gravis, adeò antiquus auctor, adeò rerum Romanarum peritus fuerit, tutius multò eſt iſtam Tiberii ad ſenatum de divinitate Chriſti relationem amplecti.*

[3] Tranquillitate recrearet] Velleius II, 126. *Quando pax lætior? Diffuſa in Orientis Occidentiſque tractus, &*

A. U. C. 783. J. C. 30.

X. M. VINICIO & L. Caſſio conſulibus [1], Tiberius, atrox odii, tandem in Agrippinæ & nepotum pœnas duravit. Adſeverabat Sejanus, « impunitate gliſcere reorum animos, »non jam verbis, ſed factis pudendiſque libidinibus graſſari: »patres, milites corrumpi: Neronem Principem oſtentari; »Tiberium Capreis, Agrippinam Romæ dominari ». Cæſar, iræ non retinens, ubi dominationis anceps, duces, exercitus firmat, ad ſenatum ſcribit, « doloribus animum ſuum lacerari [2], »abſtruſo pectus flagrare incendio: ſe ex nuru, ex nepote »dolere, indignari, erubeſcere: deos, imperii cuſtodes, obte»ſtari, ut in majeſtatis reos, meritas, & a patribus negatas, »pœnas immittant ».

XI. TERRITI ſenatores, mala ſibi imminentia deprecentur, an in Agrippinæ & Neronis cædem ruant dubii, paventes conſultant, & atroci ſenatuſconſulto in eorum damnationem [3] conſpirant; inito tamen conſilio, « ſuſpenſis & ambiguis »literis pertentandum Principem. Se ejus doloribus anxios, »periculis exanimos, ſcelera exhorreſcere: ad ultionem para»tiſſimos, non retardari niſi Principis juſſu, qui integra ſibi »cuncta poſtulavit, & imperatoriæ majeſtatis dignitate, quæ »non feſtinatis, ſed lentis ſuppliciis vindicatur. In Cæſaris »diſcrimine non modo reorum pœnâ, at retectis & oppreſſis »eorum conſiliis, conſulendum ».

XII. TIBERIUS, his literis obſequii patrum certus, centuriones mittit, qui Agrippinam [4] in Pandatariam inſulam [5],

quidquid meridiano aut ſeptemtrione finitur, pax auguſta per omnes terrarum orbis angulos a latrociniorum metu ſervat immunes. Inde nummus Tiberii, cuſus, ut videtur, Corinthi, PACE AVG. PERP. *pace Auguſti perpetuâ:* ara in coronâ querceâ.

[1] L. CASSIO coss.] M. Vinicius & L. Caſſius Longinus conſules fuêre anno Urbis conditæ DCCLXXXIII. Jeſu Chriſti 30. Tiberio acceptiſſimi, duas Germanici filias uxores accêpere; Druſillam Caſſius Longinus, Juliam Vinicius. Vide ſtemma Cæſarum, num. 95., 96, 97 & 99.

[2] DOLORIBUS ANIMUM LACERARI] Velleius II, 130. *Abſtruſo, quod miſerrimum eſt, pectus ejus flagravit incendio, quod ex nuru, quod ex nepote dolere, indignari, erubeſcere, coactus eſt.*

[3] IN EORUM DAMNATIONEM] Quam memorat Suetonius in Tiber. LXIV.

[4] CENTURIONES MITTIT, QUI AGRIPPINAM] Sueton. in Tiber. LIII. *Noviſſimè calumniatus* Agrippinam, *Pandatariam relegavit: convitiantique oculum per centurionem verberibus excuſſit.*

[5] IN PANDATARIAM INSULAM] In

Neronem in Ponţiam [1], catenatos projiciant [2]. Accuſationum fama, pœnæ celeritas, populum in ſubitis incertum, in adverſis pavidum, percellit. Agrippina, ſuî conſcia, injuriæ impatiens, trahenti obnititur, in Principis convitia erumpit, exuere ferociam, & ſævienti fortunæ ſubmittere animum neſcia: centurio, ad acerbiſſima ſecretò exſtimulatus, os ejus verberat, oculum excutit, tantâque audaciâ accuſationibus fidem, animis terrorem addit. Malorum invicta, fortunâ major, ipsâ vulneris indignitate lætatur Agrippina, gnara vel in ſceleribus modum eſſe, potentiamque Sejani, in inſanas atrocitates effrenam, eſſe ruinæ proximam. A. U. C. 783. J. C. 30.

XIII. At ille, ſucceſſu ſcelerum ſuperbus, Druſum adgreditur: eumque ut pervertat, Æmiliam Lepidam [3] ſtupris ſibi inligatam, adfinitatis & dominationis ſpe ad fœdas accuſatricis partes excitat. Femina, quantò in libidinem projectior, tantò audacior, adit Principem; plurimis in Agrippinam, in Neronem criminationibus, vetera odia, recentes iras inflammat: tum iiſdem ſceleribus Druſum innectit; ætate tamen imparem, ſibique junctum thalamo paullulum excuſat, ut magis urgeat. Indefenſus juvenis ſtatim in Urbem amovetur.

XIV. Satis Principi, non ſatis Sejano conſultum: animum injuriâ exacerbatum, Tiberii pœnitentiam metuit;

Puteolano ſinu Pandataria, nunc *l'iſle Sainte-Marie*. Pontia, nunc *Ponza*.

[1] Neronem in Pontiam] Sueton. in Tiber. LIV. *Patefactâ interiore animi ſui notâ, omnium criminatoribus obnoxios* Neronem & Druſum *reddidit: variâque fraude inductos, ut & concitarentur ad conviria, & concitati perderentur, accuſavit per literas, amariſſimè congeſtis etiam probris, & judicatos hoſtes fame necavit: Neronem in inſulâ Pontiâ, Druſum in imâ parte palatii.*

[2] Catenatos projiciant] Sueton. in Tiber. LXIV. *Nurum ac nepotes numquam aliter poſt damnationem, quàm catenatos, obſitâque lectîcâ, loco movit: prohibitis per militem obviis ac viatoribus reſpicere uſquam vel conſiſtere.*

[3] Æmiliam Lepidam, stupris sibi inligatam] Dio LVIII. pag. 623. Ὁ δὲ Σηϊανὸς καὶ τὸν Δρῦσον διέβαλλε διὰ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ. Πάσας γὰρ, ὡς εἰπεῖν, τὰς τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν γαμετὰς μοιχεύων, τά τε λεγόμενα ἢ καὶ πραττόμενα ὑπ' ἐκείνων ἐμάνθανε, καὶ προσέτι καὶ συνεργὸς σφᾶς ὡς καὶ γαμηθησομένας οἱ ἐποιεῖτο. *Sejanus verò & Druſum per uxorem ejus calumniatus eſt. Omnes enim propemodum matronas illuſtrium virorum ſtupro cognitas habebat, quarum ope a conjugibus dicta factaque reſciſceret: quinetiam ad conſiliorum ſocietatem, velut ſibi nupturas, pellexerat.* De Druſo & Æmiliâ Lepidâ vide ſtemma Cæſarum, num. 83 & 84.

duoque imperii munimenta [1] ſupereſſe invidet. Caſſium Longinum [2], conſulem, venali magiſtratu ſordidum, ad novam Druſi accuſationem ſubornat. « Juvenem, pœnâ ferociorem, res »novas moliri, & malevolorum civium gratiam populari ambitu aucupari », ad ſenatum retulit, Cæſarique ſcripſit conſul. »Nepotem, mitiore pœnâ indignum, in imâ palatii parte [3] »claudi; acri cuſtodiâ cingi: omniaque ejus facta & dicta excipi, »deſcribi, ſibique mitti », a Principe reſcriptum.

A. U. C. 783. J. C. 30.

XV. Imperatoriam dignitatem ſenili capite [4], & imbelli juventâ ſubnixam, tandem in ſe totam inclinare Sejanus eò effuſiùs gaudebat, quòd ſpes ſuas certus ipſe paſceret, ſecurus ſeneſceret Tiberius. Ut ſuſpicacem ejus animum magis adhuc obfirmet, « ſapientiâ Principis oppreſſam ambitionem, »dominationem adſertam, firmatam hereditatem, perennem »imperii tranquillitatem », ei gratulatur. Cæſar, laudibus ſpernendis validus, ingenii tamen & dominationis commendationem lætus excepit; maximâque parte in Sejanum ceſſit, dictitans, « ſe ejus vigilantiâ defendi [5], conſiliis juvari, recreari »obſequiis: in illo præcipuum eſſe imperii levamentum, ſe»nectæ ſuæ præſidium ». Verbis honores addit, ut, qui uſu neceſſarius, dignitate emineat.

XVI. Tum ruere omnes in Sejani venerationem: legationibus, gratulationibus [6], votis ſtudia oſtentat ſenatus, equeſter ordo, populus Romanus, plebs ipſa, novarum rerum intemperans. In foro, in templis, in privatis ædibus, ponuntur ejus ſtatuæ: paſſim fumant altaria: dies ejus natalis celebratur: per Tiberii ac Sejani fortunam juratur: Princeps & amicus

[1] Duoque imperii munimenta] Druſum & Caium.

[2] Caſſium Longinum] Dio loc. cit. Ἐπεὶ δὲ ὁ Τιβέριος ἁπλῶς τὸν Δρῦσον ἐς τὴν Ῥώμην ἔπεμψεν, ὁ Σηϊανὸς δείσας μὴ μεταβάληται, ἔπεισε τὸν Κάσσιον χρηματίσαι τι κατ' αὐτοῦ. *Poſtquam Tiberius Druſum ſimpliciter Romam miſit, veritus Sejanus, ne ſententiam mutaret, Caſſio perſuaſit ut de Druſo ad ſenatum referret.*

[3] In ima palatii parte] Sueton. in Tiber. LIV. Tacit. Annal. VI, 24.

[4] Senili capite] *Senili capite* Tiberii, *imbelli juventâ* Caii Caligulæ.

[5] Se ejus vigilantia defendi] Hæc omnia indicat Velleius II, 126 & 127. Tum maximè *in* Sejani *virtutum æſtimatione judicia civitatis cum judiciis Principis certavêre.*

[6] Legationibus, gratulationibus] De hac Sejani veneratione plurima habet Dio LVIII. pag. 623 & 624.

Principis

Principis diis commendantur, honoribus æquales, appellatione vix diſpares. A. U. C. 783. J. C. 30.

XVII. ADBLANDIENTIS fortunæ magna acceſſêre ſubſidia, Aſinius Gallus & Lentulus Gætulicus. Ille, patre & uxore [1] incertum an ſobole clarior, Sejanum ſectari, patrum obſequia adpromittere, tantò acriùs quòd ob cauſas ſuprà memoratas [2] Tiberio eſſet inviſus. Hic, legionum ſuperioris Germaniæ legatus, Sejani adfinitatem ambire [3]; ipſo Principe conſcio, obtinere, & exercitus, in quorum cognomentum adſciſcebantur imperatores [4], pignus præmiumque adfinitatis, oſtentare. Numquam ſummæ rei propior fuit Sejanus: at quò altior, eò magis in lubrico; eniti valuit, aſſequi non potuit. Cùm callidum Tiberii ingenium haud aliàs magis innotuerit [5], nihilque ad memoriam, ad exemplum inluſtrius habeant Annales, id diligentiùs exſequar.

XVIII. TIBERIUS, graveſcente ætate, libidinum immodicus, principatûs tamen minimè incurioſus, ipſis etiam vitiis ad occulenda conſilia tutandamque dominationem utebatur. Specie quidem iners ſummam rerum Sejano permittebat, ſed numquam fuit oculatior, ut virum introſpiceret, quem ſocium dignitatis volebat, everſorem verebatur. Inclinatum ad ſuſpicionem animum advertit Gætulici adfinitas, firmavit Aſinii ſtudium: & arte plurimâ, ipſa timoris cauſa in diu meditatam Aſinii ruinam ceſſit; ita tamen, ut fides, ſi Sejano ineſſet, creſceret, perfidia, ſi qua foret, retardaretur.

XIX. IGITUR cùm Aſinius Sejanum [6] novis honoribus

[1] PATRE ET UXORE] De patre & uxore ſuprà Annal. I, 12. De ejus quoque ſobole & ſtemmate vide notas & emendationes ad Annal. III, 75.

[2] SUPRA MEMORATAS] Annal. I, 12.

[3] SEJANI ADFINITATEM AMBIRE] Ipſius Tiberii conſilio *Sejani filium generum* deſtinaverat Lentulus Gætulicus, Tacit. Annal. VI, 30. Dio LIX. pag. 657.

[4] ADSCISCEBANTUR IMPERATORES] Hac de re dictum ſuprà Annal. I, 31.

[5] HAUD ALIAS MAGIS INNOTUERIT] Aliter, ſed minimè probabiliter, Tiberio ſæpe iniquiſſimus, Suetonius in Tiber. LXV. *Sejanum res novas molientem, quamvis jam & natalem ejus publicè celebrari, & imagines aureas coli paſſim videret: vix tandem & aſtu magis ac dolo, quàm principali auctoritate ſubvertit.* De his adhuc dicetur infrà cap. 37.

[6] CUM ASINIUS SEJANUM] Hæc fusè narrat Dio LVIII. pag. 622. Ad Dionem ejuſque excerpta haud ſatis attendit Cl. Crévier, cùm ſcripſit, *Hiſtoire des*

A. U. C. 783. J. C. 30.

cumulandum cenſuiſſet, & adnuentibus patribus, Campaniam, ut Cæſarem hac ſuper re conſuleret, eſſet profectus; perlatæ Romam Principis literæ, quibus « turbatorem Aſinium, in Agrippinâ adulterum, ſuo Syriaco [1] malè contentum, & Sejani amicitiam Principi invidentem » accuſat: « eum ſtatim corripi; » conſulum, vel, Principe conſule, prætorum cuſtodiæ tradi » jubet. Patres, gnari apud Cæſarem moras verti in crimen, confeſtim mittunt prætorem, qui Aſinium comprehendat.

XX. Ille ingruentis mali neſcius, & a Principe honorificè exceptus, lætus menſæ intererat, cùm ei nuntiata ſenatûs juſſa: Principis conviva pariter & reus expalluit; jamque, ut liberis conſuleret, extremam neceſſitatem parabat. Tiberius eum, « ſenatûs, Sejani ac Principis gratiæ certum, » ad animi firmitudinem, accuſationemque ſtrenuè repellendam », hortatur. At, cùm Romam vênit, nullâ datâ defenſionis facultate, adempto etiam ſermonis & colloquii uſu, ſpei egenus clauditur, iis tantùm, quibus vix viveret, mori tamen non poſſet, permiſſis. Syriaco, viro diſerto [2], nullius criminis reo, ſed ob Aſinii amicitiam inviſo, ſors lætior, deproperatâ morte, obtigit. Lætum enim interfici in hac gravi ætate, quâ Princeps vitâ ipsâ ſævire cœpit [3], eamque morte triſtiorem facere: numquam ſævior, quàm cùm, ſupplicii parcus, mortem, ultimum malorum levamen, invidit; vitæ uſuram in tormenta convertit.

XXI. Interim Tiberius, in majora intentus, ipſaque Sejani obſequia veritus, omnes pertentandi animos, & dominationem retinendi artes meditari; Sejanum explorare, circumſpectare vultus; dicta, facta, conſilia obſervare. At hominum callidus, eoſque, adverſis cautos, dubiis obſcuros,

Empereurs, Tom. I. p. 551. *Aſinius ayant été député par le ſenat vers l'Empereur, ſans que nous puiſſions dire à quel ſujet.*

[1] Suo Syriaco] Syriacus Aſinii Galli amicus. Dio loc. cit.

[2] Viro diserto] Senec. II. Controv. 9. *Syriacus .... multa diſertè dixit.*

[3] Vita ipsa sævire cœpit] Sueton. in Tiber. LXI. *Mori volentibus vis adhibita vivendi. Nam mortem adeò leve ſupplicium putabat, ut, cùm audiſſet unum e reis, Carvilium nomine, anticipaſſe eam, exclamaverit: Carvilius me evaſit. Et in recognoſcendis cuſtodiis, precanti cuidam pœnæ maturitatem, reſpondit: Nondum tecum in gratiam redii.*

A. U. C. 783. J. C. 30.

prosperis totos patere certus, iis grassatur, ut vel inviolatam ejus fidem aperiat, vel perfidiam prosperitatis mole obruat. Sejanus numquam visus carior; Principis continuus & intimus, ob laboris patientiam, animi vigorem, egregiam modestiam, novis in dies honoribus mactatur: in conscientiâ arcanorum, & reipublicæ capessendæ curâ innectitur: Consul, collegâ Principe [1], designatur: Livia, quondam negata [2], permittitur: omnia principatûs auctoramenta cumulantur, ut principatu certiùs excidat.

XXII. Ipse impar tantis artibus, Cæsarem venerari, Caium spernere [3], spes ostentare, sibi invisos opprimere [4], clientium vota excipere, multa elargiri, plura adpromittere, luxu & otio Principem inumbrare: lætissimo Tiberio, qui malè tectam mentem, & crescentibus honoribus, in certiora indicia citò erupturam introspexerat.

XXIII. Inter hos fortunæ lusus, & suspicacis Principis simulationes, Velleius Paterculus, scriptor elegantis ingenii, sed hominum rudis, laudis & favoris avidus, ingentia populi Romani facta brevi libello complectitur: totque sæculis, tot victoriis partam imperii majestatem, in Tiberio comprehensam, a Sejano sustentatam, exhibet. Adulationem, vel in volucribus verbis infamem, scriptis cum summo nominis sui & historiæ dedecore perennem fecit [5]: fato odioque Sejaniano semper premendus, damnandus semper, sed ob curiosos laudum homines & deformem scriptorum servitutem, paucos ingenii, plurimos adulatoriæ fœditatis imitatores pari cum opprobrio semper habiturus.

[1] Consul, collega Principe] De his Tiberii artibus, honoribusque Sejani, vide Dionem LVIII. pag. 623.

[2] Livia, quondam negata] Olim negatam vidimus suprà Annal. IV, 40. Postea permissam, Annal. V, 6. Vide quoque Annal. VI, 8.

[3] Caium spernere] Nec tantùm spernere, sed etiam Sextium Paconianum, qui ei dolum pararet, deligere, ut dicetur infrà Annal. VI, 3.

[4] Sibi invisos opprimere] Hos inter oppressus videtur Curtius Atticus, de quo infrà Annal. VI, 10.

[5] Perennem fecit] Fœda hæc adulatio se passim toto libello prodit, ac maximè libro II. cap. 126 & seqq. De Sejano longè aliter scripturus, si sub finem anni sequentis scripsisset: tum fortè Valerio Maximo convitiorum feracior. De Valerio Maximo vide infrà cap. 39.

A. U. C. 784. J. C. 31.

XXIV. Tiberius Cæsar V [1] & Ælius Sejanus conſulatum acerrimis, ſed diverſiſſimis, utriuſque votis expetitum inîêre; Tiberius Capreis, Sejanus Romæ. Numquam lætior, aut ſplendidior Urbis facies. In conſulem, quem futurum mox dominum ſuſpectabat, intenta, Principis ferme oblita, Sejanum veneratur [2] eò dimiſſiùs quòd novorum hominum facilis offenſio, gratia difficilis, atrox ſuperbia, odium pervicax. Omnes conſulis foribus adſiſtere, ejus libertis ac janitoribus noteſcere, eum aſpicere, ambire, ſalutare, ex ejus adloquio & nutu ingentes ſpes agitare: omnium vocibus, omnium laudibus celebratur; & quem adhuc pudet in hac ſervitii cruditate numinis cultum præſenti offerre, is ad ejus imagines ſine verecundiâ defertur.

XXV. Tanta Urbis ſtudia haud miratus Princeps, ſed cautior, L. Piſonem [3], patre cenſorio nobilem, ob rariſſimum luxûs ac virtutis temperamentum, & nullam inter acerrimas curas occupationis oſtentationem acceptiſſimum, ſecretioriſque imperii in Urbis præfecturâ participem, vigilantiæ admonet: conſulis colloquia, ſenatorum obſequia, equitum vota, populi dicteria, rumores omnes clam anquirit, offenſionum negligens, ut plures futurorum exitiorum cauſas habeat: ipſeque novam obſequiorum materiem addit, miſſis ad ſenatum literis, quibus « Sejani fidem curaſque » commendat; & « eum inſignem

[1] Tiberius Cæsar V.] Tiberius Cæſar V & L. Ælius Sejanus conſulatum inîêre anno Urbis conditæ DCCLXXXIV. Jeſu Chriſti 31. In nummis Bilbilitanorum TI. CAESAR DIVI AVG. F. AVGVSTVS, Tiberii capite laureato. Ex adverſa parte MV. AVGVSTA BILBILIS. TI. CAESARE V. L. AELIO SEJANO. Intra coronam COS. *Municipium Auguſta Bilbilis: Tiberio Cæſare quintum, Lucio Ælio Sejano conſulibus.* Vide Harduinum, Select. Oper. pag. 709. Omnes Tiberii collegas, Quinctilium Varum, Cn. Calpurnium Piſonem, Germanicum, Druſum, Sejanum, violentâ morte periiſſe obſervatum apud Dionem LVII. pag. 616.

[2] Sejanum veneratur] Optimè Dio LVIII. pag. 623. *Ut paucis dicam, Sejanus Imperator, Tiberius quidam inſulæ rector videbatur,* ὥϛε συνελόντι εἰπεῖν, αὐτὸν μὲν, αὐτοκράτορα, τὸν δὲ Τιβέριον, νησίαρχόν τινα εἶναι δοκεῖν.

[3] L. Pisonem] De quo Seneca Ep. 83. *L. Piſo, Urbis cuſtos, ebrius, ex quo ſemel factus eſt, fuit..... officium tamen ſuum, quo tutela Urbis continebatur, diligentiſſimè adminiſtravit...* Huic & Tiberius dedit ſecreta mandata, *proficiſcens in Campaniam cùm multa in Urbe & ſuſpecta relinqueret & inviſa.* Laudatur Annal. VI, 10.

»principalium onerum adjutorem, imperii ſocium, Sejanum »ſuum» appellat [1]. A. U. C. 784. J. C. 31.

XXVI. CONSUL, ut truculento Principi grates agat incertum an ut ſimultates faciat, primores illi inviſos corripit, & fictis criminibus damnatos interficit. Hos inter Geminius Rufus [2], majeſtatis poſtulatus, ſenatum adiit, &, ut Cæſarem liberis ſuis placabilem redderet, teſtamentum recitavit, quo eum, partitâ hereditate, liberis exæquabat. Id haud ſatis virile habitum: domum itaque, latâ nondum ſententiâ, regreſſus, & quæſtorem, ſupremæ neceſſitatis nuntium, oppertus, ubi eum vidit, gladium ſua in viſcera direxit; vulnuſque oſtendens, «Refer», ait, «ſenatui, ſic virum occumbere». Publia Priſca, maritum æmulatur: in jus vocata, curiam venit; ibique, pugione, quem ſinu occuluerat, adacto, mortua corruit.

XXVII. SEJANUM tot funeribus dominationi inhiantem ad magnas ſpes caſu an conſilio patres erexêre: ejus enim favore & Cæſaris literis permoti, quid ſummum in adulatione valeant, conſultant. Viſum «præcellentem, ſed brevem, eſſe »conſulatûs dignitatem: conſultiſſimum fore, ſi prorogaretur». Decretum itaque «Cæſarem ac Sejanum [3] per quinquennium »conſulatum continuaturos; & iis, cùm Romam intrarent, »ſenatores obviam proceſſuros». Sejanum, honoris recentem, & excelſa pedetentim, non curſim, peti neſcium, obcæcat dignitatis diuturnitas, Principis ſenecta; jamque ſummam ſpem præcipit.

XXVIII. AT UBI ſenatuſconſultum ad Cæſarem perlatum, quantum e republicâ peteretur perſenſit: ne tamen ambitionem aut facilitate provocaret, aut repulsâ inritaret,

[1] SEJANUM SUUM APPELLAT] De his aliiſque plurimis Dio, ſæpe citatus, LVIII. pag. 623.

[2] HOS INTER GEMINIUS RUFUS] Geminii Rufi & Publiæ Priſcæ exitum narrat Dio loc. ſuprà cit. Neque Geminius ille confundendus cum Geminio, de quo dicetur Annal. VI, 14. Miſſos quæſtores, qui ſupplicia curarent, multis exemplis compertum. Vide infrà Annal. XVI, 34.

[3] CÆSAREM AC SEJANUM] De his honoribus Dio LVIII. pag. 623. Καὶ τέλος ἐψηφίσθη, ὑπάτους τε σφᾶς διὰ πέντε ἐτῶν ἅμα ἀποδείκνυσθαι, καὶ ἀπάντησιν, ὁπότε ἐς τὴν Ῥώμην ἐσίοιεν, ἀμφοτέροις ὁμοίως γίγνεσθαι. *Denique decretum eſt, ut ad quinquennium conſules ſimul conſtituerentur: utrique, cùm Romam intrarent, obviam procederetur.*

reſcripſit, « in hac optimorum ſenatorum multitudine, imperii
A. U. C 784. J. C. 31. »amplitudine, ſapienter a majoribus proviſum, ut ne annuus »quidem eſſet conſulatus : quinquennali dignitate egregios »viros virtutis præmio, provincias rectoribus privari : conſu- »lendum non quid ſibi, quid ſuo Sejano ſit honorificentius; »utrique rempublicam laude ſuâ potiorem eſſe ». Hîc Sejano favoris, tot ſceleribus parati, finis : declinare cœpit; tantò citiore lapſu, quantò altiore, ruiturus.

XXIX. SUFFECTI VII Idus Maii [1] conſules Cornelius Sulla & Sexteidius Catullinus. Sejanus, vel exutâ dignitate, potentiâ haud impar Principi, id maximè ſategit, ut Capreas repeteret, ſenem certiùs obſequiis devincturus, vel faciliùs, ſi facultas daretur, oppreſſurus : « morbum Liviæ, diuturnam »abſentiam, ſuum in Cæſarem ſtudium » obtendit. Callidior Tiberius « urbana negotia, ſuumque Romam reditum [2] » objicit : mox datis ad ſenatum literis, Sejanum obliquè perſtringit, vel laudando modicè, vel malignè ſilendo : deinde ut pronos ad nova animos incitet ſimul ac retardet, modò ſe « annis & morbo gravem, in principalibus curis opis alienæ »indigum» ſimulat, modò ſe, « refectis viribus, & confirmatâ »valetudine, quàm primùm Romam venturum, & reipublicæ »conſulturum » nuntiat.

XXX. PRUDENTIBUS, ſed paucis [3], ſuboluêre Principis conſilia : ceteros diviſa in Cæſarem & Sejanum principatûs potentia inludebat : ipſeque Sejanus, bona inter & mala licèt ambiguus, ſpe dominationis, quâ ambitioſis in pectoribus nihil tenacius, prolectabatur. Cæſar, ut occultiores ſenſus tandem extruderet, eum honoribus pariter & æmulatione adgreditur; ipſum enim ejuſque filium ſacerdotiis exornat cum Caio [4], quem,

[1] SUFFECTI VII IDUS MAII] Die nonâ Maii. Vide inſcriptionem ſuprà laudatam Annal. V, 11. not. 8.

[2] SUUMQUE ROMAM REDITUM] Dio LVIII. pag. 624 & 625. Miror Cl. Catrou, *Hiſtoire Romaine*, Tom. XX. pag. 664. hæc inſigni errore de Caio Caligulâ dicta accepiſſe.

[3] PRUDENTIBUS, SED PAUCIS] Dio LVIII. pag. 625. hæc fuſiùs proſequitur, quàm ut deſcribantur. Immanem enim in molem notæ excreſcerent.

[4] SACERDOTIIS EXORNAT CUM CAIO] Dio LVIII. pag. 625. Ὁ Τιβέριος ἱερέως

Capreas accitum [1], moxque ſumptâ togâ, ut futurum heredem, laudavit. Æmulum, fortunæque oſtentatum, juvenem, nimia populi in revireſcentem Germanici domum ſtudia invidit Sejanus. Patres verò, ad deforme obſequium ſemper projecti, nec artium callidi « proconſulare imperium [2] illi » decrêvere; « eumque in poſterum conſulibus exemplar proponendum » cenſuêre: invidiam mollivit aucta dignitas, ſerviliſque adulatio. Sed mox timorem addidit Princeps, cùm Hiſpaniæ aliarumque provinciarum [3] rectores, Sejano infenſos, & criminum poſtulatos, abſolviſſet.

A. U. C. 784. J. C. 31.

XXXI. Tum pænitere [4] quòd in conſulatu, demiſſâque in ſervitutem civitate, nihil adtentaſſet: dubias tamen ſpes paullulum firmavêre Cæſaris ad conſules literæ [5], quibus appellato quidem Sejano, minimè tamen laudato, Neronem, atrociùs increpitum, « hoſtem judicari, & necari » [6] juſſit: at inconſultos ob cædem tamdiu expetitam lætitiæ ſenſus brevi temperavit, & terrores vividiùs incuſſit. Gnarus enim, imminutâ veneratione, imminui homines dignitate, quàm virtute, majores, imperavit « ut nemini mortali [7] ſacrificaretur; in ceteris » etiam Principis honoribus modus foret: nihilque novi de » iis referretur ». Hæc quidem obſequia ſpernebat Cæſar,

μετ' αὐτῆ (Γαΐϊ) τε καὶ ἐκεῖνον καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆ ἐποίησε. *Tiberius Sejanum filiumque ejus cum Caio ſacerdotes fecit.*

[1] Capreas accitum] Sueton. in Caio X. *Caius viceſimo ætatis anno accitus Capreas, uno atque eodem die togam ſumpſit; barbamque poſuit: ſine ullo honore, qualis contigerat tirocinio fratrum ejus.* Sacerdotia laudeſque a Tiberio datas ſilet ſcriptor indiligens, ferme totus in Principum criminationibus & libidinibus.

[2] Proconsulare Imperium] Dio LVIII. pag. 625. Τήν τε ἀνθυπατικὴν ἐξουσίαν αὐτῷ ἔδωκαν, καὶ προσεψηφίσαντο πᾶσιν ἀεὶ τοῖς ὑπατεύουσι παραγγέλλεσθαι, κατὰ τὸ ἐκείνου ζήλωμα ἄρξαι. *Proconſulare imperium ei dederunt; id etiam decreto addidêre præcipiendum omnibus in poſterum conſulibus, ut ejus ad imitationem magiſtratum gererent.*

[3] Hispaniæ aliarumque provinciarum] Hæc pluribus proſequitur Dio LVIII. p. 626.

[4] Tum pænitere] Dio, ibid.

[5] Ad consules literæ] Dio, ibid.

[6] Hostem judicari et necari] Sueton. in Tiber. LIV. in Caio VII. Dio quoque loc. cit.

[7] Nemini mortali] Dio LVIII. pag. 626. Καὶ ἀπεῖπε, μήτ' ἀνθρώπων τινὶ θύεσθαι, διότι καὶ ἐκείνῳ (Σηϊανῷ) τοῦτ' ἐγίγνετο, μήτε ἐπὶ τῇ ἑαυτοῦ τιμῇ τι χρηματίζεσθαι, διότι πολλὰ ἐκείνῳ ἐψηφίζετο. τοῦτο γὰρ ἀπηγορέυκει μὲν καὶ πρότερον τότε δὲ διὰ τὸν Σηϊανὸν ἀνενεώσατο. *Edixit ne cui homini ſacrificaretur, quòd Sejano res ſacra fieri ſolebat; neve de ſuî honore quidquam referretur; quippe multa Tiberio decernebantur, quod jam antè interdictum, tum propter Sejanum repetebatur.*

principatûs, quàm religionis, ſtudioſior: ea verò ambiebat
A. U. C. 784. J. C. 31. Sejanus, ſui cultor ipſe & numen, religione ad principatum uſus, & adorata capita odioſiùs evileſcere neſcius.

XXXII. SUBLATO Sejani cultu, & infractâ paullatim potentiâ, ardentiora fuêre in Caium, ipſumque Principem, Germanici domui æquiorem, ſtudia. Cæſar, animorum inclinatione lætus, heredis certus, de ſe ſecurus, Sejanum ad fidei perfidiæve extrema impellit; ejuſque intimos, criminum poſtulat, morte adficit; in imperii tranquillitatem haud aliàs intentior. Diſſimulatione & patientiâ ſuſpicacem Principem oppreſſiſſet Sejanus: ſed urgebant fata, ſceleribus gravida; & lævam mentem in conjurationem adegêre. « Spes vaneſcere, ſe peti » infremens, prætoriiſque cohortibus ſuperbus, ſenatores, equites, libertos [1], criminum ſocios, Principi inviſos ſollicitat, & nefario fœdere inligat; atrocior ſimul ac felicior, quàm ut infauſtis, quæ tum percrebuêre, portentis retardaretur [2]. Sceleris horrore dubium an præmiorum ſpe, conjurationis indicium

[1] SENATORES, EQUITES, LIBERTOS] Joſephus Antiq. Jud. XVIII, 6. Ἐπιβολῆς γὰρ μεγάλης συσάσης ἐπ' αὐτὸν, Τιβέριον, ὑπὸ Σηϊανῷ, φίλῳ τε ἀνδρὸς, & δύναμιν ἐν τῷ τότε μεγίσην ἔχοντος διὰ τὸ τῶν σρατευμάτων εἶναι ἡγεμονίαν αὐτῷ, καὶ τῆς τε βελῆς οἱ πολλοὶ, καὶ τῶν ἀπελευθέρων προσέθεντο, καὶ τὸ σρατιωτικὸν διέφθαρτο, πρὸκοπέ τε ἡ ἐπιβολὴ ἐπὶ μέγα, κἂν ἐπέπρακτο Σηϊανῷ τὸ ἔργον, μὴ τῆς Ἀντωνίας τόλμῃ χρησαμένης σοφωτέρᾳ τῆς Σηϊανῷ κακουργίας. Ἐπεὶ γὰρ μανθάνει τὰ ἐπὶ τῷ Τιβερίῳ συγκείμενα, γράφει πρὸς αὐτὸν τὰ πάντα ἀκριβῶς, καὶ Πάλαντι ἐπιδοῦσα τὰ γράμματα τῷ πισοτάτῳ τῶν φίλων αὐτῆς, ἐκπέμπει πρὸς Τιβέριον εἰς τὰς Καπρέας· ὁ δὲ μαθὼν, τόν τε Σηϊανὸν κλείνει καὶ τὰς συνεπιβούλους· τήν τε Ἀνλωνίαν, καὶ πρὶν ἀξιολόγως ἄγων, τιμιωτέραν τε ὑπελάμβανε κἀπὶ τοῖς πᾶσι πιθανήν. *Magnâ conjuratione in Tiberium factâ a Sejano, Principis amico, maximamque poteſtatem ob prætoriarum cohortium præfecturam adepto, multi e ſenatoribus cum libertis ſeſe ei adjunxerunt, corruptiſque militibus, conjuratio invaleſcebat, reſque Sejano ſucceſſiſſet, niſi Antonia prudenti audaciâ Sejani malitiam ſuperaſſet. Ubi enim nefandas in Tiberium machinationes intellexit, omnia ei diligenter perſcripſit, traditiſque literis Pallanti, ſervorum ſuorum fidiſſimo, miſit eum Capreas ad Tiberium. Ille verò, re cognitâ, Sejanum occidit & hujuſce conſilii participes; & Antoniam, quam antea magni faciebat, majore in honore habuit, eique in omnibus confidit.* Tacitum quoque Annal. VI, 8 & 14. videas. Verùm Cl. Crévier, *Hiſtoire des Empereurs*, Tom. I. pag. 552. Auctores Anglos, *Hiſtoire Ancienne tirée de l'Anglois*, Tom. IX. pag. 498. & Cl. Tillemont, tom. I. pag. 109. ſecutus, hanc conjurationem anno priore conflatam ac detectam ſcripſit: quo nihil poteſt fingi Joſepho, ac Tacito, veritati hiſtoricæ, Sejani Tiberiique ingenio contrarium magis. Inde tot eorum in hac hiſtoriæ parte errores.

[2] PORTENTIS RETARDARETUR] In his portentis recenſendis plurimus Dio LVIII. pag. 624 & 625. Puderet referre: in iis enim vulgò pauca vera; multa fortuita: mendacia plurima.

apud

apud Antoniam Satrius Secundus [1], Sejani cliens, profeſſus eſt. A. U. C. 784. J. C. 31.

XXXIII. ANTONIA, grandi animo, nec minore in Caium, nepotem [2], caritate, miſſis per Pallantem [3], ſervorum ſuorum fidiſſimum, literis, crimen Principi demonſtrat. Tiberius, quamquam ad omnes eventus caſuſque paratus, periculum exhorruit: invictâ tamen mente, ſolitas moras vincit, & promptiſſimas opprimendæ conjurationis vias meditatur: Sejanum exoſus, Prætorianos metuens, ceteros aſpernatus, Prætorianos in obſequio præmiis retinere, Sejanum ſupplicio infamare ſtatuit: ceteros imbelles in pœnas ultro ruituros.

XXXIV. TUM conſules erant Memmius Regulus & Fulcinius Trio [4]: hic Libonis accuſatione & Sejani favore infamis; ille paullo ſegnior, ſed auctoritate & conſtantiâ egregius; ideoque delectus, qui Sejanum circumveniret. Mox Cæſar Sertorium Macronem [5], ſecretorum participem, advocat, cohortibus prætoriis præfectum deſtinat; explicatis conſiliis, datiſque literis, Romam mittit; monetque (id enim quidam tradidêre) « ut, ſi quid tumultûs [6] in Urbe oriatur, armaque » ab Sejano tententur, Druſum, in palatio clauſum, educat, » & ducem populo imponat ».

XXXV. MACRO, Urbem noctu ingreſſus, Principis juſſa cum Memmio Regulo, conſule, & Græcino Lacone, Vigilum præfecto, communicat; ceteraque ad Urbis tranquillitatem,

[1] SATRIUS SECUNDUS] Tacit. Annal. VI, 47. *Satrio Secundo conjurationis indice.*

[2] IN CAIUM, NEPOTEM] Vide ſtemma Cæſarum, num. 42 & 86. Caius, relegatâ matre ſuâ Agrippinâ, ad Antoniam aviam tranſierat, Sueton. in Caio X.

[3] PER PALLANTEM] Qui, Claudio imperitante, tantò protervior Sejano fuit, quantò vilior. De illo plurima Annal. XII, XIII & XIV.

[4] MEMMIUS REGULUS ET FULCINIUS TRIO] Cornelio Sullæ & Sexteidio Catullino fuerant ſuffecti. Vide inſcriptionem veterem Annal. V, 11. not. 8.

[5] CÆSAR SERTORIUM MACRONEM] Hæc ceteraque, quæ Sejani exitum ſpectant, fusè proſequitur Dio LVIII. p. 626, 627 & 628.

[6] UT, SI QUID TUMULTUS] Dio LVIII. pag. 629 & 630. Τῷ τε Μάκρωνι, ὡς τινές φασιν, ἐνετείλατο, ὅπως ἄν τι παρακινήσῃ, τὸν Δρῦσον ἔς τε τὴν βουλὴν καὶ ἐς τὸν δῆμον ἐσαγάγῃ, καὶ αὐτοκράτορα ἀποδείξῃ. *Macroni, ut quidam referunt, mandaverat, ſi quis gravior motus incidiſſet, ut Druſum ad ſenatum & populum produceret, & imperatorem conſtitueret.* Vide & Tacitum Annal. VI, 23. Suetonium in Tiber. LXV.

Cæſaris ſecuritatem, Sejani exitium, providet. Interea Cæſar, in ſummo diſcrimine nullam ſatis magnam eſſe prudentiam certus, naves, quibus, ſi adverſa evenerint, ad fidiſſimas legiones perfugiat, aptare; ipſe ex altiſſimâ rupe [1], ſigna, quæ, ne nuntii morarentur, ad ſpei timoriſve indicia, tolli mandaverat, ſpeculari.

A. U. C. 784. J. C. 31.

XXXVI. TANDEM feralis inluxit dies. XV. Kalendas Novembris [2], vocati patres in ædem Apollinis, palatio vicinam, convenêre. Sejanus ipſe venit, prætorianis ſtipatus; palatium ſubit, viſoque Macrone, nihil literarum a Principe ad ſe allatum ſtupet. At cum veneratione a Macrone ſalutatus, ſecretóque monitus, « ſe tribuniciæ poteſtatis collegam a » Cæſare deligi, mox dandas conſuli, qui ad patres referret, » Principis literas », ædem intrat, quòd ſumma tandem adeptus ſit ſuperbus. Prætorianos ſtatim adloquitur Macro, « Prin- » cipem iis ſingula denariûm millia [3] elargiri, ſeque eorum » præfectum eſſe » nuntiat: deinde curiam ingreſſus, datiſque Principis literis, ad eos revertitur, & « ad caſtra ſimul pergere », jubet. Rei novitate læti magis, quàm attoniti, properant. Ubi receſſêre, Laco Vigiles ædi Apollinis circumdedit.

XXXVII. TUM flamma [4], ingentis pilæ ſpecie viſa, ſtatimque evanida, vana & mira ſectantibus verſabilis fortunæ fuit prænuntia. Patrum enim vota inter & obſequia tribuniciam poteſtatem Sejano gratulantium, apertis Cæſaris literis [5], Memmius Regulus plurima de rebus ad rempublicam ſpectantibus legit; mox pauca & ambigua de Sejano, a patribus in melius

[1] APTARE; IPSE EX ALTISSIMA RUPE] Iſta Suetonius, Tiberio iniquior, ut ſæpe monuimus, in Tiberii dedecus perperam vertit, in Tiber. LXV.

[2] XV. KAL. NOVEMBRIS] Tacit. Annal. VI, 25. Cetera vide apud Dionem LVIII. pag. 626.

[3] SINGULA DENARIUM MILLIA] Gallicæ monetæ libras 778.

[4] TUM FLAMMA] Senec. Natural. Quæſt. I, 1. *Nos quoque vidimus non ſemel flammam ingentis pilæ ſpecie, quæ tamen in ipſo curſu ſuo diſſipata eſt. Vidimus circa divi Auguſti exceſſum ſimile prodigium: vidimus cùm de Sejano actum eſt: nec Germanici mors ſine denuntiatione tali fuit.*

[5] APERTIS CÆSARIS LITERIS] Hæc omnia Dio LVIII. pag. 627. Juvenal. X, 71.

Verboſa & grandis epiſtola venit.
A Capreis.

Epiſtolam hanc, *pudendam miſerandamque orationem* appellat Suetonius in Tib. LXV. Tiberio injurius.

accepta; deinde quædam de Sejano triſtia, mirantibus patribus, ſeque nonnullis ab illo diſſociantibus; denique truculentiora, & Principis juſſa «ſenatores duos, Sejano intimos plecti, »Sejanum comprehendi» (eum enim, ne efferarentur animi, morte adficiendum ſecretioribus imperiis mandaverat): «ſe Romam modò venturum: alterum ex conſulibus [1] mit»tendum, qui ſenem Principem, auxilii inopem, in con»ſpectum eorum cum militari præſidio perduceret». Sejanus, ſtatim ſolus, & in ſubitâ vaſtitate trepidus, palleſcere; prætoribus ac tribunis plebis cinctus, exhorreſcere; ad vocem conſulis inclamantis, «Ades huc, Sejane», non faſtu, ſed parendi deſuetudine, & captus animi, auribus non competere. Conſule iterum & tertiùm, protentâ manu, inclamante, «Adeſdum, Sejane», cùm ſurgeret exanimus, Laco adſtitit, vimque paravit. Versâ fortunâ, confeſtim ſenatorum confuſis clamoribus & maledictis undique impetitur.

A. U. C. 784. J. C. 31.

XXXVIII. Memmius Regulus, ſtudiorum tamen & deliberationum incerta veritus [2], neque omnium ſententiam rogare, neque capitis inquirere: ſed ſenatore uno «vinciendum »reum» illi adſentiente, jubet «vincla injici». Ipſo duce, ſtipantibus magiſtratibus, in carcerem trahitur. Diſrupto Sejaniano jugo, effuſa civitas omnia principatûs facinora in Sejanum congerere, Principem laudare; plebs tantò inſolentior, quantò reus excelſior, ipſaque miſerior, lætari, inſultare, exprobrare crimina, ſpes inridere, &, ut ad infamiam pateat, velatam faciem retegere: diſcerpere imagines, ſtatuas devellere, raptare [3], confringere, &, quaſi in Sejanum ſævirent,

[1] Alterum ex conſulibus] Suetonius loc. cit.

[2] Incerta veritus] Dio LVIII. pag. 627. hæc particulatim memorat.

[3] Statuas devellere, raptare] Dio LVIII. pag. 628. Elegantiùs Juvenalis X, 58.

Deſcendunt ſtatuæ, reſtemque ſequuntur.
Ipſas deinde rotas bigarum impacta ſecuris
Cædit, & immeritis franguntur crura caballis,
Jam ſtridentignes; jam follibus, atque caminis
Ardet adoratum populo caput, & crepat ingens
Sejanus: deinde ex facie toto orbe ſecundâ
Fiunt urceoli, pelves, ſartago, patellæ.
Pone domi lauros, duc in Capitolia magnum,
Cretatumque bovem: Sejanus ducitur unco
Spectandus: gaudent omnes. Quæ labra? quis illi
Vultus erat? numquam, ſi quid mihi credis, amavi
Hunc hominem.

furere. Ipſe, in laceris præteritæ fortunæ reliquiis imminentium ſibi teſtis, clauditur.

A. U. C. 784. J. C. 31.

XXXIX. Nec mora. Patres ad ædem Concordiæ [1] coacti, cùm nihil turbaret populus, neque Prætoriani apparerent, «ut properatâ Sejani morte Principi gratificarentur» cenſuêre. Confeſtim miſſo mortis exactore, ſupplicio adfectus eſt; & in Gemonias projectus, deos, ob fortunata ſcelera diu inviſos, abſolvit, ruinâ quàm fortunâ inſignitior. Poſt fata etiam ſævière patres: & ad abolendam exoſi hominis memoriam, factum ſenatuſconſultum « quo Sejanus nemini lugeretur [2]: ejus nomen »faſtis & monimentis eximeretur [3]: libertatis effigies [4] ponere»retur in foro». Quæ etiam nova [5], « diem feſtum, per cunctos »magiſtratus & ſacerdotes celebrandum; ac per ſingulos annos, »necis die, ludos & venationes, quas quatuor collegia ſacerdo»tum & ſodales Auguſtales ederent», decrevêre: demum ut reſpublica auſis impudentibus haud ultrà pateret, « ne quis in

[1] Patres ad ædem Concordiæ] Dio LVIII. pag. 628.

[2] Sejanus nemini lugeretur] Dio LVIII. pag. 629. Poſtea id ultro permiſit Princeps, tum clemens, quia inutilis ſævitia: fortè etiam, ut novas exitiorum cauſas haberet. Vide Dionem LVIII. pag. 631.

[3] Faſtis et monimentis eximeretur] Inde in faſtis conſularibus unus Tiberius hujus anni conſul appellatur. TIBERIO CAESARE V. SOLO. Vel in ipſis nummis eraſum eſt Sejani nomen. Vide Cl. Florez, *Medallas de Eſpaña*. pag. 183. Cúmque homines amoris & odii ſint immodici, ne nominabatur quidem Sejanus, ſed hoſtis tantùm dicebatur, ut in vetere marmore, quod exſtat Interamnæ, nunc *Terni*, Gruter. pag. CXIII. num. 2.

SALVTI. PERPETVAE. AVGVSTAE
LIBERTATIQVE. PVBLICAE
POPVLI. ROMANI

GENIO. MVNICIPI. ANNO. POST
INTERAMNAM. CONDITAM
DCCIIII AD. CN. DOMITIVM
AHENOBARBVM. . . . . COS

PROVIDENTIAE. TI. CAESARIS. AVGVSTI. NATI. AD. AETERNITATEM.
ROMANI. NOMINIS. SVBLATO. HOSTE PERNICIOSISSIMO. P. R.
FAVSTVS. TITIVS. LIBERALIS. VI. VIR. AVG. ITER.
P. S. F. C.

Id eſt, *pecuniâ ſuâ faciendum curavit*. Punito Sejano, amphitheatrum Interamnenſe ſaluti perpetuæ Auguſtæ, libertati publicæ & providentiæ Tiberii dedicatum & conſecratum fuiſſe exiſtimat Angeloni, *Hiſtoria di Terni*, pag. 2.

[4] Libertatis effigies] Dio LVIII. pag. 629.

[5] Quæ etiam nova] Dio ibid. Nova quidem erant hæc honorum inſignia, quòd non a ſolis ſacerdotibus, ut Annal. III, 64. ſed a cunctis etiam magiſtratibus celebraretur feſtus ille dies; quòd ludos & venationes, necis die, ſacerdotum collegia & ſodales Auguſtales ederent.

» posterum ad nimios honores eveheretur ; neu per quemquam » alium, quàm per Imperatorem, juraretur », sanxêre : olim adulationis, nunc opprobrii immodici [1]. A. U. C. 784. J. C. 31.

XL. Interim diversi Urbis sensus [2] : læti, quicumque a Sejano, vel injuriâ lacessiti, vel in beneficiis omissi, vel fortunæ insolentiâ offensi : tristes verò ac trepidi, scelerum socii, consanguinei, adfines, amici. In hac etiam rerum perturbatione, licèt Urbis custodia magistratibus omnibus a Tiberio fuisset demandata, tumultuantur prætoriani, indignati sibi fide & observantiâ in Principem Vigiles fuisse antehabitos ; incendia, direptiones miscent, dum populus in præcipuos Sejanianæ sævitiæ satellites inrumpit, & plurimorum morte vetera damna ulciscitur.

XLI. Pacata demum Urbe, de Principis honoribus [3], Macronisque & Laconis præmiis relatum : decretumque « ut » Cæsar pater patriæ appellaretur ; dies ejus natalis decem » equorum certaminibus & senatûs epulo celebraretur : Consul » Memmius Regulus cum senatoribus, equitibus, & non- » nullis e plebe legati Capreas mitterentur, & Principi pro-

[1] Opprobrii immodici] Quæ lues scriptores quoque pervasit, ac maximè Valerium Maximum IX, 11. n. 4. *Sed quid ego ista consector, aut quid iis immoror, cùm unius parricidii cogitatione cuncta scelera superata cernam ! Omni igitur impetu mentis, omnibus indignationis viribus, ad id lacerandum pio magis quàm valido affectu feror. Quis enim amicitiæ fide extinctâ genus humanum cruentis in tenebris sepelire conatum, profundo debitæ execrationis satis efficacibus verbis adegerit ? Tu videlicet efferatæ barbariæ immanitate truculentior habenas Romani imperii, quas princeps, parensque noster salutari dexterâ continet, capere potuisti ? Aut te compote furoris, in suo statu mundus mansisset ? Urbem a Gallis captam, & trecentorum inclytæ gentis virorum strage fœdatam, Alliensem diem, & oppressos in Hispaniâ Scipiones, Thrasymenum lacum, & Cannas, bellorumque civilium domestico sanguine madentem Æmathiam amentibus propositis furoris tui repræsentare, & vincere voluisti. Sed vigilarunt oculi deorum : sidera simul vigorem suum obtinuerunt : aræ, pulvinaria, templa præsenti numine vallata sunt : nihilque quod pro capite Augusti, ac patriâ excubare debuit, torporem sibi permisit. Et in primis auctor ac tutela nostræ incolumitatis, ne excellentissima merita sua totius orbis ruinâ collaberentur, divino consilio providit. Itaque stat pax, valent leges, sincerus privati ac publici officii tenor servatur. Qui autem hæc violatis amicitiæ fœderibus tentavit subvertere, omni cum stirpe suâ populi Romani viribus obtritus, etiam apud inferos, si tamen illuc receptus est, quæ meretur, supplicia pendit.* Verè Juvenalis X, 73.

Sed quid
Turma Remi ? Sequitur fortunam, ut semper, & odit
Damnatos.

[2] Diversi Urbis sensus] Hæc & cetera Dio LVIII. pag. 628.

[3] De Principis honoribus] Dio LVIII. pag. 629. Principis honores, Macronis & Laconis præmia recenset.

A. U. C. 784. J. C. 31.

» videntiam ſalutemque publicam gratularentur ». Magnâ verò pecuniarum vi munerantur Sertorius Macro & Græcinus Laco: huic quoque quæſtoria, illi prætoria inſignia decreta: permiſſumque Macroni, « ut ſpectaculis inter ſenatores adſiſteret, » ludiſque votivis prætextâ uteretur ». Quos honores uterque recentis exempli pavore potiùs, quàm modeſtiâ repudiavêre.

XLII. At Tiberius, ſignis, ſuprà memoratis, mox nuntiis, eventum edoctus, haud magis ſecuritate ſuâ quàm diſſimulatione lætus, artes obfirmat: numquam obſcurior & ſecreti amantior, in villâ Jovis [1] per novem proximos menſes [2] abditus, milites devinxit, dato Syriacis legionibus [3], quòd nullam Sejani imaginem inter ſigna coluiſſent, donativo: legatos verò ſenatûs [4] ne excepit quidem. Memmium Regulum, conſulem, quòd ſe, cùm Princeps Romam peteret, itineris comitem offerret [5], repulit: honores quoque ſibi delatos aſpernatus, « ne de iis poſthac referretur » vetuit, metu incertum an ut ad Sejanianorum pœnas patres acriùs incenderet.

XLIII. Certe ut primùm legati rediêre, Cæſaris ſilentio, quàm ullis umquam imperiis patres incitati, Sejani propinquos, adfines, intimos, corripiunt. In filium natu maximum, & Junium Blæſum [6], avunculum, fortunæ propiores, quàm ut ſceleris puros, advertitur. Apicatam, mariti morte [7] haud triſtem, nati, in Gemonias abjecti [8], viſus

[1] In villa Jovis] De duodecim villarum nominibus & molibus dictum ſuprà Annal. IV, 67.

[2] Per novem proximos menses] Ita Suetonius in Tiber. LXV. Cl. Crévier, *Hiſtoire des Empereurs*, Tom. I. pag. 563. exiſtimat Tiberium per tot menſes non delituiſſe, cùm Tacitus Annal. VI, 1. cœptâ ſequentis anni narratione, Principem Campaniam prælegentem exhibeat. Haud attendit vir Clar. Tacitum a temporum ratione nonnumquam diſcedere, ut narratio magis niteat.

[3] Dato Syriacis legionibus] Sueton. in Tiber. XLVIII.

[4] Legatos vero senatus] Dio LVIII. pag. 630.

[5] Itineris comitem offerret] Dio ibid. *Crediderat nimirum epiſtolæ ſubſidio ſibi alterum ex conſulibus poſcentis, ut tutus a Capreis Urbem peteret*, Tacit. Annal. VI, 2. Vide & Suetonium in Tiber. LXV.

[6] In filium natu maximum, et Junium Blæsum] Id ipſe Tacitus innuit Annal. V, 7 & 9. Vide ſtemma Sejani, Annal. IV, 1.

[7] Apicatam, mariti morte] Apicatam, Sejani uxorem, ſed domo pulſam, ut dictum Annal. IV, 3.

[8] Nati, in Gemonias abjecti] Dio LVIII. pag. 628. ait Apicatam ad eam confeſſionem fuiſſe evictam, cùm natorum ſuorum corpora in ſcalas abjecta

penetravit : ad ſcelerum Sejani & Liviæ confeſſionem evicta, libellum de Druſi morte [1] ejuſque interfectoribus componit, ad Cæſarem mittit ; mox, ne filiis ſuperſtes vivat, ſe ipſa interficit. A. U. C. 784. J. C. 31.

LXIV. CÆSAREM, in ſilentia obſtinatum, vicit accuſationis gravitas : ad Senatum ſcribit, « manifeſtos mortis Druſi »reos : æquè atrocia adversùm ſe adtentata » : jubet « Eude»mum ac Lygdum [2] tormentis ſubjici : utriuſque conjurationis »compertos opprimi ». Tum publica in Sejanum odia recrudeſcere : invaleſcere Druſi deſiderium, Tiberii amor : confeſſione Eudemi ac Lygdi, qui Sejani ac Liviæ facinora, & ab iis propinata Druſo venena patefecêre, aucta miſeratio. Ipſeque Tiberius, virtutum, ubi artibus ſuis utiles, haud rudis, clementiæ laudem obtinet, vitâ Liviæ [3], infandi ſceleris convictæ, ob Antoniæ merita & virtutem permiſsâ. Indulgentiâ Cæſaris abuti haud valuit ; ab optimâ parente, ſed maximas pietatis partes in criminum vindictâ poſitas ratâ, fame enecta. Illam a Tiberio interemptam quidam prodidêre [4], nullum ab immiti Principe clementiæ ſignum umquam editum opinati.

XLV. DEMUM in Sejani aſſeclas tota incubuit legum ſeveritas. Correpti quotquot ejus favore [5] & ſocietate celebrati, niſi ipſi delatorum nomine & accuſationum atrocitate impunitatem mercarentur : in jus etiam retracti, olim accuſati, & ejus gratiâ abſoluti : ſenatores, equites, virile ac muliebre ſecus, in carcerem contruſi, aut apud magiſtratus vadeſve adſervati : plurimi, ne publicarentur bona, & infami morte dehoneſtarentur, ſibi manus intulêre : ceteri damnati, & ſupplicio adfecti : nonnulli defenſionem ſuſcipere auſi.

videret, μαθοῦσα δὲ ὅτι τὰ τέκνα αὐτῆς τέθνηκε, καὶ σφῶν τὰ σώματα ἐν τοῖς ἀναβασμοῖς ἰδοῦσα. Ego verò narrationis Cornelianæ Annal. V, 9. veſtigia ſecutus, id poſt mortem filii natu maximi eveniſſe exiſtimo.

[1] LIBELLUM DE DRUSI MORTE] Hæc omnia Dio loc. cit. Druſus, Tiberii filius. De ejus morte dictum Annal. IV, 8.

[2] EUDEMUM AC LYGDUM] Tacit. Annal. IV, 11.

[3] VITA LIVIÆ] Dio loc. cit. De Liviâ & Antoniâ vide ſtemma Cæſarum, num. 71 & 42.

[4] QUIDAM PRODIDERE] Ipſe Dio, ibid.

[5] CORREPTI QUOTQUOT EJUS FAVORE] Dio LVIII. pag. 630.

A. U. C. 784. J. C. 31.

XLVI. Quatuor & quadraginta orationes ſuper eâ re habitæ, ex quîs ob metum & ſcelerum memoriam paucæ viriles, plures adſuetudine ſervitii, imbelles. Orationem meliùs flexit Sejani amicorum integerrimus [1]: crimina, quæ nihil ad ſe pertinerent, ſiluit: ſacram intactamque amicitiam purgavit. « Numquam », inquit, « Sejani amorem, mihi pudorem, aut Sejano » invidiam allaturum cenſui: ejus amicitiâ ad reipublicæ utilitatem ſum uſus. Verſa eſt fortuna; & ille quidem, qui collegam & generum adſciverat, ſibi ignoſcit: ceteri, quem per » dedecora fovêre, cum ſcelere inſectantur. Cæſarem abſolvit, » experta per ſexdecim annos, Sejani fides. Hos arguit probroſa » adſentatio. Me ſacra amicitiæ jura tueantur. Miſerius ſit ob » amicitiam accuſari, an amicum accuſare haud diſcreverim: » prius expertus, poſterius horreſco: nec me degenerem repe» rient vitæ extrema. Vixi inſons, haud moriar ignobilis. » Non crudelitatem [2], non clementiam cujuſquam experiar, » ſed liber & mihi ipſi probatus anteibo periculum. Vos ob» teſtor, ne memoriam noſtrî per mærorem quàm læti reti» neatis, adjiciendo me quoque iis, qui fine egregio publica » mala effugerunt ».

XLVII. Tunc ſingulos, ut cuique adſiſtere, adloqui animus erat, retinens aut dimittens, partem diei abſumpſit; multoque adhuc cœtu & cunctis intrepidum vultum ejus ſpectantibus, cùm ſupereſſe tempus noviſſimis crederent, gladio, quem ſinu abdiderat, incubuit. Neque Cæſar ullis criminibus, aut probris defunctum inſectatus eſt, cùm in Blæſum multa fœdaque incuſaviſſet.

XLVIII. Relatum inde de P. Vitellio, & Pomponio Secundo: illum indices arguebant, « clauſtra ærarii, cui præfe» ctus erat, & militarem pecuniam rebus novis obtuliſſe » : huic a Conſidio, præturâ functo, objectabatur « Ælii Galli amicitia, » qui, punito Sejano, in hortos Pomponii, quaſi fidiſſimum » ad ſubſidium, perfugiſſet » : neque aliud periclitantibus auxilii,

[1] Integerrimus] Periit nomen viri integerrimi.

[2] Non crudelitatem] Cetera notis illuſtrata vide Annal. V, 6 & ſeqq.

quàm

quàm in fratrum conſtantiâ fuit, qui vades exſtitêre: mox, crebris prolationibus, ſpem ac metum juxtà gravatus Vitellius, petito per ſpeciem ſtudiorum ſcalpro, levem ictum venis intulit, vitamque ægritudine animi finivit. At Pomponius, multâ morum elegantiâ, & ingenio inluſtri, dum adverſam fortunam æquus tolerat, Tiberio ſuperſtes fuit. A. U. C. 784. J. C. 31.

XLIX. Placitum poſthac, « ut in reliquos Sejani libe»ros adverteretur »; vaneſcente quamquam plebis irâ, ac pleriſque per priora ſupplicia lenitis. Igitur portantur in carcerem, filius imminentium intelligens, puella adeò neſcia, ut crebrò interrogaret, « quod ob delictum, & quò trahe»retur? neque facturam ultrà », &, « poſſe ſe puerili verbere mo»neri ». Tradunt temporis ejus auctores, « quia triumvirali »ſupplicio affici virginem inauditum habebatur, a carnifice, »laqueum juxta, compreſſam » : exin obliſis faucibus, id ætatis corpora in Gemonias abjecta.

L. Per idem tempus Aſia atque Achaia exterritæ ſunt, acri magis, quàm diuturno rumore, « Druſum, Germanici »filium, apud Cycladas inſulas, mox in continenti viſum » : & erat juvenis haud diſpari ætate, quibuſdam Cæſaris libertis, velut agnitus, per dolumque comitantibus. Alliciebantur ignari famâ nominis, & promptis Græcorum animis ad nova & mira: quippe « elapſum cuſtodiam, pergere ad paternos exercitus, »Ægyptum aut Syriam invaſurum » fingebant ſimul, credebantque. Jam juventutis concurſu, jam publicis ſtudiis frequentabatur, lætus præſentibus & inanium ſpe; cùm auditum id Poppæo Sabino. Is Macedoniæ tum intentus, Achaiam quoque curabat. Igitur, quò vera ſeu falſa anteiret, Toronæum Thermæumque ſinum præfeſtinans, mox Eubœam, Ægæi maris inſulam, & Piræum Atticæ oræ, dein Corinthienſe litus, anguſtiasque Iſthmi evadit: marique alio Nicopolim, Romanam coloniam, ingreſſus, ibi demum cognoſcit, ſolertiùs interrogatum, « quiſnam foret », dixiſſe, « M. Silano genitum », & multis ſectatorum dilapſis, aſcendiſſe navem, tamquam

Italiam peteret: ſcripſitque hæc Tiberio: neque nos originem finemve ejus rei ultrà comperimus.

A. U. C. 784. J. C. 31.

LI. Exitu anni, diu aucta diſcordia conſulum erupit: nam Trio, facilis capeſſendis inimicitiis, & foro exercitus, « ut ſegnem Regulum ad opprimendos Sejani miniſtros » obliquè perſtrinxerat: ille, niſi laceſſeretur, modeſtiæ retinens, non modò retudit collegam, ſed « ut noxium conjura- » tionis » ad diſquiſitionem trahebat. Multiſque patrum orantibus, ponerent odia in perniciem itura, manſêre infenſi ac minitantes, donec magiſtratu abirent.

NOTÆ
ET
EMENDATIONES
AD SEX PRIORES LIBROS
ANNALIUM
C. CORNELII TACITI.

NOTÆ ET EMENDATIONES
AD LIBRUM PRIMUM
ANNALIUM
C. CORN. TACITI.

C. CORNELII TACITI] A vetuſtis editionibus abeſt prænomen. Deinde temere editum, *P. Cornelii Taciti.* Errorem dedocuit Sidonius IV. Epiſt. 14. de quâ actum inter teſtimonia Veterum. Sidonio adſtipulantur Mſs. Reg. & Farneſ. In Reg. C. CORNELII TACITI HISTORICI ILLUSTRIS XXX LIBRORUM QUOS AEDIDIT FRAGMENTA INCIPIUNT. In Farneſ. teſte Lipſio, *C. Cornelii Taciti Romanas Hiſtorias ſcribentis ex his qui reperiuntur liber primus.*

ANNALES] Annales ſuos ipſe Tacitus memorat, Annal. IV, 32. Et a Jornande, inter Veterum teſtimonia laudato, *Annalium Scriptor* appellatur. Itaque meritò antiquam inſcriptionem reſtituit Rhenanus. Malè Puteolanus, *Actionum diurnalium*: alii ex Mſ. Vatican. *Actorum diurnalium.* Annales inter & Hiſtoriam id diſcriminis, quod Annales breviores & compreſſiores, amplior & fuſior Hiſtoria. Plus artis & voluptatis in Hiſtoriâ, plus veritatis & utilitatis in Annalibus. At vel in ipſis Annalibus arte & voluptate præſtat Tacitus.

CAP. I. URBEM ROMAM] Ab hexametro ſcribendi initium fecêre Tacitus,

Urbem Romam a principio reges habuêre,

& Salluſtius in Jugurth. V.

Bellum ſcripturus ſum quod populus Romanus.

Ab hemiſtichio Livius I, 1.

Facturuſne operæ pretium ſim.

Id, quod caſu, non conſilio, optimis ſcriptoribus excidit, neque arguerim, neque laudaverim. Aliquid tamen poëticum referre debet hiſtorici ſtilus.

VETERIS POPULI ROMANI] Sic Mſ. Flor. Perperam emendaverat Vertranius, *veteris reipublicæ.*

DETERRERENTUR] Muretus aliique nonnulli emendant, *detererentur:* non ineptè, ſed minimè probabiliter, refragantibus libris omnibus. Immo decora & optima ingenia deterrentur: honeſta ac bona deteruntur.

CAP. III. BONUM MILITIA] Mallet Heinſius, *bonum militiæ.* At nihil mutandum.

DESTINARI CONSULES] Optimè Ryckius & recentiores. Perperam in veteribus editionibus, *deſtinare.* Conſules enim deſtinati, ſeu deſignati ſunt, ut patet ex nummis. Nec omittendum monumentum Ancyranum, quod ex exemplari a Cl. Pitton de Tournefort Ancyræ, nunc *Angora*, deſcripto, auctius emendatiuſque, quàm Gruterus, Gronovius, Pitiſcuſve, publicavit eruditus Chishull, *Antiquitates Aſiaticæ*, pag. 173:

Inter FILIOS. MEOS. QUOS. SINI*ſtra ſors* MIHI. ERIPVIT. EORVM. CAIVM. ET. LVCIVM. CAESARES. *natu maximos.* HONORIS. MEI. CAVSA. SENATVS. POPVLVSQUE. ROMANVS. ANNVM. QVINTVM. ET. DECIMVM. AGENTIS. (id eſt, *agentes.*) CONSVLES DESIGNAVIT. VT. EVM. MAGISTRATVM. INIRENT. POST. QVINQVENNIVM. ET. EX. EO. DIE. QVO. DEDVCTI. SVNT. IN. FORVM. VT. INTERESSENT. CONSILIS. PVBLICIS. DECREVIT. SENATVS. EQVITES. AVTEM. ROMANI. VNIVERSI. PRINCIPEM. IVVENTVTIS. VTR*um*QVE *eo*RVM. PAR*mis.* ET. HASTIS. ARGENTEIS. DONATVM APPELLAVERVNT.

MORS FATO PROPERA] De his Cæſaribus Florus IV, 12. *Ambo fato breves, ſed alter inglorius*: Lucius ſcilicet, Maſſiliæ exſtinctus. Alter verò egregius & laudandus, de quo ita Cenotaphium Piſanum, cujus inſcriptionem accuratiſſimè edidit Cl. Gori, *Inſcript. Antiq.* Tom. II. pag. 10. Tab. 2. CVM AD. *rr* II. NONAS. APRILES. (anno V. C. DCCLVII.) ALLATVS. ESSET. NVNTIVS. CAESAREM. AVGVSTI. PATRIS. PATRIAE. *po*NTIF. MAXSVMI. CVSTODIS. IMPERI. ROMANI. TOTIVSQVE. ORBIS. TERRARVM. PRAES*idis.* FILIVM. DIVI. NEPOTEM. POST. CONSVLATVM. QVEM. VLTRA. FINIS. EXTREMAS. POPULI. *Rom*ANI. BELLVM. GERENS. FELICITER. PEREGERAT. BENE. GESTA. RE. PVBLICA. DEVICTEIS. AVT. IN. *fi*DEM. RECEPTIS. BELLICOSISSIMIS. AC. MAXSIMIS. GENTIBVS. IPSVM. VOLNERIBVS. PRO. REPU*bli*CA. EXCEPTIS. EX. EO. CASV. CRVDELIBVS. FATIS. EREPTVM.

POPVLO. ROMANO. IAM. DESIGNATV*m*. JVSTISSVMVM. AC. SIMILLVMVM. PARENTIS. SVI. VIRTVTIBVS. PRINCIPEM. Qui plura desiderant, eruditum Em. Norisii opus, de Cenotaphiis Pisanis. Velleium Paterculum II, 102. Suetonium in Aug. LXV. adeant.

PLURIBUS MUNIMENTIS] Optimè emendavit Lipsius. Mendosè Beroaldus, *pluribus monumentis*. Infrà Hist. IV, 52. *Non legiones, non classes, perinde firma Imperii munimenta, quàm numerum liberorum.*

CAP. IV. AEGRO ET CORPORE] Muretus mallet, *etiam*. Vellet Lipsius trajici, & *ægro corpore*. Nihil mutandum.

EXSULEM EGERIT. Mureto placeret, *exsul egerit*. Eleganter quidem. Sicque ipse Tacitus Annal. III. 38. & 44. At aliter quoque Hist. III, 2. IV, 2.

ALIQUID QUAM] Tentat Muretus, *aliud quidquam*. Bene: sed non necessariò.

CAP. V. GNARUM ID CÆSARI] Optimè Lipsius. Perperam Beroaldus, *C. Navum id Cæsari*.

ACRIBUS NAMQUE CUSTODIIS] Incassum Heinsius, *arctioribus*.

CAP. VI. QUANDOQUE IPSE] Sic Mss. Flor. Jac. Gronovius & recentiores. Malè Beroaldus & alii, *quandocumque*. *Quandoque* sæpe usurpatum pro *quandocumque*. Vide J. Fr. Gronovium in Livium I, 24.

CAP. VII. NE LÆTI] Emendabat Illustr. Pellicerius, *ne læti. . . neve tristiore primordio*. Malè in veteribus editionibus, *neu tristior*. Emendandum, *tristiores*, rectè monuit Beroaldus.

ADULATIONES MISCEBANT] In veteribus omnibus editionibus, *adulatione*. Lipsius & recentiores, *adulationes*. Tentavit Muretus, *lacrimas gaudio, questus adulatione miscebant*. Ernestus, *lacrimis gaudium, questus adulatione*. Si quid mutandum, Ernestinam emendationem probarem.

INDUCTAM DUBITATIONEM] Frustra tentat Gronovius, *indutam*. Ante Gronovium id dubitanter proposuerat Latinus Latinius.

CAP. VIII. IN FAMILIAM NOMENQUE AUGUSTÆ] Liviam in nomen & familiam Juliæ gentis fuisse adscitam nemo inficiari potest, cùm id conceptis verbis pronuntient Dio LVI. pag. 600. Velleius II, 75. Ovidius Fast. I. 532. Tacitus Annal. V, 1. Ipseque Plinius X, 55. XIV, 6. Novi equidem eruditum Harduinum mentem mutasse, & in posteriore suâ editione *Liviam* pro *Juliâ* scripsisse: sed perperam, & refragantibus Mss. libris.

TRECENOS NUMMOS] De his Augusti legatis paulo aliter, & fortè accuratiùs, Suetonius in Aug. CI. *Legavit populo Romano quadringenties, tribubus tricies quinquies sestertiûm, prætorianis militibus singula millia nummorum, cohortibus urbanis quingenos, legionariis trecentos nummos.*

Nec enim verisimile legionarios cohortibus Urbanis fuisse æquatos. Summa tota legatorum Augusti fuit ferme *monetæ Gallicæ librarum* 21, 000, 000. Emendavi, *legionariis atque cohortibus*. Malè enim Beroaldus aliique veteres, *legionariis autem cohortibus*. Meliùs Freinshemius & Ryckius, *legionariis autem & cohortibus*. At cùm in Mss. Flor. legatur, *legionariis aut cohortibus*, mendosè quidem, licèt Jac. Gronovio & Recentioribus probatum, omnino emendandum *atque*, ut ipse sensus postulat. *Aut* & *atque* in Mss. sæpe permutari jam a Cortio ad Sallustium in Jugurth. LXXXII. observatum, & plurimis exemplis demonstratum. Cohortes civium Romanorum appellantur, ut a sociorum cohortibus distinguantur.

CAP. IX. IDEM DIES ACCEPTI QUONDAM IMPERII PRINCEPS, ET VITÆ SUPREMUS] De anno accepti imperii nihil certi occurrebat, cùm notas edidi. Hæc postea mente revolvens, adverti huc optimè referri posse partem hanc monumenti Ancyrani apud Cl. Chishull, *Antiquitates Asiaticæ*, pag. 172. IMPERIVM. MIHI. DEDIT. RESPVBLICA. VTI. PRAETORI. SIMVL. CVM. CONSVLIBVS. IR*tio & Pansâ. Huic* AVTEM. EODEM. ANNO. ME. *suffectum* CONSVLEM. *cùm edi*DISSET. ET. TRIVMVIRVM. REIPVBLICAE. CONSTITVE*ndæ* QVI. PARENTEM. *co*NI*urati occidissent*. IN. EXILIVM. EXPVLI. IVDICIIS. LEGITIMIS. VLTVS. POSTEA. BELLVM. INFERENTIS. (id est, *inferentes*.) REIPVBLICAE. *Philippensi prælio oppressi*. Itaque ut Augustus obiit die 19 mensis Augusti, anno U. C. DCCLXVII. ita imperium accepisse videtur die 19 Augusti, anno U. C. DCCXI.

VALERIUM CORVINUM] In Mss. Flor. *Corvum*. At libri editi ferme omnes, & ceteri scriptores *Corvinum* vulgò appellant.

DUM INTERFECTORES] Ita Pichena & recentiores fermè omnes. In Mss. Flor. & editione principe, *tunc interfectores*, Rhenanus *ut interfectores*. Mallet Jac. Gronovius, *multa Antonio tunc, interfectores patris ut ulciscereturr*. Melior vulgata ac recepta emendatio.

CAP. X. QUI FECERE LAUDATAS] Muretus, *qui cepêre*. Nihil mutandum.

JULOS] In Mss. Flor. *Julios*: ita quoque scriptores Græci Dio & Eusebius. At Horatius IV. od. 2. Velleius & Suetonius *Julum* appellant. Ab Julo, Æneæ filio, ob maternum genus ita dictum fuisse probat Perizonius, Animadvers. Historic. cap. 3. pag. 151.

Q. TEDII ET VEDII POLLIONIS LUXUS] Luxum & crudelitatem Vedii Pollionis, qui Murænas humano sanguine saginabat, quomodo castigaverit Augustus, scribit Seneca *de irâ* III, 40. Pluribus Dio LIV. pag. 536. Vide & Plinium IX, 23. Haud ita certum alterius ganeonis nomen. In Mss. Flor. *nuberetque Tedii & Vedii*. Beroaldus edidit, *nuberet quæ Tedii*; conjectans emendandum, *qui Tedii*. In recentioribus editionibus,

qui

qui Atedii, vel *qui Tedii*. Rhenanus, Q. *Vedii Pollionis*. *Que*, *quæ*, *qui* mendosa esse, & ex prænomine Q. nata, certum videtur. Ex ceteris literis existimo olim scriptum fuisse, Q. *Haterii*. Hunc hominem fortè memorat Plinius VII, 53. *Cornelius Gallus*, *Prætorius*, & Q. *Haterius*, *eques Romanus*, *in Venere obiêre*. Nihil tamen ex levi conjecturâ mutandum. Infrà Annal. III, 57. Beroaldus quoque ediderat, *atque Haterius*, pro *at* Q. *Haterius*. & Annal. IV, 21. *Pisonemque gravius*, pro *Pisonem* Q. *Granius*.

GRAVIOR DOMUI] Mss. Flor. *gravius*. Conjiciebat Beroaldus, *gravis*. Meliùs Pichena & recentiores, *gravior*.

HABITU VULTUQUE] Ita emendandum rectè monuit Heinsius: recepêre Ernestus & recentiores. Suffragatur Suetonius in Tiber. LXVIII. *Incedebat cervice rigidâ & obstipâ: adducto fere vultu, plerumque tacitus.* Vide etiam Tacitum infrà cap. 33. *Sermone, vultu, adrogantibus & obscuris.* Beroaldus & alii, *habitu cultuque*.

CAP. XI. ET LARGITIONES] Largitiones suas, tanto dignas Principe, & nemini adhuc satis attentè observatas, fusè recenset Augustus in monumento Ancyrano apud Cl. Chishull, Antiquitates Asiaticæ, pag. 173 & seq. PLEBEI. ROMANAE. VIRITIM. SS. TRECENOS. *monetæ Gallicæ libras* 58. NVMERAVI. EX. TESTAMENTO. PATRIS. MEI. ET. NOMINE. MEO. QVADRINGENOS. *libras Gallicas* 77. EX. BELLORVM. MANIBIIS. CONSVL. QVINTVM. DEDI. ITERVM. AVTEM. IN. CONSVLATV. DECIMO. EX. PATRIMONIO. MEO. HS. QVADRINGENOS. CONGIARI. VIRITIM. PERNVMERAVI. ET. CONSVL. VNDECIMVM. DVODECIM. FRVMENTATIONES. FRVMENTO. PRIVATIM. COEMPTO. EMENSVS. SVM. ET. TRIBVNITIA. POTESTATE. DVODECIMVM. QVADRINGENOS. NVMMOS. TERTIVM. VIRITIM. DEDI. QVAE. MEA. CONGIARIA. PERVENERVNT. *ad civ*IVM. MILLIA. NVNQVAM. MINVS. QVINQVAGINTA. ET. DVCENTA. (malè supplevit eruditus Chishull, *ad sestertiûm millia nunquam minus quinquaginta & ducenta;* quod adhuc pejùs taxavit monetæ Anglicæ 405, 260*l.* 4*s.* 4*d.*) TRIBVNITIAE. POTESTATIS. DVODEVICINSIMVM. CONSVL. XII. TRECENTIS. ET. VIGINTI. MILLIBVS. PLEBEI. VRBANAE. SEXAGENOS. DENARIOS. *monetæ Gallicæ libras* 46. *cum assibus aliquot: totaque congiarii summa fuit librarum Gallicarum* 14,921,520. VIRITIM. DEDI. ET. CVOIVIS. pro *cuivis*. MILITVM. MEORVM. CONSVL. QVINTVM. EX. MANIBIIS. VIRITIM. MILLIA. NVMMVM. SINGVLA. *monetæ Gallicæ libras* 97. DEDI. ACCEPERVNT. ID. TRIVMPHALE. CONGIARIVM. IN. CO*loniis*. HOMINVM. CIRCITER. CENTVM. ET. VIGINTI. MILLIA. CONSVL. TERTIVM. DECIMVM. SEXAGENOS. DENARIOS. PLEBEI. QVAE. TVM. FRVMENTVM. PVBLICVM. ACCEPERVNT. DEDI. EA. MILLIA. HOMINVM. PAVLO. PLVRA. QVAM. DVCENTA. FVERVNT. PECVNIAM. *pro*. AGRIS. QVOS. IN. CONSVLATV. MEO. QVARTO. ET. POSTEA. CONSVLIBVS. *M. Crasso* & CN. LENTVLO. AVGVRE. ADSIGNAVI. MILITIBVS. SOLVI.

MVNICIPIS. EA. SESTERTIVM. CIRCITER. SEXIENS. MILLIENS. *monetæ Gallicæ libras* 116,730,150. FVIT. QVAM. *ex.* COLLATIONIBVS. *pro.* PRAED*iis* NVMERAVI. ET. CIRCITER. BIS. MILLIENS. ET. SESCENTIENS. *monetæ Gallicæ libras* 50,583,065. QVOD. PRO. AGRIS. PROVINCIALIBVS. SOLVI. ID. PRIMVS. ET. SOLVS. OMNIVM. QVI. DEDVXERVNT. COLONIAS. MILITVM. IN. ITALIA. AVT. IN. PROVINCIIS. AD. MEMORIAM. AETATIS. MEAE. FECI. ET. POSTEA. *Ti.* NERONI. ET. CN. PISONI. CONSVLIBVS. ITEMQVE. C. ANTISTIO. ET. D. LAELIO. COS. ET. C. CALVISIO. ET. L. PASIENO. CONSVLIBVS. *Lentulo* & MESSALINO. CONSVLIBVS. ET. L. CANINIO. ET. Q. FABRICIO. CONSVLIBVS. *Veteranis quos.* EMERITEIS. STIPENDIS. IN. SVA. MVNICIP*ia reduxi.* PRAEM*ia ære num*ERATO. PERSOLVI. QVAM. IN. REM. SEST*ertium* MILL*iens quinquiens*, aut *centiens*, aliuſve id genus numerus extritus eſt. IMPENDI.

QVATER. PECVNIA. MEA. IVVI. AERARIVM. ITA. VT. SESTERTIVM. MILLIENS. ET. QVINQVIENS. *monetæ Gallicæ libras* 19,552,290. AD. EOS. QVI. PRAEERANT. AERARIO. DETVLERIM. ET. M. *Æmilio.* ET. L. ARVNTIO. COS. IN. AERARIVM. MILITARE. QVOD. EX. CONSILIO. fortè *Tiberii.* CON*ſtitu*TVM. EST. EX. *quo.* PRAEMIA. DARENTVR. MILITIBVS. QVI. VI*ginti* ſtipendia. EMERVISSENT. HS. MILLIENS. ET. SEPTINGENTI*ens.* monetæ Gallicæ libras 33,073,542. *Tib.* Cæſaris nomine & MEO DETVLI.

Miraris opes liberalitatemque Auguſti, qui, minimâ computatione, nec æſtimatis frumentationibus, annum agens ætatis ſuæ, quo hæc ſcripta ſunt, ſeptuageſimum ſextum, monetæ Gallicæ libras 321,046,560 erat elargitus. Beneficum Principem miratus, cogita nunc multò majores tum in ædificiis publicis, tum in ludis, impenſas: & venerare Auguſtum, qui cùm tam multa profunderet, oblatis abſtinuerit; & ad exemplum Principum magis, quàm ad ſuî oſtentationem, ſcripſerit in eodem monumento.

AVRI. CORONARI. PONDO. TRIGINTA. ET. QVINQVE. MILLIA. monetæ Gallicæ libras 33,075,000. MVNICIPIIS. ET. COLONIIS. ITALIAE. CONFERENTIBVS. AD. TRIVMPHOS. MEOS. QVINTVM. CONSVL. REMISI. ET. POSTEA. QVOTIENSCVMQVE. IMPERATOR. APPELLATVS. SVM. AVRVM. CORONARIVM. NON. ACCEPI. DECERNENTIBVS. MVNICIPIIS. ET. CON*ferentibus* quæ tunc ADQVE. pro *atque* ANTEA. DECREVERANT.

CAP. XII. RURSUM GALLUS] Ita editiones veteres.

CAP. XIII. M. LEPIDUM] Ita editiones veteres & recentiores. Perperam emendaverat Lipſius, *Manium Lepidum.*

AVIDUM, AT MINOREM] In libris editis, & *minorem.* Pellicerius, Muretus emendabant, *ſed minorem.* Ad ſenſum accommodatè. Sed ex veteris ſcripturæ reliquiis veriùs, *at.*

NON ADESSE CAPUT REIPUBLICÆ] Ita Rhenanus. Corruptè Mſ. Flor.

adeſſe aput te reipublicæ. Beroaldus, *apud te.* Fruſtra tentant alii, *non eſſe caput te*, vel *non eſſe apud te caput.* Aldus, *non adeſſe apud te rempublicam.*

GENUA ADVOLVERETUR] Mallet illuſtr. Pellicerius, *genibus.* Nihil tamen mutaverim.

EJUSQUE] Optimè Cujacius & Lipſius. Perperam in veteribus editionibus, & *uſque.*

CURATISSIMIS PRECIBUS] Sic Mſ. Flor. Beroaldus, *acuratiſſimis.* Minutianus, *accuratiſſimis.*

CAP. XIV. DEMINUTIONEM] Sic Mſ. Flor. & paſſim ſcriptum, *deminuo.*

SE NON EXCESSURUM] Exceſſit tamen, teſte Dione LVIII. p. 634. anno U. C. DCCLXXXVI, *Quindecim fuerunt Prætores: idque multis annis accidit, ut nonnumquam ſedecim, nonnumquam uno aut duobus pauciores.* Πενϑεκαίδεκα στρατηγοὶ ἐγένοντο· καὶ τοῦτο ἐπὶ πολλὰ ἔτη συνέβη· ὥστε ἔστι μὲν ὅτε ἑκκαίδεκα, ἔστι δ' ὅτε καὶ παρ' ἕνα ἢ καὶ δύο χειροτονεῖσθαι. Anno U. C. DCCLXIV, Principe Auguſto, fuerant quoque ſedecim, vide Dionem LVI. pag. 586.

CAP. XV. E CAMPO COMITIA AD PATRES TRANSLATA] Stante republicâ, viguêre comitia, & ſuffragiorum libertas. Comitiorum jura minuit Julius Cæſar, eaque *cum populo partitus eſt*, Sueton. in Jul. XLI. *Priſtinum jus reduxit* Auguſtus, Sueton. in Aug. XL. ita tamen ut aliis artibus in comitiis imperaret, vide Dionem LIII. pag. 511. LVI. pag. 596. Callidior Tiberius ad patres tranſtulit, ut in ſe faciliùs & ſine invidiâ traheret. Nec deinde, niſi ſimulata fuêre comitia. Omnia pro Principis arbitrio geſta, Dio LVIII. pag. 633 & 634.

PER CIRCUM TRIUMPHALI VESTE] Exiſtimat Cl. Erneſtus tranſponenda verba, & emendandum: *utque triumphali veſte uterentur. Per circum curru vehi haud permiſſum.* Minimè probaverim: ſcriptor adulteraretur.

ANNUUM AD PRÆTOREM] In Mſ. Flor. *annum ad prætorem. Annua* emendarunt plurimi. Ad veterem ſcripturam propiùs accedit, *annuum*, Beroaldo, Aldo, Erneſto probatum.

PRÆTORIAS COHORTES] Cujacius paſſim emendabat, *prætorianas.* At in inſcriptionibus ſæpe memorantur PRÆTORIÆ COHORTES. Vide Gruterum, pag. DLXIII. num. 11.

CAP. XVII. BINOS DENARIOS ACCIPERENT] Ita Lipſius & recentiores. In veteribus editionibus, *acceperint.*

CAP. XVIII. PROPERANTIBUS BLÆSUS] Malè tentat Gronovius, *operantibus.*

PÆNITENTIAM ADCELERABO] Emendabat Cujacius, *pœnam.*

Nihil mutaverim. Plus elegantiæ ac veritatis in *pœnitentiâ.*

CAP. XIX. INCIPIENTES PRINCIPIS] Frigidè Acidalius, *incipientis.* VIM MEDITENTUR] Mallet Cl. Erneſtus, *meditarentur.* Non neceſſariò.

CAP. XX. VETUS OPERIS] In Mſ. Flor. *intus operis.* Optimè Lipſius, *vetus operis*, ut in Silio, IV, 534.

Gnaros belli, vetereſque laborum.

Haud ita feliciter Muretus, *immitis operis.* Heinſius, *intentus.* Gronovius, *tritus.* Alii plurimi, *invictus.*

CAP. XXI. SIBI JAM MISCENT] Mallent Faernus & Pichena, *ſibi immiſcent.* At nihil mutandum. Durum videtur, *jam*, ob capitum diviſionem. Non diſplicet, ſi conjunctim legeris.

CAP. XXII. SEPULTURÆ INVIDENT] Mſ. Flor. *ſepultura.* Multi emendant, *ſepulturam.* Meliùs & ex uſu Taciti, *ſepulturæ.*

HI SEPELIANT] Optimè Muretus & Lipſius, *hi.* Perperam in Mſ. Flor. & editionibus veteribus, *ii*, Librariorum errore. *Hos* enim manu monſtrabat.

CAP. XXV. REPENTE QUIES] Conjectat Lipſius, *repens quies.* Nihil novandum.

CAP. XXVI. QUÆ PROFERRET] In Mſ. Flor. & editionibus veteribus ac recentioribus, *perferret.* Quidam emendarunt, *præferret.* Omninò emendandum, *proferret.* Hac in re ſæpe errarunt librarii. Sic apud Juvenalem V, 390. legitur, *protulit*; apud Plinium XVIII, 3. *proferam*: ubi olim ſcriptum, *pertulit*, & *perferam.*

AD SE NISI FILIOS] In Mſ. Flor. & editionibus veteribus, *niſi ad ſe filios.* Lipſius & recentiores meritò verba trajecêre, *ad ſe niſi filios.*

CAP. XXVIII. CLARO REPENTE CÆLO] Corruptè Mſ. Flor. *clamore pena cælo.* Edidit Beroaldus, *clariore pene cælo.* Optimè emendavit Lipſius, *claro repentè cælo.* Miror Jac. Gronovium adhuc tentantem, *luna clarore plena, cælo viſa langueſcere.*

QUÆ PERGERENT] Eleganter dictum. Malè Gronovius, *quæ urgerent.* Rhenanus, *quæ gererent.* Heinſius, *quo pergerent.* Daviſius, *quæ agerent.* Si quid tentandum potiùs, *quæ peragerent*: & in Mſ. Flor. *a* margini additum. Sed inutile & frigidum.

II VIGILIIS] Optimè emendavit Lipſius. Peſſimè in Mſ. Flor. & veteribus editionibus, *in vigiliis.*

CAP. XXIX. L. APRONIUS] Fortè idem de quo Plinius XI. 37, ſect.

85. *Quin & L. Apronii consularis viri filio detractos adipes, levatumque corpus immobili onere.*

CAP. XXX. CONSEDERANT] Editio princeps aliæque veteres, *considerant.*

CAP. XXXI. VI SUA CUNCTA TRACTURUS] Malè tentat Freinshemius, *tracturis.* Elegantissimè verò Illustr. Pellicerius, *in sua cuncta tracturus.* Minimè tamen absurdum, *vi suâ.* Ideo nihil mutavi, licèt Pellicerianam emendationem plurimùm probem.

AB UNAETVICESIMANIS] In Mss. Flor. *unetvicesimanis.* Perperam Beroaldus edidit, *undevicesimanis.* Nusquam enim legionis XIX, passim verò XXI, mentio in Germaniâ occurrit, ut rectè animadvertit Lipsius. Edidi, *unaetvicesimanis*, non *unetvicesimanis*, quòd in Historiarum libris, quorum plurimi exstant Mss. codices, *unaetvicesima*, *unaetvicesimani* sæpe appellentur.

PRIMA QUOQUE] Prima legio dicta quoque Germanica, ut patet ex vetere lapide :

SEX. SAMMIO. VOLT
SEVERO. E. LEG. PRIMA
GERMANICA &c.

quem eruditâ interpretatione illustravit Cl. de Bimard la Bastie apud Muratori, Novus Thesaur. Inscript. Tom. I. pag. 91 & seqq.

CAP. XXXII. DESTRICTIS GLADIIS] Beroaldus, *districtis.* In melioribus libris, *destrictis.* Horat. III, Od. I, 17.

Destrictus ensis.

VERBERIBUS MULCANT] Ita Mss. Flor. & editiones optimæ. Perperam Beroaldus, *mulctant.* Frequens librariorum error in vocibus *mulco*, *mulcto* vel *multo.*

VEL PAUCORUM INSTINCTU] Optimè Rhenanus. Corruptè in Mss. Flor. & editionibus veteribus, *nil paucorum instinctu.* Malè a quibusdam emendatum, *nec.* Ipsa vetus scriptura innuit, *vel.* Sicque Tacitus infrà Annal. III, 54. *neque mihi aut vobis :* & Horatius, Epod. XVI, 5.

Æmula nec virtus Capuæ, nec Spartacus acer,
Novisve rebus infidelis Allobrox ;

PER SPECIEM EXOSCULANDI] Ita Mss. Flor. & editiones veteres. Sine auctoritate recentiores, *osculandi.* Sic infrà Hist. I, 45. *exosculari Othonis manum*, ut rectè observat Jac. Gronovius.

CAP. XXXV. NUDANT UNIVERSI] Mss. Flor. & editiones veteres ; *universa corpora.* Recentiores edidêre, *universi.* Et meritò, *Universa*,

librariorum incuriam, aut ſcioli alicujus argutiolam redolent.

MATERIÆ, LIGNORUM] Heinſius exiſtimat, *lignorum*, redundare. Nihil tamen mutandum.

QUÆRUNTUR] Pellicerius & Heinſius mallent, *queruntur:* & diſtinguunt pòſt, *Caſtrorum*. Retineri poteſt vulgata ſcriptura.

NEU MORTEM] Hæc mutila eſſe opinatur Heinſius. Erneſtus ſuſpicatur emendandum, *ne morerentur*. Nihil mutaverim. Hæc enim antiquitatem, non errorem ſapiunt.

IN GERMANICUM OMNIBUS] Fruſtra tentat Lipſius, *nominibus*.

PROMPTOS OSTENTAVERE] Mſ. Flor. editiones veteres, & inter recentiores Jac. Gronovius, *promptas*. Meliùs, *promptos*, ut patet ex ſuperioribus, *atrociſſimus veteranorum . . . fuêre etiam qui*. Malè Heinſius, *prompta*. Illuſtr. Pellicerius, *ſe oſtentavêre*. *Se* omitti poteſt.

CAP. XXXVI. AT SI AUXILIA] Ita veteres editiones; & quidem optimè. Malè recentiores, *ac ſi*.

PERICULOSA SEVERITAS] Accuſativos fruſtra obtrudit Heinſius. Nominativi eleganter hîc uſurpantur.

IN ANCIPITI RESPUBLICA] Ita Mſ. Flor. & recentiores. Malè emendatum a Beroaldo, *republicâ*.

CAP. XXXVII. LARGITIO DIFFEREBATUR IN HIBERNA CUJUSQUE] Optimè Mſ. Flor. & editiones recentiores. Peſſimè Beroaldus, *largitio differebatur. In hiberna cujuſquam non abſceſſêre, &c.* Scripturam codicis Florentini feliciter divinaverat Joſias Mercerus, meritâ laude non defraudandus.

NON ABSCESSERE] Fruſtra tentat Heinſius, *non adſenſêre*. Adſenſerant quidem Primani ac Viceſimani: at cùm Quintani & Unaetviceſimani nollent in hiberna abſcedere, donec largitio perſolveretur, contracta eſt pecunia, & omnibus largitio perſoluta.

TURPI AGMINE, CUM FISCI] De fiſcis videndus Vegetius II, 20. Eorum rationem & uſum fusè proſequitur. Scilicet donativorum, quæ milites conſequebantur, dimidia pars ſequeſtrabatur, ne per luxum, aut per inanium rerum comparationem, abſumeretur: inter ſigna, interque aquilas ſervabatur, ut, depoſiti memores, de deſerendo nihil cogitarent, & in acie fortiùs dimicarent. Quæque cohors decem folles, ſeu decem ſaccos, ſepoſitæ iſti pecuniæ deſtinatos habebat. *Addebatur etiam*, teſte Vegetio, *ſaccus undecimus in quem tota legio particulam aliquam conferebat, ſepulturæ ſcilicet causâ, ut ſi quis ex contubernalibus defeciſſet, de illo undecimo ſacco ad ſepulturam ipſius prometur expenſa*. Domitianus verò, ut accipimus ex Suetonio in Domit. VII. *Geminari legionum caſtra prohibuit: nec pluſquam mille nummos*, monetæ Gallicæ libras 194, *a quoquam ad ſigna deponi: quòd Lucius Antonius apud duarum legionum hiberna, res novas moliens, fiduciam cepiſſe*,

etiam ex depoſitorum ſummâ videbatur. Hac ipsâ Domitiani lege una legio in fiſcis habere poterat $\overline{\text{XVI}}$ HS, ſeu monetæ Gallicæ libras 311, 240.

CAP. XXXVIII. PRÆSIDIUM AGITANTES VEXILLARII] Cùm frequens occurrat vexillariorum mentio, de iis juvat diligentiùs inquirere.

De Vexillariis.

Vexillarii, de quibus tot diverſæ eruditorum opiniones circumferuntur, ii ſunt, qui nec ſub ſignis, nec ſub aquilis, ſed ſub vexillis militabant. Cuique legioni vexillum unum erat adtributum: inde in inſcriptionibus apud Gruterum, pag. CCLVI, 8. VEXILLATIO LEGI. XX: apud Cl. Schoepflinum, Alſat. Illuſtrat. Tom. I. p. 441. VEXSILLATIO LEG. XXII: apud Tacitum Hiſt. II, 100. *Vexillarii quartæ decimæ & ſextæ decimæ legionum.* III, 22. *Cum vexillis nonæ, ſecundæque, & viceſimæ, Britannicarum legionum;* & Annal. XIV, 34. *Quartadecima legio cum vexillariis viceſimariis:* Annal. IV, 73. *Vexilla legionum e ſuperiore Germaniâ.* Vexillationes legionariæ generatim appellabantur *vexillarii e legionibus*, Tacit. Hiſt. III, 48.

At quibus militibus conſtabant hæ vexillationes? primò Veteranis, qui *ſub vexillo* retinebantur, donec honeſtam miſſionem obtinerent, *ceterorum immunes niſi propulſandi hoſtis.* Tacit. Annal. I, 36 & 39. III, 21. Secundò *legionariis infirmis*, aut potiùs *convaleſcentibus*, Cæſar de Bello Gall. VI, 36. *Complures erant in caſtris ex legionibus ægri relicti: ex quibus qui hoc ſpatio dierum convaluerant, circiter* CCC *ſub vexillo unà mittuntur.* Tertiò Tironibus: *vexillum Tironum* memorat ipſe Tacitus, Annal. II, 78. Quartò Romanis omnibus, qui militabant, nec in legiones erant adlegendi. Sic apud Suetonium in Aug. XXV. Libertini, qui in Illyrico & Germaniâ, imperitante Auguſto, militavêre, *ſub vexillo* fuiſſe dicuntur.

Ex his patet vexillariorum numerum definitum non fuiſſe, ſed pro diverſis circumſtantiis diverſum. In caſtris minorem locum quàm legionarii obtinebant. Idque innuit Hyginus in Gromatic. pag. 72. *Vexillarii legionum eamdem pedaturam accipere debent quod cohors legionaria: ad ſexcentenos homines computantur.* Cùm vexillationes in provincias mittebantur, iis virum aliquem inſignem fuiſſe præpoſitum patet ex veteribus inſcriptionibus apud Gruterum, p. CCCCVII. num. 1. L. FABIO. M. F. GAL. CILONI. . . . PRAEPOSITO. VEXILLATION. PERINTHI. PERGENTIB. & pag. CCCCXLI. num. 4. L. NERATIO. C. F. VOL. PROCVLO. . . MISSO. AB. IMP. ANTONINO. AVG. PIO. AD. DEDVCENDAS. VEXILLATIONES. IN. SYRIAM. OB. BELVM. PARTHICVM. PRAEF. AERARI. MILITARIS.

Nunc verò difficiliora quædam de vexillariis facilè explices. *Tredecim vexillariorum millia* recenſentur, Tacit. Hiſt. II, 83. Nec mirum,

cùm plurimarum legionum vexillationes mitterentur, & plurimi eſſent tirones. *Vexillariis pulſis*, dicuntur *vires legionis non affuiſſe*, Tacit. Hiſt. II, 66. Meritò quidem: legio enim longè fortior fuit vexillariis, quorum vis exigua in convaleſcentibus; ars ferme nulla in tironibus: validiores veterani, ſed numero impares, & longâ militiâ, atque annis, laborum intolerantes. Vexillationes ab Auguſto inventas non fuiſſe ex earum diſpoſitione, Juliique Cæſaris verbis manifeſtum eſt. Aliorum opiniones refutare ſuperfluum, proponere ſit ſatis. Lipſius, Milit. Rom. I, 8. contendit vexillarios eſſe veteranos ſub vexillo retentos. Pichena & J. F. Gronovius in Tacit. Annal. I, 38. De vit. Agric. 18. volunt eſſe legionarios aliquò & ſeorſim miſſos, Gallicè *des détachements*. Salmaſius, Milit. Rom. cap. 19. pronuntiat eſſe levis armaturæ milites, Gallicè *des troupes légeres*... Erneſtus, edit. Taciti, Tom. II, pag. 578. & in commentariis Societatis Regiæ Goëttingenſis, Tom. I. artic. XIII docet eſſe tirones, Gallicè *des recrues*.

Utrum fuerint quoque vexillationes auxiliorum, haud ita compertum. *Vexillarios* quidem *e cohortibus* memorat Tacitus, Hiſt. III, 6. *Germanicorum vexillationem* Suetonius in Galbâ XX. *Germanorum vexilla* Tacitus, Hiſt. I, 31 & 70. Et C. Julius dicitur apud Gruterum, pag. CCCCXV. num. 5. TRIB. .. VEXIL. DACOR. PARTHIC. Id eſt, *tribunus vexillariorum Dacorum, Parthicorum*. At auxiliares illi, qui ſub ſuis vexillis militabant, & particulatim mittebantur, dici potuerunt vexillationes, licet omnino diverſi eſſent a vexillationibus legionariis.

Vexillationes poſteriore ævo, non pedeſtri, ſed equeſtri, nec legionariâ, ſed externâ militiâ conſtitiſſe rectè probat eruditus Philip. a Turre, Monumenta veteris Antii, cap. IX. pag. 127. quem conſule, ſi volueris. Nec enim hæc recentioris ævi ad nos pertinent.

CAP. XXXIX. AB SENATU, REGRESSUM JAM] Ita Mſ. Flor. Lipſius & recentiores. Peſſimè Beroaldus, *ab ſenatu regreſſi jam*.

REUM SUBDERE] Emendabat Illuſtr. Pellicerius, *reum ſubdidêre*. At nihil mutandum.

VEXILLUM IN DOMO GERMANICI] Id ne accipias de vexillo, ſub quo retinebantur vexillarii; ſed de ipſo imperatoris vexillo, de quo Cæſar Bell. Gall. II, 20. *Cæſari omnia uno tempore erant agenda: vexillum erat proponendum, quod erat inſigne, cùm ad arma concurri oportebat.* Tunicam fuiſſe coccineam teſtatur Plutarchus in Bruto, pag. 1002. Ἅμα δ' ἡμέρᾳ πρόκειτο μὲν τῷ Βρούτῳ χάρακι καὶ τῷ Κασσίῳ σύμβολον ἀγῶνος φοινικοῦς χιτών. *Ortâ luce, propoſitum in caſtris tum Bruti tum Caſſii ſignum pugnæ tunica coccinea.* In nummis, maximè Juliani aliorumque Imperatorum hujus vexilli figuram adhuc exſtare exiſtimo.

RECIPITQUE IN TRIBUNAL] Malè Mſ. Flor. & Beroaldus, *recepit*.

CAP. XL.

CAP. XL. Eo IN METU] Fruſtrà tentat Lipſius, *eo in motu.*

ASPERNANTEM UXOREM] Minimè probabiliter Lipſius, *aſpernante uxore.* Germanicus uxorem, pericula aſpernantem, ut abiret perpulit.

QUI MANEBANT] Mariti illarum feminarum, qui manebant. Nec emendandum cum Lipſio, *quæ*, ut ad mulieres referatur.

CAP. XLI. ET EXTERNÆ FIDEI] Heinſius, *& externa fidei.* Duriùs quàm ut probetur.

RECENS DOLORE ET IRA] Malè tentat Heinſius, *doloris & iræ.*

CAP. XLIII. QUI MEAM QUIDEM MORTEM] Illuſtr. Pellicerius ſuſpicabatur emendandum, *qui ut meam.* Ingeniosè; ſed non neceſſariò.

CUM MILITIBUS] Malè emendat Grotius, *commilitibus.* Ne vox quidem latina eſt. Pro illâ ſtare dicuntur Plinius XXXVII, 2. Cæſar de Bello civ. II, 29. At in optimis editionibus apud Plinium, *militibus*, non *commilitibus*: apud Cæſarem, *commilitones*, non *commilites.*

CAP. XLIV. C. CETRONIUM] Forſan *C. Petronium*, inquit Illuſtr. Pellicerius. At nihil mutandum. Immo apud Gruterum, pag. CCIC. num. 1. C. CETRONIVS AEDIL. Cæſare Auguſto conſule VI, memoratur; & quantùm ex temporum ratione judicari poteſt, *C. Cetronii* legati pater fuiſſe videtur.

CENTURIONATUM INDE EGIT] Singulariter dictum: nihil tamen reprehenderim. Fortè etiam cùm centurio milites recenſeret, id dictum Romanis centurionatum agere: cùm centuriones ipſos recenſeret Germanicus, meritò dixit Tacitus, *centurionatum inde egit.* Malè divinat J. F. Gronovius, *centurionum inde delectum egit*, vel *centurionatus inde exegit*: Jac. Gronovius, *centurionatim inde egit.* Heinſius, *cenſum centurionum*, vel *centurionalem inde egit.* Pellicerius, *centurionata.* Alii, *centurionatum inde legit.*

RETINEBAT ORDINEM] Perperam Beroaldus, *ordines.*

DONA MILITARIA] In libris omnibus, ſi unam exceperis Cl. Lallemand editionem, *donaria militaria*, librariorum errore ſatis obvio; ſic enim infrà in Mſ. Flor. Annal VI, 48. *Inter ludibria & pericularia*, perperam repetitâ vocis terminatione, ut rectè monuit Cl. Erneſtus. *Donaria* de Diis tantùm latinè dicuntur, *dona* de hominibus. Moxque Annal. II, 9. *militaria dona* memorantur. Hunc Taciti locum egregiè illuſtrat Siccii Dentati & Manlii Capitolini fortitudo, ad eruditionem, & virtutis ac laudis incitamentum memoranda. Plin. VII, 28. *L. Siccius Dentatus, qui tribunus plebis fuit, Sp. Tarpeio, A. Aterio conſulibus*, anno U. C. CCC, *haud multò poſt exactos reges, vel numeroſiſſima* maximæ fortitudinis *ſuffragia habet, centies vicies prœliatus, octies ex provocatione victor, quadraginta quinque cicatricibus adverſo corpore inſignis, nulla in tergo. Item ſpolia cepit* XXXIV. *donatus haſtis puris duodeviginti, phaleris* XXV. *torquibus tribus &* LXXX. *armillis* CLX. *coronis* XXVI.

civicis XIV. *aureis* VIII. *muralibus* III. *obſidionali unâ*, *fiſco æris* X, monetæ Gallicæ libris 13, 125 (neque exiſtimes cum erudito Harduino ſuperpoſitam fuiſſe notæ denarii X lineolam, quæ decies centena millia æris, Gallicæ monetæ libras 1, 312, 500, ſignificaret. Repugnat temporum & reipublicæ paupertas. At, ut opinor, olim ſcriptum XM aut X ∞, id eſt æris decem millibus.) *Captivis &* XX *ſimul bubus, imperatores novem ipſius maximè operâ triumphantes ſecutus.... Rei militaris haud minora forent Manlii Capitolini decora, ni perdidiſſet illa exitu vitæ. Ante decimum ſeptimum annum bina ceperat ſpolia. Primus omnium eques coronam muralem acceperat,* VI. *civicas,* XXXVII. *dona,* XXIII. *cicatrices adverſo corpore exceperat.*

CAP. XLVII. IMMOTUM ADVERSUS EOS SERMONES] Optimè. Lipſius improſpere tentat, *immotus.*

QUOS IGITUR ANTEFERRET?] Rhenanus, *Ecquos.* Sine librorum auctoritate & neceſſitate.

AC, NE POSTPOSITI] Fruſtra Heinſius, *hac ne.*

SIMUL ADOLESCENTIBUS] Illuſtr. Pellicerius emendat, *ſimul de adoleſcentibus.* Utrumque latinè dicitur.

CAP. XLVIII. QUIS FINIS] Mallet Erneſtus, *qui finis.* Nihil mutandum.

CAP. XLIX. HONESTA VULNERA ACCEPISSENT] Eleganter Muretus, *excepiſſent.* At non neceſſariò.

CAP. L. SILVAM CÆSIAM] Lipſius & Bucherius mallent, *ſilvam Heſiam*, propter Heſum Deum. Nihil tamen mutaverim, cùm Deus ille appellaretur quoque Camulus, & ſumma ſit nominum varietas.

LIMITEM.... SCINDIT] Ita libri omnes editi. Emendandum *ſcandit*, conjectat Lipſius: quem ſecutus eſt Cl. Eccardus, *de origine Germanorum*, pag. 278. Nihil tamen mutaverim: nec peccat vulgata ſcriptura.

CONCÆDIBUS MUNITUS] Optimè Beroaldus & recentiores. Malè in editionibus plurimis, *munitur.* Perperam alii tentant, *munit.*

AC NE PAX QUIDEM] Sic libri omnes; & optimo ſenſu, ut in Notis ſuprà explicavimus. Tentabat tamen eruditus Petavius, *ac ne fax quidem.* Ingeniosè certè; ſed non probabiliter: licet caſtrorum ignes paſſim memorentur apud veteres ſcriptores, ipſumque Tacitum infrà cap. 65.

CAP. LI. FLAMMISQUE PERVASTAT] Fruſtra tentat Freinshemius, *pervaſtata.*

SINE VULNERE MILITES] Mallet Freinshemius, *ſine vulnere militis.*

qui ſemiſomnos, inermos, aut palantes ceciderat. Non ineleganter. Nihil tamen mutandum.

PER SALTUS PORRIGERETUR] Malè Heinſius, *progrederetur*, nec ad rem militarem conſultè. Vide quæ diximus in notis.

CAP. LIII. PANDATARIA INSULA] Libri omnes editi, *Pandateriâ*. Emendandum, *Pandatariâ*, ut patet ex ceteris ſcriptoribus, tum Græcis, tum Latinis. Eam cum Palmariâ inſulâ confundere videtur Strabo VII. pag. 123 : meritò diſtinxit Plinius III, 6. Vicina eſt inſulæ, *Vento tiene.*

LONGINQUITATE EXSILII] Malè vir eruditus apud Ryckium emendat, *exitii.*

IN MARITUM ACCENDEBAT] Fruſtra tentat Erneſtus, *accenderat.*

FRUSTRA SPERAVERAT] Freinshemius & Erneſtus mallent, *ſperaverit.* Nihil mutandum.

CAP. LIV. SODALIUM AUGUSTALIUM] Auguſtalium dignitas in provinciis quoque pervulgata, ſed ſex tantùm viris commiſſa, ut probant inſcriptiones plurimæ, quarum hæ præcipuæ : apud Cl. Schoepflinum Alſat. Illuſtrat. Tom. I. pag. 527.

TI. CL. CARATI. IIIIII. AVG.

Id eſt, *Tiberius Claudius Caratius Sevir Auguſtalis.* In aliâ inſigni inſcriptione :

NERONI CAESARI
GERMANICIF
TI. AVGVSTI. N. DIVI AVG.
PRON. FLAMINI. AVGVSTALI
SODALI. AVGVSTALI.

memoratâ apud Gruterum, pag. CCXXXVII. num. I. VI. VIR. AVGVST. *Seviri Auguſtales* appellantur. De his ſodalibus vide Cl. Noris, Cenotaph. Piſan. Differt. I. cap. 6. pag. 56. Gori, Inſcript. Antiq. Tom. II. pag. 54.

SODALES TATIOS] Ita Mſ. Flor. editiones veteres, Erneſtus & recentiores. Lipſius & alii nonnulli ſine librorum auctoritate emendant, *Titios.* Præterea plurima diſputant interpretes, ut Tacitum ſecum minimè conſentire evincant. Hîc enim ſodales Tatios a Tatio inſtitutos tradit ; & infrà Hiſt. II, 95. eos a Romulo Tatio regi ſacratos dicit. Pugnam ſic dirimi poſſe rectè exiſtimat Pichena. Tatius, Sabinorum rex, in partem Romani imperii acceptus, Tatios ſodales inſtituit, ne Sabinorum religio periret. Mortuo Tatio, ſodales illos ipſi Tatio ſacravit Romulus, ut Sabinorum animos certiùs devinciret. A Tatiis ſodalibus diverſi videntur, *ſodales Titii ; ita dicti a Titiis avibus quas in auguriis certis obſervare ſolent*, Varro, de Linguâ Lat. IV. pag. 23.

TUNC PRIMUM CŒPTA] Beroaldus, *cœptos*. Optimè emendavit Lipsius, *cœpta*. Sic enim infrà cap. 77. *At theatri licentia priore anno cœpta gravius tum erupit*. De multiplici Augustalium ludorum institutione vide Dionem LIV. pag. 527 & 545. LVI. pag. 600. Alios ludos hoc anno a Liviâ institutos ibidem memorat.

CAP. LV. ET REPENTINO] Muretus delebat particulam, &. Omitti, vel retineri potest.

ARMINIUM AC SEGESTEM] Utriusque, & Catumeri, Cattorum principis stemma proponendum, ad faciliorem hujus ac sequentis libri intelligentiam.

N
Cherusсorum Princeps.

SIGIMERUS — Velleius II, 118. Tacit. Annal. I, 60.
INGUIOMERUS — Tacit. Annal. I, 60.

SIGIMERUS — Uxor N — Tacit. Annal. II, 10.

FLAVIUS — Tacit. Annal. II, 9. Uxor N Catumeri Cattorum pr. filia Tacit. Annal. XI, 16.
ARMINIUS — Uxor THUSNELDA Tacit. I, 57. Strabo VII, pag. 292.

ITALICUS — Tacit. Annal. XI, 16.
THUMELICUS — Strabo VII, pag. 292.

N
Cherusсorum Princeps.

SEGESTES — Tacit. Annal. I, 57. 71.
SEGIMERUS — Tacit. Annal. I, 71.

SEGESTES — THUSNELDA Uxor Arminii Tacit. Annal. I, 57. Strabo VII, pag. 292.
SEGIMUNDUS — Tacit. Annal. I, 57.

SEGIMERUS — SESITACHUS Strabo VII, pag. 291. Uxor RHAMIS Strabo, Ibid.

N
Cattorum Princeps.

CATUMERUS — Tacit. Annal. XI, 16.

CATUMERUS — N Uxor Flavii Tacit. Annal. XI, 16.
RHAMIS — Uxor Sesitachi Strabo VII, pag. 291.

CAP. LVI. REGREDIENTI METUEBATUR] Ita editiones veteres, Ernestus & recentiores. Perperam ab aliis emendatum, *metuebantur*.

NANDO TRAMISERAT] Optimè Pichena, Ryckius & recentiores. Malè Beroaldus, *tramiserit*, quòd hæc cum superioribus conjungeret.

CAP. LVII. REBUSQUE MOTIS] Ita Lipsius & recentiores omnes: sic ferme etiam Tacitus infrà Annal. XIV, 61. *Ducem tantùm defuisse, qui, motis rebus, facilè reperiretur*. Beroaldus & alii veteres, *rebus commotis*.

BONÆ SOCIETATIS] Frustra tentat Ernestus, *nostræ* aut *Romanæ societatis*.

CAP. LVIII. IDEM CONDUCERE] Quidam emendant, *conduceret*. At nihil peccat vetus scriptura.

QUAM PERNICIEM MALUERIT] Heinſius emendat, *maluerint*. Latinè quidem, ſed non neceſſariò.

VETERA IN PROVINCIA] Ita Mſ. Flor. Jac. Gronovius & recentiores. Beroaldus & antiquæ editiones, *veterem*. Alii, *vetere*. Tentabat quoque Lipſius, *uberem*. Nefas a Mſ. codice diſcedere, licèt duriuſcula ſit verborum conjunctio, *ſedem Vetera in provinciâ*.

CAP. LIX. HOMINEM GERMANOS] Grotius mallet, *homines*; Heinſius, *ignominiam*. Nihil mutandum.

SATIS EXCUSATUROS] Tentat Lipſius, *accuſaturos*. Minimè neceſſariò.

IGNORANTIA POPULI ROMANI] Optimo ſenſu, alias gentes, ob longinquitatem & ignorantiam populi Romani, ſupplicia inexpertas, tributorum neſcias, Romanis parêre : ſe verò hæc mala expertos, ſine probro parêre non poſſe. Conjectat Lipſius emendandum, *ignorantiam*.

ILLE DELECTUS TIBERIUS] Malè Heinſius, *ille Deo dilectus*. Id excogitavit, quòd in quibuſdam editionibus, *dilectus* reperiatur, ſciolorum errore, qui paſſim emendarunt, *dilectus, dilecti, diligo*, pro *delectus, delecti, deligo*. At Beroaldus, aliæque editiones optimæ notæ habent, *delectus, delecti*.

CAP. LX. INSEPULTÆ DICEBANTUR] Heinſius malè emendat, *viſebantur*. Romanis nondum viſæ, inſepultæ dicebantur.

CAP. LXI. AC MEMORIA DEFORMES] In Mſ. Flor. *deformides*. Ex hoc librariorum errore infeliciter tentat Jac. Gronovius, *deformi. Dein.* Heinſius, *deformi. Iidem*.

CAP. LXIII. CASTRAMETARI IN LOCO] Mallet Heinſius, *ilicò*. Nihil mutandum. Sic enim infrà Annal. IV, 47. *mox caſtris in loco communitis*.

CAP. LXIV. INCLINANTES TUM LEGIONES] *Tum*, redundare exiſtimat Erneſtus. Freinshemius mallet, *jam*. Certè meliùs abeſſet; & librariorum incuriâ ex ſequentibus, *ne tum quidem*, arceſſitum videtur.

CAP. LXV. ET EODEM ITERUM FATO] Fruſtra Pichena & Heinſius tentant, *en eodem*.

PETENDUS AGGER] Incaſſum Heinſius, *repetendus*.

CAP. LXVII. SÆVITIAM HOSTIUM] Erneſtus exiſtimat addendum, aut intelligendum, *aliam ſævitiam*. Quod frigidum, nec Cornelianum.

GLORIAM : QUÆ DOMI] Sic interpungunt, & rectè, Mſ. Flor. Beroaldus, & alii nonnulli. Ceteri malè diſtinguunt, *gloriam, quæ domi*.

OSRUS A SUIS] Fruſtra tentat Lipſius, *orſus a ſuo*. Plures equos habere potuit, & habuit Cæcina.

CAP. LXVIII. PRORUUNT FOSSAS] Infeliciter tentant Turnebus & Freinshemius, *proruunt, foſſis injiciunt crates.* Mirum id Ryckium probaſſe, & veterem ſcripturam mutaſſe. *Proruunt foſſas*, terrâ prorutâ explent, cratibus integunt, ut ſumma valli prenſare valeant. Ita paſſim loquuntur Cæſar, Livius ac Tacitus. Perperam in Mſ. Flor. *foſſos.* In hoc codice, *o* & *a* ſæpe commutantur, ut obſervavit Jac. Gronovius.

HOSTI, FACILE EXCIDIUM] Peſſimè Lipſius, *Hoſtis facile excidium.*

DONEC IRA ET DIES] Frigidè & inſulsè Heinſius, *donec iratis dies.*

CAP. LXIX. IN LONGUM JACIENS] Malè Heinſius, *in longum acuens.*

CAP. LXX. SAPIENS AB IMPRUDENTI] In libris editis, *ſapiens a prudenti.* Emendandum, *ab imprudenti* vident omnes; & ita vertunt optimi quique interpretes.

SINE IGNI] Ita libri veteres. Cl. Lallemand, *igne.*

AD AMNEM UNSINGIN] In Mſ. Flor. & editionibus veteribus, *ad amnem Viſurgin*, manifeſto errore. Quomodo enim Vitellius Amiſiâ profectus, ut Rhenum versùs itinere terreſtri tenderet, ad amnem Viſurgim, *le Weſer*, perveniret ? Jam Lipſius emendaverat *ad amnem Vidrum*, *la Wecht.* Verùm ne toto quidem triduo legiones cum utenſilibus huc penetraſſent. Unus Cl. Alting, Notit. Germ. Inf. Antiq. pag. 130, feliciſſimè emendavit, *ad amnem Unſingin :* amnis ille adhuc, *Hunſe* vel *Hunſing* appellatur; ei adjacet urbs *Groningue.* De hac emendatione nulla ſuboriri poteſt dubitatio, & plana ſunt omnia. Germanicus enim ab Amiſiâ, *l'Ems*, ad Unſingin, ſeu portum Marnamanem, nunc *Marnſters*, claſſe contenderat; pedes Vitellius eò pervenit. Legiones, claſſi impoſitæ, Rhenum petunt, ac tandem ad caſtra Vetera, & deinde in civitatem Ubiorum reduces ſalutis ſuæ fidem faciunt.

CAP. LXXI. CUNCTANTIUS FILIO] Ita Mſ. Flor. Pichena & recentiores. Malè Beroaldus, *cunctatiùs.*

CAP. LXXII. DICTANS] Meliùs, *dictitans*, ut monuit Muretus; pronuſque in hoc librariorum error.

CAP. LXXIII. NOMEN AUGUSTI] Freinshemius mallet, *numen.*

SCRIPSIT CONSULIBUS] Alia ſcribit Dio LVII. pag. 619. Errat Lipſius, qui eum, quaſi eadem aliter narrantem, accuſat.

CAP. LXXIV. PRÆTOREM BITHYNIÆ] Bithynia, populi, non verò Cæſaris erat provincia. Cùm tamen non modò a conſularibus, ſed etiam a prætoriis viris adminiſtraretur, ejus rector appellari potuit prætor, ſicut a Strabone XIV. pag. 684. Cyprus dicitur *prætoria*

provincia, σρατηγικὴ ἐπαρχία. Nec *prætorem* in *proconſulem* mutandum, ut voluêre Mercerus & Lipſius. Vide Cl. Spanheim. de Præſtant. numiſm. Tom. II. pag. 593. Noriſium Cenotaph. Piſ. Diſſert. IV. pag. 207. Bithynia, nunc *partie occidentale de la Natolie.*

PÆNITENTIA PATIENS] Fruſtra tentant Faernus & Muretus, *tantò patientius.* Heinſius, *pœnitentiæ patiens*: Erneſtus, *quandoque incautiùs*, ita ut *quando* pro *quia* accipiatur.

CAP. LXXV. ÆRARII PRÆTORIBUS] Mallet Erneſtus, *ærarii præfectis.* De prætoribus ærario præfectis vide infrà Annal. XIII, 29. Hiſt. IV, 9.

CAP. LXXVI. PROCONSULARI IMPERIO, TRADIQUE CÆSARI] Cùm hujus provinciarum diviſionis frequens mentio in hiſtoricis occurrat, rem juvat altiùs repetere. Anno U. C. DCCXXVII. ante Chriſtum 27, Auguſtus conſul VII cum collegâ Agrippâ II, provincias Cæſarem inter & ſenatum populumque Romanum diviſit. Obtigêre

SENATUI AC POPULO R.	CÆSARI
Africa & Numidia,	Hiſpania Tarraconenſis & Luſitania,
Aſia,	Gallia, & Germania ſuperior & inferior,
Achaia, ſeu Græcia,	Cœleſyria,
Epirus,	Phœnice,
Dalmatia,	Cilicia,
Macedonia,	Cyprus,
Sicilia,	Ægyptus, & ceteræ omnes provinciæ.
Creta & Libya Cyrenaica,	
Bithynia & Pontus,	
Sardinia,	
Bætica.	

Vide Dionem LIII. pag. 503. Strabonem XVII. pag. ult. Poſtea Auguſtus Cyprum & Galliam Narbonenſem populo reddidit, & mutuò Dalmatiam accepit. Achaiam & Macedoniam ad Tiberium tranſlatas Claudius populo reſtituit, Sueton. in Claud. XXV. Dio LX. p. 680. Qui provincias populi adminiſtrabant, ſive conſulatum geſſiſſent, ſive non geſſiſſent, proconſules appellabantur. Rectores provinciarum Cæſaris, legati, prætores, proprætores dicebantur, etiam ſi conſules fuiſſent. Proconſules ſorte, prætores delectu mittebantur. Togati & ſine gladio proconſules, ſed tribus legatis & duodecim faſcibus inſignes. Paludati & cum gladio prætores, ſed ſex tantùm faſcibus & uno legato utebantur. Melior Cæſarianarum, quàm proconſularium provinciarum conditio, quòd Cæſar tranquillitatem provinciarum, imperii ſecuritatem provideret; proconſules, non laudi atque gloriæ, ſed libidinibus & divitiis inhiarent. In prætores, ſi quid peccaſſent, ſtatim Cæſar, ac maximè Tiberius, animadvertebat. Proconſules,

vel graviſſimorum ſcelerum rei, a ſenatu judicabantur, ipſi ſenatores; vel ſenatoribus adfines. Itaque non mirum Achaiam ac Macedoniam onera deprecantes levari proconſulari imperio, & tradi Cæſari. Cl. de Monteſquieu, *Eſprit des Loix* XIII, 19. pag. 358. his Taciti verbis utitur ut probet in imperio damnoſam eſſe publicanorum ſocietatem, Gallicè *la Ferme;* tributa verò, Gallicè *la Régie*, populorum felicitati maximè conducere. Longiùs, nec veriùs, arceſſita auctoritas. De publicanis plura dicemus in notis ad Annal. XIII, 50. Interea quibus & quàm nefariis artibus provincias diriperent proconſules, quomodò proconſul L. Piſo Achaiam exhauſerit, Macedoniam barbaris condonaverit, ſe ipſe reipublicæ hoſtibus trecentis talentis, Gallicæ monetæ libris 1,370,625, vendiderit, luculenter docet Tullius in Piſonem XXXIV & ſeqq. De proconſulum & prætorum, ſeu præſidum, officio plura & accurata vide apud eruditum Campianum, de Offic. & Poteſt. Magiſtrat. Rom. pag. 259. & ſeqq.

QUOD VULGUS FORMIDOLOSUM] Plurimùm placet Lipſii conjectura, *quod in vulgus formidoloſum.* Licèt Tacitus, *formidoloſum* cum dativo ſæpe conjunxerit, haud ita eleganter tentat Gronovius, *quod vulgo formidoloſum.*

CAP. LXXVII. AT THEATRI] Ita Mſ. Flor. Pichena & recentiores. Perperam Beroaldus, *a theatri.*

DE MODO LUCARIS] In vetere marmore apud Ant. Auguſtinum, *de legibus*, Tab. 25. agitur, DE. LVCARI. LVDORVM. SAECULARIUM.... LVCARIS NOMINE. Cur pecunia, quæ in ſpectacula erogatur, *Lucar* appelletur quærit Plutarchus, *Quæſtion. Roman.* Tom. II. pag. 285. & innuit: quia multi erant circa urbem luci, quorum reditus in ſpectacula inſumebantur. Διὰ τὶ τὸ τελούμενον εἰς θεὰς λοῦπαρ καλοῦσιν; ἢ ὅτι πολλά ἐσιν ἄλλα (corrige ἄλση, vel ἄλσεα) περὶ τὴν πόλιν ἀνειμένα θεοῖς, ἃ καλοῦσι λούκους, καὶ τὴν ἀπὸ τούτων πρόσοδον εἰς τὰς θεὰς ἀνήλισκον. Itaque *ludorum ac munerum impenſas corripuit* Tiberius, *mercedibus ſcenicorum reciſis*, Sueton. in Tiber. XXXIV. At quouſque mercedes illas reciderit, quem lucaris modum poſuerit, fortè accipi poteſt a Luciano Tom. II. pag. 787. in Icaromenippo, cap. 29. ubi ait philoſophos, virtutis nomine circumdatos, *ſimiles eſſe Tragicis illis actoribus, quorum ſi perſonam auferas & veſtem auro intextam, reliquum ridiculum eſt; homunciones ſeptem drachmis*, monetæ Gallicæ libris 5, *ad certamen conductos.* Ἐοικότες μάλιςα τοῖς τραγικοῖς ἐκείνοις ὑποκριταῖς, ὧν ἢν ἀφέλῃς τὰ προσωπεῖα, καὶ τὴν χρυσόπαςον ἐκείνην ςολὴν, τὸ καταλειπόμενόν ἐςι γελοῖον, ἀνθρώπιον ἑπτὰ δραχμῶν ἐς τὸν ἀγῶνα μεμισθωμένον. Nec ferme aliter Seneca, Ep. LXXX. *Ille qui in ſcenâ elatus incedit, & hæc reſupinus dicit:*

> *En impero Argis; regna mihi liquit Pelops,*
> *Quâ Ponto ab Helles atque ab Ionio mari*
> *Urgetur Iſthmos:*

ſervus

ſervus eſt, quinque modios accipit, & quinque denarios, monetæ Gallicæ libras 3. Olim longè majus fuit lucar, aut potiùs maxima ſemper exſtitit fautorum inſania, ſiquidem vel apud veterem populum Romanum *Roſcius hiſtrio* IIID *annua*, monetæ Gallicæ libras 97,265, *meritaſſe* proditur, Plin. VII, 39. Nec viliores operæ Clodii Æſopi, tragici hiſtrionis, quem, teſte Macrobio, Saturnal. II, 10. *ex* hiſtrionicâ *arte ducenties ſeſtertiûm*, monetæ Gallicæ libras 3,891,005, *reliquiſſe filio conſtat:* quorum de luxu dicemus in notis & emendationibus ad Annal. III, 52. Inde patet quàm meritò de modo lucaris, & adversùs fautorum laſciviam fuerit decretum. Quantùm verò hæc ludorum inſania, imperante Nerone, recruduerit divinari facilè poteſt: nec prætorem puduit hiſtrionico Principi *HS decies*, monetæ Gallicæ libras 194,531, *offerre*, Sueton. in Ner. XXI. Ut malo immensùm graſſanti occurreret M. Antoninus, *temperavit ſcenicas donationes, jubens ut quinos aureos*, monetæ Gallicæ libras 105, *ſcenici acciperent: ita tamen, ut nullus editor decem aureos*, monetæ Gallicæ libras 210, *egrederetur*. Capitolin. Vit. Antonin. XI. Tanto pretio mores perditum ibant Romani!

SPECTARENTUR] Fruſtra tentat Heinſius, *ſectarentur*.

CAP. LXXVIII. SEXDECIM STIPENDIORUM] Mallet Freinshemius, *ſextodecimo ſtipendio*. Vulgatam ſcripturam meritò retinet ac defendit Erneſtus.

CAP. LXXIX. OB MODERANDAS] Erneſtus conjicit, *ad*. Utrumque latinè dicitur.

VERTERENTUR FLUMINA] Heinſius tentat, *averterentur*. Eleganter, ſed non neceſſariò.

IDQUE IPSIS] Latinus Latinius emendat, *id quod*. Satis probabiliter; nihil tamen mutaverim.

CAP. LXXX. ACHAIA ET MACEDONIA] Provinciæ illæ ſenatui a Claudio Principe ſunt redditæ, teſte Suetonio in Claud. XXV. & Dione LX. pag. 680. Inde a D. Lucâ, Act. Apoſt. XVIII, 12. memoratur Gallio, Achaiæ proconſul. Totam verò Græciam Romani Achaiam dixêre, quòd Achæi rerum potirentur, cùm L. Mummius Corinthum evertit, totaque Græcia Romani juris facta eſt anno U. C. DCVIII. A. C. 146. Καλοῦσι δὲ οὐχ Ἑλλάδος, ἀλλ' Ἀχαΐας ἡγέμονα οἱ Ῥωμαῖοι· διότι ἐχειρώσαντο Ἕλληνας δι' Ἀχαιῶν τότε τῶ Ἑλληνικῶ προεστηκότων, Pauſanias VII, 16. in Achaic.

NOTÆ ET EMENDATIONES
AD LIBRUM SECUNDUM
ANNALIUM.

CAP. I. A PHRAATE] Cùm intricatiſſima ſit regum Parthorum ſeries, eorum Canonem, qui in obſcuris conſulatur, juvat proponere: regnorum verò annos & intervalla definire, ſilentibus veteribus ſcriptoribus, temerarium foret, ut rectè pronuntiat Joſ. Scaliger, Canon. Iſagogic. III. pag. 316.

CANON REGUM PARTHORUM.

A. U. C. 498. A. C. 256. ARSACES I, ab Antiocho II (perperam Juſtinus XLI, 4. a *Seleuco*) Syriæ rege deficit, L. Manlio Vulſone, M. Attilio Regulo conſulibus; regnum Parthicum auſpicatur, tantiſque illuſtrat virtutibus, ut ejus ſucceſſores dicantur ARSACIDAE. Maturâ ſenectute deceſſit. Juſtin. XLI, 4 & 5. Strabo XI. pag. 515. Tacit. Annal. II, 1. Malè Petavius, Uſſerius, & recèns Cl. Bayer, Hiſtor. regni Græcor. Bactriani, pag. 51. initium Æræ Parthicæ ab anno U. C. DIV. A. C. 250. repetunt, ut patet ex Tacito Annal. XI, 9. XII, 14. ex Dione LXXVIII. pag. 881 & 886. atque ex nummis Vologeſis I, Vologeſis II, & Artabani III. Moſes Chorenenſis, Hiſt. Armen. II, 1 & 2. Arſacen memorat, imperiumque conditum anno 60 Seleucidarum, ſeu U. C. D. tradit. Poſtea a Græcis Romaniſque ſcriptoribus vulgò ita diſcrepat, ut ejus narrationi immorari non liceat.

ARSACES II, Arſacis I filius. Juſtin XLI, 5. Polyb. X. pag. 598. Arianus apud Syncellum, pag. 284. ait Arſacen I duos tantum annos regnaſſe: eique per annos 37 fratrem ejus Tiridaten ſucceſſiſſe. Mihi potior Juſtini, ſive Trogi Pompeii, fides. Cl. Vaillant, Arſacid. Imper. pag. 16. obtrudit ARTABANUM, quem Tiridatis, ſeu Arſacis II filium fuiſſe, & per annos viginti imperaſſe, Elichmanum ſecutus, fingit. Nos Juſtinum & Polybium ſectamur.

PRIAPATIUS, annos quindecim regnavit: dictus quoque ARSACES, ſicut ceteri reges. Juſtin. XLI, 5.

PHRAATES I, Priapatii filius, Mardos domuit. Juſtin. XLI, 5.

MITHRIDATES I, Priapatii filius, vir insignis virtutis. Justin. XLI, 5.

PHRAATES II, Mithridatis I filius, a militibus interfectus. Justin. XLII, 1.

ARTABANUS I, Phraatis II patruus, in bello vulneratus statim decedit. Justin. XLII, 2.

MITHRIDATES II, cognomento MAGNUS, Artabani I filius. Justin. XLII, 2.

MNASCIRES, annos sex & nonaginta vixit. Lucian. Tom. III. in Macrobiis, XVI.

SANATRUCES, annos natus octoginta regnare cœpit: annis septem regnavit. Luciano, ibid. XV. dictus *Sintruces*: Appiano in Mithridatic. pag. 242. *Sintricus*, At verior nummus ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΣΑΚΟΥ ΣΑΝΑΤΡΟΙΚ . . ΜΕΓΑΛΟΥ ΘΕΟΠΑΤΟΡΟΣ ΕΥΕΡΓΕΤΟΥ, qui exstat, apud Cl. Pellerin, *Recueil de Médailles de Rois*, Tab. XV.

PHRAATES III, Sanatrucis filius, cognomento DEUS. Appian. in Mithridatic. pag. 242. Photius, Cod. XCVII.

MITHRIDATES III, Phraatis III filius, propter crudelitatem regno pellitur, mox a fratre interficitur. Justin. XLII, 4. Appian. in Parthic. pag. 134.

ORODES I, Mithridatis III frater, Crassum & undecim legiones Romanas trucidavit anno U. C. DCCI: A. C. 53. Justin. XLII, 4. Florus III, 2. Appian. in Parthic. p. 140 & seqq. Tacit. Annal. II, 2.

PHRAATES IV, Orodis filius, homo sceleratissimus, patre & triginta suis fratribus interfectis, imperat. Antonium, & sexdecim legiones Romanas exturbavit A. U. C. DCCXVIII. A. C. 36. Dio, XLIX. pag. 406. Justin. XLII, 5. Appian. in Parthic. pag. 155 & seqq. Tacit. Annal. II, 2. Frœlich, Notit. Element. Numismat. pag. 179. laudat e gazâ Imperatoriâ Phraatis IV nummum cusum anno Æræ Parthicæ 235. seu U. C. DCCXXXII. A. C. 22.

PHRAATACES, Phraatis IV filius nothus & interfector; mox regno pulsus, Joseph. Antiq. Judaic. XVIII, 2. Tacit. Annal. II, 2.

ORODES II, Arsacidarum sanguine prognatus; brevi pulsus. Joseph. Antiq. Judaic. XVIII, 2. Tacit. Annal. II, 2.

VONONES I, Phraatis IV filius, ob luxum, moresque Romanos regno pulsus. Tacit. Annal. II, 2. Circa A. U. C. 752. A. C. 2.

ARTABANUS II, Arsacidarum e sanguine, a Parthis excitur, regnoque potitur. Tacit. Annal. II, 3.

A. U. C. 788. J. C. 35. PHRAATES V, Phraatis IV filius, contra Artabanum II a Tiberio rex mittitur. At, apud Syriam morbo abſumptus, perit. Tacit. Annal. VI, 31 & 32.

A. U. C. 788. J. C. 35. TIRIDATES, Phraatis IV nepos, &, ut videtur, Vononis I filius a Tiberio miſſus, Artabani II regnum occupat : mox pellitur. Tacit. Annal. VI, 32, 37 & 44.

ARTABANUS II, ſecundùm. Joſeph. Antiq. Judaic. XX, 3.

CINNAMUS, Artabano II profugo, imperat. Joſeph. Ibid.

ARTABANUS II, tertiùm. Joſeph. Ibid.

GOTARZES, interfecto fratre ſuo Artabano II, regnum occupat. Tacit. Annal. XI, 8.

A. U. C. 800. J. C. 47. BARDANES, Artabani II filius, de regno cum Gotarze paciſcitur. Tacit. Annal. XI, 8 & 9.

GOTARZES iterum imperat, Bardane interfecto. Tacit. Annal. XI. 10.

MEHERDATES, Phraatis IV nepos, Vononis I filius, Gotarzis æmulus, & ab illo victus. Tacit. Annal. XI, 10. XII, 10 & 14.

VONONES II, Gotarze mortuo, in regnum accitus; brevi & inglorio imperio perfunctus eſt. Antea Medos præſidebat. Tacit. Annal. XII, 14.

Ante A. U. C. 804. J. C. 51. VOLOGESES I, Vononis II filius, maternâ origine ex pellice Græcâ, conceſſu fratrum regnum adeptus. Tacit. Annal. XII, 14 & 44. Exſtant ejus nummi cum notâ HT apud Vaillant, Arſacid. Imper. pag. 293. cum notâ ΑΛΤ apud Panel, *Lettre ſur le Medailler de M. le Bret*, pag. 4. Quæ notæ ſignificant annos Æræ Parthicæ 308 & 331. ſeu U. C. DCCCV & DCCCXXVIII. J. C. 52 & 75.

A. U. C. 807. J. C. 54. VARDANES, Vologeſis I, patris ſui, æmulus. Tacit. Annal. XIII, 7.

PACORUS, Parthorum rex, ſub Trajani principatu. Plin. X, Ep. 16. Vaillant, Imp. Arſacid. pag. 302. memorat Pacori nummum cum notâ ENT. id eſt, Æræ Parthicæ 355. ſeu U. C. DCCCLII. J.C. 99.

CHOSROES, Dio LXVIII. pag. 778. Vaillant, Arſacid. Imp. pag. 321. nummum ejus refert cum notâ ΔΟΤ. id eſt, Æræ Parthicæ 374. ſeu U. C. DCCLXXI. J. C. 118. alterum, Panel loc. cit. cum notâ HOT. id eſt, Æræ Parthicæ 378. ſeu U. C. DCCCLXXV. J. C. 122.

VOLOGESES II, imperare cœpit circa annum U. C. DCCCLXXXVI, J. C. 133. Dio LXIX. pag. 794.

MONNESES, Vologesis II æmulus. Vaillant, Arsacid. Imp. pag. 339. protulit Monnesis nummum cum notâ ϒ K B. id est, Æræ Parthicæ 422. seu U. C. DCCCCXIX. J. C. 166. Alterum Scipio Maffei, Galliæ Antiq. Ep. XXII. pag. 106. cum notâ ϒ K E. id est, Æræ Parthicæ 425. seu U. C. DCCCCXXII. J. C. 169.

VOLOGESES II, iterum. Paul. Oros. VII, 15. Exstant ejus nummi cum notis Æræ Parthicæ 423, 424, 428, 429, 439. seu J. C. 167, 168, 172, 173, 183. Frœlich, Notit. Element. Numismat. pag. 179. Cl. Pellerin, *Recueil de Médailles de Rois*, pag. 151.

VOLOGESES III. Dio LXXV. pag. 854. LXXVII. pag. 875. Habentur ejus nummi cum notis Æræ Parthicæ 451, 454, 460, 461, 465. seu J. C. 195, 198, 204, 205, 209. Frœlich, loc. cit.

ARTABANUS III, ultimus Parthorum rex, imperare cœperat ante annum U. C. DCCCCLVIII. J. C. 215. Dio LXXVIII. pag. 881 & 886. At tribus prœliis victus, ab Artaxerxe victore interficitur anno U. C. DCCCCLXXXVI. J. C. 233. Finis imperii Parthici. Persicum regnum instaurat Artaxerxes. Dio LXXX. pag. 918. Herodian. IV, 2 & seqq. Exstant nummi Artabani III. cum notis Æræ Parthicæ 471, 472, 475, 480. seu J. C. 215, 216, 219, 224. Frœlich, loc. cit. Cl. Pellerin, *Recueil de Médailles de Rois*, pag. 151.

CAP. II. IPSORUM MORIBUS] Beroaldus aliique veteres emendant, *ipsorum majoribus*. Emendandum, *moribus* rectè conjectavit Lipsius. Muretus, Gronovius ceterique recentiores probavêre. Pessimè tentat Heinsius: *ignotæ Parthis virtutes, novitate invisæ, & quia ipsorum a moribus alienæ, perinde odio pravis & honestis.*

CAP. III. ARTAVASDEN REGEM] Non minor est Armeniorum, quàm Parthorum, regum obscuritas. Eadem itaque cùm ad historiæ facilitatem, tum ad lectorum utilitatem, eorum canonis necessitas.

CANON REGUM ARMENIÆ MAJORIS.

ARTAXIAS I, a rege Syriæ, Antiocho III Magno deficit, & Armeniæ majoris regnum condit. Ab Antiocho IV, Epiphane, bello victus & captus A. U. C. DLXXXIX. A. C. 165. Strabo XI. pag. 528. Diodor. Sicul. in Excerpt. pag. 325. Appian. in Syriac. pag. 117. Moses Chorenensis, Hist. Armen. II, 3. ait Valarsacen regnum Armeniæ a fratre suo Arsace II Magno accepisse. In Armeniacis, ut in Parthicis, tam aliena a ceteris scriptoribus narrat, ut eo abstineamus. A. U. C. 565. A. C. 189.

ORTOADISTES (fortè dicendus ARTAVASDES) cui Mithridates II, Parthorum rex, bellum intulit, teste Justino, XLII, 2.

TIGRANES I. Appianus in Syriac. pag. 118.

TIGRANES II MAGNUS, Tigranis I filius, Artaxiâ I prognatus, vixit annos quinque & octoginta. Appian. in Syriac. pag. 118. Juſtin. XXXVIII, 3. Lucian. Tom. III. in Macrobiis cap. 15. Strabo XI. pag. 532.

Ante annum U. C. 700. A. C. 54. ARTAVASDES I (Appiano in Parthicis, pag. 138. ARTABASES) Tigranis Magni filius, ab Antonio vinctus, pòſt a Cleopatrâ interfectus A. U. C. DCCXXIV. A. C. 30. Dio XLIX. pag. 407 & 415. LI. p. 446. Strabo XI. p. 524 & 530. Plutarch. in Anton. p. 939. Tacit. Annal. II, 3. Nummus æreus hujus Principis ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΒΑΣΙΛΕΩ... ΡΤΑΥΑΣ.... Id eſt, *regis regum Artavaſdis*, nuper in lucem editus a Cl. Pellerin, *Recueil de Médailles de Rois*, Tab. XV. p. 152.

A. U. C. 734. A. C. 20. ARTAXIAS II (Dioni XLIX. pag. 415. ARTAXES; & LIV. pag. 526. ARTABASES) Artavaſdis I filius, dolo propinquorum occiſus. Tacit. Annal. II, 3.

A. U. C. 734. A. C. 20. TIGRANES III (Velleio II, 94. ARTAVASDES) Artavaſdis filius, Armeniis ab Auguſto rex datus, & in regnum a Tiberio deductus. Dio LIV. pag. 526. Tacit. Annal. II, 3.

NN. Filii Tigranis III, quibus diuturnum non fuit imperium. Tacit. Annal. II, 3. Zonaras, Tom. I. pag. 538.

A. U. C. 748. A. C. 6. ARTAVASDES II, Armeniis juſſu Auguſti impoſitus; & ſolio dejectus A. U. C. DCCLII. A. C. 2. Tacit. Annal. II, 3. Zonaras, Tom. I. pag. 539.

Circa annum U. C. 755. J. C. 2. ARIOBARZANES, origine Medus, volentibus Armeniis a Caio Cæſare præficitur. Tacit. Annal. II, 4. Zonaras, Tom. I. pag. 539.

ERATO, femina, brevì pulſa. Tacit. Annal. II, 4.

VONONES, Phraatis IV filius, olim Parthorum rex. Tacit. Annal. II, 3 & 4.

A. U. C. 771. J. C. 18. ZENO (Armeniis ARTAXIAS III) Polemonis, regis Pontici, & Pythodoridis filius. Inſigne regium ei impoſuit Germanicus. Tacit. Annal. II, 56. VI, 31.

A. U. C. 788. J. C. 35. ARSACES, Artabani II, Parthorum regis, filius natu maximus, regnum occupat. Tacit. Annal. VI, 31.

A. U. C. 788. J. C. 35. MITHRIDATES, Iberus, a Caio Caligulâ in vincula conjectus, regno reſtitutus a Claudio. Tacit. Annal. VI, 32. XI, 8. XII, 44 & ſeqq.

RHADAMISTUS, filius Pharaſmanis, Iberorum regis, occiſo patruo ſuo Mithridate, a patre ſuo ipſe interficitur. Tacit. Annal. XII, 44 & 47. XIII, 37. A. U. C. 804. J. C. 51.

TIRIDATES, Vologeſis, Parthorum regis, frater, mox regno pulſus. Tacit. Annal. XII, 51. XIII, 37. XIV, 26. A. U. C. 805. J. C. 52.

TIGRANES, Archelai, Cappadocum regis, nepos, a Nerone Armeniis rex datus. Tacit. Annal. II, 42. XIV, 26. XV, 24. A. U. C. 813. J. C. 60.

TIRIDATES, olim pulſus, regnum a Nerone recipit. Tacit. Annal. XV, 28 & 29. A. U. C. 816. J. C. 63.

EXEDARES, Pacori, Parthorum regis, filius regno ceſſit. Dio LXVIII. pag. 778.

PARTHAMISIRIS, Exedaris frater, quem regno exturbavit Trajanus : Armeniaque facta provincia Romana, anno U. C. DCCCLXVII. J. C. 159. Dio LXVIII. pag. 778 & 779. Poſtea reſtitutum Armeniæ regnum : ſed nihil ad nos pertinet.

CAP. V. PRŒLIORUM VIAS] Optimè dictum. Malè tentat Heinſius, *prœliorum dubia;* Acidalius, *prœliorum vices.*

SÆVA VEL PROSPERA] Mallet Lipſius, *ſcæva*, id eſt, *ſiniſtra.* At nihil mutandum.

DAMNO ARMORUM] Infeliciter emendat Boxhornius, *damno armentorum.* Romani, graves armis, ea in ſilvis ac paludibus amittebant. Vide quæ dicta ſunt ſuprà Annal. I, 64, 68 & 71.

PROMPTAM IPSIS POSSESSIONEM] Acidalius, Boxhornius, Erneſtus mallent, *profectionem.* Sed perperam. Mare intrando, prompta erat Romanis Germaniæ poſſeſſio, & ignota hoſtibus, qui rarò utebantur navibus, neque hæc cogitabant. Ne corrigas cum Heinſio, *ut hoſtibus ignotam*, pro *& hoſtibus ignotam.*

CAP. VI. C. ANTIO] In libris editis, *Cantio.* Divinabat Lipſius, *Scantio.* Malè vertit Cl. Gordon, *whilſt Publius Vitellius and Publius Cantius.* Optimè Amelot de la Houſſaie, *il envoie P. Vitellius & C. Antius.* Sicque emendandum monuerat Urſinus. Ad hunc C. Antium fortè pertinet inſcriptio, apud Lingones reperta, Gruter. L. num. 9.

DEO. MERCVRIO. ET. POS
TVERTE. C. ANTIVS. TITI
FILIVS. EX. VOTO.

Majorum ejus memoria exſtat in nummis familiæ Antiæ, de quibus vide Vaillant. Famil. Rom. Tom. I. pag. 77.

APPOSITIS UTRIMQUE GUBERNACULIS] Ejuſmodi navem exhibet volumen alterum picturarum Herculanenſium cum ſummâ literarum utilitate, ſummo literatorum plauſu nuper editum, *Pitture Antiche d'Ercolano.* Tom. II. Tab. XIV. pag. 89.

SUPER QUAS TORMENTA] Erneſtus mallet, *ſuper quos*, ut referatur ad *pontes*. Nihil mutandum.

AUGEBANTUR] Perperam conjectant Faernus & Muretus, *agebantur.*

IN QUAM CONVENIRENT PRÆDICTA] Ryckii amicus malebat, *dicta.* At *prædicta*, pro *dicta* uſurpari poſſe probat Erneſtus, ipſâ Taciti, infrà cap. 79. auctoritate.

VAHALEM ACCOLÆ] Mſ. Flor. *Vahalam*, quod immeritò probat Gronovius. A Cæſare de Bello Gall. IV, 10. *Walis* appellatur.

CAP. VII. EO DUXIT] Mallet Erneſtus, *ducit.* Nihil mutandum.

CUM LEGIONIBUS DECUCURRIT] Funebris decurſionis ritus deſcribit Virgilius, Æn. XI, 188.

Ter circum accenſos cincti fulgentibus armis
Decurrêre rogos : ter mœſtum funeris ignem
Luſtravêre in equis, ululatuſque ore dedêre.

Fuſiùs adhuc explicat Statius Thebaid. VI, 213 & ſeqq. Anniverſariam in honorem Druſi decurſionem memorat Suetonius in Claud. I. *Supremum diem morbo obiit* Druſus *in æſtivis caſtris, quæ ex eo ſcelerata ſunt appellata. Corpus ejus per municipiorum coloniarumque primores, ſuſcipientibus obviis ſcribarum decuriis, ad Urbem devectum, ſepultum eſt in Martio campo. Ceterùm exercitus honorarium ei tumulum excitavit circa quem deinceps ſtato die quotannis miles decurreret, Galliarumque civitates publicè ſupplicarent.* Qui plura volet de decurſionibus, adeat Kirchmannum de Funerib. Rom. III, 3. & Cl. Gori, Muſeum Etruſc. T. II. p. 376.

INTER CASTELLUM ALISONEM] Vertranius & Lipſius diſtinguunt, *inter caſtellum, Aliſonem, ac Rhenum.* Caſtellum quidem Aliſonem inter ac Rhenum erat exſtructum, at *Aliſo* dicebatur, ut patet ex Velleio II, 120. & Ptolemæo II, 11.

CAP. VIII. RELICTA, LÆVO AMNE] Perperam emendat Urſinus, *claſſis Amiſiæ relicta, erratumque in eo, quod non ſubvexit, lævo amne tranſpoſuit militem dextras in terras iturum.* Optimè cohæret vulgata ſcriptura.

CAP. IX. TUM PERMISSUM] Non diſplicet vulgata ſcriptura. Muretus tamen delet, *tum.* Heinſius emendat, *tum, ut permiſſum, progreſſus.* Amicus apud Ryckium, *id tum permiſſum.*

CAP. XI. E NUMERO PRIMIPILARIUM] Primipilaris aquilam, ſeu ſignum legionis, geſtabat, ſi fides habenda Cl. Fabretti, Syntag. Colon.

Colon. Trajan. VII. pag. 188. Certè aquilæ præerat, teſte Vegetio II, 8. *Vetus autem conſuetudo tenuit, ut ex primo principe legionis, promoveretur centurio primipili: qui non ſolùm aquilæ præerat, verum etiam quatuor centurias, hoc eſt quadringentos milites, in primâ acie gubernabat. Hic tamquam caput totius legionis merita conſequebatur & commoda*

CAP. XII. INCORRUPTUM FORET] Mallet Heinſius, *ferret*. Nihil mutandum.

CAP. XIV. VIDITQUE] Muretus delet *que*. Acidalius & Heinſius emendant, *vidit quippe*. Vulgatam ſcripturam meritò defendit Erneſtus. Sicque Tacitus infrà cap. 59. *levavitque*.

SANGUINE SACRO] Mſ. Flor. *ſanguine ſacri*. Non ineptè. At meliùs libri editi.

SAPIENTIA PRÆVISA] Freinshemius, Ryckius, Heinſius & Erneſtus mallent, *proviſa*. Nihil tamen mutaverim. Præviderat Germanicus immenſa barbarorum ſcuta, enormes haſtas, inter truncos arborum & virgulta, malè tractari; denſandos ictus, ora mucronibus quærenda.

DENSARENT ICTUS] Mſ. Flor. *denſerent ictus*. Non quidem inuſitatum verbum, *denſeo*. Nihil tamen mutandum.

CAP. XV. ONUSTA VULNERIBUS TERGA] Muretus & Acidalius emendant, *onuſtum vulneribus tergum*, vel *onuſta vulneribus terga*. Latinè quidem. At verior, & ad Taciti ſtilum accommodatior Erneſti ſententia, intelligendum eſſe, *ſit*, vel *ſint*.

ADVERSIS DIIS] Ita Mſ. Flor. Beroaldus, aliique veteres. Perperam Edit. Gryph. *adverſis odiis*.

ALIUD SIBI RELIQUUM] Fruſtra Rhenanus. *Nihil*, vel *non aliud*. Heinſius, *haud*. Lipſius, *an*. Urſinus e fictitio ſuo Mſ. codice, *quid*. Grotius, *aliud quid*.

CAP. XVI. RIPÆ FLUMINIS] Malè Freinshemius, *flumini*. Ripæ fluminis cedunt, ubi ſinuantur.

UT ORDO AGMINIS IN ACIEM ADSISTERET] Ita editiones veteres, Erneſtus & recentiores. Alii diſtinguunt, *ut ordo agminis, in aciem adſiſteret*. Fruſtra tentat Lipſius, *ut ordo agminis, in aciem adſtitêre*.

CAP. XVII. IMPERATOREM ADVERTERE] Emendabat Cl. Erric. Memmius, *imperato rem advertere*. Quod prorſus inutile, licèt a Lambino laudatum in notis ad Æmilium Probum, pag. 446.

ROMANAS AVES] Conſulatu ſecundo C. Marii, A. U. C. DCL. A. C. 104. aquilæ factæ ſunt aves Romanæ. Rem egregiè illuſtrat Plinius X, 3 & 4. *Negant unquam ſolam hanc alitem*, aquilam, *fulmine exanimatam:*

ideo armigeram Jovis conſuetudo judicavit. Romanis eam legionibus C. Marius in ſecundo conſulatu ſuo propriè dicavit. Erat & antea prima cum quatuor aliis : lupi, minotauri, equi, aprique ſingulos ordines anteibant. Paucis antè annis ſola in aciem portari cœpta erat : reliqua in caſtris relinquebantur. Marius in totum ea abdicavit. Ex eo notatum, non fere legionis unquam hibernaſſe caſtra, ubi aquilarum non ſit jugum. Aquilas legionarias exhibent nummi M. Antonii, ubique obvii, aliique plurimi.

ILLA RUPTURUS] Muretus & Urſinus mallent, *erupturus*. Nihil mutandum.

CAP. XXII. CONSCIENTIAM FACTIS] Ita Mſ. Flor. & editiones veteres. Poſtea emendatum, *facti*. Latinè quidem. Sed nefas a veteribus libris diſcedere.

ATQUE ILLI SUPPLICES] Illuſtr. Huetius emendat, *ſtatim illi ſupplices*. Nihil mutaverim.

CAP. XXIII. IN AUSTRUM CESSIT] Somnerus, *Portus Iccius illuſtratus*, pag. 56. malè arguit Tacitum quaſi Auſtro tribuat, quod tribuendum Coro. Non hîc Corus, *Nord-oueſt*, eſſe poteſt ; ſed Africus, *Sud-oueſt*.

SAXIS ABRUPTIS] Ita Mſ. Flor. editiones veteres & recentiores. In intermediis perperam emendatum, *abruptas*.

EODEMQUE QUO VENTUS] Sic Mſ. Flor. editiones veteres & recentiores. Intermediæ omiſêre, *que*.

PRÆCIPITANTUR] Mallet Erneſtus, *præcipitabantur*. Rectè, ſed non neceſſariò.

ALVEI MANANTES] Perperam tentat Lipſius, *nantes*. Heinſius, *alternantes latera*, vel *innatantes alterno latere*.

CAP. XXIV. TANTUM ILLA CLADES] In hoc capite plurima tentat Heinſius ; omnia infeliciter : ut, *tantum alias illa clades*, pro *tantùm illa clades*. *Sine terminis*, pro *ſine terris*. *Eódem eniſa*, pro *eódem eliſa*. *Intentis reſtibus*, pro *intentis veſtibus*.

INAUDITAS VOLUCRES] Erneſtus mallet, *inviſas* vel *inviſitatas volucres*. Meliùs, *inauditas* ; rectéque de peregrinis ac portentoſis volucribus dicitur. Portenta narrant viatores, ac maximè nautæ & naufragi.

CAP. XXV. PROPINQUO LUCO] Beroaldus aliique veteres, *propinquo loco*. Optimè emendavit Lipſius, *propinquo luco*.

VARIANÆ LEGIONIS AQUILAM] Tres aquilas amiſerat Varus. Unam repertam vidimus ſuprà Annal. I, 60. Hîc alteram recepit Germanicus. Tertiam, Principe Claudio, recuperavit P. Gabinius anno U. C. DCCXCIV, ut accipimus ex Dione LX. pag. 670. Errat ergo Florus,

elegans, ſed indiligens, ſcriptor, IV, 12. *Signa & aquilas duas adhuc barbari poſſident: tertiam ſignifer priùs, quàm in manus hoſtium veniret, evulſit, merſamque intra baltei ſui latebras gerens, in cruentâ palude ſic latuit.* Recepta a Germanico ſigna teſtatur nummus, de quo dictum in notis, cap. 41.

CAP. XXVI. SE NOVIES] Boxhornius emendat, *ſe toties*, quòd ſæpe, non tamen *novies* in Germaniam miſſus fuerit Tiberiùs. Nihil mutaverim. Et, ut rectè conjicit Lipſius, miſſiones in Illyricum & Pannoniam ſimul annumerantur.

CONSULTUM ESSET] Ita optimè emendavit Erneſtus. Perperam in veteribus editionibus, *conſultum eſt*. Vide infrà Annal. VI, 6.

NULLO TUM] Mallet Erneſtus, *nullo dum*, quòd hæ non e Taciti, ſed Tiberii perſonâ dicantur. Hac in re ſæpe peccarunt librarii.

CAP. XXVII. AUGUSTI CONJUNX FUERAT] Mallet Heinſius, *fuerit*. Bene; ſed non neceſſariò.

CAP. XXVIII. QUI EADEM NOSCERENT, REPERIT] Quibuſdam placet, *reperti*. Nihil mutandum.

POSCIT: ET VOCANTUR PATRES] Fruſtra tentat Faernus, *poſcit, advocantur patres*.

CAP. XXX. C. VIBIUS] In Mſ. Flor. & veteribus editionibus *C. Livius*. Ryckius & Erneſtus meritò emendarunt ex Annal. IV, 28 & 29. *C. Vibius*. Lipſius conjectaverat, *Cluvius*.

NOVI JURIS REPERTOR TIBERIUS] Jus illud repererat Auguſtus, teſte Dione LV. pag. 551. ὅτι δ' οὐκ ἐξὸν ὂν δοῦλον κατὰ δεσπότου βασανισθῆναι, ἐκέλευσεν, ὁσάκις ἂν χρεία τοιούτου τινὸς γένηται, τῷ δημοσίῳ αὐτὸν, ἢ καὶ ἑαυτῷ πιπράσκεσθαι, ὅπως ἀλλότριος τοῦ κεινομένου ὢν, ἐξετάζηται, οἱ μὲν ἠτιῶντο, ὅτι ὁ νόμος τῇ τοῦ δεσπότου μεταλλαγῇ καταλύεσθαι ἔμελλεν· οἱ δ' ἀναγκαῖον αὐτὸ ἔφασκον εἶναι, ὅτι πολλοὶ διὰ τοῦτο καὶ ἐπ' αὐτῷ ἐκείνῳ καὶ ἐπὶ ταῖς ἀρχαῖς συνίσαντο.. *Cùm non liceret ſervum contra dominum adhibitis tormentis quæſtioni ſubjicere, iſque, Auguſtus, juſſiſſet hujuſmodi ſervum, ſi uſus poſtularet, vel reipublicæ, vel ſibi vendi, ut dominio rei exemptus examinari poſſet; id a nonnullis culpatum, legem diſſolvi eâ domini mutatione querentibus; aliis neceſſariò id fieri dicentibus, cùm multi hoc freti contra ipſum ac magiſtratus conſpirarent.* Quomodo jus illud amplificaverit Tiberius, nec ſervos tantùm, ſed liberos, & cives tormentis ſubdiderit, docet Dio LVII. pag. 615.

P. QUIRINIO] Mſ. Flor. Editiones veteres, Ryckius & recentiores, *Quirino*. Alii, *P. Quirinio*, quos ſum ſecutus. Ejus enim mentio ſæpe occurrit in libro ſequenti & ſemper *Quirinius* appellatur; ſic etiam a Strabone, Joſepho, & Dione ſæpe nominatur.

CAP. XXXI. STREPEBANT ETIAM] Ita Mſ. Flor. Beroaldus, Pichena & recentiores. Alii, *ſtrepebantque etiam.* Quod inutile & frigidum.

ADPOSITUM MENSA] Groſlotius mallet, *menſæ.* At poteſt intelligi præpoſitio, *in.*

CAP. XXXII. UT DONA] *Ut* deletum volebat Freinshemius. Certè abeſſe poteſt; nihil tamen mutaverim.

L. P. ET GALLUS ASINIUS] Sic Mſ. Flor. & Editiones veteres. Divinabat Lipſius, *L. Pætus*, vel *L. Publius & Gallus Aſinii;* Freinshemius, *L. Publius, L. Plancus, L. Paullus:* Gronovius, *L. Piſo.* Edidit Ryckius, *L. Publius:* Ita quoque ſcribunt optimi interpretes. Vetera literarum compendia retinere debui & volui.

CAP. XXXIII. ANTISTENT ET ALIIS QUÆ AD REQUIEM] In Mſ. Flor. *antiſtent taliſque ad requiem.* Beroaldus edidit, *antiſtent. taleſque.* Conjectabat Lipſius, *dignationibus antiſtent, aliiſque, quæ ad requiem,* vel *ita aliis, quæ ad requiem.* Propiùs ad veterem ſcripturam acceſſit Grotius, *& aliis quæ ad requiem.*

CONFESSIO VITIORUM] Egregiè dictum. Perperam tentat Lipſius, *conſenſio.* Confeſſio vitiorum nominibus honeſtis velata, & ſimilitudo audientium Gallo facilem adſenſum dedit.

CAP. XXXV. ABFUTURUM SE] Mſ. Flor. *Afuturum.* Beroaldus, *adfuturum.* Ipſa rerum ſeries poſtulat, *abfuturum:* & plurimis probatum.

MAGIS AGENDAS] Ita Mſ. Flor. Beroaldus ſine neceſſitate emendavit, *agendum.*

SENATUM ET EQUITES POSSE] Ita Mſ. Flor. Perperam emendavit Beroaldus, *ut abſente Principe ſenatus & equites poſſent.*

ET ADFLUENTES] Mſ. Flor. *& ei adfluentis. Ei* frigidum eſt, & meritò in editionibus omnibus omiſſum.

CAP. XXXVI. JAM TUM PRÆTORES] Mſ. Flor. *jam dum.*

QUASI AUGERETUR] Mſ. Flor. *auretur.* Optimè emendavit Beroaldus, *augeretur.*

QUINQUIPLICARI] Perperam in Lipſianis editionibus, *quintuplicari.*

CAP. XXXVII. ORATORIS HORTENSII] De quo Plinius XXXV, 11. *Fuit & Cydias, cujus tabulam Argonautas* HS CXLIV, Gallicæ monetæ libras 28,012. *Hortenſius orator mercatus eſt, eique ædem fecit in Tuſculano ſuo.* Eum quoque ſignis Corinthiis ita captum eſſe, ut ſecum circumferret, *Sphingem Verri reo ablatam*, docet idem Plinius XXXIV, 8. Quanta ei fuerit piſcinarum ægrotorumque ſuorum piſcium cura, vide apud Varronem, de Re Ruſtic. III, 17. Non mirum hominis eloquentiſſimi, ſed vaniſſimi, poſteros pauperes fuiſſe.

DECIES SESTERTII] Ita Mſ. Flor. Ryckius & recentiores. Ceteri, *ſeſtertiûm.*

CAP. XXXVIII. HIC AUGEAMUS] Illuſtr. Huetius mallet, *agamus.* Eleganter, ſed non neceſſariò.

PRECES SUNT ISTUC] Mſ. Flor. *iſtut.* Libri editi, *iſtuc.* Jac. Gronovius mallet, *iſtud.*

IN ME TRANSMITTERE] Corruptè Mſ. Flor. *in me tranſmerei.* Divinant Rhenanus, *tranſumere*; Aldus, *tranſmitti*; Jac. Gronovius, *transjicere.* Bene Lipſius, *tranſmittere.*

AD INOPIAM DELABERETUR] Ita Erneſtus. In vulgatis libris, *dilaberetur.* Infrà Annal. III, 63. *in ambitionem delaberentur.*

CAP. XXXIX. COSAM] Perperam in veteribus editionibus, *Coram.* Optimè Lipſius, *Coſam. Coſanum litus* memorat Plinius III, 6.

CAP. XL. OSTIAM] Ita Mſ. Flor. Perperam in veteribus editionibus, *Hoſtiam.*

SERVUM SUUM] Fruſtra tentat Acidalius, *ſtatim* pro *ſuum.* Groſlotius, *tum.*

CAP. XLI. C. CÆCILIO] De nomine hujus conſulis diu diſceptatum. Panvinius, Dionem & Caſſiodorum ſecutus, *Cæcilium* appellabat. Alii, *Cælium* vocabant: ſicque in vulgatis Taciti libris nominabatur. Litem diremit vetus lapis, a Cl. Muratori editus, Nov. Theſaur. Inſcr. Tom. I. pag. CCCI.

C. CAECILIO RVFO
L. POMPONIO FLACCO } *Coſſ.*

CAP. XLII. REX ARCHELAUS] Filius Archelai & Glaphyræ; Archelai, qui contra Syllam bellum geſſit, pronepos. Scribarum vitio miſerè deturpata ac luxata, quæ de Archelao & fine regni Cappadociæ habet Riccioli Chronolog. Reform. V, 9. num. 5. Hæc enim accuratiora videas in ejuſdem operis parte ſecundâ, pag. 33: quod non attendit Em. Noriſius Cenotaph. Piſ. pag. 226. Quod verò obſervatu dignum magis, nuper prolati a Cl. Pellerin, *Recueil de Médailles de Rois*, Tab. XX. pag. 198. Archelai nummi duo argentei. Caput regis diadematum in averſâ parte, ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΧΕΛΑΟΥ ΦΙΛΟΠΑΤΡΙΔΟΣ ΤΟΥ ΚΤΙΣΤΟΥ, id eſt, *Regis Archelai, amici patriæ, conditoris.* In medio clava, cui ad dextram adjacet litera K. Alter omnino ſimilis. Sed ex unâ parte clavæ M. ex alterâ B. Unde patet priorem nummum anno XX Archelai, alterum anno XLII cuſum eſſe. Hactenus nomen ΦΙΛΟΠΑΤΡΙΔΟΣ in regum nummis fuerat ignotum.

AD PRECANDUM VENIRET] Mallet Erneſtus, *veniſſet*. Nihil mutandum.

CAP. XLIII. MOTUM ORIENTEM] Fruſtra tentat Lipſius, *motum Orientis*.

CRETICUM SILANUM] Rectorem Syriæ, de quo ſuprà cap. 4. Ad eum pertinet nummus hoc anno cuſus, & ab Harduino Select. Oper. pag. 22 & 626, a Vaillantio, Num. Imp. Græc. pag. 8. laudatus, ΚΑΙΣΑΡ ΣΕΒΑΣΤΟΣ ΣΕΒΑΣΤΟΥ. *Cæſar Auguſtus* Tiberius *Auguſti* filius. Caput Tiberii laureatum. Ex adverſâ parte Γ. ΕΠΙ ΣΙΛΑΝΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ. ΖΜ. Anno *tertio ſub Silano* nummus *Antiochenorum*, anno XLVII ab Actiacâ victoriâ. Alium Silani nummum, ſed præproperum, affert Harduinus ibid. cum notâ ΘΜ, id eſt, XLIX Antiochenorum.

PLANCINÆ NOBILITATE] Dio LVIII. pag. 635 eam, *Munatiam Plancinam* appellat. Videtur fuiſſe filia L. Munatii Planci, quem Auguſtus cenſorem fecit anno U. C. DCCXXXII; Dio LIV. pag. 521. In veteri lapide apud Gruterum, pag. DCCCCLXXXV.

DIS MANIBVS
L. MVNATI
PLANCINAE L.
POLYCLITI.

Polycliti Plancinæ liberti.

CAP. XLIV. DISCESSU ROMANORUM] Fruſtra tentat Erneſtus, *deceſſu*.

TUM ET ÆMULATIONE] In editis libris, *& tum æmulatione*: quod aures latinæ reſpuunt. Itaque vel emendandum, *tum &*, ut placet Heinſio; vel omnino delendum, &, quod mallet Erneſtus.

CAP. XLV. CLIENTIUM] Ita Mſ. Flor. Beroaldus, *clientum*.
ADVERSUM NOS] Mſ. Flor. Beroaldus, *adversùs*.
ROMANIS DEREPTA] Mſ. Flor. Beroaldus, *direpta*.

CAP. XLVI. DISCESSUM: NEQUE PÆNITERE] Diſtinguit Acidalius, *diſceſſum, neque pænitere*. Melior eſt vulgata diſtinctio.
TRANSFUGIS PAULLATIM NUDATUS] Mallet Lipſius, *transfugiis*. Bene. Nihil tamen mutaverim.

CAP. XLVII. NOCTURNO MOTU TERRÆ] Luctuoſam illam ſtragem, aliamque, quæ memoratur infrà Annal. IV, 13. illuſtrat baſis marmorea monumenti, in Tiberii honorem exſtructi, Puteolis effoſſa anno 1693. In eâ everſarum, & poſtea a Tiberio reſtitutarum, urbium imagines videntur, quas erudito commentario explicarunt Antonius

Bulifo, & Gronovius, Antiq. Græc. Tom. VII. pag. 446. Inde lucem plurimam mutuabimur, de ſingulis urbibus dicturi.

IN SARDIANOS] Sardes, urbs Lydiæ in latere montis Tmoli. Nunc dicitur, *Sardia*. In monumento Tiberiano nomen corruptum. Ex ductu tamen literarum legendum videtur PARTHENIA SARDIVM. Plurimi habentur nummi CAPΔIANΩN. Exſtat in Anthologiâ I. Tit. 70. εἰς πόλεις, Bianoris epigramma, cùm ob urbis ruinam, tum ob Mſ. Grotii verſionem haud ſilendum:

Σάρδιες αἱ τοπάλαι Γύγεω πόλις, αἴτ' Ἀλυάττεω
Σάρδιες, ἃ βασιλεῖ Περσὶς ἐν Ἀσιάδι,
Αἳ Κροίσῳ τὸ παλαιὸν ἐπλινθώσαθε μέλαθρον,
Ὄλβον Πακτωλῷ ῥεύματι δεξάμεναι·
Νῦν δὲ ὅλαι δύσηνοι ἐς ἓν κακὸν ἁρπαθεῖσαι,
Εἰς βυθὸν ἐξ ἀχανοῦς χάσματος ἠρίπετε,
Βῆρα καὶ εἰς Ἑλίκην κεκλωσμέναι· αἱ δ' ἐνὶ χέρσῳ
Σάρδιες, ἐν βυθίαις εἰς ἓν ἔκειθε τέλος.

Gygiacæ Sardes, Halyattæ regia, quondam
Perſarum dominis altera Perſis eras:
Cræſeos molita lares, ubi multa micabat
E Pactoleis dives arena vadis.
At nunc vaſta ſuo tellus te ſorpſit hiatu
Tot bona ſæclorum perdidit una lues.
Contigit hoc Buris, Helicæ quoque. Sed maris æſtus
Quos caſus aliis, hos tibi terra dedit.

MAGNETES A SIPYLO] Magneſia ad montem Sipylum poſita in Lydiâ. Nunc *Magniſa*. In monumento Tiberiano MAGNESIA: in nummis MAΓNHTΩN ΣIΠΥΛΟΥ.

TEMNIOS] Temnos, urbs Æolidis, nunc diruta. In monumento Tiberiano TEMNOS. In nummis ΘΗΜΝΟC & ΘΗΜΝΕITΩN.

PHILADELPHENOS] Philadelphea, urbs Lydiæ, nunc *Allachachere*. In monumento Tiberiano PHILADELPHEA. In nummis ΦIΛΑΔΕΛΦΕΩN.

ÆGEATAS] Ægæ, urbs Æolidis interioris, perierunt. Vox quoque detrita in monumento Tiberiano: ultima tantùm litera ſuperſtes E: videtur fuiſſe ſcriptum AEGEAE. Plinius quidem V, 30. *Ægas* appellavit; ſic quoque Strabo, & in nummis AIΓAEΩN. At in Herodoto I, 149. In Clio Αἰγαῖαι leguntur.

APOLLONIDIENSES] Beroaldus, *Apollonienſes*. Erneſtus, *Apollonidenſes*. Emendandum, *Apollonidienſes*, ut patet ex Plinio V, 30. qui *Apollonidienſes* appellat. In monumento Tiberiano APOLLONIDEA. Euſebius in Chronic. eam vocat *Apollonidiam*: errore quidem librariorum ſcriptum *Apolloniam diam*, & graviùs errant qui *Diam Hyrcaniam* ſcribunt. Utrumque corrigendum. Urbs illa Troadis a Strabone XIII,

pag. 625. Α'πολλωνὶς dicitur, triginta ſtadiis a Pergamo & Sardibus diſtans. Nunc periit. Harduinus, Select. Oper. pag. 26. ad Apollonidienſes refert nummos ΑΠΟΛΛΩΝΙΕΩΝ a Goltzio laudatos. At Goltzius, auctor ſubleſtæ fidei.

Mosteni] Optimè Beroaldus & recentiores. Perperam in intermediis quibuſdam editionibus, *Moſceni*. In monumento Tiberiano MOSTENE, urbs Lydiæ, nunc omnino diruta. In nummis ΜΟΣΤΗΝΩΝ· ΜΟCΤΗΝΩΝ ΛΥΔΩΝ.

Atque Macedones Hyrcani] In editis libris, *aut Macedones Hyrcani*, quaſi Moſteni & Macedones Hyrcani unus & idem populus eſſent; quod decepit Cl. Gordon, qui vertit *the Egeatæans, Apollonians, with thoſe called the Moſtenians or Macedonians of Hyrcania.* Manifeſtum eſt ex Cornelianâ duodecim urbium enumeratione Moſtenos & Macedones Hyrcanos eſſe omnino diverſos. Igitur emendandum, *atque Macedones Hyrcani.* Quàm ſæpe in Mſſ. *aut* & *atque* permutentur, abundè docet Cortius ad Salluſtium in Jugurth. LXXXII. *Macedones, Hyrcani cognominati* memorantur Plinio V, 29. In monumento Tiberiano urbs dicitur HYRCANIA. In nummis ΥΡΚΑΝΩΝ.

Hierocæsaream] Urbem Lydiæ, nunc dirutam. Ex plurimis literis ſuperſtitibus ſcriptum quoque in monumento Tiberiano HIEROCAESAREA. In nummis ΙΕΡΟΚΑΙCΑΡΕΩΝ & ΙΕΡΟΚΑΙCΑΡ. ΚΟΜΑΝΕΩΝ.

Myrinam] *Myrina*, inquit Plinius V, 30. *quæ ſe Sebaſtopolim vocat*, urbs Æolidis, ſervat poſterius nomen, nunc *Sebaſtopoli*: dicitur quoque *Sandali.* In monumento Tiberiano MYRINA. In nummis ΜΥΡΙΝΑΙΩΝ.

Cymen] Urbem Æolidis, nunc *Namourt.* In monumento Tiberiano CYME. In nummis ΚΥΜΑΙΩΝ.

Tmolum] In medio Tmoli montis in Lydiâ poſitam. Inde cives Plinio V, XXIX dicti *Meſotmolitæ.* In monumento Tiberiano TMOLUS. In nummis ΤΜΩΛΕΙΤΩΝ. Periit. Tiberii in afflictas iſtas urbes liberalitas ita accepta fuit, ut plurimis monumentis commendata reperiatur. Eximii habentur nummi ære magno, qui eum laureatum, ac togatum, ſedentem exhibent, cum inſcriptione CIVITATIBVS ASIAE RESTITVTIS. Ex averſâ parte, TI. CAESAR DIVI AVG. F. AVGVST. P. M. TR. P. XXI. Id eſt, *tribuniciæ poteſtatis anno* XXI. Alius eſt in muſeo noſtro, TR. POST. XXIIII. ſeu *tribuniciæ poteſtatis* XXIV, quo ipſo anno Cibyræ & Ægio ſubvenit Tiberius, ut dictum eſt Annal. IV, 13. Utrùm verò hanc ob rem exſtructus fuerit Romæ Coloſſus ſubdubito; licèt id prodiderit Phlegon, de Rebus Mirabil. XIII. Ἀπολλώνιος δὲ ὁ γραμματικὸς ἱστορεῖ ἐπὶ Τιβερίου Νέρωνος σεισμὸν γενηθῆναι, καὶ πολλὰς καὶ ὀνομαστὰς πόλεις τῆς Ἀσίας ἄρδην ἀφανισθῆναι· ἃς ὕστερον ὁ Τιβέριος οἰκείᾳ δαπάνῃ πάλιν ἀνώρθωσεν· ἀνθ' ὧν κολοσσόν τε αὐτῷ κατασκευάσαντες ἀνέθεσαν παρὰ τῷ τῆς Ἀφροδίτης ἱερῷ, ὅ ἐστιν ἐν τῇ Ῥωμαίων ἀγορᾷ, καὶ τῶν πόλεων ἑκάστης ἐφεξῆς ἀνδριάντας παρέστησαν. *Apollonius Grammaticus narrat, Tiberii*

Tiberii Neronis ætate terræ motum fuiſſe, quo multæ ac celebres Aſiæ urbes funditus deletæ ſint; quas deinde Tiberius ſuo ſumptu inſtauravit. Propterea coloſſum ei poſuerunt prope templum Veneris, in foro Romano, & ſingularum deinceps urbium ſtatuas ſubjunxerunt. Nemini enim alii veterum memoratur iſte coloſſus: & librum Περὶ κατεψευσμένης ἱστορίας, *de Hiſtoriæ mendaciis*, ſcripſerat Apollonius, unde fortè id hauſerit Phlegon, ut adnotat Meurſius. Certior coloſſus Puteolis ab Auguſtalibus poſitus anno TR. POT. XXXII. ſeu Urbis conditæ DCCLXXXIII. poſtea *reipublicæ*, ſeu urbis Puteolanæ ſumptibus reſtitutus, ut patet ex inſcriptione monumenti marmorei, de quo jam dictum ſuprà.

TI. CAESARI DIVI
AVGVSTI F. DIVI
IVLI N. AVGVSTO
PONTIF. MAXIMO COS. IIII.
IMP. VIII. TRIB. POTESTAT. XXXII.
AUGUSTALES.
RESPVBLICA RESTITVIT.

De hoc monumento vide Cl. Le Beau, *Mémoires de l'Académie royale des Inſcriptions*, Tom. XXIV. pag. 152.

CAP. XLIX. QUAM A. POSTUMIUS] Lipſius optimè emendavit, *quam*. Una erat ædes, non plures.

CAP. LII. AUXILIARIA STIPENDIA] Ita Beroaldus & veteres, Gronovius & recentiores. Lipſius *auxiliaris*, emendavit. *Auxiliaria*, de homine inter *Auxiliares* ſtipendia merito, rectè dicitur.

MUSULANORUM] A Ptolemæo IV, 3. appellantur Μισύλαμοι. At cùm in Mſſ. codicibus Plinii V, 5. ab Harduino laudatis, *Muſulani* quoque dicantur, hæc vera ſcriptura eſſe videtur.

ETIAM TUM] Mallet Erneſtus, *etiam dum*.

DISCIPLINA ET IMPERIIS] Pichena emendat, *diſciplinæ*. Latinè quidem: at æquè latinè dicitur, *diſciplinâ*.

CINITHIOS] Illuſtr. Pellicerius, veteris Geographiæ peritiſſimus emendabat, *Ciniphios*. Ptolemæo IV, 3. ΚΙΝΗΘΙΟΙ populi memorantur: ſed ex optimo noſtro Ptolemæi Mſ. codice ΚΙΝΥΘΙΟΙ ſcribendum; & fortè meliùs ΚΙΝΥΦΙΟΙ. In his Taciti & Ptolemæi locis *Cinyphios*, qui intra minorem Syrtim & fluvium *Cinyps*, vel *Cinyphum*, habitabant, intelligendum nullus dubito. Nihil tamen mutavi: potuit enim Tacitus ſcribere *Cinithios*. Nec quæritur quid ſcribere debuerit, ſed quid ſcripſerit. Sidonius Apollinaris carm. IX, 203.

Non hîc Cinyphius canetur Ammon,
Mitratum caput elevans arenis.

In unum conductos] Fruſtra tentat Heinſius, *condictos*, vel *coactos*. Sic adhuc infrà Annal. IV, 47. *donec exercitus in unum conduceret.*

Metu eluderent] Malè Rhenanus, *aſtu*, pro *metu*.

Quem memoramus] Ita Mſ. Flor. teſte Jac. Gronovio. Perperam Beroaldus aliique veteres, *memoravimus*.

CAP. LIII. Urbem Achaiæ Nicopolim] In eâ Epiri parte, quæ Acarnania dicitur, urbs erat Nicopolis, quam Plinius IV, 1. appellat civitatem liberam Nicopolitanam. Tacitus illam Achaiæ attribuit, quòd ejus præſidi pareret, & commune Achaiæ nomen. Infrà Annal. V, 10. colonia Romana dicitur.

Dalmatia] Mſ. Flor. *Delmatia*. Sic ſæpe Mſſ. & veteres lapides. Rectè utrumque ſcribitur.

Sacratas ab Augusto manubias] De illis Suetonius in Aug. XVIII. *Quò Actiacæ victoriæ memoria celebratior in poſterum eſſet, urbem Nicopolim apud Actium condidit: ludoſque illic quinquennales conſtituit: & ampliato vetere Apollinis templo, locum caſtrorum quibus fuerat uſus, exornatum navalibus ſpoliis Neptuno ac Marti conſecravit.* Hæc adhuc magis illuſtrant Plinius IV, 1. & Strabo VII. pag. 324 & 325. ſcilicet in ipſo ore Ambracii ſinûs fuit ad ſiniſtram civitas libera Nicopolitana : ad dextram verò colonia Auguſti Actium; ibi nobile Actii Apollinis templum, & infrà campus cum luco & navalibus, in quibus Auguſtus de hoſtium manubiis dedicavit decem naves ἀπὸ μονοκρότου μέχει δεκήρους, id eſt, *ab uno remorum ordine ad deciremem.* Hæc viſit Germanicus. Poſtea navalia & naves igni abſorpta ſunt, ut teſtatur Strabo, ibid.

Vetera suorum facta dictaque præferentes] Interpretum plurimi de Germanici majoribus locum hunc accepere. Nempe exiſtimant Græcos, ut Germanico magis adularentur, vetera Claudiorum facta, eorumque dicta prætuliſſe. At eorum explicationem vix patitur latinitas : neque hæc adulatio Græcos decet. Aliter quidem Cl. Erneſtus; & *præferentes* corruptum ſuſpicatur: emendat, *præfantes*. Scilicet opinatur Græcos, cùm Germanicum exciperent, præfatos eſſe quidquid a ſuis majoribus ad Marathona, ad Salamina, aliaque loca geſtum, quidquid ab illuſtrioribus viris dictum, indeque apparuiſſe eos non eſſe, quos deceret, aut qui ſolerent humiliter adulari, neque ſpernendum honorem ab iis habitum. Hæc explicatio nondum probabilis videtur. Si quis veterum recentiumque pomparum exempla reputaverit, is ſanè exiſtimabit obvio ſenſu, quem in Notis expoſuimus, hæc accipienda.

CAP. LIV. Sacra Samothracum] Plinius IV, 12. *Inſula Samothrace, quæ libera.... a Thraciæ orâ triginta octo mill.... circuitu triginta duo mill.... vel importuoſiſſima omnium. Callimachus eam antiquo*

nomine Dardaniam vocat. A Dionyſio Perieget. verſ. 424 appellatur :

Θρηϊκίη τε Σάμος Κορυβάντιον ἄϛυ.
Thracia Samos, Corybantica civitas.

Sacra hujus inſulæ quondam celebratiſſima. Iis enim initiati, credebantur adverſa omnia propellere ; quod exprimit Ariſtophanes, *Pax* verſ. 275. & ſeqq. fuſiúſque proſequitur ejus Scholiaſtes : οἱ ἐν κινδύνοις γενομένοι ἐπεκαλοῦντο τούτους τοὺς δαίμονας, τοὺς ἐν Σαμοθράκῃ, τοὺς τε κορύβαντας καὶ τὴν Ἑκάτην · ἐξ ἧς καὶ διαβόητον ἦν τὸ Ζήρινθον ἄντρον · ἔνθα ταύτῃ ὠργίαζον καὶ ἠλευθεροῦντο. *In periculis verſati, invocabant illos dæmonas, qui in Samothrace colebantur, Corybanteſque & Hecaten. Ex hac inſulâ præcipuè celebrabatur Zerinthum antrum. Ibi ſacrificabant & liberabantur.* Deos Samothraces fuiſſe Caſtorem & Pollucem docet Varro, de Ling. Lat. IV. pag. 17. Eorum myſteria vocabantur quoque *myſteria Cabiri*, τὰ μυϛήρια τῶ Καβείρω, teſte eodem Ariſtophanis Scholiaſte. Erant ſecretiſſima, nec niſi initiatis revelabantur : iis ſæpe adeſſe præſentes deos, initiatoſque pietate, ſanctitate eminere, feque ipſis meliores, periculiſque majores fieri ferebatur. Inde obſervat Diodorus Sicul. Bibl. V, 49. pag. 323. Καὶ τῶν ἀρχαίων ἡρώων τε καὶ ἡμιθέων τοὺς ἐπιφανεϛάτους περιλοιμῶδαι μεταβαλεῖν τῆς τελεῖῆς · καὶ γὰρ Ἰάσονα καὶ Διοσκόρους, ἔτι δ' Ἡρακλέα καὶ Ὀρφέα μυηθέντας ἐπιτυχεῖν ἐν πάσαις ταῖς ϛρατείαις, διὰ τὴν τῶν θεῶν τούτων ἐπιφάνειαν. *Ex priſcis heroibus & ſemideis omnium illuſtriſſimos hiſce ritibus conſecrari ſummopere cupiiſſe : Jaſonem, Dioſcuros* (ergo Cabiri myſteria Caſtore & Polluce antiquiora) *ipſumque Herculem & Orpheum in omnibus bellis felices fuiſſe, præſens deorum illorum auxilium expertos.* A Phœniciis vocibus כביר & כבירים *Cabbir & Cabbirim, Divipotens, Divipotentes* dicti ſunt Cabirus & Cabiri. Porro Germanicus, ſuſpicacem Tiberii animum ſemper veritus, Samothracum ſacra viſere nitebatur, ut iis initiaretur, malaque ſibi imminentia averteret.

IGITUR ILIO] Beroaldus ediderat, *igitur aliaque quæ ibi varietate.* Monuit Pichena legi in Mſ. Flor. *igitur alio :* unde optimè emendavit Freinshemius, *igitur Ilio, quæque ibi varietate.* Mallet Heinſius, *ab Ilio.* Idem ſenſus ; *igitur Ilio* vel ab *Ilio*, & iis omnibus locis, *quæ ibi varietate fortunæ, & noſtri origine veneranda, relegit Aſiam.* Nec tentandum cum Pichenâ, *igitur viſo Ilio ;* nec cum Salinerio, *igitur relegit Aſiam, aliaque, quæ ibi varietate*, &c.

CAP. LVI. REGIS PONTICI] Fruſtra tentat Lipſius, *regis Ponti.*

EX NOMINE URBIS] Mallet Jac. Gronovius, *ex conditore urbis*, vel *ex nomine conditoris urbis.* Perperam. Urbs enim Artaxata Artaxiæ regi ab Annibale condita eſt, Ἀρτάξατά τε, ἣν καὶ Ἀρταξιάσατα καλοῦσιν, Ἀννίβα κτίσαντος Ἀρταξίᾳ τῷ βασιλεῖ, Strabo XI. pag. 528. Ob eam cauſam, ut videtur, dixit Tacitus, *ex nomine urbis.*

CAP. LVII. Et filios variis modis] Malè tentat Lipsius, *& filium.* De Pisonis filiis, quos variis modis criminari potuit, vide infrà Annal. III, 16.

Ira et dissimulatio] Malè Muretus, *iræ dissimulatio.*

CAP. LVIII. Neu proceres gentium] Mallent Mercerus & Pichena, *ne.* Nihil mutandum. *Proceres gentium*, de Satrapis gentium, imperio Parthorum subditarum, dici rectè monuit Gronovius.

CAP. LIX. Pedibus intectis] Ægyptiorum more, qui vel nudis pedibus incedebant, vel crepidis tantùm utebantur : unde intecti pedes. Contrà verò Romani, Horat. I. Satyr. VI, 27.

Ut quisque insanus nigris medium impediit crus
Pellibus.

Calceorum illorum formæ exhibentur in præstantissimo, nec unquam satis laudando, opere, *le Pitture antiche d'Ercolano*, Tom. I. Tav. XXXV.

Dominationis arcana] Meritò quidem inter dominationis suæ arcana Ægyptum sepoſuerat Augustus, cùm non modò frugum esset fertilissima, sed etiam apud eam essent Romanæ *annonæ claustra*, ut loquitur Tacitus, Hist. III, 8. Unde Plinius in Panegyric. XXXI. *Percrebuerat antiquitus Urbem nostram, nisi opibus Ægypti, ali sustentarique non posse. Superbiebat ventosa & insolens natio, quòd victorem quidem populum pasceret tamen; quódque in suo flumine, in suis manibus, vel abundantia nostra, vel fames esset.* Juxta Aurelium Victorem, Epitom. I. *Augusti tempore ex Ægypto Urbi annua ducenties centena millia modiorum frumenti inferebantur.* Longe plura percipiebat Ptolemæus Philadelphus, siquidem, teste D. Hieronymo in caput XI Danielis, *de Ægypto per singulos annos quatuordecim millia & octingenta talenta argenti*, Gallicæ monetæ libras 77,389,200; *& frumenti artabas quinquies & decies centena millia*, seu 50,000,000 modios *accipiebat.*

CAP. LX. Canopo] Canopus ita dicta a Canopo, rectore navis, qui, cùm Menelaüs, Agamemnonis frater & Helenæ conjux, Trojâ Græciam repeteret, ad diversum mare, Lycium scilicet, Isſicum, Syriacum, Phœnicium & Libycum dejectus est. Ibi mortuo ac sepulto, urbem cognominem ædificavit Menelaüs. De his omnibus vide Dionysium Perieget. Vers. 9 & seqq. & Eustathium interpretem, qui hæc fusè prosequitur.

Terramque Libyam dejectus] In Mſ. Flor. *delectus.* Beroaldus emendavit, *delatus.* Meliùs Jac. Gronovius & recentiores. Vide Livium XXIII, 34 & notas J. F. Gronovii.

Inde proximum amnis] Perperam Acidalius, *inde ad proximum amnis.* Intelligendum, *visit*, rectè monuit Ernestus.

SEPTINGENTA MILLIA] Quidam emendant, *ſeptuaginta millia*; ſicque Tacitum & veritatem extenuant. Alii exiſtimant ſeptingenta millia ætate militari quondam Thebis habitaſſe; quod cùm pro quartâ civium parte accipiant, fuiſſe Thebis 2,800,000 incolarum contendunt, & exaggeratis numeris hiſtoriam deturpant: ſaniores tamen Catone & Stephano Byzantio, qui verbo Διόσπολις docent eam habuiſſe, antequam a Perſis everteretur, ἀνθρώπων μυριάδας ἑπτακοσίας, hominum 7,000,000. Neque accuratior Pomponius Mela I, 9; hac in re infidus Homeri Iliad. IX, 383. interpres. Mihi verò verba Taciti, & quid Herodotus II, 164 & 166 in Euterp. de Ægyptiorum militiâ ſcripſerit reputanti, certiſſimum videtur ſeptingenta hæc hominum millia, non de Thebanis incolis, ſed de militibus Ægyptiis eſſe accipienda: eoſque non conditione tantùm, verùm etiam ætate militari fuiſſe. Quæ verò fuerit apud Ægyptios ætas militaris minimè compertum. Apud Romanos anno decimo ſeptimo & quadrageſimo ſexto definiebatur, Gellius X, 28. Apud Athenienſes, qui ab Ægyptiis plurima ſunt mutuati, intra annum decimum octavum & quadrageſimum continebatur, Ulpianus in Demoſthen. Olynthiac. III. p. 29.

REGEM RHAMSEN] Rhamſes ille idem eſſe videtur ac Remphis, quem Diodorus Siculus Bibl. I, 62. pag. 56. ait fuiſſe ſuperiorum omnium regum ditiſſimum & argenti ac auri talenta quadringenties mille coegiſſe, ἀργύρᾳ γὰρ καὶ χρυσῷ παραδέδοται συναγαγεῖν αὐτὸν εἰς τετταράκοντα μυριάδας ταλάντων, Gallicæ monetæ libras 2,091,600,000. Rhampſinitum eum appellat Herodotus II, 121 in Euterp. & teſtatur neminem ſucceſſorum divitias ejus æquaviſſe, ac ne proximè quidem ad eas acceſſiſſe. Rhamſen, Joſaphat regi Judæ ſupparem fecit eruditus Marsham, Canon. Ægypt. pag. 393. Quod minimè probabile. Illum Trojani excidii tempore vixiſſe, certiùs colligitur ex Diodoro, & Herodoto, loc. cit. Conſentit & Plinius, qui Ramiſen, *quo regnante Ilium captum eſt*, memorat lib. XXXVI, 8. ſucceſſorem Seſoſtris fuiſſe docet Manetho apud Joſephum contra Appion. pag. 1052.

VOCALEM SONUM REDDENS] Saxeam Memnonis effigiem exhibet Pococke, *Deſcription of the Eaſt*, vol. I, pag. 102. Tab. XXXVI & XXXVII. In utroque ejus crure plurimæ exſtant inſcriptiones eorum, qui ſonum audiêre; ſed a Cl. Pococke peſſimè deſcriptæ. Aliquot tamen, haud ita deformes, referre & emendare non pigebit.

ANNO VII IMP CAESARIS
NERVAE TRAIANI AUG
Q. VIBIVS MAXIMVS PRAEF
AVDIT MEMNONEM
HORA II S SECVNDA

Id eſt *horâ ſecundâ ſemis.*

V. NIANAS ΛΛΛPTIAS
FELIX AVG CLIBERTVS
PROCVRATOR VSILCVS
HORA PRIMA SEMIS
MEMNONEM
AVDIVIT

Id eſt, *Quinto nonas martias Felix, Auguſti libertus*, fortè *collibertus, procurator..... horâ primâ ſemis Memnonem audivit.*

IVNI SVLANA VE
CLELIA AFRICANI
VXOR AVDI MEMNONEM
PR. ID. FEBR. HORA I. S
ANNO I. IMP. DOMITIANI AVG
CVM IAM TERTIO VENISSEM.

Id eſt, ut opinor, *Junia Silana Vera Clelia*, vel *Clœlia, Africani uxor, audivi Memnonem pridie Idus Februarii, horâ primâ ſemis, anno primo, Imperatoris Domitiani Auguſti, cùm jam tertiò veniſſem.*

TET TIT LXI
PRAEF AEG
AVDIT
MEMNONEM
XIII K APRILIS
VERO III RIΛΛΛBIRVIOC
HORA I

Hæc ita corrupta, ut nomen proprium divinare haud liceat. Cetera ſic emendanda: *Præfectus Ægypti audit Memnonem XIII Kalendas Aprilis Vero III*, id eſt *tertiùm, Vario Ambibulo Conſulibus, horâ primâ.* Annius Verus III & L. Varius Ambibulus, ſeu ut placet erudito Muratori, Theſaur. Inſcript. Tom. I. pag. cccxxiii. Eggius Ambibulus, conſules fuêre anno Urbis conditæ DCCCLXXIX. J. C. 126. Juvat quoque Græcam unam aut alteram, ſubnectere.

ΚΑΙΚΙΛΙΑ ΤΡΕΒΟΥΜΑ
ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΑΚΟΥCΑCΑ
ΜΕΜΝΟΝΟC

Id eſt *Cæcilia Trebuma*, fortè *Trebonia, ſecundùm audiens Memnonem.*

ΑΦΛΑΟΥΙΑΝΟϹ
ΦΙΛΙΠΠΟϹ
ΕΚΛΥΟΝ ΜΕ
ΜΝΟΝ ΤΟΥ ΘΕΙΟΤΑΤΟΥ
ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟϹΑΔΡΙΑΝΟ

Id eſt, *Lucius Flavianus Philippus audivi Memnonem diviniſſimum, Imperatore Hadriano.*

Inde patet quàm optandum ſit ut præſtantiſſimum illud antiquitatis monumentum ab eruditis viris adhuc inſpiciatur, & accuratiſſimè deſcribatur. Fortè ipſius Germanici memoria in illo reperietur.

CAP. LXI. DISJECTASQUE INTER] Malè tentat Erneſtus *deſertaſque inter... arenas.* Non ineptè vertit Amelot de la Houſſaie, *parmi des ſables mouvants preſque impénétrables.* Meliùs Gordon, *amongſt rolling and almoſt impaſſable waves of ſand.* Ad augenda miracula, montibus ſaxeis ac ſterilibus, inter disjectas vixque pervias arenas, lapidibus Æthiopicis & Arabicis pyramides exſtruxerunt reges, otioſâ & ſtultâ pecuniæ oſtentatione ſuperbi. Quàm hîc mobiles ſint arenæ conſtat ex viatorum experientiâ, ipſiſque pyramidibus, quæ haud exiguâ ſui parte ſub arenis deliteſcunt.

ALIBI ANGUSTIÆ] Quid eſſent illæ anguſtiæ Taciti interpretibus hactenus incompertum. Eas σύριγγας appellat Pauſanias I, pag. 78. in Attic. & accuratè deſcribit Ammianus Marcellinus, XXII, 15, *ſunt & Syringes ſubterranei quidam & flexuoſi ſeceſſus, quos, ut fertur, periti rituum vetuſtorum adventare diluvium præſcii, metuentesque ne cærimoniarum obliteraretur memoria, penitus operoſis digeſtos fodinis per loca diverſa ſtruxerunt: & exciſis parietibus volucrum ferarumque genera multa ſculpſerunt, & animalium ſpecies innumeras, quas hierographicas literas appellarunt.* Inde Heliodorus Æthiopic. II, pag. 108. ait: ἄλλος πυραμίδων κατασκευὴν, ἕτερος συρίγγων πλάνην ἐπυνθάνετο, *alter de pyramidum conſtructione, alter de anguſtiarum anfractibus interrogabat.* Anguſtiæ illæ erant propter Thebas, trans Nilum; nec longè aberat Memnonis ſtatua, teſte Pauſaniâ loc. cit. Vide adhuc Dionyſium Perieget. verſ. 259. & interpretem Euſtathium.

NULLIS INQUIRENTIUM SPATIIS] Fruſtra tentat Heinſius, *nulli inquirentium ſatis penetrabilis.*

CAP. LXII. GOTHONES] Beroaldus *Gotones.*

IN AGRUM TRANSTULIT] Sic ſæpe veteres. Nos diceremus *tranſtulerat.*

CAP. LXIII. NAM MULTIS] Fortè, *tam multis. Nam* poteſt tamen accipi pro *ſcilicet.* Haud ita feliciter innuit Erneſtus, *quam multis....*

prætuliſſet. De Maroboduo ejuſque potentiâ vide Velleium Pater. II, 108 & 109.

QUASI REDITURUS] Ita optimè emendavit Rhenanus. In Mſ. Flor. & veteribus editionibus *reditus.* Malè tentat Jac. Gronovius, *reditui.*

VIBILIO] Ryckius mallet, *Vibillio*, quòd Cæſari *Vibullius* memoretur. *Vibidius*, in inſcriptionibus ſæpe laudatus, Erneſto placet. Scriptura veterum librorum retinenda.

CAP. LXIV. FILIO COTYI] Ad Cotyn exul ac miſer Ovidius epiſtolam ſcripſit, de Ponto II, Ep. IX.

Regia progenies, cui nobilitatis origo
Nomen in Eumolpi pervenit uſque, Coty,
Supplicis exaudi, juvenum mitiſſime, vocem,
Quamque potes profugo (nam potes) affer opem.

CAP. LXVI. VETEREM STIPENDIIS] Fruſtra tentant Pichena, Freinshemius, & Ryckius, *veterem ſtipendii.*

CAP. LXVII. TREBELLIENUS RUFUS] Mallet Freinshemius, *Trebellianus.* At in nominibus nihil audendum ſine auctoritate, vel neceſſitate.

MARCUM LEPIDUM] Ptolemæo Philopatore mortuo anno U. C. DL, Alexandrini, Syriæ regis Antiochi, & Philippi Macedoniæ, ambitionem veriti, legatos Romam miſêre, qui regi Ptolemæo Epiphani quinquenni tutorem peterent. Senatus, legatione plurimis victoriis clariore ſuperbus, virum ampliſſimum & integerrimum *M. Æmilium Lepidum, Pontificem maximum, bis conſulem* miſit, *ne*, inquit Valerius Maxim. VI, 6. *fides civitatis noſtræ fruſtra petita exiſtimaretur. Cujus beneficio regia incunabula conſervata pariter ac decorata incertum Ptolemæum reddiderunt, patriſne fortunâ magis, an tutoris majeſtate gloriari deberet.* Regiæ hujus tutelæ monumentum exſtare voluit IIIVIR Lepidus in nummo argenteo; caput Alexandriæ turritum exhibet, ALEXANDREA: ex alterâ parte Lepidus coronam imponit capiti Ptolemæi, juvenis, dextrâ ſcipionem eburneum cum aquilâ tenentis: M. LEPIDUS PONT. MAX. TUTOR REG. S. C.

CAP. LXVIII. SPECIE VENANDI, OMISSIS] *Specie venandi*, quidam cum ſuperioribus, *conatus eſt*, conjungunt. Meliùs diſtinxerunt Beroaldus & recentiores. Gronovius mallet, *conatus; ſpecie venandi, omiſſis maritimis locis, avia ſaltuum petiit.* Non malè, ſi libri ſuffragarentur. At minimè neceſſariò.

VIBIO FRONTONE PRÆFECTO EQUITUM] Fruſtra tentat Cl. Bimardus apud Muratori, Nov. Theſaur. Inſcript. Tom. I. Col. 114.

Julio

Julio Frontone, pro *Vibio Frontone*. At egregiè evincit adversùs eruditum Steph. Souciet, *præfectum equitum* appellari, qui alæ ex equitum turmis conflatæ præerat, Gallicè *Colonel de Cavalerie*. *Præfectum equitum* eumdem esse ac magistrum equitum, Gallicè *Colonel Général de Cavalerie*, perperam opinabatur P. Souciet, *Mémoires de Trévoux*, Decembr. 1719. pag. 92. Decretorius hac de re locus Frontini, in Strateg. IV, 1. num. 28. *Domitius Corbulo in Armeniâ, Æmilio Rufo præfecto equitum, quia hostibus cesserat, & parum instructam armis alam habebat, vestimenta per lictorem scindi, eidemque, ut erat fœdato habitu, perstare in principiis, donec mitterentur, imperavit.* Pluribus tamen alis præfectum equitum aliquando præfuisse minimè negaverim.

CAP. LXIX. DEIN PISO] Nihil deest, licèt aliter suspicetur Lipsius. Fortè pro *Dein* scriptum olim *inde*. Acidalius & Ernestus conjiciunt, *denique*. Ex fictitio Mſ. Codice Mirandulano laudatur *proin*.

SOLO AC PARIETIBUS] Muretus frustra conjicit, *parietinis*.

TABE OBLITI] Mallet Lipsius, *tabo*. At, *cadaverum tabem* dixit quoque Suetonius in Vitell. X, cùm detestabilem Principis vocem efferret, *optimè olere occisum hostem, & melius civem*.

CAP. LXX. HAUD MINUS IRA] Malè Heinsius, *iræ*.

NAVES SOLVIT] In editis libris, *navis* legitur, vetere scribendi modo pro *naves*. Amelot de la Houssaie perperam vertit, *son vaisseau*. De multis Pisonis navibus vide infrà cap. 78, 79 & 81.

QUO PROPIUS] Malè tentat Lipsius, *quò properiùs*.

CAP. LXXIII. FORMAM, ÆTATEM] Mallet Ursinus, *ob formam, ætatem*. Nihil mutandum, ut rectè monuit Ernestus. Germanici formam, ætatem, genus mortis, Alexandri Magni fatis adæquabant. Eò proniores in hanc comparationem, quòd propinqua essent loca, in quibus Alexander interiisset.

INTERPRETABANTUR] Optimè emendavit Beroaldus. Perperam in Mſ. Flor. *interpretantur*.

CAP. LXXV. LUCTUM AMISSÆ SORORIS] In luctu funebri nigris, cœruleis, albis vestibus usæ sunt Romanæ feminæ. Qui color diversis reipublicæ & imperii temporibus invaluerit, definire difficile foret & inutile. De his multa Lipsius in excursu M. Cœruleum colorem omisit, de quo Servius ad III. Æn. ex Catone. Vestis verò purpurea, aurum, margaritæ, aliaque id luxûs ornamenta, erant lætitiæ signa.

CAP. LXXVII. HUIC FASCES] *Huic* ad Pisonem, licèt Sentio remotiorem, pertinet: quod optimis scriptoribus non insolens. Sic infrà cap. 82. *Illi*, pro *hi*.

QUAM JUSTIUS ARMA] In Mſ. Flor. & editione Principe, *quem juſtiùs arma oppoſiturum, qui.* Rectè emendavit Pichena, *quàm juſtiùs*; & recentioribus omnibus probatum. Non ita feliciter alii, *quem juſtiùs arma oppoſiturum, quàm qui.*

CAP. LXXVIII. LATO MARI] Lipſius mallet, *alto mari.* Eleganter, ſed non neceſſariò.

CAP. LXXIX. DIEM PRÆDIXISSET] Fruſtra tentat Acidalius, *prodixiſſet.* Utrumque latinè dicitur.

CAP. LXXX. CELENDRIS] Ita Mſ. Flor. Pichena & recentiores. Beroaldus, *Celenderis.* Græcè, Κέλενδρις & Κελένδερις, æquè dicitur.

CAP. LXXXI. ADPUGNARE] Ita Mſ. Flor. Editiones veteres & recentiores. In intermediis, *oppugnare.* Infrà Annal. IV, 48. *Caſtra Romana adpugnarent.*

PETI AGGEREM] Freinshemius, *aggerem* accipit de terrâ, ceſpite, quibus aggeres ſtruuntur, ad oppugnandum. Veriùs Erneſtus aliique de ipſis caſtelli muris intelligunt. Sic Virgilius Æneid. X, 23.

> *Quin intra portas atque ipſis prælia miſcent*
> *Aggeribus murorum, & inundant ſanguine foſſæ.*

Ad hos verſus, *muros & munimenta omnia, aggerem* dici obſervat Servius ab Erneſto laudatus.

CAP. LXXXII. DOLOR, IRA : ET ERUMPEBANT] Beroaldus, *adferebantur, dolor, ira, & erumpebant queſtus.* Lipſius, *adferebantur : dolor,* &c. Meliùs diſtinxit Erneſtus, quem ſumus ſecuti.

IN EXTREMAS TERRAS] Boxhornius fruſtra tentat, *in externas.*

CAP. LXXXIII. IN QUIS COLERENTUR] Ita Mſ. Flor. Jac. Gronovius & Erneſtus. Sine auctoritate ac neceſſitate a Beroaldo emendatum, *in quîs coleretur.* Germanici ſtatuæ colebantur : ſic de Sejano dicetur infrà Annal. IV, 2. *coli per theatra & fora effigies ejus interque principia legionum* permiſit Tiberius.

CUM CENSERETUR CLIPEUS] Cur imagines illæ appellentur Clipei docet Plinius XXXV, 3. Scilicet, *ſcutis, qualiter apud Trojam pugnatum, continebantur imagines, unde & nomen habuêre Clipeorum : non, ut perverſa grammaticorum ſubtilitas voluit, a cluendo. Origo plena virtutis, faciem reddi in ſcuto cujuſque, qui fuerit uſus illo.* Appius Claudius, qui conſul fuit A. U. C. CCLIX. *ſuorum Clipeos in ſacro vel publico privatim dicare primus inſtituit. . . Poſuit enim in Bellonæ æde majores ſuos, placuitque in excelſo ſpectari, & titulos honorum legi . . . quales Clipeos nemo*

non gaudens favenſque aſpicit. Porro non modò inter imperatores, ſed etiam inter ſcriptores collocandæ erant imagines Germanici, qui militiæ ac literaturæ laude perinde floruit. Teſte Suetonio, in Caio III. *Oravit cauſas etiam triumphalis: atque inter cetera ſtudiorum monumenta reliquit & comœdias Græcas.* Exſtant quoque quædam ejus epigrammata in Anthologiâ. Nec immeritò Ovidius, cùm Faſtos Germanico dicaret, ita eum alloquitur, Faſt. I, 19.

Pagina judicium docti ſubitura movetur
Principis, ut Clario miſſa legenda deo.
Quæ ſit enim culti facundia ſenſimus oris,
Civica pro trepidis cùm tulit arma reis.
Scimus &, ad noſtras cùm ſe tulit impetus artes,
Ingenii currant flumina quanta tui.

ADSEVERAVIT] In Mſ. Flor. *adſeravit.* Perperam Beroaldus aliique plurimi edidêre, *adſeruit*, quod hoc ſenſu acceptum minimè latinum eſt. Optimè Jac. Gronovius & recentiores, *adſeveravit.* Sic infrà Annal. III, 49. in Mſ. Flor. *adſevavit*, pro *adſeveravit.*

CUNEUM GERMANICI APPELLAVIT, QUI JUNIORUM DICEBATUR] Erneſtus opinatur cuneum *Juniorum* appellatum eſſe ab equitibus qui κατ' ἐξοχὴν *juventus* dicebantur: unde *Principes juventutis.* At hîc non de totâ juventute, ſeu de equeſtri ordine, ſed de uno tantum cuneo agitur. Itaque multò veriſimilius a Juniis dictum eſſe Juniorum cuneum: ſicque vertunt optimi interpretes. Davanzati, *l'ordine de' Cavalieri, la punta de' cavalli, nomata de' Giunii, nomò di Germanico.* Amelot de la Houſſaie, *l'ordre des Chevaliers donna le nom de Germanicus à l'eſcadron qui portoit celui de Juniens.* Gordon, *the Battalion called after the name of the Junii, was now, by the Equeſtrian order, entitled the Battalion of Germanicus.*

CAP. LXXXIV. DUOS VIRILIS SEXUS] In Mſ. Flor. *viriles.* Inde tentat Jac. Gronovius, *duos virile ſecus.* Non ſpernendum, ſi magis faveret Mſ. codicis ſcriptura. Vide dicenda infrà Annal. IV, 62.

CAP. LXXXV. EXACTUM ET A TITIDIO] In veteribus editionibus, *exacta.* Bene Vertranius & recentiores, *exactum.* Faernus tentabat, *exacta ratio.*

NECDUM PRÆTERIISSE] Ita veteres libri; & mox, *interiiſſent.* In recentioribus editionibus, *præteriſſe, interiſſent.*

VILE DAMNUM] Freinshemius incaſſum tentat, *utile damnum.*

CAP. LXXXVI. DISCIDIO DOMUM] Ita Mſ. Flor. & libri omnes veteres & recentiores. In intermediis, *diſſidio.* At viris eruditis & Mſſ. codicum peritis meritò obſervatum, *diſſidium* de animorum

diſſenſione, *diſcidium* de corporum disjunctione uſurpari.

DECIES SESTERTII] Malè emendat Urſinus, *decies ſeſtertiûm.*

CAP. LXXXVIII. SENATORESQUE EORUMDEM TEMPORUM] Lipſius & quidam alii mallent, *ſenioreſque.* Freinshemius aliique plurimi vulgatam ſcripturam meritò tuentur. Id enim reperit Tacitus apud ſcriptores, & in diariis ſenatorum illius temporis.

CANITURQUE ADHUC] Arminius non inter gentis heroas tantùm, ſed inter ipſos deos habitus; idemque poſtea fuit ac deus Irminus: viaque lactea appellata eſt *Irminſtrate*, ſeu *Arminii via.* Ejus ſtatuam, dictam *Irmenſulam*, barbaro cultu celeberrimam, Eresburgi, nunc *Stadtberg*, deſtruxit Carolus Magnus anno 772. Sed manet, manebitque ſemper, herois, meliore fato digni, memoria. De cultu Arminii vide Cl. Eccardum, Orig. German. pag. 305. & Commentar. de Rebus Franciæ Oriental. Tom. I. pag. 406, 436 & 620. Ejus nummos imagineſque, quæ circumferuntur, ſpuria eſſe nemo ignorat.

HAUD PERINDE CELEBRIS] Optimi Latinæ linguæ ſcriptores, *celeber*, pro maſculino genere uſurpant. At cùm infrà Annal. XIII, 47. XIV, 19. adhuc occurrat, *celebris*; & auctor ad Herennium II, 4. dixerit quoque, *celebris, an deſertus* ? nihil mutandum meritò pronuntiat Erneſtus, licèt ipſe conjiciat, *celebratus.*

NOTÆ ET EMENDATIONES
AD LIBRUM TERTIUM
ANNALIUM.

CAP. I. UT QUIQUE SUB GERMANICO] Ita libri omnes veteres & recentiores. Perperam J. F. Gronovius & Ryckius, *quiſque*, emendant.

FIDISSIMUMQUE] Sic libri veteres & recentiores. In paucis editionibus, *fideliſſimum*, operarum vitio irrepſit.

PROXIMA MARIS] Muretus & Freinshemius mallent, *mari*. Nihil mutaverim. Livius enim I, 30. *proximi Etruſcorum Veientes*. Velleius II, 114. *M. Lepidus, vir nominis ac fortunæ eorum proximus*.

NON ALACRI, UT ADSOLET] Ita libri omnes. Unus Cl. Lallemand edidit, *nec*.

OBVII ET RECENTES IN DOLORE ANTEIBANT] Cl. Bongarſius, & ineptum, *in* fortè ſubditicium exiſtimabat. Mihi non diſplicet vulgata ſcriptura. Dictum tamen Annal. I, 41. *Recens dolore & irâ*.

CAP. II. TARRACINAM] Ita veteres & recentes editiones. Aliæ, *Terracinam*. Straboni V. pag. 233. Ταρακίνα.

C. AURELIUS] Ita Mſ. Flor. veteresque editiones & recentiores. In intermediis ex conſularibus Dionis & Caſſiodori indicibus emendatum, *M. Aurelius*. Nihil mutandum, niſi major adſit librorum, inſcriptionumve auctoritas.

CAP. III. PERFERRE VISU NON TOLERAVIT] Cl. Erneſtus, *perferre* inſititium eſſe exiſtimat. Ego verò nec damnare auſim, nec abeſſe poſſe ſine ſenſûs diſpendio opinor.

UT PAR MÆROR] Mallet Heinſius, *ut pari mærore*. Plus elegantiæ & Corneliani ſtili in vulgatâ ſcripturâ.

CAP. IV. PER SILENTIUM VASTUS] Egregiè dictum. Malè tentat Pichena, *vaſtum*.

MILES CUM ARMIS] Cl. De Harlay emendat, *ſine armis*. Perperam. Vide quæ de Auguſti funere dicta ſunt ſuprà Annal. I, 8. In funere armati milites, magiſtratus ſine inſignibus plurimum habent luctûs.

SUPERSTITEM INIQUORUM] Fruſtra tentat Rhenanus, *inimicorum*.

CAP. V. CLAUDIORUM JULIORUMQUE] Ita veteres omnes libri. Muretus, Lipsius & Freinshemius mallent, *Liviorumque :* recepit Ernestus, quem pro more suo secutus est Cl. Lallemand. Ego verò, licèt Claudiorum imagines Juliorum imaginibus præposuerit Tacitus, nihil mutaverim. Immo, cùm *cuncta a majoribus reperta, aut quæ posteri invenerint*, in Drusi funere fuerint *cumulata*, existimo non modò Claudiorum, Liviorum, aliarumque affinium familiarum, sed Juliorum etiam, ob summam Augusti benevolentiam, antelatas esse imagines. Optimè vertit Cl. Gordon, *round his head were placed the images of the Claudii and Julii.* Quinetiam si quis ad Juniæ funus, infrà cap. 76. attenderit, Claudiorum Liviorumque imagines hîc memorari frigidum illi videbitur.

QUANTO PRIMA] Perperam Muretus, *quando. Quantò*, pro *quantò magis*, accipe, ut rectè observat Ernestus.

PRÆPOSITAM TORO] Muretus, Grotius, & Ryckius emendant, *propositam.* Placet plurimùm : sæpeque, *præ & pro* in Mss. mutantur. Veterem tamen scripturam, non omninò vitiosam, retinui. Malè Gronovius, *repostam.*

CAP. VI. IDQUE ET SIBI] Frustra tentat Ernestus, *itaque sibi.*

ET CUNCTIS] Pessimè Lipsius, *& functis.*

SI MODUS ADJICERETUR] Malè Ernestus, *adhiberetur. Adjiceretur*, id est, si ad ceteras laudes modus accederet.

ET IMPERATORI POPULO, QUÆ] Ita Ms. Flor. Pichena & recentiores. Perperam Beroaldus aliique veteres, *& imperatori populoque. Modicis domibus, aut civitatibus, convenisse recenti dolori*, Lipsius, *dolore, luctum.*

ABSTRUSERINT] Malè Acidalius, *absterserint.*

LUDORUM MEGALESIUM] Ita Ms. Flor. editiones veteres & recentiores. Perperam aliæ, *Megalensium.* In vetere nostro Ms. Kalendario notantur PRID. NON. mensis Aprilis, LUDI MEGALESIACI & IV. ID. MEGALESIACI. Ludos illos, matri magnæ Idææ sacros, primos scenicos fuisse & *Megalesia* appellatos, ex Valerio Antiate narrat Livius XXXVI, 36. Eos more institutisque maximè castos, solemnes & religiosos commendat Tullius in Or. de Haruspicum responsis, XII. *Megalesia* dicebantur ab ipsâ Deâ, quæ μεγάλη θεὰ & μήτηρ vocabatur.

SPECTACULUM SUBERAT] Incassum Ryckius, *subierat.*

CAP. VII. PETENDÆ E PISONE] Conjicit Freinshemius, *spe petendæ e Pisone ultionis.* Latinè & eleganter. At genitivis gaudet Tacitus, quod agnovit ipse Heinsius, qui tentaverat, *ultioni.* Vide infrà cap. 9.

VAGUS INTERIM] Malè Heinsius, *vagus itinerum.*

CAP. VIII. ERGA FILIOS FAMILIARUM] Malè Beroaldus, *familiarium.*

Conjunctim ſcribi poteſt, *filios familiarum*. Sicque Mſ. Flor. approbantibus Pichenâ & Mercero.

PRÆSCRIPTA EI A TIBERIO] Optimè emendavit Lipſius. Perperam Beroaldus, *præſcripta & a Tiberio*.

CAP. IX. FESTA ORNATU] Ita Mſ. Flor. Editiones veteres & recentiores. In intermediis malè emendatum, *feſto ornatu*. Sic ſuprà Annal. II, 69. dixit Tacitus, *feſtam Antiochenſium plebem*, & Horatius III. Od. XVIII, 11.

Feſtus in pratis vacat otioſo
Cum bove pagus.

Feſtis diebus domorum poſtes lauro, coronis, fronde ornabantur. Hinc Juvenalis VI, 79.

Ornentur poſtes, & grandi janua lauro.

& Verſ. 226.

Ornatas paulo antè fores, pendentia liquit
Vela domûs, & adhuc virides in limine ramos.

Satyr. IX, 85.

Foribus ſuſpende coronas.

CAP. X. NULLAS ESSE PARTES TRIONI] Muretus mallet, *Trionis*. Utrumque latinè dicitur.

COGNITIONEM EXCIPERET] Rectè. Nec tentandum, ut Acidalio placuit, *acciperet*, vel *ſuſciperet*.

CAP. XI. POST QUÆ REO] Ita Mſ. Flor. & Minutianus. Perperam Beroaldus, *poſtquam*.

T. ARRUNTIUM] Nicolaus Faber, Lipſio ob probitatem & eruditionem laudatus, corrigebat, *L. Arruntium*, & ad eum, de quo ſuprà Annal. I, 13. referebat. Nihil mutaverim, licet veriſimiliter excogitatum.

T. VINICIUM] In Mſ. Flor. *Fulnicium*. Beroaldus aliique veteres edidêre, *Fulcinium*. Ryckius, quem ſecuti ſunt recentiores, conjecit *T. Vinicium*. Probavi ipſe: ad literarum ductum, ceterorumque nominum prænomine inſignitorum morem nihil accommodatius video. Minimè probabiliter Muretus hæc nomina ita refingebat: *T. Arellium Fuſcum, Cneium Aſinium Gallum, Æſerninum Marcellum, Sex. Pompeium*. Perperam diſtinctum in veteribus editionibus, *Æſerninum, Marcellum*. De Sex. Pompeio, quem Valerius Maximus II, 6. num. 8. laudat, *ut omnibus virtutibus, ita humanitatis quoque laudibus inſtructiſſimum.... facundiſſimoque ſermone, qui ore ejus quaſi e beato quodam eloquentiæ fonte manabat*, dictum ſuprà Annal. I, 7. Aſinium Gallum, Aſinii

Pollionis filium, & Marcellum Æſerninum, ejus nepotem egregiè commendat Seneca, Declam. IV. Præf. Vide & ſtemma Pollionum infrà cap. 75.

L. Piso] De quo ſuprà Annal. II, 34. Illum rei fratrem appellat Muretus.

Livineius Regulus] De eo infrà Annal. XIV, 17. Fruſtra, nec ex Taciti more primam literam, ut ſit *L. Livineius*, geminandam cenſet Muretus.

An promeret] Ita Beroaldus ceterique libri editi præter Antuerpianam editionem anni 1648 in quâ hæc omiſſa. Mſ. Flor. *ac premeret*, quod ex ſuperioribus repetitum, & deletum vult Pichena. Utroque in loco *ac premeret* omittendum cenſet Gruterus. Beroaldina emendatio non diſplicet, & cum oratione Cæſaris, meditato temperamento habitâ, egregiè ſtat.

Iis haud alias intentior] *Iis*, delet Acidalius. Certè expungi poteſt ſine ullo ſententiæ diſpendio. Fortè tamen quondam ſcriptum, *iis intentior populus haud aliàs plus ſibi in principem occultæ vocis, aut ſuſpicacis ſilentii permiſit.* In Mſ. Flor. *is haud aliàs intentior : populus* &c. Ita ut, *intentior*, ad Tiberium referatur. At tunc disjuncta omnia, hiulca, nec Corneliana : hæc tamen approbavit Cl. Gordon.

CAP. XII. Non principis ulciscar] Libri omnes veteres, & *privatas inimicitias novi Principis ulciſcar.* Emendavit Faernus, *non Principis*, quod in optimæ notæ editionibus receptum.. Tentavit quoque Antonius Auguſtinus, *non ut Princeps.* Muretus & Mercerus, *non vi Principis*, ut infrà Annal. V, 5. *paratos ad ultionem vi Principis impediri*: hoc probavêre Freinshemius & Erneſtus. Diſplicet tamen ob neſcio quid aſperum, nec Cornelianum. Optimè vertit Gordon, *And, for domeſtic injuries exert domeſtic revenge, not the revenge of an Emperor.*

Si qua in nos adversa finguntur] Aliquid hîc excidiſſe malè ſuſpicatur Acidalius. Haud felicior Gronovius qui tentat *diverſa*, pro *adverſa.* Adverſos rumores lætam ſibi eſſe Germanici mortem, ſuprà cap. 2. perſtringit.

CAP. XIV. Scripsissent expostulantes]. Ita libri omnes. Idem in omnibus vitium. Verba, *ſcripſiſſent expoſtulantes : quod haud minùs Tiberius, quàm Piſo, abnuêre*, loco ſuo mota exiſtimat Lipſius. Muretus omnino expungit, *ſcripſiſſent expoſtulantes* : cetera ſuperioribus verbis, *infectos manibus ejus cibos arguentes* ſubjungit, at minimè probabiliter. Mercerus infeliciter tentat, *ſubmiſſè expoſtulantes, quòd haud minùs Tiberius, quàm Piſo, abnueret*, quaſi ſubmiſsâ voce quereretur ſenatus, quòd haud minùs Tiberius, quàm Piſo mortem Germanico eſſe illatam negarent. Illuſtr. Huetius, *ſcripſiſſent* inſititium putat, & ex *interiiſſe* enatum arbitratur. Ex fictitio Codice Mſ. Faernus & Urſinus

Urſinus addunt, *ſcripſiſſent* : *inſtabant accuſatores ſtatim ſcribi ſententias expoſtulantes.* Abſurdè Boxhornius, *cur interfeciſſet expoſtulantes.* In tantis ſalebris, Gronovius & Erneſtus, taciti inhærent. Fortè duæ tantùm voculæ, *& quæ*, vel *quæque*, excidêre. *Judices per diverſa implacabiles erant : Cæſar ob bellum provinciæ inlatum; Senatus, nunquam ſatis credito ſine fraude Germanicum interiiſſe, & quæ ſcripſiſſent expoſtulantes*, ut ex Germanici, Piſonis, ipſiuſque Tiberii & Liviæ, qui occultè perſtringuntur, chartis veritas pateret : *quod haud minùs Tiberius, quàm Piſo, abnuêre*, ne dominationis arcana proderentur. Non ita probabiliter Freinshemius in Paraphraſi Cornel. *Quidam etiam longiùs provehebantur, exhiberi recitarique literas, quas amici Piſonis ad ipſum ſcripſiſſent, expoſtulantes, cui flagitationi haud minùs Tiberius, quàm ipſe Piſo, reſtitit.*

DEVELLEBANT] Optimè Erneſtus. Malè Beroaldus aliique veteres, *divellebant.*

CAP. XV. COMITEM EXITII] Illuſtr. Huetius & Erneſtus tentant, *exſilii.* Ingeniosè quidem. Verùm cùm mediæ eſſent ſpes, nec imminens periculum, potuit Plancina ſe comitem exitii, ſociamque mortis promittere.

CAP. XVI. APUD SENATUM] Hîc aliquid excidit. Exiſtimo olim fuiſſe ſcriptum, *Cæſar, flexo in mæſtitiam ore, ſuam invidiam tali morte quæſitam apud ſenatum indolet; Piſonis libertum appellat, crebriſque interrogationibus exquirit qualem Piſo diem ſupremum, noctemque exegiſſet. Atque illo pleraque ſapienter, quædam inconſultiùs reſpondente*, &c. Aliquid deſiderari poſt *Senatum*, non animadvertit Lipſius. Sed mutat, *atque illo*, ſcribendumque putat, *atque filio* ; quod perperam probat Ryckius. Libertum in ſenatum fuiſſe admiſſum Erneſto vix credibile videtur. Miror equidem : aliter enim ſonant ab ipſo laudata Suetonii verba in Tiber. XXIII. *Illatum deinde Auguſti teſtamentum, non admiſſis ſignatoribus niſi ſenatorii ordinis, ceteris extra curiam ſigna agnoſcentibus, recitavit per libertum.*

ATQUE ILLO] Malè Heinſius, *ad quæ illo.*

QUATENUS VERITATI] Mallet Lipſius, *Quatinus.* Veteres quidem Grammatici obſervant, *quatinus* pro *quoniam* ſcribi, & *quatenus* pro *quâ parte, quouſque.* At vulgò neque in Mſſ. neque in libris editis, id diſcriminis reperitur. Nihil ergo mutandum.

CAP. XVII. PROINDE VENENA] Optimè Rhenanus & recentiores. Perperam Beroaldus aliique veteres *perinde.* Hæc ſæpe mutantur.

SUPER HAC IMAGINE COGNITIONIS] Malè Beroaldus & veteres, *ſuper hæc.* Dicendum foret, *ſuper his* ; & adhuc ineleganter. Verè Ryckius, *ſuper hac* : idque poſtulat ipſa rerum ſeries. Fruſtra tentat Erneſtus, *biduum per hæc.*

RELEGARETUR] Optimè Lipſius. Peſſimè Beroaldus ceterique veteres, *relegatur.*

CAP. XIX. AUDITA PRO COMPERTIS] In Mſ. Flor. & veteribus editionibus, *audire pro compertis.* Rectè emendarunt recentiores, *audita.* Antiquam ſcripturam immeritò tuetur Gronovius.

CAP. XX. PAGYDA FLUMINE] Ita Mſ. Flor. & veteres editiones. In recentioribus, *Pagida.*

SIMUL EXCEPTA VULNERA] Hæc occlamans, ſimul adverſo corpore vulnera excipiebat, ut rectè explicat Freinshemius in Paraphraſi. Nimis argutè, nec probabiliter Erneſtus, ſimul vulnera, quæ fortiter pugnando exceperat, militibus ſuis oſtentabat. Poſt *vulnera*, excidiſſe *oſtendit*, exiſtimat.

CAP. XXI. FUSTI NECAT] Ita Mſ. Flor. Pichena & recentiores. Beroaldus & veteres, *fuſte.*

INLIGATUS PRÆDA] Fruſtra Heinſius, *inlectatus prædâ. Inligatus prædâ*, id eſt copioſiore prædâ impeditus.

STATIVIS CASTRIS ADHÆREBAT] Ita Mſ. Flor. & optimæ notæ editiones. Beroaldus, *hærebat.*

MISSU PATRIS] Ita Mſ. Flor. editiones veteres & recentiores. Voculam addidit Rhenanus, *miſſuque patris.*

APRONIUS CÆSIANUS] In veteribus editionibus, *Apronius Ceſianus.*

CAP. XXII. Ex P. QUIRINIO] Eruditi cenſent, nec immeritò, Quirinium illum eumdem eſſe ac *Cyrinum*, de quo D. Lucas II, 2. In Græcis legitur ἡγεμονεύοντος τῆς Συρίας Κυρηνίου. A Strabone XII. pag. 569. appellatur Κυρίνιος. Conſulatum geſſerat anno U. C. DCCXLII. A. C. 12. In faſtis Vindobonenſibus ad hunc annum MESSALA & QVIRINO. Exſtat quoque apud Suetonium in Tiber. XLIX. *Quirini* mentio. In recentioribus Taciti editionibus emendatum, *Quirino.* At cùm veteres omnes editiones habeant, *Quirinio*; nihil mutandum cenſui. Ad eum pertinet vetus marmor, quod fusè illuſtrat Cl. Gori, Inſcript. Antiq. Tom. III. pag. 114. & ſeqq.

AD PROFERENDA] In Mſ. Flor. *profenda.* Inde fruſtra tentat Gronovius, *profanda.*

QUÆ VELUT RETICERE VOLUERAT] Incaſſum Acidalius, *reticeri.* Muretus, *voluerant.* Verba illa duriora eſſe vixque ſana pronuntiat Erneſtus, cui haud ita aſſentior.

CUM MILITARI CUSTODIA] Rex Ancus Martius, *ad terrorem increſcentis audaciæ mediâ Urbe*, carcerem foro imminentem ædificavit, teſte Livio I, 33. Poſtea triplex fuit apud Romanos cuſtodia: prima militaris, quâ vel intra, vel extra carcerem, reus cum cuſtode milite

alligabatur. Inde Seneca Ep. V. *Eadem catena & cuſtodiam & militem copulat.* Aliquando duo milites cum duabus catenis additi. Ita D. *Petrus*, Act. XII, 6. *erat dormiens inter duos milites, vinctus catenis duabus.* Triplices catenas memorat Suetonius in Ner. XXXVI. De D. Paulo habitante extra carcerem cum cuſtode milite, vide Act. XXVIII, 16. Secunda cuſtodia erat apud conſules ceteroſque magiſtratus. Infrà Annal. VI, 3. Gallio *cuſtoditur domibus magiſtratuum*, quas Salluſtius in Catilin. XLVII, *liberas cuſtodias* appellat. Tertia cuſtodia apud vades, ſeu fidejuſſores: ſic infrà Annal. V, 8. P. Vitellius & Pomponius Secundus fratres ſuos vades habuêre. Caſtrenſes quoque erant carceres, ut vidimus ſuprà Annal. I, 21.

NEQUE ENIM CESSURUM] Malè Ferrarius, *adſenſurum.*

CAP. XXIII. MONIMENTA] Ita editiones omnes veteres. In recentioribus, *monumenta.*

CAP. XXIV. IN REMPUBLICAM FORTUNA] Illuſtr. Huetius & Erneſtus mallent, *in republicâ.* Bene: ſed non neceſſariò. De hac varietate fortunæ, quam expertus eſt Auguſtus, meritò obſervat Plinius VII, 45. *Id Divo quoque Auguſto, quem univerſa mortalitas in hac* felicium hominum *cenſurâ nuncupat, ſi diligenter æſtimentur cuncta, magna ſortis humanæ reperientur volumina.... adulterium filiæ, & conſilia parricidæ palam facta... aliud neptis adulterium.... In ſummâ, deus ille, cœlumque, neſcio adeptus magis, an meritus, herede hoſtis ſui filio, exceſſit.*

IN QUÆ TENDI] Heinſius corrigit, *intendi.* At cùm Seneca Hercul. fur. verſ. 538 dixerit,

Et, quâ plena rates Carbaſa tenderant.

Nihil mutaverim, licèt Heinſianam emendationem approbem.

QUI PER INSIGNEM NOBILITATEM] Tentat Acidalius, *qui ſuper inſignem nobilitatem & eloquentiâ præcellebat*, ita ut & pro *etiam* uſurpetur. Non ineleganter, ſed audacter.

QUIA NON SENATUSCONSULTO] Quadruplex e patriâ abeundi ratio. Prima, decreto ſenatûs, quo nihil gravius. Ita ſævitum in Poſthumum Agrippam, Annal. I, 6. Secunda lege, cùm judices exſilio multabant. Tertia voluntate Principis, cùm edicto exſilium, vel potiùs relegationem imperabat. Quarta voluntate propriâ, cùm quis, ut legum ſeveritatem, iram Principis declinaret, ſponte proficiſcebatur. De his vide Ovidium II, Triſt. Eleg. I, 131 & ſeqq. a Lipſio laudatum.

CAP. XXV. POST JULIAS ROGATIONES] Lex *rogatio* dicebatur quòd, ſtante republicâ, omnium legum ferendarum auctor populus rogabatur: cujus quidem rogationis formulam habemus in his verbis

Ciceronis pro domo ſuâ, VELITIS IVBEATIS VT M. TVLLIO AQVA ET IGNIS INTERDICATVR. Itaque cùm ferretur lex, rogatio: cùm lata eſſet, juſſio propriè dicebatur. Quænam ſint illæ rogationes, aut leges Juliæ, haud ita compertum. Accipimus quidem a Dione XLIII. pag. 226. Julium Cæſarem, Urbe civibus exhauſtâ poſt civilia bella, iis, qui multos liberos procreaſſent, præmia propoſuiſſe anno U. C. DCCVIII, Πολυπαιδίας ἆθλα ἐπέθηκεν. Leges etiam hac de re tuliſſe videtur. Anno U. C. DCCXXXVI Auguſtus pœnis gravioribus cælibes multavit, & iterum nuptiarum & liberorum multitudinis præmia conſtituit. Τοῖς τε ἀγάμοις καὶ ταῖς ἀνάνδροις βαρύτερα τὰ ἐπίλιμια ἐπέταξε· καὶ ἔμπαλιν τῷ τε γάμῳ καὶ τῆς παιδοποιΐας ἆθλα ἔθηκεν, Dio LIV. pag. 531. Vide & Gellium II, 15. Statuit quoque ingenuos omnes, modò ne ſenatores eſſent, libertinas uxores accipere poſſe. Hæc eſt celeberrima lex Julia, *de maritandis ordinibus* dicta, eruditiſſimis tum veterum, tum recentiorum Juriſconſultorum commentariis illuſtrata. At invalidæ erant leges, validioribus ad libidinem Auguſti exemplis, Dio loc. cit. Lex Papia Poppæa, de quâ mox dicetur, lata anno U. C. DCCLXII malum latiùs ſerpere probavit, non repreſſit. Παιδοποιΐα legibus imperari poteſt; obtineri non poteſt niſi patriæ amore, civiumque virtute.

INCITANDIS CÆLIBUM PŒNIS] Mallet Lipſius, *incitandi cælibes pœnis*, vel *intendendis cælibum pœnis*. Tentat Heinſius, *irritandis* vel *invitandis*. Nihil mutandum. Plurimùm vis & elegantiæ in *incitandis*, id eſt augendis, promovendis. Veteres omnes editiones habent, *Cælibum*; recentiores, *Cœlibum*. Antiquam ſcripturam, honeſtâ miſſione, a Galbâ Principe datâ, apud Gori Inſcript. Antiq. Tom. I, pag. 257. in quâ ſcriptum AVT SI QVI CAELIBES ESSENT, confirmatam retinui.

SUBVERTERETUR] Ita Mſ. Flor. veteres editiones, & inter recentiores optimæ. In aliis, *ſubverterentur*.

CAP. XXVI. SUOPTE INGENIO PETERENTUR] Acidalio & Mureto placet, *peterent*. Eleganter; at nihil mutandum, libris reclamantibus. *Suopte ingenio*, id eſt ſuâ naturâ.

SOLON] Mſ. Flor. *Solo*.

CAP. XXVII. OTIUM EJUS REI] Ita Mſ. Flor. editiones veteres & recentiores. In intermediis emendatum ſine neceſſitate, *ei rei*. Senſus eſt, legum ferendarum finem fecit: at otium illud haud in longum paravit.

CAP. XXVIII. ACRIORA EX EO VINCLA] Pichena & Lipſius mallent, *arctiora*. Nonnihil elegantiæ in voce, *acriora*, quam non mutaverim.

INDITI CUSTODES, ET LEGE] Emendat Muretus, *cuſtodes lege* : cetera omittit. Tentat Heinſius, *arctiora ex eo vincula indi, ac cuſtodes lege.* In his emendationibus nulla utilitas, nulla auctorum laus. Egregia ſunt vulgata.

LEGE PAPIA POPPÆA PRÆMIIS INDUCTI] Poſt ſextum Auguſti conſulatum acriora fuerunt vincula; ac maximè anno U. C. DCCLXII quo lata eſt lex Papia Poppæa. Tunc enim inditi cuſtodes, iiſque conſtituta præmia, ut cælibibus diligenter invigilarent, ac ſi quis a privilegiis parentum ceſſaret, ſtatim populus, velut omnium parens, teneret bona, non quidem omnia, ſed vacantia tantùm; id eſt bona teſtamento relicta, quæ cælebs adire non poterat, niſi intra diem centeſimum uxorem duxiſſet. Inde bona illa vacantia dicebantur quoque *caduca*, quòd ſub conditionem caderent. Nec in cælibes tantùm, ſed etiam in maritos ſine liberis animadvertebant leges: unde Juvenalis, IX, 85.

Foribus ſuſpende coronas
Jam pater es ; dedimus quod famæ opponere poſſis.
Jura parentis habes : propter me ſcriberis heres,
Legatum omne capis, nec non & dulce caducum.
Commoda præterea junguntur multa caducis,
Si numerum, ſi tres implevero.

Itaque ſi quis pater eſſet, ſtatim privilegiis parentum utebatur, heres ſcribebatur, legata caducaque capiebat: ſi verò numerum impleret, id eſt, ſi tres liberos ſuſciperet, tunc caducis multa jungebantur; ſcilicet in magiſtratibus, eorumque inſignibus obtinendis, potior habebatur, ut dictum ſuprà Annal. II, 51. Vide & Dionem LVI. pag. 578. Gellium II, 15. Antonium Auguſtinum de legibus Romanis pag. 74 & ſeqq. ac maximè Gravinam, Origin. Juris civ. pag. 556 & ſeqq. Multa etiam habet Lipſius ad hunc Taciti locum in excurſu C. Plura & accuratiſſima Lævinus Torrentius in additamentis ad Horatium pag. 755. Poſtea jus in caducis a populo ad fiſcum Principis lege Antonini tranſlatum eſt, ut docet Ulpianus. Vide Gravinam libr. cit. pag. 608. At, cùm tam acrem in maritis legibus promovendis diligentiam videas, inde fœdas Urbis libidines argue, ne verò, ut recentioribus quibuſdam ſcriptoribus placuit, cælibatum reipublicæ bene conſtitutæ adverſari exiſtimes. Suas ipſi virgines habuêre Romani: habuêre quoque Ægyptii, Græci, ceterique ſapientiſſimi populi. Quid hac in re, tot diſputationibus celebratâ, ſentiam, paucis aperiam. Quatuor ferme ſunt cælibum genera. Alii propter religionem, alii propter utilitatem publicam, alii propter libertatem, alii propter voluptatem a matrimonio abſtinent. Duo priora genera retineat regnum bene conſtitutum; duo poſteriora acerrimis legibus coërceat. Hæc enim in detrimentum & dedecus

imperii cedunt : illa imperii majeſtati & proſperitati inſerviunt. Verè enim, nec ſuſpectus teſtis, Illuſtr. Baconus, Sermones Fideles, Serm. VIII. *Qui uxorem duxit, & liberos ſuſcepit, obſides fortunæ dedit; ſunt enim magnorum conatuum impedimenta; ſive ad virtutem tendat quis, ſive ad improbitatem. Certè præſtantiſſima* (*ut alibi diximus*) *in uſum reipublicæ opera & merita, a viris profecta ſunt prole carentibus; qui tam affectu, quàm fortunis rempublicam connubio ſibi junxerunt, & dotarunt ..... Vita cælebs Eccleſiaſticis bene convenit. Non enim facilè quis eriget ſolum, ſi prius ſtagni alicujus receptaculum interveniat.* Hæc vera, hæc philoſophica, hæc Chriſtiana. Deliramenta verò, quæ ſcriptor opinioſiſſimus (*l'Abbé de S. Pierre*) excogitavit.

UT SI A PRIVILEGIIS] Optimè emendavit Lipſius. Beroaldus aliique veteres, *viſi a privilegiis*, nullo ſenſu, ut fatetur ipſe Beroaldus.

VACANTIA TENERET] Peſſimè Vertranius, *teneretur*.

CAP. XXIX. QUÆSTURAM PETERET] Beroaldus aliique veteres, *quæſituram*. Meliùs recentiores, *quæſturam*. Paſſim alibi in Taciti libris occurrit, *quæſtura*.

AC TAMEN] Mallet Muretus, *Hæc tamen*. Eleganter, ſed non neceſſariò.

ADDITUR PONTIFICATUS] In vetere lapide apud Muratori Theſ. nov. Inſcript. Tom. I. pag. CLXXXVIII. 3.

NERONI CAESARI
GERMANICI CAESARIS F.
TI. CAESARIS AVGVSTI N.
FLAMINI AVGVSTALI
SODALI TITIO. FRATRI ARVALI
FETIALI QVAESTORI
EX S. C.

In duabus aliis Inſcriptionibus a Lipſio laudatis, & quarum una poſt Neronis mortem poſita eſt, appellatur tantùm FLAMIN. AVGVSTALIS. non verò PONTIFEX. Unde ſubveretur Lipſius ne Tacitus in cognato nomine aberraverit. Argutior Ryckius, qui exiſtimat, primum locum, qui in collegio pontificum vacaret, Neroni decretum : quod cùm tardiùs eveniret, interim factum eſſe flaminem Auguſtalem. Lipſio aſſentior : fortè etiam, *pontificatum* pro flaminio uſurpare potuit Tacitus.

FAMILIÆ VIDEBATUR] Beroaldus aliique veteres, *videbantur*. Bene recentiores, *videbatur*, ſcilicet Tiberius.

ULTRO EXTULISSE] Mſ. Flor. & Beroaldus, *ultrà*, quod retinent Jac. Gronovius & Erneſtus, & explicant, *ultrà, quàm oportuit, quàm*

par esset, quàm illi sperandum esset. Rhenanus & ceteri recentiores, *ultro*: Latinitati & sententiæ magis convenit.

CAP. XXX. CONSULATUM INTULIT] Consulatus ille L. Volusii Saturnini nusquam in Fastis consularibus occurrit. Debet ergo Volusius suffectis consulibus, quorum plurimi desiderantur, annumerari. Consul fuisse videtur post annum U. C DCCL. Etenim ab Harduino Select. oper. p. 21 & 624. & a Cl. Vaillant, Famil. Rom. Tom. II. pag. 575. Antiochensium nummus laudatur ΕΠΙ ΣΑΤΟΡΝΙΝΟΥ ΟΥΟΛΟ..... ΕΑ. Cusus est *sub* præside Syriæ *Saturnino Volusio*, anno *trigesimo quinto* Æræ Antiochenæ; quæ cum ab Actiacis annis incipiat, nummus ad annum U. C. DCCLVIII. J. C. 5. referri debet. Hujus Volusii posteros, L. Volusium, & Q. Volusium, videbimus infrà Annal. XIII, 30 & 25.

CAP. XXXI. TAM CONNEXUS] Gronovius conjicit, *connexis*.

MATERIEM APISCENDI FAVORIS] Ita Mss. Flor. editiones veteres & Gronovius. Ceteri, *materiam*.

CAP. XXXII. DELIGENDUM PROCONSULEM] Mss. Flor. Beroaldus, Gronovius & recentiores, *proconsule*. Alii plurimi, *proconsulem*. Rectè quidem. In Mss. enim passim occurrit, *proconsule*, pro *proconsul*, *proconsulem*. Optimi quique editores, *proconsul*, *proconsulem* exhibent. Altero scribendi modo scriptores obscurantur, non illustrantur.

M. LEPIDUM] Ryckius edidit *M'. Lepidum*, id est *Manium Lepidum*. Malè, veteribus libris refragantibus.

MISSUS IN ASIAM] Cl. Lallemand, *missus est in Asiam*; sine auctoritate ac necessitate.

CAP. XXXIII. VINCLIS EXSOLUTIS] Frustra Acidalius, *exsolutæ*.

CAP. XXXIV. MULTA DURITIÆ VETERUM] Mss. Flor. Editiones veteres & Ernestus, *duritie*. Muretus & Acidalius emendant, *a duritie*. Quidam, *duritie*, pro *duritiei* dictum putant, ut apud Livium V, 13. *Insanabili pernicie* pro *insanabili perniciei*: si plures Taciti Mss. codices in *duritie* consentirent, retinerem. At cùm unus tantùm habeatur, & sæpe vitiosus, recepi cum ceteris, *duritiæ*.

IN MELIUS AC LÆTIUS] Præpositio abest ab editionibus veteribus: in recentioribus rectè addita; sic enim Tacitus Hist. I, 50.

REVERTENTIBUS POST LABOREM] *Post laborem*, librariorum esse additamentum opinabatur Cl. Bongarsius.

CAP. XXXV. HAUD JUTUS EST] In Ms. Flor. *haud justus est*. Optimè emendavit Jac. Gronovius, *haud jutus est*. Sic Annal. XIV, 4. *solertia, tempore etiam juta*. Pessimè & contra Taciti mentem, *auditus est*. Æquè infeliciter alii, *adjutus est*.

CAP. XXXVI. C. CESTIUS SENATOR] Tentat Lipsius, *senior*, vel *senatu*. Leviora, quàm ut a Ryckio ita diligenter confutentur.

ET QUIDAM] Mallet Heinsius, & *quidem*. Nec bene, nec malè. Sed inutiliter.

CAP. XXXVII. DIEM EDITIONIBUS] Beroaldus aliique veteres, *ædificationibus*. Optimè Lipsius & recentiores, *editionibus*. Diem spectaculis, noctem conviviis trahebat Drusus. Quantùm cruentatis etiam spectaculis gauderet, animadvertit Tacitus suprà Annal. I, 76. Vide & Dionem LVII. pag. 612. Porro sicut spectacula *editiones*, sic qui ea edebant, *editores* appellabantur. Hinc Vopiscus in Carino XXI. *Et hæc quidem idcirco ego in literas retuli, quò futuros editores pudor tangeret, ne patrimonia sua proscriptis legitimis heredibus, mimis & balatronibus deputarent.*

CAP. XXXVIII. E PRIMORIBUS MACEDONIÆ] Conjiciebat Muretus, *e provinciâ Macedoniæ*; Petavius, *e prætoribus Macedoniæ*. Nihil mutandum. Nomine quidem & origine Romanâ Antistius Vetus; at potuit degere in Macedoniâ, & inter primores haberi. Infrà cap. 41. dicetur, *de Galliarum primoribus*, & Annal. VI, 18. memoratur, *Laco e primoribus Achæorum*.

COTYE FRATRIS F. INTERFECTO] De hac cæde dictum suprà Annal. II, 65. In libris hactenus editis legitur, *Cotye fratre interfecto*. Mendosè quidem. Cotys enim non frater erat Rhescuporidis, sed fratris filius, ut ait ipse Tacitus ibid. cap. 64. & Velleius II, 129. *Rhascupolim*, (corrige, *Rhescuporim*) *interemptorem fratris sui filii Cotys* (corrige, *Cotyis*) *consortisque ejusdem imperii, evocavit*. Optimè vidit Muretus, *Fr. F.* vel potius *Fratr. F* olim fuisse scriptum: & inde librariorum errore natum, *fratre*.

CŒLETÆ] Libri omnes editi, *Cælaletæ*. Corruptè, ut rectè animadvertit eruditus Harduinus. Cœletas enim appellant Livius XXXVIII, 40. & Plinius IV, 11. Ptolemæus quoque III, 11. Κοιλητικὴν στρατηγίαν, præfecturam Cœleticam memorat.

ODRYSÆ] In vulgatis libris, *Odrusæ*. At Plinius ceterique, tum Græci, tum Latini, *Odrysas* nominant.

ET DII] In libris editis, & *alii*. Ineptè; sed facili librariorum, aut lectorum errore. Antiquitus enim scriptum, & *dii*. Qui Mss. codices versant, norunt, quàm facilè irrepserit, & *alii*. Dios illos, suis legibus viventes & ensiferos, quorum pars maxima Rhodopen incolebat, memorat Thucydides II, 96. Παρεκάλει δὲ καὶ τῶν ὀρεινῶν Θρακῶν πολλὰς τῶν αὐτονόμων, καὶ μαχαιροφόρων, οἱ Δῖοι καλοῦνται, τὴν Ῥοδόπην οἱ πλεῖοι οἰκοῦντες.

A MACEDONE PHILIPPO] Frustra Freinshemius, *Macedoni Philippo*.

CAP. XL.

CAP. XL. MAJORUM BONA FACTA] Rhenanus fruſtra conjicit, *bene facta.*

CAP. XLI. DUBITATIONE BELLUM] Malè Heinſius, *dilatione.*

CAP. XLII. VISIS MILITIBUS] Perperam Heinſius, *obvius militibus.*

CAP. XLIII. ET NOBILISSIMAM] Peſſimè Beroaldus, *occupaverat nobiliſſimarum Galliarum ſobolem liberalibus ſtudiis ſibi operatam.* Optimè Lipſius, *occupaverat, & nobiliſſimam Galliarum ſobolem liberalibus ſtudiis ibi operatam.* Malè Heinſius, *nobiliſſimâ Galliarum ſobole..... operatâ.* Tricatur Boxhornius, cùm emendat, *operantem.*

CRUPELLARIOS] Incaſſum tentat Lipſius, *clibanarios.*

CAP. XLV. QUANTO INTOLERANTIOR] Illuſtr. Huetius emendabat, *tantò.* At acrior vividiorque oratio, ſi *quantò* retineatur. Mallet Grotius, *intoleratior*, ut infrà Annal. XII, 11. *toleratior*: verùm hîc etiam in Mſ. Reg. *tolerantior.* Latinè dici poſſe, *intolerantior*, jam probatum in notis.

CAP. XLVI. ET FUGIENTIBUS CONSULITE] In veteribus omnibus editionibus, *conſilite*, quod explicabat Freinshemius, *fugientes curſu ſequimini.* Optimè Heinſius, *conſulite*, id eſt, *parcite.* Frigidè, nec Cornelianè Gronovius, qui ait ita conſulendum, ut Gallis detrahantur arma, ſicque leviores ſint, ac fugæ paratiores. Illuſtr. Huetius emendabat, *& fugientes concidite.* Minimè probabiliter. Virtutis enim Romanæ erat vincere: clementiæ oppidanis inconditis, militiæ neſciis, & fugientibus conſulere ac parcere. Infrà cap. 52. Beroaldus quoque edidit, *diſſimilatis*, pro *diſſimulatis.*

INCENSA SUPER VILLA] Mſ. Flor. & editiones veteres, *ingreſſa.* Optimè Rhenanus & recentiores, *incenſa.* Malè Jac. Gronovius, *ingeſta.*

CAP. XLVII. OMISSA URBE] Emendat Freinshemius, *omiſiſſe urbem.* Heinſius, *omiſſam urbem.* Veriùs vel intelligendum, vel omiſſum, *proficiſci.*

CAP. XLVIII. M. LOLLIO] Peſſimè Beroaldus aliique veteres, *M. Folio.* Optimè Lipſius ex Suetonio emendavit, *M. Lollio.*

CAP. XLIX. C. LUTORIUM PRISCUM] Corruptè in veteribus editionibus, *Clutorium Priſcum.* Bene Lipſius, *C. Lutorium.* A Dione LVII. pag. 616. Γάϊος Λουτώριος Πρίσκος, ἱππεὺς, ἄλλως τε μέγα ἐπὶ ποιήσει φρονῶν, *C. Lutorius Priſcus, eques & magni nominis poeta* appellatur. Ab illo Lutorio, ut videtur, ſpadonem emerat Sejanus, de quo Plinius

VII, 39 : ſed locus in ipſâ Harduini editione mutilus, quem tum ex veteribus editionibus, tum ex optimo noſtro Plinii Mſ. Codice ita corrigo : *ſed hoc pretium belli, non hominis fuit : tam hercule, quam libidinis, non formæ Paronetemes ſpadonis, Sejano* III D *mercante a Lutorio Priſco. Quam quidem injuriam lucrifecit ille mercatus in luctu civitatis, quoniam arguere nulli vacabat.* Tum plana omnia. Sejanus, non hominis, ſed belli pretio, potiúſque ob libidinem quàm ob formam, emit a C. Lutorio Priſco Paronetemen, ſpadonem, quingenties centena millia ſeſtertiûm, Gallicæ monetæ libras 9,727,512. Tam immane ſpadonis pretium fuit injuria patriæ ac moribus illata. Nemo tamen id arguere auſus eſt in tanto civitatis luctu, & prævalidâ Sejani potentiâ. Miror eruditum Harduinum hæc non vidiſſe, immo alia legiſſe in ipſo ſuo Mſ. codice, quem, ut & ego, præ manibus habebat. Præterea quis unquam credat ab equite Romano ſpadonem unum emptum fuiſſe III D, ferme libras Gallicas 10,000,000. Emendationi noſtræ adſtipulantur Mſſ. codices Bibliothecæ Regiæ 6802, 6803, 6805 & 6806. Non fortè immeritò conjectaverim Sejanum, ne ſibi periret tanta pecuniæ ſumma, accuſationem Lutorii promoviſſe.

CAP. L. VITA C. LUTORII IN INTEGRO EST] Mallet Lipſius, *eſto*. Nihil peccat vetus ſcriptura; nec ex uſu Corneliano, *eſto*. Ex antiquis editionibus, in quibus, *Clutorii*, edidi, *C. Lutorii*.

CAP. LI. VERBORUM PŒNAS] Vulgatam ſcripturam probat Lipſius : conjicit tamen, ſed fruſtra, *reorum pœnas*.

LIBERTAS AD PÆNITENDUM ERAT] Ita libri omnes, & rectè. Unus Cl. Lallemand edidit, *ad pœnitentiam*.

CAP. LII. IMMENSUM PRORUPERAT] In hac Annalium parte, mox ſecuturis Tiberii literis nihil illuſtrius. Ad earum intelligentiam nonnulla de Romanorum luxu dicenda. Utinam in alienis vitiis noſtra erubeſcamus ; ſaltem ſi iis adhuc flagraverit animus, nos in tantâ paupertate ineptos eſſe pudeat.

De luxu Romanorum.

M. SCAURUS, Syllæ, tot millium proſcriptione funeſtiſſimi, privignus, luxu ſuo funeſtior, mores civiles ædilitate ſuâ proſtravit circa annum Urbis conditæ DCLXXVIII, theatrumque temporarium, vix uno menſe futurum in uſu, poſuit. *Scena ei triplex in altitudinem* CCCLX. *columnarum. . . ima pars ſcenæ e marmore fuit : media e vitro, inaudito etiam poſtea luxuriæ genere : ſumma e tabulis inauratis. Columnæ imæ duodequadragenûm pedum. Signa ærea inter columnas fuerunt tria millia numero. Cavea ipſa cepit hominum* LXXX *millia. . . . Reliquus apparatus*

tantus Attalicâ veſte, tabulis pictis, ceteroque choragio fuit, ut in Tuſculanam villam reportatis, quæ ſuperfluebant, quotidiani usûs deliciis, incensâ villâ ab iratis ſervis, concremaretur ad HS *millies*, Gallicæ monetæ libras 19,455,025, Plin. XXXVI, 2, 6 & 15.

Luxus ille domeſticus brevì apud Romanos eviluit. In hac rerum ſuarum ſatietate, alienarum avidi, peregrinos odores ex felici Arabiâ, ex Indiâ & Seribus margaritas petiêre tam effrenâ luxuriâ, ut *minimâ computatione millies centena millia ſeſtertiûm*, Gallicæ monetæ libras 19,455,025. *annis omnibus imperio* adimerent. *Tantò* illis *deliciæ & feminæ* conſtabant, Plin. XII, 18.

At quod portentoſum magis, poſt Actiacam victoriam luxus in ingluviem tranſiit. Piſces hominum, coqui *triumphorum pretiis* parati: & M. Apicius, inter gulæ proceres maximus, de quo plura dicentur Annal. IV, 1. immensâ re familiari comeſſationibus exſorptâ, cùm ſupereſſe ſibi tantùm ſeſtertiûm centies, Gallicæ monetæ libras 1,945,502, computaſſet, vitam veneno finivit, ne in ultimâ fame viveret. Juvenal. IV, 25. Plin. IX, 17. Senec. Conſol. ad Helviam X.

Quid hæc? ſi cogitemus margaritas ipſas in gulas fuiſſe condîtas. Cleopatram enim, ſolam ſe centies HS, Gallicæ monetæ libras 1,945,502. cenaturam gloriatam, & margaritâ, ſingulari ac verè unico naturæ opere, aceto liquefactâ & epotâ ſuperbam, æmulati ſunt, ne hac luxuriæ gloriâ ſpoliarentur. *Prior id* fecit *Romæ* in unionibus magnæ taxationis Clodius, hiſtrionis *Æſopi filius:* expertus enim *in gloriâ palati quid ſaperent margaritæ*, atque ut decies HS, Gallicæ monetæ libras 194,531, ſolidum abſorpſit, mirumque placuit; *ne ſolus hoc ſciret, ſingulos uniones convivis quoque abſorbendos dedit:* quod *Romæ in promiſcuum ac frequentem uſum* venit. Plin. IX, 35. Horat. II. Satyr. III, 240. Tali filio dignum patrem, Æſopum non puduerat patinam habere HS centum, Gallicæ monetæ libras 19,453 taxatam: *in quâ* poſuerat *aves cantu aliquo aut humano ſermone vocales*, HS *ſex*, Gallicæ monetæ libras 1,167, *ſingulas coemptas, nullâ aliâ inductus ſuavitate, niſi ut in his imitationem hominis manderet, ne quæſtus quidem ſuos reveritus illos opimos, & voce meritos*, Plin. X, 51.

Quis poſtea miretur P. Clodium, a Milone occiſum, *ſeſtertiûm centies & quadragies octies*, Gallicæ monetæ libris 2,879,442, *domo emptâ*, habitaſſe, Plin. XXXVI, 15. *Vaſa coquinaria ex argento* Calvum oratorem habuiſſe; & *duos ſcyphos Mentoris artificis* cælatos ſeſtertiis C, monetæ Gallicæ libris 19,453, *nunquam his uti propter verecundiam auſum:* inventas *carrucas ex argento* cælatas; *lances e centenis libris argenti* factas; *lectos mulierum totos* opertos *argento*, poſtea *aureos* fuiſſe, Plin. XXXIII, 11. Ipſum M. Tullium Ciceronem *in illâ* ſuâ *paupertate*, & *illo ævo*, veteris parcimoniæ nondum oblito, menſam citream HS $\overline{X}$, Gallicæ monetæ libras 194,531 emiſſe: aliam a Cethegis deſcendentem HS XIV, Gallicæ monetæ libris 272,333, fuiſſe permutatam,

Plin. XIII, 15? Quid loquar libidinis portenta, & unum ſpadonem, de quo ſuprà cap. 49. a Sejano HS $\overline{D}$, Gallicæ monetæ libras 9,727,512, emptum? Quid dicam tantò acriorem circa tabulas & ſtatuas inſaniam, quantò honeſtiori ſpecie?

At quas ergò opes habebant Romani, ut tanto luxui ſufficerent? Illas æſtimemus, non ex Craſſo, ætatis ſuæ Quiritium poſt Syllam ditiſſimo, qui in agris HS $\overline{MM}$, Gallicæ monetæ libras 38,910,050, poſſedit; ſed ex C. Cæcilio Claudio Iſidoro, homine ſatis ignobili, qui *Aſinio Gallo & Marcio Cenſorino Coſſ.* A. U. C. DCCXLVI. A. C. 8. *VI. Kal. Febr. teſtamento ſuo edixit, quamvis multa civili bello perdidiſſet, tamen relinquere ſervorum quatuor millia centum ſedecim: juga boum tria millia ſexcenta, reliqui pecoris CC. quinquaginta ſeptem millia: in numerato* HS $\overline{DC}$, Gallicæ monetæ libras 11,673,015. *Funerari ſe juſſit* HS $\overline{XI}$, Gallicæ monetæ libris 213,984, Plin. XXXIII, 10. Ipſe augur Cn. Lentulus, homo *ingenii tam ſterilis, quàm puſilli animi*, ab Auguſto, ad quem attulerat paupertatem, ditatus, *quater millies ſeſtertiûm*, Gallicæ monetæ libras 77,820,100, congeſſit. Senec. de Benefic. II, 27.

Obſervandum adhuc hîc luxûs initia recenſeri; adoleviſſe ſub Caligulâ; ſub Claudio, & Nerone, ita adcreviſſe, ut philoſophus Seneca, qui præter villas aliaque plurima, quingentas citreas menſas, & HS ter millies, Gallicæ monetæ libras 58,365,075, paraverat, vix locuples appellaretur, & libertinis pauperior eſſet, Dio LXI. pag. 694. Tacit. Annal. XIII, 42. XIV, 55.

Ita luxuriæ peſtis graſſata eſt in populo, *cui* olim *bina jugera ſatis* fuerant, nec ullis *majorem modum* attribuerat Romulus, Plin. XVIII, 2. qui arantem quatuor ſua jugera, nudum, & pleno pulveris ore, cùm Viator dictaturam ei attulit anno U. C. CCXCVI, Quinctium Cincinnatum laudaverat, Plin. XVIII, 3. qui *Cornelium Rufinum, bis conſulem, & dictaturâ functum*, a cenſore Fabricio ſenatu motum, *ob luxuriæ notam, quòd decem pondo libras*, Gallicæ monetæ libras 653, *argenti facti* haberet, anno U. C. CCCCLXXIX irriſerat, Gellius IV, 8. At devicta Aſia anno U. C. DLXIV luxuriam in Italiam miſit. Lentè & verecundè exceptâ, Scipio Africanus anno U. C. DLXXI libras XXXII argenti, monetæ Gallicæ libras 2,091, heredi reliquit. Frater ejus Allobrogicus primus omnium pondo mille, monetæ Gallicæ libras 65,362, habuit.

Malorum feracior exſtitit annus Urbis DCVIII, quo everſa Carthago æmulationem, virtutis parentem, ſuſtulit; incenſa Corinthus, capta Achaia, ſigna & tabulas pictas invexêre. Donata demum ab Attalo Aſia anno U. C. DCXXI, civitatem paulatim aſſuetam amare & admirari opulentiam externam, ultroque in inſanias, quas memoravimus, ruituram, penitus perdidit.

Verùm ne tota hæc diſquiſitio in admirationem indignationemve

exeat, ſingularem Cl. de Monteſquieu, *Eſprit des Loix* VII, 4. Tom. I. pag. 158. de luxu ſententiam paucis expendamus. Hæc præcipua ejus, quæ nos ſpectant, capita: Tiberium exiſtimaſſe luxum in regnis eſſe neceſſarium; illum in literis, quæ capite ſequenti leguntur, approbaſſe. Unde adſtruit in regnis luxûs neceſſitatem; nullas in iis debere eſſe leges ſumptuarias: & concludit reſpublicas luxu, regna egeſtate perire. *Tibere voyoit bien qu'il ne falloit plus de loix ſomptuaires.... Le luxe eſt donc néceſſaire dans les Etats Monarchiques... Tout ceci mene à une réflexion. Les Républiques finiſſent par le luxe; les Monarchies par la pauvreté.*

At *Tiberius Cæſar, minimè comis imperator*, immo *triſtiſſimus, ut conſtat, hominum*, teſte Plinio XXXV, 4. & XXVIII, 2. luxui fuit ſemper infenſiſſimus, Sueton. in Tiber. XXXIV. In egregiis ſuis hac de re literis luxum toleravit, non approbavit. Noverat Princeps callidus, & regnatricis artis peritiſſimus, irrepentibus vitiis citò occurrendum; vigentibus, acriter, ſed lentè obſiſtendum; inſanabilibus, ne creſcant, connivendum. Vitia eſſe atrocia, quæ ſeveritate extermines: eſſe dulcia, quæ ſeveritate irrites. Luxum dulce eſſe vitium, extremis reipublicæ exemplis & Auguſti libidinibus factum inſanabile; igitur diſſimulandum, malique remedium, vel ex auſteritate Principum, quorum exempla plurimùm valent, luxûſque infamiâ, petendum; vel tempori, quod, ut virtutes in vitia, ita quoque, ſed rarò, vitia in melius mutat, permittendum. Fateor reſpublicas luxu perire: regna quoque luxu perire contendo. Nec unquam audivi Babylonica, Aſſyria, Ægyptia, Parthica, aliaque luxu celebratiſſima regna egeſtate periiſſe. Luxu pereunt reſpublicæ, creſcente ambitione: luxu pereunt regna, decreſcente virtute. In republicâ luxus erigit animos: in regno deprimit. Luxu reipublicæ civis, æqualitate exutâ, dominationem affectat: luxu regnorum civis, indutâ æqualitate, dominationem aſpernatur. Optima reſpublica, in quâ nullus eſt luxus: regnum optimum, in quo luxus pro conditionum varietate varius, & in ſingulis modeſtus.

REMEDIIS SISTI POSSE] In Mſ. Flor. *remedii iſti poſſe*. Beroaldus aliique veteres, *remediis reſiſti*. Optimè Pichena & recentiores, *ſiſti*.

QUOD NON OBTINERET] Ita Mſ. Flor. veteres editiones, Gronovius & recentiores. Rhenanus aliique eum ſecuti, *obtineretur*.

CAP. LIII. AC VELUT DEPREHENDEREM] Mſ. Flor. Jac. Gronovius & recentiores, *deprenderem*. In veteribus editionibus ceteriſque ſcriptoribus vulgatam ſcripturam, ex Mſ. Codice, haud perantiquo, & ſæpe mendoſo, immutare nolui.

CAP. LIV. AC NISI PROVINCIARUM] Mallet Erneſtus, *nam niſi. Ac*, non diſplicet.

AUT SI QUI EX MAGISTRATIBUS] Tentat Erneſtus, *quod ſi qui*. Retineri tamen poſſe vulgatam ſcripturam fatetur.

LABORUM MEORUM PARTEM] Heinſius corrigit, *parte*, ut intelligatur, *me* exonerari.

SIMULTATES FACIUNT, AC MIHI RELINQUUNT] Mercerus & Grotius emendant, *ſimultates faciundas mihi relinquunt*. Bene, ſi ſuffragarentur veteres libri. At nihil peccat vulgata ſcriptura.

CAP. LV. REMISSA ÆDILIBUS TALIS CURA] Talem curam ſuſcipere noluit Princeps; ad Ædiles remiſſa eſt; permiſſumque ut veteribus uterentur legibus, id eſt, divitibus ganeonibus parcerent, in plebem aliquando ſævirent. Hæc ita eſſe accipienda patet ex Suetonio in Tiber. XXXIV. *dato Ædilibus negotio, popinas ganeaſque uſque eò inhibendi, ut ne opera quidem piſtoria proponi venalia ſinerent.* Cúmque equites acerrimi eſſent luxuriæ inſtitores, & dignitate ſuâ defenderentur, equeſtrem ordinem in arctiorem formam redegit Tiberius, ut minor eſſet licentia. Id contigit, teſte Plinio, anno ſequente; & miror Tacitum rem adeò gravem in Annalibus ſuis ſiluiſſe. Itaque audiamus Plinium XXXIII, 2. *Tiberii demum principatûs nono anno in unitatem venit equeſter ordo: anulorumque auctoritati forma conſtituta eſt, C. Aſinio Pollione, C. Antiſtio vetere Coſſ. anno Urbis conditæ* DCCLXXV. *quod miremur futili pæne de causâ, cùm C. Sulpicius Galba, dum juvenalem famam apud Principem popinarum pœnis aucupatur, queſtus eſſet in ſenatu, vulgò inſtitores ejus culpæ defendi anulis. Hac de causâ conſtitutum, ne cui jus id eſſet, niſi cui ingenuo ipſi, patri avoque paterno ſeſtertia* CCCC, monetæ Gallicæ libræ 77, 812, *cenſus fuiſſet, & lege Juliâ theatrali in* XIV *ordinibus ſedendi.* Nunc verò *remittere*, pro *iterum mittere*, *permittere*, dici ita compertum, ut exemplis ſuperſedeam, licèt id latinitati repugnare pronuntiet Erneſtus, & cum Lipſio, Freinshemio aliiſque plurimis Ædiles curâ coërcendi luxûs fuiſſe exoneratos contendat.

RERUM ADEPTUS EST] Quidam emendant, *rempublicam*. Immeritò. Archaiſmus enim eſt, ut rectè obſervat Lipſius; ſic infrà Annal. VI, 45. *dum dominationis apiſceretur.*

AD SENECTAM PERVENIRENT] Mallet Erneſtus, *perveniſſent*, vel *pervenerant*. Grammaticè. Sed haud ita diligens Tacitus.

VERUM HÆC NOBIS] In editione principe legitur, *verum hæc nobis majores certamina ex honeſto maneant*. Sana omnia, & orationem ad majores converti exiſtimant Heinſius & Salinerius. Ceteri vitiata putant, & emendare ſtudent. Corrigit Lipſius, *in majores*: Rhenanus, *erga majores*: Faernus, *adversùs majores*: Acidalius, *quorum hæc nobis in majores*. Viam aliam, & perſpicaci ſuo ingenio dignam, iniit Illuſtr. Huetius, *quid ſi legamus*, inquit, verùm hæc nobis major res, *hoc ſenſu: Verùm in priſtinâ honeſtate retinendâ vel recuperandâ plus nobis*

erit laborandum, quòd plura luxûs & corruptelæ exempla habeamus. At felicior Boxhornius egregiè distinxit. *Verùm hæc nobis majores. Certamina ex honesto maneant.* Hæc nobis majores ab Actiacâ victoriâ ad Galbam luxûs, a Galbâ ad nos parcimoniæ exempla reliquêre. Non ex luxu, sed ex honesto certamina maneant.

CAP. LVII. PUBLICIS PRIVATIVISVE MONIMENTIS] Ita veteres & recentes editiones. In mediis quibusdam, *privatisque.* Quod Mureto quoque placebat.

AT Q. HATERIUS] Beroaldus aliique veteres, *atque Haterius.* Optimè Lipsius & recentiores, *at Q. Haterius.*

TANTUM INFAMIA USURUS] Frustra tentat Heinsius, *ausurus.*

CAP. LVIII. ASIAM SORTE HABERET] Gronovius emendat, *Asiæ sortem haberet.* Nec malè, si tamen locus emendatione indigeat. Licèt enim duæ illæ provinciæ, Asia & Africa, sorte haberentur, ac proinde, prorogatâ Asiâ, nulla jam pro Asiâ sors esset, potuit tamen Servius postulare, ut, tamquam consularium antiquissimus, Asiam sorte haberet. Eam enim ipsi sors permittebat.

SI HI DUXISSENT PROVINCIAS] Perperam emendatur, *direxissent, rexissent;* vel *duxissent*, pro *sorte duxissent* accipitur. Meliùs Rutgersius, Venusin. Lectiones cap. 25. observat, *ducere* hîc usurpari ut a Thucydide ceterisque Græcis ἡγεῖσθαι, *regere.*

NON ÆMULATIONI] Optimè Muretus. Malè in veteribus editionibus, *æmulatione.*

AUT PRIVATIS ADFECTIONIBUS] Acidalius omittebat, *aut.* Retineri potest.

CAP. LIX. HUC DECIDISSE] Ita Mss. Flor. editiones veteres & recentiores. Lipsius emendaverat, *recidisse.* Quod magis vulgatum, sed minimè necessarium.

BELLUM SCILICET] Mallet Lipsius, *bello*, vel *bello eum.* At potest intelligi, *esse.*

DIVERSO TERRARUM DISTINERI] Corrigebat Heinsius, *diversa terrarum distinere.* In quibusdam editionibus minimè antiquis additum, *diverso terrarum tractu.* Nihil addendum, nihil mutandum.

CUM MAXIME PERAGRANTEM] Ita Mss. Flor. Muretus, Pichena & recentiores. Perperam Beroaldus aliique veteres, *tum maximè.*

CAP. LXI. ET LUCUM ORTYGIAM] Optimè emendavit Pichena, quem recentiores sunt secuti. Perperam Beroaldus aliique veteres, & *locum Ortygiam.* Lucus ille aliæque Ephesiorum fabulæ memorantur a Strabone XIV. pag. 639. Ἐν δὲ τῇ αὐτῇ παραλίᾳ μικρὸν ὑπὲρ τῆς θαλάττης ἐστὶ καὶ ἡ Ὀρτυγία, διαπρεπὲς ἄλσος παντοδαπῆς ὕλης, κυπαρίττῳ δὲ τῆς πλείστης·

διαῤῥεῖ δὲ ὁ Κέγχριος ποταμὸς, ὃν φασι νήψασθαι τὴν Λητὼ μετὰ τὰς ὠδῖνας· ἐνταῦθα γὰρ μυθεύουσι τὴν λοχείαν καὶ τὴν τροφὸν τὴν Ὀρτυγίαν, καὶ τὸ ἄδυτον ἐν ᾧ ἡ λοχεία, καὶ τὴν πλησίον ἐλαίαν, ᾗ πρῶτον ἐπαναπαύσασθαί φασι τὴν θεὸν ἀπολυθεῖσαν τῶν ὠδίνων· ὑπέρκειται δὲ τοῦ ἄλσους ὄρος ὁ Σολμισσὸς ὅπου ϛάντας φασὶ τοὺς Κυρῆτας, τῷ ψόφῳ τὴν Ἥραν τῶν ὅπλων ἐκπλῆξαι, ζηλοτύπως ἐφεδρεύσαν, καὶ λαθεῖν συμπράξαντας τὴν λοχείαν τῇ Λητοΐ. *In eadem orâ paulum ſupra mare Ortygia eſt, lucus elegans omnis generis arboribus, plurimâ tamen Cupreſſo. Interfluit Cenchrius fluvius, quo ſe abluiſſe a partu Latonam perhibent. Iſtis enim in locis partum Latonæ ponunt fabulæ, & Ortygiam nutricem, & adytum in quo enixa fuerit, & proximam oleam, in quâ primum ſoluta doloribus, dea acquieverit. Supra lucum ſitus eſt mons Solmiſſus: in quo ſtantes aiunt Curetas armorum ſonitu Junonem, rivalitatis causâ inſidiantem, abſterruiſſe, & ut occultè pareret Latonæ adjumento fuiſſe.*

CAP. LXII. MAGNETES] Marmora Oxonienſia, opus eruditiſſimum, Smyrnæorum & Magnetum fœdus exhibent, quod hunc Taciti locum egregiè illuſtrat. Ibi enim, pag. 3. num. 85. memoratur templum Dianæ Leucophryenæ, in quo hujus fœderis exemplar fuit conſecratum.

ΕΜΜΑΓΝΗΣΙΑΙΤΗΙΠΡΟΣΤΩΙΜΑΙΑΝΔΡΩΙΕΝΤΩΙΤΗΣΑΡΤΕΜΙΔ . . . . . ΝΗΣΙΕΡΩΙ, id eſt, ἐμ (pro ἐν) Μαγνησίᾳ τῇ πρὸς τῷ Μαιάνδρῳ ἐν τῷ τῆς Ἀρτεμίδος τῆς Λευκοφρυήνης ἱερῷ, Smyrnæi columnas fœderis conſecranto *Magneſiæ ad Mæandrum in Dianæ Leucophryenæ templo.*

MITHRIDATE] Ita veteres editiones & recentiores. Quædam mediæ, *Mithradate.* Habentur quidem nummi ΜΙΘΡΑΔΑΤΟΥ. Nihil tamen novandum.

DIANÆ LEUCOPHRYENÆ] Ita Beroaldus & editiones omnes veteres. Lipſius emendavit, *Leucophrynæ.* At nihil mutandum; maximè cùm habeantur nummi, in quibus appellatur ΛΕΥΚΟΦΡΥΗΝΗ, quam ſic vocatam a Leucophryne, in hoc templo ſepultâ, docet Zeno Myndius apud Clementem Alexandrin. in Protrept. pag. 39.

APHRODISIENSES] Plurimi exſtant ΑΦΡΟΔΙCΙΕΩΝ nummi. At quod nummis pretioſius, & ad illuſtrandam hiſtoriam utilius, exſtat decretum quo ſenatus Romanus conceſſa a dictatore Cæſare, & triumviris Lepido, Antonio, Octavio, Aphrodiſienſibus beneficia confirmavit, anno, ut videtur, Urbis conditæ DCCXV. A. C. 39. Egregium illud antiquitatis monumentum, fortè idem, ac decretum Auguſti, cui poſtea acta triumvirorum attributa, Aphrodiſiade reportavit anno 1716. Cl. Liſle; & inter *Antiquitates Aſiaticas*, pag. 152. publicavit eruditus Edmundus Chishull, meritò confiſus, pag. 155. *non fore abfuturum tam cognatum, tam illuſtre ornamentum a ſplendidioribus, quæ pòſt dabuntur, Annalium Taciti editionibus.* Illud accuratè, & aliquantò meliùs, ultro dabimus.

Monumentum

Monumentum Aphrodisiense.

. . . . . .

. . . . . .

1 ΔΙ] ΚΑΙΑΕΣΘΛΑΤΕ [ΠΑΝΤ] ΑΕΛΕΥΘΕΡΟΥΣΕΙΝΑΙΤΩ [ΤΕ] ΔΙΚΑΙΩ
ΚΑΙΤΑΙΣ [ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΙΣΤΑΙΣΙΔΙΑΙΣΤΗΝΠΟΛ

2 ΙΝ] ΤΗΝΠΛΑΡΑΣΕΩΝΚΑΙΑΦΡΟΔΕΙΣΙΕΩΝΧΡΗΣΘΑΙΜΗΤΕΕΓΓΥΗ
ΝΕ [ΙΣΦΕΡΕΙΝΤΟΥΤΟΙΣΚΑΤΑΤΟΠΑΡΟΝΔΟΓΜΑ

3 Κ] ΑΙΚΕΛΕΥΣΙΝΟΜΟΛΟΓΕΙΝΑΤΕΤΙΝΑΕΠΑΘΛΑΤΕΙΜΑΣΦΙΛΑΝ
ΘΡΩ [ΠΑΟΙΤΡΕΙΣΑΝΔΡΕΣΟ]

4 ΙΤΗΣΤΩΝΔΗΜΟΣΙΩΝΠΡΑΓΜΑΤΩΝΔΙΑΤΑΞΕΩΣΤΩΙΔΙΩΕΠΙ
ΚΡΙΜΑΤΙΠΛ [ΑΡΑΣΕΥΣΙΚΑΙΑΦΡΟΔΕΙΣΙΕΥΣ

5 Ι] ΠΡΟΣΕΜΕΡΙΣΑΝΠΡΟΣΜΕΡΙΟΥΣΙΝΣΥΝΕΧΩΡΗΣΑΝΣΥΝΧΩΡΗ
ΣΟΥΣΙΝΤΑ [ΤΤΑΠΑΝΤΑΒΕΒΑΙΑ

6 Γ] ΕΝΕΣΘΑΙΟΜΟΙΩΣΤΕΑΡΕΣΚΕΙΝΤΗΣΥΓΚΛΗΤΩΤΟΝΔΗΜΟΝΤΟ
ΝΠΛΑ [ΡΑΣΕΩΝΚΑΙΑΦΡΟΔΕΙΣΙΕ]

7 ΩΝΤΗΝΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝΚΑΙΤΗΝΑΤΕΛΕΙΑΝΑΥΤΟΥΣΠΑΝΤΩΝΠΡΑΓ
[ΜΑΤΩΝΕΧΕΙΝΚ

8 Αθ] ΑΠΕΡΚΑΙΤΙΣΠΟΛΙΤΕΙΑΤΩΚΑΛΛΙΣΤΩΔΙΚΑΙΩΚΑΛΛΙΣΤΩ
ΤΕΝΟΜΩΕΣΤΙΝ [ΧΡΩΜΕΝΗΗΑΠΟ

Id eſt,

[Ὕπατοι λόγους ἐποιήσαντο. Ἀρέσκειν τῇ Συγκλήτῳ, περὶ ὧν ὁ Γάϊος Καῖσαρ ὑπὲρ Πλαρασέων καὶ Ἀφροδεισιέων ἔκρινεν, αὐτοὺς κατὰ τὰ δί]καια ἐσθλά τε [πάντ]α ἐλευθέρους εἶναι, τῷ τε δικαίῳ, καὶ ταῖς [νομοθεσίαις ταῖς ἰδίαις τὴν πόλ]ιν τὴν Πλαρασέων καὶ Ἀφροδεισιέων χρῆσθαι, μήτε ἐγγύην ἐ[ισφέρειν, τούτοις κατὰ τὸ παρὸν δόγμα κ]αὶ κέλευσιν ὁμολογεῖν. Ἃ τέ τινα ἔπαθλα τειμὰς (pro τιμὰς) φιλάνθρω[πα οἱ τρεῖς ἄνδρες, ὁ]ι τῆς τῶν δημοσίων πραγμάτων διατάξεως, τῷ ἰδίῳ ἐπικρίμα]ι Πλ[αρασεῦσι καὶ Ἀφροδεισιεῦσ]ι προσεμέρισαν, προσμεριοῦσιν, συνεχώρησαν, συνχωρήσουσιν τα [ῦτα, βέβαια γ]ένεσθαι. Ὁμοίως τε ἀρέσκειν τῇ Συγκλήτῳ τὸν δῆμον τὸν Πλα[ρασέων καὶ Ἀφροδεισιέ]ων τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀτέλειαν αὐτοὺς πάντων τῶν πραγ[μάτων ἔχειν, καθ]άπερ

[Conſules retulerunt. Placere ſenatui quantum ad ea quæ de Plaraſenſibus & Aphrodiſienſibus Caius Cæſar cenſuit; quoad] jura commodaque omnia liberos eos fore; ſuo quoque jure ſuiſque legibus patriis uti, neve ſponſionem aliquam afferre Plaraſenſium & Aphrodiſienſium civitatem; his omnibus per præſens hoc decretum & juſſionem conſentire. Quinetiam quæcumque præmia, honores, beneficia triumviri reipublicæ conſtituendæ, propriâ ſuâ comprobatione Plaraſenſibus & Aphrodiſienſibus largiti ſunt, largienturve, conceſſerunt, concedentve, ea rata & firma fore. Simili etiam modo ſenatui placere populum Plaraſenſium & Aphrodiſienſium quoad res omnes

9 ΔΗΜΟ]ΥΤΟΥΡΩΜΑΙΩΝΤΗΝΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝΚΑΙΤΗΝΑΤΕΛΕΙΑΝΕ
ΧΕΙΦΙΛΗΤΕΚΑΙΣΥ[ΜΜΑΧΟΣ

10 ΟΥΣΑΤΟΔΕ]ΤΕΜΕΝΟΣΘΕΑΣΑΦΡΟΔΙΤΗΣΕΝΠΟΛΕΙΠΛΑΡΑΣΕΩΝ
ΚΑΙΑΦΡΟΔΕΙΣΙΕΩ[Ν

11 ΙΕΡΟΝΕ]ΣΤΩΤΑΥΤΩΤΩΔΙΚΑΙΩΤΑΥΤΗΤΕΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΑΩ
ΔΙΚΑΙΩΚΑΙΗΔΕΙΣ[ΙΔΑΙΜΟΝΙΑ

12 ΤΟΕΦΕ]ΣΙΑΣΕΣΤΙΝΕΝΕΦΕΣΩΚΥΚΛΩΤΕΕΚΕΙΝΟΥΤΟΥΙΕΡΟΥΕΙ
ΤΕΤΕΜΕΝΟΣΕΙΤ[ΕΙΕ

13 ΡΟΣ]ΤΟΠΟΣΑΣΥΛΟΣΕΣΤΩΟΠΩΣΤΕΗΠΟΛΙΣΚΑΙΟΙΠΟΛΕΙΤΑΙΟΙ
ΠΛΑΡΑΣΕΩΝ[ΚΑΙΑΦΡΟΔΕΙΣΙΕ

14 ΩΝΤΩ]ΝΚΩΜΩΝΧΩΡΙΩΝΟΧΥΡΩΜΑΤΩΝΟΡΩΝΠΡΟΣΟΔΩΝΠΡΟ
ΣΤΗΝΦΙΛΙΑΝΤΟ[Ε

15 ΦΗΜ]ΙΝΚΡΑΤΩΣΙΝΧΡΩΝΤΑΙΚΑΡΠΙΖΩΝΤΑΙΤΕΠΑΝΤΩΝΠΡΑΓ
ΜΑΤΩΝΑΤΕ[ΛΕΙΣΜΗΤΕ

16 ΦΟΡΟΝΔ]ΙΑΤΙΝΑΑΙΤΙΑΝΕΚΕΙΝΩΝΔΙΔΟΝΑΙΜΗΔΕΣΥΝΕΙΣΦΕΡΕΙ
ΝΟΦΕΙΛΩΣΙΝ

17 [ΑΛΛΑΥΤ]ΟΙΣΚΑΤΟΥΣΑΝΜΕΤΑΤΑΥΤΑΕΝΕΑΥΤΟΙΣΚΥΡΩΣΙΝ
ΧΡΩΝ[ΤΑΙ .....

libertatem habere & immunitatem, prout quævis alia civitas optimo jure optimâque lege usa, quæ a populo Romano libertatem habet & immunitatem amica sociaque nostra. Templum autem deæ Veneris in urbe Plarasensium & Aphrodisiensium sacrum eodem jure, eâdemque religione esto, quo jure quâque religione est deæ Ephesinæ in Epheso. Quodque in circuitu est istius templi, sive septum, sive sacer locus, jure asyli esto. Ut autem civitas civesque Plarasenses & Aphrodisienses, vicos, castella, munitiones, fines, proventus, amicorum ritu, quantum in nobis est, possideant, utantur, fruanturque, rerum omnium immunes, neve tributum eorum nomine qualemcunque ob causam pendant, neve pecuniam conferre teneantur, sed liberè iis utantur juxta propriam post hæc decreta competentem ipsis potestatem. . . . .

καὶ τις πολιτεία τῷ καλλίςῳ δικαίῳ καλλίςῳ τε νόμῳ ἐςὶν [χρωμένη, ἣ ἀπὸ δήμο]υ τῦ Ῥωμαίων τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀτέλειαν ἔχει, φίλη τε καὶ σύ[μμαχος ὅσα. Τὸ δὲ] τέμενος Θεᾶς Ἀφροδίτης ἐν πόλει Πλαρασέων καὶ Ἀφροδεισιέω[ν ἱερὸν ἔ]ςω ταυτῷ τῷ δικαίῳ, ταυτῇ τε δεισιδαιμονίᾳ, ᾧ δικαίῳ, καὶ ᾗ δεισ[ιδαιμονίᾳ, τὸ Ἐφε]σίας ἐςὶν ἐν Ἐφέσῳ. Κύκλῳ τε ἐκείνυ τῦ ἱερῦ εἴτε τέμενος, εἴτ[ε ἱερὸς] τόπος ἄσυλος ἔςω· Ὅπως τε ἡ πόλις καὶ οἱ πολεῖται οἱ Πλαρασέων [καὶ Ἀφροδεισιέων τῶ]ν κωμῶν, χωρίων, ὀχυρωμάτων, ὅρων, προσόδων, πρὸς τὴν φιλίαν, τὸ [ἐφ' ἡμ]ῖν, κρατῶσιν, χρῶνται καρπίζωνταί τε, πάντων πραγμάτων ἀτε[λεῖς, μήτε φόρον, δ]ιά τινα αἰτίαν ἐκείνων διδόναι, μηδὲ συνεισφέρειν ὀφείλωσιν, [ἀλλ' αὐτ]οῖς κατ' ὅσαν μετὰ ταῦτα ἐν ἑαυτοῖς κύρωσιν χρῶν[ται . . . . .

Decreti proœmium ſupplevit eruditus Chishull ex ſimili formulâ apud Joſephum Antiq. Jud. XIV, 10. n. 10. Conſules tunc fuiſſe *L. Marcium*, & *C. Sabinum* haud temere conjectat ex Dione XLVIII. p. 377. Iis enim conſulibus, acta triumvirorum, ex quo ad hos paucos ſumma rerum pervenerat, auctoritatem a ſenatu accepêre, τάτε ὑπὸ τῶν τριῶν ἀνδρῶν πραχθέντα, ἀφ' ἧς ἐς τὴν ὀλιγαρχίαν ἐσῆλθον, κῦρος παρὰ τῆς βυλῆς ἔλαβε. Ex hoc monumento adhuc accipimus Plaraſenſes religione, jure ac fœdere fuiſſe cum Aphrodiſienſibus conjunctos. Apud Stephanum Byzant. memoratur ΠΛΑΡΑΣΣΑ, πόλις Καρίας, *Plaraſſa, urbs Cariæ.*

Conceſſo a ſenatu decreto, Plaraſenſes & Aphrodiſienſes ad M. Antonium Triumvirum ſecundò, id eſt, anno U. C. DCCXVII. miſerunt Solonem, qui exemplaria confirmationis, ſibi conceſſæ, peterent. Antonii hac de re epiſtolam Aphrodiſiade anno 1705 repererat doctiſſimus Sherardus, hîc quoque deſcribendam.

[ΜΑΝΤΩΝΙΟΣΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡΥΠΑΤΟΣΑΠΟΔΕΔΕΙ] ΓΜΕΝΟΣΤΟΒ̄ΚΑΙ [ΤΟῩ] ΤΡΙΩΝΑΝΔΡΩΝΤΗΔ...ΤΩΝΔΗΜΟΣΙΩΝΠΡΑΓΜΑΤΩΝΔΙΑΤΑΞΕΩΣ ΠΛΑΡΑΣΕΩΝΚΑΙΑΦΡΟΔΕΙΣΙΕΩΝΑΡΧΟΥΣΙΝΒΟΥΛΗΔΗΜΩΧΑΙΡΕΙΝ ΕΙΕΡΡΩΣΘΕΕΥΑΝΕΧΟΙΥΓΙΑΙΝΩΔΕΚΑΙΑΥΤΟΣΜΕΤΑΣΤΡΑΤΕΥΜΑ ΤΟΣΣΟΛΩΝΔΗΜΗΤΡΙΟΥΥΜΕΤΕΡΟΣΠΡΕΣΒΕΥΤΗΣΕΠΙΜΕΛΕΣΤΑΤΑ ΠΕΦΡΟΝΤΙΚΩΣΤΩΝΤΗΣΠΟΛΕΩΣΥΜΩΝΠΡΑΓΜΑΤΩΝΟΥΜΟΝΟΝΗ ΡΚΕΣΘΗΕΠΙΤΟΙΣΓΕΓΟΝΟΣΙΝΟΙΚΟΝΟΜΗΜΑΣΙΝΑΛΛΑΚΑΙΗΜΑΣ ΠΑΡΕΚΑΛΕΣΕΝΕΙΣΤΟΤΟΥΓΕΓΟΝΟΤΟΣΥΜΕΙΝΕΠΙΚΡΙΜΑΤΟΣΚΑΙ ΔΟΓΜΑΤΟΣΚΑΙΟΡΚΙΟΥΚΑΙΝΟΜΟΥΑΝΤΙΠΕΦΩΝΗΜΕΝΑΕΚΤΩΝ

[Μ. Ἀντώνιος αὐτοκράτωρ ὕπατος ἀποδεδει] γμένος τὸ ϛ̄ καὶ [τὸ γ] τριῶν ἀνδρῶν τῇ δευτεραίᾳ τῶν δημοσίων πραγμάτων διατάξεως Πλαρασέων καὶ Ἀφροδεισιέων ἄρχουσιν, βουλῇ, δήμῳ χαίρειν.

Εἰ ἔῤῥωσθε, εὖ ἂν ἔχοι, ὑγιαίνω δὲ καὶ αὐτὸς μετὰ στρατεύματος. Σόλων Δημητρίου ὑμέτερος πρεσβευτὴς ἐπιμελέστατα πεφροντικὼς τῶν τῆς πόλεως ὑμῶν πραγμάτων, οὐ μόνον ἠρκέσθη ἐπὶ τοῖς γεγονόσιν οἰκονομήμασιν, ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς παρεκάλεσεν εἰς τὸ τοῦ γεγονότος ὑμῖν ἐπικρίματος, καὶ δόγματος, καὶ ὅρκου, καὶ νόμου, ἀντιπεφωνημένα, ἐκ τῶν δημοσίων δέλτων ἐξαποστεῖλαι ὑμῖν τὰ ἀντίγραφα. Ἐφ' οἷς ἐπαινέσας τὸν Σόλωνα μᾶλλον ἀπεδεξάμην, ἔχον

M. Antonius, imperator, conſul deſignatus iterum & tertiùm, triumvir ſecundò reipublicæ conſtituendæ, Plaraſenſium & Aphrodiſienſium archontibus, concilio, populo ſalutem.

Si valetis, bene ſit; ego quoque cum exercitu bene valeo. Solon, Demetrii filius, legatus veſter, adhibitâ de rebus civitatis veſtræ diligentiſſimâ curâ, non ſolùm eâ, quæ facta eſt, diſpoſitione contentus fuit, ſed & nos rogavit, ut exemplaria confirmationis vobis conceſſæ, & decreti, & juramenti, & legis, expreſſa ex publicis tabulis vobis tranſmitterem. Hanc ob rem collaudans Solonem, familiariùs eum accepi, habuique inter mihi cognitos; cui

ΔΗΜΟΣΙΩΝΔΕΛΑΤΩΝΕΞΑΠΟΣΤΕΙΛΑΙΥΜΕΙΝΤΑΑΝΤΙΓΡΑΦΑΕΦΟΙ
ΣΕΠΑΙΝΕΣΑΣΤΟΝΣΟΛΩΝΑΜΑΛΛΟΝΑΠΕΔΕΞΑΜΗΝΕΣΧΟΝΤΕΕΝ
ΤΟΙΣΥΠΕΜΟΥΓΕΙΝΩΣΚΟΜΕΝΟΙΣΩΚΑΙΤΑΚΑΘΗΚΟΝΤΑΑΠΕΜΕΡΙ
ΣΑΦΙΛΑΝΘΡΩΠΑΑΞΙΟΝΗΓΗΣΑΜΕΝΟΣΤΟΝΑΝΔΡΑΤΗΣΕΞΗΜΩΝΤΕΙ
ΜΗΣΥΜΕΙΝΤΕΣΥΝΗΔΟΜΑΙΕΠΙΤΩΕΧΕΙΝΤΟΙΟΥΤΟΝΠΟΛΕΙΤΗΝΕΣ
ΤΙΝΔΕΑΝΤΙΓΡΑΦΑΤΩΝΓΕΓΟΝΟΤΩΝΥΜΕΙΝΦΙΛΑΝΘΡΩΠΩΝΤΑΥ
ΠΟΓΕΓΡΑΜΜΕΝΑΑΥΜΑΣΒΟΥΛΟΜΑΙΕΝΤΟΙΣΔΗΜΟΣΙΟΙΣΤΟΙΣΠΑΡΥ
ΜΕΙΝΓΡΑΜΜΑΣΙΝΕΝΤΑΞΑΙΓΡΑΜΜΑΤΑΚΑΙΣΑΡΟΣ

etiam ea, quæ par erat, beneficia impertitus ſum; dignum exiſtimans hominem illo apud nos honore. Vobiſque congratulor, qui talem habeatis civem. Sunt verò infrà ſcripta beneficiorum vobis indultorum exemplaria; quæ vos inter publica apud vos ſcripta referre volo. LITERÆ CÆSARIS.

τε ἐν τοῖς ὑπ' ἐμοῦ γινωσκομένοις, ᾧ καὶ τὰ καθήκοντα ἀπεμέρισα φιλάνθρωπα, ἄξιον ἡγησάμενος τὸν ἄνδρα τῆς ἐξ ἡμῶν τιμῆς. Ὑμῖν τε συνήδομαι ἐπὶ τῷ ἔχειν τοιοῦτον πολείτην. Ἔστιν δὲ ἀντίγραφα τῶν γεγονότων ὑμῖν φιλανθρώπων τὰ ὑπογεγραμμένα, ἃ ὑμᾶς βούλομαι ἐν τοῖς δημοσίοις τοῖς παρ' ὑμῖν γράμμασιν ἐντάξαι. Γράμματα Καίσαρος.

Docet hæc epiſtola, in decreto ſuprà memorato periiſſe ὅρκιον καὶ νόμον, *jusjurandum & legem*: ὅρκιον Plaraſenſium & Aphrodiſienſium, qui ſe in Romanorum fide & amicitiâ permanſuros jurabant: νόμον ſenatûs, quâ lege cavebatur, ut data Plaraſenſibus & Aphrodiſienſibus promiſſa ſervarentur. Periêre quoque γράμματα Καίσαρος, *literæ Cæſaris*, quæ vetuſta populorum illorum in dictatoris partes merita continerent.

STRATONICENSES] Stratonicea Straboni XIV. pag. 660. dicitur *Macedonum colonia, a regibus ſplendidè ornata*: Κατοικία Μακεδόνων· ἐκοσμήθη δὲ ☾ αὔτη κατασκευαῖς πολυτελέσιν ὑπὸ τῶν βασιλέων· ἔσι δ' ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Στρατονικέων δύο ἱερά· ἐν μὲν Λαγίνοις, τὸ τῆς Ἑκάτης ἐπιφανέσατον, πανηγύρεις μεγάλας συνάγον κατ' ἐνιαυτόν· ἐγγὺς δὲ τῆς πόλεως τὸ τοῦ χρυσαορέως Διὸς κοινὸν ἁπάντων Καρῶν, εἰς ὃ συνίασι θύσαντές τε καὶ βουλευσάμενοι περὶ τῶν κοινῶν. *In agro Stratoniceno duo ſunt templa: unum in Laginis, Hecatæ ſacrum, illuſtriſſimum, ubi quotannis magnos conventus agitant. Prope ipſam autem urbem, fanum Jovis Chryſaoris, commune Caribus omnibus: qui eò ad ſacrificia & deliberationes de republicâ conveniunt.* De Stratonicenſium Deis eorumque religionibus & aſylis egregium apud laudatum Chishull, Antiq. Aſiatic. pag. 156. exſtat monumentum ab erudito conſule Sherardo, de re literariâ egregiè merito, Stratoniceæ, anno 1709. inventum: ad Taciti illuſtrationem, ſacrorumque veterum notitiam eò libentiùs hîc edendum, quòd rariſſimæ ſunt hujuſce antiquitatis reliquiæ; & eruditorum virorum voluptati ac utilitati plurimùm inſerviunt.

Monumentum Stratonicense.

ΕΠΙΣΤΕΦΑΝΗΦΟΡΟΥΠΤΟΛΕ [ΜΑΙΟΥ . . . . . .
. . . . . [ΔΙΟΝ]ΥΣΙΟΥΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ
[ΣΕΒΑΣ] ΤΗΣΒΟΥΛΗΣΕ

ΙΠΟΝΤΟΣΤΗΝΠΟΛΙΝΑΝΩΘΕΝΤΗΤΩΝΠΡΟΕΣΤΟΤΩΝΑΥΤΗΣΜΕΓΙΣ
ΤΩΝΘΕΩΝ[ΠΡΟΝΟΙΑΧΡΥΣΑΟΡΕΩΣΔΙΟΣΚΑΙΕΚ]ΑΤΗΣΕΚΠΟΛΛΩΝ
ΚΑΙΜΕΓΑΛΩΝΚΑΙΣΥΝΕΧΩΝ

ΚΙΝΔΥΝΩΝΣΕΣΩΣΘΑΙΩΝΚΑΙΤΑΙΕΡΑΑΣΥΛΑΚΑΙΙΚΕΤΑΙΚΑΙΙ
ΕΡΑΣΥΝΚΛΗΤΟΣΔΟΓΜΑΤΙΣΕ[ΒΑΣΤΟΥΚΑΙΣΑΡΟΣΚΑΙ]ΤΗΣΤΩΝΚΥ
ΡΙΩΝΡΩΜΑΙΩΝΑΙΩΝΙΟΥΑΡΧΗΣ

ΕΠΟΙΗΣΑΝΤΟΠΡΟΦΑΝΕΙΣΕΝΑΡΓΕΙΑΣΚΑΛΩΣΔΕΕΧΗΠΑΣΑΝΣΠΟΥ
ΔΗΝΕΙΣΦΕΡΕΣΘΑΙΕΙΣΤΗΝΠΡΟΣ[ΘΕΟΥΣΕΥΣΕΒ]ΕΙΑΝΚΑΙΜΗΔΕ
ΝΑΚΑΙΡΟΝΠΑΡΑΛΙΠΕΙΝΤΟΥΕΥΣΕΒΕΙΝ

ΚΑΙΛΙΤΑΝΕΥΕΙΝΑΥΤΟΥΣΚΑΘΙΔΡΥΤΑΙΔΕΑΓΑΛΜΑΤΑΕΝΤΩΣΕ
ΒΑΣΤΩΒΟΥΛΕΥΤΗΡΙΩΤΩΝΠΡΟΕΙΡΗΜΕΝΩ[ΝΘΕΩΝΕΠΙΦΑΝ]ΕΣ
ΤΑΤΑΣΠΑΡΕΧΟΝΤΑΤΗΣΘΕΙΑΣΔΥΝΑ

ΜΕΩΣΑΡΕΤΑΣΔΙΑΣΚΑΙΤΟΣΥΝΠΑΝΠΛΗΘΟΣΘΥΕΙΤΕΚΑΙΕΠΙΘΥ
ΜΙΑΚΑΙΕΥΧΕΤΑΙΚΑΙΕΥΧΑΡΙΣΤΕΙΑ[ΙΕΙΤΟΙΟΙΣ]ΔΕΟΥΤΩΣΕΠΙ
ΦΑΝΕΣΤΑΤΟΙΣΘΕΟΙΣΚΑΚΤΗΣ

Ἐπὶ Στεφανηφόρυ Πτολε[μαίυ . .
[Διον]υσίυ γραμματέως [σεβασ]τῆς
βυλῆς εἰπόντος, τὴν πόλιν ἄνωθεν τῇ
τῶν προεστότων αὐτῆς μεγίστων θεῶν
[προνοίᾳ χρυσαορέως Διὸς καὶ Ἑκ]ά-
της, ἐκ πολλῶν καὶ μεγάλων καὶ
συνεχῶν κινδύνων σεσῶσθαι, ὧν τὰ
ἱερὰ ἄσυλα, καὶ ἱκέται, καὶ ἱερὰ σύν-
κλητος, δόγματι Σε[βαστοῦ Καίσαρος,
καὶ] τῆς τῶν κυρίων Ῥωμαίων αἰωνίυ
ἀρχῆς, ἐποιήσαντο προφανεῖς ἐναρ-
γείας. Καλῶς δὲ ἔχῃ πᾶσαν ἀσυδὴν
εἰσφέρεσθαι εἰς τὴν πρὸς [θεὺς εὐσέβ]
ειαν, καὶ μηδένα καιρὸν παραλιπεῖν
τῷ εὐσεβεῖν, καὶ λιτανεύειν αὐτύς.
Καθίδρυται δὲ ἀγάλματα ἐν τῷ σε-
βαστῷ βυλευτηρίῳ τῶν προειρημένω[ν
θεῶν, ἐπιφαν]εστάτας παρέχοντα τῆς
θείας δυνάμεως ἀρετὰς, δι' ἃς καὶ τὸ
σύνπαν (vulgò σύμπαν) πλῆθος
θύει τε καὶ ἐπιθυμιᾷ, καὶ εὔχεται,
καὶ εὐχαριστεῖ ἀ[ιεὶ τοιοίσ]δε ὅτως

Sub Stephanephoro Ptolemæo... ...ſententiam dicente..... Dionyſii filio, ſcribâ venerabilis concilii; hanc ab antiquo urbem, maximorum deorum, ejus præſidum, Chryſaoris Jovis & Hecates providentiâ, ex multis magniſque & continuis periculis ſervatam fuiſſe, quorum & ſacra aſyla, & confugientes ad ea ſupplices, quin & ſacer ſenatus, decreto Auguſti Cæſaris, æternique dominorum Romanorum imperii, præclara fecêre indicia: oportere autem omnem adhiberi curam de pietate erga deos, neque ullam omitti occaſionem eos colendi ſupplicandique. Porro in auguſtâ curiâ dedicata eſſe prædictorum deorum ſimulacra, præbentia divinæ potentiæ manifeſtiſſimas virtutes, ob quas univerſa etiam multitudo, & ſacrificat, & thura adolet, & precatur, & gratias agit continuas diis tam

ΔΙΥΜΝΩΔΙΑΣΠΡΟΣὈΔΟΥΚΑΙΘΡΗΣΚΕΙΑΣΕ-ΥΣΕΒΟΥΝΑΥΤΟΥΣ [ΔΙΑΤΕΛΕΙ]ΕΔΟΞΕΤΗΒΟΥΛΗΑ[ΙΡΕΙΣΘΑΙ]ΝΥΝΕΚΤΙΝΩΝΕΥΓΕ ΓΟΝΟΤΩΝΠΑΙΔΑΣΤΡΙΑΚΟΝ

ΤΑΟΥΣΤΙΝΑΣΚΑΘΕΚΑΣΤΗΝΤΗΝΗΜΕΡΑΝΜΕΤΑΤΩΝΔΗΜΟΣΙΩΝ ΠΑΙΔΟΦΥΛΑΚΩΝ[ΑΝΙΕΝ]ΑΙΟΠΑΔΟΥ[ΝΤΑΣΕΙΣΒ]ΟΥΛΕΥΤΗΡΙΟΝ ΛΕΥΧΕΙΜΟΝΟΥΝΤΑΣΚΑΙΕΣΤΕ

ΦΑΝΟΜΕΝΟΥΣΘΑΛΛΟΥΣΕΧΟΝΤΑΣΔΕΜΕΤΑΧΕΙΡΑΣΟΜΟΙΩΣΘΑΛ ΛΟΥΣΟΙΤΙΝΕΣΣΥΝΠΑΡΟΝ [ΤΟΣΚΑΙ] ΚΙΘΑΡΙΣΤΟΥΚΑΙΚΗΡΥΚΟ ΣΑΣΟΝΤΑΙΥΜΝΟΝΟΝ

ΑΝΕΥΝΤΑΞΗΣΩΣΑΝΔΡΟΣΔΙΟΜΗΔΟΥΣΟΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣΕΑΝΔΕΤΙ ΝΕΣΤΩΝΑΙΡΕΘΕΝ [ΤΩΝΠΑΙΔΩΝΕΝΚΡ] ΙΘΩΣΙΝΕΙΣΤΟΥΣΕΦΗΒΟΥ ΣΗΟΜΗΔΕΙΣΘΕΩΝ

ΒΟΥΛΗΣΕΙΕΝΤΕΛΕΥΤΗΣΩΣΙΝΜΗΕΝΚΡΙΘΕΝΤΕΣΕΙΣΤΟΥΣΕΦΗΒΟΥ ΣΑΛΛΟΥΣΑΝΘΑΙΡΕΙΣΘΑΙ [ΤΟΣΟΥΤΟΥΣ] ΕΠΙΤΗΝΑΥΤΗΝΥΜΝΩ ΔΙΑΝΤΩΝΠΑΙΔΟΦΥ

ΛΑΚΩΝΚΑΙΤΟΥΠΑΙΔΟΝΟΜΟΥΦΑΝΕΡΟΝΤΟΥΤΟΕΝΓΡΑΦΩΣΠΟΙ ΟΥΝΤΩΝΥΠΕΡΤΟΥ [ΙΣΗΝΕΙΣΤΟΝΠΑΝΤΑ] ΑΙΩΝΑΤΗΝΑΥΤΗΝΔΙΑ ΜΕΙΝΑΙΤΗΣΑΝΘΑΙ

eximiè præſentibus, atque eâ quæ per hymnodiam fit ſupplicatione & obſecratione eos colendo perſeverat. Placuit concilio, deligi nunc ex clarè genitis pueros triginta, eoſque ſingulis diebus unà cum publicis puerorum cuſtodibus junctos comites ad curiam procedere albis indutos, & olivâ coronatos, ramoſque ſimiliter oleaginos manibus geſtantes, qui præſente tum citharistâ, tum præcone, decantabunt hymnum, qualem Soſander, Diomedis filius, ſcriba compoſuerit. Si qui autem e pueris ſic delectis inter ephebos adſciſcantur, eorumve aliqui, moriantur, quod dii avertant, inter ephebos nondum adſciti, alios eorum loco ad eamdem hymnodiam deligi, puerorum cuſtodibus & pædonomo rem ſcripto notam facientibus, ut in omne ævum idem permaneat ordo electionis, & obſecrationis, & cultûs deorum; conceſſâ tamen iis licentiâ, quoties eorum aliqui aut non bene valeant, aut

ἐπιφανεςάτοις θεοῖς, καὶ ἧς δ' ὑμνῳδίας προσόδῳ ϗ θρησκείας εὐσεβῶν αὐτὸς [διατελεῖ]. Ἔδοξε τῇ βυλῇ ἀ[ιρεῖσθαι] νῦν, ἐκ τινῶν εὖ γεγονότων, παῖδας τριάκοντα, ὅς τινας καθ' ἑκάςην τὴν ἡμέραν μετὰ τῶν δημοσίων παιδοφυλάκων [ἀνιέν]αι ὀπαδοῦ[ντας εἰς β]υλευτήριον, λευχειμονοῦντας, ϗ ἐςεφανομένους θάλλῳ, ἔχοντας δὲ μετὰ χεῖρας ὁμοίως θάλλους, οἵ τινες, συνπαρόν[τος ϗ] κιθαρισ῀ ϗ κήρυκος, ᾄσονται ὕμνον, ὃν ἂν συντάξῃ Σώσανδρος Διομήδους ὁ γραμματεύς. Ἐὰν δέ τινες τῶν αἱρεθέν[των παιδῶν ἐνκρ]ιθῶσιν εἰς τοὺς ἐφήβους, ἢ, ὃ μηδεὶς θεῶν βυλήσει (corrige βυληθείη), ἐντελευτήσωσιν μὴ ἐνκριθέντες εἰς τοὺς ἐφήβους, ἄλλους ἀνθαιρεῖσθαι [τοσούτους] ἐπὶ τὴν αὐτὴν ὑμνῳδίαν, τῶν παιδοφυλάκων, ϗ τ῀ παιδονόμῳ φανερὸν τοῦτο ἐνγράφως (pro ἐγγράφως) ποιούντων, ὑπὲρ τ῀ [ἴσην εἶς τὸν πάντα] αἰῶνα τὴν αὐτὴν διαμεῖναι τῆς ἀνθαιρέσεως τάξιν, ϗ θρησκείαν, ϗ εὐσέβειαν τῶν θεῶν, ὅτης ἐξουσίας

ΡΕΣΕΩΣΤΑΞΙΝΚΑΙΘΡΗΣΚΕΙΑΝΚΑΙΕΥΣΕΒΕΙΑΝΤΩΝΘΕΩΝΟΥΣΗ
ΣΕΞΟΥΣΙΑΣ [ΑΥΤΟΙΣΟΠΟΤΑ] ΝΤΙΝΕΣΑΥΤΩΝΜΗΩΣΙΝΥΓΙΕΙΣΗ
ΠΕΝΘΕΙ

ΟΙΚΕΙΩΚΑΤΕΧΩΝΤΑΙΕΑΝΔΕΤΙΤΟΥΤΩΝΜΗΠΡΑΧΘΗΟΙΜΕΝΑΡ
ΧΟΝΤΕΣΚΑΙΟΠ [ΑΙΔΟΝΟΜΟΣ] ΕΣΤΩΣΑΝΥΠΕΥΘΥΝΟΙΑΣΕΒΕΙ
ΑΟΙΔΕ

ΔΗΜΟΣΙΟΙΠΑΙΔΟΦΥΛΑΚΕΣΔΕΣΜΩ [ΤΗΡΙΩΕΝΕΧΩΝΤΑΙ] ΕΤΙΔΕ
ΚΑΙΤΟΝΚΑΘΕΚΑΣ [ΤΟΝΕΝΙΑΥΤΟΝ] ΓΕΙΝΟΜΕΝΟΝΙΕΡΕΑΤΗΣΕ
ΚΑΤΗΣΚΑΤΑΛΕ

ΓΕΙΝΕΚΤΩΝΕΝΤΩΠΕΡΙΠΟΛΙΩΤΗΣΘΕΟΥΚΑΙΤΩΝΣΥΝΕΓΓΥΣ
ΠΑΙΔΑΣΚΑΘΕΚΑΣΤΟΝ[ΕΝΙΑΥΤΟΝ] ΚΑΙΑΥΤΟΥΣΑΣΟΝΤΑΣΤΟΝ
ΣΥΝΗΘΗΥ

ΜΝΟΝΤΩΘΕΩΚΑΘΩΣΑΝΩΘΕΝΕΓΕΙΝΕΤΟΕΧΟΝΤΑΕΞΟΥΣΙΑΝ
ΚΑΙΚΑΤΑΤΩΝΠΑΤΕΡ[ΩΝΩΤΡΟΠ] ΩΚΑΤΑΥΤΩΝΤΩΝΠΑΙΔΩ
ΝΕΑΝΟΙ

ΜΕΝΠΑΤΕΡΕΣΜΗΠΑΡΕΧΩΣΙΝΑΥΤΟΥΣΠΡΟΣΥΜΝΩΔΙΑΝΚΑΙΕΥ
ΣΕΒΕΙΑΝ[ΟΙΔΕΠ] ΑΙΔΕΣΜΗΠΡΟΣΕΔΡΕΥΩΣΙΝΔΙΚΗΝΕΙΣΑΝΓΕ

[αὐτοῖς ὁπότα]ν τινὲς αὐτῶν μὴ ὦσιν ὑγιεῖς, ἢ πένθει οἰκείῳ κατέχωνται. Ἐὰν δέ τι τούτων μὴ πραχθῇ, οἱ μὲν ἄρχοντες καὶ ὁ π[αιδονόμος] ἔσωσαν ὑπεύθυνοι ἀσεβείᾳ· Οἱ δὲ δημόσιοι παιδοφύλακες δεσμῶ[τηρίῳ ἐνέχωνται]. Ἔτι δὲ καὶ τὸν καθ' ἕκασ[τον ἐνιαυτὸν] γεινόμενον ἱερέα τῆς Ἑκάτης καταλέγειν ἐκ τῶν ἐν τῷ περιπολίῳ τῆς θεοῦ καὶ τῶν συνεγγὺς παῖδας καθ' ἕκαστον [ἐνιαυτὸν] καὶ αὐτοὺς ᾄσοντας τὸν συνήθη ὕμνον τῷ (potiùs τῇ) θεῷ, καθὼς ἄνωθεν ἐγείνετο, ἔχοντα ἐξουσίαν καὶ κατὰ τῶν πατέρ[ων, ᾧ τρόπ]ῳ κατ' αὐτῶν τῶν παίδων, ἐὰν οἱ μὲν πατέρες μὴ παρέχωσιν αὐτοὺς πρὸς ὑμνῳδίαν καὶ εὐσέβειαν, [οἱ δὲ π]αῖδες μὴ προσεδρεύωσιν, δίκην εἰσαγγελίας (pro εἰσαγγελίας), ἢ ἄλλης ἧς ἂν βούληται, ποιοῦντα, διδόντος τοῦ ἱερέως καὶ [τοῦ παιδευτοῦ] καὶ εὐνούχου τὰ ὀνόματα τῷ [παρέδρῳ] ἐγγράφως μιᾷ τῆς ἑβδομάδος, καθὼς καὶ ἐπὶ τῶν ἐν τῇ πό[λει δικαζέντων δικῶν] ὥρευται. Ἐὰν δέ τι τούτων ὁ ἱερεὺς, ἢ ὁ

luctu domeſtico impediantur. Horum autem ſi quid omittatur, archontes, & puerorum rector impietatis rei aguntor: puerorum verò publici cuſtodes in vincula conjiciuntor. Porro placet, ut qui quotannis fuerit Hecates ſacerdos quoſdam, ex iis qui in ſacro deæ circuitu & in viciniâ degunt, pueros quotannis conſcribat qui & ipſi conſuetum deæ hymnum concinent, prout ab antiquo factum eſt: idemque habeat in puerorum parentes, æquè ac in ipſos pueros, auctoritatem; ſi parentes quidem ad hymnodiam & ſupplicationem liberos non ſubmittant, & ſi pueri non ſe aſſiduos ſiſtant; litem intendendo, ſeu delatione, ſeu aliâ, quâ voluerit, viâ; exhibente adſeſſori nomina in ſcriptis, & ſacerdote, & qui pueros inſtituit ennucho, die concilii primâ, ſicuti de iis, quæ ad civitatis juriſdictionem attinent, præſcriptum eſt. Sin horum aliquid prætermiſerit ſacerdos, aut eunuchus, pœnis iiſdem

ΛΙΑΣΗΑΛΛΗΣΗΣΑΝΒΟΥΛΗΤΑΙΠΟΙΟΥΝΤΑΔΙΔΟΝΤΟΣΤΟΥΙΕΡΕΩΣ ΚΑΙ [ΤΟΥΠΑΙΔΕΥΤΗ] ΚΟΥΕΥΝΟΥΧΟΥΤΑΟΝΟΜΑΤΑ

ΤΩ [ΠΑΡΕΔΡΩ] ΕΝΓΡΑΦΩΣΜΙΑΤΗΣΒΟΥΛΗΣΚΑΘΩΣΚΑΙΕΠΙΤΩ ΝΕΝΤΗΠΟ [ΛΕΙΔΙΚΑΣΘΕΝΤΩΝΑΙΗΓ] ΟΡΕΥΤΑΙΕΑΝΔΕΤΙΤΟΥΤΩΝΟΙ ΕΡΕΥΣ

ΗΟ [ΕΥΝΟΥΧΟΣ] ΜΗΠΟΙΗΣΗΕΝΟΧΟΥΣΑΥΤΟΥΣΕΙΝΑΙΤΟΙΣΑΥΤΟΙ ΣΟΙΣΚΑΙ [ΑΜΑΡΤΑΝΟΝΤΑΣΤΟΥΣΠΑΙ] ΔΑΣΤΟΝΔΕΤΩΝΠΑΙ ΔΩΝΜΕ

[ΘΕΙΜΕΝΗΣ] ΤΗΣΥΜΝΩΔΙΑΣΕΝ [ΚΡΙΘΕΝΤΑ] ΕΙΣΤΟΥΣΕΦΗΒΟΥΣ.. ΤΗΣΠΟΛΕΩΣ.....

fore obnoxios, quibus & ipſi delinquentes pueri. Puerum verò, perfunctum hymnodiâ, adlectum inter ephebos, *honores civitatis adſecuturum, aliaque ſimilia de præmiis, quæ excidêre.*

[εὔνυχος] μὴ ποιήσῃ, ἐνόχυς αὐτὺς εἶναι τοῖς αὐτοῖς, οἷς κ᾽ [ἁμαρτάνοντας τὺς παῖ]δας. Τὸν δὲ τῶν παίδων, με-[θειμένης] τῆς ὑμνῳδίας, ἐν[κριθέντα] εἰς τὺς ἐφήβυς .. τῆς πόλεως...

HIEROCÆSARIENSES] Inſignem Hierocæſarienſium Deæque Perſicæ nummum e Cimelio regio, Severi ætate cuſum laudat Harduinus, Select. Oper. pag. 73. Nummus exhibet caput Dianæ cum pharetrâ retro appoſitâ: inſcriptio ΙΕΡΟΚΑΙCΑΡΕΩΝ ΠΕΡCΙΚΗ. Ad magicum, vel potius fraudulentum Perſicæ cultum pertinere videntur, quæ habet Pauſanias V, 27. in Eliac. pag. 448. Ἄλλο ἐν Λυδίᾳ θεασάμενος οἶδα, ... μάγων μέν τοι σοφίας ὐδὲ αὐτὸ ἀπηλλαγμένον· ἔϛι γὰρ Λυδίοις ἐπίκλησιν Περσικοῖς ἱερά, ἔν τε Ἱεροκαισαρείᾳ καλυμένῃ, πόλει, κ᾽ ἐν Ὑπαίποις· ἐν ἑκατέρῳ δὲ τῶν ἱερῶν, οἴκημά τε, κ᾽ ἐν τῷ οἰκήματί ἐϛιν ἐπὶ βωμῦ τέφρα· χρόα δὲ ὐ κατὰ τέφραν ἐϛὶν αὐτὴ τὴν ἄλλην· ἐσελθὼν δὲ ἐς τὸ οἴκημα ἀνὴρ μάγος, κ᾽ ξύλα ἐπιφορήσας αὖα ἐπὶ τὸν βωμὸν, πρῶτα μὲ τιάραν ἐπέθετο ἐπὶ τῇ κεφαλῇ, δεύτερα δὲ ἐπίκλησιν ὅτυ δὴ θεῶν ἐπᾴδει βάρβαρα, κ᾽ ὐδαμῶς συνετὰ Ἕλλησιν· ἐπᾴδει δὲ ἐπιλεγόμενος ἐκ βιβλίυ· ἄνευ δὲ δὴ πυρὸς ἀνάγκει πᾶσα ἀφθῆναι τὰ ξύλα, κ᾽ περιφανῆ φλόγα ἐξ αὐτῶν ἐκλάμψαι. *Aliud in Lydiâ miraculum vidi, ... magorum artis minimè expers. Sunt enim in Lydis, qui Perſici cognominantur, urbes Hierocæſarea & Hypæpa. In utriuſque urbis templo eſt cella. In cellâ ara ſupra quam cinis, vulgari cineri minimè concolor. Huc ingreſſus magus, arida ligna altari imponit: deinde, velato tiarâ capite, deos, neſcio quos, invocat, carmina barbarica, & linguâ Græcis planè ignotâ, ex libro recitans. Tum nullo igne admoto, ardent ligna, & puriſſima ex iis emicat flamma.* Lydos illos dictos eſſe *Perſicos* a ſacris Perſicis, rege Cyro, advectis, veriſimillimum eſt. Quæ de Perſicâ Amazone Harduinus ſcripſerat loc. cit. ipſe in ſuo libro, qui hîc exſtat auctior & emendatior, delevit.

REGE CYRO] Mallet Freinshemius, *regi Cyro.* Vel a rege Cyro, vel ſaltem poſt Lydiacam ejus victoriam dicatum eſt delubrum.

ÆRIAS] Nomen illud ab ære Cyprio confictum exiſtimabat Illuſtr. Huetius.

CAP.

CAP. LXIII. QUORUM COPIA] Fortè ſcriptum olim, *quarum*. Poteſt tamen intelligi, *negotiorum* vel *legatorum*, ut monet Erneſtus.

STRATONICIDI VENERI] Inter marmora Oxonienſia habetur, pag. 1. fœdus Smyrnæorum & Magnetum de Seleuci Callinici, Aſiæ regis, majeſtate adversùs Ptolemæum Evergeten tuendâ percuſſum anno Periodi Julianæ 4470. Ante Chriſtum 244. Ex hoc præſtantiſſimo monumento ſacra Smyrnæorum illuſtranda.

6 ΟΒΑΣΙΛΕΥΣΣΕΛΕΥΚΟΣΕΥΣΕΒΩΣΤΑΠΡΟΣΤΟ...ΣΘΕΟΥΣΔΙΑΚΕΙΜΕΝΟΣΚ
ΑΙΦΙΛΟΣΤΟΡΓΩΣΤΑΠΡΟΣΤΟΥΣΓΟΝΕΙΣΜΕΓΑ

7 ΛΟΨΥΧΟΣΩΝΚΑΙΕΠΙΣΤΑΜΕΝΟΣΧΑΡΙΤΑΣΑΠΟΔΙΔΟΝΑΙΤΟΙΣΕΑΥΤΟΝΕ
ΥΕΡΓΕΤΟΥΣΙΝΕΤΙΜΗΣΕΝΤΗΜΠΟΛΙΝΗΜΩΝΔΙΑ

8 ΤΕΤΗΝΤΟΥΔΗΜΟΥΕΥΝΟΙΑΝΚΑΙΦΙΛΟΤΙΜΙΑΝΗΝΕΠΕΠΟΙΗΤΟΕΙΣΤΑΠ
ΡΑΓΜΑΤΑΑΥΤΟΥΚΑΙΔΙΑΤΟΤΟΜΠΑΤΕ

9 ΡΑΑΥΤΟΥΘΕΟΝΑΝΤΙΟΧΟΝΚΑΙΤΗΜΜΗΤΕΡΑΤΗΝΤΟΥΠΑΤΡΟΣΘΕΑΝΣ
ΤΡΑΤΟΝΙΚΗΝΙΔΡΥΣΘΑΙΠΑΡΗΜΙΝΤΙΜΩΜΕ

10 ΝΟΥΣΤΙΜΑΙΣΑΞΙΟΛΟΓΟΙΣΚΑΙΚΟΙΝΗΙΥΠΟΤΟΥΠΛΗΘΟΥΣΚΑΙΙΔΙΑΙΥΦΕ
ΚΑΣΤΟΥΤΩΜΠΟΛΙΤΩΝΚΑΙΕΒΕΒΑΙΩΣΕΝΤΩΙΔΗΜΩΙΤΗΝΑΥΤΟ

11 ΝΟΜΙΑΝΚΑΙΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΝΕΓΡΑΨΕΝΔΕΚΑΙΠΡΟΣΤΟΥΣΒΑΣΙΛΕΙΣΚΑΙ
ΤΟΥΣΔΥΝΑΣΤΑΣΚΑΙΤΑΣΠΟΛΕΙΣΚΑΙΤΑΕΘΝΗΑΞΙ

12 ΩΣΑΣΑΠΟΔΕΞΑΣΘΑΙΤΟΤΕΙΕΡΟΝΤΗΣΣΤΡΑΤΟΝΙΚΙΔΟΣΑΦΡΟΔΙΤΗΣΑΣΥ
ΛΟΝΕΙΝΑΙΚΑΙΤΗΜΠΟΛΙΝΗΜΩΝΙΕΡΑΝΚΑΙΑΣΥΛΟΝ

Ὁ βασιλεὺς Σέλευκος εὐσεβῶς τὰ πρὸς τοὺς θεοὺς διακείμενος, καὶ φιλοξόργως τὰ πρὸς τοὺς γονεῖς, μεγαλόψυχος ὢν, καὶ ἐπισάμενος χαρίτας ἀποδιδόναι τοῖς ἑαυτὸν εὐεργετοῦσιν, ἐτίμησεν τὴμ (pro τὴν) πόλιν ἡμῶν διά τε τὴν τοῦ δήμου εὔνοιαν, καὶ φιλοτιμίαν, ἣν ἐπεποίητο εἰς τὰ πράγματα αὐτοῦ, καὶ διὰ τὸ τὸμ πατέρα αὐτοῦ θεὸν Ἀντίοχον, καὶ τὴμ μητέρα τὴν τοῦ πατρὸς θεὰν Στρατονίκην ἱδρυσθαι παρ' ἡμῖν, τιμωμένους τιμαῖς ἀξιολόγοις καὶ κοινῇ ὑπὸ τοῦ πλήθους καὶ ἰδίᾳ ὑφ' ἑκάστου τῶμ πολίτων, καὶ ἐβεβαίωσεν τῷ δήμῳ τὴν αὐτονομίαν καὶ δημοκρατίαν· ἔγραψεν δὲ καὶ πρὸς τοὺς βασιλεῖς, καὶ τοὺς δυνάστας, καὶ τὰς πόλεις, καὶ τὰ ἔθνη ἀξιώσας ἀποδέξασθαι τό τε ἱερὸν τῆς Στρατονίκιδος Ἀφροδίτης ἄσυλον εἶναι, καὶ τὴμ πόλιν ἡμῶν ἱερὰν καὶ ἄσυλον.

Rex Seleucus, deorum cultui religiosè deditus, pius erga parentes, magnanimus, & ad beneficia bene de ſe merentibus rependenda alacris, honoravit civitatem noſtram ob benevolentiam & ſtudium, quo populus res ejus procuraverat, tum quòd pater ejus, deus Antiochus, & mater patris, dea Stratonice, conſecrati apud nos eſſent, & honoribus egregiis honorati, tum publicè a plebe, tum privatim ab unoquoque civium, & ſtabilivit populo libertatem, & ſtatum popularem: quin etiam ſcripſit ad reges, principes, civitates, gentesque, dignatus iis notum facere templum Stratonicidis Veneris aſylum eſſe, & urbem noſtram ſacram & aſylum.

In ſenatu Romano Smyrnæi oraculum Apollinis, non verò Seleuci decretum memoravêre, ut ſacra ſua plus dignationis ac venerationis haberent. Perperam in veteribus Taciti editionibus, *Stratonici Divæ Veneri.*

MILESIOS DARIO REGE NITI] Optimè Pichena & recentiores. Beroaldus aliique veteres, *uti*, pro *niti*. Quàm magnificum apud Mileſios fuerit Apollinis templum docet Strabo XIV. pag. 634. Οἱ Μιλήσιοι μέγιϛον νεὼν τῶν πάντων κατεσκεύασαν, διέμεινε δὲ χωρὶς ὀροφῆς διὰ τὸ μέγεθος· κώμης γὰρ καλοικίαν ὁ τῦ σηκῦ περίβολος δέδεκται, ϛ ἄλσος ἐντός τε ϛ ἐκτὸς πολυτελές· ἄλλοι δὲ σηκοὶ τὸ μαντεῖον ϛ τὰ ἱερὰ συνέχεσιν. Ἐνταῦθα δὲ μυθεύεται ϛ τὰ περὶ τὸν Βράγχον, ϛ τὸν ἔρωτα τῦ Ἀπόλλωνος. Κεκόσμηται δ' ἀναθήμασι τῶν ἀρχαίων τεχνῶν πολυτελέϛατα. *Mileſii templum omnium maximum conſtruxerunt, quod ob magnitudinem ſine culmine manſit: nam ambitus delubri pagi amplitudinem æquat: eſtque intus & extrà lucus pretioſus: alia delubra oraculum & ſacra continent. Ibi fabulæ Branchum fuiſſe dicunt, & amorem Apollinis. Ornatum eſt templum donariis antiquarum gentium ſumptuoſiſſimè.* De ſumptuoſis iſtis donariis, præter jam laudatam in notis inſcriptionem, aliam vide apud eruditum Chishull, Antiq. Aſiatic. pag. 67 & ſeqq. ex quâ accipimus Seleucum Callinicum & Antiochum Hieracem, fratres, Aſiæque reges, ob ſalutem ſuam, proſperitatemque imperii, ſemel miſiſſe decem vaſa aurea pondo drachmarum trium millium, ducentarum quadraginta octo, trium obolorum, *monetæ Gallicæ librarum ferme* 36,460. duo vaſa argentea pondo IXMCCC drachmarum, *monetæ Gallicæ librarum* 7,298. Addidêre vim magnam thuris, myrrhæ, caſiam, cinnamomum, coſtum, candelabrum grande æreum; & mandavêre ut deo fieret ſacrificium, mille victimæ cæderentur, aræ duodecim ponerentur.

PETERE ET CRETENSES] Ita veteres editiones & recentiores. Lipſius & quidam alii, *petiêre.*

FIGERE ÆRA] In Mſ. Flor. *fiere æra.* Optimè emendavit Pichena, quem recentiores ſunt ſecuti, *figere æra.* Malè Beroaldus & veteres, *facere aras.*

CAP. LXIV. EFFIGIEM DIVO AUGUSTO] Pro Romanorum more, recuperatâ ſanitate, effigiem divo Auguſto dicavit Livia, & fortè ſic inſcripſit:

DIVO AVGVSTO
SACRVM
IVLIA AVGVSTA
TIBERII AVGVSTIM.
V. S. L. M.

ET DISSIMULATA OFFENSIONE ABDIDISSE] Fruſtra tentat Erneſtus, *accepiſſe.*

CAP. LXV. C. SILANUM] Eſſe eum, qui conſul fuit A. U. C. DCCLXIII, meritò opinantur Lipſius & Ryckius. Dubitat Rupertus, quòd, non conſul, ſed ſenatorii tantùm ordinis fuiſſe dicatur infrà cap. 69.

PROPELLEBAT] Beroaldus aliique veteres, *propolluebat.* Tentabant Nic. Faber, *perpolluebat* ; Acidalius, *protollebat* ; Jac. Gronovius, *provolvebat.* Alii, *propalabat, porro polluebat.* Bene Groſlotius, quem J. F. Gronovius, Ryckius & recentiores omnes ſecuti, *propellebat.* Perperam in editione Pichenæ, *prætor polluebat.*

CAP. LXVII. EO QUOD] Mallet Lipſius, *& eò quòd.* Acidalius, *eóque quòd.* Nihil addendum.

TORMENTIS INTERROGARENTUR] Optimè emendavit Lipſius. Perperam Beroaldus & veteres, *interrogentur.*

AUSIS AD CÆSAREM] Faernus corrigit, *miſſis.* Latinè ; at minimè probabiliter. *Auſus ad Cæſarem codicillos*, placet Ryckio & Erneſto, nec nobis diſplicet. Sic enim infrà Annal. XII, 32. *non auſis aciem hoſtibus ;* & Hiſt. I, 48. *ſtuprum auſa.* Quis tamen pronuntiet, *auſis*, Latinum non eſſe ? Uti nollem : damnare non audeo.

CAP. LXVIII. QUIPPE ALIA PARENTE GENITI] Locum hunc mirè ſollicitant interpretes, ut Cn. Lentuli ſententiæ cauſas extricent. Reineſius, quem Ryckius, Amelot de la Houſſaie & Gordon ſequuntur, pro *aliâ* emendant, *Corneliâ*, quaſi Lentulus, gente Corneliâ oriundus, bona illa fiſco exempta voluerit, ut Silani filio, ſuoque conſobrino, redderentur. Heinſius corrigit, *Æliâ*, in Sejani gratiam. Mallet Grotius, *Malliâ*, vel *Manliâ*, quòd C. Silanus Torquatam ſororem habuerit. Pichena fingit Silano fuiſſe matrem & novercam. Freinshemius pro *aliâ* divinat, *Juliâ*, ut id Juliæ familiæ dignitati datum videatur. Eodem recidit Lipſii ſententia ; conjiciebat, *quippe tali parente*, vel *quippe illâ parente geniti*, veluti per admirationem dictum : veterem librum Hiſpanum laudat, in quo non *aliâ*, ſed *altâ* legebatur. Ego verò vulgatam ſcripturam defendi poſſe exiſtimo : ſcilicet ubi quis miſer, illi quacumque de causâ nocetur. Piſo aquâ atque igni Silano interdicendum, ipſumque relegandum cenſuerat ; ut maximâ fortunarum parte exturbaretur, Cn. Lentulus dixit ſeparanda Silani materna bona, quippe qui parentem, non Juniâ, ſed *aliâ*, & ut videtur Manliâ gente genitam haberet. Adnuit Tiberius in auſteriora & duriora promptus, maximè cùm alii ſuaderent. Ad majorem hiſtoriæ lucem Silani ſtemma ita concinnandum mihi videtur :

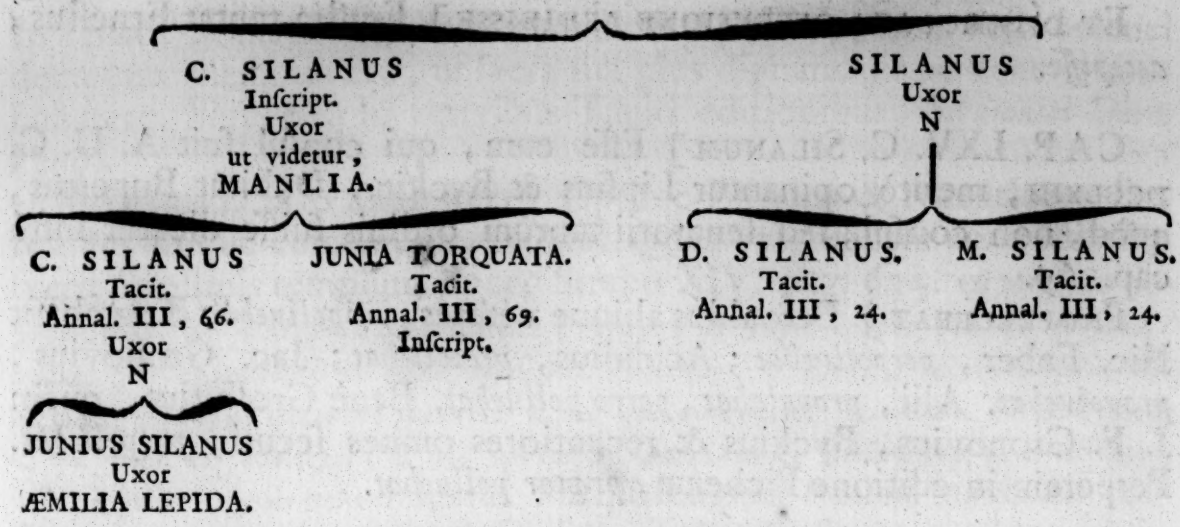

De iis vide ſtemma Cæſarum num. 56. & ſeqq.

CORNELIUS DOLABELLA] Olim conſulatûs collega, ut patet ex veteri lapide apud Gruterum CLXXVI. 2.

P. CORNELIVS P. F. DOLABELLA
C. IVNIVS C. F. SILANVS FLAMEN. MARTIAL. COS.
EX S. C.
FACIVNDVM CVRAVERVNT. IDEMQVE PROBAVERVNT.

CAP. LXIX. VULGABANTUR] Mallet Erneſtus, *vulgarentur*. Bene, ſed non neceſſariò, ut ipſe fatetur.

ANTEISSENT] In libris hactenus editis, *antiſſent*. Illuſtr. Pellicerius, literariæ antiquitatis & Mſſ. Codicum peritiſſimus, verè emendavit, *anteiſſent*. Nec magis dicendum, *antiſſent*, quàm *antibam*, *antirem*. Porro paſſim Tacitus, *anteibam*, *anteirem* ſcripſit: ſicque ipſi poetæ: Virgil. Æneid. XII, 84.

Qui candore nives anteirent, curſibus auras.

MINUI JURA] Sic optimè emendavit Lipſius. Perperam Beroaldus aliique veteres, *minutura quotiens gliſcat poteſtas.*

CYTHERAM] In Mſ. Flor. *Cythenum*; non verò *Cythonum*, ut ſcripſit Lipſius. Inde tamen fortè ſuſpiceris, *Cythnum*, quâ de inſulâ dicetur infrà Hiſt. II, 9.

CAP. LXX. INSIGNITIOR INFAMIA] Ita Mſ. Flor. Pichena & recentiores omnes. Perperam Beroaldus aliique veteres, *inſignior*. Malè tentat Heinſius, *infamiæ*.

CAP. LXXI. VALETUDO ADVERSA] In editione principe hîc & alibi, ſicut & paſſim in Mſſ. libris, *valitudo*. Quod ſit ſatis monuiſſe.

PLUSQUAM BINOCTIUM ABESSET] Ita Mſ. Flor. editiones veteres & recentiores. Fruſtra emendat Rhenanus, *ne pluſquam binoctium abeſſet*:

Ferretus, *dum ne pluſquam binoctium abeſſet: ne diebus &c.* ætate quidem dictatoris Camilli anno U. C. CCCLXIV. *Flamini Diali noctem unam manere extra Urbem nefas* erat, Livius V, 52. Auſteriore hac lege vel antiquatâ, vel, ut ſolent humana omnia, ſaltem paululum remiſsâ, binoctium abeſſe potuit. Nunc permittitur; ut propter valetudinem adverſam, pontificis maximi arbitrio, pluſquam binoctium abeſſe poſſit: dum ne diebus publici ſacrificii, neu ſæpiùs quàm bis eumdem in annum. Si ne binoctium quidem Urbe abeſſe potuiſſet flamen, ſortem Aſiæ poſtulare nunquam auſus eſſet Servius Maluginenſis. Vide quæ dicta ſunt ſuprà cap. 58.

CAP. LXXII. AB SENATU PETIVIT] Ita Mſ. Flor. editiones veteres & recentiores. In intermediis, *a ſenatu.* Sic mox infrà correctum, *monumenta.* In Mſ. Flor. & veteribus editionibus, *monimenta.*

BASILICAM PAULLI] Cùm L. Æmilius Paulus Æmilii Lepidi triumviri frater, M. D. talenta, Gallicæ monetæ libras 8,170,312, a Julio Cæſare, ut non adverſaretur, accepiſſet, pecuniam illam in exſtruendâ baſilicâ impendit, Παῦλος μὲν δὴ τὴν Παύλε λεγομένην Βασιλικὴν ἀπὸ τῶνδε τῶν χρημάτων ἀνέθηκε Ῥωμαίοις, οἰκοδόμημα περικαλλές, Appian. Bell. civil. II. pag. 443. Eam perfecit & dicavit Æmilius Lepidus Paulus, Pauli filius, anno U. C. DCCXX, quo conſul fuit ſuffectus, Dio XLIX. pag. 416. Igni abſumpta fuit anno U. C. DCCXL; ab Auguſto, & Æmilii amicis reſtaurata, Dio LIV. pag. 538, priſtinum nomen retinuit; tuncque cuſus eſt nummus, de quo dictum in notis. M. Lepidus in nummo memoratus, Æmilii Pauli, baſilicæ conditoris, nepos, poſtea fuit conſul anno U. C. DCCLIX. Neroniano incendio iterum exhauſtam reſtituit optimus princeps Trajanus, ut docet nummus olim e cimelio D. Rothelin: ex unâ parte, velatum caput Veſtæ, retro corona, antè ſimpulum: ex altera parte AEMILIA REF. S. C. M. LEPIDVS, Baſilica, appenſis Clipeis, cum inſcriptione IMP. CAES. TRAIAN. AVG. GER. DAC. P. P. REST. *Imperator Cæſar Trajanus Auguſtus, Germanicus, Dacicus, Pater Patriæ, reſtituit.* Alia fuit in IV Urbis regione baſilica, ſeu porticus Æmilia, quam cenſores Q. Fulvius Flaccus & A. Poſthumius Albinus, *reficiendam curarunt* anno U. C. DLXXX; Livius XLI, 27. Plin. XXXV, 3. Quidam tertiam Baſilicam Æmiliam, quæ in VIII. Urbis regione quoque fuerit, obtrudunt, quam umquam exſtitiſſe meritò negant viri eruditiſſimi, Havercamp, in num. conſul. Morel. pag. 641. & le Beau, qui accuratè de his baſilicis ſcripſit, *Mémoires de l'Académie Royale des Inſcriptions*, Tom. XXIV. pag. 205 & ſeqq.

CAP. LXXIII. AC TAMEN] Ita libri veteres & recentiores. Medii quidam & pauci, *At tamen.*

SUA POPULIQUE ROMANI CONTUMELIA] Ita Beroaldus, editiones

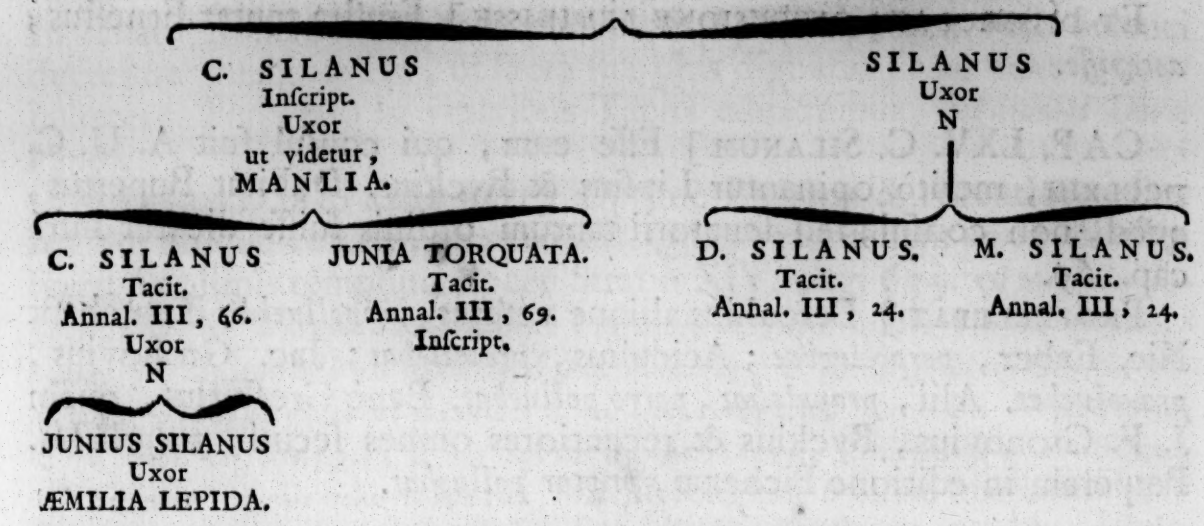

De iis vide ſtemma Cæſarum num. 56. & ſeqq.

CORNELIUS DOLABELLA] Olim conſulatûs collega, ut patet ex veteri lapide apud Gruterum CLXXVI. 2.

P. CORNELIVS P. F. DOLABELLA
C. IVNIVS C. F. SILANVS FLAMEN. MARTIAL. COS.
EX S. C.
FACIVNDVM CVRAVERVNT. IDEMQVE PROBAVERVNT.

CAP. LXIX. VULGABANTUR] Mallet Erneſtus, *vulgarentur*. Bene, ſed non neceſſariò, ut ipſe fatetur.

ANTEISSENT] In libris hactenus editis, *antiſſent*. Illuſtr. Pellicerius, literariæ antiquitatis & Mſſ. Codicum peritiſſimus, verè emendavit, *anteiſſent*. Nec magis dicendum, *antiſſent*, quàm *antibam*, *antirem*. Porro paſſim Tacitus, *anteibam*, *anteirem* ſcripſit: ſicque ipſi poetæ: Virgil. Æneid. XII, 84.

Qui candore nives anteirent, curſibus auras.

MINUI JURA] Sic optimè emendavit Lipſius. Perperam Beroaldus aliique veteres, *minutura quotiens gliſcat poteſtas*.

CYTHERAM] In Mſ. Flor. *Cythenum*; non verò *Cythonum*, ut ſcripſit Lipſius. Inde tamen fortè ſuſpiceris, *Cythnum*, quâ de inſulâ dicetur infrà Hiſt. II, 9.

CAP. LXX. INSIGNITIOR INFAMIA] Ita Mſ. Flor. Pichena & recentiores omnes. Perperam Beroaldus aliique veteres, *inſignior*. Malè tentat Heinſius, *infamiæ*.

CAP. LXXI. VALETUDO ADVERSA] In editione principe hîc & alibi, ſicut & paſſim in Mſſ. libris, *valitudo*. Quod ſit ſatis monuiſſe.

PLUSQUAM BINOCTIUM ABESSET] Ita Mſ. Flor. editiones veteres & recentiores. Fruſtra emendat Rhenanus, *ne pluſquam binoctium abeſſet*:

Ferretus, *dum ne pluſquam binoctium abeſſet: ne diebus &c.* ætate quidem dictatoris Camilli anno U. C. CCCLXIV. *Flamini Diali noctem unam manere extra Urbem nefas* erat, Livius V, 52. Auſteriore hac lege vel antiquatâ, vel, ut ſolent humana omnia, ſaltem paululum remiſsâ, binoctium abeſſe potuit. Nunc permittitur; ut propter valetudinem adverſam, pontificis maximi arbitrio, pluſquam binoctium abeſſe poſſit: dum ne diebus publici ſacrificii, neu ſæpiùs quàm bis eumdem in annum. Si ne binoctium quidem Urbe abeſſe potuiſſet flamen, ſortem Aſiæ poſtulare nunquam auſus eſſet Servius Maluginenſis. Vide quæ dicta ſunt ſuprà cap. 58.

CAP. LXXII. AB SENATU PETIVIT] Ita Mſ. Flor. editiones veteres & recentiores. In intermediis, *a ſenatu*. Sic mox infrà correctum, *monumenta*. In Mſ. Flor. & veteribus editionibus, *monimenta*.

BASILICAM PAULLI] Cùm L. Æmilius Paulus Æmilii Lepidi triumviri frater, M. D. talenta, Gallicæ monetæ libras 8,170,312, a Julio Cæſare, ut non adverſaretur, accepiſſet, pecuniam illam in exſtruendâ baſilicâ impendit, Παῦλος μὲν δὴ τὴν Παύλε λεγομένην Βασιλικὴν ἀπὸ τῶνδε τῶν χρημάτων ἀνέθηκε Ῥωμαίοις, οἰκοδόμημα περικαλλές, Appian. Bell. civil. II. pag. 443. Eam perfecit & dicavit Æmilius Lepidus Paulus, Pauli filius, anno U. C. DCCXX, quo conſul fuit ſuffectus, Dio XLIX. pag. 416. Igni abſumpta fuit anno U. C. DCCXL; ab Auguſto, & Æmilii amicis reſtaurata, Dio LIV. pag. 538, priſtinum nomen retinuit; tuncque cuſus eſt nummus, de quo dictum in notis. M. Lepidus in nummo memoratus, Æmilii Pauli, baſilicæ conditoris, nepos, poſtea fuit conſul anno U. C. DCCLIX. Neroniano incendio iterum exhauſtam reſtituit optimus princeps Trajanus, ut docet nummus olim e cimelio D. Rothelin: ex unâ parte, velatum caput Veſtæ, retro corona, antè ſimpulum: ex altera parte AEMILIA REF. S. C. M. LEPIDVS, Baſilica, appenſis Clipeis, cum inſcriptione IMP. CAES. TRAIAN. AVG. GER. DAC. P. P. REST. *Imperator Cæſar Trajanus Auguſtus, Germanicus, Dacicus, Pater Patriæ, reſtituit.* Alia fuit in IV Urbis regione baſilica, ſeu porticus Æmilia, quam cenſores Q. Fulvius Flaccus & A. Poſthumius Albinus, *reficiendam curarunt* anno U. C. DLXXX; Livius XLI, 27. Plin. XXXV, 3. Quidam tertiam Baſilicam Æmiliam, quæ in VIII. Urbis regione quoque fuerit, obtrudunt, quam umquam exſtitiſſe meritò negant viri eruditiſſimi, Havercamp, in num. conſul. Morel. pag. 641. & le Beau, qui accuratè de his baſilicis ſcripſit, *Mémoires de l'Académie Royale des Inſcriptions*, Tom. XXIV. pag. 205 & ſeqq.

CAP. LXXIII. AC TAMEN] Ita libri veteres & recentiores. Medii quidam & pauci, *At tamen.*

SUA POPULIQUE ROMANI CONTUMELIA] Ita Beroaldus, editiones

veteres & recentiores. Operarum vitio in Aldinâ editione irrepſerat, *populique contumeliâ Romani*, quod, cùm neſciret J. F. Gronovius, quaſi antiquum & magnificum defendebat. Adeò falluntur ipſæ eruditorum aures.

INGENTIBUS BELLIS LABARET] Mallet Acidalius, *laboraret*. In hac vocum ſimilitudine facilè errare potuerunt librarii.

CAP. LXXIV. TRES INCESSUS] Emendabat Illuſtr. Pellicerius, *tres inſeſſus*. Eleganter, ſi vox Latina ſit.

IN LEPTITANOS] Libri editi, *in Leptinos*, errore librariorum, qui maximè in Tacito voces plurimas detruncarunt. Emendandum, *Leptitanos*, nemo non videt. Idque jam monuêre Freinshemius & Ryckius. Infrà etiam Hiſt. IV, 50. *Leptitani* appellantur.

TUNC TRIPARTITUM] Mallet Illuſtr. Huetius, *tum tripartitum*.

AC TUNC TIBERIUS BLÆSO POSTREMUM] Ita ex Mſ. Flor. Pichena & recentiores. Perperam Beroaldus, *Blæſo poſtremùm obiêre*. Erneſto aptius videtur, *at tunc*, quàm, *ac tunc*.

CAP. LXXV. ASINIUS SALONINUS] Parentibus æquè ac fratribus illuſtris, quorum ad majorem hiſtoriæ lucem ſtemma hîc proponendum.

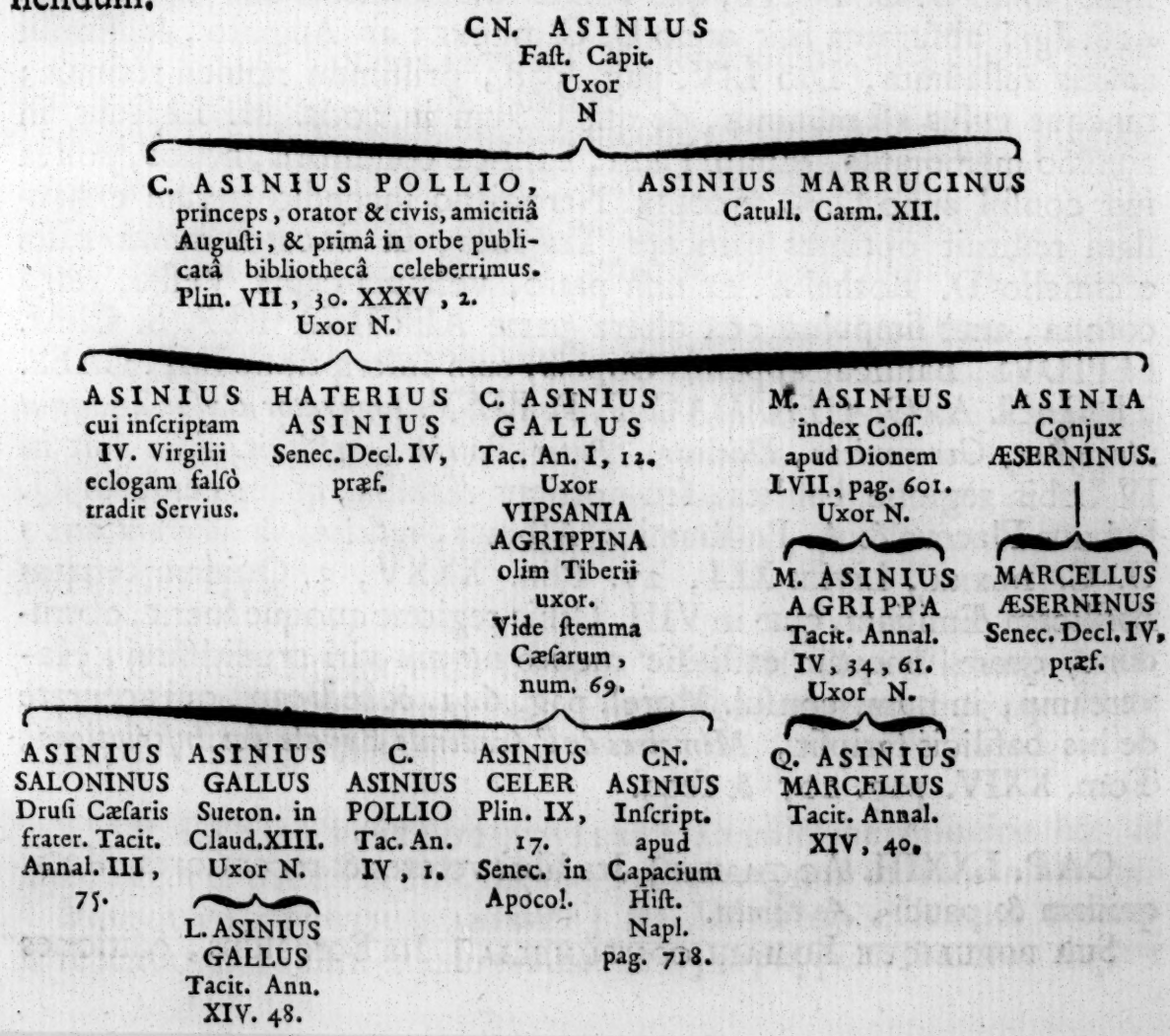

NOTÆ ET EMENDATIONES
AD LIBRUM QUARTUM
ANNALIUM.

CAP. I. RAPTUM IERIT] In Mſ. Flor. *raptum perit.* Optimè Pichena, *raptum ierit.* Malè Beroaldus, *captaverit.*

SEIO STRABONE] Patre Sejani, quo nemo unquam exſtitit fortunâ & ruinâ famoſior. Ejus ſtemma proponendum, ut quid ſcelera valeant, quæ fata potentiam, non ſuâ vi nixam, maneant dignoſcatur.

SEIUS STRABO
Eques Romanus
Uxor,
ut videtur,
JUNIA.

JUNIUS BLÆSUS
Avunculus, proconſul,
triumphalis,
imperator.

L. ÆLIUS SEJANUS — Fratres conſulares. Velleius II, 127.
Uxor
APICATA.

Conſobrini, conſulares. Velleius II, 127.

N. Filius. Uxor N. Filia Lentuli Gætulici. Tacit. Annal. VI, 30.

N. Filius. Tacit. Annal. V, 9.

Filia. Tacit. Annal. V, 9.

VENO DEDISSE] Ita Mſ. Flor. Pichena, Gronovius & recentiores. Perperam Beroaldus & veteres, *venum dediſſe.*

CAP. II. METUS CREDERETUR] In Mſ. Flor. *credetur.* Emendabant Muretus & Grotius, *creſceret*: Mercerus, *dederetur* vel *dideretur*: Savilius, *crearetur*: Faernus, *oriretur.* Pichenæ non diſplicet vulgata ſcriptura. Si quid mutandum, Savilium ſequerer. Eadem quoque Freinshemii, Ryckii & Erneſti ſententia.

PROCUL URBIS INLECEBRIS] Licet prætoria caſtra fuerint ad ipſam Urbem, juxta Viminalem portam, milites tamen caſtris clauſi, militari diſciplinâ coërciti, procul Urbis illecebris, ſeveriùs agere tenebantur.

AUT PROVINCIIS ORNANDO] In Mſ. Flor. *ornandi*, quod minimè ſpernit Gronovius, quaſi *ambitu ornandi* non ceſſaſſet Sejanus in

ſenatu ſe venditare, ac gratioſum & potentem reddere. Melior videtur vulgata ſcriptura.

CAP. III. CORRIPERE INTUTUM] Malè emendat Cl. de Harlay, *eripere*. *Corripere*, elegantiùs dicitur. Mox fruſtra delet, *tamen*; Gronovius conjicit, *tandem*. Nihil mutandum.

ALIA ABNUERIT] Incaſſum Freinshemius, *abnueret*. Faernus, *abnuit*.

CAP. V. INITIO AB SYRIA] Emendabat Muretus, *initio ab Syriæ*. Placet plurimùm, niſi fortè intelligatur, *ducto*. Erneſtus exiſtimat, *initio*, inſititium eſſe, & corrigit, *hinc*, *ab Syriâ uſque ad Euphraten*, &c, quod probabile non videtur.

LEGIONIBUS COERCITA] Ita Mſ. Flor. editiones veteres & recentiores. Emendatum in quibuſdam intermediis, *coërcitum*.

ET COLONIIS] Beroaldus ac veteres, *& Colonis*. Verè Lipſius ac recentiores, *& coloniis*.

IN IIS VIRIUM] Milite ſtant imperia. Quænam fuerint militares Romanorum vires Tiberii ætate diſquirere ſupervacaneum haud arbitror.

De militaribus Romanorum viribus.

Tiberii ætate militares Romanorum vires conſtitêre quinque & viginti legionibus, quæ, ſi ex Vegetianâ II, 6. computatione æſtimentur, efficiunt peditum . . . . . 152,500.
equitum . . . . . 18,150.

Cuique legioni ſua erat vexillatio, quæ videtur fuiſſe circiter 1,200 hominum. Numerus itaque vexillariorum . . . . 30,000.
Novem erant prætoriæ cohortes . . . . . 9,000.
Tres urbanæ cohortes . . . . . 4,500.

Præterea *Romanus populus pro decore & utilitate magnitudinis ſuæ, non propter neceſſitatem tumultûs alicujus claſſem parabat ex tempore: ſed, ne quando neceſſitatem ſuſtineret, ſemper habuit præparatam*, Veget. V, 1. Nec unam fingamus claſſem: ſex habuit populus Romanus, quatuor maritimas, duas fluviatiles. Maritimæ triremibus, liburnis, navibus roſtratis conſtabant: fluviatiles, *luſoriis*, ut eas appellat Vegetius II, 1. Inter maritimas duæ erant primariæ & *Prætoriæ*, ut in Inſcriptionibus nominantur: altera Miſenatium, Ravennatium altera: utraque ſingulis legionibus inſtructa, teſte Vegetio V, 1. Prætoriarum veluti vicariæ erant duæ aliæ maritimæ claſſes cum valido remigio; altera Forojulii, ſeu Gallica: altera in Ponto, ſeu Pontica, Tacit. Hiſt. II, 83. E fluviatilibus claſſibus, altera in Rheno, quam Germanicam claſſem appellat Tacitus Hiſt. I, 58. In Danubio altera, de quâ Tacitus Annal. XII, 30. At quot navibus, quot hominibus conſtarent claſſes illæ, haud ita compertum. Maritimas imperii vires ex Actiacâ pugnâ

pugnâ æſtimemus: ad illam convenêre naves 1,200. Pluſquàm quadringentas habebat Octavius, Antonius octingentas, annumeratis onerariis, Plutarch. in Anton. pag. 941. Demus dimidiam tantùm partem poſtea fuiſſe: ſunt 600 naves; quibus ſi ſingulis 150 homines attribuamus, dant homines . . . . . 90,000.

Haud multò ſecus virium in ſociorum navibus, alis & auxiliis.

Tota ergo militaris Romanorum res fuit Tiberii ætate, hominum . . . . . 608,300.

Computationi noſtræ ſuffragatur Agathias, qui, cùm rei militaris incuriam in Juſtiniano reprehenderet, ait, Hiſt. Juſtinian. V. pag. 152. Τὰ γὰρ τῶν Ῥωμαίων στρατεύματα ὑ τοσαῦτα διαμεμενηκότα ὁπόσα τὴν ἀρχὴν ὑπὸ τῶν πάλαι βασιλέων ἐξεύρηται, ἐς ἐλαχίστην δέ τινα μοίραν περιελθόντα, ὐκ ἔτι τῷ μεγέθει τῆς πολιτείας ἐξήρκων· δέον γὰρ ἐς πέντε ☪ τεσσαράκοντα ϰ͵ ἑξακοσίας χιλιάδας μαχίμων ἀνδρῶν τὴν ὅλην ἀγείρεσθαι δυνάμιν, μόλις ἐν τῷ τότε εἰς πεντήκοντα ☪ ἑκατὸν περιειστήκει. *Romanorum exercitus non tanti, quanti olim ſub veteribus imperatoribus fuerant, permanſerant; ſed ad minimam quandam portionem redacti, non ampliùs magnitudini imperii pares erant. Cùm enim univerſæ Romanorum vires ſexcentis quadraginta quinque bellatorum millibus conſtare deberent, ægre tum temporis centum quinquaginta millibus conſtabant.*

Quæ de militaribus Romanorum viribus hactenus diximus, de pacificâ Tiberii ætate ſunt intelligenda. Cùm gravia enim flagrarent bella, immenſa erant ſociorum auxilia: legiones quoque multiplicabantur. Ante Mutinenſem pugnam, in quâ Brutus & Caſſius cecidêre, XLIII legiones numerat Appianus de Bell. civil. V. pag. 674. XXVIII habebat Antonius, teſte eodem Appiano, ibid. Vide & Antonii nummos. Cùm latiùs imperitatum, auctior quoque legionum numerus. Triginta legiones habuit Trajanus: novas adhuc addidêre M. Antoninus & Severus, vide Dionem LV. pag. 564.

INCERTUM FUERIT] Ita Lipſius & recentiores. Malè Beroaldus & veteres, *incertum fuit.*

CAP. VII. COMI VIA] Verè & eleganter dictum. Neque aliter Plinius XXXV, 4. *Tiberius Cæſar minimè comis imperator.* Peſſimè ergo Acidalius emendat, *cum vi.*

CAP. VIII. QUIBUS ADPREHENSIS] Ita libri omnes editi. Mſ. Flor. *adprenſis.*

SIBIQUE ET POSTERIS CONFORMARET] Ita Mſ. Flor. editiones veteres & recentiores. Lipſius, *confirmaret.*

CAP. IX. ATTUS CLAUSUS] Sic Mſ. Flor. Pichena & recentiores. Beroaldus aliique veteres, *Appius Clauſus.* Idem *Attus Clauſus* in plurimis Mſſ. Codicibus appellatur infrà Annal. XII, 25. & apud

Livium II, 16. *Appius* tamen *Claudius* dicitur in Mſ. Reg. Codice Taciti, & in Mſ. noſtro Livii codice, *Attius Clauſus*.

CAP. X. TEMPUSQUE COMPOSITA SINT] Ita Mſ. Flor. Pichena & recentiores. Beroaldus & veteres, *compoſita ſunt*. Copulam *que* omiſerat Lipſius.

CAP. XI. HÆC VULGO JACTATA] Et ipſi Oroſio VII, 4. credita. Quod quidem eò ferendum minùs, quod ipſe Tacitum legerat. Quibuſdam autem hominibus commune eſt, ut, ſiquis vitioſus ſit, eum ſtatim vitiis omnibus contaminatum facilè pronuntient, credant faciliùs. Falſâ virtutis ſpecie, veritatem & humanitatem exuunt. Turpe & odioſum in ceteris hominibus ingenium, in ſcriptoribus peſtiferum.

CURA NOSTRA VENERIT] Ita libri omnes editi, & ſuprà Annal. III, 24. *Si . . . plures ad curas vitam produxero*. Muretus ait quibuſdam in libris antiquis legi, *ſcripta*; & ſuprà, *inania*, pro *immania*. Vereor ne, Urſinum imitatus, antiquos libros hîc comminiſcatur, ut opiniones ſuas approbet.

CAP. XII. UT SUPERBAM] In libris editis, *ut ſuperbiam*. Emendandum, *ſuperbam*, optimè monuit Muretus; probavêre Gruterus & Erneſtus. Idque ipſa rerum ſeries poſtulat.

ATQUE HÆC CALLIDIS CRIMINATORIBUS] Ita Beroaldus & veteres editiones. Lipſius verò aliter diſtinxit: *Atque hæc callidis criminatoribus (inter quos dilegerat Julium Poſtumum, per adulterium Mutiliæ Priſcæ inter intimos aviæ, & conſiliis ſuis peridoneum: quia Priſca in animo Auguſtæ valida) anum ſuapte naturâ potentiæ anxiam, inſociabilem nurui efficiebat*. Lipſianæ diſtinctioni Acidalianam conjecturam addidit Erneſtus, & pro *atque hæc callidis criminatoribus*, edidit, *adque hæc callidis criminatoribus*. Parum probabiliter. Melior eſt vetus ſcriptura; eamque egregiâ animi ſagacitate divinaverat Illuſtr. Huetius.

MUTILIÆ PRISCÆ] Publiam Priſcam memorat Dio LVIII. p. 623. ſed diverſa videtur, licèt eamdem eſſe exiſtimaverit Freinshemius.

CAP. XIII. ÆGIENSI APUD ACHAIAM] In Mſ. Flor. *Ægiēnſi*. Unde Beroaldus aliique veteres edidêre, *Æginenſi*. At cùm nulla ſit urbs Ægina in Achaiâ, Rhenanus aliique plurimi emendavêre, *Ægirenſi*. Meliùs recentiores, *Ægienſi*.

OB ATROCITATEM MORUM] In veteribus editionibus, *ob atrocitatem temporum*. Bene recentiores, *ob atrocitatem morum*.

CARSIDIUS SACERDOS] Mſ. Flor. & editiones veteres, *Carſius Sacerdos*. Rectè emendavit Erneſtus, *Carſidius Sacerdos*. Idem enim eſt, qui infrà Annal. VI, 48. *Garſidius ſacerdos* perperam dicitur. Hîcque,

Sacerdos, cognomen eſt, non verò dignitatis appellatio. Vide & veterem lapidem apud Gruterum, pag. DCCLXVII. num. 10.

CAP. XV. LUCILIUS LONGUS] Ita Mſ. Flor. & mox, *Lucilius Capito*, ut docet Jac. Gronovius. Perperam Beroaldus & veteres, *Lucillius Longus... Lucillius Capito.*

CAP. XVI. CONFARREATIS PARENTIBUS] Confarreationis cærimonias egregiè illuſtrant excerpta e Servio Mſ. in I. Georgic. ab erudito Petro Pithœo laudata, in Moſaycarum & Romanarum legum collatione, Tit. XVI. *Tribus modis apud veteres nuptiæ fiebant, uſu, ſi verbi gratiâ, mulier anno uno cum viro, licèt ſine legibus fuiſſet: farre cùm per pontificem maximum & Dialem flaminem, per fruges & molam ſalſam conjungebantur, unde confarreatio appellatur, ex quibus patrimi & matrimi naſcebantur.* Idem Servius in IV. Æneid. *Quòque omnis iſte mos coëmptionis & citra nominis nuncupationem dotis datæ taxatione expediretur, quæ res in manum conventio dicitur, ſubjunxit.*

Dotaleſque tuæ Tyrios permittere dextræ.

Quid eſt enim aliud dextræ, quàm in manum convenire? Quæ conventio eo ritu perficitur, ut, aquâ & igni adhibitis duobus maximis elementis, natura conjuncta habeatur: quæ res ad farreatas nuptias pertinet, quibus flaminem & flaminicam jure pontificio in matrimonium neceſſe eſt convenire. Et paulò pòſt, *mos apud veteres fuit flamini ac flaminiæ, ut per farreationem in nuptias convenirent, ſellas duas jugatas ovili pelle ſuperinjectâ poni ejus ovis quæ hoſtia fuiſſet, & ibi nubentes, velatis capitibus, in confarreatione flamen ac flaminica reſiderent. Ait igitur*, locavi, *locata enim uxor dicitur, quòd ſimul cum eo ſedeat dum confarreatur. Confarreationes autem tonitru dirimit.* Cetera matrimonia, ut obſervat Pithœus, ex XII tabulis facilè diſſolvebantur, muliere domo exactâ, & res ſuas habere juſsâ, clavibuſque ademptis. Farreatæ verò nuptiæ non dirimebantur niſi diffarreatione, id eſt, ſolemni ſacrificio, libo farreo adhibito, & præſentibus decem teſtibus. Vide Feſtum verbo, *diffarreatio*, & eruditum Briſſonium, *de Ritu nuptiarum*, pag. 9 & 10. Hîc itaque videre eſt confarreatorum patrum, & farreatarum nuptiarum ritus. Ut verò nihil difficultatis ſuperſit, tota Tiberii oratio paucis explananda. Diſſeruit itaque Cæſar, *patricios confarreatis parentibus genitos, tres ſimul nominari, ex quibus unus legeretur, vetuſto more; neque jam adeſſe, ut olim, eam copiam, omiſſâ confarreandi adſuetudine, aut inter paucos retentâ: plures ejus rei cauſas eſſe; potiſſimam verò, penes incuriam virorum feminarumque. Accedere ipſius cærimoniæ difficultates, quæ conſultò vitantur: præterea eum, qui id flaminium adipiſceretur, quæque in manum flaminis conveniret, e jure patrio exire. Veteri quidem, ſed duriſſimæ conſuetudini medendum ſenatûs decreto, aut lege. Sic Auguſtum quædam ex horridâ illâ antiquitate, ad præſentem uſum flexiſſe... Tractatæ ſunt*

religiones: placuit inſtituto flaminum nihil demutari. Sancitum tamen, flaminicam Dialem ſacrorum causâ in poteſtate viri futuram, cetera promiſcuo feminarum jure acturam. In oratione Tiberii, & *quando exiret*, id eſt, & *quia exiret*. Nihilque hîc truncum ac mutilum, ut volebat Lipſius.

CAP. XVIII. SILIO ET, QUOD] Ita meritò diſtinxêre Acidalius & Erneſtus. In veteribus libris, *Silio, & quòd.*

CAP. XIX. SACROVIR DIU DISSIMULATUS] Explicatio Illuſtr. Huetii, licèt minimè probabilis, haud tamen ſilenda. *Vulgò*, inquit, *exponunt, objectum eſt illi quòd Sacroviri rebellionem diu diſſimulaſſet. Quid ſi ita interpretemur, quòd adversùs Sacrovirum rem præclarè geſſiſſet, diu id diſſimularunt accuſatores, ne favorem reo conciliarent? Tantùm arguebant avaritiam in victoriâ, & Soſiæ uxoris ſordes.* Hæc quidem ingenioſa eſſe nemo inficiabitur. Jac. Gronovius, ut neſcio quid venuſtatis ſectetur, novam diſtinctionem inducit, *coguntur patres. Silente reo, vel ſi defenſionem cœptaret, non occultante, cujus irâ premeretur, conſcientiâ* &c.

CAP. XX. SED LIBERALITAS] Ryckio videtur hæc fuiſſe Taciti mens, *Tiberium in hac Silii condemnatione receſſiſſe primùm ab imitatione abſtinentiæ & liberalitatis Auguſti, qui non ſuſtinuerat nec ex bonis illorum, qui damnati erant, capere, ſi hi liberos haberent; nec ex teſtamentis amicorum, qui parentes eſſent.* Exiſtimat *igitur ſenatuſconſulto omnia bona Silii confiſcata. Cùm verò quarta illorum pars, ex lege Juliâ majeſtatis, accuſatoribus deberetur, hinc in duodecim quaſi uncias hæc dividi debebant, ut illis quadrans, ſeu tres unciæ darentur; dodrans verò, ſeu novem unciæ redigerentur in fiſcum. Quod cùm nunc primùm fuerit exſecutioni mandatum in caſu quo damnatus liberos relinqueret, exclamat Tacitus*, ſed liberalitas Auguſti avulſa, computatis ſingillatim, quæ fiſco petebantur. In hac explicatione nihil nativum: eamque confutat vel una vox *ſingillatim.* Nec audiendus Lipſius, qui ea de *Auguſti*, id eſt, *Tiberii* liberalitate accipit, quaſi tunc *avulſa*, aut ut corrigit, *convulſa* fuerit Tiberii, adversùs pecuniam antea ſatis firmi, liberalitas. Hæc dura, nec ex uſu Taciti, qui Tiberium nunquam Auguſtum appellavit. Potior eſt vulgata interpretatio, Freinshemio, Huetio, Erneſto, aliiſque plurimis probata.

SECUNDUM NECESSITUDINEM LEGIS] Quæ ſit lex illa haud ita conſtat. De lege majeſtatis interpretatur Lipſius, ſatis probabiliter. Ab illâ quartâ parte bonorum pro accuſationis præmio acceptâ, accuſatores dicti ſunt quadruplatores. At invaleſcente accuſationum rabie, majoribus præmiis dignitatibuſque aucti. Eos tandem undique & quaſi latrones nefariè graſſantes repreſſit vel peſſimus Princeps

Domitianus, cujus hæc meliori Principe digna vox, PRINCEPS, QUI DELATORES NON CASTIGAT, IRRITAT. De delatorum præmiis eorumque coërcitione vide eruditum Briſſonium, Selectæ ex jure civil. Antiq. III, 17.

CAVENDUM SENATUSCONSULTO] Hac de re legem latam eſſe quadriennio antè, *Cottâ & Meſſalâ Coſſ.* tradit Ulpianus de Offic. proconſ. At vel errat, vel potiùs errarunt librarii, & corrigendum, *Cottâ Meſſalino conſulente*, ut monuit eruditiſſimus Cujacius, obſervat. VI, 30. Vide quæ dicta ſunt ſuprà Annal. III, 33.

CAP. XXI. PISONEM Q. GRANIUS] Ita Lipſius & recentiores. Corruptè Beroaldus & veteres, *Piſonemque gravius.*

CAP. XXIII. UBI IMPETRANDO] Ita Lipſius & recentiores. Malè Beroaldus, *ſub impetrando.* In mediis quibuſdam editionibus, *ſibi impetrando.*

RAPTABAT AFRICAM] Sic Beroaldus, & optimæ notæ editiones. In editione Gryphii & quibuſdam aliis, *reptabat.*

CAP. XXIV. PRIMO SUI INCESSU] *Suî*, deletum vult Acidalius; vel mutatum in *ſtatim.* Bene: ſed vulgata ſcriptura nihil peccat.

AUT TRIBUNIS] Ita Mſ. Flor. Jac. Gronovius & recentiores. Beroaldus, *ac tribunis.*

CAP. XXV. DEJECTIS CIRCUM STIPATORIBUS] Ita Gronovius & recentiores. Beroaldus, *delectis.* Emendabat Mercerus, *disjectis:* Pichena, *deletis.*

ET EFFUSIS] Tentat Lipſius, *& offuſis.*

CAP. XXVII. T. CURTISIUS] Mallet Reineſius, *Curtilius*, quòd quidam *Curtilius* memoretur apud Tullium ad Attic. XIX. Ep. 6. apud Tacitum Annal. XIII, 56. Levior hæc mutationis cauſa.

CALLES EVENERAT] Ita Mſ. Flor. Editiones veteres, & inter recentiores Ryckius ac Gronovius. Lipſius & quidam alii emendant, *cales*, quaſi quæſtor Lupus provinciam *Caleticam* obtinuerit. Nota quidem urbs Cales, nunc *Calvi*, de quâ infrà Annal. VI, 15. At de Caleticâ provinciâ nihil unquam auditum: nec juvat fingere, cùm vulgata ſcriptura minimè ſit abſurda.

CŒPTANTEM CUM MAXIME] Ita Mſ. Flor. Rhenanus & recentiores. Malè Beroaldus, *tum maximè.*

OB MULTITUDINEM FAMILIARUM] Scipio Africanus, tot bellorum ſuperſtes & victor, miſſuſque ut regna adſignaret, quinque tantùm ſervos habuerat: ipſe Julius Cæſar in Britanniam cum mille navibus trajecturus, tres ſolùm ſervos habere voluit. At Romæ tandem eò

prorupit luxus, ut infinita esset familiarum multitudo: *inter Romanos plurimi habebant mancipiorum decem aut viginti millia, atque etiam plura; nec utilitatis ac quæstûs causâ, quam ob rem Nicias Græcorum ditissimus servos olim comparaverat, verùm ut anteambulones & pedissequos ostentarent.* Ῥωμαίων ἕκαστος . . . πλείστους ὅσους κεκτημένος οἰκέτας· κὴ γὰρ μυρίους, κὴ δισμυρίους, κὴ ἔτι πλείους δὲ πάμπολλοι κέκληνται, οὐκ ἐπὶ προσόδοις δὲ ὥσπερ ὁ τῶν Ἑλλήνων ζάπλουτος Νικίας· ἀλλ' οἱ πλείους τῶν Ῥωμαίων συμπροϊόντας ἔχουσι τοὺς πλείστους. Athenæus VI. pag. 272 & 273.

CAP. XXVIII. Nomen utrique Vibius Serenus] Mſ. Flor. *nomen virique*. Infeliciter emendaverat Beroaldus, *nomen viri Q. Vibius Serenus*. Verè Lipsius, *nomen utrique Vibius Serenus*. Frustra J. F. Gronovius, *nomen utrisque Quintis Vibiis Serenis*.

Inducti sunt: ab exsilio] Addebat Acidalius, *inducti sunt: stabant ab exsilio*. Mutabat Ernestus, *inducti: stabat ab exsilio*. Nihil novandum.

Missos in Galliam] Ita Mſ. Flor. editiones veteres & recentiores. In intermediis additum, *missosque*.

CAP. XXIX. Arcesserentur] Beroaldus, *accerserentur*. De his verbis aliàs dicetur.

CAP. XXX. Claudendum censere] In Mſ. Flor. & editionibus veteribus ac recentioribus, *censeret*. Unde emendabat Muretus, *cùm Gallus . . . censeret*. Mallent Illustr. Huetius & Ernestus, *censuerat*. Aliquid omissum existimabat Freinshemius, & corrigebat, *Gallus Asinius Gyaro, Cotta Donusâ claudendum censuêre*. Meliùs Lipsius, *censere*. Nec, *censeret*, nisi ex librariorum errore, superioreque verbo, *molliret*, profectum.

CAP. XXXI. Ob rem judicandam] Ita editiones veteres & recentiores. In quibusdam intermediis, *judicatam*.

Indicio perculerat] Malè Beroaldus, *judicio*. Verè Lipsius & alii plurimi, *indicio*, ut videre est ex Annal. II, 27.

CAP. XXXII. Veteres populi Romani res] Mallet Freinshemius, *veteris*. Rectè utrumque.

Rerum motus oriuntur] Tentat Lipsius, *rerum monitus oriuntur*. Non displicet vulgata scriptura.

CAP. XXXIII. Et consociata] Mſ. Flor. *consciata*. Beroaldus & veteres, *constituta*. Divinabat Jac. Gronovius, *concinnata*. Bene Ernestus, *consociata*.

Alia re Romana] Beroaldus & veteres, *alia rerum*. Infeliciter emendabat Ryckius, *alio rerum*. Optimè Lipsius, *aliâ re Romanâ*. Olim scriptum, *alia re rom*. Inde natum, *alia rerum*.

EASDEM EXITU CAUSAS] Mallet Pichena, *eaſdem exitii cauſas*, ut majeſtatis lex indigitetur. Nec ſpreverim, nec probaverim.

PŒNAM VEL INFAMIAM] Beroaldus & veteres, *infamias*. Rectè Lipſius, *infamiam*. Videtur enim olim fuiſſe ſcriptum, *infamiā : s*, ex ſequente voce, *ſubiêre*, arceſſitum.

UT NIMIS EX PROPINQUO DIVERSA ARGUENS] Beroaldus & veteres, *ut animus ex propinquo* : eamque ſcripturam retinent, duo literarum decora, Petavius ac Huetius ; quam tamen haud ſatis probabilem faciunt, licèt hic de lectorum animo intelligat, *qui res temporibus ſuis adeò propinquas, a rebus tamen ſuis adeò diverſas, tamque præcellentes invitus agnoſcit :* ille verò comparationem inſtituat, remque totam ita explicet : *Etiam gloria ac virtus infenſos habet, quemadmodum bonorum virorum, dum vivunt, animus alios offendit, quia vitiâ illorum ex propinquo oppoſitus arguit.* Verè Muretus, Lipſius, Gronovius, Erneſtus & alii, *ut nimis ex propinquo.* Aliter verba nihil Corneliani ſonant.

AD INCŒPTA REDEO] Ita libri omnes editi, vel *incepta.* Corruptè Mſ. Flor. *ancepto.* Tentabat Jac. Gronovius, *ad cœpta.*

CAP. XXXIV. ASINII POLLIONIS SCRIPTA] Hiſtoriarum Romanarum libros XVII. ſcripſit, teſte Suidâ in Α'σίννιος.

RESCRIPTA ORATIONE] In quâ *magnam criminum vim in Catonem congeſſit. Libello Anticatoni titulum fecit,* Ἔγραψεν ἓν πολλὰς τινὰς κατὰ τῦ Κάτωνος αἰτίας συναγαγών· τὸ δὲ βιβλίον Ἀντικάτων ἐπιγέγραπται. Plutarch. in Jul. Cæſ. pag. 753.

NAMQUE SPRETA EXOLESCUNT] Emendabat Muretus, *nam quæ ſpreta exoleſcunt.* Elegantiſſimè, ſed non neceſſariò.

CAP. XXXV. NE VICTOR QUIDEM] Optimè Erneſtus. In veteribus editionibus, *nec victor quidem*, obvio librariorum errore.

OCCULTATI ET EDITI] Mallet Vertranius, & *abditi.* Minimè ex uſu Taciti, qui nuſquam inanibus verbis ludit. Tentat Erneſtus, *redditi.* Meliùs, ſed ſine acumine.

PUNITIS INGENIIS] Servitute deteruntur ingenia, vigent libertate, licentiâ corrumpuntur, quam niſi arctioribus legum vinculis coërceas, atrocia in ſcelera erumpit. Inde ſeveriſſimæ illæ gentium omnium adversùs ingeniorum licentiam leges ; quas ut novâ auctoritate confirmemus, haud piget eam ex Mſ. noſtro vetere Baſilicorum gloſſario ſententiam afferre, Ἰστέον δὲ ὅτι καὶ οἱ τὰ φαμόσα ποιῦντες, καὶ οἱ εὑρίσκοντες, καὶ οἱ ἀναγινώσκοντες, καὶ μὴ παραχρῆμα διαῤῥηγνύντες κεφαλικῶς ζημωθῆνται. *Sciendum eſt eos qui famoſos libellos componunt, inveniunt, legunt, nec ſtatim dilacerant, eſſe capite puniendos.* Quæ dicta ſint, non in Cremutium Cordum, fortiſſimum Sejanianæ inſolentiæ vindicem, ſed adversùs licentioſos religionis & humanitatis, patriæ ac Principis hoſtes. Suidæ quoque memorantur φάμωσα. Ipſiſque XII Tabulis, quæ perpaucas res

capite ſanxerant, edictum : *Si quis occentaſit malum carmen, ſive condiſit, quod infamiam faxit flagitiumve alteri, capital eſto.* Egregiéque dixit Julius Paulus ſentent. V. Tit. 4. *Intereſt enim publicæ diſciplinæ, opinionem uniuſcujuſque turpi carminis infamiâ vindicare.* Vide & Codicem IX. Tit. 36.

CAP. XXXVI. PRÆFECTUM URBIS] Ita Mſ. Flor. & libri omnes editi. Urſinus ex fictitio ſuo Mſ. Codice laudat, *Urbi.*

OBJECTA PUBLICE CYZICENIS] *Publicè*, non ad *objecta*, ſed ad *Cyzicenis*, refert Erneſtus, id eſt, *Cyzicenæ civitati.*

CAP. XXXVIII. UT MAJORIBUS MEIS] Pro *ut* tentat Erneſtus, *ſi* vel *ubi.* At optimis ſcriptoribus probatum, *ut* pro *dum*, *dummodò.* Si quid novandum, potiùs adderem, *ut me majoribus meis dignum. Me* potuit facilè excidere; poteſt quoque intelligi.

PRO SEPULCHRIS] Fruſtra tentat Erneſtus, *pro ſepultis.* Sepulchris deſtinantur, æquè ac ſepulchra ſpernuntur.

ET DEOS IPSOS PRECOR] In Mſ. Flor. *& deos & deos ipſos.* Beroaldus & veteres edidêre, *& deos & deas ipſas.* Meliùs Pichena & recentiores omiſêre, *& deas.* Ab oſcitante enim librario geminatum, *& deos*: plurima id genus exempla ſuppeditant Mſſ. Codices. Quantùm licèt conjicere, *Deos deaſque*, non verò, *deas ipſas*, dixiſſet Tiberius.

QUANDOQUE] Ita Mſ. Flor. Jac. Gronovius & recentiores. Beroaldus & veteres, *quandocumque.* Latinè quidem. Sed æquè latinè, *quandoque.*

PROSPERAM SUI MEMORIAM] Eleganter dictum. Malè tentat Cl. Chiffletius, *poſteram.*

CAP. XXXIX. NIMIA FORTUNA SOCORS] Mallet Lipſius, *vecors.* Nihil mutandum.

BENEVOLENTIA] Beroaldus, *benivolentiâ.* Rectè utrumque : ſæpius, *benevolentia*, occurrit.

CAP. XL. ISTUM INTRA LOCUM SISTERE] Peſſimè quidam tentant, *ſubſiſtere.*

QUI, TE INVITO, PERRUMPUNT] Verè & eleganter dictum. Frigidè & obſcurè emendat Boxhornius, *qui te inviti præferunt*, id eſt, ut ipſe explicat, *qui te, reluctante quanquam animo, ſibi præferunt, æſtimant, colunt.*

CAP. XLI. NON JAM DE MATRIMONIO] Ita Muretus & recentiores. Beroaldus aliique veteres, *non tam.*

AC NE ADSIDUOS] Mallet Muretus, *ac ne aut adſiduos.*

VERA POTENTIA AUGERE] Emendat Rhenanus, *augeri.* Muretus, *veram*

veram potentiam. Ryckius, *vera potentiæ.* Omnes latinè. Sed nec satis antiquè, nec satis Cornelianè. Haud aliter Sallustius, Frag. Hist. pag. 947. *Ceterùm illi, qui gentis Æmiliæ benefacta extollebant, & ignoscendo populi Romani magnitudinem auxisse*, id est, auctam esse, *nusquam etiam tum Lepidum progressum aiebant.* Et Cato apud Gellium XVIII, 12. *Eodem convenæ complures ex agro accessitavêre : eò res eorum auxit.* Unde meritò Gellius, *Id quoque habitum est in oratione faciendâ elegantiæ genus, ut pro verbis habentibus patiendi figuram, agentia ponerent : ac deinde hæc vice inter se mutuâ verterent.*

CAP. XLII. CUNCTANTEM JAM TIBERIUM] Tentat Muretus, *nutantem.* Mallet Ernestus, *dubitantem*; at ipse fatetur, *cunctantem*, rectè dici pro *dubitantem*: ut apud Suetonium in Domit. II. *Patre defuncto, diu cunctatus an duplum donativum militi donaret.*

CAP. XLIII. DIANÆ LIMNATIDIS] In Mss. Flor. *Liminatidis*, unde Gronovius & recentiores edidêre, *Limenatidis.* Beroaldus aliique veteres, *Limenetidis.* Optimè monuit Lipsius emendandum *Limnatidis*, ut patet ex Strabone, in notis jam laudato, & ex Pausaniâ IV, 4. pag. 287. in Messen. Ἔστιν ἐπὶ τοῖς ὄροις τῆς Μεσσηνίας ἱερὸν Ἀρτέμιδος, καλουμένης Λιμνάτιδος· μετεῖχον δὲ αὐτῆ μόνοι Δωριέων, οἵ τε Μεσσήνιοι, καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι. *In Messeniorum finibus est Dianæ cognomento Limnatidis templum commune solis Doriensium Messeniis & Lacedæmoniis.* De hoc templo sæpe Pausanias in Laconic. III, 2. pag. 208. In Messen. IV, 31. pag. 356. In Achaic. VII, 20. pag. 575. Quantùm ex Pausaniâ assequi licet, templum illud Dianæ Limnatidis, castellumque Limnæ haud procul fuêre a loco, qui nunc dicitur, *Zarnata, près du Golfe de Coron dans la Morée.*

SUOQUE REGI DENTHELIATEM AGRUM] Corruptissimè ediderat Beroaldus, *suoque recident Heliatem agrum.* Ex veteri scripturâ rectè emendatum, *regi Dentheliatem agrum. Delthanii* enim, vel potiùs Denthalii, ut dictum in notis, *urbs, una ex iis de quibus inter se pugnabant Messenii ac Lacedæmonii*, Δελθάνιοι, πόλις, μία τῶν περιμαχήτων Μεσσηνίων καὶ Λακεδαιμονίων, Stephanus, de Urbib. Tentaverat Lipsius, *regi Penthilo Eleatem agrum*, vel *regi Pentheo.* Mercerus, *regi dein Thuriatem agrum.* Meursius, *Deltheniatem agrum.*

QUOD SI VATUM, ANNALIUM, AD TESTIMONIA] Corrigit Lipsius, *quòd si vatum, atque annalium testimonia.* Gruterus, *vatum annaliumque testimonia.* Certè melius esset, *quòd si ad vatum annaliumque testimonia vocentur*, vel *quòd si vatum, annalium, testimonia advocentur.* Nihil tamen mutatum volui. *Vatum*, de poetarum carminibus, non de oraculis accipe.

MONTEM APUD ERYCEM] In libris editis, *montem apud Erycum.* Emendandum, *Erycem*, verè monuit Lipsius, ut patet ex Melâ II, 7.

Plinio III, 8. Apud Tullium quidem in Verr. II, 8. legitur quoque, *Erycum.* Sed optimis editoribus minimè probatum. Alii emendant, *Erycium*; alii, *Erycinum.*

VETUSTATE DILAPSAM] Bene Erneſtus, *dilapſam.* Malè Beroaldus & veteres, *delapſam.*

CAP. XLIV. INNOCENTER PARATÆ] Ita Mſ. Flor. Beroaldus, Pichena & recentiores. In Lipſianis editionibus, *partæ.*

IPSE ELECTUS] Ita Beroaldus & veteres omnes. In recentioribus editionibus, *delectus.* Bene quidem. Sed nec malè, *electus.*

CUI MINOR ANTONIA] Malè emendat Jac. Gronovius, *cui minori*, quaſi puero adhuc Domitio promiſſa fuerit Antonia.

CAP. XLVII. DONEC EXERCITUS] In libris hactenus editis legitur: at Sabinus, *donec exercitus in unum conduceret, datis mitibus reſponſis, dum Pomponius Labeo e Mœſiâ cum legione, rex Rhœmetalces cum auxiliis popularium, qui fidem non mutaverant, veniret, additâ præſenti copiâ ad hoſtem pergit.* Nemo non videt hæc omnia disjecta eſſe, nec ſibi cohærentia. Idem ferme Flor. Mſ. Codicis vitium; ex quo tamen non nihil lucis haurire poſſis: *datis mitibus reſponſis, quam Pomponius Labeo e Mœſiâ cum legione, rex Rhœmetalces cum auxiliis popularium qui fidem non mutaverant, venire.* Si enim, duce Jacobo Gronovio, veteris ſcripturæ veſtigia perſequamur, patet emendandum, *poſtquam Pomponius Labeo.... venêre.* Deinde ſi ſuperiora, *donec exercitus in unum conduceret, datis mitibus reſponſis*, parentheſi concluſeris, nihil ſupereſt difficultatis: ſana omnia, omnia Corneliana.

MAGNA VIS ARMATA, AUT INCONDITA] Muretus omittebat, *armata.* Emendabat Rhenanus, *at.* Nulla mutandi neceſſitas.

PERSULTABANT] In Lipſianis editionibus, *præſultabant.*

CREBRA ET INULTA VULNERA] Malè in poſterioribus Lipſii editionibus, & *multa.*

CAP. XLIX. RAPTIS OPULENTI] Ita Mſ. Flor. Pichena & recentiores. Malè Beroaldus & veteres, *rapti opulentiâ.* In Lipſianis editionibus, *capti.*

NON DEGREDIEBANTUR] Ita Mſ. Flor. Pichena & recentiores. Corruptè Beroaldus, *digrediabatur.* Alii, *digrediebantur.*

SIMUL EQUI, ARMENTA] Mſ. Flor. *ſimul eque.* Beroaldus & veteres, *ſimul æquè.* Meliùs Lipſius & recentiores, *ſimul equi*, emendavêre.

MALUM EXTREMUM] Mallet Lipſius, *malorum extremum.*

CAP. LI. TRUSERE IN SUMMA CASTELLI] Ita Mſ. Flor. Jac. Gronovius, Erneſtus & recentiores. Beroaldus & veteres, *ad ſumma.*

CAP. LII. RECENS PRÆTURA] Fruſtra tentat Heinſius, *recens prætura*.

CÆLESTI SANGUINE ORTAM] Malè emendat Gronovius, *ortos*.

IDEO LÆDI] Ita Beroaldus & veteres. At Mſ. Flor. *ñ ideo lædi*. Unde divinabat Pichena, *num ideo lædi, quia non regnaret?* At hæc interrogantis ſunt, non admonentis. Erneſtus & recentiores, *non ideo lædi, quia non regnaret*, nullo ſenſu. Vel dicendum, *ideo lædi, quia non regnaret*; vel, *non ideo lædi, ſed quia non regnaret*.

Οὐ διὰ τῦτο πεινεῖν, ἀλλ' ὅτε μὴ τυραννοῖ.

MORUM FAMA] Ita editio princeps, aliæque veteres. Fortè operarum vitio, in quibuſdam recentioribus irrepſit, *morum formâ*.

CAP. LIII. ESSE IN CIVITATE, QUI AGRIPPINAM GERMANICI CONJUGEM] Locum hunc ita reſtituendum, in notis diximus. Aliter Petavius; ſed minùs probabiliter, *neque aliud probis, quàm ex matrimonio ſolatium eſſe in civitate: Germanici conjugem, ac liberos ejus recipere dignaretur*. Rutgerſius, Acta erudit. Lipſiens. ann. 1699. pag. 370. *ex matrimonio ſolatium eſſe. In orbitate Germanici conjugem ac liberos* &c. Franciſcus Malherbe, *habilem adhuc juventam ſibi, neque aliud probis quàm ex matrimonio ſolatium in eâ ætate. Germanici conjugem ac liberos recipere*, vel *reſpicere dignaretur*: quæ quidem conjectura, licèt Gevartio, Elect. III, 3. ſummopere laudata, a primigeniâ ſcripturâ, Agrippinæ Tacitique mente, plurimùm diſcedit. Verùm, cùm adſeverat Gevartius Agrippinam, mulierem animoſam & arrogantem, nunquam adeò demiſsè & abjectè de ſe ſenſiſſe, ut diceret aliquos fortè non defuturos in civitate, qui ejus connubium rejecturi non eſſent, non adtendit vir eruditus atroces animos & Principibus infenſos, eſſe ſubditis molles ac faciles: nec conjugem tantùm, ſed dominationis æmulum, ipſamque rempublicam, peti. Quod apprimè ſenſit Tiberius, princeps perſpicaciſſimus.

CAP. LV. DISTANTIA INTER SE] Ita Mſ. Flor. Jac. Gronovius & recentiores. Beroaldus & veteres, inverſo ordine, *inter ſe diſtantia*.

HALICARNASSII] Mſ. Flor. *Alicarnaſſii*, quod immeritò defendit Jac. Gronovius.

CAP. LVI. SMYRNAM IN CONCIONEM NUNTIATUM] Quidam, *Smyrnæ*: alii, *in concione*. Vetus ſcriptura retineri poteſt, ſi *nuntiatum* pro *perlatum* accipiatur, ut animadvertit Pichena.

PRÆTULERE] Ita Mſ. Flor. Jac. Gronovius & recentiores. Beroaldus ac veteres, *prætulerunt*. Hæc quidem minutula pudet ſcribere: ſcribenda tamen, ne negligentiæ temeritatiſve reus videar.

CAP. LVII. CORPORIS QUOQUE HABITUM] Verborum ordinem e Mſ. Flor. bene reſinxit Erneſtus. In vulgatis libris, *quoque corporis habitum.*

ULCEROSA FACIES] Non faciem tantùm, ſed totum Tiberii corpus ulceroſum fuiſſe docet Julianus, in Cæſaribus, pag. 309. Τρίτος ἐπεισέδραμψ αὐτοῖς Τιβέριος, σεμνὸς τὰ πρόσωπα, καὶ βλοσυρὸς, σώφρων τε ἅμα, καὶ πολεμικὸν βλέπων. Ἐπισραφέντος δὲ πρὸς τὴν καθέδραν, ὤφθησαν ὠτειλαὶ κατὰ τὸν νῶτον μυρίαι, καυτῆρές τινες, καὶ ξέσματα, καὶ πληγαὶ χαλεπαὶ, καὶ μώλωπες, ὑπό τε ἀκολασίας ☾ ὠμότητος φῶραί τινες, ☾ λειχῆνες, οἷον ἐγκεκαυμέναι. *Tertius acceſſit ad ipſos Tiberius, gravis vultu, & truculentus aſpectu, ſimulque prudens, ac militariter intuens. Quo ad cathedram converſo, ſeſe oculis obtulerunt cicatrices a tergo infinitæ, ulcerationes quædam, ac maculæ, plagæ graves & vibices, lepra quædam & lichene ex intemperantiâ & cruditate quaſi inuſtæ.* Hæc omnia ad cutis vitia, ulceroſoſque morbos, non verò ad luem veneream, traxerim, ducibus eruditis medicis Richardo Mead, Medica ſacra pag. 6. & Johanne Aſtruc, de morbis venereis I, 3 & 4. Libidinis verò, vel in ipsâ ſenectute, ita immodicus fuit Tiberius, ut in Atellanico exodio, plaudente populo, *hircus vetulus* dictus fuerit, Sueton. in Tiber. XLV. Appellatus quoque a Juliano, loc. cit. *ſenex ſatyrus*, ὁ γέρων ἔτοσὶ ὁ Σάτυρος.

MEDICAMINIBUS INTERSTINCTA] Formula medicamenti, ad illos Tiberii herpetas præſcripta, exſtat apud Galenum, de compoſit. medicament. per genera V, 12. Tom. XIII. pag. 794. Edit. Charterii. Πρὸς ἕρπητας ὁ Τιβερίυ Καίσαρος. ℔ διφρυγῶς, μηκονείυ, χιςῆς, ἀκανίας ἀνὰ ὐγγίας γ' · ὄξει, ἢ ὕδατι ἀναλαμβάνων, χρῶ. *Ad herpetas Tiberii Cæſaris.* ℔ *Diphrygis, Meconii, Aluminis fiſſi, Acaciæ, ſingulorum uncias tres aceto vel aquâ diluens, utitor.*

CAP. LIX. ADSIMULABATQUE] Ineleganter Faernus, *adſumebatque.*

ERECTUM ET FIDENTEM ANIMI] Malè tentat Pichena, *animum.* Intelligendum, *ſe*, ut jam aliàs monuimus.

CAP. LX. FALSUM RENIDENS VULTU] Optimè diſtinxêre Beroaldus & Lipſius. Malè plurimi, *falſum renidens vultu, ſeu loqueretur, ſeu taceret. Juvenis crimen ex ſilentio, ex voce.*

PROMPTIOR NERONI ERAT] Nonnulli mallent, *pronior.* Ita quidem vulgò dicimus: an ita quoque Tacitus?

CAP. LXII. IN SORDIDA MERCEDE] Mallet Pichena, *in ſordidam mercedem.* Sic olim ſcriptum fuiſſe probabiliſſimum videtur.

VIRILE AC. MULIEBRE SECUS] Ita Mſ. Flor. Jac. Gronovius & recentiores. Perperam Beroaldus & veteres, *virilis ac muliebris ſexus.* Quàm multa antiquitatis & Romanæ linguæ monimenta obliteravit hoc inſanabile emendandi cacoëthes! Minimè tamen inſolens id

dicendi genus. Sic enim Salluſtius, Frag. Hiſt. II. pag. 960. *Magna gloria concurrentium undique virile & muliebre ſecus, per vias ac tecta omnium viſebatur.* Livius XXVI, 47. *Liberorum capitum virile ſecus ad decem millia capta.* Ipſeque Priſcianus V. de generibus, maſculinum eſt.... *Sexus, quamvis Plautus & hoc ſexus, hujus ſexi, neutro genere protulit in Rudente. Virile ſexus numquam ullum habui.* Ita libri editi, & antiquiſſimus noſter Mſ. Codex Priſciani.

PRÆCEPS TRAHIT] Ita Mſ. Flor. veteres editiones & recentiores. In quibuſdam intermediis malè emendatum, *in præceps trahit.*

CAP. LXIV. CLAUDIÆ QUINCTÆ] Ita Mſ. Flor. Malè Beroaldus *Quintiæ. Quincta*, vel *Quinta* ex ordine naſcendi dicebatur, ut rectè obſervat Lipſius ex Cicerone de Senect. XI. *Quatuor robuſtos filios, quinque filias, tantam domum, tantas clientelas Appius regebat, & ſenex, & cæcus.*

CAP. LXV. CÆLE VIBENNA] Scribendum, *Cæle, mons Cælius*, ut patet ex tabulâ Lugdunenſi, non verò *Cæle, Cælius.*

AUXILIUM AD BELLA DUCTAVISSET] In Mſ. Flor. & editione principe, *auxilium appellatum taviſſet;* corruptè. Aldus, *appellitaviſſet;* malè, cùm antè, *appellitatum*, dictum fuerit. Ceteri libri editi, *appellatum ductaviſſet;* durè, nec Cornelianè: quis unquam ferat, *auxilium appellatum ductaviſſet?* Frigidè etiam diceretur, *appellatus ductaviſſet;* nec probabiliter, cùm ſuperius ſit, *appellitatum.* Paulo meliùs *appellatum* eſſe inſititium & omittendum exiſtimabat Lipſius. At feliciter emendavit Vertranius, *ad bella ductaviſſet*, obvio ſcioli librarii, qui *adpella*, mox *adpellatum* ſcripſit, errore.

CAP. LXVI. ADVERSUM CASUM] Fruſtra tentat Muretus, *adverſis caſuum.*

CAP. LXVII. OCCULTOS IN LUXUS] Ita optimè emendavit J. Fr. Gronovius. Perperam in libris editis, *tantò occultior in luxus, & malum otium reſolutus.* Poſſet fortè conjici, *tantò occultior in luxus, & in malum otium reſolutus.* At potior eſt Gronoviana emendatio.

CAP. LXVIII. SILIO NERVA] Mallet Perizonius, *Siliano Nervâ*, quòd patre Silio natus, a Nervâ fuerit adoptatus. De his plura, Annal. XV, 48.

TITIO SABINO] Ita quoque Plinius VIII, 40. in emendatiſſimâ Harduini editione.

PETITIUS RUFUS] Ita editiones veteres. Lipſius & recentiores, *Petilius.* At cùm in antiquis inſcriptionibus apud Gruterum memorentur *Petitius, Peticius Rufus*, nihil mutandum.

CAP. LXIX. ORTÆ SUSPICIONIS ERAT] Ita Rhenanus & recentiores. In Mſ. Flor. & veteribus editionibus, *ortæ ſuſpiciones erant.* Mallet Erneſtus, *metu* vel *metui visûs, ſonitûs, aut fortè ortæ ſuſpiciones erant.* Meliùs Rhenanus.

QUANTO MÆSTA] Sic editiones veteres & recentiores. In intermediis, *quando.* Mſ. Flor. corruptè, *qaranto.*

CAP. LXX. KALENDIS JANUARIIS] Beroaldus & veteres, *Kal. Januarias.* Mſ. Flor. *Januarius.* Verè recentiores, *Kalendis Januariis.* Kalendæ Januariæ apud Romanos, ut apud nos, erant mutuis ſalutationum officiis celebres. *Primum*, inquit Plinius XXVIII, 2. *anni incipientis diem lætis precationibus invicem fauſtum ominamur.* Jano quoque litabant

Auſpiciis epuliſque ſacris,

teſte Prudentio contra Symmach. I, 238.

NON IMPRUDENTEM] Ita Lipſius & recentiores, præter Jac. Gronovium, qui ex Mſ. Flor. codice, quem per fas & nefas pro more ſuo defendit, retinet, *non prudentem.*

PUNIVISSENT] Non in unum Sabinum, ſed in ejus quoque ſervitia ſævitum eſſe memorabili exemplo tradidit Plinius VIII, 40. *Super omnia in noſtro ævo actis populi Romani teſtatum, Appio Junio & P. Silio coſſ. cùm animadverteretur ex causâ Neronis, Germanici filii in Titium Sabinum, & ſervitia ejus, unius ex his canem nec a carcere abigi potuiſſe, nec a corpore receſſiſſe, abjecti in gradibus gemitoriis, mœſtos edentem ululatus, magnâ populi Romani coronâ : ex quâ cùm quidam ei cibum objeciſſet, ad os defuncti tuliſſe. Innatavit idem, cadaver in Tiberim abjecti ſuſtentare conatus, effusâ multitudine ad ſpectandum animalis fidem.*

CAP. LXXI. CUNCTATIONES PRINCIPIS OPERIRENTUR] Locum hunc non infeliciter vertit Davanzati: *Ma Sejano il mitigò : non per giovare a Gallo, ma perche il principe deſſe fuori mai più que' nomi, ſapendo con che tuoni, e folgori di parole, e fatti, da quel nugoloſo petto ſcopierebbe la ſobbolita ira.*

IN INSULAM TRIMETUM] Mſ. Flor. & libri editi, *Trimerum.* Freinshemius, *Tremetum.*

CAP. LXXII. POSTQUAM NON SUBVENIEBAT] Ita Mſ. Flor. Beroaldus, veteres plurimi, Gronovius & Erneſtus. Minutianus verò, Lipſius & recentiores nonnulli, *ſubveniebatur.* Nihil mutandum, tum ob veterum librorum auctoritatem, tum ex ſententiâ Petavii, qui ita ſcribit. *Lipſius corrigit vel* ſubveniebatur, *vel* nemo ſubveniebat. *Ego*, ſubveniebat, *retineo, ut queſtus ſubaudiatur.*

CAP. LXXIII. CANNINEFATEM] Sic Mſ. Flor. & veteres editiones. Recentiores verò, *Caninefatem*. In Inſcriptionibus apud Gruterum, Reineſium & Gorium appellantur CANNANEFATES. CANONEFATES. CANANIVATES. Memoratur quoque Plinio IV, 15. inſula *Cannunefatum*. De his plura Alting Germ. inf. Antiq. pag. 25. Fortè ſcripſerat Tacitus, *alam Canninefatum*, ut apud Gruterum pag. CCCLXXXV, 1.

M. HELVIVS M. F. CLEMENS
PRAEF. EQ. ALAE PRIMAE CANNANEFATVM.

PELLUNT TURMAS SOCIALES] Ita Rhenanus & recentiores. Mallet Jac. Gronovius, *pellunt vi*; ſic enim habet Mſ. Flor. In editionibus veteribus, *pelluntur*.

ALARIUS EQUES IMMISSUS] Sic emendavit Freinshemius, quem recentiores omnes meritò ſunt ſecuti. Perperam Beroaldus & veteres, *acriùs eques*. Alarius eques ſociorum erat, & diverſus ab equitibus legionum, ut patet ex hoc Taciti loco, & ex Livio XL, 40. qui *legionarios equites* & *alarios equites* memorat, ipſoſque legionarios, *Romanos equites* appellat. Eos quidem fuiſſe equeſtris ordinis minimè dixerim; at cives Romanos eſſe exiſtimo. Diu quidem legiones equitibus caruêre; ſed poſtea, *proprios & ſibi inſitos equites legionarios, iiſdem matriculis* tenuêre, Veget. II, 2. Nec probabilis videtur Cl. Erneſti ſententia, iſtis temporibus equitatum omnem e ſociis conſtitiſſe.

CAP. LXXIV. DEGRESSI SUNT] Ita Erneſtus & recentiores. Beroaldus verò & veteres, *digreſſi ſunt*. *Digredi* eſt propriè, alium in locum abire. Vide ſuprà cap. 49.

DONEC IDQUE VETITUM] Fortè, *id quoque*.

NOTÆ ET EMENDATIONES
AD LIBRUM QUINTUM
ANNALIUM.

CAP. I. RUBELLIO ET FUFIO Coss.] Malè Beroaldus, *Fusio. Rubellius* quoque dictus est *Lucius*, non verò *Caius*, ut vulgò creditur. Sic enim in veteri inscriptione apud Muratori, Nov. Thesaur. Inscr. Tom. I. pag. cccI. num. 4.

C. FVFIO GEMINO Cos.
L. RVBELLIO GEMINO Cos.

UTRIQUE GEMINUS] Cl. Burmannus emendat, *Geminis*. Latinè: sed non necessariò. Suprà Annal. IV, 28. *nomen utrique Vibius Serenus.*

CUM ARTIBUS MARITI] Dio LVIII. pag. 622. Πυθομένῃ τέ τινος αὐτῆς (Λιουίας), πῶς καὶ τί δρῶσα ἔτω τῷ Αυγούστῳ κατεκράτησεν, ἀπεκρίνατο, ὅτι αὐτή τε ἀκριβῶς σωφρονοῦσα, καὶ πάντα τὰ δοκοῦντα αὐτῷ ἡδέως ποιοῦσα, καὶ μήτε ἄλλο τι τῶν ἐκείνῳ πολυπραγμονοῦσα, καὶ τὰ ἀφροδίσια αὐτοῦ ἀθύρματα μήτε διώκουσα, μήτε αἰσθάνεσθαι προσποιουμένη. *Interroganti cuidam Liviam, quomodo Augustum ita sibi obsequentem reddidisset, respondit: exquisitâ pudicitiâ, omnia ejus mandata lubenter exsequendo, nullas ejus res scrutando, lusus ejus venereos non tantùm non insectando, sed penitùs dissimulando.*

FUNUS EJUS MODICUM] Sueton. in Tiber. LI. *Toto quidem triennio, quo, vivente matre, abfuit* Tiberius, *semel omnino eam, nec ampliùs quàm uno die, ac pauciſſimis vidit horis, ac mox, neque ægræ adesse curavit, defunctamque, & dum adventûs sui spem facit, complurium dierum morâ, corrupto demum & tabido corpore funeratam prohibuit consecrari.*

CAP. II. CÆLESTIS RELIGIO] Inde falsitatis arguas nummum æreum, magni moduli, a Morellio, Thes. Num. Tom. I. p. 477. editum. S. P. Q. R. DIVAE IVLIAE AVG. DIVI FIL. Bigæ mularum cum thensâ. In posticâ parte. TI. CAESAR DIVI AVG. F. AVGVST. P. M. TR. POT. XXIIII. In medio, S. C. id est, *senatus populusque Romanus divæ Juliæ, Augustæ, divi filiæ. Tiberius Cæsar, divi Augusti filius, Augustus, pontifex maximus, tribuniciæ potestatis anno quarto & vigesimo*, Urbis conditæ DCCLXXXII. *Senatusconsulto.* Quod negaverat Tiberius, tribuit Claudius, teste Suetonio in Claud. XI. *Aviæ Liviæ divinos*

divinos honores, & circenſi pompâ currum elephantorum Auguſteo ſimilem decernendum curavit. Tunc cuſus Muſei Theupolitani, Tom. I. p. 388. nummus : DIVVS AVGVSTVS, capite radiato. Ex alterâ parte, DIVA AVGVSTA, Livia ſedens, dextrâ ramum, ſiniſtrâ haſtam tenet.

CAP. III. URGENS DOMINATIO] Ita editiones veteres & recentiores. Malè Lipſius, *vergens dominatio. Urgens*, id eſt, *gravior.*

ET COHIBITAS] Fruſtra tentat Acidalius, *ſed cohibitas.*

CAP. IV. COMPONENDIS PATRUM ACTIS] Sunt veluti quædam rerum humanarum viciſſitudines, quibus circumactis, iidem ferme hominum, ingeniorum & eventorum ordines revolvuntur. Nihil igitur ad præſentis futurique prudentiam, præteriti ſcientiâ aptius, nihil magis neceſſarium. Inde apud gentes omnes invaluit Actorum uſus; &, ſi literarum rudes eſſent, cantibus aliiſve ſignis veterem memoriam conſecravêre. Ut mos ille, apud Romanos pervulgatus, illuſtretur, pauca Lipſii exemplo diſſerendum.

De Romanorum Actis.

Cùm adhuc raræ eſſent literæ, numerus annorum Urbis conditæ clavo, quem prætor maximus, aut dictator, in æde Jovis figebat, fuit conſignatus, Liv. VII, 3. In hac tantâ hominum ruditate, necdum enatâ quævis ſcribendi, ſeu mentiendi, libidine, cavebatur tamen ne vetus memoria periret : *Pontifex maximus res omnes ſingulorum annorum mandabat literis, efferebatque in album, & proponebat tabulam domi, poteſtas ut eſſet populo cognoſcendi*, Cicero de Orat. II, 12. Hæc primæva Acta; ob ſcriptorum dignitatem *Annales maximi* appellati, & a rerum Romanarum initio ad Mutii Scævolæ pontificis maximi mortem, ſeu annum U. C. DCLXXII. continuati. Tunc valeſcentibus vitiis, legum, rogationum, conſiliorum multitudine copioſiora fuêre Acta. Julius Cæſar, ut animos quâdam libertatis & gloriæ imagine ludificaret, *primus omnium inſtituit, ut tam ſenatûs, quàm populi diurna acta conficerentur, & publicarentur*, Sueton. in Jul. XX. Auguſtus Julio, virtute, non dominationis cupidine, inferior, occultiſque artibus potiùs, quàm animi excelſitate, imperium retenturus, auctor fuit *ne acta ſenatûs publicarentur*, Sueton. in Aug. XXXVI. Auguſti cœpta proſecutus eſt Tiberius, ſemper obſcurus, & ſervituti imminens. Fortè etiam ſanxit ut ſenator, a ſe delectus, Acta ſenatûs componeret, Tacit. Annal. V, 4 : de rebus quoque in Acta publica referendis omittendiſve pronuntiavit, Dio LVII. pag. 617. Priſtinæ tamen memoriæ retinendæ minimè incurioſus, cùm Actorum publicorum partes periiſſent, aut vetuſtate ferme vaneſcerent, quæ exſtarent a tribus ſenatoribus deſcribi, cetera conquiri juſſit anno U. C. DCCLXIX, Dio LVII. pag. 613.

Quatuor itaque fuêre apud Romanos Actorum genera. Primum Principis, Sueton. in Domit. XV. Alterum ſenatûs, Tacit. Annal. V, 4. Duo poſtrema, populi : publica ſcilicet, Tacit. Annal. XII, 24. diurna, Tacit. Annal. XIII, 31. Res leviores, ludos, quotidianos Urbis nuntios continebant Diurna ; & per provincias, per exercitus a curioſis & otioſis legebantur, Tacit. Annal. XVI, 22. Publicorum Actorum non una ſpecies, ſed pro rerum varietate & multitudine multiplex. In iis enim ſcripti dies natales, Sueton. in Tiber. V. nuptiales, Juvenal. Satyr. II, 36. emortuales, Dio XLVII. p. 330. res illuſtres, artium miracula, Dio LVII. pag. 617. caſus ſingulares & inauditi, Plin. VIII, 40. Præterea Acta erant *municipalia*, *præſidialia*, Briſſon. de Verb. ſignific. *oppidana* etiam, Sueton. in Caio VIII. Actis illis conficiendis aderant ſcribæ, ut patet ex Piſano Lucii Cæſaris monumento, quod emendatiſſimum edidit Cl. Gori. Inſcript. Antiq. Tom. II. pag. 10. Apud eumdem, Tom. I. pag. 308. in marmore veteri memoratur Cn. Sentius patronus DECVRIAE SCRIBAR. CEREARIOR. ET LIBRARIOR. id eſt, *Scribarum*, *Cerearıorum*, qui ceratas tabellas curabant, & *librariorum*. Iis, ut videtur, præerant Romæ, ſenatores; in provinciis, magiſtratus.

QUANDOQUE GERMANICI] Quantò magis de hoc Taciti loco ab omnibus conclamatum, tantò magis noſtram, ſi quâ valemus, induſtriam in illo experiri decet ac juvat. Hæc verò editio princeps, *diſſerebatque brevibus momentis ſumma verti poſſe quandoque Germanicis Titium pœnitentiæ ſenis .... Simul populus*, &c. Ita quoque Mſ. Flor. ſed in *Germanicis* & *Titium*, *G* & *T* non majuſculæ, at communes ſunt literæ. Malum celavit potiùs, quàm ſanavit Rhenanus, cùm correxit, *brevibus momentis ſumma verti poſſe*, *dandumque interſtitium pœnitentiæ ſenis. Simul populus*, &c. Plurima etiam peccat, tum quòd, *interſtitium* vox ſit Macrobiana, Corneliani ævi auribus inſolens, in novum adhuc ſenſum detorta ; tum quòd mutetur, *quandoque*, omittatur *Germanicis*, lacuna ſileatur. Inde ſanè optimi editores Ryckius, Jac. Gronovius & Erneſtus, cùm hæc probare non poſſent, nec meliora viderent, maluêre mutilam & hiulcam Mſ. Flor. codicis ſcripturam retinere. Tentavit tamen Erneſtus, ſed omnino infeliciter, *dandumque in Germanicis ſpatium pœnitentiæ ſenis.* Quis ferat unquam, *in Germanicis ?* Nec felicior Heinſius, *dandumque domui Germanici interſtitium pœnitentiæ ſenilis.* Miror hoc placuiſſe Grævio, qui, mutato *ſenilis*, *ſenis* retinebat. Poſt irritos tot eruditorum virorum conatus veterem ſcripturam meditanti mihi hæc non modò potior, ſed etiam certiſſima viſa eſt emendatio : *diſſerebatque brevibus momentis ſumma verti poſſe*, *quandoque Germanici ſtirpem*, *ubi ſpatium pœnitentiæ ſenis*, *reſurgere.* In eâ enim plurimùm veteris ſcripturæ; ipſa eſt Taciti mens ac latinitas : lacuna expletur. *Quandoque* hîc uſurpatur, ut ſuprà Annal. I, 4. *duobuſque inſuper adoleſcentibus*, *qui rempublicam interim premant*, *quandoque diſtrahant.*

FESTISQUE IN CÆSAREM OMINIBUS] Mallet Acidalius, *fauſtiſque*. Nihil tamen mutaverim.

PRINCIPIS AB SENATU : DESCIVISSE] Ita optimè diſtinxit Lipſius. Perperam Beroaldus & veteres, *principis : ab ſenatu deſciviſſe populum.*

CAP. VI. OB AMICITIAM ACCUSARI] Boxhornius omittit, *accuſari :* mox emendat, *amicum accuſari.* Peſſimè. Vide ſupplementum, cap. 46.

ANTEIBO PERICULUM] Libri omnes editi, *antibo periculum.* De hoc verbo jam dictum ſuprà Annal. III, 69.

QUAM LÆTI] Vulgò diceremus, *vos obteſtor, ut memoriam noſtri læti potiùs, quàm per mærorem, retineatis.* Nihil tamen peccat vulgata ſcriptura, ut placet Boxhornio.

CAP. VII. UT CUIQUE ADSISTERE] Malè Vertranius, *ut quique adſtitêre.* Boxhornius, *ut cuique adſtiterat.*

CUM IN BLÆSUM] Mallet Lipſius præpoſitionem, *in*, omitti. Eam Gronovius meritò tuetur auctoritate Livii, XXVII, 1.

CAP. VIII. ÆLII GALLI] Sic optimè emendavit Lipſius. Æliæ enim gentis cognomen Gallus. Perperam Beroaldus, *Velii Galli.*

CAP. X. ELAPSUM CUSTODIAM] Beroaldus & veteres, *lapſum cuſtodiæ.* Rhenanus & e recentioribus plurimi, *elapſum cuſtodiâ.* Erneſtus, *elapſum cuſtodiæ.* Rectè corrigitur, *elapſum ;* excidit, *e*, ob præcedentem vocem, *quippe.* Placet quoque, *cuſtodiam ;* ſic enim ſuprà Annal. I, 61. *pugnam aut vincula elapſi :* & infrà Hiſt. III, 59. *Cuſtodias Vitellii elapſum.*

SOLERTIUS INTERROGATUM . . . DIXISSE] Ita Mſ. Flor. editiones veteres & recentiores. Malè in intermediis, *ibi demum cognoſcit. Solertiùs interrogato, quiſnam foret? dixit ſe M. Silano genitum.*

NEQUE NOS ORIGINEM FINEMVE] Dio & Zonaras, ut oculatiores videantur, fingunt mendacia. Ac primò quidem Dio LVIII. p. 637, ait hæc contigiſſe anno U. C. DCCLXXXVII, Vitellio & Perſico conſulibus, Druſumque occupaturum fuiſſe exercitus, niſi ſi quis eum agnitum detinuerat, & ad Tiberium miſerat, ἐς τὴν Συρίαν προχωρήσας τὰ στρατόπεδα κατέχεν, εἰ μὴ γνωρίσας τις αὐτὸν κατέσχε, καὶ πρὸς τὸν Τιβέριον ἀνήγαγεν. Eadem exſcribit & mendaciis exornat Zonaras, Tom. I. p. 551. Καὶ ἐδέξαντο αὐτὸν ἀσμένως αἱ πόλεις, κἂν ἐς τὰν Συρίαν προχωρήσας κατέσχε τὰ στρατόπεδα, εἰ μή τις ἐπιγνὰς αὐτὸν συνέλαβε, κὰ πρὸς τὸν Τιβέριον ἤγαγεν· ὁ δὲ ἐν Ἀντίῳ τὰς τοῦ Γαΐου γάμους ἑώρταζεν. *Cupidè a civitatibus exceptus, & in Syriam uſque progreſſus, legiones etiam ſubornaſſet, niſi a quodam agnitus & captus, ad Tiberium, Caii nuptias Antii celebrantem, perductus eſſet.* Nuptiæ Caii celebratæ ſunt anno U. C. DCCLXXXVIII.

NOTÆ ET EMENDATIONES
AD LIBRUM SEXTUM
ANNALIUM.

LIBER VI.] In veteribus editionibus hic liber cum ſuperiore conjungitur.

CAP. I. CONSULATUM INIERANT] In appellandis hujus anni conſulibus ſumma ſcriptorum varietas. Idacius, Faſtique Vindobonenſes, *Arruntio & Ahenobarbo.* Suffragatur Suetonius in Othone II. *Otho imperator quarto Kalendas Maii natus eſt, Camillo Arruntio, Domitio Ahenobarbo conſulibus.* Panvinius verò conſules ordinarios fuiſſe, *Domitium Ahenobarbum & A. Vitellium* perperam exiſtimavit: ſiquidem Vitellius fuit tantùm ſuffectus, ut patet ex Nolanâ Tabulâ apud Gruterum, pag. MLXXXVII. num. I.

CN. DOMITIVS AHENOBARBVS Cos.
SVF. KAL. IVL. A. VITELLIVS Cos.

Potior Taciti & Dionis LVIII. pag. 631 auctoritas, Cl. Noriſio in Epiſt. Conſul. Col. 864. Tom. II. Oper. & eruditis omnibus probata.

IN PROPINQUA DEGRESSUS] Ita Erneſtus & recentiores. In veteribus editionibus, *digreſſus.* De his verbis dictum Annal. IV, 74.

CAP. II. TAMQUAM REFERRET] Optimè Lipſius & recentiores. In Mſ. Flor. *tam referret.* Malè Beroaldus & veteres, *tum retulêre Scipiones. Hæc & Sillani.* Acidalius omittit, *tum retulêre.* Tentat Salinerius, *tum referre Scipiones:* Boxhornius, *jam refertur.*

GRATES BENEVOLENTIÆ] Beroaldus, Gronovius & recentiores, *gratis.* Edidi, *grates*, ne lector offenderetur. De veteri ſcripturâ ſæpe dictum ſuprà. Lipſius & alii plurimi, *gratias.*

CAP. III. NEQUE DICTA IMPERATORIS] Ita libri omnes. Lipſius mallet, *dicta non imperatoris:* Rhenanus, *dicta niſi imperatoris.* Grotius delet vocem, *imperatoris.* Nihil peccat vulgata ſcriptura.

SEXTIUM PACONIANUM] Beroaldus & veteres, *Seſtium Pagonianum.* At infrà cap. 39. memoratur, *Sextii Paconiani exitus.*

CONCEPTA PRIDEM ODIA] Optimè emendavit Lipsius. Perperam Beroaldus & veteres, *concepta per idem odia.*

CAP. IV. ACCUSATOR AC REUS] Bene Lipsius. Malè Beroaldus, *accusator acrius.* In aliis veteribus editionibus, *accusator Acrius.*

PRÆBEBATUR] Mallet Muretus, *præbebant.* Nihil tamen mutaverim.

NOXIAM CONSCIENTIÆ] Ita Mss. Flor. editiones veteres & recentiores. Rhenanus, *noxam conscientiæ.* Mallet Muretus, *noxæ conscientiam.* Pichena, *noxiam conscientiam.* Nihil novandum.

INTER GANEAM] Ita Mss. Flor. & recentiores editiones. Beroaldus verò & veteres, *ganeum.*

CAP. V. QUASI INCESTÆ VIRILITATIS] C. Cæsar meritò dicitur, *virilitatis quasi inceste* : quippe qui sororem suam *Drusillam vitiasse virginem, prætextatus adhuc*, credebatur, Sueton. in Caio XXIV. Mallet Lipsius, *quasi incertæ virilitatis ;* frigidè & parum Cornelianè. Ut jocus in verbis habeatur, existimat Freinshemius Cottam Messalinum argui, quòd *Caiam Cæsarem, quasi inceste virilitatis* dixerit. Sic ferme vertit Cl. Gordon, *as that he had called Caius Caligula by the feminine name of Caia Caligula, and branded him with constuprations of both kinds.* Ego a veteri scripturâ sine necessitate minimè discesserim.

QUERENSQUE DE POTENTIA] Ita Mss. Flor. editiones veteres & recentiores. Malè Lipsius & alii nonnulli, *querentemque.* Frustra quoque tentatum, *dixisset, addidisset*, pro *dixisse, addidisse.*

NEQUE CUNCTA A PRIMORIBUS] Ita Mss. Flor. Jac. Gronovius & recentiores. Perperam Beroaldus, *neque cunctatus* : Lipsius, *contatiùs.* Ridiculè tentat Jac. Gronovius, *illos quidem senatus, me autem? Tuebitur Tiberiolus meus me : quæ cuncta.* Pichena verò & Freinshemius mallent, *eaque cuncta.* Quod tamen vix probaverim : nec enim ita indiligens Tacitus, ut scripserit, *eaque cuncta. . . . iisque instantibus.* Si quid mutandum, mallem, *atque cuncta.* Græcorum more dictum, *cuncta revincebatur.* Primores civitatis non revincebant cuncta, quæ objiciebantur, ab eo fuisse prolata.

CAP. VI. FIRMARE SOLITUS] Sic infrà cap. 50. *Macroni firmavit.* Frustra tentat Muretus, *affirmare solitus.*

CAP. VII. C. CESTIUM PATREM] Mallet Lipsius, *prætorem.* In veteribus editionibus, *Cæstium.* Infrà cap. 31. & a Plinio XXXIV, 8. *Cestius* appellatur.

QUÀQUA DE RE] Ita editiones veteres & recentiores. In intermediis, *quaque.* Quàm effræna fuerit hæc accusandi rabies docet Seneca de Beneficiis III, 26. *Cenabat Paulus prætorius in convivio*

quodam, imaginem Tiberii Cæſaris habens, ectypâ, & eminente gemmâ. Rem ineptiſſimam fecero, ſi nunc verba quæſiero, quemadmodum dicam illum matellam ſumpſiſſe. Quod factum, ſimul & Maro, ex notis illius temporis veſtigatoribus, notavit. At ſervus ejus cui nectebantur inſidiæ, ei ebrio anulum extraxit. Et cùm Maro convivas teſtaretur, admotam eſſe imaginem obſcœnis, & jam ſubſcriptionem componeret: oſtendit in manu ſuâ ſervus anulum. Si quis hunc ſervum vocat, & illum convivam vocabit.

DESTINARE PROPERAT] Muretus ac Lipſius tentant, *poterat.*

CAP. VIII. SED CLAUDIÆ ET JULIÆ] In Mſ. Flor. veteribuſque editionibus, *& Claudiæ & Juliæ*: fortè non vitiosè. At clariùs, *ſed Claudiæ;* nec immeritò Lipſio & recentioribus editoribus, ſi Jac. Gronovium exceperis, probatum.

CAP. IX. ET VINICIANUS] Ita Mſ. Flor. Pichena & recentiores, ipſeque Dio LX. pag. 674. Perperam Beroaldus aliique veteres, & *Vicinianus.*

CAP. X. QUA OCCUPANDÆ] Tentabat Pichena, *quia occupandæ.* Meliùs Illuſtr. Huetius, *quæ occupandæ.* Minimè tamen diſplicet vulgata ſcriptura.

VESCULARIUS ATTICUS] Suprà Annal. II, 28. *Flaccus Veſcularius* appellatur. Fortè, damnato Curtio Attico, novum cognomen ſibi adſcivit. Certè non hîc cum Pichenâ & J. Fr. Gronovio emendandum, *Flaccus Veſcularius*, refragantibus Mſ. Flor. & veteribus omnibus libris.

RHODUM SECUTI] Mallet J. Fr. Gronovius, *Rhodum ſecutis.* Nihil mutandum.

L. PISO PONTIFEX] Lipſius & Muretus errorem ex notis ſuſpicantur; ſcribendumque, *L. Piſo P. V.* id eſt, *Præfectus Urbi*, valdè probabiliter exiſtimant. Suffragantur Velleius II, 98. Seneca Ep. LXXXIII. Plinius XIV, 22. Suetonius in Tiber. XLII. quibus omnibus *Præfectus Urbi*, non *Pontifex*, dicitur. Piſonem quemdam, a L. Piſone omnino diverſum, poſt mortem Tiberii Urbi præfectum memorat Joſephus Antiq. Jud. XVIII, 6. n. 10. ſi in nomine nihil fuerit erratum.

CAP. XI. VIGINTI PER ANNOS] Sueton. in Tiber. XLII. Tiberius *in caſtris tiro etiam tum, propter nimiam vini aviditatem, pro Tiberio, Biberius: pro Claudio, Caldius: pro Nerone, Mero vocabatur. Poſtea Princeps in ipsâ publicorum morum correctione cum Pomponio Flacco & Lucio Piſone noctem continuumque biduum epulando potandoque conſumpſit: quorum alteri Syriam provinciam, alteri præfecturam Urbis confeſtim detulit, codicillis quoque jucundiſſimos & omnium horarum amicos profeſſus.* Cùm Pomponius Flaccus, ex Annalibus II, 66. non videatur fuiſſe Syriæ prætor niſi poſt annum U. C. DCCLXXXII, exiſtimant Lipſius, Noriſius

aliique nonnulli, Piſonem non *viginti per annos*, ſed *per decem* tantùm Urbi præfuiſſe. Malè tentat Erneſtus, *XV per annos*. Aut emendandum, *decem per annos*: aut, *viginti per annos*, retinendum, & rotundè accipiendum. Suffragari mihi videtur Plinius XIV, 22. ſi quis ad ejus verba, & Tiberii ætatem attenderit.

CAP. XII. A QUINTILIANO] Ita Mſ. Flor. & editiones veteres. In recentioribus, *a Quinctiliano*.

CANINIUS GALLUS, QUINDECIMVIR] In Mſ. Flor. *quindecimvirum*, id eſt, e numero *quindecimvirorum*. Forma quidem dicendi non omnino inſolens, ut patet ex Hiſt. I, 31. neque tamen ita elegans, ut *caſtitatem Taciti ſuſdeque habitam* a Beroaldo aliiſque, qui edidêre, *quindecimvir*, queratur Jac. Gronovius, iræ & convitiorum ridiculè intemperans.

SANXISSE AUGUSTUM] Suetonius in Aug. XXXI. *Poſtquam verò pontificatum maximum, quem numquam vivo Lepido auferre ſuſtinuerat, mortuo demum ſuſcepit*, Auguſtus, *quidquid fatidicorum librorum Græci Latinique generis, nullis vel parum idoneis auctoribus vulgò ferebatur, ſupra duo millia contracta undique cremavit: ac ſolos retinuit Sibyllinos: hos quoque delectu habito: condiditque duobus forulis auratis ſub Palatini Apollinis baſi.* Quàm verò privatim haberentur docet Dio LIV. p. 532. Καὶ τὰ ἔπη Σιβύλλεια, ἐξίτηλα ὑπὸ τῦ χρόνυ γεγονότα, τὺς ἱερέας αὐτοχειρία ἐγγράψαθαι ἐκέλευσεν, ἵνα μηδεὶς ἕτερος αὐτὰ ἀναλέξηται, *Cùm libri Sibyllini vetuſtate exoleſcerent*, Auguſtus A. U. C. DCCXXXVI. *pontificibus negotium dedit, ut ſuâ manu eos deſcriberent, ne quis alius eos legeret.*

CAP. XIII. NEQUE SEGNIUS] Lipſius mallet, *neque ſequiùs*, vel *neque ſeciùs*. Plus vis & elegantiæ, ſi retineatur, *ſegniùs*.

CAP. XIV. SANE IS REPERTUS] Optimè Mercerus & recentiores. Corruptè Beroaldus & veteres, *ſanus repertus*.

CAP. XV. ADMODUM VAGIS] Fruſtra tentat Lipſius, *vanis*.

CURIAM INGREDERETUR, PETIVIT] Ita editio princeps & libri omnes editi. Ab Erneſto (fortè tamen operarum error eſt) omiſſum, *petivit*. Idem Cl. Lallemand, Erneſti aſſecla, omiſit.

AMBIGENS PATRIAM] Malè tentat Rhenanus, *ambiens*.

CAP. XVI. VETUS URBI FENEBRE MALUM] Fenebre malum, vetus Urbi; imperiis omnibus, niſi ſapientiſſimis legibus coërceatur, commune & luctuoſum, nobis, ut hic Taciti locus illuſtretur, expendendum.

De Fenore & Uſura apud Romanos.

Ex ſummâ conditionum inæqualitate exortum eſt apud Romanos fenebre malum, tantóque acriùs invaluit, quòd auctoritas penes locupletes eſſet, omniaque ex eorum libidine agitarentur. Laboranti populo ſubvenêre leges; ſanctumque duodecim tabulis anno U. C. CCCIII. *ne quis unciario fenore ampliùs exerceret*, Tacit. Annal. VI, 16. atque ut pejorem civem oſtenderent feneratorem, quàm furem, *poſuerunt furem duplo condemnari, feneratorem quadruplo*, Cato de Re Ruſtic. prooem. Ex his Taciti & Catonis verbis, in Tabulâ III hanc legem ſcripſit Cl. Gothofredus, Fragment. XII. Tabul. SI QUIS UNCIARIO FENORE AMPLIUS FENERASIT, QUADRUPLIONE LUITO.

Hac quidem lege iiſque temporibus, ſatis locupletibus, plurimùm pauperibus conſulebatur. At cùm graviſſimis, ac maximè pecunioſis malis difficillima ſint remedia, mox abrogatis decemviris, recruduit locupletium aviditas: & populo patientiam indidêre, popularia vitia, imbecillitas, egeſtas, futuri incuria. Tum, pro cupiditate, quæ duriùs ſævit, cùm paululum retardata, atrociùs exercitum eſt fenus.

Populus verò numquam validior, & violentior, quàm cùm oppreſſus magis: ne in ſeditiones erumperet, lex XII tabularum renovata eſt anno U. C. CCCXCVII. *C. Marcio, Cn. Manlio conſulibus de unciario fenore a M. Duilio, L. Mœnio, tribunis plebis rogatio eſt perlata*, minimè læta patribus: eam plebs cupidè ſcivit, cupidiùs accepit. Livius VII, 16.

At populus, quantò felicitatis rarior, tantò intemperantior, & locupletibus ſemper infenſus, fenus adhuc imminutum voluit. Et anno U. C. CDVII. *T. Manlio Torquato, C. Plautio conſulibus, ſemunciarium tantùm ex unciario fenus factum*, Livius VII, 27.

Tum votorum immodicus, & ſucceſſu ferox, non modò ſe locupletibus æqualem fecit, ſed omnia etiam damna in eos recidere voluit. Anno U. C. CDXII. L. Genucius, tribunus plebis, tulit ad populum, *ne fenerare liceret*, Liv. VII, 42. De hac quoque lege Appianus Bell. Civil. I. pag. 382. Νόμῳ τινὸς παλαιᾷ προαγορεύοντος μὴ δανείζειν ἐπὶ τόκοις, ἢ ζημίαν τὸν ἕτω δανείσαντα προσόφλειν. Ἀποσραφῆναι γάρ μοι δοκοῦσιν οἱ πάλαι Ῥωμαῖοι, καθάπερ Ἕλληνες, τὸ δανείζειν, ὡς καπηλεύειν, καὶ βαρὺ τοῖς πένησι καὶ δύσερι, καὶ ἐχθροποιόν· ᾧ λόγῳ καὶ Πέρσαι τὸ κιχρᾶσθαι, ὡς ἀπάθηλόν τε καὶ φιλοψευδές. *Lege quadam vetere imperante ne quis feneraretur, vel feneratores multari. Mihi enim videntur priſci illi Romani, ſicut & Græci, abhorruiſſe a fenore, ut a ſordidâ negotiatione, pauperibus & miſeris gravi, atque inimicitiarum fecundâ. Perſis quoque viſum eſt fenus, fraudis & mendacii plenum.*

Hæc

Hæc quidem ſancita ſunt, cùm anguſtiſſima eſſet res Romana, exiguis prædiis, pauco ære contenta, ſine peregrinis commerciis, ſine auro & argento. At demum, gliſcente ambitione, victoriâ duce, magiſtrâ cupiditate, paupertatis ruſticæque ſeveritatis puditum eſt, & Romanas inter artes maxima fuit ars feneratoria. Anno U. C. DCLIV. Valerius Flaccus *creditoribus quadrantem ſolvi* juſſit, Velleius II, 23. Aſellio, prætor, a feneratoribus interemptus eſt anno U. C. DCLXV. quòd legem, *ne fenerare liceret*, revocare vellet, Appian. Bell. Civil. I. pag. 382.

Gravia olim & odioſa nomina, *ſemunciarium*, *unciarium fenus*, eviluêre. Tritæ verò ac familiares uſuræ *ex quincunce*, *ex ſemiſſe*, *ex deunce*, *centeſima*, *centeſima quaterna*, atque etiam cum *anatociſmo*. Hæc fenoris & uſuræ portenta genuit reſpublica, aluit imperium. Et, ut malarum omnium ſobolum eſt natura, in parentum interitum adolevêre. Hæc enim unica fuit tum reipublicæ, tum imperii ruinæ cauſa, venalis libertas, venalis dominatio.

Nunc, ne quid lector deſideret, funeſta fenoris nomina ſuperant explicanda.

FENUS { Semunciarium, *un demi pour cent.*
Unciarium, *un pour cent.*

USURA { Quadrans, *trois pour cent.*
Triens, *quatre pour cent.*
Quincunx, *cinq pour cent.*
Semis, *ſix pour cent.*
Bes, *huit pour cent.*
Deunx, *onze pour cent.*
Centeſima, *douze pour cent.*
Centeſima quaterna, *quarante-huit pour cent.*

ANATOCISMUS, *l'Anatociſme*, vel *l'intérêt de l'intérêt.*

ET CONCEDENTE] Mallet Pichena, *eo concedente.*

CAP. XVII. DUAS QUISQUE FENORIS] Fruſtra tentat Muretus, *patrimonii* pro *fenoris*. Licèt enim Suetonius in Tiber. XLVIII dixerit, *cùm per ſenatuſconſultum ſanxiſſet, ut feneratores duas patrimonii partes in ſolo collocarent, debitores totidem æris alieni ſtatim ſolverent*, nihil tamen mutaverim. Sed, *patrimonium* & *fenus* pro pecuniâ, ſub fenore poſitâ, ſunt accipienda.

MERCANDIS AGRIS CONDIDERANT] Salmaſius mallet, *in mercandis agris condiderant*, id eſt, *collocaverant*. Verior eſt Pichenæ ceterorumque omnium explicatio, *ut agros mercarentur pecuniam ſuam condiderant*, ſeu *abdiderant*.

CAP. XIX. AURARIASQUE EJUS] Malè emendat Faernus, *argentarias ejus*. Muretus delet particulam, *que*; meritò quidem. Certè redundat.

Haud ita probabiliter emendat Nic. Heinſius, *magnitudinem pecuniæ malo vertiſſe aurariaſque, eas, quamquam publicarentur, ſibimet Tiberius ſepoſuit.*

JACUIT IMMENSA STRAGES] Huc fortè ſpectant verba Suetonii in Tiber. LXI. *Nemo punitorum non & in Gemonias abjectus, uncoque tractus. Viginti uno die abjecti tractique ſunt : inter eos pueri & feminæ.* Corruptum eſſe numerum, *Viginti*, exiſtimat Lipſius, ſubſtituitque ∞, id eſt, *mille* : quod parum probabile videtur. De hac immenſâ ſtrage vide Dionem LVIII. pag. 630. Plurimos ab ipſis tribunis plebis & conſulibus e Tarpeio ſaxo fuiſſe præcipitatos docet. Pudorem ſimul ac humanitatem exuerant, ſervilibus animis infames.

AUT AGGERATI] Ita Mſ. Flor. editiones veteres & recentiores. In intermediis, *aggregati.*

VI METUS] Rectè dictum. Nec tentandum cum Lipſio & Freinshemio, *vi, metu.*

CAP. XX. QUALEM IN DIEM] Malè libri editi, *qualem diem.* Divinabat Vertranius, *qualem die.* Verè illuſtr. Huetius, *qualem in diem.*

THRASYLLUM] Veteres libri, *Traſullum.* Bene Dio L. pag. 556. Θράσυλλον.

CAP. XXI. SUPER TALI NEGOTIO] In Mſ. Flor. *ſuper ta negotio.* Libri editi, *ſuper negotio.* Pichena conjecit, *ſuper tali*, vel *ſuper eo negotio.* Meliùs, *tali.*

DEIN PAVESCERE] Mſ. Flor. *pavéſcente.* Inde conjiciebat Jac. Gronovius, *paveſcens.* Rectè quoque, *paveſcere.*

CAP. XXII. CREBERRIME TRISTIA] Beroaldus & veteres, *creberrima & triſtia.* Omnino emendandum, *creberrimè triſtia*, pronuntiat Freinshemius, ſuffragatur Erneſtus. Jac. Gronovius tentat, *creberrima triſtia.* Gronovium ſecutus eſt Cl. Lallemand. Plus veteris ſcripturæ & εὐφωνίας eſſe in *creberrimè* exiſtimo.

QUAM UBI ELEGERIS] Fruſtra tentat Erneſtus, *quam ubi feceris*, vel *quam ubi decreris.* Haud ineleganter, *quam ubi elegeris*; licèt priùs dictum, *electionem vitæ.*

NON EXIMITUR] Ita Mſ. Flor. editiones veteres & recentiores. In paucis Rhenani & aliorum editionibus, *eximi.*

ET ANTIQUA ÆTAS] Ita Mſ. Flor. editiones veteres & recentiores. In intermediis omiſſum, &.

CAP. XXIII. PRÆSCRIPTUM FUISSE MACRONI] Perperam Rhenanus, *deſcriptum.* In Mſ. Flor. & editionibus veteribus ac recentioribus, *præſcriptum.*

CAP. XXIV. FILIUMQUE] Ita Mſ. Flor. & optimæ editiones. In paucis omiſſum, *que.*

ET NEPOTES] Verbum excidiſſe opinatur Acidalius. Nihil periit, ſed intelligendum, *oppreſſiſſet*: quod rectè omiſſum, ut major ſit orationis vis.

DEMOTIS PARIETIBUS] Bene Erneſtus & recentiores. Ceteri, *dimotis*.

CAP. XXV. ÆQUI IMPATIENS] Optimè dictum: nec tentandum cum Heinſio, *obſequii impatiens*.

QUINTUMDECIMUM] Ita Mſ. Flor. editiones veteres, Gronovius & Erneſtus. Ceteri emendant, *quintodecimo*: quod haud valde improbandum, cùm mox ſequatur, *die*. A vetere ſcriptura, quæ æquè latina eſt, & fortè magis Corneliana, minimè diſcedendum cenſui. Infrà Annal. XII, 69. *tertium ante idus Octobris*, legitur.

CAP. XXVII. SATIS CONLOCAVI] Mallet Muretus, *commemoravi*. Nihil mutandum.

CAP. XXVIII. ET ORE AC DISTINCTU PINNARUM] Ita libri omnes editi. Mallet Pichena, *colore ac diſtinctu pinnarum;* nulla mutandi neceſſitas. De ejus formâ & colore Plinius X, 2. *Ante omnes nobilem Arabia* fert *Phœnicem, haud ſcio an fabulosè, unum in toto orbe, nec viſum magnopere. Aquilæ narratur magnitudine, auri fulgore circa colla, cetero purpureus, cæruleam roſeis caudam pennis diſtinguentibus, criſtis fauces, caputque plumeo apice honeſtante.*

FORMAM EJUS DEFINIERE] Ita libri omnes editi. In Mſ. Flor. *Deffinere*. Unde perperam tentat Pichena, *effinxêre*.

QUINGENTORUM SPATIUM] Plinius X, 2. ait Phœnicem *vivere annis quingentis ſexaginta:* ita totidem apicibus, Mſ. noſter Plinii codex. Ita quoque libri veteres. Miror Cl. Harduinum in priore ſuâ editione, *annis* DXL, in poſteriore, *annis* DIX, ſcripſiſſe.

SEXAGINTA UNUM INTERJICI] In quibuſdam editionibus legitur, ſuadente Mureto, *ſunt qui adſeverent, mille quadringentos ſexaginta: unum in terris*, id eſt, *unum in terris* eſſe phœnicem. Sic præpoſteris emendationibus adulterantur veterum ſcripta. Ait Tacitus quoſdam adſeverare Phœnicem vivere annos mille quadringentos ſexaginta unum: idem ferme tradit Plinius X, 2. *cum hujus alitis vitâ magni converſionem anni fieri prodidit Manilius, iterumque ſignificationes tempeſtatum & ſiderum eaſdem reverti.* Quæ quidem de Cyclo ſolis per Cyclum lunæ multiplicato, & periodo annorum 532 perperam interpretatur Cl. Harduinus. Hîc enim agitur de magni anni converſione in quâ poſt annos Ægyptios 1460, Julianos verò 1461, primus dies menſis Thoth ad idem caniculæ principium revolvitur. Ab eo deflexerat quotannis horis ſex, quia Ægyptii civilem annum habebant dierum 365, ſine ullo interkalari. Illa eſt celeberrima magni anni converſio, & quaſi reparatio Zodiaci, ἀποκατάϛασις τῦ ζωδιακῦ, quam ave Soli

ſacrâ, & ex ſe renaſcente adumbrabant, unde nata apud Ægyptios Phœnicis fabula. De hac periodo ſothiacâ, ſeu caniculari, plurima habet Petavius in Auctuario de Doctr. Temp. V, 6. & ſeqq. & Marshamus in Canone Ægypt. pag. 9 & 295. Phœnicem adhuc vivaciorem tradit Ægyptius Chæremon apud Tzetzem, Chiliad. V, 395.

Ὡς δ' ὁ Αἰγύπλιος ἱερογραμματεὺς Χαιρήμων
Ἔδειξεν ἐν διδάγμασι τῶν ἱερῶν γραμμάτων,
Ὁ Φοῖνιξ ἓξ τοῖς ἔτεσι καὶ ἑπλακισχιλίοις
Θνήσκει, παραγενόμενος ἐν τόποις τοῖς Αἰγύπλῳ.

Ut autem Ægyptius ſacer ſcriba Chæremon
Oſtendit in diſciplinis ſacrarum literarum,
Phœnix ſex annis & ſeptem millibus
Moritur, cùm fuerit in locis Ægypti.

PRIORESQUE ALITES SESOSTRIDE PRIMUM] Corruptè in Mſ. Flor. *prioreſque aliter eſſe* : *Soſide primùm.* Ita quoque Beroaldus & veteres. Meritò Muretus ac recentiores emendarunt, *prioreſque alites Seſoſtride primùm.* Malè tentat Jac. Gronovius, *Seſoſide.*

POST AMASIDE] Ita libri omnes. Fruſtra tentat Cl. Perizonius, *Anyſi*, vel *Anyſide.*

SUIS IN TERRIS] Emendat Heinſius, *ſurculis e thuris*, vel *ſurculis thureis.* Satis ingeniosè : ſed minimè probabiliter. *Suis in terris*, id eſt, *in Arabum terris.* Fabuloſam Phœnicis generationem ſiluit Tacitus, generalibus ac communibus placitis contentus, illum, *ſtruere nidum, eique vim genitalem adfundere, ex quâ fetum oriri.* Plinius verò, miraculorum avidus, fusè narrat X, 2. Phœnicem, *ſeneſcentem caſiæ thuriſque ſurculis conſtruere nidum, replere odoribus, & ſuperemori. Ex oſſibus deinde & medullis ejus naſci primò ceu vermiculum : inde fieri pullum : principioque juſta funera priori reddere, & totum deferre nidum prope Panchaïam in Solis urbem, & in arâ ibi deponere.* Non veriùs, ſed elegantiùs Mela III, 9. *De volucribus præcipuè referenda Phœnix, ſemper unica. Non enim coitu concipitur, partuve generatur : ſed ubi quingentorum annorum ævo perpetua duravit, ſuper exaggeratam variis odoribus ſtruem ſibi ipſa incubat, ſolviturque : deinde putreſcentium membrorum tabe concreſcens, ipſa ſe concipit, atque ex ſe rurſus renaſcitur : cùm adolevit, oſſa priſtini corporis incluſa myrrhâ Ægyptum exportat, atque in urbem, quam Solis appellant, fragrantibus nardo buſtis inferens, memorando funere conſecrat.*

TENTATOQUE PER LONGUM ITER] Mallet Heinſius, *itinere.* Nihil mutaverim.

SUBIRE PATRIUM CORPUS] Peſſimè emendat Salmaſius, *ſubicere*, quod antiquitus dictum pro, *ſubjicere. Subire patrium corpus*, ut rectè explicat Cl. Erneſtus, eſt dorſo efferre : haud aliter Virgilius Æneid. IV, 599.

Quem ſubiiſſe humeris confectum ætate parentem.

De hoc quoque uſu vide Artemidorum, Oneirocritic. IV, 49. nonnulla & nova de Phœnice effutientem.

ATQUE ADOLERE] Fruſtra tentat Cl. Ryckius, *atque avolare:* quomodo Phœnix patrium corpus adolere poſſit non imaginatur. Neque id imaginandum: inter tot fabulas quid ſcriptum ſit quæritur.

CAP. XXIX. ROMÆ CÆDE CONTINUA] Bene. Nec tentandum, *cædes continua*, vel *continuæ.*

PRETIUM FESTINANDI] Utinam ſolas virtutes loquerentur noſtræ literæ! At nulla poteſt eſſe hominum hiſtoria, quin plurima occurrant ſcelera. Hæc inter numeraverim efferam voluntariæ mortis inſaniam, quam cùm multis laudatam repererim, hîc non ſilebo.

De voluntariâ morte, vulgò *le Suicide.*

Ob inauditum ſcelus, aut numquam niſi virtutis deſperatione auſum, ac proinde rariſſimum, nullæ in republicâ Romanâ leges exſtitêre adversùs eos, qui ſibi violentas manus afferrent. Humanda corpora, manſura teſtamenta, properatæ mortis præmia fuêre ſub Imperatoribus, quorum intererat per fas & nefas dominationem firmare. Firmatâ licèt dominatione, gliſcente in dies opum cupidine, ſanxit Antoninus, duobus Aſpris conſulibus A. U. C. DCCCCLXV. J. C. 212. bona eorum, *qui conſcientiâ delati admiſſique criminis, metuque futuræ ſententiæ manus ſibi intulerunt*, fiſco vindicari. Eorum verò, qui, *nullo delato crimine, dolore aliquo corporis, aut tædio vitæ, aut furore, vel inſaniâ, aut aliquo caſu vitam finiſſe* conſtiterint, *bona tam ex teſtamento, quàm ab inteſtato, ad ſucceſſores* pertinere, Cod. IX. Tit. 50. *de bonis eorum qui mortem ſibi conſciverunt.*

Apud nos conſultiùs proviſum ut in eos, qui ſibi mortem conſciviſſent, niſi ſi id caſu aut morbo contigerat, animadverteretur. Voluntariam enim mortem ſanis & ratione utentibus hominibus licitam eſſe Stoicum & impium eſt placitum. Nec remedium eſt animi, ſed furor, Plinii XXVIII, 1. ſententia: *ex omnibus bonis, quæ homini tribuit natura, nullum melius eſſe tempeſtivâ morte: idque in eâ optimum, quod illam ſibi quiſque præſtare poterit.*

Veriùs Philoſophiæ proceres, Socrates apud Platonem in Phædone pag. 62. Tom. I. Μὴ θεμιτὸν εἶναι ἑαυτὸν διάζεσθαι.... Ὡς ἔν τινι φρουρᾷ ἐσμὲν οἱ ἄνθρωποι, καὶ οὐ δεῖ δὴ ἑαυτὸν ἐκ ταύτης λύειν, οὐδ' ἀποδιδράσκειν. *Non licet ſibi violentas manus inferre.. Ut in quadam cuſtodiâ nos homines ſumus; nec decet quemquam ex hac ſe ipſum ſolvere, neque aufugere.* Ariſtoteles Ethic. ad Nicom. III, 11. Τὸ δ' ἀποθνήσκειν φεύγοντα πενίαν, ἢ ἔρωτα, ἤ τι λυπηρὸν, οὐκ ἀνδρείου, ἀλλὰ μᾶλλον δειλοῦ. Μαλακία γὰρ, τὸ φεύγειν τὰ ἐπίπονα· καὶ οὐχ ὅτι καλὸν, ὑπομένει, ἀλλὰ φεύγων κακόν. *Mori ob inopiam, aut amorem, aut aliud moleſtum, non eſt fortis viri, ſed timidi. Mollities enim eſt, fugere*

operoſa & aſpera : neque mortem, ut bonum ſuſtinet, ſed malum fugit. Pythagoras, laudatus a Cicerone de Senect. LXXIII. *vetat injuſſu imperatoris*, id eſt, *Dei, de præſidio & ſtatione vitæ decedere.* Ipſeque Tullius, in ſomnio Scipion. VII. *Piis omnibus retinendus eſt animus in cuſtodiâ corporis : nec injuſſu ejus, a quo ille eſt vobis datus, ex hominum vitâ migrandum eſt, ne munus humanum aſſignatum a Deo defugiſſe videamini.*

Pudeat ergo nuperos voluntariæ mortis patronos, imbelles homines, pro patriâ, pro familiâ, pro ſe nihil umquam viriliter auſos, umbraticis tantùm in ſcriptis audaces, Stoicam ἀπάθειαν ridiculè oſtentare.

URGEBATUR] Ita libri omnes. Nec emendandum, *arguebatur.*

SED LABEFECIT] Mallet Erneſtus, *labefecit, ſed.* Nihil mutandum.

SEXITIA UXORE] Mallet Lipſius, *Sextiâ.* In nominibus facilis conjectura, & error.

CAP. XXX. MODICUS SEVERITATE] Muretus fruſtra tentat, *ſeveritatis.*

CAP. XXXI. IMPOSUIT] Cl. Erneſtus cenſet emendandum, *impoſuerat.* Nihil mutaverim. Summa enim temporum varietas apud optimos ſcriptores occurrit.

CAP. XXXII. INSTITUTA PARTHORUM INSUMIT] Ita Mſ. Flor. editiones veteres & recentiores. In Lipſianis editionibus, *ſumit.* Pichena, *reſumit.* Neſcio quid duri ſonant, *inſueverat, inſtituta... inſumit.* Mallem, *reſumit.* Sed a veteri ſcripturâ haud facilè diſcedendum.

CAP. XXXIII. URBE ARTAXATA] Mallet Lipſius, *urbem Artaxata.* Rectè utrumque. At prius in omnibus libris occurrit.

DATQUE PARTHORUM] In Mſ. Flor. *dat Parthorumque :* quod immeritò defendit Jac. Gronovius. Erneſtus verò exiſtimat emendandum, *datque Parthorum copias, qui auxilia mercede facerent.* Omnino infeliciter. Nihil peccat in vulgatâ ſcripturâ, *datque Parthorum copias, mittit qui auxilia mercede conducerent.* Artabanus, non modò filium ſuum Orodem ultorem parat, eique dat Parthorum copias, ſed mittit qui Sceptuchos alioſque Sarmatas auxiliares mercede conducerent.

ACCIRE SARMATAS] Beroaldus ac veteres, *accipere Sarmatas.* Olim ſcriptum fuiſſe, *acciere Sarmatas*, conjiciebat Lipſius. J. Frid. Gronovius, quem recentiores ſunt ſecuti, *accire.* Nec certè unquam ſcripſit Tacitus, *accipere Sarmatas... utrimque donis acceptis.*

ÆSTAS IMPEDIRET] Ita veteres & recentiores editiones. In intermediis, *æſtus.*

CAP. XXXIV. IN MODUM OBSIDII STATIONIBUS CINGEBAT] Libri omnes præter Cl. Lallemand editionem, *modum obſidii.* Addendum,

in, & ob ſequentem literam *m* excidiſſe rectè monuêre Muretus, Acidalius, Erneſtus & alii.

MERCENARIO MILITE] Mallet Acidalius, *mercenarium militem*: probatque Erneſtus. Non ſpernendum, ſi veteres libri ſuffragarentur.

CAP. XXXV. FALSO CREDITA] Tentat Lipſius, *dedita*, vel *didita*. Nihil mutandum. Adhuc infrà Hiſt. IV, 34. *credita per utrumque exercitum fama.*

CAP. XXXVI. ULTUM IIT, PERITIA] Optimè emendavit Lipſius. Corruptè in veteribus editionibus, *ultimi id peritiâ.*

OCCULTOS CONSILII] Malè Mſ. Flor. & editiones veteres, *occultos conſilit*. Lipſius & alii, *conſulit*. Infeliciter emendabat Illuſtr. Huetius, *occultò conſulit*. Verè, *occultos conſilii*, ut dictum in notis.

CAP. XXXVII. AUSPICIUM PROSPERI TRANSGRESSUS] Bene Rhenanus & recentiores. Malè Beroaldus & veteres, *proſpere*.

PARATUS NIMIOS ADJICIT] Veteres editores, *adicit*, nimio vetuſtatis ſtudio.

RETINERENT] Ita Mſ. Flor. editiones veteres & recentiores. In quibuſdam intermediis, *retineret*.

CAP. XXXVIII. QUOQUO MODO DICTA] Sic Mſ. Flor. editiones veteres & recentiores. In paucis intermediis, *quoque modo*.

TATIUSQUE GRATIANUS] Ita libri omnes editi. In Mſ. Flor. *Tarius*.

CAP. XL. Q. PLAUTIUS] In editionibus veteribus, *Quintius Plautius*.

VIBULENUS AGRIPPA] Dioni LVIII. pag. 634. Ὀυϊουΐλιος Ἀγρίππας, fortè pro Ὀυϊβυλῆνος.

DUO BLÆSI] Veteres editiones, *duo Blæſii*. At cùm mox in Mſ. Flor. *Blæſis* legatur, & hæc ad Junii Blæſi domum referenda videantur, merito Ryckius & recentiores emendavêre, *duo Blæſi*.

CAP. XLI. CLITARUM NATIO CAPPADOCI ARCHELAO] Perperam Beroaldus aliique veteres, *Citarum natio Cappadociæ Archelao*. In Mſ. Flor. *Cappadoci*. Rectè quoque Lipſius & recentiores emendavêre, *Clitarum*, ex Annal. XII, 55. Infeliciter verò corrigebat eruditus Noriſius cenotaph. Piſ. Diſſert. II, 10. pag. 309. *Calitarum*.

CAP. XLIII. OPPRESSA CUNCTANTIUM DUBITATIO] Mallet Freinshemius, *oppreſsâ cunctantium dubitatione, omnes in unum cedebant*. Eleganter quidem. Nihil tamen mutaverim: nec diſplicet vulgata ſcriptura.

HAUD CONCELEBRAVERANT] Mſ. Flor. & veteres editiones

corruptè, *haci concelebraverant.* Bene Pichena, *haud.* Rhenanus, *non.*

CAP. XLIV. ARTABANO PERCULSUS] Optimè emendavit Rhenanus. Corruptè Mſ. Flor. & editiones veteres, *percuſſus.*

IGNAVUS AD PERICULA] Bene Mſ. Flor. Pichena & recentiores. Malè Beroaldus & veteres, *ignarus.*

CAP. XLV. ÆDIFICATIONIBUS. NE PUBLICE] Aliter diſtinguebat Freinshemius, *ædificationibus, ne publicè*, &c.

ENNIAM IMMITTENDO] Locum hunc immeritò vexat Erneſtus, quaſi inſititium eſſet, *immittendo*, vel emendandum, *inſtituerat*, pro *impulerant.* Nihil hîc vitioſum arbitror. Sed Macro, *uxorem ſuam Enniam immittendo*, eam *impulerat amore juvenem inlicere.*

IN SINU AVI] Eruditus Caſaubonus ad Sueton. in Caio X. fruſtra emendat, *aviæ*, ut ad Liviam referat.

CAP. XLVI. ET CONTUMELIAS VERTERENT] Ita ſæpe Tacitus & optimi ſcriptores, omiſſo *ſe.*

IN PATIENTIA FIRMITUDINEM SIMULANS] Mallet Muretus, *impatientiâ.* Meliùs Erneſtus, *intemperantiâ:* idque innuit Suetonius in Tiber. LXXII. *In graviorem recidit morbum: ſuſtentavit tamen aliquamdiu, quamvis Miſenum uſque devectus nihil ex ordine quotidiano prætermitteret, ne convivia quidem ac ceteras voluptates, partim intemperantiâ, partim diſſimulatione.* Nolim tamen vulgatam ſcripturam, Illuſtr. Huetio approbatam, damnare.

CAP. XLVIII. LUDIBRIA ET PERICULA] Corruptè Mſ. Flor. *pericularia*, ultimâ ſyllabâ ex voce ſuperiore repetitâ, ut rectè monuit Erneſtus. Nec tentandum cum Lipſio, *pericula varia*; cum Gronovio, *pericula tot.*

CARSIDIUS SACERDOS] In vulgatis libris, *Garſidius.* Bene emendavit Erneſtus, ut patet ex dictis in notis & emendationibus Annal. IV, 13.

A LÆTANTIBUS] Acidalius fruſtra præpoſitionem omittit.

CAP. XLIX. LUCTUMQUE COMMUNEM] Malè tentat Lipſius, *lectum.*

MISERANDA DIU FERRET] Ingeniosè conjecit Lipſius, *miſeranda differret.* Probant omnes: nemo tamen veterem ſcripturam mutavit, quòd fortè hæc diu, muliebri more, jactaverit.

CAP. L. PER SPECIEM OFFICII] Perperam tentat Lipſius, *per ſpeciem oſculi.*

XVII. KAL. APRILIS] Ita Mſ. Flor. & Erneſtus. In vulgatis libris, *decimo ſeptimo Kalend. Aprilis.* Ex Corneliano uſu potiùs dicendum, *ſeptimo*

ſeptimo decimo Kalendas Aprilis, ut rectè monuit J. Fr. Gronovius. Sicque emendandum videtur apud Suetonium in Tiber. LXXIII.

OCTAVO ET SEPTUAGESIMO ÆTATIS ANNO] Communis eſt ſententia Tiberium natum eſſe XVI. Kalendas Decembris, Marco Æmilio Lepido iterum, Lucio Munatio Planco conſulibus, anno U. C. DCCXII. Vide Suetonium in Tiber. V. Vixit ergo Tiberius annos ſeptem & ſeptuaginta, menſes quatuor. *Dies novem* addit Dio LVIII. pag. 639. Errat quoque, cùm ait Tiberium mortuum eſſe die ſextâ & vigeſimâ Martii, μετήλλαξε τῇ ἕκτῃ καὶ εἰκοστῇ τοῦ Μαρτίου ἡμέρᾳ.

CAP. LI. ADOPTIONIBUS TRANSIERIT] Emendandum, *tranſierat*, contendit Erneſtus. *Tranſierit*, retineri poteſt.

INTESTABILIS SÆVITIA] Malè tentat Muretus, *inde ſtabilis ſævitiâ.*

ANECDOTA
DE TIBERIO.

TALEM ſuî memoriam reliquit Tiberius, ut omnes ejus tum corporis, tum animi dotes pernoſcere, neque inutile, neque lectoribus ingratum duxerim. Quæ Cornelii Taciti & Suetonii ſcriptis innotuêre, haud repetam. Verùm anecdota, & aliis auctoribus per tranſennam dicta ſeligam.

Ac primò quidem *ferunt Tiberio Cæſari, nec alii genitorum mortalium fuiſſe naturam, ut expergefactus noctu pauliſper haud alio modo, quàm luce clarâ contueretur omnia, paulatim tenebris ſe obducentibus.* Plin. XI, 37. Sect. 54. Id poſtea plurimorum exemplis firmatum eſt. Vide notas Reimari ad Dionem LVII. pag. 603.

Inter cibos *Cucumis mirâ voluptate* illi fuit *expetitus*, Plin. XIX, 5. Cúmque in explendâ Principum gulâ ſumma ſemper fuerit induſtria, vaſis ac ſpecularibus cautum, ut *fere toto anno Cucumis* illi *pararetur*, Columell. de Re Ruſtic. XI, 3.

Laſer quoque *nobilitavit*, illud *flagitans omnibus annis e Germaniâ*, Plin. XIX, 5. Sect. 28. Ceterùm, ut mos eſt iis, qui vilioribus delectantur, ſumptuoſiores cibos reſpuebat. Miſſum ſibi *mullum ingentis formæ (quatuor pondo & ad ſelibram fuiſſe* aiunt) *in macellum deferri & venire juſſit: Amici, inquit, omnia me fallunt, niſi iſtum mullum aut Apicius emerit, aut P. Octavius. Ultra ſpem illi conjectura proceſſit: licitati ſunt: vicit Octavius, & ingentem conſecutus eſt inter ſuos gloriam, cùm quinque millibus HS*, Gallicæ monetæ libris 972, *emiſſet piſcem, quem*

Cæſar vendiderat, ne Apicius quidem emerat. Numerare tantum Octavio fuit turpe. Nam ille qui emerat, ut Tiberio mitteret, (quamquam illum quoque reprehenderim) admiratus eſt rem, quâ putavit Cæſarem dignum. Senec. Epiſt. XCV.

Quod verò ſingulare, pervicax ille animus ſuperſtitione laboravit. Cúmque tonitrua præter modum expaveſceret, *tonante cælo, coronari* lauro erat *ſolitus contra fulminum metus*, Plin. XV, 30. *In capillo etiam tondendo, ſervavit interlunia*, Plin. XVI, 39. Et neſcio quâ ſternutamentorum religione tractus, ut ſternutans conſalutaretur, vel in vehiculo exigebat, Plin. XXVIII, 2. Quàm fuerit aſtrologiæ deditus, omnibus compertum.

Superſtitione incertum an religione ductus, fortè grati animi causâ, quòd a Sejani facinore Judæi abhorruiſſent, ſacra Judaica tanti fecit, ut nullus ferme eſſet ex ejus domo, cujus donaria non exſtarent in templo Hieroſolymitano; in quo ipſe mandavit quotidianas in perpetuum mactari victimas ſuis ſumptibus, deo votas altiſſimo. Quæ quidem ſacra, Imperatoriæ venerationis monumentum, Caio Principe, adhuc peragebantur. Οὕτως ὡσίωτο περὶ τὰ ἡμέτερα, ὥϛε μονονὺ πανοίκιος ἀναθημάτων πολυτελείαις τὸ ἱερὸν ἡμῶν ἐκόσμησε, προσάξας καὶ δι' αἰῶνος ἀνάγεσθαι θυσίας ἐντελεχεῖς ὁλοκάυτους καθ' ἑκάϛην ἡμέραν ἐκ τῶν ἰδίων προσόδων, ἀπαρχὴν τῷ ὑψίϛῳ θεῷ· αἳ καὶ μέχρὶ νῦν ἐπιτελοῦνται, καὶ εἰς ἅπαν ἐπιτελεσθήσονται, μήνυμα τρόπων ὄντως αὐτοκρατορικῶν. Philo, Legat. ad Caium. pag. 1014 & 1015.

In cogitando acerrimus, in conſultando rarus exſtitit. Unde Auguſtus, Tiberium innuens, dixit Romanis ſe imperii heredem relicturum, qui numquam bis unâ de re conſultaverit. Ῥωμαίοις δὲ τῆϛ ἀρχῆϛ ἔλεγεν ἀπολείψειν διάδοχον, ὃϛ οὐδέποτε περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος δὶϛ ἐβουλεύσατο· Τιβέριον λέγων. Plutarch. Apophthegm. Laconic. Tom. II. pag. 207.

Ut creſceret reverentia, amicitias exuit. *Inter initia* principatûs *dicenti cuidam, Meminiſti: antequam plures notas familiaritatis veteris proferret, Non memini, inquit, quid fuerim. Averſabatur* enim *omnium amicorum & æqualium notitiam, & illam ſolam præſentem fortunam ſuam aſpici, illam ſolam cogitari ac narrari volebat: inquiſitorem habebat, veterem amicum.* Senec. de Benefic. V, 25.

Ne quâ re tanta majeſtas violaretur, quam ſibi, eamdem ſuis imaginibus venerationem eſſe voluit. Teſtiſque Philoſtratus, vel in ipſis remotiſſimis provinciis majorem fuiſſe Tiberii ſtatuarum, quàm Jovis Olympii metum ac religionem. Οἱ καὶ τοῦ Διὸϛ τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ φοβερώτεροι τότε καὶ ἀσυλότεροι ἦσαν· Τιβερίου γε ὄντες (ἀνδριάντες). Philoſtrat. Vit. Apollon. I, 15.

Quantò magis ſervituti imminens, tantò crebrior libertatis laudator, convitiorumque patientior, dicebat *in civitate liberâ, linguas liberas eſſe, & mentes hominum* oportere. Joan. Saresberienſis in Policratic. III, 14.

Legum duritiem, ut virtuti & utilitati publicæ conſuleret, mollivit. Cúmque more eſſet receptum, ut civicâ coronâ donaretur, *qui civem ſervaverat, eodem tempore etiam hoſtem occiderat, neque locum in eâ pugnâ reliquerat, conſultus eſt Tiberius an civicam coronam capere poſſet, qui civem in prælio ſervaſſet, & hoſtes ibidem duos occidiſſet, ſed locum, in quo pugnabat, non retinuiſſet, eoque loco hoſtes potiti eſſent; reſcripſit eum quoque civicâ dignum videri, quòd appareret tam iniquo loco civem ab eo ſervatum, ut etiam a fortiter pugnantibus retineri non quiverit.* Gellius V, 6.

Liberalitatem, quâ inter bonas malaſque Principum dotes nullam ambiguam magis puto, eo temperamento flexit, ut cùm exhauſtas aliquot fortunas reparaſſet, idemque ſubſidium a nepote M. Allio prætorio efflagitaretur, *edere illum ſibi nomina creditorum juſſit. Cùm edita eſſent, ſcripſit, nepoti juſſiſſe ſe pecuniam ſolvi.* Alios deinde plurimos privatâ hac contumeliâ haud deterritos (audax enim & inverecunda paupertas) *juſſit reddere in ſenatu æris alieni cauſas.* Sicque effrænam nepotum proterviam pudore paululum repreſſit. Quis enim eam penitus coërcuerit ? Hac de re aliter ſentit, rationeſque beneficiorum, Principibus haud ſemper parabiles, laudat Seneca de Benefic. II, 7 & 8. ingenioſior, quàm prudentior philoſophus.

Non ſiluerim percrebuiſſe, *Tiberio Principe excogitatum vitri temperamentum, ut flexibile eſſet: & totam officinam artificis ejus abolitam, ne æris, argenti, auri metallis pretia detraherentur.* Verùm ut rectè obſervat Plinius XXXVI, 26. *ea fama crebrior diu, quam certior fuit.* Architectum, hujuſce artis repertorem, vas vitreum contuſum, manibuſque contritum, coram Principe, refeciſſe; ideoque capite damnatum narrat Dio LVII. pag. 617. Fuſiùs etiam Petronius in Satyric. LI. Neuter tamen fidem fecit.

Certior & luctuoſior, novus morbus, *Colum* dictus. *Tiberii Cæſaris principatu irrepſit id malum. Nec quiſquam id prior Imperatore ipſo ſenſit, magnâ civitatis ambage, cùm edicto ejus excuſantis valetudinem, legeretur nomen incognitum.* Plin. XXVI, 1.

Nunc verò qui hæc, ceteraque ſex prioribus annalium libris contenta, revolverit, animadvertet duos exſtitiſſe Principes, ingenio perſimiles, arte dominandi celebratiſſimos, Tiberium & Ludovicum XI, Galliæ regem. Quorum, ut virtutes, ſic vitia reputanti mihi ſæpe in mentem venit utrum expers criminis eſſe valeret ſumma ars politica. Cúmque mens exemplorum multitudine, rerum & ſententiarum varietate fatiſceret, tandem viſum eſt artium omnium præſtantiſſimam eſſe artem politicam: in privatis hominibus, quanta quanta ſit, mancam ſemper eſſe ac mutilam: ſummam reperiri non poſſe niſi in Principibus. Dominationem, exiguis finibus conſtrictam, ſummæ arti politicæ vix eſſe parem; vulgò per dolos, quandoque per crimina graſſari: inde repetendum Machiavelli vitium, qui cùm non videret, unde virtutes

educaret, ad ſcelera deflexit : contrà verò Tacitum, regnorum imperiorumque majeſtati aſſuetum, crimina odiſſe, & vel in recenſendis Principum vitiis virtuti ſemper patrocinari. Nulla eſſe politicorum Principum vitia, quæ virtutibus penſari non valeant : ſecretum diſſimulatione, dexteritatem fraude, vim violentiâ, virtutem ſcelere præſtare. Itaque artis politicæ ſummam adſequi poſſe Principem valido corpore, mente acerrimâ, haud exiguâ dominatione dotatum, libidinum modicum, laboris patientem, futuri magis quàm præſentis curioſum, iiſque ſæculis conſtitutum, in quibus ſummæ virtuti locus. Nihil enim perfecti ab ætatibus barbaris exſpectaveris. Quinam verò ad artis politicæ faſtigium, quo nihil Principibus glorioſum magis, nihil populis magis optandum, pervenerint, propiúsve acceſſerint, lectorum judicio permiſerim. Me hac de re pronuntiare foret invidioſum.

STEMMA

C. Julius Cæsar, 1. *Uxor* Aurelia, 2.

C. JULIUS CÆSAR, DICTATOR, 3.
Uxores
Cossutia, 4. Cornelia, 5. Pompeia, 10. Calpurnia, 11.

Julia, 6.
Uxor
Cn. Pompeii Magni, 7.

N. Filius, 8. N. Filia, 9.

Julia, 12.
Uxor
M. Atii Balbi, 13.

Atia, 14.
Uxor
C. Octavii, 15.

Octavia, 16.
Uxor primò
C. Claudii Marcelli, 17.

Secundò
M. Antonii triumviri, 31.

C. OCTAVIUS CÆS

Clodia, 44.

Scriboni

M. Marcellus, 18.
Uxores
Pompeia, 19. Julia, 46.

Marcella major, 20.
Uxor
Apuleii, 21.

Apuleia Varilia, 22.

M. Valerii Messalæ, 23.

M. Valerius Messala Barbatus, 24.
Uxor
Domitia Lepida, 25.

Valeria Messalina, 26.
Uxor
CLAUDII
Imperatoris,
100.

Marcella minor, 27.
Uxor
M. Vipsanii Agrippæ, 47.

N. N. 28.

M. Juli Antonii, 29.

L. Antonius, 30.

Antonia major, 32.
(Tacito minor)
Uxor
L. Domitii Ahenobarbi, 33.

Cn. Domitius Ahenobarbus, 34.
Uxor
Agrippina Germanici filia, 93.

Domitia, 40.
Uxor
Passieni Crispi, 94.

Domitia Lepida, 25.
Uxor
M. Valerii Messalæ Barbati, 24.

C. Appii Junii Silani, 41.

Antonia minor, 42.
Uxor
Neronis Claudii Drusi, 79.

– M. Marcelli, 18.

Julia,
Uxo
M. Vip
Agrip
47

Caius Cæsar, 48.
Uxor
Livia, Germanici soror, 71.

Lucius Cæsar, 49.

M. Agrippa Cæsar Postumus, 50.

Agri
Ger

M. Æm
Lepidus,
Uxo
Drusilla

L. DOMITIUS NERO
IMPERATOR VI,
35.
Uxores
Octavia, 36. Poppæa Sabina, 37. Statilia Messalina, 39.

Claudia Augusta, 38.

M. Junius Silanus, 57.
Uxor
N.
58.

Lucius Silanus Torquatus, 59.

L. Junius Silanus, 60.

Junius Silanus Torquatus, 61.

Jur
Calv
6
Ux
Vite
6

Nero Cæsar, 82.
Uxor
Julia
Drusi Cæsaris
filia,
74.

Drusu
Æmili

CÆSARUM.

IUS CÆSAR AUGUSTUS, IMPERATOR, 43.
Uxores
Scribonia, 45. . . . . Livia, 66.
Cui jam erant liberi ex Tiberio Nerone, 67.

Julia, 46. *Uxor* M. Vipſanii Agrippæ, 47.

TIBERII Imperatoris, 68.

TIBERIUS IMP. III, 68.
Uxores
Vipſania Agrippina, 69.
Julia, 46.

Nero Claudius Druſus, 79. *Uxor* Antonia minor, 42.

Agrippina, 51. *Uxor* Germanici, 81.

Julia, 52. *Uxor* L. Æmilii Pauli, 53.

Druſus Cæſar, 70. *Uxor* Livia Germanici ſoror, 71.

N. Filius, 78.

NN. 80.

Germanicus Cæſar, 81. *Uxor* Agrippina, Agrippæ filia, 51.

Livia, 71. *Uxor* Caii Cæſaris, 48. Druſi Cæſaris, 70.

TIBERIUS CLAUDIUS IMP. V. 100.
Uxores
Plautia Urgulanilla, 101. Ælia Petina, 104. Valeria Meſſalina, 26. Agrippina, 93.

M. Æmilius Lepidus, 54. *Uxor* Druſilla, 95.

Æmilia Lepida, 55. *Uxor* Junii Silani, 56.

Tiberius, 72. Gemelli.

N. Filius, 73.

Julia, 74. *Uxor* Neronis Cæſaris, 82.

Rubellii Blandi, 75.

Druſus, 102. Claudia, 103.

Antonia, 105. *Uxor* Cn. Pompeii, 106. Corn. Syllæ, 107.

Britannicus, 108.

Octavia, 36.

Junia Calvina, 62. *Uxor* Vitellii, 63.

Lepida, 64. *Uxor* C. Caſſii, 65.

Rubellius Plautus, 76. *Uxor* Antiſtia Pollutia, 77.

Druſus Cæſar, 83. *Uxor* Æmilia Lepida, 84.

Caius Cæſar, 85.

CAIUS CALIGULA IMP. IV. 86.
Uxores
Claudia, 87. Livia Oreſtilla, 88. Lollia Paulina, 89.

NN. Duo infantes mortui, 92.

Milonia Cæſonia, 90.

Julia Druſilla, 91.

Cn. Domitii Ahenobarbi, 34.

Agrippina, 93. *Uxor* Paſſieni Criſpi, 94.

CLAUDII Imperatoris, 100.

Druſilla, 95. *Uxor* L. Caſſii Longini, 96.

M. Lepidi, 54.

Julia, 97. *Uxor* Vari, 98. Vinicii, 99.

STEMMA CÆSARUM

Ad Nummorum, Scriptorum veterum, ac maximè C. Cornelii Taciti intelligentiam illuſtratum.

---

1. CAIUS JULIUS CÆSAR, nobiliſſimâ Juliorum familiâ genitus, dictatoris pater, fratrem habuit Lucium Julium Cæſarem. Hic prætor, ille prætură perfunctus, nullis evidentibus cauſis, dum calceantur, repentinâ morte obiêre: Lucius Romæ, Caius Piſis exanimatus anno U. C. DCLXX. Julia, eorum ſoror, conjugem habuit C. Marium, ſepties conſulem, ſæculi ſui decus & ornamentum, dictatori Cæſari virtutis incitamentum. Cæſarum, totiuſque gentis Juliæ, licèt Aſcanio Julo, Æneæ filio, & Venere deâ ortos ſe jactitarent, laus maxima fuit DICTATOR CÆSAR. Sueton. in Jul. I & VI. Plin. VII, 53. Plutarch. in Mario, pag. 408.

2. AURELIA, uxor Caii Julii Cæſaris, dictatoris mater; femina morum honeſtate illuſtris. Plutarch. in Cæſare, pag. 711. Tacit. Dialog. de Orat. XXVIII.

3. CAIUS JULIUS CÆSAR, DICTATOR, natus eſt IV. Idus Quintiles, anno Urbis conditæ DCLIV, ante Chriſtum 100, Mario VI & Valerio Flacco conſulibus. Pharſalicis in campis Cn. Pompeii Magni victor, Romæ, terrarum dominæ, imperavit anno U. C. DCCVI. Quadriennio pòſt, a M. Bruto, C. Caſſio, aliiſque conjuratis, Idibus Martiis anni U. C. DCCX. occiſus eſt. Vir Romanorum maximus, & laude digniſſimus, niſi, quod ſummum eſt in liberâ civitate crimen, libertatem perdidiſſet. Mentis capacitate, animi ſublimitate, celeritate ingenii ſupra humanam & naturam, & fidem, evectus, non patriam tantùm, ſed totum terrarum orbem rebus præclarè geſtis illuſtravit. Ad gloriam tamen, incertum, an ad generis humani injuriam natus, qui collatis ſignis quinquagies dimicavit, &, præter bellorum civilium ſtrages, undecies centena & XCII M. hominum * a ſe occiſa prœliis ipſe

* Ut vulgo ſcribimus 1,192,000 hominum. Plutarchus in Cæſar. pag. 715. ait Julium diverſis temporibus ſigna contuliſſe cum tricies centenis millibus, 3,000,000, hominum; decies, 1,000,000, interfeciſſe, totidem cepiſſe.

prodidit. Macrob. Saturnal. I, 12. Vell. Patercul. II, 41 & ſeqq. Plin. VII, 25.

In nummis appellatur CÆSAR IMP. COS. AVG. PONT. MAX. DICT. PERP. *Cæſar imperator, conſul, augur, pontifex maximus, dictator perpetuò.* Poſt mortem DIVOS vel DIVVS JVLIVS.

4. COSSUTIA, uxor Cæſaris, familiâ equeſtri, ſed admodum dives. Cæſari adhuc prætextato deſponſata, poſtea dimiſſa. Sueton. in Jul. Cæſ. I.

5. CORNELIA, Cinnæ quater conſulis filia, ſecunda uxor Cæſaris; quam ut repudiaret a dictatore Syllâ, neque ſpe, neque metu unquam compelli potuit. Defunctam, cùm quæſtor eſſet, pro roſtris laudavit. Sueton. in Jul. I & VI. Plutarch. in Jul. pag. 707.

6. JULIA, Cæſaris & Corneliæ filia, primùm Servilio Cæpioni deſponſata; eo deinde repudiato, fuit Cn. Pompeio Magno collocata anno U. C. DCXCV. Illam anno U. C. DCC. mortuam laudavit nepos Octavius: in ejus honorem venationes ludoſque gladiatorios inſtituit Cæſar, pater optimus. Sueton. in Jul. XXI. in Aug. VIII. Dio XXXVIII. pag. 63. XXXIX. pag. 120. XLIII. pag. 225.

7. CNEIUS POMPEIUS MAGNUS, Pompeio Strabone & Luciliâ anno U. C. DCXLVIII. pridie Kalendas Octobris genitus, conjux Juliæ. Pompeio majorem non haberet Roma, ſi Cæſarem non tuliſſet. Octavo decimo ætatis anno civilia bella ſuſtinuit. Viginti tres annos natus, privatis ut opibus, ita & conſiliis, dignitatem patriæ vindicare aggreſſus eſt. Magna auſus, magnificentiùs conata exſecutus, oram maritimam a prædonibus liberavit; imperium maris populo Romano reſtituit; Aſiam, quam ultimam provinciarum acceperat, eamdem mediam fecit; ſubactâ Africâ, Magni nomen in ſpolium cepit. Ex Ponto, Armeniâ, Paphlagoniâ, Cappadociâ, Ciliciâ, Syriâ, Scythis, Judæis, Albanis, Iberiâ, inſulâ Cretâ, Baſternis, & ſuper hæc de regibus Mithridate atque Tigrane triumphavit. Tot victoriarum monumentum ſuperſtes eſſe voluit in delubro Minervæ, quod anno U. C. DCXCVI. ex manubiis dicavit, poſitâ hac inſcriptione: CN. POMPEIVS MAGNVS IMP. BELLO XXX ANNORVM CONFECTO, FVSIS, FVGATIS, OCCISIS, IN DEDITIONEM ACCEPTIS HOMINVM CENTIES VICIES SEMEL LXXXIII M. (12,183,000 hominum) DEPRESSIS AVT CAPTIS NAVIBVS DCCCXLVI. OPPIDIS, CASTELLIS MDXXXVIII IN FIDEM RECEPTIS. TERRIS A MAEOTIS LACV AD RVBRVM MARE SVBACTIS, VOTVM MERITO MINERVAE. Civis optimus ac feliciſſimus, ſi parem ferre potuiſſet, nec inexplebili pecuniæ cupiditate laboraſſet. Dominationem dum unus affectat, victus interficitur anno U. C. DCCVI: &

Cæſar, mortuo illacrimans, bis victor videtur, ac ſolus imperat. Plin. VII, 26. XXXVII, 2. Tacit. Annal. XIII, 6. Vell. Pater. II, 29. Plutarch. in Pompeio, pag. 619.

In nummis appellatur CN. MAGN. PIVS. PROCOS. IMP. IMP. ITER. PRAEF. CLAS. ET. ORAE. MARIT. EX. SC. id eſt, *Cneius magnus, pius, proconſul, imperator, imperator iterum, præfectus claſſis & oræ maritimæ, ex ſenatûs conſulto.*

8. N. Cn. Pompeii & Juliæ filius, Cæſaris nepos, natus ad maxima, & Cæſarem inter ac Pompeium pacis vinculum; ſed brevì poſt matrem exſtinctus eſt anno U. C. DCCI. Cum ipſo ſtirps Cæſaris, & reipublicæ Romanæ libertas periêre. Vell. Patercul. II, 47.

9. N. Cn. Pompeii & Juliæ filia, neptis Cæſaris. In partu occubuit mater ejus Julia anno U. C. DCC. Ipſa paucos dies vixit. Plutarch. in Jul. pag. 647. Dio XXXIX. pag. 120.

10. POMPEIA, Quinti Pompeii filia, Lucii Syllæ neptis, tertia uxor Cæſaris, qui illam repudiavit, a Publio Clodio adulteratam opinatus. Cur dimiſiſſet interrogatus, reſpondit: *thalamum Cæſaris non modò crimine, ſed etiam ſuſpicione vacuum eſſe debere.* Sueton. in Jul. VI. Plutarch. in Jul. pag. 711. in Cicerone, pag. 874 & 875.

11. CALPURNIA, L. Calpurnii Piſonis filia, nupſit Cæſari anno U. C. DCXCV. Interfecto conjuge, ad M. Antonium confugit; convaſatis ex uxoriâ domo quatuor millibus talentorum, monetæ Gallicæ libris 18,275,000. Sueton. in Jul. LXXXI. Plutarch. in Jul. pag. 714. in Antonio, pag. 922.

12. JULIA, Caii Julii Cæſaris, prætorii, & Aureliæ filia, Cæſaris dictatoris ſoror, uxor M. Atii Balbi. Sueton. in Aug. IV.

13. MARCUS ATIUS BALBUS, ſtirpe Aricinus, Juliæ, dictatoris ſororis, conjux, Auguſti avus; multis imaginibus ſenatoriis nobilis, Cæſarum affinitate nobilior. Sueton. in Aug. IV.

14. ATIA, M. Atii Balbi & Juliæ filia, uxor Caii Octavii, mater Auguſti. Sueton. in Aug. IV. Tacit. Dialog. de Orat. XXVIII.

15. CAIUS OCTAVIUS, Atiæ conjux, Auguſti pater, oriundus Velitris, familiâ equeſtri, ſed vetere ac locuplete. Poſt prætoram Macedoniam ſortitus eſt. Reſiduam Spartaci & Catilinæ manum delevit: Beſſos Thracaſque magno prœlio fudit, ſocios tractavit humaniſſimè. Decedens Macedoniâ, priuſquam profiteri ſe candidatum

conſulatûs poſſet, morte repentinâ obiit. Ex priore cum Anchariâ matrimonio Octaviam ſuſceperat, quæ ad ſtirpem Cæſarum nihil pertinet. Sueton. in Aug. III, IV & V.

16. OCTAVIA, Atiæ & Octavii filia, ſoror Auguſti; primùm Fauſto Syllæ deſtinata, deinde Claudio Marcello & M. Antonio nupta: femina virtutum & literarum ſtudiis commendatiſſima. Defunctam anno U. C. DCCXLIII. laudavit Auguſtus. Corinthii templum ei ſacrarunt. Sueton. in Jul. XXVII. Dio LIV. pag. 546. Pauſanias II, 3. in Corinth. Plin. III, 2. Sect. 3.

17. CAIUS CLAUDIUS MARCELLUS Octaviæ, ſororis Auguſti, conjux; conſulatum geſſit anno U. C. DCCIV. Licèt Cæſari dictatori affinis, fuit tamen ei inimiciſſimus. Sueton. in Jul. XXVII. Dio XL. pag. 148.

18. MARCUS MARCELLUS, Octaviæ & Claudii Marcelli filius, maximæ ſpei juvenis, Auguſto cariſſimus, & ſucceſſionis, in quam alebatur, capax: ſed flagrantibus populi Romani ſtudiis intra juventam ereptus eſt anno U. C. DCCXXXI. Memoriam ejus maximis honoribus proſecutus eſt Auguſtus; immortalem fecit Virgilius. Tacit. Annal. II, 41. III, 64. Dio LIII. p. 517. Virgil. Æneid. VI, 883.

19. POMPEIA, Sexti Pompeii filia, M. Marcello deſponſa anno U. C. DCCXV. Dio lib. XLVIII. pag. 380.

JULIA, Auguſti & Scriboniæ filia, M. Marcello nupta anno U. C. DCCXXIX. Dio LIII. p. 515. De illâ plura dicentur infrà n. 47.

20. MARCELLA major, Claudii Marcelli & Octaviæ filia: primò uxor, ut mihi videtur, Apuleii, deinde Valerii Meſſalæ. Sueton. in Aug. LIII. Dio LIV. pag. 543.

21. APULEIUS, Marcellæ majoris conjux, fortè filius Sexti Apuleii, qui conſulatum geſſit anno U. C. DCCXXV. Dio LIV. pag. 543.

22. APULEIA VARILIA, neptis Octaviæ ſororis Auguſti, Apuleii & Marcellæ majoris filia, damnata adulterii anno U. C. DCCLXX, & ultra ducenteſimum lapidem ablegata. Tacit. Annal. II, 50.

23. M. VALERIUS MESSALA BARBATUS, alter Marcellæ majoris conjux, conſul anno U. C. DCCXLII. Sueton. in Aug. LXIII. in Claud. XXVI. Dio LIV. pag. 541.

24. M. VALERIUS MESSALA BARBATUS, Meſſalæ Barbati & Marcellæ majoris filius, Meſſalinæ pater. Sueton. in Claud. XXVI.

25. DOMITIA LEPIDA, Antoniæ minoris & L. Domitii Ahenobarbi filia, uxor Meſſalæ Barbati, mater Meſſalinæ. Femina impudica, infamis, violenta; formâ, ætate, opibus, vitiis, Agrippinæ, Neronis matris, æmula: ideo morte damnata anno U. C. DCCCVII. Tacit. Annal. XI, 37. XII, 64. Sueton. in Claud. XXVI. in Ner. VII.

26. VALERIA MESSALINA, Meſſalæ Barbati & Domitiæ Lepidæ filia, uxor Claudii imperatoris: novæ, & furori proximæ, libidinis femina. Cùm imperator Oſtiæ diverſaretur, Silio nubere auſa eſt. Inauditum ob ſcelus occiſa anno U. C. DCCCI. Sueton. in Claud. XXVI. Tacit. Annal. XI, 26 & ſeqq.

In nummis appellatur ΟΥΑΛΕΡΙΑ ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ. ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ ΣΕΒΑΣΤΗ. Id eſt, *Valeria Meſſalina : Meſſalina Auguſta.* In æreâ Muſei noſtri ſtatuâ MES. AUG. id eſt, *Meſſalina Auguſta.*

TIBERIUS CLAUDIUS, IMPERATOR V, conjux Meſſalinæ. De illo dicetur infrà num. 101.

27. MARCELLA minor, Octaviæ & Marcelli filia, primùm M. Vipſanii Agrippæ, deinde M. Juli Antonii uxor. Sueton. in Aug. LXIII. Plutarch. in Anton. pag. 955.

MARCUS VIPSANIUS AGRIPPA, Marcellæ minoris conjux, poſtea Juliæ, Auguſti filiæ. De illo plura num. 47.

28. NN. liberi, quos Vipſanius Agrippa ex Marcellâ minore ſuſceperat, antequam Juliam, Auguſti filiam, uxorem duceret. Sueton. in Aug. LXIII.

29. MARCUS JULUS ANTONIUS, M. Antonii triumviri & Fulviæ filius, Marcellæ minoris, ab Agrippâ dimiſſæ, conjux: conſulatum geſſit anno U. C. DCCXLIV. Vir projectæ libidinis, & ob adulterium Juliæ, Auguſti filiæ, morte punitus. Egregium carmen illi inſcripſerat Horatius, Pindari laudator & æmulus. Tacit. Annal. III, 18. IV, 44. Dio LIV. pag. 546. LV. pag. 555. Horat. IV. Od. 2.

30. LUCIUS ANTONIUS, Juli Antonii & Marcellæ minoris filius. Ob ſcelus patris, adhuc admodum adoleſcentulus in civitatem Maſſilienſem ab Auguſto ſepoſitus eſt, ut ſpecie ſtudiorum nomen exilii tegeretur. Obiit anno U. C. DCCLXXVIII. Tacit. Annal. IV, 44.

31. MARCUS ANTONIUS, triumvir, M. Antonii, oratoris, filius, alter Octaviæ, ſororis Auguſti, conjux, cui nupſit anno U. C. DCCXIV. Eam verò repudiavit anno U. C. DCCXXII, ut Cleopatræ, Ægypti reginarum noviſſimæ, ipſe ſerviret. Cæſare dictatore occiſo, ſeſtertium ſepties millies, Gallicæ monetæ libras 136,185,175, ad ædem Opis depoſitum occupaverat. Civis peſſimus, in triumviratu prægravis, & ſcelere proſcriptionum infamis. Summa ſæpe conſecuturus, niſi fortunâ ſuâ inferiorem, aut potiùs indignum, ſe ſemper præſtitiſſet. Ad Actium victus anno U. C. DCCXXIV, multa deſidiæ crimina morte redemit, ſcriptis tamen & morte Ciceronis æternùm famoſus. Vell. Patercul. II, 60 & 87. Dio L. pag. 420. Plin. VII, 45. Plutarch. in Anton. Cicero in Philippic.

In nummis appellatur M. ANTON. M. F. M. N. AVG. IMP. COS. DESIG. ITER. ET. TERT. IIIVIR. RPC. id eſt, *Marcus Antonius, Marci filius, Marci nepos, augur, imperator, conſul deſignatus iterum & tertiùm, triumvir reipublicæ conſtituendæ.*

32. ANTONIA major, Octaviæ, Auguſti ſororis, & M. Antonii triumviri filia, uxor L. Domitii Ahenobarbi. A Tacito Antonia minor appellatur; fortè Antoniam majorem ex Fulviâ antè ſuſceperat Antonius. At Dio perperam ſcripſit Antoniam Cn. Domitio fuiſſe deſponſatam. Dio XLVIII. pag. 390. Tacit. Annal. IV, 44. Sueton. in Nerone V. Plutarch. in Anton. pag. 955.

33. LUCIUS DOMITIUS AHENOBARBUS, Cn. Domitio, Cæſaris dictatoris interfectore, genitus, conjux Antoniæ majoris. Vir profuſus, arrogans, immitis: exercitu Albim tranſcendit; longiúſque penetratâ Germaniâ, quàm quiſquam priorum, inſignia triumphi adeptus eſt. Obiit anno U. C. DCCLXXVIII. Sueton. in Nerone IV. Tacit. Annal. IV, 44.

34. CNEIUS DOMITIUS AHENOBARBUS, Antoniæ majoris & Lucii Domitii filius; Agrippinam, Germanici filiam, uxorem duxit anno U. C. DCCLXXXI. conſulatum geſſit anno U. C. DCCLXXXV. Omni parte vitæ ita deteſtabilis, ut ex ſe & Agrippinâ nihil boni naſci poſſe verè pronuntiaverit. Sueton. in Nerone V. Tacit. Annal. IV, 75. Dio LVIII. pag. 633. LXI. pag. 690.

AGRIPPINA, Germanici & Agrippinæ, Vipſanio Agrippâ genitæ, filia, Cn. Domitii uxor, Neronis imperatoris mater. De hac imperii Romani face dicemus, num. 93.

35. LUCIUS DOMITIUS NERO CLAUDIUS, IMPERATOR VI, Agrippinæ & Cn. Domitii Ahenobarbi, peſſimorum parentum

filius peſſimus : natus eſt decimo octavo Kalendas Januarias, anno U. C. DCCXC. A vitrico ſuo Claudio gener ac filius adoptatus, in familiam Claudiam & nomen Neronis tranſiit. Regnum ita auſpicatus eſt anno U. C. DCCCVII, ut inter optimos principes haberi potuerit; ita geſſit poſtea, ut inter nequiſſimos ac ſceleratiſſimos ſemper ſit annumerandus. Princeps nefandi ingenii, omnium immanitatum, omnium turpitudinum capax, & principatûs libidine omnium reus. Illum, funeratis Cæſaribus, tamquam peſtem, incenſa Roma exhorruit. Chriſtiana religio, quòd primum eum hoſtem habuerit, gloriatur. Hominibus ſibique inviſus, & atroci ſenatûs conſulto capite damnatus, ipſe, ſcelerum ſuorum vindex, carnificis partes in ſe explevit anno U. C. DCCCXXI. In eo defecit Cæſarum progenies tot virtutibus olim illuſtrata, omnigenis recentiorum Cæſarum vitiis infamata. Plutarch. in Anton. pag. 955. Sueton. in Nerone VI. Tacit. Annal. XII, 25. Plin. XXII, 22. Sect. 46. Dio LXIII. pag. 727.

In nummis ante principatum appellatur NERO CLAVD. CAES. DRVSVS GERM. PRINC. IVVENT. COS. DESIG. SACER. COOP. IN OMN. CONL. SVPRA NVM. EX SC. id eſt, *Nero Claudius Cæſar Druſus Germanicus, princeps juventutis, conſul deſignatus, ſacerdos cooptatus in omnia collegia ſupra numerum, ex ſenatûs conſulto.*

In principatu, NERO CLAVD. DIVI CLAVD. F. CAESAR AVG. GERM. PONT. MAX. IMP. TR. P. P. P. id eſt, *Nero Claudius, divi Claudii filius, Cæſar, Auguſtus, Germanicus, pontifex maximus, imperator, tribunicià poteſtate, pater patriæ.*

36. OCTAVIA, Claudii imperatoris & Meſſalinæ filia, Britannici ſoror, nata anno U. C. DCCXCV. primùm L. Silano deſponſa, ſed Neroni nupta anno U. C. DCCCII. Femina incorruptâ probitate, aliis temporibus, alio marito digna. Illam Nero repudiavit, repudiatam revocavit, ac tandem in inſulam Pandatariam claudi & interimi juſſit anno U. C. DCCCXV. Tacit. Annal. XII, 3 & 25. XIV, 60 & 64. Dio LXII. pag. 706.

In nummis, OCTAVIA AVG. id eſt, *Octavia Auguſta.*

37. POPPÆA SABINA, T. Ollii & Poppææ Sabinæ filia; primùm Rufio Criſpino, deinde M. Salvio Othoni, poſtea imperatori, demum Neroni nupta anno U. C. DCCCXV. Eam, ſummè dilectam, nec vitiis abſimilem, ferox Princeps calcis ictu occidit anno U. C. DCCCXVIII; & pro roſtris laudavit. Corpus ejus non fuit crematum, pro Romanorum more; ſed odoribus differtum & Juliorum tumulo conditum. Teſtatur Plinius Arabiam felicem non ferre tantum thuris annuo fetu, quantùm Nero noviſſimo Poppææ ſuæ die concremaverit. Triennio pòſt templum poſuit SABINAE DEAE VENERI. Tacit. Annal. XIII, 45. XVI, 6. Sueton. in Nerone XXXV. Dio LXIII. pag. 726.

In nummis POPPAEA AVG. id eſt, *Poppæa Auguſta.* DIVA POPPAEA.

38. CLAUDIA AUGUSTA, Poppææ & Neronis filia, nata Antii anno U. C. DCCCXVI, & ſtatim appellata *Auguſta.* Quartum intra menſem defuncta eſt, Nerone, ut lætitiæ in partu, ſic in morte mæroris immodico. Tacit. Annal. XV, 23. Sueton. in Ner. XXXV.
In nummis DIVA CLAVDIA NER. F. id eſt, *Diva Claudia Neronis filia.*

39. STATILIA MESSALINA, T. Statilii Tauri abneptis, tertia Neronis uxor; quâ ut potiretur, virum ejus Atticum Veſtinum conſulem trucidavit anno U. C. DCCCXVIII. Sueton. in Nerone XXXV. Tacit. Annal. XV, 68.

40. DOMITIA, Antoniæ majoris & L. Domitii Ahenobarbi filia, Neronis amita, Paſſieni Criſpi uxor, quam Nero veneno interemit anno U. C. DCCCXII. Quinctilian. Inſtitut. Orat. VI, 1. Tacit. Annal. XIII, 19 & 21. Dio LXI. pag. 697.

PASSIENUS CRISPUS, conjux primò Domitiæ, deinde Agrippinæ Germanici filiæ. De illo infrà num. 94.

DOMITIA LEPIDA, Antoniæ majoris & L. Domitii Ahenobarbi filia, primò M. Valerii Meſſalæ Barbati, ſecundò C. Appii Junii Silani uxor. De illâ jam dictum ſuprà num. 25.

MARCUS VALERIUS MESSALA BARBATUS, Meſſalæ Barbati & Marcellæ majoris filius, primus Domitiæ Lepidæ conjux; de quo diximus ſuprà num. 24.

41. CAIUS APPIUS JUNIUS SILANUS, Hiſpaniæ præfectus, quem Claudius Domitiæ Lepidæ, Meſſalinæ matri, deſpondit, ac paulo pòſt interfecit anno U. C. DCCXCV. Dio LX. pag. 674.

42. ANTONIA minor, Octaviæ ſororis Auguſti & M. Antonii triumviri filia, Neronis Druſi conjux, mater Germanici. Femina formâ & caſtitate excellens. Poſt mariti obitum in viduitate conſenuit, laudibus virilem familiæ ſuæ claritatem ſupergreſſa. Inter parva naturæ inſignia, Antoniam numquam exſpuiſſe obſervat Plinius VII, 19. Sueton. in Caio I. Tacit. Annal. III, 3. XI, 3. Plutarch. in Antonio pag. 955. Valer. Maxim. IV, 3. num. 3.
In nummis ANTONIA AVGVSTA.

NERO CLAUDIUS DRUSUS, Antoniæ minoris conjux, pater Germanici, utroque dignus: de illo infrà num. 79.

43. CAIUS OCTAVIUS CÆSAR AUGUSTUS, IMPERATOR, Atiæ & C. Octavii filius, natus nono Kalendas Octobris, anno U. C. DCXCI, Romani imperii conditor. Bella civilia anno ætatis nono decimo ſuſcepit: ita geſſit, ut triennio pòſt nullus ex dictatoris Cæſaris, adoptivi patris, interfectoribus ſuperſtes fuerit. Sextum Pompeium navali prœlio apud Siciliam oppreſſit; M. Lepidum triumvirum, imperio exutum, in ordinem redegit; M. Antonium ad Actium ſuperavit; ac tandem unus Julianarum etiam partium dux reliquus, cuncta, diſcordiis civilibus feſſa, nomine Principis ſub imperium accepit. Tunc pacis ſtudioſus, doctorum hominum cultor, egregiarum artium inſtinctor munificus, omnium animos per annos ferme quadraginta quatuor ſibi adeò devinxit, ut AUGUSTUS, PATER PATRIAE appellaretur. Scythæ & Sarmatæ, Garamantes ac Bactri, Seres & Indi, orando fœderi legatos miſerunt: Roma & celeberrimæ provinciarum urbes, tanquam deo, templa, ſacerdotes & collegia vivo mortuove conſecrarunt. Obiit decimo quarto Kalendas Septembris, anno U. C. DCCLXVII. Vir, ſi diligenter æſtimentur cuncta, famâ quàm virtutibus celebratior; numquam principatum adepturus, niſi peſſimi fuiſſent Lepidus & Antonius, maximus dictator Cæſar, optimus Vipſanius Agrippa. Laudandus tamen quòd imperium, alienâ virtute partum, arte plurimâ ſuſtinuerit, & Romam, quam lateritiam acceperat, marmoream reliquerit. In ipsâ ſuâ felicitate ita varius, ut inter omnes ſortis humanæ caſus ſemper colluctatus, nemo magis ex omnibus mortalibus hominem eſſe ſe, dum inter homines erat, ſenſerit. Sueton. in Aug. V & C. Tacit. Annal. I, 1. XIII, 6. Florus IV, 12. Aurel. Victor de Cæſaribus, cap. 1. Plin. VII, 45. Senec. conſol. ad Polyb. XXXIV.

In nummis ante principatum appellatur C. CAESAR DIVI F. IMP. IIIVIR RPC. COS. LIBERTATIS P. R. VINDEX. id eſt, *Caius Cæſar, divi filius, imperator, triumvir reipublicæ conſtituendæ, conſul, libertatis populi Romani vindex.*

In principatu CAESAR AVG. AVGVSTVS. DIVI F. IMP. COS. PONT. MAX. TR. POT. PATER PATRIAE. id eſt, *Cæſar Auguſtus. Auguſtus, divi filius, imperator, conſul, pontifex maximus, tribuniciâ poteſtate, pater patriæ.*

Poſt mortem DIVVS AVGVSTVS. DEO AVGVSTO.

44. CLODIA, Publii Clodii & Fulviæ filia, M. Antonii triumviri privigna, quam firmandæ pacis causâ, Auguſtus duxit uxorem, vix dum nubilem. At, ſimultate cum Fulviâ ſocru exortâ, dimiſit intactam adhuc & virginem. Sueton. in Aug. LXII.

45. SCRIBONIA, Lucii Scribonii Libonis ſoror, uxor Auguſti: antea duobus conſularibus nupta, quorum ex altero, Scipione dicto,

Corneliam filiam habuerat. Auguſtus Scriboniam dimiſit anno U. C. DCCXV. ſive, ut ipſe ſcripſit, morum ejus perverſitatem pertæſus, ſive potiùs, quòd illa nimiam pellicis Liviæ potentiam liberiùs doleret. Sueton. in Aug. LXIII & LXIX. Dio XLVIII. pag. 366 & 377. Propert. IV. Eleg. II.

46. JULIA, Auguſto & Scriboniâ anno U. C. DCCXV genita, primò Marcelli, ſecundò Agrippæ, tertiò Tiberii uxor. Femina, turpitudinis avida, quæque magnitudinem fortunæ ſuæ peccandi licentiâ metiebatur. Illam ob adulteria & conſilia parricidæ palam facta in inſulam Pandatariam Auguſtus ablegavit circa annum U. C. DCCLII. Omnis ſpei egenam inopiâ ac tabe longâ peremit Tiberius, exeunte anno U. C. DCCLXVII. Plin. VII, 45. Dio LV. pag. 555. Tacit. Annal. I, 53. Vell. Patercul. II, 100.

In nummis IOYAIA. IOYAIA AΦPOΔITH. id eſt, *Julia. Julia Venus.*

MARCUS MARCELLUS, Octaviæ & Claudii Marcelli filius, conjux Juliæ Auguſti filiæ. De hoc optimo juvene dictum eſt ſuprà num. 18.

47. MARCUS VIPSANIUS AGRIPPA, ignobilis loco, & ruſticitati propior, quàm deliciis, ſed optimus militiâ, & amicus integerrimus. Terrâ marique victor, Auguſti imperium firmavit. In illâ ſuâ torvitate, literarum & artium ſtudioſus, orbem terrarum diligentiſſimè deſcripſit, & orbi ſpectandum in tabulâ geographicâ propoſuit: præcipuam auctoritatem tabulis ac ſtatuis publicè fecit; eaſque omnes publicandas, nec in villarum exſilia pellendas magnificè ſcripſit. Non Urbem tantùm, ſed Italiam admirandis, tum ad ornamentum, tum ad utilitatem operibus locupletavit. Auguſtus, ne beneficiorum immemor videretur, geminatis conſulatibus illum extulit, tribuniciæ ac cenſoriæ ſuæ poteſtatis participem fecit; &, defuncto Marcello, generum ſumpſit anno U. C. DCCXXXIII; maximis honoribus majorem ſemper expertus. Novitate ſuâ tam multis rebus nobilitatâ, obiit Agrippa anno U. C. DCCXLII. ætatis ſuæ quinquageſimo primo. Auguſtum virtutum ſuarum olim æmulum, tunc laudatorem habuit; meritò dictus CIVIUM MAXIMUS. Tacit. Annal. I, 3. Plin. III, 2. VII, 8. XXXV, 4. Sect. 9. Dio LIV. pag. 525, 541 & ſeq. Vell. Patercul. II, 96.

In nummis appellatur M. AGRIPPA L. F. COS. DES. COS. TER. PRAEF. ORAE. MARIT. ET CLASS. id eſt, *Marcus Agrippa Lucii filius conſul deſignatus, conſul tertiùm, præfectus oræ maritimæ & claſſis.*

48. CAIUS CÆSAR, Agrippæ & Juliæ filius, natus anno U. C. DCCXXXIV. Ab Auguſto adoptatus, princeps juventutis, conſul;

at fato brevis, nec tamen inglorius, in Lyciâ obiit nono Kalendas Martias, anno U. C. DCCLVII, cùm ex Armeniâ remearet. Tacit. Annal. I, 3. Dio LIV. pag. 526. Noris Cenotaphia Piſana Diſſert. II, 17. pag. 347 & ſeqq.

In nummis C. CAESAR AVGVSTI F. AVGVR. PONT. COS. DES. COS. id eſt, *Caius Cæſar, Auguſti filius, augur, pontifex, conſul deſignatus, conſul.*

LIVIA, ſoror Germanici, Caii Cæſaris uxor. Tacit. Annal. IV, 40. De illâ infrà num. 71.

49. LUCIUS CÆSAR, Agrippæ & Juliæ filius, Caii Cæſaris frater, natus anno U. C. DCCXXXVII. Auguſtus illum in Cæſarum domum induxit, principem juventutis appellavit, conſulem deſtinavit. Maſſiliæ occubuit menſe Auguſto anni U. C. DCCLV, cùm ad Hiſpanienſes exercitus proficiſceretur. Tacit. Annal. I, 3. Noris Cenotaphia Piſana Diſſert. II, 15. pag. 265 & ſeqq.

In nummis L. AVG. F. PRINC. IVVENT. id eſt, *Lucius Auguſti filius, princeps juventutis.*

In amborum fratrum nummis, C. ET L. CAESARES AVG. F. COS. D. PRIN. IVVEN. id eſt, *Caius & Lucius Cæſares, Auguſti filii, conſules deſignati, principes juventutis.*

50. MARCUS AGRIPPA CÆSAR POSTUMUS, Agrippæ & Juliæ filius, Caii & Lucii Cæſarum frater, poſt patris mortem genitus anno U. C. DCCXLII. Illum adoptavit Auguſtus quinto Kalendas Julias anni DCCLVII. ſed rudem bonarum artium, & robore corporis ſtolidè ferocem, poſtea abdicavit, & in inſulam Planaſiam ablegavit. Nullius tamen flagitii compertum, poſt ablegationem deſideravit. Ejus cæde imperium auſpicatus eſt Tiberius anno U. C. DCCLXVII. Dio LIV. pag. 542. Vell. Patercul. II, 104. Tacit. Annal. I, 3 & 6. Plin. VII, 45.

In nummis AGRIPPA CAESAR.

51. AGRIPPINA, Agrippæ & Juliæ filia, Germanici uxor. Femina ingens animi, impenetrabilis pudicitiæ: ſed ſuperbior ac æquior quàm ut artes Liviæ ferret. Ipsâ ſuâ virtute infelix, occubuit in inſulâ Pandatariâ quinto decimo Kalendas Novembris anno U. C. DCCLXXXVI. Tacit. Annal. IV, 12. VI, 25. XIV, 63.

In nummis, imperante filio ſuo Caio Caligulâ, cuſis appellatur AGRIPPINA AVGVSTA. AGRIPPINA M. F. MAT. C. CAES. AVG. GERM. ΘΕΑ ΑΓΡΙΠΠΙΝΑ, id eſt, *Agrippina, Marci filia, mater Caii Cæſaris Auguſti Germanici. Diva Agrippina.*

GERMANICUS, Neronis Druſi & Antoniæ minoris filius, Agrippinæ conjux. De hoc optimo Cæſare dicetur infrà num. 81.

52. JULIA, Agrippæ & Juliæ filia, L. Æmilii Pauli uxor, matris ſuæ libidinum æmula. Auguſtus convictam adulterii in inſulam Trimetum projecit anno U. C. DCCLXI. Illic obiit anno U. C. DCCLXXXI. Tacit. Annal. IV, 71.

53. LUCIUS ÆMILIUS PAULUS, Pauli Æmilii Lepidi, cenſoris anno U. C. DCCXXXII, & Corneliæ filius, Juliæ, Agrippâ & Juliâ genitæ, conjux. Sueton. in Aug. LXIV. Dio LIV. pag. 521.

54. MARCUS ÆMILIUS LEPIDUS, Lucii Æmilii & Juliæ filius, Druſillæ conjux, ſororum ejus ſtuprator, libidinum ſocietate Caio Caligulæ diu acceptiſſimus, & ſucceſſioni deſtinatus. Majeſtatis reus interemptus eſt anno U. C. DCCXCII. Caius, quaſi ſuperatis hoſtibus, donativum militibus diſtribuit, & tres gladios, in necem ſuam præparatos, Marti Ultori conſecravit. Dio LIX. pag. 648 & 657. Sueton. in Caio XXIV & XXXVI. Tacit. Annal. XIV, 2.

55. ÆMILIA LEPIDA, Lucii Æmilii & Juliæ filia, Auguſti proneptis. Claudio admodum adoleſcenti, & poſtea imperatori deſponſata, deinde Junii Silani uxor. Sueton. in Claud. XXVI. Plin. VII, 13.

56. JUNIUS SILANUS, Æmiliæ Lepidæ conjux. Fortè ille ipſe Marcus Junius Silanus, qui conſulatum geſſit cum L. Norbano Flacco anno U. C. DCCLXXII. Tacit. Annal. II, 59.

57. MARCUS JUNIUS SILANUS, Junii Silani & Æmiliæ Lepidæ filius, *quem divus Auguſtus neptis ſuæ nepotem vidit genitum quo exceſſit anno*. U. C. DCCLXVII. Plin. VII, 13. Homo minimè malus, quem Caius Caligula *pecudem auream* appellare erat ſolitus. Illum tamen, Aſiæ proconſulem, Nero veneno interemit anno U. C. DCCCVII. Tacit. Annal. XIII, 1.

58. N. uxor M. Junii Silani, mater Lucii Silani Torquati. Nuſquam nomen ejus appellatur.

59. LUCIUS SILANUS TORQUATUS, M. Junii Silani filius, atnepos Auguſti, ejuſque ſtirpis ultimus: ob claritudinem generis & modeſtam juventam, nullo crimine, a Nerone interfectus anno U. C. DCCCXVIII. Tacit. Annal. XVI, 7, 8 & 9.

60.

60. LUCIUS JUNIUS SILANUS, Junii Silani & Æmiliæ Lepidæ filius, Auguſti abnepos. Claudius filiam ſuam Octaviam ei deſponſaverat anno U. C. DCCXCIV: poſtea affinitatem diremit; Silanumque præturam ejurare & mori coegit anno U. C. DCCCII. Dio LX. pag. 668. Tacit. Annal. XII, 3 & 8.

61. JUNIUS SILANUS TORQUATUS, Junii Silani & Æmiliæ Lepidæ filius, Auguſti abnepos, Lucii Silani Torquati patruus, quòd ſupra Juniæ familiæ claritudinem divum Auguſtum abavum ferret, illum Nero mori adegit anno U. C. DCCCXVII. Uterque Torquatus menſe Junio interfectus. Tacit. Annal. XV, 35. XVI, 8 & 12. Dio LXII. pag. 714.

62. JUNIA CALVINA, Junii Silani & Æmiliæ Lepidæ filia, Auguſti abneptis: decora & illuſtris femina, ſed procax. Artibus Agrippinæ Italiâ pulſam patriæ reddidit Nero anno U. C. DCCCXII. Ad Veſpaſiani tempora vitam protraxit. Tacit. Annal. XII, 4 & 8. XIV, 12. Sueton. in Veſpaſian. XXIII.

63. VITELLIUS, L. Vitellii cenſoris & Sextiliæ filius, Juniæ Calvinæ conjux, conſul anno U. C. DCCCI. Calvinam inter & Vitellium ante annum U. C. DCCCII. divortium fuiſſe patet ex Tacito Annal. XII, 4. Sueton. in Vitellio III & XVIII.

64. LEPIDA, Junii Silani & Æmiliæ Lepidæ filia, uxor C. Caſſii, Syriæ præſidis, L. Silani Torquati amita. Confictis criminibus, Neronis judicio permiſſa fuit anno U. C. DCCCXVIII. Tacit. Annal. XVI, 8 & 9.

65. CAIUS CASSIUS, Syriæ præſes, Lepidæ conjux, peritiâ legum celebratiſſimus, in inſulam Sardiniam deportatus eſt anno U. C. DCCCXVIII, quòd, inter majorum imagines, C. Caſſii effigiem, DVCI PARTIVM inſcriptam, coluiſſet. Tacit. Annal. XII, 11 & 12. XVI, 8 & 9.

TIBERIUS, tertius Juliæ conjux. De hoc imperii Romani & diſſimulationis principe dicetur infrà num. 68.

66. LIVIA, dicta quoque LIVIA DRUSILLA, poſt Auguſti mortem vulgò appellata JULIA AUGUSTA, Livii Druſi Claudiani filia; primò uxor Tiberii Claudii Neronis, deinde Auguſto nupta anno U. C. DCCXVI. Femina genere, formâ, domûs ſanctitate Romanarum eminentiſſima, ſed mater impotens, uxor facilis, cum Auguſti artibus & Tiberii ſimulatione bene compoſita, dominationis

cupida, Germanico & Agrippinæ iniqua. Obiit anno U. C. DCCLXXXII, nata annos octoginta ſex. Vell. Patercul. II, 75. Sueton. in Tiber. III & IV. Dio XLVIII. pag. 366 & 383. Tacit. Annal. V, I.

In nummis LIVIA AVGVSTA. IVLIA AVGVSTA GENETRIX ORBIS. AVGVSTA MATER PATRIAE.

Poſt mortem DIVA LIVIA DIVI AVG. ΙΟΥΛΙΑ ΘΕΑ CEBACTH. id eſt, *diva Livia divi Auguſti. Julia diva Auguſta.*

67. TIBERIUS CLAUDIUS NERO, Liviæ conjux, Tiberii imperatoris pater, prætorius & pontifex. Magni vir animi, doctiſſimique ingenii. Antonii triumviri partes ſecutus, in Siciliam anno U. C. DCCXIV ſeceſſit cum Liviâ, quæ per itinerum avia, uno comite, Cæſaris, mox futuri ſui conjugis, arma fugiebat, & bimum Tiberium, futurum ejuſdem Cæſaris filium & heredem ſinu geſtabat. Reconciliatâ pace, uxorem ſuam Liviam petenti Auguſto conceſſit anno U. C. DCCXVI. Triennio pòſt diem obiit anno U. C. DCCXIX. Vell. Patercul. II, 75. Sueton. in Tiber. IV & VI. Dio XLVIII. pag. 366.

68. TIBERIUS NERO, Tiberii Claudii Neronis & Liviæ filius, natus ſexto decimo Kalendas Decembris, anno U. C. DCCXII; ab Auguſto adoptatus anno DCCLVII; Princeps anno DCCLXVII; mortuus ſeptimo decimo Kalendas Aprilis, anno DCCXC. Romanos vicerat Julius Cæſar, victos foverat Auguſtus, ſervos fecit Tiberius; dominationis adhuc crudos, & Cæſareæ auctoritatis jam pertæſos vix aliter retenturus. Servitutis tamen ita temperans, ut cùm ſervos faceret, ſerviles eorum animos argueret. Vir prorſus ſingularis, eminentium virtutum æquè ac vitiorum oſor, bona inter ac mala anceps, ante principatum fortiſſimus, in principatu aſtutiſſimus, continuâ diſſimulatione & imminentibus ſemper periculis factus hominum triſtiſſimus. Ferale ejus dictum percrebuit:

Ἐμοῦ θανόντος γαῖα μιχθήτω πυρί.
Me mortuo terra miſceatur igni.

Beatumque appellabat Priamum, qui ſimul cum patriâ & regno perierit. Vell. Patercul. II, 75. Tacit. Annal. I, 3. & VI, 51. Plin. XXVIII, 2. Suidas TIBEPIOΣ.

In nummis TI. CAESAR AVGVSTVS DIVI AVG. F. IMP. COS. AVGVR. PONT. MAX. TR. POT. id eſt, *Tiberius Cæſar Auguſtus divi Auguſti filius, imperator, conſul, augur, pontifex maximus, tribunicià poteſtate.*

69. VIPSANIA AGRIPPINA, M. Vipſanii Agrippæ & Pomponiæ filia, neptis Cæcilii Attici, ad quem ſunt ſcriptæ Ciceronis epiſtolæ; prima Tiberii imperatoris uxor, quam invitus gravidam dimiſit anno U. C. DCCXLII, ut Juliæ, Auguſti filiæ, nuberet. Tacit. Annal. I, 12. Sueton. in Tiber. VII. Dio LIV, p. 543. Poſt diſcidium

Vipſania Agrippina nupſit Aſinio Gallo, patri conſulari, cujus ſtemma dedimus in notis & emendationibus ad Annal. III, 75. Una omnium Agrippæ liberorum miti obitu exceſſit anno U. C. DCCLXXIII. Tacit. Annal. III, 19.

70. DRUSUS CÆSAR, Tiberii imperatoris & Agrippinæ filius, natus anno U. C. DCCXXXIX. Juvenis impatiens æmuli, animo commotior & ad vinum ita pronus, ut non alio magis patrem ſuum Tiberium regeneraſſe diceretur. Illum jam ter conſulem, & fortunæ capacem, veneno exſtinxit Sejanus anno U. C. DCCLXXVI. Dio LIV. pag. 543. Tacit. Annal. I, 55. III, 56. IV, 3 & 8. Plin. XIV, 22.

In nummis, DRVSVS CAES. TI. AVG. F. DIVI AVG. N. PONT. COS. TR. P. id eſt, *Druſus Cæſar Tiberii Auguſti filius, divi Auguſti nepos, pontifex, conſul, tribuniciâ poteſtate.*

71. LIVIA, dicta quoque LIVILLA, Neronis Claudii Druſi & Antoniæ minoris filia, Germanici & Claudii ſoror, primò Caio Cæſari, deinde Druſo Cæſari nupta. Ambitione demens femina. A Sejano, municipali adultero, fœdatam, & in conjugii ſpem ac regni conſortium erectam non puduit Druſi, mariti ſui, necem machinari. Cognito ſcelere, non modò in ipſam, ſed in effigies quoque ac memoriam ejus atrociter ſævitum eſt. Sueton. in Claud. I. in Tiber. LXII. Tacit. Annal. IV, 3 & 40. VI, 2. Dio LVIII. pag. 628.

72. TIBERIUS, Druſi Cæſaris & Liviæ filius, Tiberii nepos, natus cum fratre gemello, anno U. C. DCCLXXII. Quod tanto gaudio avum Principem affecit, ut nulli antè Romanorum ejuſdem faſtigii viro geminam ſtirpem editam jactitaret. Caius Caligula illum imperio, deinde vitâ privavit anno U. C. DCCXC. Tacit. Annal. II, 84. Dio LIX. pag. 640 & 645.

73. N. filius Druſi Cæſaris & Liviæ, frater gemellus Tiberii: mortuus eſt quadrimus anno U. C. DCCLXXVI. Tacit. Annal. II, 84. IV, 15. Ab erudito Harduino, Select. Oper. p. 693. appellatur DRUSUS. Poſtea in ſuo exemplari, quod hîc adſervatur, emendavit, GERMANICUS. Utrumque nomen divinavit.

74. JULIA, Druſi Cæſaris & Liviæ filia; primò Neronis Cæſaris, deinde Rubellii Blandi uxor, dolo Meſſalinæ interfecta anno U. C. DCCXCVI. Tacit. Annal. III, 29. VI, 27. XIX, 19 & 32. Dio LX. pag. 677. Illam Sejano deſponſam fuiſſe ait Zonaras, pag. 550.

NERO CÆSAR, Germanici & Agrippinæ filius, Juliæ conjux. De illo infrà num. 82.

75. RUBELLIUS BLANDUS, avo, Tiburte, & equite Romano, genitus, alter Juliæ conjux, quam uxorem duxerat anno U. C. DCCLXXXVI. Tacit. Annal. VI, 27. Dio LVIII. pag. 634.

76. RUBELLIUS PLAUTUS, Rubellii Blandi & Juliæ filius, Tiberii pronepos, ob vota populi, qui illum imperio deſtinabat, a Nerone interfectus anno U. C. DCCCXV. Tacit. Annal. XIII, 19. XIV, 22 & 58.

77. ANTISTIA POLLUTIA, Lucii Antiſtii Veteris filia, Sextiæ neptis, uxor Rubellii Plauti. A Nerone cum patre ac matre interfecta anno U. C. DCCCXVIII, quòd, dum viveret, Rubellium, conjugem ſuum, interfectum eſſe exprobrare videretur. Tacit. Annal. XIV, 58. XVI, 10 & 11.

JULIA, Auguſti & Scriboniæ filia, Tiberio imperatori nupta anno U. C. DCCXLII. Dio LIV. pag. 543. De illa dictum ſuprà n. 46.

78. N. Tiberii imperatoris & Juliæ filius, natus Aquileiæ. Exſtinctus eſt adhuc infans circa annum U. C. DCCXLVIII. Sueton. in Tiber. VII. Dio LV. pag. 554.

79. NERO CLAUDIUS DRUSUS, Tiberii Claudii Neronis & Liviæ filius, Tiberii imperatoris frater, natus anno U. C. DCCXVI. *Adoleſcens*, teſte Velleio Paterculo II, 97. *tot tantarumque virtutum, quot & quantas natura mortalis recipit, vel induſtria percipit.* Prætor, ædilis, conſul, Germaniæ domitor, & GERMANICI cognomen poſteris adeptus, obiit anno U. C. DCCXLV. Meritò appellatus eximia Claudiæ familiæ gloria, & rarum patriæ ornamentum. Defunctum ita pro concione laudavit Auguſtus, *ut deos precatus ſit, ſimiles ei Cæſares ſuos facerent: ſibique tam honeſtum quandoque exitum darent, quàm illi dediſſent.* Sueton. in Claud. I. in Tiber. IV. Dio LV. pag. 548. Valer. Maxim. IV, 3. num. 3.

In nummis, NERO CLAVDIVS DRVSVS GERMANICVS IMP. id eſt, *imperator.*

ANTONIA minor, Octaviæ ſororis Auguſti & M. Antonii triumviri filia, Neronis Claudii Druſi conjux. De hac ſpectatiſſimâ feminâ dictum ſuprà num. 42.

80. NN. Neronis Claudii Druſi & Antoniæ minoris filii. Ante annum U. C. DCCXLV mortui. Sueton. in Claud. I.

81. GERMANICUS CÆSAR, Nerone Claudio Druſo &

Antoniâ minore genitus, optimorum parentum filius optimus, & populo Romano cariſſimus. Tiberius, jubente Auguſto, illum adoptavit anno U. C. DCCLVII; factus Princeps, invidit; Livia Piſonis & Plancinæ veneno interemit anno U. C. DCCLXXII, haud multùm triginta annos egreſſum; juvenem civilis ingenii, voluptatis modicum, viſu & auditu venerabilem, comem in ſocios, manſuetum in hoſtes, virtutibus Alexandro magno comparandum, nullâ vitiorum ſocietate ſuperiorem. Ereptum & cum eo perditam omnem libertatis ſpem doluit Roma. Indoluêre gentes exteræ; & æternum optimi Cæſaris manet deſiderium. Tacit. Annal. I, 3. II, 72 & 73. Dio LV. pag. 557.

In nummis, dum vivebat, GERMANICVS CAESAR TI. AVG. F. DIVI AVG. N. COS. DES. id eſt, *Germanicus Cæſar Tiberii Auguſti filius, divi Auguſti nepos, conſul deſignatus.*

Poſt mortem, imperitante filio Caio Caligulâ, GERMANICVS CAES. P. CAES. AVG. GERM. id eſt, *Germanicus Cæſar, pater Cæſaris Auguſti Germanici.* In nummis Mitylenæorum, ΘΕΟΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ, *divus Germanicus.*

AGRIPPINA, Vipſanii Agrippæ & Juliæ filia, uxor Germanici. Femina nobilitate & virtute princeps, de qua dictum ſuprà num. 51.

82. NERO CÆSAR, Germanici & Agrippinæ filius, matri ſuæ percarus. Artibus Sejani, Druſique fratris ſui ſcelere periit anno U. C. DCCLXXXIV. Tacit. Annal. IV, 59 & 60. V, 3 & 4. Sueton. in Tiber. LIV. Dio LVIII. pag. 626.

In nummis cum fratre ſuo Druſo conjunctus, NERO ET DRVSVS CAESARES.

JULIA, Druſi Cæſaris & Liviæ filia, Neroni Cæſari nupta anno U. C. DCCLXXIII. Tacit. Annal. III, 29. De illâ jam egimus ſuprà num. 74.

83. DRUSUS CÆSAR, Germanici & Agrippinæ filius, Neronis Cæſaris frater; juvenis præferox, & fratris ſui necis particeps. Cuſtodiâ clauſum anno U. C. DCCLXXXIII, Tiberius illum fame enecuit anno U. C. DCCLXXXVI. Tacit. Annal. IV, 60. VI, 23 & 24. Dio LVIII. pag. 623.

In nummis cum fratre ſuo Nerone conjunctus, NERO CAESAR DRVSVS CAESAR IIVIRI. id eſt, *Duumviri.*

84. ÆMILIA LEPIDA, M. Lepidi filia, uxor Druſi Cæſaris, quem crebris criminibus inſecuta eſt. Impunita, dum ſuperfuit

pater; pòſt a delatoribus correpta, ſe ipſa interemit anno U. C. DCCLXXXIX. Tacit. Annal. IV, 20. VI, 27 & 40.

85. CAIUS CÆSAR, Germanici & Agrippinæ filius, amabili pueritiâ & inſigni feſtivitate, Auguſto, vel poſt mortem, cariſſimus. Jam pueraſcens obiit. Sueton. in Caio VII & VIII.

86. CAIUS CÆSAR, dictus CALIGULA, IMPERATOR IV, Germanici & Agrippinæ filius, natus Antii pridie Kalendas Septembres, Germanico & Capitone Coſſ. anno U. C. DCCLXV. Gnarus ſimulationis, dum vixit Tiberius. Animos prodidit & efferavit Principatus. Nihil jam niſi portentoſum cogitavit ac geſſit: & cùm deus haberi vellet, fax generis humani evaſit. Adeò ſanguinis avidus, ut ſolitus eſſet dicere: *Utinam populus Romanus unam cervicem haberet*, quam præcideret! Immenſas opes, totumque illud Tiberii vicies ac ſepties millies ſeſtertium, Gallicæ monetæ libras 525, 285, 675, non toto vertente anno, abſumpſit. Nec mirum in eo, qui uno die centies ſeſtertio, Gallicæ monetæ libris 1, 945, 502, cenaret, & ſuper alia muliebria ſocculos e margaritis indueret. Interemptus eſt nono Kalendas Februarii, anno U. C. DCCXCIV. Princeps, *quem videtur rerum natura edidiſſe, ut oſtenderet quid ſumma vitia in ſummâ fortunâ poſſent.* Senec. conſol. ad Helviam IX. Sueton. in Caio VIII, XXXVII & LVIII. Plin. VII, 8. XXXVII, 2. Tacit. Annal. VI, 20.

In nummis, C. CÆSAR AVG. GERMANICVS TI. AVG. F. DIVI AVG. N. in aliis, DIVI AVG. PRON. ΓAIOC KAICAP ΘEOC AYTOKPATΩP, id eſt, *Caius Cæſar Auguſtus Germanicus, Tiberii Auguſti filius, divi Auguſti nepos, divi Auguſti pronepos. Caius Cæſar, deus, imperator.* Ut filius adoptivus Tiberii, erat Auguſti nepos; ut filius, Germanici erat Auguſti pronepos.

87. CLAUDIA, appellata a Suetonio JUNIA CLAUDILLA, M. Silani filia, nupta Caio Caligulæ anno U. C. DCCLXXXVI, ex partu mortua. Tacit. Annal. VI, 20. Sueton. in Caio XII.

88. LIVIA ORESTILLA, a Dione dicta CORNELIA ORESTINA, uxor Caii Caligulæ, qui illam, C. Calpurnio Piſoni nubentem, rapuit, & intra paucos dies repudiavit. Sueton. in Caio XXV. Dio LIX. pag. 646.

89. LOLLIA PAULINA, avum habuit M. Lollium, Caii Cæſaris, Agrippâ geniti, juventæ moderatorem, & regum muneribus in toto Oriente infamatum: uxor Caii Caligulæ, qui illam C. Memmio Regulo rapuit, & deinde repudiavit. Plinius teſtatur ſe eam vidiſſe, *ne ſerio quidem, aut ſolemni cærimoniarum aliquo apparatu, ſed mediocrium*

etiam ſponſalium cenâ ſmaragdis margaritiſque opertam, alterno textu fulgentibus, toto capite crinibus, ſpirâ, auribus, collo, monilibus digitiſque: quæ ſumma quadringenties HS, Gallicæ monetæ libras 7,782,010, *colligebat. Nec dona prodigi Principis fuerant, ſed avitæ opes, provinciarum ſcilicet ſpoliis partæ.* Plin. IX, 35. Sect. 57. Sueton. in Caio XXV. Dio LIX. pag. 648.

90. MILONIA CÆSONIA, Veſtiliæ filia, quam, ita gravidam, uxorem duxit Caligula anno U. C. DCCXCII, ut trigeſimo poſt die partum ediderit. Conjugi peſſimo uxor ſimillima & gratiſſima. Cum illo interfecta fuit anno U. C. DCCXCIV. Sueton. in Caio XXV & LIX. Dio LIX. pag. 658 & 663. Plin. VII, 5.

91. JULIA DRUSILLA, Caii Caligulæ & Miloniæ filia, quam amens pater per omnia dearum templa circumtulit, & Minervæ alendam inſtituendamque commendavit. In ipsâ ſuâ infantiâ, parentum ſævitiæ proles haud degener. Cum iis periit, parieti illiſa anno U. C. DCCXCIV. Sueton. in Caio XXV & LIX. Dio LIX. p. 663.

92. NN. Germanici & Agrippinæ duo filii, infantes mortui. Sueton. in Caio VII & VIII.

93. AGRIPPINA, Germanici & Agrippinæ filia, nata anno U. C. DCCLXIX. ter nupta, primò Cn. Domitio anno U. C. DCCLXXXI ſecundò Paſſieno Criſpo; tertiò Claudio imperatori anno U. C. DCCCI. Femina literarum ſtudiis nobilis, libidinibus infamis, dominationis cupiditate atrox. Infelix uteri, Neronem, generis humani hoſtem, genuit anno U. C. DCCXC. Ab illo occiſa anno U. C. DCCCXII, indigna quidem, ſed merita, perſolvit ſupplicia. Tacit. Annal. II, 54. IV, 53. V, 75. XII, 74. XIV, 8. Sueton. in Caio VII. Dio LX. pag. 686.

In nummis, AGRIPPINA. AGRIPPINA AVGVSTA.

CNEIUS DOMITIUS AHENOBARBUS, Antoniæ majoris & Lucii Domitii filius, conjux Agrippinæ. De hoc homine deteſtabili dictum eſt ſuprà num. 34.

94. PASSIENUS CRISPUS, orator, bis conſul, primò Domitiæ, deinde Agrippinæ conjux. Scitum ejus dictum percrebuit, Caio Cæſare, Caligulâ, *neque meliorem unquam ſervum, neque deteriorem dominum fuiſſe.* In omnibus rebus, ac maximè in diſtinguendis & curandis vitiis ſubtiliſſimus, ſæpe dicebat *adulationi nos opponere, non claudere oſtium.* Plin. XVI, 44. Sect. 91. Tacit. Annal. VI, 20. Senec. Quæſt. natural. IV. Præf.

CLAUDIUS IMPERATOR, tertius Agrippinæ conjux. De hoc ſocordi Principe dicetur infrà num. 100.

95. DRUSILLA, Germanici & Agrippinæ filia, nata anno U. C. DCCLXX. Primùm Lucio Caſſio Longino conſulari nupta anno U. C. DCCLXXXVI, deinde M. Lepido. Mortuam anno U. C. DCCXCI Caius Caligula frater & adulter in dearum numerum retulit, & *Panthean* appellavit : Senatoremque Livium Geminium, qui, ſe eam in cælum aſcendentem vidiſſe, juraverat, decies ſeſtertio, Gallicæ monetæ libris 194,531. muneravit. Tacit. Annal. VI, 15. Sueton. in Caio VII & XXIV. Dio LIX. pag. 648 & 657.

In nummis, DRVSILLA. ΔΡΟΥCΙΛΛΑ CEBACTH. id eſt, *Druſilla Auguſta.*

96. LUCIUS CASSIUS LONGINUS, Druſillæ conjux anno U. C. DCCLXXVI. conſulatum geſſit anno U. C. DCCLXXXIII, & Druſum Cæſarem, Druſillæ fratrem accuſavit. Sueton. in Caio. XXIV. Tacit. Annal. VI, 15. Dio LVIII. pag. 623.

MARCUS ÆMILIUS LEPIDUS, Lucii Æmilii & Juliæ filius, Druſillæ conjux. De hoc ambitioſo ac ſcelerato juvene dictum eſt ſuprà num. 54.

97. JULIA, Suetonio LIVILLA, Germanici & Agrippinæ filia, nata anno U. C. DCCLXXI. ob libidines a Caio in inſulas Pontias relegata anno U. C. DCCXCII. Illam poſtea odio, invidiâ, crimine incerto, nec ullâ defenſione datâ, primò in exſilium egit, deinde occidit Meſſalina anno U. C. DCCXCVI. Tacit. Annal. II, 54. Sueton. in Caio VII & XXIV. in Claud. XXIX. Dio LIX. pag. 657. LX. pag. 670 & 677.

In nummis, IVLIA.

98. QUINCTILIUS VARUS, Claudiæ Pulchræ, quæ erat Agrippinæ ſobrina, filius, Juliæ conjux. Illum anno U. C. DCCLXXXVIII corripuêre delatores Domitius Afer & Dolabella. Senec. I. Controverſ. 3. Tacit. Annal. IV, 52 & 66.

99. MARCUS VINICIUS, Juliæ nupſit anno U. C. DCCLXXXVI. Bis conſul, veneno Meſſalinæ interemptus eſt anno U. C. DCCXCIX. Vinicio compendiariam & elegantiſſimam hiſtoriam, ſed adulatoriis Tiberii ac Sejani laudibus falſam ac putidam dicavit Velleius Paterculus. Tacit. Annal. VI, 15. Dio LX. pag. 683.

LIVIA, dicta quoque LIVILLA, Neronis Claudii Druſi & Antoniæ

Antoniæ minoris filia, uxor Caii & Druſi Cæſarum. De hac ambitiosâ feminâ dictum eſt ſuprà num. 71.

CAIUS CÆSAR Agrippæ & Juliæ filius, conjux Liviæ. Suprà num. 48.

DRUSUS CÆSAR, Tiberii imperatoris & Agrippinæ filius, Liviæ conjux. De hoc infelice Cæſare egimus ſuprà num. 70.

100. TIBERIUS CLAUDIUS DRUSUS GERMANICUS, IMPERATOR V, Neronis Claudii Druſi & Antoniæ minoris filius, Germanici frater, Lugduni natus Kalendis Auguſti, anno U. C. DCCXLIV. Puer animo & corpore hebetato. Princeps anno U. C. DCCXCIV, imperiis conjugum & libertorum patuit obnoxius. Veneno Agrippinæ occubuit inglorius tertium ante Idus Octobris anno U. C. DCCCVII. Poſt mortem relatus eſt inter divos, & a Senecâ acriùs, quàm philoſophum decet, irriſus. In hac ſuâ ſocordiâ, literarum & artium cultor, multa Latinè & Græcè haud ineleganter ſcripſit, varia opera publica magnificè perfecit. Sueton. in Claud. II, X, XLI & XLII. Tacit. Annal. XII, 69. Senec. in Apocolocynt. Plin. XXXVI, 15. Sect. 24. num. 10 & 11.

In nummis, TI. CLAVD. CAES. AVG. GERM. IMP. COS. P. M. TR. P. CENSOR. id eſt, *Tiberius Claudius Cæſar Auguſtus Germanicus, imperator, conſul, pontifex maximus, tribunicià poteſtate, cenſor.*

Poſt mortem, DIVVS CLAVDIVS AVGVSTVS.

101. PLAUTIA URGULANILLA, Auli Plautii, triumphalis viri, filia, Claudii imperatoris uxor. Ob libidinum probra & homicidii ſuſpicionem repudiata. Sueton. in Claud. XXVI. Dio LX. pag. 685.

102. DRUSUS, Claudii imperatoris & Plautiæ Urgulanillæ filius, cui ſocer deſtinatus fuit Sejanus anno U. C. DCCLXXIII. At impubes Pompeiis obiit, pyro per luſum in ſublime jacto, & hiatu oris excepto, ſtrangulatus. Sueton. in Claud. XXVII. Tacit. Annal. III, 29.

103. CLAUDIA, Plautiæ Urgulanillæ filia. Illam, ut liberto ſuo Botere conceptam, quamvis ante quintum menſem divortii natam, & ali cœptam, exponi tamen ad matris januam, & nudam abjici, Claudius juſſit. Sueton. in Claud. XXVII.

104. ÆLIA PETINA, Q. Ælii Tuberonis, anno U. C. DCCXLIII conſulis, filia, Claudii imperatoris uxor, ex levibus offenſis repudiata. Sueton. in Claud. XXVI. Tacit. Annal. XII, 1 & 2.

105. ANTONIA, Claudii imperatoris & Æliæ Petinæ filia, primò Cn. Pompeii, deinde Cornelii Syllæ uxor. Illam, interfectâ Poppæâ, nuptias ſuas recuſantem, quaſi novarum rerum molitricem Nero interemit. Sueton. in Claud. XXVII. In Nerone XXXV. Tacit. Annal. XII, 68.

106. CNEIUS POMPEIUS MAGNUS, nobiliſſimus juvenis, Antoniæ conjux anno U. C. DCCXCIV. ab imperatore Claudio occiſus. Dio LX. pag. 668. Sueton. in Claud. XXVII & XXIX. Zonaras, pag. 563. Vide quoque Stemma Piſonis in Notis & Emendationibus ad Hiſt. I, 14.

107. FAUSTUS CORNELIUS SYLLA, nobiliſſimus juvenis, alter Antoniæ conjux. A Nerone in Galliam Narbonenſem amotus; & Româ pervectis Maſſiliam percuſſoribus, interfectus anno U. C. DCCCXV. Sueton. in Claud. XXVII. Tacit. Annal. XIII, 23. XIV, 57.

VALERIA MESSALINA, Meſſalæ Barbati & Domitiæ Lepidæ filia, Claudii imperatoris uxor. De hoc libidinis portento diximus ſuprà num. 26.

108. BRITANNICUS, Claudii imperatoris & Meſſalinæ filius, ſupremus Claudiorum ſanguis. Natus eſt pridie Idus Februarias, anno U. C. DCCXCIV. Natalium jure, ipsâ patris deſtinatione heres imperii, & illius capax. At novercæ Agrippinæ artibus poſtpoſitus Neroni, qui illum veneno interemit anno U. C. DCCCVIII, propinquo die, quo quartumdecimum ætatis annum explebat. Sueton. in Claud. XXVII. Tacit. Annal. XII, 25. XIII, 15 & 16.

In nummis, BRITANNICVS CAESAR. AVG. F. PRIN. IVVENT. ΚΛΑΥΔΙΟΣ ΒΡΕΤΑΝΝΙΚΟΣ ΚΑΙΣΑΡ. id eſt, *Britannicus Cæſar, Auguſti filius, princeps juventutis. Claudius Britannicus Cæſar.*

OCTAVIA, Claudii imperatoris & Meſſalinæ filia, Britannici ſoror. De hac ſpectatiſſimâ feminâ dictum ſuprà num. 36.

AGRIPPINA, Germanici & Agrippinæ filia, Neronis mater, Claudii uxor, de quâ dictum ſuprà num. 93. Noſtra ſtemmatis Cæſarum explicatio in hac exitiabili domûs Cæſarum peſte meritò deſinit.

Finis Tomi I.

Addenda & corrigenda.

Pag. 8. *not.* 7. ad occaſum : *corrige*, ad ortum.

Pag. 28. *verſ.* 9. adſimilans : *corrige*, adſimulans.

Pag. 40. *verſ.* 23. unaetviceſimæ. *Malim*, uniuſetviceſimæ. Diſplicet enim ab aliis hìc legi unetviceſimæ, & Hiſt. I, 67, unaetviceſimæ. Certè meliùs, & ex uſu linguæ Latinæ, in Tacito legeretur uniuſetviceſimæ, unietviceſimæ, unametviceſimam.

Pag. 72. *not.* 2. circa annum U. C. DCCLII. A. C. 2. *corrige*, circa annum U. C. DCCLXVI. J. C. 13.

Pag. 160. *verſ.* 25. Conſidius : *corrige*, Conſidius.

Pag. 172. *not.* 5. Bellum : *corrige*, Bellum Actiacum geſtum eſt anno U. C. DCCXXIII. Galba occiſus eſt anno U. C. DCCCXXII.

Pag. 223. *not.* 2. *ante diem tertium Nonas Maii.* Hæc omitte ; & *corrige*, Livius XLI, 16.

Pag. 262. *not.* 3. Pſeudo-Druſum : *adde*, Cl. Peyſſonel, *Obſervations Hiſtoriques & Géographiques ſur les Barbares, qui ont habité les bords du Danube & du Pont Euxin.* Pag. 353, non immeritò refert ad hunc Druſum Inſcriptionem, quam reperit prope oppidum *Caſſaba*,

ΔΡΟΥΣΟΝ ΚΑΙΣ ...
..... ΚΟΥ ΚΑΙΣΑΡΟΣ Υ ...
..... ΓΕ .....

id eſt, *Druſum Cæſarem, Germanici Cæſaris filium.*

Pag. 265. *lin.* 20. Phœnix : *adde*, avis.

Pag. 362. *verſ.* 8. *adde :* Monuerim autem de hoc regum Parthorum Canone, quem ante octo annos ediderам, cùm res Parthicæ eſſent obſcuriſſimæ, multum lucis ope nummorum a Cll. Barthelemy & Pellerin recèns iis fuiſſe adfuſum ; quos conſule, donec liceat plura monumenta aggerere, quibus hæc hiſtoriæ pars penitus illuſtretur.

Pag. 363. *verſ.* 35. circa annum U. C. DCCLII. A. C. 2. *corrige*, circa annum U. C. DCCLXVI. J. C. 13.

Pag. 365. anno U. C. DCCCCLXXXVI. J. C. 233. *corrige*, anno U. C. DCCCCLXXVI. J. C. 223.

Pag. 407. *verſ.* 6. privativiſve : *corrige*, privatiſve.

Pag. 451. *verſ.* 37. annos Ægyptios 1460. *corrige*, annos Ægyptios 1461, Julianos verò 1460.

Pag. 467. *lig.* 27. *adde*, anno U. C. DCCCII. *corrige*, anno U. C. DCCCVI.